

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KLASİKLER

Samsatlı

LUKİANOS

TANRILARIN KONUŞMALARI SEÇME YAZILAR

Türkçesi Nurullah Ataç / Önsöz Tahsin Yücel

“Yeryüzünde bıraktığın bütün o mutluluğunu, valilerini, yığın yığın altınlarını, Babylon’da sana tapan ulusları, koca koca filleri, bütün o görkemini, debdebeni anımsamıyor musun? Onları anımsayınca da buraya gelmiş olmaya nasıl katlanıyorsun?.. Ne o? Niçin ağlıyorsun? Deli misin? Talihin kayralarına güvenilmeyeceğini, hepsinin de geçiverdiğini sana o akıllı uslu Aristoteles’in öğretmedi mi?”

LUKİANOS

İ.S. II. yüzyıl ortalarında yaşamış antikçağ düşünür ve yazarı. Samosata'da (Samsat'ta) doğdu. Orta halli bir ailenin çocuğuydu. İonia'da eğitim gördü; bir süre Antakya'da avukatlık yaptı. Daha sonra Atina'ya gitti; bir bilgici (sofist) ve hatip olarak yaşamını sürdürdü. Ardından felsefeyle ilgilendi; dönemin felsefecileri üstüne yazılar kaleme aldı; sivri dili ve alaycı biçemiyle, bütün felsefe okullarını, özellikle de 'Köpeksi'leri kendine düşman etti. Felsefeyle geçimini sağlamakta zorlanınca Mısır'a gidip orada devlet hizmetine girdi. İ.S. 192 yılında, 67 yaşında öldüğü sanılıyor. Sekseni aşkın yapıtının büyük bölümünü diyaloglar biçiminde ve anadili olmamasına karşın Yunanca yazmıştır.

Anadolu antikçağının bu sivri dilli, alaycı ama keskin görüşlü gözlemcisini, Türkçeye 'eleştiri' kavramını armağan eden Nurullah Ataç'ın çevirmiş olması, bir raslantı olmasa gerek.

NURULLAH ATAÇ

(1898-1957) Türk yazınında, çağdaş anlamda deneme türünde ürün veren ilk yazar ve eleştirmen, deneme ve eleştirileriyle Cumhuriyet dönemine büyük ölçüde damgasını vurmuş bir yazın adamıdır. Dili bir uygarlık sorunu olarak ele almış, dilde yenileşmeye büyük önem vermiş, kendi türettiği sözcüklerle, devrik tümceleri ve özgün biçemiyle, ardarda birkaç yazar kuşağını etkilemiştir. Yaşamı boyunca çeviri uğraşına da büyük önem veren Ataç'ın, Batı dillerinden dilimize çevirdiği elliye yakın yapıt, ilk yayınlandıklarında yazın dünyasında büyük yankılar bulmuş, bu çeviriler üstünde uzun uzun konuşulmuş, tartışılmış, yazılar yayınlanmıştır. 1944-49 yılları arasında üç cilt olarak yayınlanan Samsatlı Lukianos'un *Seçme Yazıları* da bu yapıtlardan biridir ve Cumhuriyet döneminin klasik yazına yönelik çeviri seferberliğinin önemli halkalarından birini oluşturur.

KLASİKLER

Samsatlı
LUKİANOS

TANRILARIN KONUŞMALARI
SEÇME YAZILAR

Türkçesi Nurullah Ataç / Önsöz Tahsin Yücel

Yayın No 1510
Everest Klasikler 66

Tanrıların Konuşmaları / Seçme Yazılar
Samsatlı Lukianos

Dizi tasarımı: Beste Doğan
Kapak tasarımı: Emir Tali
Sayfa tasarımı: Zülal Bakacak

© 2016, bu kitabın tüm yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Nisan 2016

ISBN: 978 - 605 - 141 - 983 - 1
Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8
Bayrampaşa/İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI

Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 513 34 20-21 Faks: (0212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap
www.facebook.com/everestyayinlari
www.instagram.com/everestyayinlari

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ/Tahsin Yücel	11
SUNUŞ/Nurullah Ataç.....	17

TANRILARIN KONUŞMALARI

I Prometheus'la Zeus	25
II Eros'la Zeus	26
III Zeus'la Hermes.....	28
IV Zeus'la Ganymedes.....	29
V Hera'yla Zeus (Ganymedes'ten Ötürü)	32
VI Hera'yla Zeus (İksion'dan Ötürü).....	34
VII Hephaistos'la Apollon	37
VIII Hephaistos'la Zeus.....	39
IX Poseidon'la Hermes	40
X Hermes'le Helios (Güneş).....	42
XI Aphrodite'yle Selene (Ay).....	44
XII Aphrodite'yle Eros	45
XIII Zeus, Asklepios, Herakles	46
XIV Hermes'le Apollon (Hyakinthos'un Ölümü Üstüne)	48
XV Hermes'le Apollon (Hephaistos'un İki Karısı Üstüne)...	49
XVI Hera'yla Leto	51
XVII Apollon'la Hermes.....	52
XVIII Hera'yla Zeus (Dionysos Üstüne)	54
XIX Aphrodite'yle Eros	55
XX Paris'in Yargısı Zeus, Hermes, Hera, Athena, Aphrodite, Paris	57
XXI Ares'le Hermes.....	65
XXII Pan'la Hermes	66

XXIII Apollon'la Dionysos	68
XXIV Hermes'le Maia.....	70
XXV Zeus'la Helios	71
XXVI Apollon'la Hermes	73

DENİZ KONUŞMALARI

I Doris'le Galateia	75
II Kyklop'la Poseidon.....	77
III Poseidon'la Alpheios	79
IV Menelaos'la Proteus	80
V Panope'yle Galene	81
VI Triton, Poseidon, Amyone.....	82
VII Notos'la Zephyros	84
VIII Poseidon'la Yunus Balıkları	85
IX Poseidon'la Nereus Kızları	86
X İris'le Poseidon	88
XI Ksanthos'la Deniz	89
XII Doris'le Thetis.....	90
XIII Enipeus'la Poseidon	91
XIV Triton'la Nereus Kızları	92
XV Zephyros'la Notos	94

ÖBÜR DÜNYADA KONUŞMALAR

I Diogenes'le Polydeukes	97
II Pluton Ya Da Menippos'a Karşı.....	100
III Menippos, Amphilokhos, Trophonios	102
IV Hermes'le Kharon.....	103
V Pluton'la Hermes	105
VI Terpsion'la Pluton	106
VII Zenophantos'la Kallidemides	108

VIII Knemon'la Damnippos	110
IX Simylos'la Polystratos.....	111
X Kharon, Hermes, Birkaç Ölü	113
XI Krates'le Diogenes	119
XII İskender, Hannibal, Minos, Scipio	121
XIII Diogenes'le İskender	126
XIV Philippos'la İskender	128
XV Antilokhos'la Akhilleus	131
XVI Diogenes'le Herakles.....	133
XVII Menippos'la Tantalos	135
XVIII Menippos'la Hermes	137
XIX Aiakos, Protesilaos, Menelaos, Paris.....	138
XX Menippos'la Aiakos	139
XXI Menippos'la Kerberos	143
XXII Kharon'la Menippos	144
XXIII Protesilaos, Pluton, Persephone.....	145
XXIV Diogenes'le Mausolos.....	147
XXV Nireus, Thersites, Menippos	149
XXVI Menippos'la Kheiron.....	150
XXVII Diogenes, Antisthenes, Krates.....	151
XXVIII Menippos'la Teiresias.....	155
XXIX Aias'la Agamemnon	158
XXX Minos'la Sostratos.....	159

AHRETE VARIŞ YA DA TYRANNOS

Klotho, Kharon, Hermes, Tyrannös, Megapenthes, Mikyllos, Menippos, Rhadamanthys, Tisiphone, Kyniskos	163

YOSMA KONUŞMALARI

I Glykera'yla Thais	183
II Myrtion, Pamphilos, Doris	184
III Philinna'yla Annesi	187
IV Melitta'yla Bakkhis	189
V Klonarion'la Leaina	192
VI Krobyle'yle Korinna	194
VII Musarion'la Annesi	197
VIII Ampelis'le Khrysis.....	200
IX Dorkas, Pannykhis, Philostratos, Polemon.....	202
X Khelidonion'la Drosis	205
XI Tryphaina'yla Kharmides	208
XII İoessa, Pythias, Lysias	211
XIII Leontikhos, Khenidas, Hymnis	215
XIV Dorion'la Myrtale.....	218
XV Kokhlis'le Parthenis	221

HERMOTİMOS YA DA FELSEFE ÇIĞIRLARI

Lykinos, Hermotimos	223

DÜŞ YA DA HOROZ

Mikylos, Horoz.....	285

SOFRA YA DA LAPİTH'LER

Philon, Lykinos	311

KÖPEKSİ

Lykinos, Köpeksi.....	331

ZEUS'UN BOZULMASI

Kyniskos, Zeus	343

TOKSARİS YA DA DOSTLUK

Mnesippos, Toksarıs 355

HADİM

Pamphilos, Lykinos 393

TİMON YA DA YALKIZ

Timon, Zeus, Hermes, Plutos, Yoksulluk, Gnathonides,
Philliades, Demeas, Thrasykles 399

PROMETHEUS YA DA KAUKASOS DAĞI

Hermes, Hephaistos, Prometheus 427

MENİPPOS YA DA NEKYOMANTEİA

Menippos, Philonides 437

KHARON YA DA SEYİRCİLER

Hermes, Kharon 451

İKAROMENİPPOS YA DA GÖKLERDE YOLCULUK

Menippos'la Bir Dostu 471

YALANSEVEN YA DA İNANSIZ

Tykhiades, Philokles 493

Tarih Nasıl Yazılmalı 519

OLMUŞ BİR ÖYKÜ

Birinci Bölüm 551

İkinci Bölüm 575

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinde eskil Yunan uygarlığı gibi etkili, eskil Yunan uygarlığı gibi uzun ömürlü bir uygarlık daha yoktur. En azından Avrupa'da. Hristiyanlık iyiden iyiye yaygınlaşıp ekini ve kurumlarıyla iyiden iyiye kök salar, ama dinsel bağınazlığın en yüksek noktasına ulaştığı ortaçağda bile, "Aristoteles bunu böyle söylüyor!" denildi mi akan sular durur. Yeniden Doğuş döneminde de eskil Yunan uygarlığının Hristiyan uygarlığını gerek sanatsal, gerek düşünsel açıdan ne denli yenileyip zenginleştirdiği bilinir. Öyle ki çağdaş Batı uygarlığını iyi anlamak için eskil Yunan uygarlığını da iyi bilmek gerektiği söylenir. Bununla birlikte, kesintisiz bir süreklilikten, hep aynı kalan bir etkidən söz etmek zordur. Hristiyanlığın varlığı Olympos tanrılarını söylen kişilerine dönüştürür; bir yerden sonra, en azından yazın alanında, şiirsellikleri tanrısallıklarından çok daha ağır basmaya, karşımıza daha çok birer benzetme ögesi olarak çıkmaya başlarlar. Biraz da bu dönüşümün sonucu olarak, arada bir, örneğin Jean-Pierre Vernant gibi, kapsamlı bir yeniden değerlendirme çabasına girişenler bulunsa bile, eskil Yunan uygarlığının çoğu verileri genellikle sorgulanmadan benimsenir. Bu durumda, Samsatlı Lukianos karşımıza benzersiz bir kaynak olarak çıkar: hem bize eskil Yunan evreni konusunda olguları özünden kavratıcı bilgiler verir, hem bu ekinin içinden olan, ama ona dışarıdan bakmasını

da bilen, sözcüğün tam anlamıyla gerçekçi ve kuşkucu bir yazar olarak, onun temel değerlerini tartışma konusu eder, boşluklarını, aksaklıklarını gözler önüne serer. En büyük tanrı Zeus'tan en büyük ozan Homeros'a, en büyük düşünür Sokrates'ten en büyük komutan İskender'e kadar tüm üstün varlıklarının özellikle zayıf yanlarını ve tutarsızlıklarını sergileyip alaya alır. Onun gözünde, tanrılar tanrısı Zeus eli uçkurunda dolaşır, erkek, dişi, tanrı, insan, gözüne kestirdiği her varlığı ne yapıp yapıp cinsel isteklerine boyun eğdirtir; bu arada, bir başkasının kendi eşi Hera çevresinde dönüp durmasını hoş görecektir kadar da geniş yüreklidir. Homeros ve benzerleri yapıtlarında "yalan söylemiş, kendilerini dinleyenleri aldatmış" kişilerdir; anlattıkları da "masalın bayağısıdır, "hem inanılacak şey değil, hem de gülünç"tür. Büyük İskender, böylesi daha çok işine geldiği için, tanrı Ammon'un oğlu olduğunu öne sürecek kadar yalana yatkındır, çok yalanında güçlü düşmanlar dururken, uzaklarda Medler, İranlılar, Khaldea'lılar gibi "süsler içinde gevşemiş", silaha sarılmayı bile göze alamamış olanları yenmekle övünmüş bir komutan, kendi utkularını değil de babası Philippos'un utkularını övdü diye Klitos'u öldürecek kadar acımasız ve bencil bir hükümdardır. Sokrates "safsatıcının biri", Aristoteles, İskender'in ardında, hep kendi çıkarını kollamış bir geveze, bir düzenbaz, bir dalkavuktur.

Lukianos'un bu oldukça sert nitelemeleri aşırı, hatta aykırı bulunabilir. Ancak, yazılarının büyük bir bölümünde benimsemediği tür: söyleşim, bu aşırılığı bir ölçüde dengeler: bize iletilen yargı, en azından görünüşte, bir başkasının yargısıdır ya da doğrudan doğruya kişinin kendi sözlerinden yansır. Örneğin Zeus'un nasıl bir tanrı olduğunu eşi Hera'yla söyleşimi sırasında öğreniriz, İskender'in nasıl bir kişi olduğunu kendisiyle birlikte babası Philippos'tan dinleriz. Böylece, yalnızca biçimsel açıdan

bile olsa, yargı belirli bir nesnellik kazanır. Ayrıca, söyleşim yazı türlerinin belki de en yalını, en özlüsüdür: ne betimlemeye yer verir, ne yazarın yorum ve açıklamalarına, kişilerin konuşmalarıyla sınırlıdır. Lukianos söyleşimleri olabildiğince kısa tutarak, üstelik bunların büyük çoğunluğunda konuşmacı sayısını ikide bırakarak bir başka yalınlık etkeni getirir. Öte yandan, söyleşim, her şeye karşın dingin bir ortam gerektirdiğinden olacak, işin, kavganın, savaşın içinde geçmez kolay kolay; bir olayın konuşulması söz konusuysa, her şey olup bittikten sonra, yol açtığı gözlemlerin içinden, yorumuyla birlikte yansıtılır. “Tanrıların konuşmaları” da, “Deniz konuşmaları” da, “Yosma konuşmaları” da genellikle böyledir.

Ama daha iyisi de vardır: “Öbür dünyada konuşmalar”ı oluşturan tüm söyleşiler ölmüş kişiler arasında, ruhlar evreninde, yani artık hiçbir yanlış düzeltmeyecekleri, hiçbir şeyi değiştiremeyecekleri, buna karşılık, ister istemez, yaşamın olaylarını, değerlerini, insanların tutkularını, sonunun ne olduğunu açıkça gördükten sonra, daha nesnel ve daha bütüncül bir biçimde değerlendirme olanağına kavuştukları bir ortamda geçer. Lukianos’un sık sık karşımıza çıkardığı bir kişi, Menippos, “Yeryüzünde bir komedyadır gidiyor, bütün insanlar da o komedyanın oyuncularını”, der. Gözlemi doğrudur kuşkusuz; ancak, içinde yer alan oyuncuların komedyaı tümlüğü içinde kavramalarının çok zor, hatta olanaksız olmasına karşılık, yeryüzünde olup bitenlere, özellikle de bir zamanlar burada kendi yaşadıklarına, kendi aradıklarına, kendi yücelttiklerine kendileri için her şey bittikten sonra, öbür dünyadan bakanlar onu çok daha iyi ve çok daha acılı bir biçimde kavrarlar, kavramak zorunda kalırlar. Sinoplu Diogenes bunu bir zamanlar yeryüzünde yaptıklarıyla övünen eski Halikarnassos kralı Mausolos’a çok güzel anlatır: “Şimdi birini bulup da sen

mi daha güzelsin, ben mi daha güzelim, bir sorsak, senin kuru kafanı benimkinden güzel bulmasına bir neden göremiyorum: senin kafan da daz, benimki de; ikisi de yolunmuş; ikimizin de dişleri meydanda, sırtıyoruz; gözlerimiz yok, artık burunlarımız da düşmüş... O senin dediğin mezara, süslü süslü mermerlerine gelince, Halikarnassoslular onları güzel bir anıt diye yabancılara gösterip övünürlerse, eh! ona aklım erer; ama sen, a benim dostum, bunlardan ne iyilik görüyorsun, anlamıyorum. Yoksa senin üzerindeki ağırlık bizim üzerimizdekinden çok da o taşlar seni eziyor diye mi kuruluyorsun?”

Öte yandan, andığımız birkaç addan, verdiğimiz birkaç örnekten de anlaşılacağı gibi, bu ilginç söyleşimlerde, Lukianos, tanrıları, kralları, komutanları, filozofları eleştirmek için, kolay kolay düşsel yaratıklara başvurmaz. “Tanrıların konuşmaları”nda olsun, “Deniz konuşmaları”nda olsun, öncelikle ve doğrudan doğruya Zeus, Hera, Apollon, Hermes, Poseidon, Aphrodite, vb. konuşur karşımızda. “Öbür dünyada konuşmalar”ı oluşturan söylemlerde ve başka parçalardaysa, çok ender olarak “filozof”, “edebiyatçı”, “bir dost” gibi kavramsal kişiler de kullanılmakla birlikte, genellikle eski Yunan ekininin bilinen kişilerine, Philippos, İskender, Akhilleus, Aias gibi kahramanlara, Antilokhos, Midas, Kroisos, Lampikhos, Mausolos, Tantalos gibi krallara, Sokrates, Empedokles, Diogenes, Menippos gibi filozoflara, Pythagoras ve Menelaos gibi matematikçilere söz verir. Hiç kuşkusuz, tüm bu söylem öznelere, kendi görüşünün tam karşıtı olarak niteleyebileceğimiz şeyler söyledikleri zaman bile, Sam-satlı Lukianos’un kendi görüşlerini iletmesine aracılık ederler. Ama, örneğin bir Sokrates’e ya da bir Pythagoras’a her şeyi söyletemeyeceğine göre, bu ünlü adlarının varlığı bile kendisini bağlar. Bilinçle seçilmiş bir bağımlılıktır bu: Lukianos eski

Yunan inançlarını, eski Yunan tutumlarını tanrılarının ve kendi ünlü kişilerinin aracılığıyla alaya alır.

Bu arada, özellikle “Öbür dünyada konuşmalar”da, eski çağın iki ünlü düşünürünü: Diogenes ile Menippos’u sık sık karşımıza çıkararak bir yandan kendi dünya görüşünün en çok onlarınkiyle örtüştüğünü, bir yandan da, bu örtüşme nedeniyle, kendi düşüncelerini onların ağzından yansıtmayı, yani, bir bakıma, onlardan sözcü olarak yararlanmayı yeğlediğini belli eder. Bilindiği gibi, Sinoplu Diogenes kendi kendisiyle yetinmeyi ve özgür kalmayı yaşamın birincil ilkesi olarak gören “kinik okul”un en ünlü ve en çarpıcı filozofudur. İsa’dan önce 413-327 yılları arasında yaşar, her türlü onuru, her türlü zenginliği, her türlü kuralı küçümser, her şeyi alaya alır, olabildiğince yalın ve doğal bir yaşam sürmeye çalışır. Menippos da aynı okula bağlanmış bir filozof ve ozandır, İsa’dan önce IV. ve III. yüzyıllar içinde yaşar, özellikle düzyazıyla şiiri karıştıran alaycı yazılarıyla ünlenmiş, bu yazılar kendi adını taşıyan bir taşlama türüne kaynaklık etmiştir. Aynı dönemde yaşamazlar, ama, Samsatlı Lukianos’un yapıtında, ruhlar evrine göçmüş Diogenes, Menippos’un kendisine ne denli yakın olduğunun ayrımındadır, onu da yanına çağırır, “Yeryüzünde olup bitenlere güldüğü yettiyse gelsin, burada gülünecek şeyler daha çok”, der; Menippos’un nasıl bir kişi olduğu sorulunca da “İhtiyardır, kafası da dazdır. Sırtında delik deşik bir abası vardır, içine her rüzgar işler, üstüne de renk renk yama vurulmuştur. Boyuna güler; zamanını en çok şu feylesof denilen zevzekleri alaya almakla geçirir”, diye yanıtlar.

Daha önce de söylediğimiz gibi, Lukianos’un yaşam felsefesi, Diogenes ve Menippos’un yalın ve doğal yaşam felsefeleriyle büyük ölçüde örtüşür. Ancak o, yalınlık ve doğallığın kapsamını daha bir genişletir sanki. Bunun sonucu olarak, en büyük önemi

gerçeğe ve ölçülülüğe verir. Abartmadan, saptırmadan, masaldan hoşlanmaz, alaylarında bile ölçülüdür. Bir mantık ustasıdır, “Hermetisos ya da felsefe çığırları” adlı uzun söyleşimin de gösterdiği gibi, hep horgörüyle sözettiği “feylesoflar”ın kuru ve soyut mantığı değildir aradığı, bilgiye dayalı ve hep doğruya, hep gerçeğe yönelik bir mantıktır. Tıpkı yüzyıllarca geriden izlediği ustaları Diogenes ve Menippos gibi, yaşamında özdekselin payını en aza indirirken, düşünselin payını olabildiğince artırır. Bir sözcüsü, Tykhiades, “Doğru ile sağduyu... Her işi akıl denen deneytaşına vurduk mu öyle boş, gülünç yalanlar içimize işleyemez, bizim rahatımızı kaçıramaz” der.

Elimizdeki çeviriye gelince, *Seçme yazılar*’dan yedi sekiz sayfa okuduktan sonra, onda hem kanlı canlı bir konuşma dilinin akıcılığını, hem özenli bir yazı dilinin açıklığını buluyor, “Bir yazar ancak bu kadar kendine yakın bir çevirmen bulabilir”, diye düşünüyoruz. Neden? Malatya kökenli Lukianos’la Adana ve Maraş kökenli Ataç arasında yüzyıllar ve diller üzerinden bir hemşerilik mi söz konusu? Yoksa, gene diller ve yüzyıllar üzerinden, iki kardeş düşüncenin ve iki kardeş biçimin birbirini bulması mı?

Sanırım, her ikisi de.

TAHSİN YÜCEL, 1.4.2002

SUNUŞ

İ.S. II. yüzyılın ortalarında yaşamış olan Lukianos, Suriye'nin Kommagene ilinin başkenti Samosata'da doğmuştur. Samosata'ya biz bugün Samsat diyoruz, Malatya ilinin küçük bir kasabasıdır, ilkçağda büyük bir kentmiş. Orada Suriyelilerin dili konuşulurmuş, demek ki Lukianos'un da anadili Yunanca değil, Süryanicedir.

Lukianos'un yaşamı üstüne bildiklerimiz pek azdır. Hermotimos'u 165 ya da 166 yılında yazdığına, kendisi de o sırada kırkında olduğuna göre imparator Hadrianus'un egemenlik döneminde, 125'te doğduğu sanılıyor. Zengin bir ailenin çocuğu değildir: babası el işiyle geçinen bir adammış; anasının babası bir yontucuymuş, dayıları da babalarının uğraşını bırakmamışlar. Lukianos biraz okuma yazma öğrendikten sonra çırak olarak dayılarından birinin yanına girmiş, ama uzun zaman kalmamış: temizlediği bir mermer parçasını kırdığı için dayısından dayak yemiş, bunun üzerine onun yanında çalışmak istememiş. Annesinin evine kaçmış, babası gibi işçiliği, dayıları gibi yontuculuğu beğenmediği için ille okumaya karar vermiş. İlkçağda yontuculuk, hem de büyük yontuculuk aşağı bir uğraş sayılır: yontuculuğun bir Musa'sı yoktur, el sanatlarının tanrısı olan Hephaistos da her zaman topal, üstü başı kir, ocak isisi içinde gösterilir, Olympos'un büyük tanrıları arasına pek alınmaz.

Lukianos okumayı nerede sürdürmüş, bilmiyoruz; belki doğru İonia'ya gönderilmiştir. Büyük olasılıkla oraya sonradan gitmiş, oranın ünlü ustalarından ders görmüş. Ustaları kimlermiş? Onu da bilmiyoruz. Ama yapıtlarından anladığımıza göre iyi yetiştirilmiş: bütün büyük ozanları, yazarları bilir; çoğuyla alay eder, yazılarına onlardan dizeler, tümceler sıkıştırır.

Öğrenimini bitirdikten sonra bir zaman Antakya'da avukatlık etmiş; ama ondan da çabuk bıkmış. Antakya'dan kalkıp Atina'ya gitmiş, orada bilgici (sofist) olmuş. O zamanın bilgicileri kent kent dolaşıp konferans veren, bununla da epey para kazanan adamlardır. Arada, bir göz hastalığı yüzünden Roma'ya gitmiş, orada feylesof Nigrinos'la tanışmıştır. Yunanistan'a döndükten sonra gene konferanslarına devam etmiş. Epey yer dolaşmış, para biriktirdikten sonra bir kez de Samsat'a, anayurduna uğramış.

Lukianos az sonra bilgicilerden, bilgicilikten iğrenmiş, felsefeyle, daha doğrusu ahlakla uğraşmaya başlamıştır. Zamanının felsefe çığırlarını eleştirmiş, bu yüzden hemen bütün feylesofları, en çok Köpeksileri kendisine düşman etmiştir. Ancak feylesoflarla alay etmek, onların söylediklerini didiklemek, kent kent dolaşıp konferans vermek kadar kazançlı bir iş olmadığından Lukianos, az sonra, parasının azaldığını görmüş. Bunun için Mısır'a gidip orada devlet hizmetine girmiştir. Aylığı epey dolgunmuş, üstelik bir gün kendisine bir valilik bile verileceğini ummuş; ancak bu umudu gerçekleştirmeden ölmüş. 192 yılında öldüğü sanılıyor; o zaman 67 yaşlarında olması gerekir.

Lukianos'un başlıca yapıtları, insan ruhunun kötü, bayağı yanlarını eleştirmek, ilkçağın birçok tanrılar kabul eden dininin çürüklüğünü, anlamsızlığını göstermek için yazılmıştır. Anadili olmadığı halde Yunancayı çok temiz yazarmış. Yapıtları pek derin değilse de çok eğlencelidir: Lukianos nüktelyi kullanmasını

bilir. Yapıtlarının çoğunu konuşma tarzında yazmıştır, seçtiği kişileri de gerçekten güzel konuşturur, sanki küçük küçük komedyalar yazar.

Lukianos'tan bize seksen üç yapıt kalmıştır; kimi küçücük, kimi büyükçe olan bu yazıların içine, hiç kuşkusuz, kendisinin olmayanlar da karışmıştır. Belki bir gün bütün yapıtları Türkçeye çevrilir; ben şimdilik bazılarını almayı yeter buldum.

Birinci cilde Lukianos'un en tanınmış yazılarını almayı doğru buldum. Lukianos denince akla ilk gelen yapıtlar, *Tanrılarının Konuşmaları*'yla Öbür Dünyada Konuşmalar'dır.

Tanrılarının Konuşmaları'yla Deniz Konuşmaları'nda Lukianos, ilkçağ dininin tanrılarıyla alay eder. Paganların dini bugün bizim hoşumuza gidiyor: ona inanmıyoruz, inanmak zorunda değiliz de onun için. Biz ancak o masalların güzelliğine kapılıyoruz, doğanın bütün güçlerini birer tanrı saymayı us için tehlikesiz buluyoruz. Ama unutmamalı ki paganların dini ancak yıkıldıktan sonra böyle yumuşamıştır; yoksa "Büyük Pan'ın ölmesi" insanlık için bir iyilik olmuştur. Güneşe, aya birer tanrı diye bakmak, onlar için birer şiir sayılacak masallar uydurmak elbette hoş bir şey; ama güneşin bir tanrı değil, ancak sıcak bir taş, ayın da bir dünya olduğunu söylemeye kalkışan bir feylesofun tanrıları yadıslıyor diye ölüm cezasına çarptığını unutmayalım. Paganların dininin, insanları nasıl bir baskı altına aldığını anlamak için, Sokrates'in niçin öldürüldüğünü anımsamak yeter. Biz ilkçağın ozanlarını, feylesoflarını düşünüyoruz da onun için eski Atina'ya imrenerek bakıyoruz; o güzelliklerin yanı başında ne çirkinlikler, ne darlıklar olduğunu düşünmüyoruz. Halbuki Atina'da Meletos'lar elbette Sokrates'lerden, Platon'lardan daha çoktu. Lukianos, o dinin doğrusu pek zayıfladığı bir zamanda gelmiş, büsbütün yıkılmasına hizmet etmiştir. *Tanrılarının Konuşmaları*'y-

la *Deniz Konuşmaları*, bizim gençlerimizin Yunan söylencelerini öğrenmelerine de yardım edebilir sanıyorum; o söylencelerin bilinmesi, ilkçağdan kalan yapıtların anlaşılabilmesi için mutlaka gereklidir.

Öbür Dünyada Konuşmalar'da Lukianos, ölüleri kendi aralarında konuşturmuştur: bütün geçmiş yüzyılların insanları orada buluşur; ama artık güzellikleri, büyüklükleri kalmamıştır. Ölüm ülkesi, eşitlik ülkesidir. Ölümler de bu dünyada koltuklarını kabartan şeylerin birer yalan, birer düş olduğunu orada anlamışlardır. Orada, dünyadaki sultanlıklarını, zenginliklerini, zevklerini anıp anıp inleyenler vardır; Lukianos'un ağzından konuşan Köpekşi feylesof Menippos hepsiyle alay eder, böylelikle de zenginden, güçlünden yoksulun, zavallının öcünü alır.

Abrete Varış, *Öbür Dünyada Konuşmalar*'a pek benzeyen bir yazıdır, onu da ötekilerle birleştirmeyi daha doğru buldum. Ancak *Öbür Dünyada Konuşmalar* küçük küçük parçalar olduğu halde *Abrete Varış* daha uzunca bir konuşmadır, sanki kısa bir komedyadır.

Yosma Konuşmaları'nda Lukianos zamanının birçok geleneklerini anlatır. Bunlarda ahlak dersi vermeye kalkmamıştır. Bize yosmaların sevdalarını, dertlerini, zavallılıklarını, dostlarını yollama kalkmalarını, kavgalarını çok doğal olarak anlatır.

Bu yazıları okurken de, çevirirken de ben çok zevk duyduğum için başkalarının da hoşuna gidebileceğini sanıyorum. Lukianos, büyük olasılıkla okunmaya değer bir yazardır. Kuşkusuz dünyanın en büyük yazarları arasında değildir; ama yalnız en büyükler mi okunur? Ötekiler bize daha yakın değil midir? Lukianos gibi adamların yazılarını okurken, örneğin bir Sophokles'i, bir Platon'u okurken duyduğumuz, ya da duymaya çalıştığımız

hayranlığa, saygıya zorunlu olmadığımız için doğrusu daha rahat ediyoruz, bunun için de bize belki daha büyük bir iyiliği oluyor.

Lukianos'un yapıtlarını, Emile Chambry'nin Fransızca çevirisinden dilimize çevirdim; burada söylediklerimin de çoğunu onun yazdığı önsözden aldım.

NURULLAH ATAÇ, 1944

ESKİ YUNANCA

ÖZEL ADLARIN YAZILIŞINA İLİŞKİN NOT

Yunan yapıtlarının çevirisinde tanrı, insan ve ülke adlarını, asıllarındaki yazıma uygun bir biçimde yazmayı yerinde bulduk; bunun için de bugün Avrupa uluslarının hemen hepsinde kullanılan çevriyazı yöntemini aldık. Yunancanın her harfi, aşağıdaki cetvelde gösterildiği gibi, tek ya da çift harfle karşılanmıştır. **Th** ve **kh** gibi çift harfleri kullanmaya gerek vardı; çünkü Yunancanın **Θ**'sını da, **T**'ini da **t**'yle gösteremezdik, ikisini ayırmak zorunluydu. **X** için de yalnız **h** harfini alsaydık Yunancada sesli harflerin önüne arada bir gelen ' işaretiyle karışabilirdi.

Ph çift harfine gelince, Yunancanın **Φ** harfini Avrupalılar öteden beri böyle gösterirler; bir zamanlar Romalılar da öyle göstermişlerdir; demek ki o harfin söylenişi Romalıların **f** harfinin söylenişine bütünüyle uymuyormuş.

Romalılar ve bugünkü Avrupa ulusları Yunancanın **Ξ** harfini de **x**'le gösterirler; ancak **x** harfi bizim abecemizde yoktur: onun için bunun yerine **ks** çift harfini kullanmayı daha uygun bulduk.

Yunanca adlarda **y** harfi sessiz değil, sesli harftir ve Yunancanın **Υ** harfini gösterir; ü okunması gerekir. Bununla birlikte bu söyleniş mutlak değildir; bugünkü Yunanlılar onu **i** okumaktadırlar.

Çift sesli harfleri de gene çift olarak gösterdik. Ancak ou yerine yalnız bir *u* koyduk; bu, şimdiki uluslararası çevriyazıda da böyledir.

A	A	H	E	N	N	T	T
B	B	Θ	Th	Ξ	Ks	Y	Y
Γ	G	I	İ	O	O	Φ	Ph
Δ	D	K	K	Π	P	X	Kh
E	E	Λ	L	P	R	Ψ	Ps
Z	Z	M	M	Σ	S	Ω	O

TANRILARIN KONUŞMALARI

I

PROMETHEUS'LA ZEUS

PROMETHEUS. – Çöz beni, Zeus, canım çok yandı artık.

ZEUS. – Çözmek mi dedin? Sana daha da ağır köstekler vurmalıydım, bütün Kaukasos¹ dağlarını başına yığmalıydım, sen on altı akbabanın gelip yalnız karaciğerini kemirdiklerini değil, gözlerini oyduklarını da duymalıydın ki insanı yoğurup can vermek neymiş, ateşi aşırarak, ortaya kadını çıkarmak neymiş, o zaman anlardın! Etleri dağıtırken bana yağ sarılı kemikleri verip en iyi payı özüne ayırmanı da, olan oldu, açmıyorum artık.

PROMETHEUS. – Bunca zamandır Kaukasos'a mihlanmış duruyor, karaciğerlerimle bir kartalı, kuşların en yamanını besliyorum; yetmedi mi bu çektiğim ceza?

ZEUS. – Sen bunun daha bin katını çekmeliydin.

PROMETHEUS. – Bir iyilik et, salıver beni, ben de altta kalmam: bildiğim çok önemli bir şey var, Zeus, onu sana da söylerim.

ZEUS. – Senin niyetin beni kandırmak galiba, Prometheus.

---

1 Kafkasya sıradağları.

PROMETHEUS. – Kandırırım da ne kazanırım sanki? Aldattığımı anlayınca Kaukasos'un nerede olduğunu unutacak, zincir bulamayacak değilsin ya!

ZEUS. – Salıvermeme karşılık bildireceğin o önemli şey neymiş, önce onu söyle sen.

PROMETHEUS. – Sen şimdi nereye gidiyorsun, onu söylersem inanır mısın sonra diyeceklerime de?

ZEUS. – İnanırım elbette.

PROMETHEUS. – Thetis'e¹ gidiyorsun, yatacaksın onunla.

ZEUS. – Bildin. Peki, sonra ne olacak? Doğru söyleyeceğeni benziyorsun sen.

PROMETHEUS. – Sakın, Zeus, dokunma Nereus'un kızına. Senden bir gebe kalırsa, hani sen babana neler etmiştin, doğacak çocuk da sana onları eder.

ZEUS. – Yani sultanlığı elimden mi alır diyorsun?

PROMETHEUS. – Bu dediğim, dilerim yanlış olsun! Ama sen onunla oynayırsan, başında bu tehlike dolaşıyor işte.

ZEUS. – Canı cehenneme Thetis'in! Hephaistos çözsün seni, değer bu verdiğin habere.

II

EROS'LA ZEUS

EROS. – Gene bir yanlışlık yaptıysa hoş gör, Zeus. Ufacık bir çocuğum ben, aklım ermez ki!

---

1 Deniz tanrılarında Nereus'un kızı, Peleus'un karısı, Akhilleus'un anası. Oğlunu, ahretin çevresini yedi kez dolaşan, suyuna girenleri yaralanmaz kılan Styks ırmağına daldırmıştır; bunun için Akhilleus ancak tabanından yaralanabilirdi, çünkü tabanı anasının eliyle örtülmüş, o suya değmemiştir.

ZEUS. – Sen mi çocuksun, Eros? Sen İapetos’tan bile çok daha büyüksün. Sakalın, kır saçların yok diye mi, onun için mi, bu yaşlılığıyla bebek sayılmak istiyorsun?

EROS. – Sen yaşlı diyorsan, peki: ama bu ihtiyar bakalım ne yapmış da sen zincire vurmaya kalkıyorsun?

ZEUS. – Seni gidi! Bak bakalım küçük mü senin suçun? Beni öyle oyuncak ettin ki sokmadığın kılık kalmadı; senin yüzünden satır mı¹ olmadım, boğa, altın, kuğu, kartal mı olmadım? Bir kadını da bana âşık etmedin, birine şirin göstermedin beni. Hepsiyle göz boyamak, kendimi gizlemek zorunda kaldım. Beni değil, ya boğayı sevdiler, ya kuğuyu; kendim gözüksüm mü, ödleri kopuyor.

EROS. – Elbette değil mi, Zeus? Ölümlü onlar, nasıl dayan-sınlar seni görmeye?

ZEUS. – Brankhos’la² Hyakinthos³ Apollon’u nasıl sevdiler ya?

EROS. – Ama Daphne⁴ saçları güzel de demedi, çenesi tüy-süz de demedi, kaçtı ondan. Sen kendini sevdireyim diyorsan, öyle kalkanını sallayıp yıldırımını taşımaktan vazgeç; özen de hoş git, saçlarını iki yandan kıvrım kıvrım sarkıt, bir sargıyla kaldırıver; erguvan rengi giysiler kuşan, sırmalı pabuçlar giy,

-
- 1 Satır’ler: Dionysos’un yoldaşı kır tanrıları: saçları diken gibi, kulakları sivri-dir, iki küçük boynuzları vardır, ayakları da keçi ayağını andırır.
  - 2 Brankhos Apollon’dan geleceği bilmek becerisini öğrenmiş, Miletos’a yakın Didyma’da Brankhosoğulları tapınağını kurmuştur; o tapınakta tanrı ağzın-dan haberler verilirdi. Brankhos daha çok Apollon’un oğlu diye gösterilir; dostu dendiği azdır.
  - 3 Amyklas’la Diomedé’nin oğlu Hyakinthos, disk atmaya öğrenirken Apol-lon’un eliyle ölmüştür. XIV. konuşmaya bakınız.
  - 4 Bir nympha olan Daphne, peşine düşen Apollon tam yakalayacağı sırada defne oluvermiştir.

neyler, dümbelekler çaldırt da ayağını onlara uydur, salını salını yürü; o zaman görürsün, Dionysos'la giden Bakkha'lardan¹ daha çok kadın düşer senin peşine.

ZEUS. – Uzak olsun benden öyle şey! O kılığa gireceksem, istemem hoş gitmeyi.

EROS. – Öyleyse Zeus, katlan sevmemeye, kolay!

ZEUS. – Hayır seveceğim ben; ama kadınlar elime daha zahmetsizce düşsün diyorum; bunu yaparsan, o zaman bırakırım seni.

III

ZEUS'LA HERMES

ZEUS. – İnakhos'un kızını, o güzel yavruyu bilirdin ya Hermes!

HERMES. – Bilirim, İo'yu demek istiyorsun.

ZEUS. – Kıza benzemiyor artık o, düve oldu.

HERMES. – Bak bu şaşılacak şey! Nasıl oldu da değiştirdi kalıbını?

ZEUS. – Hera kıskanmış, o değiştirdi. Zavallıya bir işkence daha uydurmuş; düvenin başına Argos adlı bir çoban dikti, tam yüz tane gözü var; uyumak nedir bilmeden otlatıp duruyor.

HERMES. – Sen bana ne buyuruyorsun?

ZEUS. – Nemeia'ya² in; Argos onu oralarda otlatıyor. Öldür Argos'u, İo'yu da denizden aşırıp Mısır'a götürür, İsis³ edersin.

---

1 Dionysos rahibeleri.

2 Argos'tan Korinthos'a giden yol üstünde bir kent; Herakles orada yığıl salan aslanı öldürmüştü.

3 Mısırlıların Sait ya da Tsit dedikleri tanrıça; Osiris'in hem kızkardeşi, hem

Bundan böyle o ülkenin uluslarına tanrıça olsun. Nil'i taşırsın, yelleri göndersin de kurtarsın denize çıkanları.

IV

ZEUS'LA GANYMEDES

ZEUS. – Haydi Ganymedes, geldik yerimize, hele bir öp beni şimdi! İçin de rahat etsin; sen beni o kuş biçiminde görürken, kanca gibi bir gagam, sivri sivri tırnaklarım vardı ya! Bak biri kalmadı.

GANYMEDES. – Adammış be!.. Hani sen kartaldın demin? Üstüme çullanıp da beni sürümün ortasından koparıvermedin mi? O kanatlar nasıl eridi de sen böyle büsbütün başka bir kılığa giriverdin?

ZEUS. – Senin şimdi gördüğün, yavrum, ne bir insandır, ne de bir kartal. Ben bütün tanrıların başı, sultanıyım; demin öyle gerekmişti de onun için o kılığa girmiştin.

GANYMEDES. – Ne diyorsun sen? Sen bizim Pan mısın yoksa? Ama kavalın, boynuzların neden yok? Niçin bacakların kıllı değil?

ZEUS. – O tanrıdan başka tanrı yok mu sanıyorsun sen?¹

GANYMEDES. – Öyle ya!.. Onun yontusunun durduğu ine tam bir teke götürürüz de kurban ederiz. Ama sen, çocuk hırısızın gibi geliyor bana.

---

eşidir. Hekimliğin, evlenmenin, buğdayın tanrıçasıydı.

- 1 “Ganymedes bir çoban olduğu için, çobanların saydığı Pan’dan başka tanrı bilmiyor.” Lukianos’un yorumcusu.

ZEUS. – Zeus adını hiç duymadın mı sen? Hani yağmuru yağdırır, göğü gürletir, şimşekleri çaktırırmış; Gargaros¹ tepesinden görmedin mi onun tapınağını?

GANYMEDES. – Geçen gün başımıza dolu yağdıran tanrı sensin demek? İyi tanrı doğrusu! Göklerde oturmuşsun da gürültü edermişsin; babam da sana bir koç kesti-di... Ama, hey tanrıların sultanı! Ben ne kötülük ettim de beni böyle kaçırdın? Koyunlarım ne olacak şimdi? Ya kurtlar yalnız bulur da saldırır, parçalarsa?

ZEUS. – Sen artık ölümsüz oldun, burada bizimle oturacaksın, hâlâ da koyunlarını mı düşünüyorsun?

GANYMEDES. – Ne dedin? Sen İda'ya götürmeyecek misin beni bugün?

ZEUS. – Götürmeyeceğim elbette: ben bir tanrıyken boşuna mı kartal oldum?

GANYMEDES. – Öyleyse babam beni arar, bulamayınca da öfkelenir; sonra koyunları koyup gittin diye dö-ver beni.

ZEUS. – Bir daha görmeyecek ki seni.

GANYMEDES. – Tutma beni burada: özledim babamı. Beni götürürsen, kurtulduğum için bir koç daha keser, adağım olsun. Üç yaşında kocaman bir koçumuz var, ötekileri otlağa o götürür; sana onu keseriz.

ZEUS. – Ne de bönmüş bu oğlan! Çocuk olduğu ne kadar da belli! Haydi, Ganymedes, vazgeç artık böyle şeylerden: sürünü de unut, İda'yı da. Sen artık gökte oturanlardan-sın, buradan babana da, yurduna da çok iyilikler edebilirsin. Bundan sonra peynirle

---

1 Gargaros Troia'daki İda dağlarından biridir; yüksekliği 1800 metredir. Tepesinden bütün Troia ovası görülür. Orada bir Zeus tapınağı varmış. Homeros söyler, İlias, VIII, 48.

süt yerine ambrosia¹ yiyip nektar içeceksin; nektar'ı sen doldurup, tanrılara sen sunacaksın. Bunlardan da iyisi, sen artık insan olmaktan çıkıyor, ölümsüz oluyorsun. Senin yıldızını parıl parıl parlatacağım; kısacası mutlu olacaksın sen.

GANYMEDES. – Ya benim canım oynamak isterse, kim oynar benimle? İda'dayken ben yaşta birçok çocuk vardı.

ZEUS. – Şu Eros'u görüyorsun, burada da onunla oynarsın, bir yığın da aşıkların olur. Yalnız hoş olsun senin gönlün, gül eğlen: özleme artık yeryüzünde bıraktıklarını.

GANYMEDES. – Ama ben ne işinize yararım? Burada da bir sürü mü otlatacağım?

ZEUS. – Hayır, burada 'sâki' olacaksın; nektar'a sen bakarsın, şölenlerle sen uğraşırsın.

GANYMEDES. – Güç bir iş değil; sütü doldurmayı, sarmaşık çubuğundan yapılmış bardağı sunmayı bilirim ben.

ZEUS. – Gene tutturdu süt diye! İnsanlara sunacak sanıyor. Burası gök; dedim ya sana: burada nektar içilir.

GANYMEDES. – Sütten iyi midir o, Zeus?

ZEUS. – Anlarsın birazdan; onu bir tattın mı, bir daha aramazsın sütü.

GANYMEDES. – Ya gece nerede yatacağım? Arkadaşımla, Eros'la mı yatacağım?

ZEUS. – Hayır; ben seni birlikte uyuyalım diye kaçırdım.

GANYMEDES. – Sen yalnız uyuyamaz mısın? Benimle uyumayı daha mı hoş buluyorsun?

ZEUS. – Evet; hele senin gibi güzel bir oğlanla, Ganymedes.

GANYMEDES. – Uyurken ne işine yarar benim güzelliğim?

ZEUS. – Uykuya zevk katan tatlı bir büyüdür o.

---

1 Ambrosia tanrıların azığı; nektar da içkileridir.

GANYMEDES. – Ama babam benimle yatmaktan hiç hoşlanmazdı; sabahları söylerdi: ben boyuna döner, tekme atar, sayıklar, onu uyutmazmışım. Bunun için beni çoğu kez annemin yatağına gönderirdi. Dediğin gibi, sen beni o amaçla kaçırıp getirdinse, şimdi bırak da yeryüzüne ineyim, yoksa sen de uyuyamazsın ha! Ben durmadan döner, seni rahatsız ederim.

ZEUS. – Sen beni uyutmaz, seninle birlikte uyanık otursan en hoşu o olur işte; ben de seni hiç durmadan öper, hiç durmadan sarılırım sana.

GANYMEDES. – Senin gönlün ne ister, orasını sen bilirsin. Ama sen beni öperken, ben uyurum gene.

ZEUS. – Ne yapacağımızı o zaman görürüz. Şimdilik, Hermes, sen şunu al da götür; ölmezliği içirdikten sonra kadeh sunmayı da öğretirsin, gelir bize nektar doldurur.

V

HERA'YLA ZEUS

(GANYMEDES'TEN ÖTÜRÜ)

HERA. – İda'dan kaçırdığın o Phrygia'lı oğlancığı buraya getirdiğinden beri bana pek baktığın olmuyor, Zeus.

ZEUS. – Sen öyle saf, zararsız bir çocuğu da mı kıskanacaksın, Hera? Ben seni yalnız aşnalık ettiğim kadınlara içerliyorsun sanıyordum.

HERA. – O ettiklerin de iyi, sana yakışır bir şey değil. Sen ki bütün tanrıların efendisisin, beni, asıl karını bırakıp yeryüzüne iniyor, altın oluyor, satyr oluyor, boğa oluyor, başkalarını seviyorsun. Ama hiç değilse o kadınları gene yeryüzünde bırakıyorsun; o İda'lı piçiyse sen, tanrıların en yücesi, kanatlarına bindirip buraya

kadar taşıdın, şimdi bizimle oturuyor; içki sunacağım diye de hep başımızın üstünde. Sâki mi yoktu burada? Hebe'yle Hephaistos bize hizmetten bıktılar mı? Hem sen ne zaman onun elinden sağrağı alsan, önce bütün tanrıların gözü önünde bir öpmesen olmuyor; o öpücük de sana nektardan daha tatlı geliyor. Çoğu hiç susamadan içki istemen de onun için ya! Arada bir de sağrağa bir dudağını değdirip geri verdiği oluyor; çocuk da içti mi, gene istiyorsun, tam onun ağzını değdirdiği yeri seçiyor, ondan kalanı lezzetini çıkara çıkara bir dikiyorsun. Hem içip, hem de öpesin diye!.. Sen, dünyanın sultanı, dünyanın atası, geçen gün elinden kalkanını, yıldırımını bırakmış, çenendeki koca sakala bakmayıp onunla oturmuş, aşık oynuyordun. Hep görüyorum bunları; biri gözümden kaçıyor sanma.

ZEUS. – A Hera! İçerken o güzel oğlanı öpmekte, hem öpücüğün, hem de nektarın keyfini tatmakta ne kötülük var? Büyük bir olasılıkla, izin versem de seni de bir öpse, onun öpücüğünü nektardan tatlı bulduğum için bir daha ayıplamazsın beni.

HERA. – Oğlancı lakırdıları hep bunlar! O gevşek, kadın gibi Phrygia'lıya dudaklarımı uzatmak mı? Öyle delilikler uzak olsun benden.

ZEUS. – A benim pek soylu eşim! Bırak benim sevdalarımaya sövmeyi. O kadın gibi, o yabanıl, o gevşek çocuk yok mu, onun güzelliği, onun verdiği istekler benim gözümde... Haydi bitirmeyim sözümü de daha çok kızmayasın.

HERA. – Öyleyse bir de nikah et de büsbütün kır kalbimi! O sâki yüzünden bana ettiğin hakaretleri sakın çıkarma aklından.

ZEUS. – Bize içkiyi o değil de senin oğlun, Hephaistos sunmalı, değil mi? Ocağından üstü başı ege döküntüsü içinde çıkacak, topallaya topallaya gelip kerpeteni yeni bırakan elleriyle sağrağı sunacak, biz de onu ara sıra bir çekip öpeceğiz... Oğlunken

onu öpmeyi senin bile canın çekmez, suratı o kadar zifir kaplı! O daha hoş olur, tanrılar sofrasına o sâki daha yakışır, değil mi? Biz de Ganymedes'i, temizdir diye, parmakları pembe pembedir, sağrağı ustaca uzatmasını biliyor, öpücükleri nektar'dan daha tatlı olduğu için sen üzülyyorsun diye gene İda'ya gönderelim!..

HERA. – Hephaistos toplamış, parmakları sağrak tutmaya yaraşmıyormuş, suratı zifir kaplıymış, onu görünce gönlüm bulanıyormuş, bunları daha yeni görüyorsun, Zeus; İda o gür saçlı güzel oğlanı yetiştireli beri görüyorsun. Eskiden o pürüzler gözüne çarpmıyordu, ege döküntülerine de, ocağına da bakmayıp onun elinden basbayağı içiyordun.

ZEUS. – Sen kendi kendini üzüyorsun, Hera; bir şey kazanmazsın bu sözlerden, kıskançlığın benim sevdami arttırır, o kadar. Sağrağı bu güzel çocuğun elinden almak senin canını sıkıyorsa, söylersin, sana oğlun hizmet eder. Sen de, Ganymedes, yalnız bana sunarsın; her seferinde de, biri sağrağı dolu verirken, biri de geri alırken, iki öpücük isterim. Ne? Sen ağlıyor musun? Korkma bir şeyden. Hele senin bir canını sıkın olsun, görür sonra gününü.

VI

HERA'YLA ZEUS (İKSİON'DAN ÖTÜRÜ)

HERA. – Şu İksion'u görüyorsun, Zeus; nasıl bilirsin o adamı?

ZEUS. – Kibar adam diye bilirim, Hera, hem de iyi bir konuk; soframıza oturmaya yaraşır olmasaydı bizimle yaşatmazdım ki!

HERA. – Öyleyse yaraşmıyor bizim soframıza, terbiyesizin biri; istemem artık burada kalmasını.

ZEUS. – Neymiş ettiği terbiyesizlik? Bunu ben de bir bilmiyim, değil mi?

HERA. – Ne mi etmiş? Onun yaptığı... Küstahlığı beni öyle utandırıyor ki anlatmak arıma dokunuyor.

ZEUS. – Asıl utandığın için söylemelisin ya! Hele giriştiği işi bir de başardıysa, hiç susmaya gelmez. Ne yaptı? Tanrıçalardan birini mi kandırmaya kalktı? Senin çekinip söylemek istemediğine bakılırsa, onun ettiği terbiyesizlik böyle bir şey olacak.

HERA. – Dinle öyleyse, Zeus: başka birini değil, beni kandırmaya kalktı; epeyce de oluyor. Önce farkına varmamıştım, gözlerini niçin benden ayırmadığını bilemiyordum. İcini çekiyor, gizli gizli ağlıyor, ben arada bir içtikten sonra sağrağı Ganymedes'e veririm o da ondan içmek istiyor, alıp da içerken öpüyor, gözlerine götürüyor, gene bana bakıyordu. Eh! Artık anladım bunun aşk olduğunu. Epey bir zaman utandım sana söylemeye; o adam yener bu deliliğini diyordum. Ama işi bana açmaya kalkıştı; bunun üzerine ağlamasına, dizlerime kapanmasına bakmayıp o aşağılama sayılacak yalvarmalarını duymamak için kulaklarımı tıkadım, geldim sana haber vermeye. O küstaha ne ceza vereceksin, orasını kendin bilirsin.

ZEUS. – Demek edepsiz bana karşı cüret ediyor da Hera'nın yatağına gidiyor ha! Nektar bu kadar mı başına vurmuş bunun? Ama suç bizde; insanları aşırı seviyoruz da kalkıp soframıza oturtuyoruz. Bizim içtiğimiz içkiden içip de yeryüzünde hiç göremedikleri gök güzellerini görünce onlardan bir tadalım derlerse, sevdaya kapılıverirlerse, haklıdırlar doğrusu. Aşk zalim bir sultandır, yalnız insanlara değil, çoğu bize bile sözünü geçiriyor.

HERA. – Evet, sana bütünüyle egemen oluyor; seni peşine takıyor, hani burnundan tutmuş da sürüklüyor derler, işte istediği yere öyle götürüyor; seni keyfinin dilediği kılığa sokuyor. Sen aşkın kölesi, oynucağısın. Bugün sen İksion'un ettiğini neden hoş görüyorsun, biliyorum: eskiden sen de onun karısını kandır-mıştın, sana Peirithoos diye bir oğul doğurdu.

ZEUS. – Yeryüzünde ettiğim o birkaç hovardalığı sen unut-madın mı daha? Ama ben o İksion'a ne yapmak niyetindeyim, onu biliyor musun? Cezalandırmak da istemem, soframızdan da kovamam: yol yordam bilmez değiliz ya! Dediğin gibi o sevip ağlıyor, sevdaya dayanamıyorsa...

HERA. – Sen neler söyleyeceksin Zeus? Korkarım sen de bana, ağırma gidecek bir yol göstereceksin.

ZEUS. – Hayır hayır, hiç de değil. Bir bulutu alıp tıpkı sana benzetelim. Yemek yedikten sonra o aşkından gene uyuyamaz elbette; biz de gider, bulutu onun yanına yatırırız. Böylece emeline ermiş gibi olur, derdi kalmaz.

HERA. – Ne demek! Boyunu aşan emeller kurmuş, ben hiç uygun bulurum da onları gerçekleştirmiş dedirtir miyim!

ZEUS. – O kadar da acımasız olma, Hera. Senin bir görü-nüden ne korkun olabilir? İksion'un okşayacağı bir bulut parçası.

HERA. – Ama o bulutu ben sanacak; benzeyişe aldanacak, onun o aşkı benim namusuma dokunacak.

ZEUS. – Senin bu dediğinin hiçbir anlamı yok: ne bulut gerçekten Hera olur, ne de sen bulut olursun. Bu işte bir İksion aldanır, işte o kadar.

HERA. – Ama insanoğlunun ağzı durur mu hiç? Yeryüzüne indikten sonra, ben Hera'yı elde ettim, Zeus'un yatağında yattım diye herkese anlatıp anlatıp övünür. Belki de Hera beni seviyor der de onun bir bulutla yattığını bilmeyen insanlar inanır.

HERA. – Hele öyle sözler söylesin, ben de o alçağı Hades’e¹ fırlatırım, bir çarka bağlatıp boyuna döndürtürüm, bir daha kurtulamaz o işkenceden; ama aşkının değil, övünüp böbürlenmesinin cezasını çeker.

VII

HEPHAİSTOS’LA APOLLON

HEPHAİSTOS. – Maia’nın yeni doğurduğu yavruyu gördün mü, Apollon? Ne de güzel, değil mi? Herkeslere gülümsüyor, belli ki uğurlu, büyük bir tanrı olacak.

APOLLON. – Sen ne diyorsun, Hephaistos? O mu uğurlu bir tanrı olacakmış? O çocuk kurnazlıkta İapetos’tan bile yaşlı.

HEPHAİSTOS. – Yeni doğmuş bir yavrudan ne kötülük gelir?

APOLLON. – Sen onu git de Poseidon’la Ares’e sor: birinin üç dişli zıpkınını çalmış, ötekinin de kılıcını kınından gizlice çekivermiş; bana ettiği de ayrı: yayımla oklarımı aşırđı, beni silahsız bıraktı.

HEPHAİSTOS. – O bebe mi yapmış bunları? O daha ayakta duramıyor, kundaktan çıkmadı.

APOLLON. – Hele senin yanına da gelsin, Hephaistos, o zaman anlarsın.

HEPHAİSTOS. – Geldi o benim yanıma.

APOLLON. – Avadanlıkların duruyor mu? Eksik olanı yok mu hiç?

HEPHAİSTOS. – Hepsi duruyor, Apollon.

APOLLON. – Hele sen iyi bir bak.

HEPHAİSTOS. – A! Zeus hakkı için, kerpetenim yok.

---

1 Hades: ahret.

APOLLON. – O bebenin kundağını ara, bulursun bir yerinde.

HEPHAİSTOS. – Elinin böyle çabuk olmasına bakılırsa, daha anasının karnında başlamış çalışmaya.

APOLLON. – Durmadan çıtır pıtır bir konuşması, bir cıvıdanması var, duydun ya, ne tatlı! Hem birimizin gönlünü kırmayacak, istediğimiz işi görüverecekmiş! Dün Eros'a güreşelim diye meydan okudu, ne yaptı etti, hemen bir çelme takıp yuvarlayıverdi. Hepimiz kutluyorduk, o sırada utkusuna ödül olsun diye kendisini öpen Aphrodite'nin belinden kemerini, kahkahayla gülen Zeus'un da elinden asasını çalıvermiş. Neyse ki yıldırım çok ağır, eli de yakıyor, yoksa onu da aşırırdı.

HEPHAİSTOS. – Çevikliğine çevikmiş doğrusu o çocuk.

APOLLON. – Evet, çok çevik; ama dahası var: çalgı çalmakta da şimdiden usta olmuş.

HEPHAİSTOS. – Onu nereden anladın?

APOLLON. – Eline bir kaplumbağa kabuğu geçirmiş; bir kol takıp bir çubukla tutturmuş, cıvatalar mıhlayıp üstüne bir köprü oturtmuş, yedi tel takmış, güzel güzel havalar çalıyor. Öyle tatlı ezgileri var ki Hephaistos, bunca zamandır kithara çalarım, beni bile kışkandırdı. Maia'nın dediğine göre geceleri de gökte durmuyor, merak edip Hades'e kadar iniyormuş; orada da hırsızlık ediyordur. Kanatları var; kendine sihirli bir sopa yaratmış, onunla ruhları önüne takıp ölümler arasına götürüyormuş.

HEPHAİSTOS. – Oynasın diye ben vermiştim o değneği.

APOLLON. – Ettiğin iyiliğe karşılık o da senin kerpetenini aşmış işte.

HEPHAİSTOS. – İyi ettin de anımsattın: gidip bir araya-yım. Dediğin gibi, belki kundağında bulurum.¹

---

1 Sözü edilen tanrı Hermes'tir.

VIII

HEPHAİSTOS'LA ZEUS

HEPHAİSTOS. – Nedir buyruğun, Zeus? Sen buyurdun, ben de satırımı bileyip geldim; öyle de biledim ki bir vuruşta taş iki parça eder.

ZEUS. – Peki Hephaistos. Hele sen satırını kafama vur da ikiye böl.

HEPHAİSTOS. – Sen beni çıldırdı sanıp da denemek mi istiyorsun ne? Gerçekten ne diliyorsan onu buyur da yapayım.

ZEUS. – Söyledim ya: kafamı yar. Sözümü dinlemezsen, benim öfkemin ne demek olduğunu bir daha anlarsın.¹ Ama şöyle gönlün isteyerek, hiç gecikmeden vuracaksın; yoksa ben beynimi altüst eden doğurma ağırlarından ölüyorum.

HEPHAİSTOS. – Bu yaptığımız iş kötü bir işse, orasını sen bilirsin Zeus; ben sana söyleyeyim: keskindir benim satırım, seni öyle kan döktürmeden, Eileithyia² gibi kolay kolay doğurtmaz ha!

ZEUS. – Sen vur hele Hephaistos, hem de yiğitçe vur. Bundan bana ne iyilik gelecek, bilirim ben.

HEPHAİSTOS. – Gönlüm hiç istemiyor, ama ne yapayım? Vuracağım. Sen bir kez buyurdun mu, başka ne gelir elden?.. Bu da ne? Silahlar kuşanmış bir kız. Doğrusu büyükmüş senin başının ağrısı. Beyin zarının altında böyle kocaman, silahlar kuşanmış bir kız dururken, doğrusu hakkın varmış öfkeli olmakta. Seninki bir kafa değil, bir ordu konağıymış da senin haberin

---

1 Hephaistos bir gün anası Hera'yı korumaya kalkmış, Zeus da kızıp onu bacağından yakalayınca gökten aşağı fırlatmış; Hephaistos bunun için topaldır.

2 Eileithyia: doğurmalara bakan tanrıça.

yokmuş. Bak, şimdi de sığıyor, savaş raksına başladı, kalkanını sallıyor, mızrağını oynatıyor, bir tanrı coşkunu tutulmuş. Asıl şaşılacak şey de, bir an içinde bütünüyle güzel, çiçeği burnunda bir kız oluverdi. Gözleri tırşe, ama bu da kız kısmında bir güzellik sayılır. Seni doğurtmama ödöl olarak bu kızı bana ver sen; hemen nişanla bizi.

ZEUS. – Olmayacak şey istiyorsun, Hephaistos; o hep böyle kız kalmak niyetinde. Kuşkusuz almana benim bir diyeceğim yok.

HEPHAİSTOS. – Benim de istediğim buydu işte; üst yanını sen bana bırak, kaçıırırım ben onu.

ZEUS. – Kaçır elinden gelirse; ama bana sorarsan, sen kendini sonu gelmez bir aşka kaptırıyorsun.¹

IX

POSEİDON'LA HERMES

POSEİDON. – Zeus'un yanma girebilir miyim, Hermes?

HERMES. – Hayır, Poseidon, giremezsin.

POSEİDON. – Hele sen bir söyleyiver.

HERMES. – Sana üsteleme diyorum; sırası değil, göremezsin onu şimdi.

POSEİDON. – Hera'yla mı yani?

HERMES. – Hayır, başka bir iş.

POSEİDON. – Anladım; demek Ganymedes içerde.

HERMES. – O da değil; kendisi hasta.

---

1 Zeus'un kafasından çıkan, us tanrıçası Athena'dır.

POSEİDON. – Neymiş hastalığı, Hermes? Şaşılacak şey bu senin dediğin.

HERMES. – Söylemeye utanıyorum, ama ne yapalım? Öyle.

POSEİDON. – Benimle, amcanla ne diye utanacakmıydın?

HERMES. – Zeus doğurdu, Poseidon.

POSEİDON. – Sen onu git de başkalarına anlat! Nasıl doğurur o? Kimmiş çocuğun babası? Demek bizim haberimiz olmadan Zeus'ta hem erkeklik, hem dişilik varmış öyle mi? Ama karnının şiştiğini de görmedik.

HERMES. – Çocuk karnında değildi ki?

POSEİDON. – Anlaşıldı: Athena gibi bunu da kafasından doğurmuş olacak; onda hep kafa doğuruyor.

HERMES. – Değil: Semele'nin çocuğunu budunda taşıdı.

POSEİDON. – Bak buna aferin! Demek ki çocukları her yerinde taşıyıp duracak!.. Ama Semele dediğin de kim oluyor?

HERMES. – Thebai'li bir kız; Kadmos'un çocuklarından. Zeus yanaşmış, gebe koymuş.

POSEİDON. – Onun yerine de kendisi mi doğurdu?

HERMES. – Evet; sana bir tuhaf gelir, öyle işte. Hera ne kadar kıskançtır, bilirsin; Semele'yi kandırmış, Zeus'a söyle de sizin eve yıldırımım, gök gürültülerini de getirsin demiş. Zeus uygun bulmuş, yıldırımını götürmüş. Ev tutuşmuş, Semele de yangında kurtulamayıp yandı. Bunun üzerine Zeus bana buyruk verdi, kadının karnını açtım, daha tamamlanmamış çocuğu alıp kendisine götürdüm. Çocuk yedi aylıktı. Zeus budunu yardı, tamamlansın diye çocuğu oraya koydu; şimdi üç ay geçip günü geldi, doğurdu. Doğurma ağrılarından da gücü kesildi.

POSEİDON. – Çocuk nerede şimdi?

HERMES. – Nysa'ya¹ götürüp nympha'lara² verdim; Dionysos adıyla büyütecekler onu.

POSEİDON. – Demek benim ağam o Dionysos'un hem babası, hem de anası?

HERMES. – Öyleye benziyor. Hele ben gidip de yarasını yıkayayım. Lohusalık hali bu! Yalnız bırakmaya gelmez.

X

HERMES'LE HELİOS (GÜNEŞ)

HERMES. – Helios, bugün çıkarma arabanı; Zeus öyle buyuruyor: yarın da, öbür gün de çıkarmayacaksın. Sen evinde otur, bu ara öyle uzun bir gece olsun. Hora'lara³ söyle, atlarını çözsünler, sen de rahatına bak.

HELİOS. – Bak bu başıma gelmediydi, Hermes! Ne tuhaf buyruklar getiriyorsun sen bugün! Yoksa ben yolumdan sapmışım da sınırları mı aşmışım? Öyle bir şey mi görmüşler? Zeus ona mı kızmış da geceyi günün üç katı etmeye kalkmış?

HERMES. – Öyle bir şey yok; sürüp gidecek değil doğrusu. Daha uzun bir geceye gereksinim duyuyor da...

HELİOS. – Nerede kendisi? Bana bu buyruğu bildiresin diye seni nereden gönderdi?

---

1 Nysa: Karia'da, Trakya'da, daha başka yerlerde birçok dağların, kentlerin adıdır; Dionysos hepsinde de kutlanırdı.

2 Nympha'lar, ormanlarda, mağaralarda, sulara yaşayan küçük tanrıçalardır.

3 Hora'lar: Zeus'la Themis'in üç kızı: Eunomia, Dike, Eirene; göğe bekçilik eder, tanrıların da işlerini görürler. Hora, "zaman, saat" demektir.

HERMES. – Boiotia’dan, Helios; orada Amphitryon’un karısının yanında, onunla yatıyor: tutulmuş o kadına.

HELİOS. – Bir gece yetmiyormuş demek?

HERMES. – Yetmiyor: bu birleşmeden büyük bir tanrı doğacak, büyük işler görüp ün salacakmış; öyle bir tanrı bir gecede nasıl biter?

HELİOS. – Peki, peki, bitirsin de gönlü rahat etsin. Ama, söz aramızda, Hermes, şu da var ki Kronos’un zamanında hiç böyle şeyler olmazdı; o, Rheia’nın¹ yatağından ayrılmazdı; göğü bırakıp da gitsin Thebai’de yatsın, olacak şey değildi. Onun zamanında gün dediğin gün olur, gecenin uzunluğu da mevsimlere göre düzenlenirdi. Tuhaf tuhaf işler uydurulmaz, bir şeyler değişmezdi. Kronos, ölümlü bir insan kızıyla düşer kalkar mıydı hiç? Ama şimdi bir kadın parçası için her şey altüst ediliyor, atlarımın bacakları işlemeye işlemeye kazık kesilecek, üç gün çiğnenmeyeceği için yol hemen hemen geçilmez bir hale gelecek, insanlar da karanlıkta bunalıp kalacaklar. İşte Zeus’un sevdasından kazanacakları! O tanrı, senin söylediğin pehlivanı yapıp bitirsin diye insanlar, derin bir karanlığa gömülüp öyle kımıldanmadan duracaklar.

HERMES. – Sus, sus, Helios; bu sözler sonra bela getirir başına. Ben hele Selene’yle Uyku’yu bulayım, Zeus’un buyruklarını onlara da bildireyim: Selene yavaş yürüyecek, Uyku da gecenin o kadar uzadığını farketmesinler diye insanların yakasını bırakmayacakmış.

---

1 Rheia: Uranos’la (Gök) Gaia’nın (Yer) kızı, Kronos’un (Zaman) karısı, Zeus, Poseidon, Hades, Hestia, Demeter, bir de Hera’nın anası.

XI

APHRODİTE'YLE SELENE (AY)

APHRODİTE. – Senin için bilir misin ne diyorlar, Selene? Sen Karia'ya varınca orada arabanı durduruyor, çoban Endymion'un bütün çobanlar gibi yıldızlar altında uyumasına hayran hayran bakıyormuşsun; arada bir yolunun ortasında onun yanına indiğin bile oluyormuş.

SELENE. – Sen onu oğluna sor, Aphrodite; hep onun yüzünden.

APHRODİTE. – Bilirim ne küstah olduğunu! Ben anne-siyken bana bile neler etmedi! Beni İlion'lu Ankhises uğruna İda'ya mı indirmedi! Bir genç Assyria'lı¹ uğruna Libanos² dağına mı sürükledi!.. Hem o delikanlıyı Persephone'ye de sevdirdi sevda günlerimin yarısını elimden aldı. Kaç kez söyledim ona: bu saygısız, yakışsız davranışları bırakmazsan okunla tirkeşini kırar, yolarım kanatlarını dedim. Pabucumla kıcına kıcına vurduğum da oldu. Önce korkup yalvarmaya başlıyor, ama bilmem nasıl oluyor, iki dakika sonra hepsini unutuveriyor! Öğüt, uyarı, paylama, hiçbir şey onu kötülükten vazgeçiremiyor.

Ama, söyle bana, güzel mi o Endymion? Aşkın sıkıntıları çok da olsa güzellik avutuverir.

SELENE. – Benim için öyle güzel ki, hiçbir eksiği yok, Aphrodite; hele abasını bir kayaya yayıp uyumuyor mu, ah! Ne güzel! Sol eli açılmış, mızrakları düşüyor; sağ elini başından aşırıp yüzünü çerçevelemiş; kendisi de uykudan gevşemiş, soluğundan

---

1 Genç Assyria'lı, ya da Asurlu dediği Adonis'tir. Adonis'i bir yabandomuzu öldürmüş, sonra Aphrodite onu şakayık çiçeği edivermiştir.

2 Libanos: Lübnan'ın Yunancası.

sanki bir ambrosia kokusu dağılıyor... Öyle görmüyor muyum, uyandırırım da ürkütürüm diye korkumdan ayaklarımın ucuna basarak usul usul yanına gidiyorum. Ama bunun ne olduğunu bilirsin sen; sonrasını anlatmaya gerek mi var? Sana yalnız şunu söyleyeyim: ölüyorum ben aşkımdan.

XII

APHRODİTE'YLE EROS

APHRODİTE. – Eros, yavrum, nedir senin zorun? Yer yüzünde senin yüzünden insanların kendi kendilerine de, benzerlerine de etmedikleri kötülük kalmıyor; onları bir yana bırakıyorum, ama gökte ettiklerine ne diyelim? Zeus'u binbir kılığa sokan sensin; gününe göre canın ne isterse haydi o olsun diyorsun; Helios ikide bir Klymene'nin¹ koynunda gecikiyor, atlarını da onun kapısında unutuyor. Hep senin işin. Bana saygısızlığın, bana çektiydiklerin başka! Neyse, ben annenim, çekinmezsin. Ama sen sakınmazlığı pek ileri götürdün: şimdi de kalkmış Rheia'ya,² bunca tanrının anası o yaşlı tanrıçaya bela olmuşsun, sana kanıp bir çocuğa gönül vermiş, hep o Phrygia'lı oğlanı istiyor. Çıldırtmışsın onu: atlarını koşuyor, kendi gibi çıldırmış Korybant'larını³ yanına alıyor, onlarla birlikte İda'nın ta tepesinden aşağı koşuyor, avazı çıktığı kadar: "Attes! Attes!"⁴ diye bağırıyor; Korybant'ların da bakıyorsun biri bir kılıçla dirseğinde parça parça yaralar açıyor, biri kendinden geçip dağlardan

---

1 Okeanos'la Tethys'in kızı, Phaethon'un anası.

2 Rheia: Kybele.

3 Kybele'nin yani Rheia'nın rahipleri.

4 Attes ya da Attis, Kybele rahiplerinden biriydi; Rheia ona gönül vermiştir.

atlıyor, kimi ney diye boru çalıyor, kimi ellerine ziller almış, onları vurup duruyor: kısacası bütün İda'da bir gürültüdür, bir coşkunluktur gidiyor. Ne bahtsız anaymışım ki senin gibi uğursuz bir tanrı doğurmuşum! Rheia bir delilik eder, daha doğrusu aklı başına gelir de Korybant'larına buyurup seni yakalatır, parçalatır, ya aslanlarına attırır diye korkuyorum. Başında dolaşan tehlikeyi gördükçe ödüm patlıyor.

EROS. – Sen hiç merak etme, anneciğim; ben aslanlarla da arkadaş oldum, alıstırdım onları kendime: sırtlarına atlıyor, yelelerinden tuttuğum gibi sürüyorum. Kuyruklarıyla okşuyorlar beni; elimi ağızlarına sokuyorum da yaladıktan sonra bırakıyorlar çıkarmama. Rheia'ya gelince, o ne zaman düşünecek beni? Düşündüğü hep Attes! Doğrusu güzelliği olduğu gibi göstermekle bir kötülük mü ediyorum? Bütün o delilikleri bana yüklemeyin kuzum: güzel kimseleri canınız çekmesin, olur biter. Ama sen, anne, sen artık Ares'i sevme, Ares de seni sevmesin, uygun buluyor musun bunu?

APHRODİTE. – Sen kurnazsın, her şeyi de avucunun içine almayı biliyorsun! Ama bir gün anımsarsın bu dediklerimi.

XIII

ZEUS, ASKLEPİOS, HERAKLES

ZEUS. – Asklepios, Herakles, bırakın artık insanlar gibi kavgaya etmeyi; tanrılar sofrasında olmaz öyle şey, ayıptır.

HERAKLES. – Yani, Zeus, sen bu emci¹ parçası benden üste otursun mu diyorsun?

---

1 Emci: hekim.

ASKLEPIOS. – Zeus hakkı için! Öyle olacak elbette; benim değerim büyüktür seninkinden.

HERAKLES. – Neden büyükmüş bakalım, kavruk beyinli? Yapmayacağın bir işi yaptın diye Zeus seni yıldırımıyla çarptı da onun için mi?¹ Sana acıdılar da onun için gene ölmezliğe kavuştun, onu bilmiyor musun?

ASKLEPIOS. – Sen de, Herakles, Oita dağında yakılmıştın; onu unuttun da mı şimdi kalkmış, benim ateşten geçmemi başıma kakıyorsun?

HERAKLES. – Ayol! Senin yaşadığınla benim yaşadığım arasında ne bir eşitlik var, ne de bir benzerlik var. Ben Zeus'un oğluyum, büyük büyük işlere girdim, yırtıcı hayvanlarla çarpışıp, suçluların cezasını verip dünyayı temizledim. Sen kökler toplayan, sözümona hekimin birisin; ilaçlarını hasta insanogullarına belki yutturursun ama şöyle erkekçe bir iş görmüş değilsin ki!

ASKLEPIOS. – Eskiden sen buraya yarı kebab edilmiş, bedeninin bir yandan zehirli gömlekle, bir yandan da ateşle bozulmuş bir durumda geldiğin zaman yaralarını benim iyileştirdiğimi unuttun galiba!.. Ben belki bir iş görmemişimdir, ama senin gibi Lydia'da arkama allar giyip Omphale'nin yaldızlı pabucundan dayaklar yiyerek yün de eğirmedim; öyle öfkeme kapılıp çocuklarımla karımı da öldürmüş değilim.²

HERAKLES. – Ya ağzını bozmayı bırakırsın, ya ben sana ölmezliğin büyük bir yararı olmayacağını şimdik öğretirim; bir yakalar da gökten seni baş aşağı atıverirsem, kafan bir paralandı mı, bir daha Paian³ gelsin iyileştiremez.

1 Asklepios, Hippolytos'u dirilttiği için yıldırımla çarpılmıştı.

2 Euripides'in *Herakles* tragedyasına bakınız.

3 Paian, Apollon tanrının adlarındandır; burada Lukianos İlias'ın iki dizesine

ZEUS. – Yeter dedik ya! Toplantımızın tadını kaçırmayın, yoksa ikinizi de kovarım sofradan. Kaldı ki Asklepios'un senden üste oturması daha doğru, Herakles: o senden önce öldü.

XIV

HERMES'LE APOLLON (HYAKINTHOS'UN ÖLÜMÜ ÜSTÜNE)

HERMES. – Neden böyle tasalısın, Apollon?

APOLLON. – Sevdalarım da bahtsızım da onun için Hermes.

HERMES. – Dertlenecek şeydir doğrusu. Ama neymiş bahtsızlığın? Gene Daphne'yi anımsadın da ona mı üzülüyorsun?

APOLLON. – Hayır; Lakonia'lı sevgilime, Oibalos'un oğluna ağlıyorum.

HERMES. – Hyakinthos öldü mü yoksa?

APOLLON. – Öldü.

HERMES. – Kim öldürdü onu? Kimin gönlü aşka o kadar kapalıymış da o güzel çocuğa kıyabilmiş?

APOLLON. – O iş benim elimden çıktı, Hermes.

HERMES. – Sen çıldırdın mıydı, Apollon?

APOLLON. – İsteyerek değil; bir kazadır oldu öyle.

HERMES. – Hele anlat bakalım. Nasıl olmuş, ben de bileyim.

APOLLON. – Disk atmayı öğretiliyordum ona, ben de beraber atıyordum; ama yellerin en kötüsü, Zephyros da meğer çoktandır onu severmiş. Hyakinthos, sevdasına hiç aldırıyor diye kızarmış... Ben her zamanki gibi diski fırlatmıştım; Zeph-

---

anıştırmada bulunuyor (V. 401, 899).

yros, Taygetos¹ dağlarından doğru esmeye başladı, diski savurup çocuğun kafasına indirdi; öyle de öfkeyle vurdu ki yaradan kanlar boşandı, çocukcağız hemen ölüverdi. Ben Zephyros'tan öcümü alayım diye ta dağa kadar oklarımla kovaladım. Çocuğa da Amyklai'de, diskle vurulup düştüğü yerde bir mezar diktim, kanı akan topraktan da çiçeklerin en hoşunu, Hermes, en güzelini bitirdim:² öyle bir çiçek ki üstünde o çocuğun ölümüne inleyen yazılar var. Söyle şimdi, haksız mı böyle tasalı oluşum?

HERMES. – Haksızsın Apollon; seçtiğin sevgili, biliyorsun ki ölümlüydü. Üzülme öyleyse öldü diye.

XV

HERMES'LE APOLLON (HEPHAİSTOS'UN İKİ KARISI ÜSTÜNE)

HERMES; — Ah! Apollon, demircilik eden o topal, hem kadın tanrıların en güzelini, Aphrodite'yi hem de üç Kharit'lerden³ birini alsın!

APOLLON. – Talihi var onun, Hermes. Benim asıl şaştığım karılarının ikisi de onu ocağı başında kan ter içinde, yüzü gözü ise batmış görüyorlar da gene onunla yatabiliyorlar! Biçimsizliği-ne bakmıyor, onu kucaklıyor, öpüyor, koynuna giriyorlar.

HERMES. – Benim de kanımı döndüren o ya! Kıskanıyorum Hephaistos'u! Bir de sen, Apollon, saçlarına bakar, kithara

---

1 Lakonia'yla Messenia arasında sıradağlar.

2 Sömbül.

3 Kharit'ler: Zeus'la Eurynome'nin üç kızı: Aglaie, Euphrosyne, Thalia. Topal demirci Hephaistos'un karısı olan Aglaie'dir. Yunancada *kharis* sözünün asıl anlamı “parlayan, hoş a giden, göz çeken” demektir.

çalar, güzelim diye kurulursun, ben de güçlüyüm, lyra çalıyorum diye övünürüm; ama yatma zamanı geldi mi, ikimiz de yalnız yatar uyuruz.

APOLLON. – Aşk işinde benim başıma daha başka dertler de geldi: en çok sevdiğim iki kişiden, Daphne'yle Hyakinthos'tan biri, Daphne, bana öyle düşman kesildi ki benimle birleşmektense ağaç olmayı yeğledi; ötekini, Hyakinthos'u da diskimle öldürdüm. Şimdi elimde, onların yerine çelenkler¹ var, işte o kadar.

HERMES. – Ben, bir kez Aphrodite'yle... Açmayalım onu, övünmek olur.

APOLLON. – Biliyorum; dediklerine göre Hermaphroditos'u² senden doğurmuş. Ama biliyorsan sen bana şunu söyle: nasıl oluyor da Aphrodite Kharit'i, Kharit de Aphrodite'yi kıskanmıyor?

HERMES. – Neden olacak, Apollon? Biri Lemnos'ta onun yanında yaşıyor, Aphrodite'ye gökte oturuyor. Hem Aphrodite hep Ares'i düşünüyor, hep onu seviyor; o demirci umurunda değil ki!

APOLLON. – Hephaistos'un bu işten haberi var mı dersin?

HERMES. – Biliyor, biliyor ama işi gücü askerlik olan yiğit bir delikanlıya ne yapabilir? Ondan öyle rahat duruyor. Ama onlar için birtakım bağlar yapacağım, ikisini yataklarında ağa yakalayıvereceğim diye gözlerini korkutuyormuş.

APOLLON. – Bilmem, ama o ağa yakalanan ben olsam keşke!

---

1 Defneyle sümbül çelenkleri.

2 Yarı erkek yarı dişi, hünsa.

XVI

HERA'YLA LETO

HERA. – Zeus'a doğurduğun çocuklar, doğrusu ya Leto, çok güzel!

LETO. – Hephaistos gibi bir oğul doğurmak herkesin harcı değildir ki Hera.

HERA. – Sen onu topal diye mi beğenmiyorsun? Az mı iş görüyor o? Çok iyi bir işçi, bize göğü hep o donattı; Aphrodite'yi de aldı, hem ondan saygı görüyor. Ya senin çocuklara ne demeli? Bir kızın var, zıdırın biri: erkekçe yaşamayı pek aşırıya vardırdı; dağlı oldu çıktı, en sonunda da kalkıp Skythia'ya¹ gitti, orada ne yediğini biliyoruz: yabancıları öldürüyor, o da yamyam Skyth'ler gibi yaşıyormuş. Gelelim Apollon'a: ben her şeyi bilirim diye kuruluyor! Kithara çalarmış, hekimlik edermiş, geleceği bildirirmiş; biri Delos'ta, biri Klaros'ta, üçüncüsü de Didyma'da üç dükkan açtı, gelip danışanlara anlamı anlaşılmaz, iki yana da çekilir yanıtlar verip hepsini aldatıyor, sözü açıkça söylemediğinden yanılma da kendisi için bir tehlike yok. Ticaretin yolunu tutmuş, zenginleşiyor: onun düzenlerine kanam az mı budala var? Ama aklıbaşında olanlar, onun çoğu yalan söylediğini biliyor. Hani falcılığına da diyecek yok! Ne diskiyle sevgilisini öldüreceğini bildi, ne de Daphne'nin onun o güzelliğine, o saçlarına bakmayıp kaçacağını anladı. Sen de kalkmış, çocukların Niobe'ninkilerden² güzeldir sanıyorsun!

---

1 Skyth'lerin, yani İskitlerin ülkesi.

2 Tantalos'un kızı, Thebai kralı Amphion'un karısı Niobe'nin yedisi oğlan, yedisi kız on dört çocuğu varmış; ancak iki çocuğu vardır diye Leto'yla alay etmiş. Bunun üstüne Leto'nun çocukları, yani Apollon'la Artemis, analarının öcünü almak için Niobe'nin bütün çocuklarını öldürmüşler; zavallı ana da acısından taş kesilmiş.

LETO. – Ama o çocukların, yabancı öldüren kızın da, yalan söyleyen falcının da tanrılar arasında olmasına, biliyorum ne kadar içerliyorsun! Hele birini güzeldir diye övdüler, öteki de şö-lende kithara çalıp herkesleri hayran etti mi, hiç dayanamıyorsun.

HERA. – Güleyim bari, Leto! O kithara'cıya mı hayran oluyorlar? Ayol! Musa'lar haksızlık etmeseler Marsyas¹ onu çalgıda yenmişti de diri diri derisini yüzecekti; ama zavallıyı sinsice kandırdılar, hakçasını söylemeyip ölümüne neden oldular. Güzeldir dediğin kızın da öyle güzel ki Aktaion'un kendisini gördüğünü duyunca, o delikanlı çirkinliğini herkese söyleyecek diye korktu, köpeklerini üstüne salıverdi. Gerçekten kız olsa, lohusalara bakar mı, orasını da bilmem artık.

LETO. – Sen, Hera, Zeus'un yatağını da, tahtını da paylaşıyorsun diye koltukların kabarmış da onun için böyle hiç çekinmeden bana ağır şeyler söylüyorsun. Ama yalandır, Zeus gene seni bırakır, ya bir boğa, ya bir kuğu olup yeryüzüne iner; o zaman görürüz ağlamayı.

XVII

APOLLON'LA HERMES

APOLLON. – Böyle neye gülüyorsun, Hermes?

HERMES. – Çok tuhaf bir şey gördüm de ona gülüyorum, Apollon.

APOLLON. – Neymiş, anlat da hiç olmazsa ben de güleyim seninle.

---

1 Marsyas iyi kaval çalarmış; koltukları kabarıp bir gün Apollon'a bile meydan okumuş; tanrı o çobanı yenmekte epey güçlük çektiği için kızmış, yendikten sonra derisini yüzüp bir tulum yapmış, ağaca asmış.

HERMES. – Aphrodite'yle Ares birarada yakalandılar, Hephaistos da onları bir zincire bağladı.

APOLLON. – Ne dedin?.. Aldanmıyorsam çok hoş bir şey bu senin anlatacağın.

HERMES. – Öyle sanıyorum ki Hephaistos onların arasında olanları çoktandır biliyor, ikisini de kolluyormuş. Yatağın çevresine görünmez bağlar yerleştirmiş, kendisi de ocağının başına, çalışmaya gitmiş. Ares gelmiş, gören olmadı sanıyormuş ama, o öyle sanadursun, Güneş görmüş. Hemen gidip Hephaistos'a söylemiş. Onlar yatağa girip de bağların içinde işe başlayınca bağlar her yandan sıkıştırmış, Hephaistos da çıkagelmiş. Aphrodite çıplakmış, örtünecek bir şey de bulamadığından utanıyormuş. Ares bağları kırabileceğini umarak önce kaçmaya kalkmış, ama zincirlerin çözölmeyeceğini anlayınca başlamış yalvarmaya.

APOLLON. – Bunun üzerine Hephaistos çözmüş mü onları?

HERMES. – Hayır, çözmemiş; bütün tanrıları çağırıp kepazeliği hepsine göstermiş. İki sevdalı başlarını eğmiş, birbirine bağlı, utançlarından kıpkırmızı kesilmiş, öyle duruyorlar. Ben onları hemen hemen iş başındalarmış gibi görmeyi çok tuhaf buldum doğrusu.

APOLLON. – O demirci de kendi karısının namussuzluğunu öyle meydana vurmaya utanmıyor mu?

HERMES. – Hayır, Zeus hakkı için! Onların önünde dikilmiş, kendi de gülüyor. Doğrusunu istersen ben Ares'i kışkandım; yalnız tanrıçaların en güzelini okşadığı için değil, onunla bir zincire vurulduğu için de kışkandım.

APOLLON. – Yani böylesini sen de isterdin mi demek istiyorsun?

HERMES. – Sen sanki istemez miydin, Apollon? Hele gel bir gör, o zaman sen de benim dilediğimi dilemezsen, aşkolsun derim sana!

XVIII

HERA'YLA ZEUS (DIONYSOS ÜSTÜNE)

HERA. – Senin o oğlun gibi kadınlaşmış, içip içip ahlakı bozulmuş bir oğlum olsaydı, Zeus, hani yüzüm kızarırdı doğrusu. O ne hal öyle? Saçlarına bir sargı sarıyor, çoğu zamanını zıvanasından çıkmış kadınlarla geçiriyor; gevşeklikte de onlardan aşağı kaldığı yok. Tefler, zurnalar, ziller çaldırarak hora teptiriyor. Kısacası kime benziyor dersen de, sana benzemiyor.

ZEUS. – Ama Hera, kadın gibi saçlarına sargı saran, gevşeklikte kadınları da geçen o tanrı, Lydios'u ele geçirdi, Tmolos'ları yendi, Trakyalılara boyun eğdirdi; o kadarla da kalmadı, ta Hint'e kadar gitti, o kadınlar ordusunu oralara kadar götürdü, düşmanlarının filleri yakaladı, bir an karşı koyayım diyen kralarını tutsak etti; dediğin gibi esrimişti, kendisinden geçmişti; kullandıkları yalnız sarmaşık sarılı birer mızraktı... Kendisine söven, dinsel törenine dil uzatan biri çıkınca onun da cezasını verdi: asma dallarıyla bağlayıp öz anasına parçalatıverdi.¹ Görüyorsun ki bunlar erkekçe, babasına yaraşan işler. Ama bunların arasında zevk ediyor, sefa ediyormuş, suç değil ya! Esrikken böyle işler gören, ya ayık olsa neler becerir!

HERA. – Sen yoksa onun yarattığı üzümle şarabı da mı övmeye kalkacaksın? İnsanların içinde neler ettiklerini de görmüyor değilsin: sendeliyorlar, dövüşüyorlar, usları kalmıyor başlarında. İkarios'a bak, hani şu ilk salkımı sunduğu İkarios: kendisiyle içenler onu tarla belile öldürüverdiler.

1 Trakya (Thrake) kralı Pentheus'u öz anası Agaue parçalamıştır. Euripides'in *Bakkhalar* tragedyasına bakınız.

ZEUS. – Bu senin dediğin bir şey göstermez ki! Ne şarabın yüzündendir ne de Dionysos’un yüzünden: aşırı içtikleri, durmasını bilmeyip saf şaraba ağızlarını dayadıkları için öyle oluyorlar. Ama akıllı uslu içen neşeleniyor, daha tatlı oluyor; öylesi kalkıp kendisiyle içenlere, İkarios’a edilen kötülüğü etmez ki! Sen Hera, Dionysos’un en iyi yanlarını kötülemeye kalkıyorsun; belli, sen hâlâ Semele’yi anımsayıp anımsayıp kıskanıyorsun.

XIX

APHRODİTE’YLE EROS

APHRODİTE. – Nasıl oluyor da, Eros, sen öteki tanrıların hepsini, Zeus’u, Poseidon’u, Apollon’u, Rheia’yı, ben anneni bile yeniyorsun da Athena’ya, bir ona hiç dokunmuyorsun? Ona geldi mi, چراغında ateş, tirkeşinde ok kalmıyor; yay çekmeyi unutuyor, bir türlü nişan alamıyorsun.

EROS. – Ondan korkuyorum da onun için anneciğim; gözlerinde sanki şimşekler çıkıyor, o erkek gibi duruşundan ödüm kopuyor. Yayımlı gerip yanına varayım diyorum, sorgucunu bir titretti mi, aklım başımdan gidiyor. Tir tir titriyorum, yayım elimden düşüyor.

APHRODİTE. – Ares daha korkunç değil miydi? Ama elinden silahlarını alıp yenivermiştin onu.

EROS. – Öyle ama Ares yanına sokulmama izin veriyor, kaç kez de beni kendisi çağırıyor; Athena’ysa bana hep yan yan bakıyor. Üstelik bir gün elimde چراغımla koşarken, görmeden onun yanından geçmişim, hemen bana: “Hele yaklaş, babamın üstüne yemin ediyorum, mızrağımla seni deliveririm” dedi. “Ayağından

yakaladığım gibi seni Tartaros'a¹ fırlatıveririm” dedi. “Ellerimle seni didik didik eder de öldürürüm” dedi. Daha böyle birçok gözdağı verdi. Ne de sert bir bakışı var! Hele göğsünün üstündeki o yılan saçlı korkunç kafa yok mu, onu görünce tüylerim ürperiyor, karşıma ifrit dikilmiş gibi oluyorum, hemen kaçıyorum oradan.

APHRODİTE. – Zeus’un yıldırımından korkmadın da Athena’yla Gorgo’dan² korkuyorsun ha!.. Ya Musa’lara ne diyelim? Şimdiye kadar onları da yaraladığın olmadı. Onlar da sorguçlarını titretip Gorgo kafası mı gösteriyorlar?

EROS. – Onlara benim saygım vardır, anneciğim; saygıya da değerler doğrusu. Hep düşünür dururlar, hep yeni bir şiirle uğraşırlar. Kimi zaman ezgilerine vuruluyorum da yanlarında öyle duruyorum.

APHRODİTE. – O kadar saygın varsa peki, onları da bırak. Ya Artemis? Onu niçin yaralamazsın?

EROS. – Ona bir türlü erişemiyorum ki! Boyuna o dağdan o dağa kaçıyor. Hem onun, çoktan beri başka türlü bir aşkı var.

APHRODİTE. – O aşk da neymiş, yavrum?

EROS. – Av aşkı... Geyiklere, ceylanlara vurgun, hep onların peşinden koşup yakalıyor, oklarını saplıyor. Gözü başka bir şey görmüyor. Ama kardeşi... Onun da yayı var, okları var, olsun, ben gene...

APHRODİTE. – Biliyorum, yavrum, kaç kez değdirdin ona oklarını.

-
- 1 Tartaros: cehennemin dibi; Zeus cezalandırmak istediklerini oraya atarmış.
  - 2 Gorgo: saçları yılanan bir ifrit ki baktığı kimseler taş kesilmiş; Hesiodos’a göre üç Gorgo vardır: Euryale, Stheino, Medusa.

PARİS'İN YARGISI

ZEUS, HERMES, HERA, ATHENA,
APHRODİTE, PARİS

ZEUS. – Şu elmayı al da, Hermes, Phrygia'ya git, Priamos'un oğlu sığırtmacı bul; İda dağlarının Gargaros tepesinde sürüsünü otlatır. Ona dersin ki: “Sen güzel olduğun, seveda işinden de anladığın için, Paris,¹ Zeus sana buyuruyor, bu tanrıçalara bakıp hangisinin güzel olduğunu söyleyeceksin; kazanana da ödül olarak bu elma verilecektir.” Ona böyle dersin. Siz de, tanrıçalar, hakemin önüne çıkmak sırası geldi artık. Hanginizin daha güzel olduğunu ben kendim kesip atamam, çünkü ben üçünüzü de bir severim, üçünüz birden kazansanız ben daha çok sevinirim. Hem güzellik ödülünü içinizden birine veren, kesinlikle öbür ikisinin kinine uğrar. Bunun için hakemlik etmek işime gelmez; ama şimdi sizi gönderdiğim o genç Phrygia'lı, krallar soyundandır, bizim Ganymedes'le de akrabalığı var. Doğrusu gönlü saf bir delikanlıdır, size bakması yakışık almazdı diyemez kimse.

APHRODİTE. – Sen beni, Zeus, Momos'un² karşısına çıkarsan, ben gene kendime güvenir, giderim. Bende ne bulur da alay eder? Ama bakalım o dediğin adam bu hanımların da hoşuna gider mi?

HERA. – Bizim de bir şeyden çekindiğimiz yok, Aphrodite; hakem diye senin Ares'i getirsinler, ondan da korkmayız. O Paris kim olursa olsun, kabul ediyoruz biz.

---

1 Troia kralı Priamos'un oğlu Paris'in bir adı da Aleksandros'tur.

2 Momos: Alay tanrısı.

ZEUS. – Ya sen, kızım, sen ne dersin? Başını çeviriyor, kızarıyorsun, değil mi? Siz kızlar öylesinizdir, böyle işlerde utanıp kızarırsınız. Ama belli, sen de kabul ediyorsun. Haydi gidin artık; kazanamayanlar da kızıp o delikanlıya bir kötülük etmesin sakın; üçünüz de bir derecede güzel olamazsınız!

HERMES. – Biz şimdi doğru Phrygia'ya! Ben öne düşeyim, siz peşimsıra gelirsiniz; hiç tasanız olmasın. Ben Paris'i tanırım, güzel delikanlıdır, seveda nedir iyi bilir, bu gibi işlerde de iyi hakem olur. Haksızlık etmez kimseye.

APHRODİTE. – Bu senin dediğin, benim işime pek gelir; hakemin hakbilir bir adam olması bizim için büyük mutluluk! Ama o delikanlı bekar mı, yoksa bir kadın var mı yaranda?

HERMES. – Büsbütün bekar değil Aphrodite.

APHRODİTE. – O da ne demek?

HERMES. – Öyle sanıyorum ki İda'lı bir kadınla oturuyor,¹ güzelce bir şey ama pek köylü, bir dağ kadını; doğrusu Paris'in de ona artık pek baktığı yok. Ama sen bana bunları neden soruyorsun?

APHRODİTE. – Hiç, sormuştum öyle?

ATHENA. – Yo! Öyle ayrı konuşmak olmaz, Hermes, sen elçisin, elçiliğini bil.

HERMES. – Ben kötü bir şeye kalkışmadım ki Athena! Konuştuklarımızda sizlere karşı bir şey yoktur. Aphrodite bana, Paris evli mi diye sormuştu, işte o kadar.

ATHENA. – Onu neden merak etmiş?

HERMES. – Bilmem; kendisi, aklıma öyle geldi de sordum, bir amacım yoktu, diyor.

ATHENA. – Peki, bekar mıymış?

HERMES. – Değile benziyor.

---

1 Kebrenos'un kızı Oinone. Paris onu babasının evinden kaçırmıştı. Oinone geleceği bilirmiş, Paris'in bir gün vefasızlık edeceğini de söylemiş.

ATHENA. – Ya savaşmayı, ün salmayı sever mi? Yoksa sı-
ğırtmaçlıktan başka bir şey bilmez mi?

HERMES. – Doğrusu, orasını iyice söyleyemem, bilmiyo-
rum ben de; ama genç olduğuna bakılırsa dövüşüp şan kazanmayı
sever elbette; savaşlarda birinci gelmeyi istemez mi hiç!

APHRODİTE. – Athena'yla ayrı konuşuyorsun diye, bak,
ben kızmıyorum. Böyle küçücük işler için söz etmek, Aphrodi-
te'nin alışkanlığı değildir.

HERMES. – O da bana senin sorduğunu sormuştu; sana
yanıt verdiğim gibi ona da yanıt verdimse bunda senin kızacağın,
sana zararı dokunur sanacağın ne olabilir ki?..

Bakın, konuşa konuşa yıldızlardan epey uzaklaştık, Phrygia'ya
geldik bile. Ben artık İda dağlarını, bütün Gargaros'u görüyo-
rum; yanılıyorsam şu da size hakemlik edecek olan Paris.

HERA. – Hani nerede? Ben görmüyorum.

HERMES. – İşte şurada; sola bak, ama ta tepeye değil, dağın
yamacına bak, hani bir in, bir de sürü var, orada.

HERA. – Ben sürü mürü görmüyorum ki!

HERMES. – Nasıl görmüyorsun? Hele parmağımla göster-
diğim yana bak, orada genç genç öküzler görmüyor musun? Bir
de adam var, koşarak kayadan iniyor; sürü dağılmasın diye de
elinde bir değnek tutuyor.

HERA. – Şimdi gördüm, ama bilmem o mu?

HERMES. – Ta kendisi. Ama bu kadar yaklaştığımıza göre,
beni dinlerseniz artık yere inelim de yürüyelim; birdenbire gök-
ten düşüğümüzü görürse korkar sonra.

HERA. – Doğru söylüyorsun, öyle yapalım... İşte indik artık.
Aphrodite, sen hele öne düş de bize yol göster; buraları sen el-
bette bilirsin, kaç kez gelip Ankhises'le buluşmuşsun.

APHRODİTE. – Senin bu alayların benim umurumda bile
değil Hera.

HERMES. – Size yolu ben gösteririm; İda’da ben de oturdum, Zeus’un genç Phrygia’lıya tutulduğu günlerdeydi, çocuğu gözetleyeyim diye beni buralara gönderdi; kartal olduğu gün de yanındaydım, o güzel oğlanı onunla birlikte ben de tutuyordum. Aklımda iyi kaldıysa, onu işte şu kayadan alıp kaçırmıştı. Çocuk sürüsüne kaval çalıyordu. Zeus tepesine çöktü, pençeleriyle usulca sardı, başındaki tacı gagasıyla yakaladı, çocuğu yerden kaldırıverdi; oğlancağız boynunu bükmüş, ona öyle şaşkın şaşkın bakıyordu. Korkusundan kavalını düşürmüştü; ben onu alıp... İşte sizin hakem; gidelim yanına.

Bahtın açık olsun, sığırtmaç.

PARİS. – Senin de delikanlı, dilerim Zeus’tan, açık olsun bahtın. Ama sen kimsin de böyle bizim yanımıza geliyorsun? Bu getirdiğin kadınlar da kim? Bu güzellikle dağlarda ne işleri var onların?

HERMES. – Kadın değil ki onlar! Bu gördüklerinin biri Hera, biri Athena, biri de Aphrodite, Paris; beni sorarsan, ben de Hermes’im; beni sana Zeus gönderdi. Ama sen niçin öyle titreyip sararıyorsun? Gönlünü ferah tut, korkma bir şeyden. Zeus, bu tanrıçalardan hangisinin daha güzel olduğunu söylemeni istiyor. Senin için, kendisi de güzeldir, sevda işinin eridir, kararını versin dedi. Hele şu elmanın üstünü oku, ödülün ne olduğunu da anlarsın.

PARİS. – Ver bakalım ne yazıyor: “Elma en güzelin olsun” demiş. Peki, ama, Hermes efendimiz, ben ölümlü bir insanım, hem de bir köylüyüm, bir çobanın gözleri bu kadar güzel şeylere alışık mıdır? Ben nasıl hakemlik ederim? Böyle işler olsa olsa ince kent insanlarına yakışır. Bana iki keçiden hangisi daha güzeldir, iki düveden hangisi daha güzeldir, onu sor, belki bilirim.

Bu tanrıçaların biri güzellikte ötekinden aşağı kalmıyor ki! İnsan nasıl birinden gözlerini ayırır da ötekilere bakar, anlayamıyo-

rum; gözler birinin bir yerine ilişti mi, ona hayran hayran bağlanıp öyle bakıyor. Başka bir yere geçse, onu da güzel buluyor; kısacası nereye çevrilse, oranın büyüüne kapılıp kalıyor. Keşke ben de bir Argos olsaydım da her birine bütün bedenimle bakabilseydim! Bence en doğrusu, elmayı üçüne birden vermektir. Doğrusu şunu da bir düşünmeli: biri Zeus'un hem kızkardeşi, hem de eşi; öteki-lerse kızları... Durum böyleyken, kestirip atmak kolay mı?

HERMES. – Kolay mı değil mi, orasını ben bilmem; ama Zeus öyle buyurdu.

PARİS. – Öyleyse, Hermes, sen tanrıçalara şunu söyle: ikisi ödülü alamayacak, ama bana kızmasınlar; bilsinler ki bu işte benim ancak gözlerim yanılır.

HERMES. – Kızmayacaklarına söz veriyorlar. Ama sen de artık uzatma, ver vereceğin kararı.

PARİS. – Değil mi ki kurtuluş yolu yok, bir deneyeyim. Ama sen bana önce şunu söyle: onlara böyle oldukları gibi mi bakacağım, yoksa inceleme tam olsun diye soyacak mıyım?

HERMES. – O senin bileceğin bir şey; hakem sensin, dilediğini buyurursun.

PARİS. – Dilediğimi mi? Çıplak görmek isterim elbette.

HERMES. – Haydi tanrıçalar, soyunun. Sen inceden inceye bakarsın, ben başımı çeviriyorum.

HERA. – Peki, Paris, önce ben soyunayım da gör: benim beyaz olan yalnız kollarım değildir, yalnız iri gözlerimle de göğsümü germem; her yanımda güzeldir benim.

PARİS. – Aphrodite, sen de soyun.

ATHENA. – Aman Paris, dikkat et, Aphrodite kemerini çıkarmadan soyunmasın, tılsımlıdır onun kemeri, seni de büyüler; hem buraya böyle oynak kadınlar gibi sürünüp gelmesi hiç de doğru değildi, güzelliğini olduğu gibi göstermeliydi.

PARİS. – Kemer için dediği doğru; çıkarıver.

APHRODİTE. – Sen de Athena, miğferini neden çıkarmıyorsun? Sorgucunu sallayıp durman da hakemi korkutmak için mi? Yoksa tüyler ürperten o miğferi çıkarırsan, tirşe gözlerin beğenilmez diye mi çekiniyorsun?

ATHENA. – Çıkardım işte miğferimi.

APHRODİTE. – Al, ben de kemerimi çıkardım.

HERA. – İşte, üçümüz de soyunduk.

PARİS. – Ey ulu Zeus! Nedir bu gördüklerim! Bu ne güzel-lik! Bu ne büyük haz! Kız ne kadar güzel! Öteki de gerçekten Zeus'a yaraşan görkemli bir ece! Ya şunun tatlı bakışı, o ince, insanı çıldırtan gülümsemesi! Şimdi ben mutluluğun en yüksek derecesine erdim. Ama, bir diyeceğiniz olmazsa, her birinizi bir de ayrı ayrı görmek isterim; çünkü şimdi şaşırdım kaldım, hanginize bakacağımı bilemiyorum.

APHRODİTE. – Yapalım dediğini.

PARİS. – Hele siz ikiniz çekilin de burada yalnız Hera kalsın.

HERA. – Peki, kalayım; bana iyice baktıktan sonra bir de şunu düşün: senin ödülüne karşılık ben de sana bak ne armağanlar vereceğim; en güzel diye beni seçersen, ben seni bütün Asya'nın efendisi ederim.

PARİS. – Öyle armağanlarla benim varacağım yargıyı değiştiremezsin. Şimdi çekil, ben neyi doğru bulursam, onu söylerim.

Haydi, sen gel, Athena.

ATHENA. – Geldim işte. En güzel diye beni gösterirsen, Paris, savaşlarda hiç alt olmaz, hep sen yenersin; ben seni büyük bir komutan eder, nice ülkeleri eline geçiririm.

PARİS. – Benim savaşlarda, kavgalarda gözüm yok Athena; görüyorsun ki şimdilik Phrygia da, Lydia da barış için de; babamın devletinin çarpışacak hiçbir düşmanı yok. Ama sen hiç me-

rak etme, ben armağan almıyorum diye sana haksızlık edeceğimi sanma. Artık giyinip miğferini de takabilirsin: sana baktığım yeter, şimdi sıra Aphrodite'nin.

APHRODİTE. – Yanındayım işte. Bedenimin her yanına inceden inceye bak, bir yeri gözden kaçırma. Ama güzel delikanlı, istersen şu diyeceklerimi de bir dinle. Ne zamandır seni tanırım, gençsin, güzelsin, öyle ki bilmem bütün Phrygia'da bir eşin daha var mı? Bu şirinliğiyle mutlusun doğrusu! Ama neden bu tepeleri, kayaları bırakıp da kente gitmezsin, güzelliğini bu yabanıl yerlerde soldurursun, bir türlü anlamıyorum. Ne beklersin dağlarından? Senin güzelliğinin öküzlerine ne yararı olabilir ki? Sen evlenmelisin, ama öyle İda'lılar gibi kaba saba bir köylü kadın değil, Yunanistan'ın güzellerinden birini almalısın: Argos'lu mu olur, Korinthos'lu ya da Lakonia'lı mı olur, orasını sen bilirsin... Genç, güzel bir Helene var, benim kadar güzeldir o da; hem o, sevsin diye yaratılmıştır. Seni bir görsün, hiç kuşku yok, her şeyini bırakır da senin ardına düşer, sana kendini verir de bir daha koynundan çıkmak istemez. Onun sözünü duymuşsundur elbet.

PARİS. – Hayır Aphrodite, hiç duymadım; ama sen ne biliyorsan söyle, beni sevindirirsin.

APHRODİTE. – Leda'nın kızıdır; hani Zeus kuğu olup da bir güzel kadına gitmişti, işte onun kızı.

PARİS. – Yüzü nasıldır?

APHRODİTE. – Bir kere beyazdır, elbette, babası kuğu olunca o da beyaz olacak; sonra bir yumurtada büyüdü, onun için de pek ince yapılıdır. Çoğu kez oyun yerlerinde çalışıp bedenini inceltir, gülbüzleştirir. Bunun için çok oldu peşine düşenler; uğruna savaş bile oldu. Daha küçük bir kızdı, Theseus onu alıp kaçırdı. Gençlik çağma girince, Akhaia'lı bütün krallar onu almak için dizildiler; o, Pelopsoğullarından Menelaos'u seçti. İstersen, ben yolunu bulur, seni onunla evlendiririm.

PARİS. – Ne dedin? Sen beni kocalı bir kadınla mı evlendireceksin?

APHRODİTE. – Sen, bütün köylüler gibi saf bir delikanlısın; ama ben, böyle işler nasıl becerilir bilirim.

PARİS. – Nasıl olur? Ben de bileyim öyleyse.

APHRODİTE. – Sen, Yunanistan'ı gezip göreceğim diyerek yurdundan çıkarsın. Lakedaimon'a varınca, Helene seni görür; sana gönül verip ardına düşmesine gelince, orasını bana bırak.

PARİS. – Benim de asıl orasına aklım ermiyor: kocasını bırakıp da kendi yurdundan olmayan bir insanın, bir yabanın ardına düşer mi hiç?

APHRODİTE. – Onu sen hiç düşünme. Benim sevimli iki oğlum vardır: biri İstek, biri de Aşk. Yolculuğunda sana arkadaşlık etsinler, gideceğin yerleri gösterebilirler diye onları yanına katarım. Aşk o kadının gönlüne girer, ne yapıp eder de seni sevdirebilir; İstek de senin her yerine yayılır, kendi gibi seni de güzelleştirir, sana bir çekicilik verir. Ben de onların yanında bulunurum. Bundan başka Kharit'lere de rica ederim, onlar da bizimle gelir, hep birlik olur, Helene'yi kandırırız.

PARİS. – Bunların sonu neye varır, bilmem, Aphrodite. Ama ben Helene'ye gönül verdim bile. Şimdi bana öyle geliyor ki ben onu görüyorum, gemiye binip Yunanistan yolunu tutmuşum, Sparta'ya varmışım, orada oturuyorum, o kadını elde etmişim... Anlamıyorum nasıl oluyor, ama kendimi böyle görüyorum işte... Bunlar bir an önce olmuyor diye de öyle üzüliyorum ki!..

APHRODİTE. – Sana böyle bir eş getirenin emeğini oyunla ödemedi hemen ateş alıverme Paris. Ben sizinle birlikte gelirim, ama başımda zafer tacı bulunmalı, hem sizin düğününüzü, hem de kendi başarıyı kutlamalıyım. Görüyorsun ya! Bu elmayla neler elde edebilirsin: aşk, güzellik, evlenme, her şey senin olur.

PARİS. – Ya yargıdan sonra sen bunları unutursan?

APHRODİTE. – Verdiğim sözü yerine getireceğime, istersen bir de yemin edeyim.

PARİS. – Hayır, o sözleri bir daha tazele, yeter.

APHRODİTE. – Sana söz veriyorum: Helene senin eşin olacak, senin ardına düşecek, seninle birlikte İlion'a gelecek. Ben senin yanında olacağım, her işinde sana yardım edeceğim.

PARİS. – Aşk'ı, İstek'i, Kharit'leri de getirecek misin?

APHRODİTE. – Hiç merak etme, Dilek'le Dügün'ü de alırgelirim. Bu koşullarla, ver bana elmayı.

PARİS. – Öyle olduğuna göre, buyur, senin olsun,

XXI

ARES'LE HERMES

ARES. – İştittin ya, Hermes, Zeus bizimle ne böbürlene böbürlene konuşuyor, ne farfaralıklar ediyor! İsteseymiş gökten bir ip sarkıtmış, biz onu aşağı çekmek için hepimiz birden asılıp ne kadar çabalarsak çabalayalım, gene yerinden kımıldatamazmışız, boşuna yorulurmuşuz. Ama kendisi ipin ucundan tuttuğu gibi yalnız bizi değil, bizimle birlikte yeri de, denizi de kaldırıverirmiş... Daha neler neler söyledi, sen de duydun benim gibi. Yadsımıyorum, ayrı ayrı hepimizden daha güçlü kuvvetlidir; ama bunca tanrı birleşip ağırlıklarına bir de yerin, denizin ağırlığını kattıktan sonra onun gene bizden güçlü olacağını aklım almaz doğrusu.

HERMES. – Sus, sus, Ares, iyi değildir böyle şeyler söylemek; bu gevezeliğin acısını çekeriz sonra.

ARES. – Bunları herkese söylerim mi sanıyorsun? Senin ağzının sıkı olduğunu bilirim de onun için sana anlatıyorum.

Onun o gözdağı vermelerini dinlerken, asıl neyi anımsadım da güldüm, bilir misin? Daha geçenlerde Poseidon, Hera, Athena başkaldırmışlar, onu yakalayıp zincire vurmaya kalkmışlardı; öyle bir korktu ki renkten renge girdi... Karşısında da topu topu üç tanrı vardı... Thetis onun haline acıyıp da yüz kollu dev Briareus'u yardımına çağırmasaydı kendisini de, gökgürültüsüyle yıldırımını da bağlayıvereceklerdi. Bunu ne zaman anımsasam, onun o atmalarına öyle bir gülüyorum ki!

HERMES. – Sus, sus, diyorum sana, Ares: böyle sözleri söylemek senin için, işitmek de benim için iyi olmaz.

XXII

PAN'LA HERMES

PAN. – Günaydın, Hermes, günaydın, babacığım.

HERMES. – Günaydın, günaydın ama ben nereden senin baban oluyorum?

PAN. – Sen Kyllene'li tanrı Hermes değil misin?

HERMES. – Orası öyle, ama sen benim oğlum olduğunu nereden çıkarıyorsun?

PAN. – Senin piçinim ben; sen acayip bir çapkınlık etmişsin de ben onun üstüne doğmuşum.

HERMES. – Zeus hakkı için söyleyeyim! Senin baban olsa olsa bir keçiye aşmış bir tekedir. Benim oğlum olsaydın böyle boynuzların, bu biçim bir burnun, böyle kıllı bir çenen, tekele-rinki gibi ayağı yarık bacakların, kıcının üstünde de bir kuyruğun olur muydu?

PAN. – Bu alaylarınla, babacığım, sen kendi oğluna, daha doğrusu bu biçim çocuklar dünyaya getiren kendi kendine hakaret etmiş oluyorsun; suç bende değil ya!

HERMES. – Peki, ama senin anan kim? Yoksa ben, farkına varmadan bir keçiyle çapkınlığa mı kalkmışım?

PAN. – Hayır, keçiyle değil; ama hele iyi bir düşün: sen bir gün Arkadia'da özgür bir kıza sataşmadın mı? Niye böyle parmağını ısırarak araştırıyor, ne diyeceğini bilmiyorsun? Hani İkarios'un kızı Penelopeia yok mu? İşte o.

HERMES. – İyi ama ona ne olmuş da böyle bana değil, tekeye benzeyen bir oğul doğurmuş?

PAN. – Kendisinden ne duyduysa, sana olduğu gibi söyleyeyim. Beni Arkadia'ya yollarken dedi ki: "Oğlum, senin anan benim, Sparta'lı Penelopeia; ama bil ki baban bir tanrıdır: Zeus'la Maia'nın oğlu Hermes. Boynuzların var, bacakların da teke bacağıdır diye üzülme sakın. Baban benim yanıma geldiği gün, kimse görüp de tanımasın diye teke kılığına girmişti, senin tekeye benzemen de onun içindir." Bana böyle dedi işte.

HERMES. – Doğru, anımsıyorum öyle bir şey yaptığımı. Demek ki güzelliğimle övünen ben, kendi çenemde daha tüy bitmediği halde senin baban olacağım, çocuğumun güzelliği yüzünden herkes benimle alay edecek!

PAN. – Ama, babacığım, ben senin için bir leke değilim ki! İyi çalgı çalarım, kavalımı bir üfledim mi, dünyayı tutar. Hem Dionysos bensiz hiçbir şey yapamaz; beni kendine arkadaş edip alayına kattı, türkücülerinin başında ben giderim. Sonra benim Tegeia'daki, Parthenion'daki sürülerimi görsen, senin de koltukların kabarır. Bütün Arkadia'nın sultanıyım ben. Geçenlerde, Atinalılarla birlikte ben de savaştım, Marathon'da kendimi öyle bir gösterdim ki kalenin altındaki mağarayı bana adadılar. Atina'ya bir gelirsen, Pan'ı ne kadar sevip saydıklarını görürsün.

HERMES. – Söyle bakayım, Pan... Anladığıma göre Pan'mış senin adın... Söyle bakayım: evli misin sen?

PAN. – Hayır, babacığım; çok ateşliyimdir ben, öyle bir tek kadınla kalamam.

HERMES. – Yoksa keçilere mi sataşıyorsun?

PAN. – Alay mı ediyorsun? Ben Ekho'yla, Pitys'le,¹ Dionysos'un arkasından giden bütün coşkun rahibelerle yatarım, hepsi de bayılır bana.

HERMES. – İyi! İyi!.. Ama benim senden bir dileğim var, oğlum.

PAN. – Buyur, babacığım

HERMES. – Bu işi ikimizden başka kimse bilmesin. Gel de bir sarıl bana; ama sakın ha! Kimsenin yanında bana baba deme.

XXIII

APOLLON'LA DIONYSOS

APOLLON. – Eros'un, Hermaphroditos'un, Priapos'un² yüzlerinde olsun, huylarında olsun birbirlerine benzeyen bir yan var mı? Üçünün de bir anadan doğduklarına nasıl inanılır, Dionysos? Eros güzel, o kadar ki bir eksikliği yok; yayını gerip okunu atmasını ne iyi biliyor! Büyük gücü var doğrusu: tanrı, insan, hayvan, kimse onun buyruğundan kaçınmıyor... Hermaphroditos'un yarısı kadın, yarısı erkek; anlaşılmaz bir şey: Kız mıdır? Oğlan mıdır? O bile belli değil. Priapos erkekliğine erkek, ama o kadarı da ayıp artık.

---

1 Ekho'yla Pitys, birer nymphea, kır perisidir; Ekho, kendisine yüz vermeyen çoban Narkissos'un aşkından erimiş, dağlarda, mağaralarda yitmiştir, şimdi de her seslenene yanıt verir (Yankı); Pitys'i de Boreas bir kayaya çarpıp ezmiştir, sonradan tanrılar onu bir çam ağacı etmişler.

2 Priapos: Bereket tanrısı; Aphrodite'yle Dionysos'un oğlu.

DİONYSOS. – Bunda şaşılacak bir şey yok ki, Apollon!.. Üçü birbirlerine benzemiyorlarsa suç Aphrodite'nin değil; babaları aynı kardeşler bile her zaman birbirine benzemiyor; biri erkek oluyor, biri kız. Örnekse: seninle kızkardeşin.

APOLLON. – İyi ama biz birbirimize benziyoruz; ikimizin de uğraşımız bir. İkimiz de yay kullanıp ok atıyoruz.

DİONYSOS. – Birbirinize benzemeniz de yaydan ileri gitmiyor. O, Skythia'da yabancıları öldürüyor, sense geleceği haber veriyor, hastaları iyileştiriyorsun. Az fark mı var aranızda?

APOLLON. – Benim bacım Skyth illerinde oturmaktan hoşlanıyor mu sanıyorsun? Orada hep hazır duruyor; hele Tauris'e giden bir Yunanlı olsun, hemen onunla gemiye binip ayrılacak: insan öldürmekten o kadar nefret eder.

DİONYSOS. – İyi ediyor... Priapos için sana bak bir şey anlatayım, eğlenirsin: geçenlerde Lampsakos'taydım; kentten geldi, beni karşıladı, konuk etti. Sonra yatmaya gittik, epey de içmiştik; geceyarısı bizim oğlan kalkıp da... Sonrasını söylemeye dilim varmıyor.

APOLLON. – Yani sana saldırdı mı demek istiyorsun, Dionysos?

DİONYSOS. – Öyle oldu işte.

APOLLON. – Ya sen ne yaptın o zaman?

DİONYSOS. – Ne yapacağım? Güldüm.

APOLLON. – Gülüp de bir patırtı çıkartmadığına iyi etmişsin; sana saldırmakta da haksız değil hani! Güzelsindir doğrusu.

DİONYSOS. – Öyleyse bir de seninle denesin, Apollon: sen gerçekten yakışıklıdır, saçların uzun uzun; sana içip esrimeden de saldırabilir.

APOLLON. – Onu göze alamaz, Dionysos; benim saçlarım güzel, ama elimde de yayımla oklarım var.

HERMES'LE MAİA

HERMES. – Bahtı benimkinden de kara bir tanrı daha var mı bu gökte, anacığım?

MAİA. – Öyle şey söyleme, Hermes; hiç yakışmıyor ağzına.

HERMES. – Niçin söylemeyecekmişim? Az mı benim çektiklerim? Bütün sıkıntı bana yükleniyor! Gün doğar doğmaz, haydi kalk şölen odasını süpür; sofra başındaki yatakların örtülerini ört, her şeyi düzelt, Zeus'a bir diyeceği var mı diye sor, sonra onun buyruklarını yerine getireceğim diye bir aşağı, bir yukarı seğırt dur... Dönüşte, daha üstümü başımı temizlemeye zaman bulamadan, haydi tanrılara ambrosia dağıt... O yeni bulduğu oğlanı buraya getirmeden önce, nektar'ı da ben sunuyordum. Ama asıl gücüme giden, bütün tanrılar içinde bir benim geceleyin de rahatım yok; herkesler yattıktan sonra da ben ruhları Pluton'a götürüyor, ölülerin önüne düşüyor, mahkemede hazır bulunuyorum. Gündüz inip beden eğitimi yerlerine bakmam, toplantılarda çığırıcılık etmem, söylev verenlere ders vermem yetmiyormuş gibi ölümler ülkesinin işlerini de bana yüklüyorlar.

Leda'nın oğullarına bak: onların her biri bir gün gökte, bir gün Hades'te; bense her gün hem gökte, hem ahrette çalışıyorum. Alkmene'yle Semele'nin oğulları, anaları yalnız ölümlü birer kadinken, tasasız, kaygısız yiyip içiyorlar, ben, anam Atlas kızı Maia'yken, onlara uşaklık ediyorum. Daha yeni Sidon'dan, Kadmos'un kızının yanından geliyorum; git bak, kızcağız ne yapıyor diye beni oraya göndermişti. Daha bir soluk alamadım,

şimdi de Argos'a, Danae'ye bakmaya gönderiyor: "Oradan da Boiotia'ya uğra, Antiope'yi bir yokla" diyor. Kısacası, bıktım artık ben; keşke tanrı olacağıma dünyanın elden ele satılan kölelerinden biri olaydım!

MAİA. – Bırak böyle yanıp yakınmayı, oğlum; sen daha gençsin, babana hizmet etmelisin. Şimdi seni Argos'a gönderdiklerine göre, hemen koş oraya; sonra da Boiotia'ya gidersin. Hem de geç kalma, sonra dayak yersin: âşık kısmının kafası çabuk kızar.

XXV

ZEUS'LA HELİOS

ZEUS. – Gördün mü ettiğini, ey Titan'ların¹ en kötüsü? Arabanı o deli oğlana bıraktın, dünyayı perişan ettin: bir yanı, çok yaklaşıp kavurdu, öte yanı da, çok uzaklaştığı için soğuktan dondurdu; kısacası, her şeyi karıştırdı, altüst etti. Neler olduğunu görüp de onu bir yıldırımla devirivermeseydim, şimdi insanların izi bile kalmayacaktı. Güzelmiş, pek ustaymış doğrusu senin gönderdiğin arabacı!

HELİOS. – Yanlıklık etmişim, Zeus; ama darılma, ne yapayım? Oğlumdur, üstelemesine dayanamadım. Bu yüzden böyle bir felaket olacağı aklıma gelir miydi?

ZEUS. – O işin ne kadar ince olduğunu bilmez misin? Yoldan bir parça ayrıldın mı, bütün acun bitti demektir. Atların ne kadar serttir, dizginlerini gevşettin mi ne yaparlar, bilmiyor muydun? Biraz bıraktın mı, hemen gemi azıya alırlar. O toy

---

1 Uranos'la Gaia'nın yani Gök'le Yer'in oğulları olan devler. Helios, yani Güneş de bu devlerden biridir; oğlu Phaethon'dur.

delikanlıya da işte öyle etmişler: bir sola götürmüşler, bir sağa götürmüşler; ters döndükleri bile olmuş: yukarı çıkmışlar, aşağı inmişler, keyifleri ne yanı isterse oraya gitmişler, o da bir türlü başa çıkamamış.

HELİOS. – Biliyordum bütün bunları; biliyordum da onun için uzun zaman karşı çıktım, arabayı kendisine bırakmak istemedim ya! Ama baktım ki ağlayarak yalvarıyor, anası Klymene de onunla birlik oldu. Yumuşadım o zaman: oğlanı arabaya bindirdim, nasıl duracağını, atları nereye kadar çıkaracağını, yokuştan aşağı nasıl ineceğini, dizginleri nasıl kullanacağını gösterdim, hayvanları tutmasını tembih ettim. Arabayı doğru dürüst götürmezse, başına neler geleceğini de anlattım... Ama çocuktan daha: o kadar büyük bir ateşe binip de aşağıda o koca boşluğu görünce gözleri kararmıştır; atlar da, arabada benim olmadığımı anlayınca o delikanlıyı saymamış, yoldan çıkmış, bu büyük felaketlere neden olmuşlardır. O da dizginleri bırakmış, düşmekten korktuğu için arabanın kenarına tutunmuştur. Ama çekti artık küstahlığının cezasını; benim yasım yeter bana.

ZEUS. – Yeter mi diyorsun? Bütün o ettiklerinden sonra mı?.. Gene de bağışlıyorum seni; ama bu suçu bir daha işlersen, yerine gene öyle bir arabacı gönderirsen, senin ateşin mi daha yakıcıdır, benim yıldırımım mı, anlarsın. Şimdi git kızlarına söyle de kardeşlerini Eridanos kıyılarında, tam düştüğü yere gömsünler; başında ağlayıp amberden yaşlar akıtsınlar, kendileri de insanlara bu felaketi anımsatmak için birer söğüt olsunlar. Sen de arabayı onarırısın: oku kırıldı, tekerleklerden biri de parçalandı; sonra atlarını koşar, gene işine başlarsın. Ama dediklerimi çıkarma aklından.

APOLLON'LA HERMES

APOLLON. – Söyleyebilir misin, Hermes: bu delikanlıların hangisi Kastor, hangisi Polydeukes? Ben bir türlü ayırdedemiyorum.

HERMES. – Dün burada olan Kastor'du; bu Polydeukes.

APOLLON. – Sen nasıl ayırdediyorsun? İkisi de tıpkı birbirinin eşi.

HERMES. – Bunun yüzünde, Apollon, yumruk dövüşünde aldığı yaraların izleri vardır da ondan tanırım; hele İason'la birlikte gemide giderken Bebrykia'lı Amykos'la dövüşmüştü, yeri hâlâ durur. Ötekinin yüzündeyse böyle şeyler yoktur, dümdüzdür.

APOLLON. – Bu farkları gösterdiğin için teşekkür ederim; yoksa her şeyleri birbirinininkine benziyor: ikisi de yarım yumurta kabuğu içinde, ikisinin alnında da birer yıldız, ikisinin de elinde bir mızrak, altlarında beyaz bir at... Kaç kez yanıldım da Kastor'u Polydeukes, Polydeukes'i de Kastor diye çağırdım. Sen bana şunu da söyle: niçin ikisi de bizimle kalmaz, yarı zamanlarını ölümler ülkesinde, yarı zamanlarını da tanrılar arasında geçirirler?

HERMES. – İki kardeş birbirini pek severler de onun için... Leda'nın oğullarından biri ölecek, öteki ölümsüz olacaktı; ama iki kardeş ölümsüzlüğü aralarında bölüştüler.

APOLLON. – Saçına bir bölüşme: asıl istedikleri birbirinden ayrılmamakmış, değil mi? Şimdi birbirini görebildikleri yok. Biri tanrılar yanındayken öteki ölümler arasında, nerede görüşecekler? Onların işleri nedir? Bak, ben gelecekte haber veririm, Asklepios hekimdir, sen iyi bir beden eğitimi öğretmenisin, güreşmeyi

öğretirsin. Artemis gebe kadınları doğurtur; her birimizin ya tanrılara, ya insanlara hayrı dokunan bir işi vardır; ama bunlar ne yapar? Yoksa o koca oğlanlar hiçbir iş görmeden mi bizim soframıza otururlar?

HERMES. – Olur mu öyle şey? Bunlar da Poseidon’a hizmet ederler: atlarına binip denizi dolaşır, bir yerde fırtınaya uğramış yolcu görürlerse geminin üstünde durup insanları kurtarırlar.

APOLLON. – Doğrusu çok iyi, çok yararlı bir iş, Hermes.

DENİZ KONUŞMALARI

I

DORİS'LE GALATEİA

DORİS. – Sana çılgınca tutulmuş dedikleri o Sicilyalı çoban doğrusu pek güzel, Galateia!

GALATEİA. – Alay etme, Doris; ne de olsa gene Poseidon'un oğludur.

DORİS. – İsterse Zeus'un oğlu olsun; o yabanıl haliyle, o tüylü tüylü bedeni, çirkinliklerine bir çirkinlik daha katan o tek gözüyle, tanrı oğlu olmak işi değiştirir mi sanırsın?

GALATEİA. – O tüylü bedeni de, senin yabanıl dediğin o hali de hiç çirkin değil işte. Erkek dediğin öyle olur... Gözü tekmiş; alnının üstünde parlıyor, iki taneymiş gibi gene her şeyi görüyor ya!

DORİS. – Senin böyle övmelerine bakılırsa, Galateia, Polyphemos sana değil, asıl sen Polyphemos'a vurulmuşsun.

GALATEİA. – Hayır, ben ona vurgun değilim; ama sizin hep onu kötölemenize dayanamıyorum. Kıskanıyorsunuz da onun için böyle söylüyorsunuz... Bir gün biz Etna'nın dibinde, sahilin dağla deniz arasında uzandığı yerde oynuyorduk, o da

yukarıda koyunlarını otlatıyormuş; bir kayanın üstünden bakmış, hepimizi görmüş, içimizde beni en güzel bulmuş, sizlere bakmaya tenezzül etmemiş, tek gözünü bana dikmiş. Sizi dertlendiren işte bu... Ne yapalım? Ben hepinizden güzelim, sevmeye hepinizden daha çok değerim; sizi beğenmemişler.

DORİS. – Yarı kör bir çoban seni güzel buldu diye sen kendini kıskanılacak bir şey mi sanıyorsun? Ama onun sende beğenip övdüğü nedir ki? Yalnız beyazlığın, değil mi? Elbette, süte, peynire alışmış, süte, peynire benzer ne görürse güzel buluyor.

Hem sen yüzünün nasıl olduğunu anlamak istersen, denizin durgun olduğu bir gün bir kayadan sarkıp da suya bir bakıver, görürsün, teninin beyazlığından başka hiçbir üstünlüğün yok; ama beyazlık da, işin içine biraz pembelik, kırmızılık karışırna hoş olur.

GALATEİA. – Varsın beyazlığımdan başka bir şeyim olmasın, gene kendime bir âşık buldum ya! Bakın, sizlerin güzelliğini övecek ne bir çoban çıkıyor, ne bir gemici, ne de bir kayıkçı. Hem Polyphemos'un elinden çok şeyler geliyor, bir kere çalgı çalmasını biliyor.

DORİS. – Sus, Galateia, sus; geçen gün sana bir güzelleme okumaya gelmişti, sesini o zaman duyduk. Aphrodite hakkı için tıpkı eşek anırmasına benziyordu! Lyra'sına da diyecek yok! Bir geyik kafası bulup etlerini yolmuş, boynuzlar da sanki çerçeve olmuş; aralarına bir çubuk dikmiş, tel de takmış ama cıvatalara sarıp germemiş. Kaba, uyumsuz bir türkü tutturmıştu; söylediğiyle çaldığı da birbirini hiç tutmuyordu. Biz kırıldık gülmekten. Ekho'nun çenesi hiç durmaz, o bile senin çobanın kükremelerine yanıt vereyim demedi; vermez elbette: o kadar kaba, o kadar gülünç bir türküyü yinelemek ister mi hiç?

Sevimli delikanlının kucagında senin için bir de armağan vardı: kıllı bedeniyle tıpkı kendine benzeyen bir ayı yavrusu. Senin böyle bir âşığın olur da, Galateia, artık seni kim kıskanmaz?

GALATEİA. – Öyleyse, Doris, sen de senin âşığını göster; elbette daha güzeldir, türküyü daha iyi söyler, kithara'yı da daha iyi çalar.

DORİS. – Benim ne âşığım var, ne de ben beni sevsinler diyorum; sen o teke gibi kokan, çiğ et yiyen, ülkeye gelen yabancıları yutan âşığını, o Kyklop'u kendine sakla da istediğin kadar sev dur.

II

KYKLOP'LA POSEİDON

KYKLOP. – Ah! Babacığım! O hayın konuk bana neler etti!.. Şarabı içirdi, içirdi, beni sızdırdıktan sonra üstüme atılıp gözümü oydu!

POSEİDON. – Kimmiş bu küstahlığı eden, Polyphemos?

KYKLOP. – Adını sormuştum, önce Kimse dedi; kaçıp artık okumun değemeyeceği yere varınca da döndü: “Bana Odysseus derler” dedi.

POSEİDON. – Anladım kim olduğunu: şu İthake'li olacak; İlion'dan dönüyordu. Ama nasıl etti bu işi? O öyle gözüpek bir adam değildir ki!

KYKLOP. – Otlaktan mağaraya gelmişim, baktım içeride birçok adam var; benim sürülere göz dikmiş olacaklar; kapıyı kapatmak için önüne o koca taşı koyup dağdan getirdiğim ağacı yaktım, onların saklanmaya çalıştıklarını gördüm. Hemen içle-

rinden birkaçını yakalayıp yiyiverdim. Yerim elbette! Hırsızlığa gelmişler... Bunun üzerine Kimse midir? Odysseus mudur? İşte o bana oyun etti, tatlı, kokulu bir şey içirdi. Hoş, ama kötü bir içkiymiş, akıl komuyor. İçer içmez çevremde ne varsa dönmeye başladı, inim altüst olmuş, başıma yığılıyor sandım. Anlayacağın kendimden geçmişim, uykuya dalmışım. İşte o zaman o, kapıya koyduğum sırığı çıkarmış, ucunu sivirtmiş, ateşte kızdırmış, ben uyurken getirip gözümü oymuş. Artık kör oldu senin oğlun, Poseidon.

POSEİDON. – A oğul! Uykun o kadar derin miydi ki gözünü çıkardılar da sen gene sıçrayıp kalkmadın? Ya Odysseus nasıl kaçtı? Kapının önündeki taşı kaldıramazdı, o kadar gücü yoktur onun.

KYKLOP. – Çıkarken kolayca yakalayayım diye taşı ben çekmiştim. Kapının yanına oturdum, ellerimi uzattım, otlamaya giden koymalarımın başka kimseyi bırakmayacağım, tutacağım diyordum... Hayvanları salıverdim, koça da benim yerime bakmasını tembih ettim.

POSEİDON. – Anlaşıyor: o adamlar sen farkına varmadan koyunların altına saklanıp kaçmışlar. Ama öteki Kyklop'ları çağırırsaydın da Odysseus'un peşine düşürseydin ya!

KYKLOP. – Çağırılmaz olur muyum, babacığım? Çağırdım, hepsi de geldiler. Ama bana kimin saldırdığını sorunca ben: "Kimse" dedim; benim çıldırdığımı sanıp gittiler. Meğer o hayın beni ala getirmek için o adı söylemiş. Asıl gücüme giden de nedir, bilir misin? Bu belaya uğradığım yetmiyormuş gibi beni alaya aldı: "Baban Poseidon gelsin, o da seni iyileştiremez" dedi.

POSEİDON. – Sen tasalanma oğlun, veririm ben onun cezasını; gözleri görmeyenleri iyileştirmek elimden gelmez, ama denizde gidenleri kurtarmak ya da perişan etmek de elimden gelmez mi, anlar orasını... Daha denizlerde o.

III

POSEİDON'LA ALPHEİOS

POSEİDON. – Bu ne iştir, Alpheios? Bütün ırmaklar denize dökülünce tuzlu suya karışır, yiterler, bir sen onlara uymuyorsun, sularını dağıtıp akışını durdurmuyorsun. Denizin içinde de gene sularını birarada tutuyor, bulanmadan, tatlılığını da yitirmeden akıp gidiyorsun... Öyle martılar, balıkçıl kuşları gibi dalarak bir yere mi gidiyorsun yoksa? Koşup koşup da bir yanda gene meydana mı çıkıyorsun?

ALPHEİOS. – Sevdalıyım da ondan, Poseidon. Paylama beni. Sen de sevdin kaç kez.

POSEİDON. – Kime gönül verdin, Alpheios? Bir kadına mı, yoksa bir nympha'ya mı? Nereus kızlarından birini mi seviyorsun?

ALPHEİOS. – Hiçbiri değil, Poseidon; ben bir pınara tutuldum.

POSEİDON. – Dünyanın neresinde akıyor o senin pınarın?

ALPHEİOS. – Bir adada, Sicilya'da; adına Arethusa diyorlar.

POSEİDON. – Tanırım senin Arethusa'yı, Alpheios: güzeldir hakçası; durudur, temiz bir topraktan kaynar, bütün suyu taşların üstünde gümüş gibi parıl parıl parıldar.

ALPHEİOS. – Benim pınarı iyi biliyorsun, Poseidon. İşte ben ona doğru koşuyorum.

POSEİDON. – Haydi git de sevdada bahtın açık olsun. Ama sana bir şey sorayım: sen Arethusa'yı nerede gördün de sevdin? Sen Arkadia'lısın, o Syrakusa'lı.

ALPHEİOS. – Benim işim acele, böyle boş sorularla yolumdan alıkoma beni.

POSEİDON. – O da doğru. Git sevgilinin yanına; denizden çıktıktan sonra karış o pınara da ikiniz bir su olun.

IV

MENELAOS'LA PROTEUS

MENELAOS. – Senin su oluvmene inanılır, Proteus, elbette, denizde yaşıyorsun; ağaç olmana da aklım yatıyor; aslan olmana bile bir şey demeyeceğim, ona da inanabilirim; ama sen ki denizlerde oturursun, senin ateş olmanı bir türlü aklım almıyor, inanamıyorum buna.

PROTEUS. – Hiç şaşma, Menelaos, ben gerçekten ateş olurum.

MENELAOS. – Evet, ben de gördüm; ama öyle sanıyorum ki sen, sana bakan gözleri boyuyorsun da ateş oldun gibi gözüküyorsun.

PROTEUS. – Öyle apaçık işlerde de düzen olur mu ya? Sen benim kaç kılığa girdiğimi kendi gözlerinle görmedin mi? Gene de kuşku duyuyorsan, bu işe inanamıyorsan, gözlerinin önüne bir görüntü dikildi sanıyorsan, kolayı var yığdım: ben ateş olunca elini bana yaklaştırır, ben yalnız ateş gibi mi gözüküyorum, yoksa gerçekten yakıyor muyum, anlarsın.

MENELAOS. – İnanmak için o da yetmez, Proteus.

PROTEUS. – Sen hiç ahtapot görmemişsin gibi söylüyorsun, Menelaos; o balığın özellikleri nedir, bilmez misin yoksa?

MENELAOS. – Ahtapot görmeye gördüm, ama özellikleri neymiş, bir de sen anlat.

PROTEUS. – Bir kayaya gitti de kollarını sardı, hortumlarını dikti mi, taş kesilir, kimse görmesin, farketmesin diye kayanın rengine girer, böylece de balıkçılardan kurtulur.

MENELAOS. – Öyle derler, ama senin yaptıkların daha da şaşılacak şeyler, Proteus.

PROTEUS. – Sen kendi gözlerine de inanmadıktan sonra, Menelaos, bilmem artık kime inanırsın.

MENELAOS. – Gördüm, kendi gözümle gördüm, ama sen ne dersin de: bir kişinin hem su, hem de ateş olabilmesini us almayı doğrusu.

V

PANOPE'YLE GALENE

PANOPE. – Dün Tesalya'daki düğünde, kendisini davet etmediler diye Eris¹ ne yaptı gördün mü, Galene?

GALENE. – Ben o dernekte yoktum, Panope: Poseidon burada kalıp denize göz kulak olmamı söylemişti. Ama ne yaptı Eriş? Burada değildi o.

PANOPE. – Thetis'le Peleus, Amphitrite'yle Poseidon'un arkasına düşüp gelin odasına çekilmişlerdi; herkesler oturmuş, kimi içiyor, kimi oynuyor, kimi de Apollon'la Musa'ların çalgılarını dinliyorlardı. İşte o sırada Eriş kimseye gözükmeden, öyle zamanda onu nereden görsünler, içeri kocaman, altın bir elma atıverdi; üstünde: “En güzelin olsun” yazılıydı, Galene. Elma yuvarlana yuvarlana, sanki bile isteye gibi, geldi Hera'nın, Aphrodite'nin, Athena'nın olduğu yerde durdu.

Hermes yerden aldı, üstündeki yazıyı okudu; biz Nereus kızları hiç sesimizi çıkaramadık, o yüce tanrıçaların yanında bize ne demek düşer? Ama onların üçü de, hakkıdır diye elmayı istedi. Zeus aralarına girmeseydi saç saça, baş başa dövüşeceklerdi. Zeus'a: “Sen hakem ol” dediler: uygun bulmadı: “Ben söylemem, dedi. Ama siz yarın İda'ya gidip Priamos'un oğlunu bulursunuz,

1 Eris: Geçimsizlik, Arabozuculuk tanrısı.

o güzelliği sever, ayırdetmesini de bilir. Varacağı yargı doğru olur elbette” dedi.

GALENE. – Ya bunun üzerine tanrıçalar ne yaptı?

PANOPE. – Öyle sanıyorum ki bugün İda’ya gidecekler; büyük olasılıkla birazdan bir gelen olur, kim kazanmış öğreniriz.

GALENE. – Kimin kazanacağını ben sana şimdiden söyleyeyim: aralarında Aphrodite de olduğuna göre, onu hiçbiri yeneemez. Ama hakemin gözleri iyi görmüyorsa, ona bir diyeceğim yok.

VI

TRİTON, POSEİDON, AMYMONE

TRİTON. – Her gün, Poseidon, buraya bir kız gelip Lerna gölünden su alıyor; doyum olmuyor seyrine! Öyle sanıyorum ki ben ömrümde o kadar güzel kız görmedim.

POSEİDON. – Acaba özgür bir kız mı, Triton, yoksa testileri doldursun diye gönderilen bir halayık mı?

TRİTON. – Halayık değil; hani şu ünlü Mısırlı yok mu? İşte onun elli kızından biri; adı da Amydone’ymiş... Adını da, soyunu da sorup öğrendim. Danaos, kızlarına karşı çok serttir: ellerinden ille iş gelsin ister, testileri doldurmaya gönderir, çalışınlar, her şeyi becersinler der.

POSEİDON. – Argos’tan Lerna’ya kadar bir başına mı geliyor?

TRİTON. – Evet, bir başına geliyor; bilirsin, Argos arık yerdir, oraya boyuna su taşımak ister.

POSEİDON. – O kız için söylediklerinle beni bir tuhaf ettin, Triton. Haydi, gidip de bulalım onu.

TRİTON. – Haydi gidelim: su almaya tam bu sırada gelir; şimdi Lerna yolunun yarısını boylamıştır.

POSEİDON. – Koş öyleyse benim arabayı... Ama dur: hayvanlara boyunduruğu takıp arabayı hazırlamak uzun sürer. İyisi mi, sen bana yunus balıklarından birini çağır, şöyle hızlı gidenlerden olsun; onun üstüne biner, çabucak oraya varırım.

TRİTON. – İşte, en hızlı giden yunus balığı bu.

POSEİDON. – Peki, gidelim. Sen benim yanımda yüzersin, Triton... Artık vardık Lerna'ya, bir yere saklanıvereyim. Sen gözetle onu, gelince bana haber verirsin.

TRİTON. – Geldi işte, yanında.

POSEİDON. – Ah! Triton, bu ne güzel, ne cici kızmış!.. Kaçıralım şunu.

AMYMONE. – Beni nereye götürüyorsun be adam? Sen özgür insan hırsız mıydın? Görünüşe bakılırsa seni, bizi çalmak için amcam Aigyptos göndermiş olacak. Ben şimdi babamı çağırayım!..

TRİTON. – Sus Aymone: o adam değil, Poseidon tanrı.

AMYMONE. – Sen ne Poseidon sözü ediyorsun? Beni niçin zorlayıp denize sürüklüyorsun, be adam? Suyu girince, ben zavalı, boğuluveririm.

POSEİDON. – Korkma, hiçbir kötülük gelmez sana. Ben şimdi üçdişlimi vurup şu dalgaların dövdüğü kayadan tatlı bir su fışkırtırım, o pınara senin adını takarlar; bütün kardeşlerin içinde de bir sen, ölümünden sonra su taşımazsın.¹

---

1 Danaos, elli kızını, kardeşi Aigyptos'un elli oğluna vermemek için yurdu Mısır'dan Argos'a kaçırmıştı. Aigyptos oğullarını kızların peşine düşürdü, delikanlılar da kızları yakalayıp zorla aldılar. Ama Danaos kızları, babalarının buyruğu üstüne, düğün gecesi kocalarını öldürdüler; yalnız bir tanesi öldürmeyip ötekilerin uğradığı cezadan kurtuldu. Danaos kızlarının uğra-

VII

NOTOS'LA ZEPHYROS

NOTOS.¹ — Hermes'in denizden aşırıp Mısır'a götürdüğü şu düveyi görüyor musun, Zephyros? Hani Zeus bir kıza âşık olmuş da kızlığını almış, o mu?

ZEPHYROS.² — Evet, ta kendisi, Notos; ama o zaman düve değildi, İnakhos ırmağının kızıydı. Sonradan Hera, Zeus pek vurgun diye kıskandı da onun için bu hale koydu?

NOTOS. — Kız böyle düve olduktan sonra da Zeus onu se-
viyor mu?

ZEPHYROS. — Seviyor ya! Mısır'a göndermesi de onun için. Bize buyruk verdi, kız denizi aşıncaya kadar suları oynatmaya-
cağız. Şimdi gebe; orada doğuracak, sonra da tanrıça olacakmış.

NOTOS. — Düveden de tanrıça olur muymuş?

ZEPHYROS. — Oluyormuş Notos. Hermes'in dediğine göre deniz yolculuklarına bakacakmış; yani bizim ecemiz olacak, hangimizi isterse dalgalara onu gönderecek, ya da bizi esmeye bırakmayacak.

NOTOS. — Öyleyse Zephyros, ona şimdiden yaltaklanmak, yaranmaya çalışmak gerek: bak, bize ece olacak diyorsun.

ZEPHYROS. — Haklısın, gözüne girmeliyiz... Yolculuğu bitti artık; işte, çıktı karaya. Bak: şimdi dört ayak yürümüyor; Hermes kaldırdı onu, gene çok güzel bir kadın etti.

---

dıkları ceza ahrette, boş bir fıçıya gece gündüz durmadan su taşımaktır. Asıl söylenceye göre bu cezadan kurtulan Amydone değil, Hypermetra'dır. Amydone'nin Poseidon'dan bir oğlu olmuştur, adı da Nauplios'tur.

1 Notos: Güney yeli.

2 Zephyros: Batı yeli.

NOTOS. – İşte bu akıllara sığar şey değil, Zephyros; artık ne boynuzu var, ne de kuyruğu; ayakları da iki çatal değil: şirin bir kız oluverdi. Ama Hermes'e de ne olmuş öyle? O da değişivermiş, başı köpek kafası olmuş;¹ eskiden yüzü bir delikanlı yüzü idi.

ZEPHYROS. – Biz ona karışmayalım. Ne yapacağını elbette bizden iyi bilir.

VIII

POSEİDON'LA YUNUS BALIKLARI

POSEİDON. – İnsanları sevdiğinize çok iyi ediyorsunuz, yunuslar! Eskiden İno'nun oğlu, anasıyla birlikte Skironis kayalarından² denize atıldığı gün siz kurtarıp Korinthos'a götürdünüzdü. Bugün de Methymna'lı kithara'cını giysisiyle, çalgısıyla alıp Tainaron'a³ götürdüğünüz çok iyi oldu, yoksa gemiciler onu öldürürlerdi.

YUNUS BALIĞI. – Bizim insanlara böyle iyilik etmemize hiç şaşma, Poseidon; biz de balık olmadan insandık.

POSEİDON. – Ben de Dionysos'a onun için kızıyorum ya! Sizden başka kimleri yendiyse buyruğu altına aldı, bıraktı; ama sizi bir deniz savaşında yendikten sonra böyle balık ediverdi. Ama yunus, şu Arion⁴ işi nasıl oldu, sen bana onu anlat.

YUNUS BALIĞI. – Periandros ondan pek hoşlanır, çalgısını dinlemek için ikide bir sarayına çağırtırdı. Arion kralın keremiyle zenginleştikten sonra deniz yoluyla yurduna, Methymna'ya gidip

---

1 Hermes Mısır'da köpek başlı Anubis tanrı olmuştur.

2 Skironis kayaları Megara kenti yakınlarındadır.

3 Şimdiki Matapan burnu.

4 Methymna'lı bir halk ozanı.

mallarını yurttaşlarına göstermek sevdasına düştü. Bir gemiye bindi; ama kötü insanlar seçmiş... Yanlışlık yaptı, onlara altın, gümüş, bütün paralarını da gösterdi. Ege denizinin ortasına varınca gemiciler ona bir düzen kurdular. Ben hep geminin yanında gidiyordum, onun söylediklerini iyice duydum: “Kararınız öyle olduğuna göre, bırakın da süslü giysilerimi giyeyim, kendime bir ağıt okuduktan sonra kendi kendimi atayım denize” dedi. Gemiciler peki dediler. Üstünü değiştirdi, çok yanık bir ağıt söyledi, sonra kendini denize bıraktı; öleceğinden hiç kuşku yoktu. Ama ben oradaydım, sırtıma aldım, yüzerek Tainaron’a götürdüm.

POSEİDON. – Sazı sevdiğin için seni kutlarım; onu dinlemekten aldığın zevki iyi ödemişsin.

IX

POSEİDON’LA NEREUS KIZLARI

POSEİDON. – O kızın¹ düştüğü boğaza bundan sonra onun adıyla Hellespontos² denilecek, ben öyle buyuruyorum. Siz de,

---

1 “Boiotia’da Orkhomenos kralı Athamas’ın karısına Hermes, altın tüylü bir koç vermişti; bu hayvan insan gibi konuşur, havalarda da uçabilirdi. Bir falcı kadın, oğlu Phriksos’u babasının öldürmek istediğini söyledi; bunun üzerine kadın oğlunu koça bindirdi, kızı Helle’yi de terkiye oturttu, hayvana yola düzülmesi buyruğunu verdi. Koç havalanıp doğudan yana yollandı. İki çocuk onun tüylerine sımsıkı yapışmışlardı. Az sonra korkuları kalmadı, aşağı baktılar, gördükleri manzaraya hayran oldular. Ne yazık ki tam Propontis’i (Marmara) Ege denizine bağlayan boğazın üstüne geldikleri zaman kızcağız koçun tüylerini bırakıp aşağı düşüverdi; o zamandan beri o boğaz onun adıyla anılır. Phriksos Kolkhis’e vardı, koçu kurban edip postunu Aietes’e verdi, onun kızını aldı.”

2 Hellespontos, yani Helle Denizi; şimdiki Çanakkale boğazı.

Nereus kızları, alın onun ölüsünü de Troia ülkesine götürün, oranın insanları gömsünler.

AMPHİTRİTE. – Bunu buyurma, Poseidon: kızın ölüsü de adını taşıyacak denize gömülsün, daha iyi olur; çocukcağız üvey anasının elinden çok çekti, yüreğimiz parçalanıyor ona.

POSEİDON. – Olamaz Amphitrite. Burada, kumlar altında yatması doğru değil. Ya dediğim gibi Troia ülkesine götürülür, ya da Khersonnesos'a.¹ Yakında İno'nun başına gelecekleri görür de avunur: İno da onun gibi çekecek: Athamas'ın elinden kurtulmak için oğlunu kucağına alıp Kithairon dağından kendini aşağı atacak, ta denize kadar yuvarlanacak. Ama onu da kurtarmak, sonra Dionysos gücenir: Dionysos'a İno meme verdi.

AMPHİTRİTE. – Kurtarmamak onu; kötü yürekli o.

NEREUS KIZLARINDAN BİRİ. – Bu kız nasıl olmuş da koçun üstünden denize düşmüş? Erkek kardeşi de koça binmişti, ona bir şey olmadı.

POSEİDON. – Şaşılacak bir şey yok, Phriksos genç, gürbüz bir çocuktur, o hıza dayanabilmiştir; ama Helle koç sırtında havalara çıkmaya alışık değildi ki!.. Altında boşluğu görünce korkmuştur. Bir yandan öyle ürktüğü, bir yandan da uçuşun hızıyla gözleri karardığı için boynuzlarını artık sıkıca tutamaz olmuş, denize yuvarlanmıştır.

NEREUS KIZI. – Peki, ama o düşerken anası Nephele gelip de kurtarmak değil miydi?

POSEİDON. – Kurtarmalıydı, kurtarmalıydı, ama Moira Nephele'den çok daha güçlüdür.

---

1 Gelibolu.

X

İRİS'LE POSEİDON

İRİS. – Sana Zeus buyuruyor Poseidon: Sicilya'dan kopup dalgalar üstünde dolaşan o adayı¹ artık bir yerde durduracaksın; Ege denizinin ortasında ona sağlam, sarsılmaz temeller kur da orada meydana çıksın, göze gözüksün.²

POSEİDON. – Peki İris, yaparız o işi; ama o ada, bir temel üstüne oturup da meydana çıkınca Zeus'un bir düşündüğü mü var?

İRİS. – Leto orada doğuracakmış; ağırları tuttu bile, hem de çok şiddetli.

POSEİDON. – Gök yetişmiyor mu onun doğurmasına? Gökten başka dünyada da bu kadar yer var, bir yanda doğuruversin.

İRİS. – Doğuramaz, Poseidon: çünkü Hera, Leto'nun doğurmasına bırakmasın diye toprağa ant verip büyük yemin ettirmiş. Ama o ada olabilir: gözükmediği için o da yemin etmiş sayılmaz.

POSEİDON. – Anladım. Ey ada! Dur artık; dalgalar altında yuvarlanmanı bırak da meydana çık, bir daha kımıldama. Ne mutlu sana, ey ada! Kardeşimin iki çocuğu,³ tanrıların en güzelleri, sende doğacak. Siz de, Triton'lar, Leto'yu alıp oraya götürün; bir yerde de bir gürültü olmasın. Şimdi Leto'nun peşine düşüp korkudan yüreğini titreten bir ejder var, çocuklar doğar doğmaz onun hakkından gelecek, analarının öcünü alacaklar. Haydi git, İris, Zeus'a söyle: her şey hazır. Delos artık kımıldamıyor, Leto gelip doğurabilir.

---

1 Delos adası; eski adı Ortygia'yımış (bildircinler adası). Delos'un Sicilya'dan kopmuş olduğunu yalnız Lukianos söyler.

2 Burada bir cinas vardır; *delos* Yunancada "göze görünen" demektir.

3 Leto'nun iki çocuğu Apollon'la Artemis'tir.

XI

KSANTHOS'LA DENİZ

KSANTHOS. – Ey deniz! Al beni koynuna, çok çektim ben; yaralarımı sen söndür.

DENİZ. – Bu ne hal, Ksanthos? Seni kim yaktı böyle?

KSANTHOS. – Hephaistos yaktı. Ben zavallıyı baştan başa kavurdu; kaynıyorum şimdi.

DENİZ. – Ama ne diye attı ateşini senin üstüne?

KSANTHOS. – Thetis'in oğlu yüzünden. Phrygia'lıları kılıçtan geçiriyordu; ben çok yalvardım, gene öfkesi yatışmadı. Ölülerden suyum akamaz olacaktı. Acıdım o zavallılara, Thetis'in oğlunu ıslatmak istedim. Belki korkar da o adamları artık bırakır diyordum.

Hephaistos o sırada oralardaymış, benim üstüme çullandı; Etna'da olsun, başka yerlerde olsun, ne kadar ateş bulduysa, öyle sanıyorum, hepsini getirdi, karaağaçlarımı yaktı, zavallı balıklarımı, yılanbalıklarımı hep kavurdu; beni de köpük köpük taşırdı, az kalsın büsbütün kuruyacaktım. Görüyorsun, beni yakıp ne hale koydu.

DENİZ. – Bulanmışsın, hem de kaynıyorsun, Ksanthos; elbette öyle olacaktı: bu kadar ölü taşımışsın, üstüne de o söylediğin ateş gelmiş. Ama oh olsun sana! Benim torunumun üstüne ne diye atılırsın? Bir Nereus kızının oğluna neden saygı göstermezsin?

KSANTHOS. – Phrygia'lılar benim komşumdur, acımaz olur muyum onlara?

DENİZ. – Sen onlara acırsın da Hephaistos, Thetis'in oğlu Akhilleus'a acımaz mı?

XII

DORİS'LE THETİS

DORİS. – Neye ağlıyorsun, Thetis?

THETİS. – Ay parçası gibi bir kız gördüm¹ Doris; babası, yeni doğmuş bebeksiyle onu bir kutuya kapatmış. Gemicilere de kutuyu götürsünler, karadan iyice uzaklaştıktan sonra denize at-sınlar diye buyurdu. Zavallı kızla bebesinin ölmesini istiyor. İşte buna ağlıyorum, Doris.

DORİS. – Acaba kızcağızı neden kutuya kapatmış, kardeşçi-ğim? Bu işin aslını sen biliyorsan anlatıversene.

THETİS. – Babası Akrisios onun o kadar güzel olduğunu görünce, kimseyle oynayıp kızlığı bozulmasın diye tunçtan bir odaya kapatmış. Bilmem doğru, bilmem yalan, diyorlar ki Zeus değişip altın olmuş, bacadan akıp kızın yanına kadar girmiş; kız da öyle yağmur gibi yağın tanrıyı koynuna almış, ondan gebe kalmış. Babası sert, kıskanç bir ihtiyardır; işin farkına varınca kızmış, çocuğu bir oynaştan edindiğini sanarak kızı, doğurur doğurmaz, o kutuya kapatıvermiş.

DORİS. – Ya kız ne diyordu?

THETİS. – Kendisi için bir şey demiyor, cezasına katlanı-yordu, Doris; ama yavrusunun kurtarılmasını diliyordu. Çocuğu dedesine gösterip gösterip yalvardı... Öyle de güzel çocuk ki! Uğradığı yıkımı anlamıyor, denize tatlı tatlı gülümsüyor... Gene gözlerimin önüne geliyor da ağlamaklı oluyorum.

DORİS. – Beni de ağlattın, Thetis. Ne oldular şimdi? Yoksa öldüler mi?

---

1 Akrisios'un kızı, Perseus'un anası Danae.

THETİS. – Hayır, ölmediler; şimdi kutu Seriphos adasından yana yüzüyor, içindekiler de sağ.

DORİS. – Öyleyse kutuyu Seriphos balıkçılarının ağlarına düşürsek, kızı da, çocuğu da kurtarsak olmaz mı? Balıkçılar kutuyu açar, içindekileri çıkarırlar elbette.

THETİS. – Gerçekten, yapalım bunu. O kıza da, şirin yavrusuna da yazık!

XIII

ENİPEUS'LA POSEİDON

ENİPEUS. – Doğrusu ya Poseidon, bu seninkine ahlaksızlık derler; kendini benmişsin gibi gösterip benim sevgilimi kandır-mış, kızlığını bozmuşsun. O kendisini bana verdiğini sanmış da onun için boyun eğmiş.

POSEİDON. – Suç senin, Enipeus, senin nazlanmanda, acele etmemende. O güzel kız her gün gelip seni görüyor, senin aşkından ölüyordu da sen ona nazlanıyordun, onu üzmekten hoşlanıyordun. Senin kıyılarında öyle dolaşüyor, sularına girip yıkanıyor, hep seninle buluşmak istiyordu; ama sen beğenmezlikten geliyordun.

ENİPEUS. – Öyledir diye benim elimden sevdiğimi kap-man, Poseidon olduğunu bildireceğine kendini Enipeus diye tanıtmı, Tyro'yu, o genç, saf kızcağızı düzenle kandırman mı gerekirdi?

POSEİDON. – Kıskançlık etmek için biraz geç kaldın, Eni-peus; eskiden senin ona yüz verdiğin bile olmuyordu. Doğrusu Tyro için de öyle acı bir şey olmadı, kendisini hep sana verdiğini sanıyordu.

ENİPEUS. – Hiç de öyle değil: ayrılırken sen Poseidon olduğunu söylemişsin, çok üzülmüş. Hem senin bu ettiğine hırsızlık derler: senin değil, benim olan bir kızla sevişmişsin, ikinizi de örten o karanlık dalganın içinde ben olduğunu söyleyerek onunla birleşmişsin.

POSEİDON. – Evet, Enipeus, öyle işte; ne yapalım? Sen istemiyordun ki!

XIV

TRİTON'LA NEREUS KIZLARI

TRİTON. – Ne oldu, biliyor musunuz, Nereus kızları? Kepheus kızı Andromeda'nın üstüne saldırttığınız deniz ejderi, ona bir kötülük edemedi, asıl kendisi öldü.

NEREUS KIZLARINDAN BİRİ. – Kimmiş onu öldüren, Triton? Yoksa Kepheus, ejderi çekmek için kızı öne koydu da kendisi bir yere gizlendi, sonra bir yığın insanla hayvanın üstüne mi atıldı?

TRİTON. – Hayır, Kepheus değil; öyle sanıyorum ki İphianassa, sen de kardeşlerin de Perseus'u bilirsiniz: Danae'nin oğlu; hani büyükbabası onu anasıyla birlikte bir kutuya koyup denize attırmıştı... O iki zavallıya acıdınızdı da siz gidip kurtardınızdı.

İPHİANASSA. – Anladım kimi söylüyorsun; şimdi o yiğit, güzel bir delikanlı olmuştur.

TRİTON. – Ejderi işte o öldürdü.

İPHİANASSA. – O da neden Triton? Canını kurtardık diye bize bunu mu etmeliydi?

TRİTON. – Anlatayım bak iş nasıl oldu. Onu Gorgo'ların üstüne göndermişlerdi; kral¹ onlarla çarpışmasını istiyordu. Libya'ya varınca...

İPHİANASSA. – Ne diyorsun, Triton? Bir başına mıydı, yoksa yanına, yardım edecek birkaç arkadaş almış mıydı? O yolu gitmek çok çetin iştir.

TRİTON. – Perseus havalardan gidiyordu; Athena ona kanat vermişti de onun için. Gorgo'ların bulundukları yere gelince, öyle sanıyorum ki onları uykuda bulmuş; Medusa'nın kafasını kesip gene uçmuş.

İPHİANASSA. – Medusa'ya bakmışsa bu işi nasıl becerebilmiş? Söylediklerine göre onlara bakmaya kimse dayanamazmış; bir kez de bakınca göz bir daha hiçbir şey görmezmiş.

TRİTON. – Athena kalkanını germiş onun önüne... Bunu bana sonradan Andromeda'yla Kepheus anlattılar. O parıl parıl yanan kalkanının üstünde, tıpkı bir aynada gibi, tanrıça ona Medusa'nın başını göstermiş. Perseus da o görüntüye bakarak sol eliyle Medusa'yı saçlarından yakalamış, sağ elindeki kılıçla da kafasını kesmiş. Sonra Medusa'nın kızkardeşlerinin uyanmasına zaman bırakmadan uçup uzaklaşmış.

Aithiopia'nın deniz yakasına gelince, aşağılardan uçtuğu için Andromeda'yı görmüş: kız orada, denize ilerleyen bir kayaya zincirlerle bağlanmış, duruyordu. Hey ulu tanrılar! O dalga dalga saçlarıyla bilseniz ne güzeldi, çıplak karın da memelerinden çok aşağıda idi!.. Önce onun o haline acıyıp bu işkenceye neden mahkum edildiğini sormuş; sonra yavaş yavaş gönlünde sevgi uyanmış... Demek tanrılar kızın kurtulmasını istiyorlarmış! Ona yardıma karar vermiş. Ejder o korkunç görünüşüyle denizden çıkıp Andromeda'yı yemeye yürüyünce, delikanlı gene havalara

---

1 Seriphos kralı Polydektes.

yükselmiş, kılıcını çekip kabzasından sıkarak ejderin başına indirmiş, öteki etiyle de Medusa kafasını göstermiş. Medusa'nın yüzünü gören taş kesilir... Ejder ölmüş, Medusa'yı gören yerleri de taş oluvermiş. Bunun üzerine delikanlı kızın zincirlerini çözmüş, etinden tutmuş, kaygan kayaya ayaklarının ucuyla bastırarak aşağı indirmiş. Şimdi Kepheus'un sarayında düğün var; sonra karısını alıp Argos'a götürecektir. Gördünüz ya! Kız ölmediğinden başka kendisine çok da iyi bir koca buldu.

İPHİANASSA. – O işin böyle bitmesine benim canım sıkılmadı doğrusu; kızcağızın bize ne kusuru olmuştu ki? Annesi kendisinin bizden güzel olduğunu söylediye suç onda mı?

DORİS. – Ama kızın ölmesi, annesini üzerdi.

İPHİANASSA. – Bu sözü kapatalım artık, Doris; öyle bir yaban kadının terbiyesizliklerini unutalım gitsin. Kızı için çok korktu, bu ceza yeter ona. Bak, düğün oluyormuş, biz ona sevinelim.

XV

ZEPHYROS'LA NOTOS

ZEPHYROS. – Bunca zamandır eser dururum, denizin üstünde böyle bir alay görmemiştim. Sen onu görmedin mi, Notos?

NOTOS. – Neymiş o senin söylediğin alay, Zephyros? Kimler vardı onun içinde.

ZEPHYROS. – Doğrusu büyük fırsat kaçırmışsın; bir daha öyle bir şey göremezsin.

NOTOS. – Ben Erythreia denizinde çalışıyordum; biraz da Hindistan üstünde, denizden yana olan yerlerde estim. Bunun için o senin söylediğin alayı göremedim.

ZEPHYROS. – Ama Sidon’lu Agenor’u tanırırsın, değil mi?

NOTOS. – Evet, Europa’nın babası. Peki, ne olmuş?

ZEPHYROS. – Ben işte o Europa’yı anlatacağım.

NOTOS. – Zeus’un ona gönül verdiğini mi söylemek istiyorsun? Ben onu çoktan bilirim.

ZEPHYROS. – Zeus’un âşık olduğunu bildiğine göre, hiç olmazsa işin sonunu da öğren.

Europa deniz kıyısına inmiş, yanında getirdiği arkadaşlarıyla oynuyormuş; Zeus da bir boğa olup kızların oyunlarına karışmış. Çok güzelmış; düşün bir kez: bembeyaz, tek bir benek yok, boynuzlar kıvrım kıvrım, bakışları sevdalı... O da kıyıda sığıyor, öyle de tatlı tatlı böğürüyormuş ki Europa dayanamamış, sırtına binmek istemiş. Bunun üzerine Zeus başlamış koşmaya, denize doğru yürümüş, arkasında kızla kendisini dalgalara bırakıvermiş. Kızcağız korkmuş, düşmesin diye sol eliyle boğanın boynuzuna sarılırken sağ eliyle de, yelin şişirdiği carını tutuyordu.

NOTOS. – Zeus’un dalgalarda yüzerek sevgilisini götürmesi kimbilir ne hoştu Zephyros! Öyle aşkın seyrine doyum mu olur?

ZEPHYROS. – Hele sonrasını dinle, Notos; sonrası daha hoş. Deniz dalgalarını hemen yatıştırdı, dümdüz oldu, dinginleşiverdi. Bizler, hiç sesimizi çıkarmadan, görelim diye arkalarından gidiyorduk. Aşklar Zeus’un başı üstünde uçuşuyor, ara sıra da ayakçıklarını sulara değdiriyorlardı; hepsinin de elinde birer meşale vardı, düğün türküleri söylüyorlardı. Nereus kızları denizden çıkıp birer yunus balığına binmişler, alaya katılmışlardı; çoğu çıplaktı. Tritonlar, denizin korkunç olmayan bütün halkı, kızın yanında oynuyorlardı. Poseidon bir arabaya binip Amphitrite’yi yanına almış, denizi yara yara giden kardeşine yol açıyordu. Alayın sonunda Aphrodite geliyordu; iki Triton onu bir deniz kabuğuna yatırmışlardı; geline türlü türlü çiçekler atıyordu.

Bu, ta Fenike'den Girit'e kadar sürdü. Adaya çıkar çıkmaz boğa ortadan yok oldu; Zeus Europa'yı elinden tutup Dikte'nin mağarasına götürdü; kız, oraya niye götürüldüğünü bildiği için utancından kızarıyordu. Biz, kimimiz bir yana, kimimiz öte yana koşup dalgaları coşturduk.

NOTOS. – Senin talihin var da böyle şeyleri görüyorsun, Zephyros! Bense o sırada çirkin çirkin kuşlar, filler, zenciler görüyordum.

ÖBÜR DÜNYADA KONUŞMALAR

I

DİOGENES'LE POLYDEUKES

DİOGENES.¹ – Senden yorucu bir iş dileyeceğim, Polydeukes:² yarın yaşamak sırası sende, değil mi? Yukarı çıkar çıkmaz Menippos'u,³ şu köpek Menippos'u görüver. Bulursun: ya Korinthos'ta Kranion'da,⁴ ya Lykeion'dadır,⁵ didişip duran feyle-

-
- 1 Sinoplu Diogenes (412-323): Köpeksi feylesofların en ünlüsü; garip bir yaşam sürmüştür: bir fıçıda yaşamış; alay eder, iğneli sözler söylemiş. Yapıtları zamanında beğenilmişse de hiçbiri bize kadar gelmemiştir. (Bizde Diyojen diye anılır.)
  - 2 Bkz. Tanrıların Konuşmaları, XXVI.
  - 3 Menippos, IV. yüzyılın sonlarıyla III. yüzyılın başlangıcında yaşamış bir yazardır. Eski Filistin'in Gadara kentinde doğmuştur. Hem şiir, hem düzyazı yazarmış; ozanlarla, feylesoflarla, bilginlerle alay etmiştir. Lukianos: "Köpek Menippos" derken ona hakaret etmiyor; Menippos da Diogenes gibi "Köpeksi" idi. ("Köpeksi" sözünü Yunancanın *kynikos*'una karşılık olarak kullanıyorum – kelbi, *cynique*.) Lukianos, Menippos'tan çok yararlanmıştı, yapıtlarının bir bölümünde onu konuşturur.
  - 4 Kranion, Korinthos yanında bir korunun adıdır.
  - 5 Lykeion, Atina'nın güneybatısında bir beden eğitimi yeriyle bir bahçenin

sofları alaya alır. “Diogenes seni çağırıyor, Menippos” dersin. Yeryüzünde olup bitenlere güldüğü yettiyse gelsin, burada gülünecek şeyler daha çok. Gülmek için türlü nedenler gösterir; ama orada nedenleri doğru bulmayabilirler: öyle ya! Ölümünden sonra ne oluyor, o dünyada gerçekten bir bilen mi vardır? Buradaysa o da benim gibi rahat rahat, hiç kaygılanmadan güler; gelsin de hele zenginleri, kurum satanları, kralları bir görsün: öyle küçülüp düşüyorlar ki eskiden ne oldukları zor anlaşıyor; boyuna inlemeseler, kendilerini bırakıp ikide bir yeryüzünü anmasalar biri tanınmayacak. Gelsin de bak onlara ne kadar güler. Böyle söylersin. Bir de unutma: gelirken heybesini doldursun: artık acı bakla mı olur, bir yol ağzına bırakılmış Hekate aş¹ mı bulup alır, bir abdest yumurtası mı ele geçirir, işte öyle bir şeyler getirsin.

POLYDEUKES. – Peki, Diogenes, söylerim bunları; ama yüzü nasıldır, onu bilmeliyim.

DİOGENES. – İhtiyardır, kafası da dazdır. Sırtında delik deşik bir abası vardır, içine her rüzgar işler, üstüne de renk renk yama vurulmuştur. Boyuna güler; zamanını en çok şu feylesof denilen zevzekleri alaya almakla geçirir.

POLYDEUKES. – Bu dediklerine göre, kolay onu bulmak.

DİOGENES. – Benim sana o feylesoflar için de bir zahmetim var; söyler misin?

POLYDEUKES. – Anlat hele; o işin de ağır olmaz senin.

DİOGENES. – Onlara kısaca dersin ki: bıraksınlar artık saçmalamayı, evren şöyleymiş, yok böyleymiş diye çekişmeyi,

---

adıdır; Aristoteles felsefesini orada öğretirmiş. Bizim Fransızcadan aldığımız “lise” sözünün aslı Lykeion’dur.

1 Atinalılar her ayın başında, yani yeni ayın doğduğu günlerde, ahret tanrılarından Hekate’ye bir aş sunarlardı; bu yemek sokağa bırakılırdı, yoksullar da hemen alıp yerlerdi.

birbirlerinin kafasına boynuz takmayı,¹ timsahlar uydurmayı,² sözün kisası, gençlere öğrettikleri bütün o gülünç soruları bırak-sınlar artık.

POLYDEUKES. – Ya benim öğüdümü dinlemezler de sen bilgisizsin, felsefe bilmezsin, ne haddine bizim bilgimize dil uzatıyorsun derlerse?

DİOGENES. – O zaman da benim ağzımdan onlara bir ha bilmem ne deyiverirsin.

POLYDEUKES. – Peki, Diogenes, söylerim onu da.

DİOGENES. – Gelelim zenginlere, benim Polydeukes'çi-ğim! Onlara benden şunu deyiver: “Behey sersemler! Ne diye saklarsınız paranızı? Faiz hesaplayacağız, altın üstüne altın yığacağız diye didinmek ne oluyor? Yarın ahrete götüreceğiniz bir tek obolos³ değil mi?”

POLYDEUKES. – Bunları da söylerim.

DİOGENES. – Güzellere, güçlülere, Korinthos'lu Megillos'a, pehlivan Damoksenos'a söylersin: burada lepiska saç yoktur, gözün ne mavisini olur, ne de karası; pençe pençe yanaklar da bulunmaz; öyle pazıydı, geniş omuzdu, yoktur burada; hiçbir güzelliği kalmamış kafalara Mykonos⁴ adası derler ya! İşte öyle bir yerdir burası.

-
- 1 Stoacı feylesoflardan Khryssippos'un bir tasım'ına (kıyasına) anıştırma: İnsan bir şeyi yitirmediyse o şey kendinde var demektir; sen boynuz yitirmedin; demek ki boynuzun var.
  - 2 Başka bir safsatayla alay: bir timsah bir çocuk kaçırmış; gerçekten vermek niyetinde olup olmadığı bilinirse geri verecek. O timsaha ne demeli ki çocuğu bıraksın?
  - 3 Obolos: Yunanlılarda en küçük para. Ölümler kendilerini ahrete götüren kayıkçı Kharon'a bir obolos verirlermiş.
  - 4 Küçük bir ada olan Mykonos'ta daz kafalılar çokmuş; bu atalar sözü oradan gelmiş.

POLYDEUKES. – Güzellerle güçlülere de bunları söylemek zor değil.

DİOGENES. – Yoksullar için de bir diyeceğim var Lakonia'lı! Çoktur onlar, alınlarının yazısını beğenmezler de yoksuluz diye yanıp yakınırlar. Söyle onlara: ağlamasınlar, inlemesinler; burada herkes birdir, yukarıdaki zenginler de buraya gelince düşer onların haline. Öğret bunları yoksullara... Senin hemşerilerin, Lakedaimon'lular da artık pek gevşediler, gönlün dilerse onlara da bir çıkış.

POLYDEUKES. – Yo, Diogenes, Lakedaimon'lular için söz istemem. Öteki dediklerin başım üstüne, ama buna dayanamam.

DİOGENES. – Gönlün istemezse ne yapalım? Bırakırız Lakedaimon'luları; ama öbür söylediklerimi unutma sakın.

II

PLUTON YA DA MENİPPOS'A KARŞI

KROİSOS.¹ – Çekemiyoruz artık bu Menippos köpeğini, Pluton; durmasın bizimle. Ya onun yerini değiştir, ya biz başka bir yere gidelim.

PLUTON. – Size ne kötülüğü olur onun? O da sizin gibi bir ölü.

KROİSOS. – Bizler yeryüzünde bıraktıklarımızı, Midas altınlarını, Sardanapalos her türlü zevklerini, ben Kroisos da hazinelerimi anıp anıp inler, yakınıırken o bizim karşımıza geçmiş alay ediyor, sövüyor; bize köle diyor, pislik diyor; biz ağlarken

---

1 Kroisos ya da Karun: Lydia kralı (İ.Ö. VI. yüzyıl); Midas: söylence de Phrygia kralı; her ikisi de zenginlikleriyle ün salmışlardır. İ.Ö. VIII. yüzyılda Assyria kralı olan Sardanapalos, kadınlaşmış kral simgesidir.

büsbütün rahatsız etmek için türkü söylediği bile oluyor; kısacası çekemiyoruz artık.

PLUTON. – Bak, ne diyorlar, Menippos?

MENİPPOS. – Doğrudur dedikleri, Pluton: ne yapayım? Tiksiniyorum bu alçaklardan. Edepsizler, yaşamlarını kötülükle geçirdikleri yetmiyor gibi ölümlerinden sonra da yeryüzündeki zevklerini, sefalarını anıyorlar, gene ille onları istiyorlar. Benim keyfim onları rahatsız etmek.

PLUTON. – Yapma öyle şey!.. Dertlenirler elbette: az mı onların bıraktıkları?

MENİPPOS. – Sen de mi aklını kaçırdın, Pluton? Hak mı veriyorsun onlara?

PLUTON. – Hayır, hak vermiyorum; ama aranızda düzensizlik olmasını istemem.

MENİPPOS. – Siz ne dersenez deyin, ey Lydia’lıların, Phrygia’lıların, Assyria’lıların en kötülerini olan insanlar! Bilmiş olun, bırakmayacağım yakanızı; nereye gidersenez gidin, ben de arkanızdan gelip sizi iğneleyeceğim, sizi tefe koyacağım, eğleneceğim sizinle.

KROİSOS. – İşte buna küstahlık derler!

MENİPPOS. – Küstahlık benimkine değil, sizinkine derler. Kendinize taptırdınız, ölümü bir an aklınıza getirmeden özgür insanları kendinize oyuncak ettiniz, işte asıl o idi küstahlık. Şimdi hepsi elinizden alındı ya! Ağlayın artık.

KROİSOS. – Hey ulu tanrılar! Ne çoktu, ne büyüktü benim mallarım!

MİDAS. – Sayısızdı benim altınlarım!

SARDANAPALOS. – Ah! Ne güzeldi benim zevklerim!

MENİPPOS. – İyi! İyi! Söylenip durun siz. Ben de sizin kulağınızın dibinde: “Kendini bil! Kendini bil!” demekten bir an geri kalmayacağım. Sizinki gibi yakınmaların öyle olmalı aranağmesi.

III

MENİPPOS, AMPHİLOKHOS, TROPHONİOS

MENİPPOS. – Sen de ölmüşsün Trophonios, sen de Amphilokhos. Hem siz ölesiniz, hem de insanlar kalkıp size tapınaklar çatsın, sizde tanrılık olduğunu, sizin birer tanrı olduğunuzu sansın, anlamıyorum doğrusu.

AMPHİLOKHOS.¹ – Birtakım bilgisiz insanlar, ölümler için böyle düşüncelere kapılıyorsa suç bizim mi?

MENİPPOS. – Sizin ya! Siz sağlığınızda kendinizi öyle yüksek göstermeseydiniz, geleceği bildiğinizi, soranlara da söyleyeceğinizi sandırmasaydınız onlar da şimdi böyle düşüncelere kapılmazlardı.

TROPHONİOS.² – Amphilokhos sana ne yanıt verir, ona ben karışmam Menippos; bana gelince, ben bir kahramanım, tapınağıma inenlere geleceği bildiririm. Belli, sen hiç Lebadeia'ya gitmemişsin; gitsen, böyle inanmazlık etmezdin.

MENİPPOS. – Neler söylüyorsun sen? Ben Lebadeia'ya gitmedimse, o senin gülünç örtülerine bürünüp elimde bir çörekle senin inine alçacık kapısından sürüne sürüne girmedimse, senin de hepimiz gibi öldüğünü, bizden biricik farkının tanrıyım diye

---

1 Amphiaraios'la Eriphyle'nin oğlu olan Amphilokhos, babası gibi geleceği haber vermiş; Kilikya'da Mallos kentini kurmuştur. Tapınağında gelecekten haber verilir, tanrı sözcülüğü edilirdi; Pausanias zamanında o tapınak pek rağbet görürdü. Thukydides Amphilokhos'u yalnız Akamania'da Argos kentinin kurucusu diye anlatır (II, 78).

2 Delphoi tapınağını kuran Trophonios sonradan Zeus'la bir tutulmuş, "Zeus Trophonios" adıyla tanrılaştırılmıştır.

herkesi kandırmak istemen olduğunu bilmiyor değilim ya! Şu gelecekte haber vermek hünerinin başı için söyle bana: yarı-tanrı demek de ne demekmiş? Ben bilmiyorum.

TROPHONİOS. – Yarı-tanrı kendisinde hem insanlık, hem tanrılık bulunan bir varlıktır.

MENİPPOS. – Yani, senin dediğine göre, yarı-tanrı ne insandır, ne tanrıdır, ama hem insandır, hem de tanrı... Öyledir diyelim. Peki, hani senin tanrı olan bir parçan varmış, o şimdi nerede?

TROPHONİOS. – Boiotia'da geleceği haber veriyor.

MENİPPOS. – Senin ne demek istediğini anlamıyorum Trophonios; ama bütünüyle ölmüş olduğunu, bak onu açıkça görüyorum.

IV

HERMES'LE KHARON

HERMES. – Haydi kayıkçı, bana borcunu bir hesaplayalım da sonra birbirimize bir diyeceğimiz olmasın.

KHARON. – Hesaplayalım Hermes; alacağını vereceğini bilmek iyi şeydir, çok sıkıntının önüne geçer.

HERMES. – Kendin istedin, sana bir çapa aldım, beş drakhme¹ verdim.

KHARON. – Bir çapayı beş drakhme'ye pahalı almışsın.
HERMES. – Aidoneus² hakkı için, o kadar verdim. Bir de küreği bağlamak için kayış aldım, o da iki obolos.

KHARON. – Etti beş drakhme'yle iki obolos.

---

1 Bir drakhme, altı obolos ederdi; altın para hesabıyla beş kuruştan biraz eksik.

2 Ahret tanrısı Hades'in adlarından biri; Pluton da Hades'in adlarındandır.

HERMES. – Yelken için bir iğne; o da beş obolos’a.

KHARON. – Onu da kat hesaba.

HERMES. – Kayığın çatlaklarını kapamak için balmumu aldım, çivi aldım, bir parça ip aldım, hani arteneye bağladın; onların da hepsi iki drakhme etti.

KHARON. – Peki, eder o kadar.

HERMES. – Hesabımda bir şeyi unutmadıysa hepsi bu işte. Peki, sen bu parayı bana ne zaman ödeyeceksin?

KHARON. – Şimdilik ödeyemem, Hermes; ama yeryüzünde bir veba, savaş çıkar da birkaç büyük vurgun olursa, o zaman navlunlarda biraz çalar çırpır, senin paranı veririm.

HERMES. – Demek ki şimdi bana, paramı alabilmek için büyük felaketler dilemek düşünüyor, öyle mi?

KHARON. – Ne yapalım, Hermes? Görüyorsun, şimdi buraya pek az gelen oluyor: yeryüzünde barış var.

HERMES. – Desene ki alacağımı bekleyeceğim epey! Ama barış olsun da varsın bekleyeyim. Bilirsin ya, Kharon, eskiler bize nasıl gelirlerdi! Hepsi de yiğit insanlardı, kan içinde olurlardı, çoğu yaralıydı. Bir de şimdi gelenlere bak: kimini ya oğlu, ya karısı öldürüyor, kimi de bol bol, yağlı yağlı yemekten karınları, bacakları şişmiş insanlar; hepsi de soluk, cılız, benizlerinde bir parçacık kan yok; eskilere hiç benzemiyorlar. İçlerinden çoğu, birbirlerinin mallarını ellerinden almak için kurdukları tuzaklara düşüp de onun için geliyorlarmış.

KHARON. – E! Öyle olur elbette: paranın yüzü sıcaktır.

HERMES. – İyi söyledin: paranın yüzü sıcaksa, benim de alacağımı bütünüyle istememe bir diyeceğin olmaz.

PLUTON'LA HERMES

PLUTON. – Hani şu yaşlı mı yaşlı bir herif var, adına Eukratos diyorlar; çocuğu yok da peşinde mirasına göz dikmiş elli bin oğlan sürükler durur; tanırırsın onu, değil mi?

HERMES. – Şu Sikyon'lu Eukratos'u demek istiyorsun; tanırım. Ne olmuş?

PLUTON. – Doksanını aştı o, Hermes, ama bırak yaşasın, cindeyse ona doksan yıllık ömür daha ver. Ama dalkavuklarını, genç Kharinos'u, hepsini birer birer çek buraya.

HERMES. – Tuhaf olmaz mı?

PLUTON. – Olmaz; herkes haklı bulur. Ne diye Eukratos'un ölmesine dua ederler? Onunla hiçbir akrabalıkları yok, mallarına ne diye göz dikerler?.. Asıl beni üzüp sinirlendiren, hem içlerinden ölümüne dua ediyor, hem de herkesin yanında ona yaltaklanıyorlar. Hastalanmıyor mu, ne düşündüklerini herkes anlıyor, ama onlar gene de iyileşsin diye kurban adıyorlar. Kısacası etmedikleri dalkavukluk kalmıyor. İhtiyar hiç ölmesin, kazık kaksın dünyaya; ötekiler onun mirasına göz dikmeleriyle kalsınlar da birer birer düşünler önüne.

HERMES. – Evet, âlemi güldürsünler; meheldir edepsizliklerine. Ama doğrusu ihtiyar da onları türlü umutlarla az kandırmıyor. İkide bir ölecek sanıyorsun, bir de bakıyorsun ki gençlerden daha dinç... Yanındakiler mallarını paylaştılar bile; istekli istekli bakıyor, ölümünden sonra iyi bir eğleneceklerini umuyorlar.

PLUTON. – Hah işte! İhtiyar yaşını atsın da İolaos¹ gibi gençleşsin; ötekilerse, düşünü kurdukları zenginliği umutları

---

1 İolaos: İphikles'in oğlu, Herakles'in de sadık arkadaşı. Herakles'in çocuk-

arasında bırakıp birer birer buraya gelsin, hem de çabuk gelsinler. Alçakça yaşadılar, alçakça ölsünler.

HERMES. – Sen hiç merak etme, Pluton, onları sana birer birer getiririm. Hepsi yedi tanedir, değil mi?

PLUTON. – Getir onları. Eukratos da yaşlılığından silkinip bir yakışıklı genç olsun, her birinin gömme töreninde bulunsun.

VI

TERPSİON'LA PLUTON

TERPSİON. – Ben otuzumda öleyim de doksanını aşmış olan Thukritos hâlâ yaşasın, yakışır mı bu Pluton?

PLUTON. – Yakışır elbette Terpsion. O, dostlarından hiçbirinin ölümünü dilemeden yaşıyor, sense onun mirasına konayım diye bir an durmadın, türlü tuzaklar kurdun.

TERPSİON. – Ama o yaşlı, hali kalmamış, malını artık kullanamıyor; ölüp de meydanı gençlere bırakması daha doğru olmaz mı?

PLUTON. – Başımıza yeni bir yasa mı çıkaracaksın, Terpsion? Yani sence, malını keyfine harcayamayan hemen ölü mü vermeli? Moira'nın¹ da, doğanın da buyrukları öyle değil işte.

---

larına iyilik etmiş, onların canını yakan Mykene kralı Eurystheus'u öldürmüştür. Çok yaşlanmış, ama ettiği iyiliklere karşılık Herakles'le Gençlik tanrıçası Hebe onu gençleştirmişlerdir.

- 1 Moira, Yazgı'nın, Kismet'in simgesidir. Ara sıra da çoğul olarak Moira'lar denilir; öyle olunca üç kızkardeştir: Klotho, Lakhesis, Atropos. Bu üç kardeşler, insanların yaşamına egemen olur, ömrümüzü yün eğirir gibi eğirirler: Klotho örekeyi tutar, Lakhesis iği çevirir, Atropos da zamanı gelince ipliği keser.

TERPSİON. – Benim kızdığım da bu ya! Dünya böyle olmamalıydı, her şeyin bir sırası olmak gerekti; önce en ihtiyar ölüp öbür yaşlılar da birer birer onun arkasından gitmeliydi. Hiç değiştirmemeliydi bu düzeni... Üç dişi kalmış, gözleri yarı görür yarı görmez, dört köleye dayanmadan yürüyemez, burnu sümüksü, gözleri çapaklı, artık hiçbir zevkten anlamaz, canlı cenaze denecek hale gelmiş, bütün gençleri kendine güldüren bitkin bir ihtiyarı yaşat da en güzel, en güçlü delikanlıları öldür... Irmağı tersine akıtmak gibi bir şey bu. Hiç değilse her ihtiyarın ne zaman öleceği bilirse de birtakımına gidip boş yere dalkavukluk etmesek. Hani sabanı öküzün önüne koşmak diye bir söz vardır, bu şimdiki, bütünüyle o işte.

PLUTON. – Dünyanın bu hali, Terpsion, senin sandığından çok daha akıllıca, usluca kurulmuştur. Sizler de ne diye kalkıp başkalarının malına göz diker, çocuksuz yaşlılara kendinizi ille evlat edindirmek istersiniz? Siz onlardan önce gömüldünüz mü, herkesler size gülüyor, başınıza gelene seviniyor. Elbette: siz o yaşlıların ölümüne ne kadar dua ederseniz herkes de sizin ölümünüze o kadar sevinir. Kocakarılarla yaşlı erkekleri sevmeyi de yeni ortaya çıkardınız; hele çocukları yoksa, bayılıyorsunuz. Yaşlıların çoğu, sizin sevginizin yapmacık olduğunu anlıyor; çocukları varsa bile onlardan nefret eder gibi gözüküyor, sizlerle düşüp kalkıyor... Ama niçin? Gönüllerini eğlendirmek için. Uzun bir kölelikten sonra bakıyorsunuz ki vasiyetnamede adınız bile yok; siz öfkenizden kendi kendinizi yiyedurun, ihtiyarın çocukları da, doğa da, pek haklı olarak sizi alt ediyorlar.

TERPSİON. – Doğru bu dediklerin. O Thukritos bana az mı pahalıya mal oldu! Hep akşama sabaha ölecek gibi gözükürdü; ben yanına girdim mi boğuk boğuk inilder; yumurtadan yeni çıkmış, daha tamamlanmamış bir civciv gibi acayip sesler

çıkardı. Ben de onu tabutun yolunu tutmuş sanır, rakiplerim eli açıklıkta benden üstün çıkmasınlar diye bir sürü armağan gönderirdim. Kaç gece yatağa yattım da merakımdan uyuyamadım, ihtiyarın mirasından bana neler geleceğini hesapladım durdum! Beni öldüren de işte o uykusuzluklar, o tasalar ya! Bir de ona bak: o koca yemi yuttuktan sonra geçen gün benim gömme törenime geldi, kikir kikir de güldü.

PLUTON. – Var ol, Thukritos! Dilerim, daha uzun yıllar öyle zenginlik içinde yaşayasın da bu heriflere gülesin! Önün sıra bütün o dalkavuklarını göndermeden gelme sakın buraya!

TERPSİON. – Kharsiades Thukritos'tan önce oluverirse, doğrusu ben de sevinirim, Pluton.

PLUTON. – Hiç tasa etme, Terpsion; o da, Phaidon da, Melanthos da, kısacası bir tanesi kalmamacasına hepsi Thukritos'tan önce ölecek; onları da, senin başını yiyen tasalar öldürecek.

TERPSİON. – Bak, beğendim bunu! Ben de dilerim, daha uzun yıllar yaşayasın Thukritos!

VII

ZENOPHANTOS'LA KALLİDEMİDES

ZENOPHANTOS. – Ya sen, Kallidemides, sen nasıl öldün? Ben, Deinias'ın kesesinden yaşadım; bir gün pek aşırı yemişim, tıkanıverdim. Biliyorsun bunu, öldüğüm gün sen de oradaydın.

KALLİDEMİDES. – Gerçekten, Zenophantos, öyle oldu; ama benim başıma gelen akla sığmaz bir şey. Yaşlı Ptoiodoros'u benim gibi sen de tanırdın, değil mi?

ZENOPHANTOS. – Hani çocuğu olmamış bir zengin vardı, seni hep onun yanında görürdüm, o mu?

KALLİDEMİDES. – Ta kendisi. Evinden hiç ayrılmaz, yüzüne gülerdim; o da malını bana bırakacağına söz vermişti. Ama baktım ki o iş uzayıp gidiyor, herif Tithonos'tan¹ da daha uzun yaşayacak, mirasa kestirmeden varayım dedim. Zehir aldım, şarap sunan köleyi de kandırdım: Ptoiodoros şarap ister istemez, –hani şarabın da safını içerdi!– işte o kadehi getir deyince köle içine koyuverecekti; bunu yaparsa kendisini özgür bırakacağıma yemin etmiştim.

ZENOPHANTOS. – E ne oldu sonra? Pek hoş bir şeye benziyor bu senin anlatacağın.

KALLİDEMİDES. – Hamamdan geldik; köle iki kadeh hazırlamış: biri, zehirli olanı Ptoiodoros'a, öteki de bana. Ama bilmem nasıl oldu, yanılmış, zehirli kadehi bana, ötekini de Ptoiodoros'a sundu. Ptoiodoros içti, bense hemen arka üstü yuvarlanıverdim, onun yerine ben öldüm. Ne? Sen buna gülüyor musun, Zenophantos? İnsan bir arkadaşla alay eder mi hiç?

ZENOPHANTOS. – Senin başına gelen de gülünmeyecek şey mi ya? İhtiyar bunu görünce ne dedi, Kallidemides?

KALLİDEMİDES. – Benim birdenbire ölmeme önce şaşırdı; sonradan öyle sanıyorum ki işi anladı, kölenin bana ettiği oyuna o da gülmeye başladı.

ZENOPHANTOS. – Sen de ne diye kestirmeden gitmeye kalkarsın? Doğru dürüst yolundan gitseydin, belki biraz geç kahlıydın, ama varırdın varacağın yere, konardın mirasa.

---

1 Tithonos, Laomedon'un oğlu, Priamos'un kardeşidir; karısı Şafak, tanrı-lara yalvarıp ona ölümsüzlük koparmıştı, ama sonsuz gençliği de istemeyi unuttuğundan Tithonos pek yaşlanmış, pek bitkin bir hale gelmiş; bunun üzerine Zeus kendisine acıyıp bir ağustosböceği etmiş.

VIII

KNEMON'LA DAMNİPPOS

KNEMON. – Geyik yavrusu aslanı yuttu¹ diye buna derler işte.

DAMNİPPOS. – Sen neye öfkelendin böyle Knemon?

KNEMON. – Neye mi öfkelendim? Enayilik ettim, mallarımı en sevdiğim, asıl istediğim kimselere bırakacağıma hiç istemediğim insana kaptırdım da ona öfkeleniyorum.

DAMNİPPOS. – Nasıl oldu bu iş, anlat bakalım.

KNEMON. – Hermolaos çok zengindi, çocuğu da yoktu; benden önce ölür diye ona dalkavukluk ediyordum, o da bundan hoşlanıyordu. Aklımca bir kurnazlık ettim, vasiyetnamemi, hazırlayıp herkese okudum: bütün mallarımı ona bırakmıştım; o da benden aşağı kalmak istemez, mallarını bana vasiyet eder diyordum.

DAMNİPPOS. – Peki, yapmadı mı o işi?

KNEMON. – Vasiyetnamesine neler yazdı, bilmiyorum; nasıl bileyim? Ben evimin çatısından yuvarlanıp ondan önce öldüm. Şimdi bütün mallarım Hermolaos'un eline geçti: sanki suaygırı yemle birlikte oltayı da çekti götürdü.

DAMNİPPOS. – Yalnız yemle oltayı değil, seni, yani balıkçıyı da sürüklemiş; kendi kurduğun tuzağa düşmüşsün.

KNEMON. – Öyle oldu; beni asıl dertlendiren de bu ya!

---

1 “Dünya altüst oldu” anlamında bir atasözü.

IX

SİMYLOS'LA POLYSTRATOS

SİMYLOS. – Sen de artık gelebildin aramıza, Polystratos; yanılmıyorsam yüzü boyladın sen.

POLYSTRATOS. – Doksan sekizimdeydim, Simylos.

SİMYLOS. – Benim arkamdan yaşadığın otuz yılı nasıl geçirdin bakalım? Ben öldüğümde sen yetmişinde vardın.

POLYSTRATOS. – Sana belki tuhaf gelir, ama iyi geçirdim, hoş bir ömür sürdüm.

SİMYLOS. – Öyle yaşlı, hasta, üstelik bir de çocuksuz olduğun halde yaşamayı zevkli bulmuş olman tuhaf şey doğrusu!

POLYSTRATOS. – E! Vardı zevkleri hakçası. Bir kez taze taze, bir sürü oğlan içinde yaşadım, süslü süslü kadınlar geldi; lavantalar mı istersin, kokulu şaraplar mı istersin, hepsini buldum. Benim sofram, Sicilya sofralarından aşağı değil, üstündü.

SİMYLOS. – Bak, bunu hiç beklemezdim! Benim sağlığım da seni eli sıkı diye bilirdik.

POLYSTRATOS. – Öyleydim, dostum; ama başkaları eli açıklık etti, benim evime nimetler yağdı. Sabah olur olmaz, hepsinin de eli açık bir yığın insan kapıma dizilirdi; sonra dünyanın her yanından türlü türlü, eşsiz armağanlar gelirdi.

SİMYLOS. – Ben öldükten sonra sen kral mı oldun yoksa, Polystratos?

POLYSTRATOS. – Yooo! Ama yüzlerce insan bana hayran kesildi, bayağı tapındı.

SİMYLOS. – Güleyim bari! Bu yaşta, şu dört dişinle mi kendine hayran edecek, tapındıracak insanlar buldun?

POLYSTRATOS. – Zeus hakkı için doğru söylüyorum; hem de kentin en ileri gelenleri vardı aralarında. Görüyorsun, yaşıyım, kafam daz, gözlerim çapaklı, burnum sümüklü; bu halimde de bana yaltaklık etmekten hoşlandılar; içlerinden birine bir kez baktım mı, kendini mutlu sayardı.

SİMYLOS. – Yoksa sen de Phaon¹ gibi Aphrodite'yi Khios'tan² alıp karşı kıyıya götürdün de tanrıça seni gençleştirdi, güzelleştirdi mi? Böylelikle mi herkesin seveceği bir insan oluverdin?

POLYSTRATOS. – Hayır, bir şeyim değişmedi; ben herkesi o halimle hayran ettim.

SİMYLOS. – Anlaşır şey değil bu senin dediklerin.

POLYSTRATOS. – Parası bol, çocuğu yok ihtiyarlara gösterilen sevgide anlaşılmayacak ne var ki?

SİMYLOS. – Haaa! Şöyle desene... Seni kurnaz ihtiyar seni! Demek senin güzelliğin, altın denilen Aphrodite'den geliyordu.

POLYSTRATOS. – Ama, Simylos, bana sözde tapan o hayranlarımdan, o sevgililerimden aldığım hazlar az değildi doğrusu! Kaç kez onlara kibir gösterdim, yüzlerine kapımı kapattırdığım bile oldu. O zaman kavgalarını bir görmeliydin: gözüme girmek, kendilerini bana beğendirmek için yarış ederlerdi sanki.

SİMYLOS. – Peki, sen mallarını kime bıraktın?

POLYSTRATOS. – Her birine mallarımı kendisine bırakacağımı söyledim, o da inanır, bir kat daha yaltaklanırdı; ama asıl vasiyetnamemi de hazırlamıştım, onda hiçbirine bir şey bırakmadım.

---

1 Yaşlı kayıkçı Phaon, Aphrodite'yi taşıdığı için tanrıça onu güzel bir delikanlı etmişti. Kadın ozan Sappho ona âşık olmuştu.

2 Sakız adası.

SİMYLOS. – Peki, o vasiyetnamede mirasçı diye kimi gösterdin? Soyundan sopundan birini mi?

POLYSTRATOS. – Hayır, Zeus hakkı için; yeni aldığım Phrygia'lı bir kölem vardı, parlak bir çocuk, o oldu benim mirasçım.

SİMYLOS. – Kaç yaşlarında kadar, Polystratos?

POLYSTRATOS. – Yirmisinde var yok.

SİMYLOS. – Sana ettiği hizmet neymiş, anlaşılıyor.

POLYSTRATOS. – Yabaninin, ahlaksızın biridir, ama mirasımı öteki heriflerin hepsinden daha çok hak eder. Daha şimdiden, en ileri gelenler ona yaltaklanmaya başladı. Mallarımı eline geçirdi, herkes ona ülkenin en eski ailelerinden birinin oğluymuş gibi bakıyor. Sakalını kestiriyor, doğru dürüst konuşmasını bilmiyor, ama gene de ona Kodros'tan daha soylu, Nireus'tan daha güzel, Odysseus'tan daha akıllı diye bakıyorlar.

SİMYLOS. – İsterse bütün Yunanistan buyruğu altına girsin; ötekilere bir şey bırakmamışsın ya! O yeter bana.

X

KHARON, HERMES, BİRKAÇ ÖLÜ

KHARON. – Anlatayım size ne haldeyiz. Görüyorsunuz ki ufacık bir kayığımız var; ona da kurtlar üşüşmüş, birçok yerinden su alıyor. Bir yana eğildi mi, hemen devrilir, ta dibe gider. Siz küme küme gelmişsiniz, hepinizin de eşyanız var. Hiçbirini bırakmaz da ille kayığa alacağız dersiniz, korkarım sonra pişman olursunuz; hele yüzmeye bilmeyenler için çok kötü olur.

HERMES. – Peki, bir kazaya uğramadan suyu geçmek için ne yapalım?

KHARON. – Söyleyeyim onu da. Bütün bu gereksiz eşyayı kıyıda bırakıp kayığa çırılçıplak binsinler; öyle soyunduktan sonra hepsine yer olursa gene iyi. Sen, Hermes, dikkat ediver de hiç kimse, benim dediğim gibi soyunup eşyasını atmadan kayığa girmesin. İskelenin yanında dur, hepsini birer birer yokla; karşı gelenleri de zorla soyundurursun.

HERMES. – İyi dedin; öyle yaparız... Şu ilk gelene bakalım; kimmiş bu adam?

MENİPPOS. – Ben mi? Ben Menippos'um. Ama bak, Hermes, ben heybemle değneğimi göle attım bile. Abamıysa doğrusunu istersen getirmemiştim, iyi etmişim.

HERMES. – Bin bakalım, Menippos; insanların en iyisinin sen. Şöyle yukarıya, kılavuzun yanına otur da öteki yolculara göz kulak ol.

Ya şu güzel oğlan kim?

KHARMOLEOS. – Ben Megara'lı Kharmoleos'um, sevgililer sevgilisi Kharmoleos; her öpücüğüm iki talanton¹ ederdi benim.

HERMES. – Çıkar bakalım güzelliğini; öpücüklerinle birlikte dudaklarını da at; o gür saçlarını, yanaklarının kırmızılığını, bütün derini bırakacaksın... Ha şöyle! Hazırsın şimdi, artık binebilirsin kayığa.

Ya sen, arkada atlas giysin, başında tacın, bütün bu çalımınla sen kimsin?

LAMPİKHOS. – Ben Gela² kralı Lampikhos'um.

HERMES. – Bu kadar eşyayı ne diye getirdin, Lampikhos?

LAMPİKHOS. – Elbette getireceğim, Hermes; bir krala çırılçıplak gelmek yaraşır mı?

---

1 Talanton: 6.000 drakhme.

2 Gela: Sicilya'nın güney yönünde bir kent.

HERMES. – Bir krala belki yaraşmaz, ama bir ölüye yaraşır. Haydi, bırak hepsini.

LAMPİKHOS. – Attım işte bütün zenginliğimi.

HERMES. – Kibrini de at, Lampikhos, o herkese yukarıdan bakmanı da at; kayığa seninle birlikte girerlerse fazla yük olur.

LAMPİKHOS. – Hiç değilse tacımla erguvan gömleğimi atmayayım.

HERMES. – Olmaz öyle şey; bırak onları da.

LAMPİKHOS. – Peki. Daha nem kaldı? Görüyorsun ki üstümden her şeyimi attım.

HERMES. – Daha zalimliğin var, deliliğin, küstahlığın, öfken var, onları da at.

LAMPİKHOS. – Peki. Çırçıplağım işte.

HERMES. – Bin şimdi. Ya sen, şişman adam, o bir yığın etinle sen kimsin?

DAMASİAS. – Damasias'ım ben, pehlivan Damasias.

HERMES. – Tanıdım şimdi; anımsıyorum, beden eğitimi yerlerinde seni çok görürdüm.

DAMASİAS. – Evet Hermes; al beni kayığa, çıplağım işte.

HERMES. – Hayır Damasias'çığım, daha çıplak değilsin sen; her yanını saran bu etler ne oluyor? Çıkar onları da; sen bu halinle bir ayağını sokar sokmaz kayığı devirirsin.

DAMASİAS. – Peki... Görüyorsun, artık gerçekten çıplağım; öteki ölülerden daha ağır gelmem.

HERMES. – Böyle hiçbir ağırlığın olmayınca daha iyi değil mi? Bin haydi. Sen, Kraton, bırak zenginliğim; zenginliğinin birlikte o gevşekliğini, zevk, sefa sevdasını da at; gömülecek bedenine konan süsleri, atalarından kalma unvanları getirme; bütün soyluluğunu, ününü, devletin senin onuruna çıkardığı bildirileri, yontularının üstüne yazılanları, hepsini at; sana büyük bir mezar yapıldığını da söyleme; karışmam, o anılar da ağır gelir.

KRATON. – Gön­lüm istemiyor, ama atıyorum işte; başka çıkar yol yok ki!

HERMES. – Bu demir kuşanmış adam da kim? Ne istiyor­sun? Nedir o elindeki silahlar?

ASKER. – Savaşta düşmanı yendim de ondan aldım, Her­mes; ün kazandım, onun için bana bunları devlet armağan etti.

HERMES. – At onu yere; ahrette barış var, silah gerekmez sana.

Ya şu adam kim? Haline bakılırsa saygıdeğer bir insana benziyor: kurulu­yor, kaşlarını çatıyor, derin derin düşünüyor... Kimmiş bu koca sakallı?

MENİPPOS. – Bir feylesof, Hermes; daha doğrusu göz bo­yayan bir geveze. Onu da soyuver, abasının altında bak ne gülünç şeyler göreceksin.

HERMES. – Önce çalımını bırak, sonra her şeyini de atar­sın. Hey ulu Zeus! Neymiş bu adamın kurumu! Abasının altın­dan çıkan şu bilgisizliğe, şu eytişmelere, kavgalara, şu koltuk ka­bartmaya, şu çözülmez davalara, anlaşılmaz söz­lere, karmakarışık düşüncelere bakın! Bir yığın da boş çalışmalar, sonu gelmez bir gevezelik, bitmez tükenmez saçmalar, hiç üstüne kavgalar... Zeus hakkı için! Bir de şu altına bakın, bu ne sefa düşkünlüğü! Bu ne öfke! Bu ne küstahlık! Hep hazzını arar, gevşek bir adammışsın sen; gizlemeye çalışıyorsun ya! Kaçıramazsın benim gözüm­den. Yalanlarını, öbür insanlardan üstün olduğun sanısını, gururunu, hepsini bırak; sen bütün bunlarla binmeye kalkarsan, elli kürekli bir kalyon bile taşıyamaz seni.

FEYLESOF. – Sen öyle buyurduğuna göre, bırakıyorum işte.

MENİPPOS. – Kuzum, Hermes, söyle sakalını da bıraksın: gö­rüyorsun, ağır, çalı gibi bir sakalı var; tartsan, o kıllar beş mina¹ gelir.

---

1 Mina ya da mına: ağırlık ölçüsü olarak 436 gr. 60; para olarak 100 drakhme.

HERMES. – Doğru söyledin; haydi, at sakalını.

FEYLESOF. – Peki, ama kim kesecek?

HERMES. – Şu gördüğün Menippos kessin. Gemi yapmaya kullanılan bir satır var, onu alır, sakalım da iskeleye yatırıp kesiverir.

MENİPPOS. – Sen bana bir testere versen daha iyi edersin, Hermes; öyle daha eğlenceli olur.

HERMES. – Hayır, satır yeter... Ela şöyle! O pis kokulu keçi sakalından kurtuldun da adama döndün.

MENİPPOS. – Biraz da kaşlarını keseyim mi?

HERMES. – Kesiver ya! Hep alnının üstüne kaldırıyor; bilmem ne diye de böyle göğsünü geriyor... O da ne? Seni edepsiz! Bir de ölümün karşısında titreyip ağlıyor musun? Haydi, bin bakalım.

MENİPPOS. – Koltuğunun altında bir şey daha var; en ağırı da o işte.

HERMES. – Neymiş, Menippos?

MENİPPOS. – Dalkavukluk, Hermes; sağlığında çok işine yaradı.

FEYLESOF. – Öyleyse, Menippos, sen de özgürlüğünü, açıkça konuşmam, neşeni, babacanlığını, gülmeni bırakmalısın; burada gülen bir sen varsın.

HERMES. – Niye bırakacakmış?.. Dursun, Menippos: hafif şeylerdir onlar, kolay taşınır, yolculuğumuzda da yararı olur.

Sen de, edebiyatçı, o bitmez tükenmez söz ebeliklerini, 'tezatlarını', 'müraat'larını, 'leff ü neşelerini, uğultulu gürültülü tümcelerini, kimselerin anlamadığı o yabanıl sözleri bırak bakalım.

EDEBİYATÇI. – Bak, bırakıyorum işte.

HERMES. – İyi!.. Şimdi çöz halatı, iskeleyi alalım, çapayı da çeksinler; yelkeni aç, dümene geç, kayıkçı. Yolumuz açık olsun!

Hay budalalar! Nedir bu inlemeniz? Hele sen, sakalı yolunan feylesof, sen ne diye ağlarsın?

FEYLESOF. – Ben ruh ölmez diye inanmıştım da ona ağlıyorum, Hermes.

MENİPPOS. – Yalan söylüyor. Hiç kuşkusuz başka yüzden dertleniyordun

HERMES. – Neden acaba?

MENİPPOS. – Anlamayacak ne var? Bundan sonra şöenlere gidemeyecek, geceleri abasını başına çekip herkeslerden saklanarak kerhane kerhane dolaşamayacak, her sabah gençlere verdiği o aldatıcı bilgelik dersleri için para alamayacak. Derdi bu işte.

FEYLESOF. – Ya sen, Menippos, sen üzölmüyor musun öldüğüne?

MENİPPOS. – Ne diye üzöleyim ben? Beni çağırın olmadı, ölüme kendim koştum geldim.¹

Biz burada konuşup duruyoruz, ama sizin kulağınıza bir ses gelmiyor mu? Yeryüzündekiler bağıırıyorlar mı ne?

HERMES. – Öyle oluyor, Menippos; hem de yalnız bir yerde değil. Bir bölümü toplanıp dernek kurmuşlar, Lampikhos'un ölümüne seviniyor, gülüp eğleniyorlar; karısını kadınlar yakalamış, çocuklarını da çocuklar taşta tutuyor, etmediklerini komuyorlar. Bir yanda, şu gördüğünüz Kraton'un gömme töreninde edebiyatçı Diophantos'u alkışlıyorlar; öte yanda, Damasias'ın anası, saçını başını yoluyor, kadınları toplamış, ağıtlar söyletıyor. Ama senin için ağlayan yok, Menippos; beden bir başına öyle duruyor.

MENİPPOS. – Hayır, bir başına değil öyle. Birazdan duyarsın, köpekler benim için acı acı uluyacak, kargalar da beni gömmek için toplanıp kanat çırpacaklar.

---

1 Bir söylentiye göre Menippos kendini öldürmüştür.

HERMES. – Yiğit adammışsın, Menippos. Ama yerimize vardık artık. Sizler, doğru yukarıdaki mahkemeye gidersiniz. Kayıkçıyla ben öteki kıyıya dönüp başka ölümler getireceğiz.

MENİPPOS. – İyi yolculuklar, Hermes. Bizler de haydi yürüelim. Ne diye hâlâ ayak sürüyorsunuz? Mahkemeden kaçamazsınız, er geç yargılanacaksınız. Cezalar da ağırılmış ha! İnsanı çarka geriıyor, ayaklarına taşlar bağlıyorlarmış; akbabalar varmış... Herkesin iç yüzü de açığa vurulacak...

XI

KRATES'LE DİOGENES

KRATES.¹ — Şu zengin Moirikhos'u tanıdın, Diogenes: hani para babası bir Korinthos'lu vardı, bir yığın gemi işletirdi, işte o; amcasının oğlu Aristestas da onun gibi zengindi, Homeros'un bir sözünü diline pelesenk etmiş: "Ya sen beni kaldır, ya ben seni kaldırıyorum"² der dururdu.

DİOGENES. – Nereden aklına geldi de sordun, Krates?

KRATES. – İkisi de bir yaştalardı, ama bir gün mirasa konarız umuduyla birbirine yaranmaya çalışırlardı. Vasiyetnamelerini herkese bildirmişlerdi: ilk Moirikhos ölürse nesi var nesi yok Aristestas'a kalacak, Aristestas önden giderse o da bütün mallarını Moirikhos'a bırakacaktı. Vasiyetlerini yazmışlar,

---

1 Thebai'li Krates, Diogenes'in tilmizlerinden, Zenon'un ustalarındandır. Eski ozanların şiirlerini örnek alarak birtakım alaylı şiirler yazmış, zamanın kötü huylarını yermiştir.

2 İlias, XXIII, 724. Aias, Odysseus'la güreşirken: "Ya sen beni kaldır, ya ben seni kaldırayım" der. Ama Aristestas "kaldırmak" sözünü, "cenaze kaldırmak" anlamında kullanıyor.

sonra da birbirleriyle sanki dalkavukluk yarışına girmişlerdi. Yıldızlara bakan falcılara sordular, Khaldea'lılar gibi düş yoranlara sordular, Pytho'daki tanrıya bile sordular: kimi önce Aristetas ölecek dedi, kimi Moirikhos ölecek de Aristetas miras konacak dedi... Kısacası terazide bugün biri ağır basıyordu, yarın öteki.

DİOGENES. – E sonunda ne oldu? Merak edilecek şey doğrusu!..

KRATES. – İkisi de bir günde öldüler; malları akrabalarından Eunomios'la Thrasykles'e kaldı; o adamcağızlar hiç böyle bir umut beslememişlerdi... Bir gün Moirikhos'la Aristetas gemiye binmişler, Sikyon'dan Kirra'ya¹ giderlerken İapyks² denizin ortasında yandan yakalamış, gemileri devirivermiş.

DİOGENES. – Oh olsun!.. Biz sağlığımızda birbirimiz için böyle şeyler düşünmezdik... Ne ben, ne de sen... Antisthenes'in yaban zeytininden sağlam bir sopası vardı; bana kalsın diye ben Antisthenes'in ölümüne dua ettim mi hiç? Sen de benim fıçıma, heybemle içindeki bir avuç acı baklaya göz dikip ölümümü dilememişsindir elbette.

KRATES. – Benim de, senin de öyle şeylere gereksinimimiz yoktu ki, Diogenes. Bize gereken mallar sana Antisthenes'ten, bana da senden kalmıştı; hem onlar bütün İran ülkesini verseler değişmeyeceğimiz büyük, güzel zenginliklerdi.

DİOGENES. – Neymiş o senin dediğin mallar?

KRATES. – Bilgelik, yetinme, doğruluk, açık sözlülük, özgürlük.

---

1 Sikyon, Peloponnesos (yani Mora) kentlerinden biri, Korinthos körfezinden birkaç fersah içeride. Kirra, Phokaia ülkesinde bir kent, Delphoi'nin limanı.

2 İapyks: Batı-kuzeybatı yeli; Sikyon'dan Kirra'ya, yani güneybatıdan kuzeydoğuya gidenler için tehlikeli bir yel.

DİOGENES. – Evet, anımsıyorum, bana o zenginlik Antisthenes'ten kalmıştı; ben de eksiltmeyip arttırarak sana bıraktım.

KRATES. – Ama bu gibi zenginlikler öteki insanların umurunda değildi; mirasımıza konmak umuduyla kimse bize yaltaklanmadı. Gözleri hep altına dikilmişti onların.

DİOGENES. – Elbette! Bizden o malları alacaklar da ne-
reye koyacaklar? Hazdan, zevkle sefadan her yanları delik deşik olmuş, birer yırtık keseye dönmüşlerdi; onlara bilgelik, açık sözlülük, doğruluk ekecek olsan, hiçbiri durmaz, hemen akıp giderdi. Hani dibi delik bir fıçıya su taşıyan Danaos kızları yok mu? İşte tıpkı onlar gibi... Ama altını dişleriyle, tırnaklarıyla, her yola başvurarak saklarlardı.

KRATES. – Biz zenginliğimizi burada da yitirmedik; on-larsa buraya bir tek obolos getirecekler, o da kayıkta ellerinden alınacak.

XII

İSKENDER, HANNİBAL, MİNOS, SCİPIO¹

İSKENDER. – Öne geçmek bana düşer Libyalı, sana değil; benim değerim seninkinden üstündür.

HANNİBAL. – Hayır, benim hakkımdır birincilik.

İSKENDER. – Hele gel de Minos'a bir danışalım.

---

1 Titus-Livius'un anlattığına göre Scipio bir gün Hannibal'le konuşurken: "Sence dünyanın en büyük komutanı kimdir?" diye sormuş. Hannibal, İskender'in birinci, Pyrros'un ikinci, kendisinin de üçüncü olduğunu söylemiş. Bunun üstüne Scipio gülerек: "Ya beni yenseydin ne diyecektin?" diye sormuş; Hannibal de: "Seni yenseydim İskender'den, Pyrros'tan, bütün komutanlardan üstün olurdu" demiş.

MİNOS. – Kimsiniz siz?

İSKENDER. – O, Kartacalı Hannibal; ben de Philippos'un oğlu İskender'im.

MİNOS. – Zeus hakkı için, ikiniz de ünlü insanlarsınız! Nedir kavganız?

İSKENDER. – Üstünlük kavgası ediyoruz. Dediğine göre o, benden daha iyi bir komutanmış; bense askerlikte, yalnız ondan değil, benden önce gelmiş olanların hemen hepsinden üstün olduğumu söylüyorum.

MİNOS. – İkiniz de sırayla söylersiniz. Önce sen başla, Libya.

HANNİBAL. – Ben buraya geldiğimden beri, Minos, Yunancayı iyice öğrendim;¹ rakibimin bunda bana bir üstünlüğü olamaz. Şimdi ben diyorum ki: övmeye asıl yaraşan insanlar, başlangıçta bir hiç oldukları halde gene en yükseğe çıkmış, erkeklerini de, kendilerine verilen komutanlık için üstün nitelikleri de kendi kendilerinde bulmuş olanlardır. Ben İberia'ya bir avuç insanla geçtim, çoğu eniştemin buyruğunda çalışıyordum; ama üstünlüğümü gösterdim, komutanlığı bana verdiler. Keltiberlere² aman dedirttim, Batı Galya'ya gidip oranın insanlarını yendim, Eridanos ırmağının suladığı bütün ülkeyi dolaştım, büyük büyük dağlar aştım, birçok kentleri yıktım, İtalya'nın düzlük yerini ele geçirdim, başkent dolaylarına dek ilerledim. Bir günde o kadar çok adam öldürdüm ki halkalarını kileyle tarttılar; ırmakları aşmak için ölü bedenlerden köprü kuruldu. Bütün bu işleri görürken de kendime Ammon'un oğlu dedirtmedim, ben bir

1 Comelius Nepos'un dediğine göre Hannibal Yunancayı da, Yunan edebiyatını da bilirmiş; savaşlarında yanında bulundurduğu Sparta'lı Sosilos'tan öğrenmiş.

2 Keltiberler Ebro suyunun güneyinde oturan Kelt ve İber melezi bir ulustur. Hannibal, sekiz aylık bir kuşatmadan sonra onların Sagonte kentlerini almıştı.

tanrıyı demedim, anamın düşlerini anlatmadım;¹ bir insan olduğumu söylemekten hiç çekinmedim, en üstün komutanlarla boy ölçüştüm, en yiğit askerlerle göğüs göğüse çarpıştım. Benim karşımdakiler, Medler gibi, Ermeniler gibi daha peşlerine düşmeden kaçan, kendilerine bir saldırıldı mı hemen tıssıveren adamlar değildi.

İskender'eysse ülkesi babasından kaldı; kendisi de talihin verdiği hızla topraklarını genişletti, sınırlarını ta uzaklara götürdü. Ama Dara zavallısını önce İssos'ta, sonra Arbela'da yenip utkuyu elde ettikten sonra öz yurdunun geleneklerinden uzaklaştı, insanları kendine taptırmak istedi,² Medler gibi yaşamaya başladı, şöenlerde dostlarını kendi eliyle kesti, ya da cellada kestirdi. Ben yurdumda egemenlik sürdüm, ama eşitliğe saygıdan hiçbir zaman ayrılmadım; düşmanlarımız büyük bir donanmayla Libya'ya doğru geliyor diye yurdum beni çağırınca hemen buyruğa uydum, yurttaşlarımdan üstünüm diye böbürlenmedim, ben de onlar gibi söz dinledim; yurdum bana ceza verince de ben boyunumu eğdim, ses çıkarmadım. İşte ben bunları yaptım; hem ben yabanın biriydim, Yunanlıların bilgisini edinmemiştim, onun gibi Homeros'un şiirlerini okumazdım, benim Aristoteles gibi bilgin bir öğretmenim yoktu. Ben bildiklerimi de, yaptıklarımı da yalnız yaradılışımın zenginliğine borçluyum. İşte ben bunun için İskender'den üstün olduğumu söylüyorum. O, başına bir taç giydi diye güzelleşmişse, bununla belki Makedonyalıların gözlerini kamaştırabilir; ama talihten çok kendi aklından yardım görmüş yiğit bir komutandan üstün sayılması için bu gibi şeyler yetmez.

---

1 İskender'in anası Olympias düşünde bir yılan gördüğünü, İskender'i ondan doğurduğunu söylemiş.

2 İskender Libya vahasında Ammon tapınağına uğramış, orada tanrı sözcüsüne danışmış, rahipler kendisini Zeus-Ammon'un oğlu diye selamlamışlardı.

MİNOS. – Davasını iyi savundu doğrusu; bir Libyalıdan bu kadarı beklenmezdi. Ya sen, İskender, sen bu sözlere ne diyeceksin bakalım?

İSKENDER. – Böyle bir küstahın sözlerine yanıt vermesem daha iyi olur, Minos; ben nasıl bir kraldım, o nasıl bir çapulcuydu, elbette hepiniz duyup öğrenmişsinizdir. Ama gene anlatayım; dinle de ben ondan az mı üstünüm, o zaman söylersin. Daha genç yaşında iş başına geçtim; bütün ülkem kargaşalık içindeydi, onu yatıştırdım; babamı öldürenleri ele geçirip cezalarını verdim; Thebai'yi yıkıp bütün Yunanlıları yıldırdım, beni başkomutanlığa getirdiler. Yalnız Makedonya'yla babamdan kalan toprakları yönetmek de büyük işti; ama ben o kadarla kalmadım, gözümü dünyaya diktim, bütün dünyanın efendisi olmamak gücüme gidiyordu. Bir avuç insanla Asya'nın üstüne çöktüm, Granikos suyu başında büyük bir utku kazandım. Sonra Lydia'yı, İonia'yı, Phrygia'yı ele geçirdim; önümde ne buldumsa boyun eğdirip İssos'a vardım; orada Dara beni on binlerce askerle bekliyordu.

O savaşın sonu ne oldu, ben o gün size ne kadar ölü gönderdim, bilirsiniz, Minos; kayıkçının dediğine göre kayığı o ölüleri taşımaya yetmemiş, içlerinden birçoğu suyu geçmek için sallar yapmışlar. Bütün bu savaşlarda ben en öne geçiyor, aldığım yaraları kendime onur biliyordum. Tyros'ta, Arbela'da olanları anlatmayacağım, değmez; ondan sonra Hindistan'a girdim, devletimin sınırını Okyanus'a kadar götürdüm. Hintlilerin fillerini aldım, Poros'u yendim, Tanais suyunu geçip büyük bir atlılar savaşında Skythia'lılardan üstün geldim. Skythia'lılar öyle hor görülecek düşman mı?.. Dostlarıma iyilik ettim, düşmanlarımdan öcümü aldım. İnsanlar beni bir tanrı sandılarsa ayıplanmaz; yaptıklarım o kadar büyüktü ki onlar da yanılabilirdi.

Ben tahtımda öldüm; o, Bithynia'lı Prusias'ın evine sığınmıştı, orada öldü: böyle düzenci, bu kadar zalim bir adama da öyle ölmek yakışırdı. İtalyalıları yendi gerçi, yendi ama güce değil, kötülüğe, hayınlığa, düzene başvurarak yendi: onun gördüğü işlerin hiçbirinde doğruluk, açıklık yoktur. Benimle gevşedi diye alay ediyor; bu yüce komutan Capua'da yosmaların koynunda güzel güzel savaş fırsatları kaçırdığını unutuyor galiba! Ben Batı'yı beğenmedim, gözlerimi Doğu'ya çevirdim; hiç savaşmadan İtalya'yı, Libya'yı, Gadara'ya kadar giden toprakları ele geçirmekle ne çıkardı? Korkularından titreyen, hemen bir efendiye kul olacak o uluslarla savaşmayı şanıma yaraşık bulmadım. Dedim diyeceklerimi. Sen de yargını ver Minos. Bin kanıt gösterebilirdim, ama yeter bu kadarı.

SCİPIO. – Yargını vermeden önce beni de bir dinle.

MİNOS. – Sen de kimsin, yiğidim? Nerelisin sen?

SCİPIO. – İtalyalıyım. Ben Kartaca'yı yıkan, Libyalıları büyük savaşlarda yenen komutan Scipio'yum.

MİNOS. – Sen ne söylemek istiyorsun?

SCİPIO. – Benim diyeceğim şu: gerçi İskender benden büyüktür, ama ben de Hannibal'den üstünüm, çünkü onu yendim, peşine düştüm, utanacak bir halde kaçmak zorunda bıraktım. Bu adamda ardan hayadan eser kalmamış da mı kendisinin İskender'den ileri olduğunu söyler? Ben onu yendim, gene de İskender'in yanında bir hiç olduğumu bilirim.

MİNOS. – Zeus hakkı için, Scipio, senin sözlerin akıllı bir adam sözü. Bence birincilik İskender'indir, sen de İkincisin; Hannibal'in değerini yadsıyacak değilim, o da isterse üçüncülüğü alır.

XIII

DİOGENES'LE İSKENDER

DİOGENES. – O ne, İskender? Sen de öldün mü bizim gibi?

İSKENDER. – İşte görüyorsun Diogenes, öldüm; ama ne var bunda şaşılacak? Ben de insandım, ölürüm elbette.

DİOGENES. – Demek ki Ammon senin için oğlumdur derken yalan söylemiş; demek ki sen Philippos'un oğluymuşsun, öyle mi?

İSKENDER. – Evet, Philippos'un oğluymuşum; Ammon'un oğlu olsam ölmezdim.

DİOGENES. – Hani Olympias için bir ejderle görüşmüş, yılan yatağına gelmiş, sen onların sevişmelerinden doğmuşsun, Philippos da seni kendi oğlu sanarak aldanmış diyorlardı, demek onlar da masalmış.

İSKENDER. – Öyle dediklerini ben de duymuştum; ama şimdi görüyorum ki annemin anlattıkları da, Ammon tapınağında duyduklarım da anlamsız sözlermiş.

DİOGENES. – Ama o yalanların sana iyiliği dokundu doğrusu, İskender; nice kimseler seni bir tanrı sanıp karşında titrediler.

Söyle bakalım, devletini kime bıraktın sen?

İSKENDER. – Bilmem ki, Diogenes; bir türlü zaman bulup da bir şey tembih edemedim. Ölürken yüzüğümü Perdikkas'a verdim, başka hiçbir şey yapamadım. Ama sen niye gülüyorsun, Diogenes?

DİOGENES. – Sen devleti eline aldığın zaman Yunanlıların yaptıklarını anımsadım da ona gülüyorum. Sana yaltaklandılar, seni yabancılarla savaşsın diye kendilerine başkan, komutan ettiler;

içlerinde seni, ejderin oğlusun diye on iki büyük tanrıyla bir tutanlar, sana tapınaklar kurup kurban kesenler bile oldu.

Gerçekten, Makedonyalılar seni nereye gömdüler?

İSKENDER. – Ölü bedenim üç gündür Babylon'da duruyor. Ama benim mirahorum Ptolemaios, bugünkü kargaşalıklardan zaman bulursa beni Mısır'a götürüp oraya gömeceğine, beni Mısır tanrılarından biri edeceğine söz verdi.

DİOGENES. – Senin ahrette bile böyle saçmaladığını, hâlâ bir Anubis, bir Osiris olmayı umut ettiğini görür de insan nasıl gülmez, a İskender? Hey tanrıl¹ adam, artık vazgeç bu sevdalardan. Bataklığı geçip kapıdan girdin mi, bir daha dönemezsin buradan; Aiakos² yamandır, kimseyi bırakmaz, hem Kerberos³ da var.

Senden bir şey sorup öğrenmek istiyordum: bu hale nasıl dayanıyorsun? Yeryüzünde bıraktığın bütün o mutluluğunu, mirahorlarını, valilerini, yığın yığın altınlarını, Babylon'da, Bakt-ra'da sana tapan ulusları, koca koca fillerini, bütün o görkemini, debdebeni, omuzuna erguvan renginde bir kumaş atıp alına beyaz şeritler takarak çıktığın günler herkeslerin sana baktığını anımsamıyor musun? Onları anımsayınca da buraya gelmiş olmaya nasıl katlanıyorsun?.. Ne o? Niçin ağlıyorsun? Deli misin? Talihin kayralarına güvenilmeyeceğim, hepsinin de geçiverdiğini sana o akıllı uslu Aristoteles'in öğretmedi mi?

İSKENDER. – Ona mı akıllı uslu adamdı diyorsun, Diogenes? Dalkavukların en düzcüsü idi o! Aristoteles benden neler istedi, bana neler yazdı, benim bilgiye düşkünlüğümü nasıl fırsat bildi de hep kendi çıkarını aradı, orasını hiç sorma, onları bir ben bilirim;

---

1 Tanrıl: tanrısıl.

2 Zeus'un oğlu, Aigina adası kralı. Adaletten ayrılmadığı için ölümünden sonra ahretin üç yargıcından biri olmuştur.

3 Ahretin kapısını bekleyen yedi başlı köpek.

güzelliği bir iyilik saydığı için benim güzelliğimi de övdü, ettiğim işleri, zenginliğimi de övdü; zenginliğe de bir iyilik diye bakardı, kendi payını alırken utanmasın diye olacak... O adam gezezenin, düzencinin biriydi, Diogenes. Doğrusu onun bütün bilgisinden bana ne iyilik geldi ki? İşte görüyorsun, senin sayıp döktüğün şeyler gerçekten değerliymiş gibi şimdi üzüлp duruyorum.

DİOGENES. – Şimdi sen ne yapmalısın, bilir misin? Der-dinin devasını bulurum ben. Burada çöpleme otu bitmez, ama Lethe¹ suyu vardır, ondan sık sık iç, kana kana iç; o sayede Aristoteles'in uğur, iyilik dediği şeyleri unutursun da üzülmekten kurtulursun. Hem bak, karşıdan Klitos'la² Kallisthenes³ geliyor, seni yakalayıp parçalamak, senden ölçlerini almak istiyorlar. Sen şu yoldan gidiver; sakın unutma dediğimi: sık sık içiver Lethe suyundan.

XIV

PHİLİPPOS'LA İSKENDER

PHİLİPPOS. – Benim oğlum olduğunu artık yadsıyamazsın, İskender; Ammon'un oğlu olsaydın ölmezdin.

İSKENDER. – Ben, Amyntas'ın oğlu Philippos'un oğlu olduğumu çok iyi biliyordum, baba; ama kurduğum işlere yarayacağı için tanrı sözcüsünün dediğine inanır gibi gözükmuştüm.

PHİLİPPOS. – Ne dedin? Falcıların düzenlerine kanmayı yararlı mı bulmuştun?

---

1 Ahrette bir ırmak; suyundan içenler dünyadaki hallerini unutularmış.

2 Klitos, Granikos geçidinde İskender'in canını kurtarmıştı; sonra bir şölende Philippos'u övdüğü için İskender onu öldürmüştür.

3 Kallisthenes, Aristoteles'in akrabasından, hem de tilmizlerindendir; çok açık sözlü olduğu için İskender kızmış, öldürtmüştür.

İSKENDER. – Öyle demedim; ama onu duyunca yabanlar yıldıverdi, bana karşı koymayı bıraktılar; beni bir tanrı sanıyorlardı, kolayca haklarından geldim.

PHİLİPPOS. – Senin yendiklerin de asker denecek adamlar mıydı sanki? Sen, ellerine ufacık ufacık yaylar, ufacık ufacık kalkanlar, sazdan hasırlar almış birtakım korkaklarla dövüştün, işte o kadar. Asıl zor iş Yunanlıları, Boiotia'lıları, Phokaia'lıları, Atinalıları yenmekti; insana asıl onur verecek şey, Arkadia piyadelerini, Tesalya atlılarını, Eleia'nın kargı taşıyan askerlerini, Mantineia'nın kalkanlı erlerini, Trakyalıları, İllyria'lıları, Paionia'lıları yenmekti. Ama sen gittin Medlerle, İranlılarla, Khalkida'lılarla dövüştün; onlar altın içinde boğulmuş, süsler içinde gevşemiş insanlardır. Bilmez miydin? Senden önce Klearkhos on bin kişiyle gidip onları dövüverdi. O alçaklar silaha sarılmayı bile göze alamamış, daha bir ok atımı yere gelmeden hepsi de korkup kaçmışlar.

İSKENDER. – Skythia'lılar için, Hindistan'ın filleri için de böyle söyleyemezsin ya, baba; onlar hiç de hor görülecek düşman değildir, ben onları da yendim, hem aralarına ikilik sokmadan, utkuyu elde etmek için kimseyi hıyanete sürüklemeyen yendim. Hiçbir zaman yalan yemin etmedim, verdiğim sözde durdum, kazanmak için en küçük bir düzenim olmadı. Yunanlılara gelince, onları da kan dökmeden egemenliğim altına aldım; bir Thebai'liler bana uymak istememişlerdi, onların da cezasını verdim.

PHİLİPPOS. – Biliyorum bütün bunları: Klitos anlatmıştı; onu da bir şölende, senin utkuların dururken benimkileri övüyor diye mızrağınla öldürüvermişsin.

Ama sen Makedonyalıların örtülerini bırakıp İranlıların uzun kollu giysilerini giymişsin, başına düz taç geçirmişsin, Makedonyalıların, o özgür insanların sana tapmalarını istemiş-

sin; bütün bunlar yetmiyor gibi daha gülüncünü de yapmışsın, yendiğin adamlara benzemişsin. Öteki ettiklerini, bilgin feylesofları aslanlarla bir kafese kapatmak,¹ karı üstüne karı almak,² Hephaistion'u³ gereğinden fazla sevmek gibi işlerini de hesaba katmıyorum. Senin için duyduklarımdan bir tanesi hoşuma gitti: Dara'nın karısı güzel olduğu halde sen ona dokunmamışsın; ana-sıyla kızlarına da iyilik etmişsin. Bak, kralca iş görmek böyle olur.

İSKENDER. – Ya benim tehlikeden hoşlanmış olmamı, Oksydrakos'ların kalesine en önden benim girip de her yerimden yaralanmamı beğenmedin mi?

PHİLİPPOS. – Hayır İskender, bunun için seni övecek değilim; gerçi bir kralın ara sıra yaralanması, askerlerinin başında kendi canını da tehlikeye koyması güzel bir şeydir; ama o hal sana hiç yakışmazdı ki! Sen kendini tanrı diye satmak istemişsin; seni öyle yaralanmış, her yanından kanlar akarak, inleyerek götürürlerken sana gülmezler miydi? Ammon'un yalancı bir tanrı, rahiplerinin de birer dalkavuk olduğunu söylemezler miydi? Zeus'un oğlu bayılsın da hekimlerden yardım istesin... Gülünmeyecek şey mi? Şimdi de öldün; bir tanrıyı öyle ölmüş; her ölü gibi şişmiş, kokmuş bir halde görenler senin eski böbürlenmelerini anımsayıp da alay etmezler mi? Demin, tanrılığına inandırmakla utkularını kolaylaştırdığını söylüyordun, o da doğru değil; öylelikle utkularını küçültmüşsün, çünkü hangi utku bir tanrıdan beklenen kadar büyük olabilir?

-
- 1 İskender, feylesof Antisthenes'i bir kafese kapattırmış, sonra öldürtmüştü; komutan Lysimakhos'u da bir aslana yedirtmişti. Lukianos bu iki olayı birbirine karıştırıyor.
  - 2 İskender, Baktra'lıların başkanı Oksyartes'in kızkardeşi Ruşenk'le Dara'nın büyük kızı Barsine'yi almıştır.
  - 3 Hephaistion, İskender ordusunun komutanlarından.

İSKENDER. – Ama insanlar benim için böyle düşünmüyor: onlar beni Herakles’le, Dionysos’la bir tutuyorlar. Her ne olursa olsun, o iki tanrının da ele geçiremedikleri ünlü Aornos kalesi yok mu? Onu ben aldım işte.

PHİLİPPOS. – Senin gene Ammon’un oğlu tarafın tuttu: hiç sıkılmadan kendini Herakles’le, Dionysos’la karşılaştırıyorsun. Ah! İskender, sen hâlâ mı koltuklarını kabartmaktan vazgeçmeyeceksin? Hâlâ mı kendini bilmeyecek, hâlâ mı öldüğünü anlamayacaksın?

XV

ANTİLOKHOS’LA AKHİLLEUS

ANTİLOKHOS.¹ – Neydi o geçen gün senin Odysseus’a ölüm üstüne söylediklerin, Akhilleus? Çok bayağı sözlerdi: sana da, öğretmenlerin Kheiron’la Phoiniks’e² de hiç yakıştıramadım! Sen, rençberlik etmeyi, malsız mülksüz, yarı yoksul bir adama kölelik etmeyi bütün ölülere egemen olmaktan üstün tuttuğunu söylüyordun. Bunları bir Phrygia’lı, bir Lydia’lı, yüreksiz, yaşama gereğinden fazla değer veren bir adam söylese neyse ne; ama Peleus’un oğlu, kahramanların en korkusuzu bu derece düşünce pek

---

1 Nestor’un oğlu Antilokhos, Troia’yı kuşatan orduyla gitmiş, orada Aithiopia’lı Memnon’un bir okuyla öldürülmüştür.

2 Kheiron: Kentaur’ların, yani yarı insan, yarı at olan küçük tanrıların en bilgini; Asklepios, Kastor, Polydeukes, Akhilleus gibi yarı-tanrılara ders vermiş, iyileştirmek becerisini öğretmiştir. Herakles’in zehirli okuyla yaralandıktan sonra artık yaşamak istememiş, ölümsüzlüğü atmıştır. Zeus onu yıldızlar arasına çıkarmıştır (Yay burcu). Phoiniks: Boiotia kralı Amyntor’un oğlu; anasının öcünü almak için babasının odalığını öldürmüş, babası da onu reddetmiştir. Phoiniks bundan sonra Peleus’un sarayına gitmiş, Akhilleus’a öğretmenlik etmiştir.

ayıp oluyor; yaşamında bütün yaptıklarını bu sözlerinle yadsımış oldun: sen Phthia ülkesinde uzun yıllar yaşayabilirdin de gene şanın, şöhretin olsun diye ölümü yeğledin... Sonradan ne diye öyle sözler söylersin?

AKHİLLEUS. – Ey Nestor’un oğlu! Ben şanlı bir ölümü istediğim zamanlar ahrette ne olduğunu bilmezdim ki; hangisinin daha üstün olduğunu kestiremediğim için üzü, sanı, o gülünç şeyleri yaşama yeğledim. Ama şimdi yeryüzünde benim için istediklerini söylesinler, adımı övüp göklere çıkarsınlar, şan denilen şeyin ne kadar boş olduğunu anladım. Ölüler ülkesinde tam bir eşitlik var; güzellik de, Antilokhos, bizim o kadar övündüğümüz güç de bizimle buraya gelmiyor; hepimiz bir karanlık içindeyiz, bizi birbirimizden ayırdettirecek hiçbir şey yok. Artık Troia’lıların gölgeleri benden korkmadığı gibi Akhaia’lılar da beni kutlamıyor; “iyi olsun, kötü olsun”,¹ her ölü öteki ölüyle eşit oluyor. İşte ben buna üzüliyorum, işte bunun için tek yaşasaydım da köle olsaydım diyorum.

ANTILOKHOS. – Ne yapalım, Akhilleus? Doğa öyle buyurmuş: her insan ölür. Sen de bu yasaya boyun eğip yazgının buyruklarına karşı çıkma, üzülme. Doğrusu görüyorsun, burada senin arkadaşlarından az insan mı var? Çok geçmez, Odysseus da gelir bir gün. İnsan, yıkımına ortak bulup da kendi gibi acı çekenleri görünce çabuk avunur. Herakles’e bak, Meleagros’a² bak; burada daha nice nice ulu kahramanlar var. Ama onlara dünyaya dönüp malsız mülksüz efendilere hizmet edeceksiniz deseler, eminim ki hiçbiri istemez.

---

1 Homeros, İlias, XI, 603.

2 Meleagros, Kalydon kralının oğludur; İason’la birlikte Argonaut’lar seferine katılmış, Kalydon ülkesine dehşet salan domuzu öldürmekle ün kazanmıştır.

AKHİLLEUS. – Sen benim yüreğimi pekleştirmek istiyorsun, bir dosta asıl yakışan da budur. Ama bilmem nedendir, yeryüzünün anısı beni kıvrandırıyor, öyle sanıyorum ki sizin her biriniz de dünyayı anıp anıp kıvraniyorsunuz. Gerçi itiraf etmiyorsunuz, sessizce içleniyorsunuz... Daha kötü!

ANTILOKHOS. – Daha kötü değil, Akhilleus, daha iyi. Biz sesimizi yükseltmenin yararsız olduğunu anladık da seninkiler gibi dilekler beslemektense susmayı, boynumuzu büküp sessiz sessiz içlenmeyi daha doğru bulduk.

XVI

DİOGENES'LE HERAKLES

DİOGENES. – Herakles değil mi şu gördüğüm? Herakles hakkı için, o: yayı, topuzu, aslan derisi, boyu poşu, ta kendisi, Herakles. Demek Zeus'un oğlu da ölmüş. Söyle bakalım herkesleri yenen şanlı kahraman, sen öldün mü? Bense dünyadayken sana, tanrısın diye kurbanlar keser, saçılar saçardım.

HERAKLES. – İyi de ederdin; Herakles'in kendisi gökte, tanrıların yanında, "güzel incikli Hebe'yi ona verdiler";¹ ben onun gölgesiyim.

DİOGENES. – Ne diyorsun? Sen onun gölgesi misin? Bir kişinin yarısı ölmüş, yarısı da tanrı olur muymuş hiç?

HERAKLES. – Olur ya! O ölmedi, yalnız ben, onun görüntüsü olan ben, öldüm.

DİOGENES. – Anladım: yani Pluton'a kendi yerine seni vermiş de onun yerine sen ölmüştün.

HERAKLES. – Onun gibi bir şey.

---

1 Homeros'un sözü, *Odysseia*, XI, 603. Hebe, Gençlik tanrıçasıdır.

DİOGENES. – Peki ama Aiakos pek dikkatlidir, çöp atlamaz, senin Herakles olmadığını nasıl görmedi de önüne çıkan sahte Herakles'i kabul etti?

HERAKLES. – Ben onun tıpkısıyım da onun için.

DİOGENES. – Doğru söylüyorsun: o kadar tıpkısısın ki ta kendisisin. İyi bir düşün: yoksa asıl Herakles sensin de gökte Hebe'yle evlenen senin görüntün mü?

HERAKLES. – Bu seninkine kendini bilmezlik, gevezelik derler; terbiyesiz terbiyesiz alay etmeyi bırakmazsan, ben hangi tanrının gölgesiyim, gösteririm sana.

DİOGENES. – Evet, elinde yayın hazır duruyor; ama ben senden ne diye korkacakmışım? Ölüyüm ben... Sana bir şey daha sorayım, senin Herakles'in başı için söyle: onun sağlığında da sen yalnız onun gölgesi miydin? Yoksa o zaman bir tek varlıktınız da sonradan mı böyle ayrıldınız, o yukarıya, tanrıların yanına uçtu, sen gölge de böyle ahrete geliverdin, öyle mi oldu?

HERAKLES. – Senin gibi alaycı bir adama hiç yanıt vermem daha doğru olur, ama gene söyleyeyim de dinle: Herakles'e Amphitryon'dan geçen ne varsa hepsi öldü, o da işte benim; Zeus'tan geçenler de şimdi gökte, tanrıların yanında.

DİOGENES. – Ha şöyle! Şimdi iyice anladım. Yani Alkmene, biri Amphitryon'dan, öteki de Zeus'tan, iki Herakles doğurmuş; siz, hiç farkına varmadan, bir anadan doğmuş ikiz iki kişiymişsiniz.

HERAKLES. – Değil öyle be! Ne kaim kafalıymışsın sen! Biz bir bedende iki kişiydik.

DİOGENES. – Bir Herakles'te iki Herakles bulunması öyle kolay kolay anlaşılabilecek şeylerden değil; yoksa siz de Hippokentauros¹ gibi, bir varlıkta hem bir tanrı, hem de bir insan mıydınız?

---

1 Hippokentaures: yarı at, yarı insan küçük tanrılar.

HERAKLES. – Sen her birimizde iki varlık olduğunu görmüyor musun? Biri beden, biri ruh. Böyle olunca, Zeus'tan gelen ruh göğe ağarken benim, ölümlü bölümün, buraya gelmemde şaşılacak ne var?

DİOGENES. – A canım Amphitryon'un oğlu! Sen bir beden olsaydın, bu dediğin haklı olurdu, ama sen de bedensiz bir gölgesin; şimdi Herakles'i üçleştirmiş olacaksın.

HERAKLES. – Nasıl üçleşecek?

DİOGENES. – Nasıl mı? Biri göğe ağmış, biri sen, yani gölge, görüntü; biri de Oita dağında şimdi toza toprağa karışan; etti üç. O bedenin babası diye kimi göstereceksin bakalım?

HERAKLES. – Meğer sen terbiyesiz safsatacının biriymişsin! Kimsin sen, adın ne?

DİOGENES. – Ben Sinoplu Diogenes'in gölgesiyim. Zeus hakkı için! Ölümsüzler arasına karışmadım ben, ölülerin en iyilerinin yanındayım, Homeros'a da, bütün o soğuk soğuk masallarına da gülerim.

XVII

MENİPPOS'LA TANTALOS

MENİPPOS. – Neden ağlıyorsun, Tantalos? Gölün kıyısından öyle durmuş, talihine niçin dövünüp duruyorsun?

TANTALOS. – Susuzluktan ölüyorum da onun için, Menippos.

MENİPPOS. – O kadar da tembel misin sen? Eğilip de içemiyor musun? Avucuna alıvermek de mi elinden gelmiyor?

TANTALOS. – Eğilsem bir yararı olmaz ki! Ben yaklaştım mı, su kaçırır; arada bir avucuma alıp ağzıma götürüyorum, ama

bilmem nasıl oluyor, ben daha dudacağımı ıslatmadan bakıyorum ki su parmaklarımın arasından kaçırılmış, elim gene kupkuru kalmış.

MENİPPOS. – Senin başına gelen çok tuhaf şey, Tantalos. Ama senin su içmeye ne gereksinimin var? Artık bedeninin yok ki! Bedenini Lydia'da bir yere gömmüşler... Bedeninin suya gereksinimi olabilirdi; ama sen bir ruhsun, nasıl susarsın da içersin?

TANTALOS. – Benim cezam, işkencem işte bu ya! Ruhum da, bir bedenmiş gibi, susuyor.

MENİPPOS. – Cezan buymuş diyorsan, inanayım bu dediğine. Ama neden korkuyorsun? Su içmezsen ölürsün diye mi? Bundan başka bir ahret daha yok ki! Bundan başka ölüm olmaz ki!

TANTALOS. – Hakkın var; demek ki benim cezamın bir bölümü de, hiç gereksinimim olmadan içmek isteğini duymakmış.

MENİPPOS. – Saçmalıyorsun Tantalos; gerçi senin bir şey içmeye gereksinimin var, ama su değil, içine bir şey karıştırmadan çöpleme otu suyu içmelisin. Kuduz köpeğin ısırdığı adamlar sudan korkarmış, sen onların tersine, susuzluktan korkuyorsun.

TANTALOS. – Çöpleme otu olsun, onu da içerim, Menippos; tek içecek bir şey olsun!

MENİPPOS. – Hiç çabalama, Tantalos, içemezsin, sen de içemezsin, başka hiçbir ölü de içemez... Öteki ölüler kendilerinden kaçan bir suyu içmeye çalışmak gibi bir cezaya çarpılmamışlar, ama onlar da içemez.

XVIII

MENİPPOS'LA HERMES

MENİPPOS. – Güzeller nerede, Hermes? Yakışıklı erkekler, şirin kadınlar varmış, onlar nerede? Ben buranın yabancısıyım daha, yol gösteriver.

HERMES. – Benim zamanım yok, Menippos. Ama şuradan, sağdan doğru bak: Hyakinthos, Narkissos, Nireus, Akhilleus, Tyro, Helene, Leda, hepsi orada, geçmiş zamanların bütün güzelleri orada.

MENİPPOS. – Birtakım kemikten, kuru kafadan başka bir şey göremiyorum ki! Hem hepsi de birbirine benziyor.

HERMES. – Sen o kemikleri ne beğenemiyorsun? Ozanlar işte onlara hayran.

MENİPPOS. – Helene'yi olsun gösteriver, ben ötekilerden ayırdedemiyorum.

HERMES. – Şu kuru kafayı görüyor musun? Helene işte o.

MENİPPOS. – Yunanistan'ın her yanından gelen savaş erleriyle bin gemi dolmuş, bunca Yunanlı, bunca yaban ölmüş, kentler yıkılmış... Hep bunun için miymiş?

HERMES. – Ama sen bu kadını sağlığında görmedin ki! Görseydin, sen de: “Böyle bir kadın için ne kadar uzun acılar çekilse, hepsine katlanılır”¹ derdin. Çiçeklere solup da renklerini yitirdikten sonra bak, elbette çirkindir dersin; ama yeni açılıp da bütün tazelikleriyle, renkleriyle parlarken, çok güzel değil midir?

MENİPPOS. – Benim de şaştığım asıl bu, Hermes: Yunanlılar o kadar cefaya, böyle çabucaktan geçecek, soluverecek bir güzellik için katlandıklarını anlayamamışlar mı?

---

1 Homeros, İlias, III, 157.

HERMES. – Benim seninle feylesofluğa girişecek zamanım yok, Menippos. Nerede istersen kendine bir yer seç de yatıver. Ben şimdi gidip öteki ölüleri getireceğim.

XIX

AİAKOS, PROTESİLAOS, MENELAOS, PARİS

AİAKOS. – Neden, Protesilaos, Helene'ye böyle atılıp da boğmaya kalkıyorsun?

PROTESİLAOS. – Nasıl atılmam, Aiakos? Benim evimi yarım, karımı da dul bırakıp öldüğüm hep onun yüzünden.

AİAKOS. – Hesap soracaksan, Protesilaos, asıl ondan değil, sizi böyle bir kadın uğruna Troia'ya sürükleyen Menelaos'tan sor.

PROTESİLAOS. – Hakkın var, asıl ona çatayım.

MENELAOS. – Bana ne çatıyorsun, dostum? Paris benim konuğumdu, konukluk hakkı bile gözetmeden karımı kandırıp kaçırdı, sen ona çat. Onu boğmaksınız, hem yalnız sen değil, onun yüzünden ölen bütün Yunanlılar, bütün yabanlar elbirliği edip de boğmaksınız.

PROTESİLAOS. – Doğru söyledin. Sen, başımızın belası Paris, elimden kurtulabilirsin sanma.

PARİS. – Haksızsın, Protesilaos. Hem ben seninle dert ortağı değil miyim? Sen de, ben de Eros'un kuluyduk, o tanrının elinden çektik ne çektikse. Bilirsin ki insan kendi isteyerek gönül vermez, anlaşılmaz bir güç gelir de bizi istediği yere sürükler, biz de bir türlü karşı koyamayız.

PROTESİLAOS. – Sen de doğru söyledin. Ah! Eros'u bir elime geçirebilsem.

AİAKOS. – Öyleyse Eros'u da ben savunayım sana karşı. Kendisi burada olsa derdi ki: "Paris'in âşık olması belki benim yüzümden, ama sen ölümünü kendinden başka kimseden bilme; evinde karını daha yeni gelin bıraktığını unutup da Troia'ya varır varmaz delice bir yiğitliğe kalkmanı, herkeslerden önce gemiden atılıvermeni sana ben mi söyledim? Sen ün kazanmak sevdasına düşmüştün: gemilerden çıkar çıkmaz ilk olarak senin ölmene yol açan hep o şan sevdasıdır."

PROTESİLAOS. – Ben, Aiakos, sana sözün daha doğrusunu söyleyivereyim: bütün bunların nedeni ben değilim; ne olduysa hep yazgımızı böyle eğiren Moira'nın yüzünden oldu.

AİAKOS. – Doğru. Öyleyse ne diye gelip de bunlara çatarsın?

XX

MENİPPOS'LA AİAKOS

MENİPPOS. – Ruhları güden Dionysos aşkına, Aiakos, Hades'te ne varsa hepsini göster bana.

AİAKOS. – Hepsini göstermek kolay değil, Menippos; ama başlıca ne varsa, onları göstereyim. Buna Kerberos derler, biliyorsun. Sizi buraya getiren kayıkçıyı, bataklığı, Pyriphlegethon suyunu gelirken gördün.

MENİPPOS. – Evet, onları biliyorum; sen de ahretin kapıcısıymışsın, onu da öğrendim. Erinys'ler kralını da gördüm. Sen şimdi bana, eski zaman adamlarından ünlü kimler varsa onları göster.

AİAKOS. – İşte Agamemnon, Akhilleus, onun yanında gördüğün de İdomeneus. Bak, işte Odysseus, Aias, Yunanlıların en yiğitleri.

MENİPPOS. – Ah! Homeros, senin öve öve bitiremediğin kahramanlar ne hale gelmiş! Hepsi de yerlerde yatıyor, bir tanıyan yok, çirkinlikleri insanı ürpertiyor; hepsi de yalnız bir avuç toz, boş birer ad, gerçekten hiçbir gücü kalmamış birer kafa.

AİAKOS. – Şu yok mu, Menippos? İşte o Kyros'tur, öteki Kroisos; onlardan daha yukarıdaki Sardanapalos, daha yukarıda da Midas. Şu gördüğün de Kserkses.

MENİPPOS. – Hellespontos üstünden bir köprü atıp gemilerini karadan geçirmek isteyerek Yunanlıları titreten demek sensin, alçak! Hele şu Kroisos'un haline bakın! Sardanapalos'a, bırak da iyi bir tokat atayım, Aiakos.

AİAKOS. – Yapma öyle şey; kafası kadın kafası, kırılıverir.

MENİPPOS. – Erkek mi, kadın mı, belli olmayan şu herifin hiç değilse suratına bir tüküreyim.

AİAKOS. – Sana bilginleri, feylesofları da göstereyim mi?

MENİPPOS. – Göster ya, Zeus aşkına!

AİAKOS. – Sana önce Pythagoras'ı göstereyim.

MENİPPOS. – Euphorbos musun,¹ Apollon musun, seni ne adla çağıracağım bilemiyorum, merhaba!

PYTHAGORAS. – Sana da merhaba, Menippos.

MENİPPOS. – Hani senin bir budun altındı, ne oldu o?

PYTHAGORAS. – Artık yok öyle şeyim; sen de heybeni göster bakalım, yiyecek bir şey var mı?

MENİPPOS. – Yalnız bakla var, dostum, sen yiyemezsin onları.

PYTHAGORAS. – Ver hele; insan ölünce inandıkları da değişiyor. Ben buraya geldiğimden beri öğrendim: baklanın, anamızın babamızın başıyla bir ilişigi yokmuş.

---

1 Ruhların kalıp değiştirdiğine inanan Pythagoras, ilk gelişinde Euphorbos olduğunu söylemiş. Kendisi bakla yemez, yiyenlerin de babalarının başını yemek kadar büyük bir günaha girdiklerini söylemiş.

AİAKOS. – Şu, Eksekestides'in oğlu Solon'dur, öteki de Thales; yanlarındakiler de Pittakos'la arkadaşları; görüyorsun, yedi kişi onlar.

MENİPPOS. – Bütün ölümler içinde bir bunlar üzüntüsüz, bir bunlar neşeli, Aiakos. Ya şurada biri var, küllenmiş ekmek gibi toz içinde, yüzü gözü kabarmış, kim o?

AİAKOS. – Empedokles o, Menippos; kendini Etna'da kebab etti de öyle geldi buraya.

MENİPPOS. – Hey benim çelik nalınlı yiğidim! Seni hangi yılan soktu¹ da kendini yanardağdan içeri atıverdin?

EMPEDOKLES. – Öfkelenmiştim de, Menippos.

MENİPPOS. – Hayır, öfke değil; Zeus hakkı için, değil öyle bir şey! Senin adını duyurmak dileğin, gururun yok mu, işte o budalalığın seni de, nalınlarını da kül etti. Oh olsun! Doğrusu bütün o düzenin bir işe yaramadı; senin öldüğünü herkes anladı. Ya Sokrates nerede, Aiakos?

AİAKOS. – O Nestor'la Palamedes'ten ayrılmaz; çoğu, onlarla gevezelik eder durur.

MENİPPOS. – Buralarda bir yerdeyse, onu da görmek isterdim.

AİAKOS. – Şu daz kafalıyı görüyor musun?

MENİPPOS. – Hepsinin kafası daz; ölümlerin içinde hiç saçlısı yok ki!

AİAKOS. – Burunsuz demek istiyorum.

MENİPPOS. – Öyle de anlaşılmaz: ölümlerin hepsi burunsuz.

SOKRATES. – Beni mi arıyorsun, Menippos?

MENİPPOS. – Evet Sokrates, seni arıyorum.

SOKRATES. – Atina'da ne var ne yok?

---

1 "Hangi şeytan dürttü?" anlamına bir atasözü.

MENİPPPOS. – Birçok delikanlılar feylesofuz diye dolaşıyorlar; giyimlerine, yürüyüşlerine bakarsan hepsi de bitirmiş feylesofluğu.

SOKRATES. – Ben çok gördüm öylelerini.

MENİPPPOS. – Ama Aristippos’la Platon senin yanına nasıl geldiler, onu da gördün. Biri kokular içindeydi, değil mi? Öteki de Sicilya’ya gidip krallara nasıl dalkavukluk edildiğini iyice öğrenmişti.

SOKRATES. – Ya benim için ne diyorlar yeryüzünde?

MENİPPPOS. – Sen mutlu adammışsın, Sokrates; hiç olmazsa bu yönden mutlusun. Herkes seni her şeyleri bilen, eş görülmemiş bir adam sayıyor; doğrusunu söylemek gerekirse epey yanılıyorlar, senin bir şey bildiğin yoktu.

SOKRATES. – Ben de söylüyordum, ama inanmıyorlardı ki bana; şaka ediyorum sanıyorlardı.

MENİPPPOS. – O yanındakiler kim?

SOKRATES. – Şu gördüğün Kharmides,¹ Menippos; öteki-lerin de biri Phaidros biri Kleinias’ın oğlu.

MENİPPPOS. – Aferin, Sokrates! Sen burada da becerini gösteriyorsun, güzel çocuklardan ayrılmıyorsun.

SOKRATES. – Zamanımı daha hoş geçirebilir miyim? Canın istiyorsa, sen de gel otur bizimle.

MENİPPPOS. – Yoo, Sokrates, gelmem; ben gidip Kroisos’la Sardanapalos’un yanında oturacağım. Öyle sanıyorum ki onların inlemelerini işittikçe çok gülerim orada.

AİAKOS. – Ben gidiyorum artık. Sonra ölülerden biri gizlice kaçıverir. Kalanı başka bir zaman görürsün, Menippos.

MENİPPPOS. – Sen git, Aiakos; yeter bu kadarı.

---

1 Kharmides’le Phaidros, Platon’un onların adlarıyla yazdığı iki konuşmayla şöhet bulmuşlardır. Kleinias’ın oğlu da Alkibiades’tir.

MENİPPOS'LA KERBEROS

MENİPPOS. – Söyle, Kerberos, ben de köpek olduğum için seninle hısım akraba sayılırız, Styks aşkına söyle, Sokrates buraya, sizin yanınıza indiği zaman nasıldı? Ne haldeydi? Senin gibi bir tanrı yalnız havlamaz ya! Canı isterse insanlar gibi konuşmasını da bilir.

KERBEROS. – Uzaktan, Menippos, yiğit hali vardı, ölümden hiç korkmuyor derdin; dışarıda duranlara kendini öyle göstermek istiyordu. Ama delikten aşağı bakıp da karanlığı görünce, duraklayıverdi; ayağından ısırıp aşağı çektim; bunun üzerine çocuk gibi bağırmaya başladı: çocuklarını özleyip ağlıyor, yüzünü buruşturup duruyordu.

MENİPPOS. – Demek o adam da safsatacının biriymiş, ölüme aldırman demesi yalanmış!

KERBEROS. – Hayır; ama ölümün önüne geçilemeyeceğini anlamıştı, nasıl olsa çekeceği cezaı hiç değilse kendi rızasıyla çekiyormuş gibi gözükp çevresindekileri yiğitliğine hayran etmek istedi. Onun gibi adamların çoğu için bunu söyleyebilirim: kapıya gelinceye kadar gözleri pektir, birer kahraman sanırsın; ama içeri girdiler mi, özleri meydana çıkar.

MENİPPOS. – Ya ben indiğim zaman, benim halim nasıldı, Kerberos?

KERBEROS. – Tam senin gibi insanlara yaraşır bir halin vardı: onu bir sende gördüm, bir de senden önce Diogenes'te. Siz ikiniz de buraya zorunlu olmadan, çağrılmadan, kendi isteğinizle, güle oynaya geldiniz, kimse umurunuzda değildi.

KHARON'LA MENİPPOS

KHARON. – Ver navlunu; edepsiz.

MENİPPOS. – Keyfin öyle istiyorsa bağır dur, Kharon.

KHARON. – Seni buraya getirdik ya! Ver parayı.

MENİPPOS. – Hiçbir şeyi olmayandan ne alabilirsin ki?

KHARON. – Bir obolos'u da olmayan adam olur mu?

MENİPPOS. – Benden başka var mı, orasını bilmem; ama benim bir obolos'um bile yok işte.

KHARON. – Seni alçak! Sana Pluton hakkı için söylüyorum: parayı vermezsen boğarım seni.

MENİPPOS. – Ben de sopamı bir vurdum mu, senin kafanı yararım.

KHARON. – Yani sen bu kadar uzun yolu parasız mı gelmiş olacaksın?

MENİPPOS. – Beni sana teslim eden Hermes değil mi? O versin paramı.

HERMES. – Ölülerin parasını da ben vereceksem, işim iştir desene!

KHARON. – Bırakmam yakarı.

MENİPPOS. – Bırakmazsan bırakma! Kayığı sığa çeker, otursun benimle... Bende olmayan bir şeyi ben sana nasıl veririm?

KHARON. – Bir obolos getirmek gerektiğini bilmiyor muydun?

MENİPPOS. – Bilmez olur muyum? Biliyordum, ama yoktu işte. Yoktur diye ölmeyecek değilim ya!

KHARON. – Demek ki bunca insan içinde bir sen, parasız geçtim diye övüneceksin, öyle mi?

MENİPPPOS. – Parasız mı geçtim? E büsbütün de karşılıksız değil: sintinenin suyunu boşalttım, küreğe yardım ettim, bütün yolcular içinde de bir ben ağlamadım.

KHARON. – Navluna ne etkisi olur bunların? Ben senden vereceğin obolos'u istiyorum, ne yap yap, ver.

MENİPPPOS. – O halde al beni, yeniden yaşama götür.

KHARON. – Akıllısın be! Üstelik Aiakos'tan bir de dayak yiyeyim, değil mi?

MENİPPPOS. – Sen de amma can sıkıyorsun ha!

KHARON. – Aç bakayım heybende ne var?

MENİPPPOS. – Acı bakla var; buyur canın isterse; bir de Hekate aşısı var.

KHARON. – Bu köpeği de nereden getirdin, be Hermes? Yolda o söyledikleri de neydi öyle? Bütün yolcular ağlayıp inlerken o hepsiyle alay ediyor, gülüyor, şarkı söylüyordu.

HERMES. – Sen kayığında kimi geçirdin, bilmiyorsun, Kharon! Özgür bir adam geçirdin, hem de hiçbir şeye aldırma-yan, tam anlamıyla özgür bir adam. Menippos derler bu adama.

KHARON. – Hele ben seni bir daha geçireyim elime...

MENİPPPOS. – Bir daha eline mi geçireceksin? Yağma yok, dostum: iki kez olmaz o!

XXIII

PROTESİLAOS, PLUTON, PERSEPHONE

PROTESİLAOS. – Ey bizim efendimiz, hakanımız, ey bizim Zeus'umuz! Sen de, ey Demeter'in kızı! Ne olur, dinleyin bir sevdalının dileğini!

PLUTON. – Ne istiyorsun bizden? Kimsin sen?

PROTESİLAOS. – Phylake’li İphiklos’un oğlu Protesilaos’um ben; Akhaia’lıların silah arkadaşıydım, İlion önünde ilk ben öldüm. Beni buradan bir süre için bırakıp yaşatmanızı diliyorum.

PLUTON. – Onu yalnız sen değil, bütün ölüler ister, a Protesilaos! Ama hiçbirinin dileğini yerine getiremeyiz.

PROTESİLAOS. – Ben yaşamaya sevdalı değilim ki, Aïdoneus! Ben karıma sevdalıyım; onu daha teliyle duvağıyla gelin odasında bırakıp gemiye bindim; sonra, ne kara bahtım varmış ki gemiden çıkar çıkmaz Hektor öldürdü beni. Şimdi gönlüm karımın sevgisiyle parça parça oluyor. Senden dileğim, benim ulu hakanım: ona bir an kendimi göstereyim, sonra gene ineyim buraya.

PLUTON. – Lethe suyundan içmedin mi sen, Protesilaos?

PROTESİLAOS. – İçtim, efendimiz; ama gönlümdeki sevdada daha baskın çıktı.

PLUTON. – Öyleyse bekle; bir gün olur, o da gelir, senin yukarı çıkmaya gerek kalmaz.

PROTESİLAOS. – Özleme dayanamıyorum, Pluton. Sen de sevdin benim gibi; bilirsin sevdanın ne olduğunu.

PLUTON. – Bir tek gün yaşamışsın, ne çıkar? Gene yanıp yakınacak değil misin?

PROTESİLAOS. – Öyle umuyorum ki onu da kandırırım benimle gelmeye; beni bırak, kapında bir ölü yerine iki tane bulursun.

PLUTON. – Olamaz; hiç görülmemiştir böyle şey.

PROTESİLAOS. – İznin olursa ben sana anımsatayım, Pluton: Orpheus’a karısı Eurydike’yi çok seviyor diye geri vermediniz mi? Benim akrabamdan bir Alkestis vardı, Herakles’in gönlünü hoş etmek için onu da bırakmıştınız.

PLUTON. – Ama senin saçların dökülmüş, bu halinle o güzel karma kendini nasıl göstereceksin? O seni artık tanımaz bile; nasıl karşılar, bir düşün. Bana öyle geliyor ki seni görür görmez korkup kaçar; sen de bütün o yolculuğa boşuna katlanmış olursun.

PERSEPHONE. – Onun çıkar yolunu da sen buluverirsin, kocacığım: Hermes'e buyruk ver, Protesilaos gün ışığına çıkar çıkmaz değneğini değdirip bir delikanlı ediversin, karısının odasından çıkarken nasıldı, gene o hale gelsin.

PLUTON. – Persephone öyle istediğine göre, şunu bir delikanlı et de yukarı götürüver, Hermes. Ama sen de unutma, Protesilaos: iznin bir gündür ha!

XXIV

DİOGENES'LE MAUSOLOS

DİOGENES. – Nedir senin bu çalımın, Karia'lı? Neymiş kendini hepimizden üstün görmenin nedeni?

MAUSOLOS. – Ben kraldım da onun için, Sinoplu! Bütün Karia'yı, Lydia'nın bir bölümünü ele geçirdim. Bundan başka benim güzelliğim de vardı: uzun boyluydum, yiğitçe savaşırdım... Sana asıl nedeni de söyleyeyim: Halikarnassos'ta bana bir mezar yaptılar, kocaman bir mezar; o kadar büyüğü, o kadar güzel işlenmiş hiçbir ölüye nasip olmamıştır; en değerli mermeri getirdiler, üstüne atları da, insanları da tam oldukları gibi çizdiler. Benim mezarımdan daha güzel bir tapınak bile bulamazsın. Bütün bunlarla övünürsem, yersiz mi olur sence?

DİOGENES. – Yani krallığınla, güzelliğinle, mezarınla övüneceksin, öyle mi?

MAUSOLOS. – Elbette! Az şey mi bunlar?

DİOGENES. – Ama, a benim güzel Mausolos’um! Senin artık ne eski gücün kalmış, ne de eski güzelliğin; şimdi birini bulup da sen mi daha güzelsin, ben mi daha güzelim diye sorsak, senin kuru kafan için benimkinden güzeldir demesine bir neden göremiyorum: senin kafan da daz, benimki de; ikisi de yolunmuş; ikimizin de dişlerimiz meydanda, sırtıyoruz; gözlerimiz yok artık, burunlarımız da düşmüş... O senin dediğin mezara, süslü süslü mermerlerine gelince, Halikamassos’lular onları güzel bir anıt diye yabancılara gösterip övünürlerse, eh! Ona aklım erer; ama sen, a benim dostum, bunlardan ne iyilik görüyorsun, anlamıyorum. Yoksa senin üstündeki ağırlık bizim üstümüzdekinden çoktur, o taşlar seni eziyor diye mi kuruluyorsun?

MAUSOLOS. – Yani bütün bunlar gereksizdir de Diogenes Mausolos’la birdir mi diyeceksin?

DİOGENES. – Yok, a benim soylu dostum, bir olurlar mı hiç? Mausolos yeryüzünde mutluluk saydığı şeyleri anıp anıp inleyecek, Diogenes’se ona gülecek. Mausolos, karısı Artemisia’yla kızkardeşinin kendisi için Halikarnassos’ta yaptırdıkları mezarı söyleyip söyleyip bitiremeyecek; Diogenes’se bedenini bir mezara gömdüler mi, gömmediler mi, onu bile bilmez, böyle şeyler umurunda değildir. Ama, ey Karia’lıların en aşağısı, bütün iyi insanlar bilirler ki Diogenes, senin mezarından çok daha yüksek, temelleri çok daha sağlam bir ömür sürmüştür; bunu bir daha da unutmayacaklar.

NİREUS, THERSİTES, MENİPPPOS

NİREUS. – Hah! İşte Menippos geliyor. Hangimiz daha güzeliz, o söylesin. Ne dersin sen, Menippos? Ben ondan daha güzel değil miyim?

MENİPPPOS. – Kimsiniz siz? Önce onu bilmeliyim, değil mi ya?

NİREUS. – Biz Nireus’la Thersites’iz.

MENİPPPOS. – Hanginiz Nireus, hanginiz Thersites? Daha birbirinizden ayırdedemedim.

THERSİTES. – Burada kazandım bir kez: birbirimize benzediğimize göre, demek ki aramızdaki fark, seni en güzel diye gösteren o kör Homeros’un söylediği kadar değilmiş. Benim kafam varsın sivri olsun, daz olsun,¹ seçtiğimiz hakem beni senden aşağı bulmuyor.

NİREUS. – “Aglaie’yle Kharops’un oğlu, İlion surları önüne gelen savaş erlerinin en güzeli, benim işte.”²

MENİPPPOS. – Ama toprağın altına gelenlerin en güzeli sen olmasan gerek. Senin kemiklerin de onunkilere benziyor; kafataslarınız arasında bir fark varsa o da seninkinin daha kolay kırılabilmesinde: yumuşacık bir şey, hiç de erkek kafasına benzemiyor.

NİREUS. – Ama ben Akhaia’lılarla birlikte savaşırken nasıldım, onu Homeros’a bir sor.

MENİPPPOS. – Masal! Ben senin şimdiki halini görüyorum, işte o kadar; o zamanlar ne imişsin, onu o zamanın adamları bilir.

1 Homeros, Thersites’i en çirkin insanlardan biri diye gösterir; kafasının sivri, daz olduğunu da o söyler; İlias, II, 212-219.

2 Bu sözler de Homeros’undur; İlias, II, 672-673. Ama Homeros Nireus’u, “kusursuz Akhilleus’tan sonra en güzel” diye gösterir; Nireus o sözleri atlıyor.

NİREUS. – Yani ben ondan daha güzel değil miyim, Menippos?

MENİPPOS. – Ne sen güzelsin, ne de burada güzel olan kimse var. Ahret eşitlik ülkesidir, burada herkes birbirine benzer.

THERSİTES. – Bana da yeter o kadarı.

XXVI

MENİPPOS'LA KHEIRON

MENİPPOS. – Bana dediler ki, Kheiron, sen tanrı imişsin de gene ölmek istemişsin.

KHEIRON. – Doğru söylemişler, Menippos: istesem hiç ölmezdim; ama görüyorsun işte, öldüm.

MENİPPOS. – Çoğu insanların en kötü, en çirkin saydıkları şeyi, ölümü, sen nasıl oldu da kendin istedin?

KHEIRON. – Sen akıllı bir adamsın, Menippos, söyleyeyim sana: ölmezliğin bence artık hiçbir zevki kalmamıştı da onun için.

MENİPPOS. – Yaşamak, ışıgı görmek senin için bir zevk değil miydi?

KHEIRON. – Değildi, Menippos; çünkü benim için zevk, tekdüzelikte değil, değişikliktedir. Hep yaşayıp gitmekle benim zevk aldığım şeyler, güneş, ışık, azık, hep bir olacaktı. Birbiri arkasından gelip geçen mevsimler bir, birbiri arkasından olup biten olaylar birdi. Sanki birbirlerine zincirle bağlanmış, öyle birbiri ardından şaşmaksızın geliyorlardı. Ben de bıktım sonunda: zevk dediğin hep birörnek akan yaşamda değil, değişmededir.

MENİPPOS. – Güzel dedin, Kheiron; ama Hades'te oturmayı dileyip ölümler arasına geldiğinden beri nasılsın?

KHEIRON. – Burayı hiç de kötü bulmuyorum, Menippos; burada tam bir eşitlik var; ışıktaki olmakla karanlıktaki olmak arasında da ben bir fark görmüyorum. Doğrusu burada, yukarıda olduğu gibi, ne susamak var, ne de acıkmak; bütün o gereksinimlerden kurtulmuş oluyoruz.

MENİPPOS. – Dikkat et, Kheiron, kendi dediklerini kendin çürütüyorsun; çıkar yol değil bu senin tuttuğun yol.

KHEIRON. – Ne gibi?

MENİPPOS. – Değil mi ki yaşamın hep birörnek, hep tek-düze akıp gitmesi seni bıktırdı, buradaki birörneklikten, buradaki tekdüzelikten de bıcarsın; o zaman sen gene değişmeye kalkacak, başka bir yaşama geçmek isteyeceksin; ona da olanak yok bence.

KHEIRON. – Öyleyse ne yapmalı, Menippos?

MENİPPOS. – Akıllı insanların yaptığını yapmalı: yani dileklerimize bir sınır çekmeli, elimizde ne varsa onunla hoşnut olmak, dünyada dayanılmayacak hiçbir hal olmadığına da inanmalı.

XXVII

DİOGENES, ANTİSTHENES, KRATES

DİOGENES. – Bir işimiz olmadığına göre, haydi Antisthenes,¹ sen de Krates, ahretin kapışma kadar gidelim de orada yeni gelenleri görürüz: bakalım ne haldeler, her biri ne yapıyor, ne diyor, onu anlarız.

---

1 Antisthenes, Sokrates'in izleyicilerindendir, Köpekler çığırını kurmuştur. Açıkça Platon'un karşıtıydı; yalnız düşünceler üstüne kurulmuş bilgiyi tanımazdı; Antisthenes için felsefe, gereksinimlerden kurtulmak demektir. Birçok yapıtlar yazmış; zamanında hoş sözleri, zarıflığı, sanatı çok beğenilmiş. Krates de Köpeksi feylesoflardandır.

ANTİSTHENES. – Gidelim, Diogenes. Gerçekten hoş olur onları izlemek: kimi ağlar, kimi geri döneyim diye yalvarır, bir bölümü da zorla iner, boyunlarından çekip sürükleyen Hermes’e karşı komak ister, kendilerini arkaya verip verip direnir, boş yere debelenir dururlar.

KRATES. – Buraya inerken yolda neler gördüm, ben de size onları anlatırım.

DİOGENES. – Gerçekten, Krates, anlat. Kimbilir ne tuhaf şeyler görmüşsündür!

KRATES. – Kalabalıktı bizim katile. Aramızda büyük büyük kimseler de vardı: örneğin bizim hemşerilerden İsmenedoros, hani şu zengin İsmenedoros; sonra Media valisi Arsakes, Ermeni Oroites... İsmenedoros Eleusis’e mi, bir yere gidiyormuş, Kithairon dağında önüne haydutlar çıkmış, öldürüvermişler; inleyip duruyor, yarasını iki eliyle tutmuş, çocuklarım diye ağlıyordu; çocukları küçük yaşta babasız kalmışlar. “Ne ettim de Kithairon’u geçmeye kalktım, Eleutherai toprakları savaştan beri çöle dönmüş!” diyordu. Yanında yalnız iki uşak varmış, oysaki beş altın sağrakla beş de altın kase götürüyormuş.

Arsakes’e gelince, epey yaşlı, doğrusu oldukça da gösterişli, şanlı bir adam. Ama yabanın biri: yaya götürüldüğüne kızıyor, ille atını getirsinler diyordu; atı da kendisiyle birlikte ölmüş... Arakses suyu boyunca Kappadokia kralıyla savaşa tutuşmuşlar, Arsakes’i orada Trakyalı bir piyade öldürmüştü. Arsakes, dediğine bakılırsa, atma binmiş, askerlerinden epey ileri gitmiş; Trakyalı da kalkanın arkasına gizlenmiş, onu gözetliyormuş, Arsakes’in ciridinden kaçmış, kendisi mızrağını hazırlayıp bir vuruşta Arsakes’i de, atını da yere sermiş.

ANTİSTHENES. – Ne diyorsun, Krates? Bir vuruşta ikisini birden yere sermek nasıl olur?

KRATES. – Zor bir iş değil, Antisthenes. Arsakes, elinde yirmi endazelik bir ciritle üstüne çullanıyormuş; ama Trakyalı kalkarıyla ciridi itmiş, ucu yanından geçmiş; bunun üzerine kendisi yere diz çökmüş, üstüne atılan atlıyı mızrağıyla karşılamış, hayvanı göğsünden yaralamış, hayvan ne olduğunu bilmeyip yuvarlanmış, ama mızrağın ucu da Arsakes'in kasığından girip arkasından çıkmış. Doğrusunu istersen, bu işte Trakyalının ustalığından çok, atın ürkekliğinin payı varmış. Görgüsüz herif kendisine herkesten başka bir gözle bakılmamasına kızıyor, ahrete el gün gibi gelmeyi bir türlü onuruna yediremiyordu.

Oroites hep at üstünde gezmeye alışık olduğundan yürüyebilmek şöyle dursun, dikilmeye hali yoktu. Media'lılar hep öyledir: attan indiler mi, bir türlü kendilerini toparlayamazlar; sanki diken üstünde yürüyorlarmış gibi, ayaklarının ucuna basarlar. Oroites yere yuvarlanmıştı, kalkmaya bir türlü razı edemediler. Bunun üzerine Hermes acıdı da arkasına aldı, kayığa öyle getirdi; ben de gülüyordum.

ANTISTHENES. – Buraya inerken ben de ötekilere karışmadım; onlar inleyip duruyorlardı, ben hemen koşup kayığa girdim, kendime rahat bir yer seçtim. Yolda hepsi ağlaşıyordu, birçoğunun da gönlü bulandı; bense onlara bakıp bakıp eğleniyordum.

DİOGENES. – Kimlerle yolculuk ettiğinizi sen de anlattın, Krates, sen de, Antisthenes. Şimdi de ben söyleyeyim: ben gelirken kafilde Pisa'lı tefeci Blepsias, Akarnania'lı Lampis, hani şu para için savaşılan askerlerin komutanı, bir de Korinthos'lu zengin Damis vardı. Damis'i oğlu zehirlemiş; Lampis, Myrtion adında bir haspa yüzünden kendini öldürmüş, Blepsias da dediklerine göre acıdan ölmüş. Doğrudur acıdan öldüğü, halinden belliydi: ne yüzünde renk kalmıştı, ne de bedeninde bir dirhem et...

Ben hepsinin de başlarından geçenleri duymuştum, ama bir de kendilerine sorayım dedim. Damis oğlundan yanıp yakmıyordu: “İyi etmiş, dedim, hak ettiğin budur senin: senin belki bin talanton paran vardı; doksanına gelmiş, gene gönül eğlendireyim diyordun; on sekiz yaşını bulmuş oğluna da dört obolos’tan fazla bir türlü veremiyordun.” Akamania’lı da inliyor, Myrtion’a ileniyordu; ona dönüp: “Eros’a ne diye kıızıyorsun? Sen asıl kendine kız, dedim. Hiçbir zaman düşmandan yılmadın, savaşlarda hep en öne geçer, tehlikeye atılırdın; karşına bir kaltak çıkıp da yalandan ağladı diye bütün yiğitliğini unutuverdin!” Blepsias’a bir şey söylemeye gerek yoktu: o, parasını yemeyip kendine hiç hayrı olmayacak mirasçılarına budalaca sakladığı için dövünüyordu zaten. Onların ağlayıp inlemelerini dinlemek benim için bilseniz ne keyifli oldu!

Geldik artık ahretin kapısına: inenleri uzaktan seyredelim de hallerini bir görelim. Ne kadar da kalabalık! İçlerinde her türlü insan var, yeni doğmuşlarla küçük çocuklardan başka hepsi de ağlıyor; çökmüş, iki büklüm olmuş ihtiyarlar bile sızlanıyor! Neymiş bunları yaşama bağlayan şey, bir türlü anlayamadım!

Hele şuna bakın: bu artık yaşlılığın bile ötesine geçmiş! Hele şunu durduralım da konuşalım. Sen bu kadar yaşlısın da gene neden ağlıyorsun? Öyle genç yaşta ölmemişsin; daha ne istersin, öldüğüne niye kızarsın? Sen kral mıydın yoksa?

DİLENCİ. – Hayır, kral değildim.

DİOGENES. – Öyleyse vali filan bir şey miydin?

DİLENCİ. – Değildim öyle bir şey.

DİOGENES. – Demek ki zengindin de şimdi ölüm her şeyini, her zevkini elinden aldı diye üzülüyorsun.

DİLENCİ. – Bilemedin. Doksanıma yaklaşmıştım; bir ağımla bir oltam vardı, güç bela geçiniyordum; çok yoksuldum, çocuğum da yoktu; üstelik ayağım topal, gözüm de yan kördü.

DİOGENES. – Öyleyken sen gene yaşamak mı istiyordun?

DİLENCİ. – Evet, yaşamak istiyordum. Ne yaparsın? Işık tatlıdır, ölüm de acı. Ne kadar kaçsan yeridir.

DİOGENES. – Sen saçmalıyorsun, adamcağızım; bir delikanlı gibi, kalkmış kimsenin kaçınamayacağı hale karşı geliyorsun, hem de bu yaşa geldikten sonra! Senin için kayıkçı kadar yaşlıdır deseler inanırım. Senin gibiler, yaşlılığın dertlerine dermandır diye ölümü aramaksınız; siz böyle dersenez artık gençler ne yapmaz!.. Haydi gelin gidelim biz buradan: kapının önünde dolaştığımızı görürler de kaçmak istiyoruz sanırlar.

XXVIII

MENİPPOS'LA TEİRESİAS

MENİPPOS. – Körsen de artık anlamak kolay değil, Teire-sias: burada hepimizin gözlerimiz bomboş, yalnız yerleri kalmış; Phineus kim, Lynkeus¹ hangisi, kimse ayırdedemez. Ama ozanlardan duydum da biliyorum: sen falcıymışsın, bütün insanlar içinde de bir sen hem erkek olmuşsun, hem de kadın. Tanrılar başı için söyle: sen erkekliği mi daha hoş buldun, kadınlığı mı? Hangisi daha iyi onların?

TEİRESİAS. – Kadın olmak daha iyi, Menippos, hem çok daha iyi. Bir kez sıkıntısı az; sonra kadınlar erkekleri ellerinde çeviriyor: ne savaşa gidip mazgallar arkasına gizlenir, ne de

---

1 Phineus, Trakya kralıdır; Poseidon bir gün kızıp gözlerini kör etmişti. Lynkeus'sa gözlerinin keskinliğiyle ün salmıştı.

toplantı yerlerinde çekişirler; gördükleri işler de mahkemelerde incelenmez.

MENİPPOS. – Ama Euripides’in *Medeia*’sı öyle demiyor Teiresias; sen duymadın mı onu? Doğurmanın dayanılmaz ağrılarını çektikleri için kadınların bahtsız olduklarını söylüyor.¹ Gerçekten, *Medeia*’nın sözlerini anımsadım da aklıma geldi: sen kadinken kısır mıydın? Bütün ömrünü çocuksuz mu geçirdin?

TEİRESİAS. – Niçin soruyorsun bunu Menippos?

MENİPPOS. – Kuşkusuz seni sıkamak için değil Teiresias. Söyleyiver: zor bir şey sormadım ki!

TEİRESİAS. – Çocuğum olmadı, ama kısır da değildim.

MENİPPOS. – Yeter bu söylediğin. Ama sende gerçekten bir kadınlık var mıydı, onu öğrenmek istiyorum.

TEİRESİAS. – Vardı elbette.

MENİPPOS. – Vardı da sonra yavaş yavaş mı yok oldu? Deliklerin yavaş yavaş kapandı, memelerin yavaş yavaş eridi de erkeklik sende sonradan mı bitti? Sakalın yavaş yavaş mı çıktı? Yoksa birdenbire mi kadinken erkek oluverdin?

TEİRESİAS. – Bunları sormakla nereye varmak istiyorsun, anlayamadım; bana öyle geliyor ki sen bu işlere pek akıl erdiremiyorsun.

MENİPPOS. – İnsan böyle mucizelere akıl erdiremezse ayıp mı, Teiresias? Böyle şeyler olur mu, olmaz mı, bir incelemeden budala gibi hemen inanmalı mı?

---

1 Euripides’in *Medeia* adlı tragedyasında *Medeia* şöyle der: “Erkekler savaşır-larken biz kadınların evlerimizde tehlikesiz bir ömür sürdüğümüzü söylerler! Anlamsız sözler bunlar! Bir kez doğurmaktansa belimde kalkanımla üç kez savaşa gireyim, daha iyi!” (248-251)

TEİRESİAS. – O halde öteki mucizelere de, örneğin Aedon¹ gibi, Daphne² gibi, Lykaon'un kızı³ gibi bazı kadınların değişip kuş, ağaç, ya da yırtıcı hayvan oluverdiklerine inanmıyorsun, öyle mi?

MENİPPOS. – Onlara rastlarsam bir sorarım, bakalım ne diyorlar. Ama sen söyle kuzum: sen kadinken de, sonradan olduğu gibi, geleceği söyler miydin? Yoksa falcılığı erkekleştikten sonra mı öğrendin?

TEİRESİAS. – Bilgisizmişsin sen, benim yaşamımı hiç bilmiyorsun; ben tanrılar arasında çıkan kavgaları nasıl yatıştırdım, Hera neden kızıp da beni kör etti, Zeus da o felaketi unutayım diye bana geleceği görme gücünü nasıl verdi,⁴ bunların hiçbirinden senin haberin yok.

-
- 1 Aedon, ya da Philomela: Pandion'un kızı; eniştesi Trakya kralı Tereus Philomela'yı kandırarak, kız başına geleni söyleyemesin diye de dilini kesmiştir. Ama Philomela, kapatıldığı kulede bir halı dokuyup üstüne bütün başına gelenleri gösteren bir resim işlemiş, kolayını bulup bunu kızkardeşi Prokne'ye göndermiş; Prokne kocasından kaçmak için oğlu İty'si öldürmüş, etini babasına yedirmiş. Bunun üstüne Prokne kırlangıç, Philomela bülbül, Tereus da çavuşkuşu olmuştur.
  - 2 Apollon'un sevdiği, ama o tanrıyı sevmeyen Daphne, defne ağacı olmuştur.
  - 3 Lykaon'un kızı Kallisto; bu kızı Zeus sevmiş, sonra Hera kızıp ayı etmiş.
  - 4 Ovidius, Teiresias'ın öyküsünü şöyle anlatır: Teiresias bir gün yeşil ormanda iki yılan görür; hayvanlara bir sopa vurup birleşmelerinin önüne geçer, bunun üzerine kendisi de kadın olup yedi yıl o halde kalır; sonra o hayvanları gene görüp bir kez daha sopasıyla vurur, yeniden eski haline gelir. Bir gün gökte Zeus'la Hera, kadın mı, yoksa erkek mi daha çok zevk alır diye kavgaya tutuşurlar; iş, erkekliği de, kadınlığı da bildiği için Teiresias'a sorulur: o da, Zeus gibi, kadının daha çok haz duyduğunu söylediği için Hera kızar, gözlerini kör eder, Zeus da ona geleceği bilmek gücünü bağışlayarak acısını bununla avutur.

MENİPPOS. – O yalanlara sen hâlâ inanıyor musun, Teiresias? Siz falcıların doğrusu alışkanlığınızda, ağzınızdan akıllıca bir söz çıkmaz ki!

XXIX

AİAS'LA AGAMEMNON

AGAMEMNON. – Sen bir öfkeye kapılıp da hem kendini öldürdün, hem de bizim hepimizi öldürmeye kalktınsa, Aias, bunda Odysseus'un ne suçu var?¹ Ona niçin kin besliyorsun? Geçen gün falcıya danışmaya geldiği zaman sen başını çevirip bakmadın bile. O adam silah arkadaşındı, birarada çalıştınız; yanından hızlı hızlı geçtin de dönüp bir söz bile söylemedin.

AİAS. – Söylemem elbette, Agamemnon; benim çıldırmanın nedeni o değil mi? Hepiniz içinde bir o, Akhilleus'un silahlarını bana çok gördü.

AGAMEMNON. – Yani sen karşına kimse çıkmayacak da bütün Yunanlıları savaşmadan mı yeneceksin sanıyordun?

AİAS. – Hiç olmazsa o işte öyle olması gerekti; silahlar amcamın oğlunun olduğuna göre, onları almak benim hakkımdı. Sizler Odysseus'tan daha üstün olduğunuz halde bana karşı çıkmadınız, ödülü bana bıraktınız; ama Laertes'in oğlu, kaç kez kendisini parçalamak isteyen Phrygia'lıların elinden kurtardığım Odysseus, benden daha yiğit olduğunu söyleyip silahlara ortak çıktı.

AGAMEMNON. – A yiğidim! Sen asıl Thetis'e kız: Akhilleus'un silahlarını, soyundansın diye getirip sana vereceğine geldi, ordunun ortasına bırakıverdi.

---

1 Aias'ın Odysseus'la kavgası, çıldırması, ölümü Sophokles'in *Aias* tragedyasında anlatılmıştır.

AİAS. – Hayır, ben Thetis’e değil, yalnız Odysseus’a, silahları istediği için ona kızıyorum.

AGAMEMNON. – O da bir insandır, Aias, ün kazanmak istemiş olması ayıplanmaz; bütün ölümlüler o sevdadadır, biz hepimiz tehlikeye ün kazanmak için atılmadık mı? Doğrusu onun senden üstün olduğunu Troia’lılar bile söyledi.

AİAS. – Beni, mahkum eden kimdir, biliyorum; ama tanrılar için bir şey söylenemez ki! Ne olursa olsun, Odysseus’a kin beslememek elimde değil, isterse gelsin onu Athena savunsun, gene kinim sönmez.

XXX

MİNOS’LA SOSTRATOS

MİNOS. – Şu Sostratos haydudunu Pyrphlegethon’un ta dibine atsinlar; Khimaira onu parça parça etsin; onu da devin, Tityos’un yanına yatırın, akbabalar gelip onun da karaciğerini kemirsin. Sen bu dediklerimi yaptırır, Hermes. Siz, iyi insanlar, Elyseion bahçelerine gidin, dünyada ettiğiniz iyiliklere ödül olarak Mutlular adasında oturun.

SOSTRATOS. – Dinle bir kez, Minos, diyeceğimi belki doğru bulursun.

MİNOS. – Daha dinleyeyim mi? Kötü bir adam olduğunu, birçok kimseleri öldürdüğünü kendin de kabul etmedin mi?

SOSTRATOS. – Evet, kötü bir adamdım ben; ama bir dinle de ceza görmemi bakalım doğru bulacak mısın?

MİNOS. – İnsanın hak ettiği cezayı görmesi doğrudur elbette.

SOSTRATOS. – Sen gene bir yanıt ver, Minos; söyleyeceğim uzun değil.

MİNOS. – Söyle, ama kısa kes; ben daha ötekiler için yargı-lama yapacağım.

SOSTRATOS. – Ben dünyada ettiklerimi kendim isteyerek mi ettim, yoksa Moira benim bahtımı öyle eğirmiş diye mi ettim?

MİNOS. – Moira öyle eğirmiş elbette.

SOSTRATOS. – Peki, iyi insanlar da, canı denilen bizler de hep Moira'nın buyruğunda değil miydik?

MİNOS. – Evet, Klotho her insanın bahtını, yaşamında ne yapacağını, daha doğduğu günden çizer.

SOSTRATOS. – Öyleyse bir adam, örneğin bir cellat ya da bir asker, ya bir yargıcın, ya bir kralın buyruğuyla başka bir adamı öldürmüş, öldürmek suçunu sen kime yüklersin?

MİNOS. – Elbette ya yargıca, ya krala; kılıçta da suç arayan-layız ya! Kılıç, öldürmek suçunu işleyenin elinde nasıl bir araçsa, cellatla asker de kendilerine komut verenin elinde öyle bir araçtır.

SOSTRATOS. – Çok güzel söyledin, Minos, sen benden daha ileri gittin. Şimdi bir şey daha sorayım; bir adam uşağıyla başka birine para gönderiyor, uşak da getirip veriyor; iyiliği eden kimdir? Parayı gönderen mi, getiren mi?

MİNOS. – Elbette gönderen,' Sostratos; getiren, onun elinde bir araçtır yalnız.

SOSTRATOS. – Öyleyse Minos, sen bizleri Klotho'nun bu-yurduklarını yerine getirdik diye cezalandırıp ötekileri de, başka birinin iyiliklerine aracı oldular diye ödüllendirmekle haksızlık etmiş olmuyor musun? Bizim için, bahtımızın buyruklarına karşı koyabilirdik diyemezsin ya!

MİNOS. – A Sostratos! İyice bir baksan akla uymaz daha nice şeyler görürsün... Sen bana bunları sormakla tek şey ka-

zandın: o da sana bundan sonra yalnız haydut diye değil, bir de safsatacı diye bakacağız... Haydi, çöz şunu, Hermes. Cezası yeter artık. Ama dikkat et, Sostratos; böyle şeyler sormayı öteki ölülere de öğreteyim deme sakın.

AHRETE VARIŞ YA DA TYRANNOS

KLOTHO, KHARON, HERMES, TYRANNOS, MEGAPENTHES, MİKYLLOS, MENİPPOS, RHADAMANTHYS, TİSİPHONE, KYNİSKOS

KHARON. – Evet, Klotho, benim kayık çoktan hazır, açılmak için her şeyi tamam: sintineyi boşalttım, direği diktim, yelkeni açtım, küreklerin de her birini kayışına taktım; benim şimdi demir alıp yola çıkmama hiçbir engel yok. Ama Hermes geç kaldı, çoktan burada olmalıydı. Görüyorsun ki kayıkta yolcu yok; oysaki biz bugün üç kez gidip gelebilirdik. Akşam oldu, daha bir tek obolos kazanamadık. Eminim, Pluton da kalkıp bana çıkışacak, işimi sallıyorum sanacak... Bende mi suç?.. Yoksa bize ruhları getiren çapkın, yukarı çıkar çıkmaz Lethe suyundan içti de geri gelmeyi unuttu mu? Hiç kuşkusuz delikanlılarla güreşiyor, kithara çalıyor, ya da herkesleri dilbazlığına hayran etmek için söylev veriyordur; bilinmez, belki de kötülüğü tutmuş, bir şeyler aşırıyım demiştir, elinden o da gelir, o becerisi de vardır onun.

Her neyse, bize aldırıyor; doğru değil bu yaptığı! Görevinin yarısı da bize bakmak değil mi?

KLOTHO. – Ne bilirsin, Kharon? Belki bir işi çıkmıştır; belki Zeus, aklına bir şey gelmiştir de ona bir şey buyurmuştur. Efendisi odur onun.

KHARON. – Evet ama, Klotho, Zeus onun efendisidir diye bize hizmete de zorunlu olduğunu unutmamalı mı? Bizim Hermes'i hiç alıkodduğumuz, yukarı gitmeye bırakmadığımız oldu mu? Biliyorum ben onun niçin gelmediğini: burada çirişotundan, ölü- lere sunulan şerbetlerden, çöreklerden başka bir şey yok da onun için gelmiyor; bu sisli, karanlık yerde canı sıkılıyor. Gökteyse her şey parlak, istediğin kadar ambrosia var, istediğin kadar nektar akıyor. Orada kalmak daha keyifli onun için. Buradan giderken sanırsın ki zindandan kurtulmuş bir mahpus, öyle koşuyor; gelirken hep istemeye istemeye, nazlana nazlana gelir.

KLOTHO. – Bırak artık öfkeni Kharon; senin Hermes uzaklarda değil, geliyor işte; yanında da birçok ölü var. Hepsini biraraya toplamış, keçi sürüsü gibi sopasıyla güderek getiriyor. O da ne? Ölülerden birini sımsıkı bağlamışlar, biri gülüyor, biri de omuzuna heybesini takmış, eline bir sopa almış: gözleri şimşek gibi parlıyor, herkesi koşturuyor. Bak Hermes de iyice terlemiş, ayakları toz içinde, soluk soluğa geliyor. Nen var, Hermes? Nedir acelen? Sinirlenmişe benziyorsun.

HERMES. – Şu canı yok mu, Klotho? İşte ben onu yakalaya- yım derken az kaldı sizin gözünüzde kaçak oluyordum.

KLOTHO. – Kimmiş o canı? Neden kaçıyormuş?

HERMES. – Kuşkusuz daha yaşamak istiyor da ondan. Elinden kaçırdığı mutluluğu anıp anıp inlemesine, dövünmesine bakılırsa ya bir kral, ya bir tyrannos¹ olmalı.

---

1 Kral hanedanından olmadığı halde, halka dayanarak yönetimi eline almış,

KLOTHO. – Bak şu budalaya! Kendisi için eğrilen iplik bittikten sonra gene yaşayabilirim mi sanıyor? Onun için mi kaçıyormuş?

HERMES. – Hem de ne kaçış Klotho! şu gördüğün eli değnekli adamcağız bana yardım etmeseydi, yakaladıktan sonra ellerini kollarını iyice bağlamasaydık, sıvışıp kurtulacaktı. Atropos’un getirip bana teslim ettiği andan başladı, bütün yolculuğu hep öyle karşı komak, geri geri çekmekle geçirdi; iki ayağını yere bastırıp direniyordu, bin güçlükle getirebildim. Arada bir de bir parçacık bırakalım diye yalvarıyor, bize bunun için ne sözler veriyordu. Ama ben, istediğinin olanaksız olduğunu bildiğim için yakasını bırakmadım. Sonunda ahretin kapısına gelebildik; ben her zamanki gibi Aiakos’a hesap vermek için durdum; o da senin kardeşinin gönderdiği cetvelle karşılaştırmaya başladı; tam o sırada, nasıl oldu bilmem, bu edepsiz herif bize sezdirmeden kaıvermiş. Hesabımızda baktık ki bir l eksik ıktı. Aiakos hemen kaşlarını çattı: “Yoo, Hermes, dedi, senin o hırsızlık becerini her yerde göstermeye hakkın yoktur; bu gibi şakaları sen sakla da gökte kullanırsın; ller ülkesinde hesaba düzen karıştırılmaz, hiçbir şey de gizlenmez. Görüyorsun ki bu cetvelde tam bin dört l var; senin getirdiklerin bin üç, demek ki bir tanesi eksik. Ama Atropos’un hesabı yanlıştı da o seni aldattı dersen o başka!” Aiakos böyle söyleyince utancımdan kıpkırmızı oldum; yolda olup bitenler de hemen aklıma geldi. Çevreme bakındım, bizim alçağı hiçbir yanda göremeyince anladım, kaçmış... Ayaklarımın var gücüyle peşine düştüm, ıřęa götüren yolu tuttum. Bu adamcağız kendiliğinden benimle birlik oldu, ikimiz de sınır

---

her dediğini yaptıran adam demektir. Tyrannos’lar, ilkçağın diktatrleridir.

aşan koşucuların çevikliğiyle atıldık, herifi ta Tainaron'da¹ yakaladık. Oraya kadar varmış, az daha yetişemesek kurtuluyormuş.

KLOTHO. – Biz de, Kharon, Hermes bize bakmaz oldu, işini sallıyor diyorduk!

KHARON. – Daha ne diye duruyoruz? Yitirdiğimiz zaman yetmiyor mu sanki!

KLOTHO. – Doğru! Binsin ölüler kayığa. Ben de defterimi elime alıp iskelenin başına oturayım, her zamanki gibi yolculara kim olduklarını, nereden geldiklerini, nasıl öldüklerini sorayım. Sen de içeri alır, iyilerini ayrı, kötülerini ayrı oturtursun. Sen, Hermes, önce bize şu yeni doğmuş çocukları ver; onlara benim soracağım bir şey olmaz ki!

HERMES. – Al, kayıkçı: sokakta bulunmuşlarla birlikte hepsi üç yüz tane.

KHARON. – Bereketliymiş be! Sen bize ham yemiş getirmişsin!

HERMES. – İzin verirsen, Klotho, çocuklardan sonra da kendilerine kimsenin ağlamadığı ölüleri bindirelim.

KLOTHO. – Yani yaşlıları mı demek istiyorsun? Bindir. Eukleides'ten önce olanları araştırmakla kendimi yoracak değilim ya!² Siz, altmışı geçmiş olanlar, gelin buraya. O ne? İşitmiyorlar mı beni? Yaşlılık kulaklarını mı tıkamış? Yoksa bunları da tutup kayığa biz mi bindireceğiz?

HERMES. – Al bunları da kayıkçı: tam üç yüz doksan sekiz tane; hepsi de yumuşak yumuşak, olgun, tam zamanında toplanmış.

---

1 Tainaron: şimdiki Matapan burnu. Yunanlılar, ahretin kapılarından birinin orada olduğuna inanırlarmış.

2 İ.Ö. 403 yılında, Eukleides'in arkhont'luğu zamanında, otuz tyrannos'ların düşmesinden sonra, genel bir af ilan edilmişti. Yeni yönetim, Otuzlar'ın yönetimi zamanında olan işlerin hesabını sormamaya karar vermişti.

KHARON. – Bunların da, Zeus hakkı için, kuru üzümünden farkı kalmamış!

KLOTHO. – Yaşlılardan sonra da yaralıları bindir, Hermes. Söyleyin bakalım, siz buraya ne biçim bir ölümle geldiniz? Ama durun, ben defterime bakar anlarım. Dün Media’da sekiz yüz dört savaşçı ölecekti, içlerinde Oksyartes’in oğlu Gobares de vardı.

HERMES. – Buradalar işte.

KLOTHO. – Yedi kişi aşk yüzünden kendilerini öldürecekti; Megara’lı bir haspa uğruna kendini öldüren feylesof Theagenes nerede?

HERMES. – Hepsi burada, senin yanında.

KLOTHO. – Krallığı ele geçirmek için boğuşup birbirlerini öldürenler de geldi mi?

HERMES. – Onlar da yanında.

KLOTHO. – Birini de karısı öldürecekti, hani oynayıp bir olan kadın; o nerede?

HERMES. – İşte: tam yanibaşında.

KLOTHO. – Şimdi de mahkemelerden gelenleri getir, yani sopayla, ya da çarpmıha gerilerek öldürülenler demek istiyorum. Haydutların öldürdüğü on altı kişi olacaktı, onlar nerede Hermes?

HERMES. – Getirdim; bak: yaralarıyla karşında duruyorlar. Kadınları da getireyim mi?

KLOTHO. – Getir; deniz fırtınalarında boğulup ölenleri de getir. Sıtmadan ölenleri de onlara katarsın; hekim Agathokles’i de onların arasına koy.

Feylesof Kyniskos nerede? O da dün, Hekate aşını, abdest yumurtalarını, üstüne de çiğ bir mürekkepbalığı yiyip ölecekti; gelmedi mi?

KYNISKOS. – Çoktan buradayım ben, a benim Klotho’cum! Ben ne yanlışlık ettim de beni o kadar zaman yaşıttın?

Sen bana koca bir yumak iplik eğirmişsin! Kaç kez koparayım da buraya geleyim dedim, ama bilmem nedendir, bir türlü elimden gelmedi.

KLOTHO. – İnsanları düştükleri yanlışlardan kurtarasın diye yaşamayı istiyordum. Ama bin artık, yolun açık olsun!

KYNISKOS. – Yo! Şu bağlı herifi bindirmeden ben binmem; korkarım, yalvarıp yalvarıp seni kandırırverir.

KLOTHO. – Bakalım kimmiş o.

HERMES. – Lakyles'in oğlu Megapenthes; bir tyranos'muş.

KLOTHO. – Haydi bin kayığa.

MEGAPENTHES. – Binmeyeyim daha! Ey bizim ulu ece-miz Klotho! Bırak da bir an yeryüzüne döneyim. Sonra kimse çağırmadan, kendiliğimden gelirim.

KLOTHO. – Ne diye bırakacaktım seni?

MEGAPENTHES. – Bırak da sarayımı bitirteyim; daha yarısı yapıldı, öyle kalmasın.

KLOTHO. – Saçmalıyorsun sen! Haydi, bin bakalım.

MEGAPENTHES. – Senden çok bir şey değil, kısacık bir an diliyorum, ey Moira! Yeryüzünde bir güncük kalayım, karıma bıraktığım malları söyleyeyim, büyük hazinemi gömdüğüm yeri göstereyim.

KLOTHO. – Hayır, yazılmış buraya: benden bir şey kopa-ramazsın.

MEGAPENTHES. – O kadar altın yitip gitsin mi diyorsun?

KLOTHO. – Sen hiç merak etme, yitip gitmez. Amcanın oğlu Megakles yok mu, bulup çıkaracak o.

MEGAPENTHES. – Ah başıma gelenler! O benim düş-manımdır, aldırışsızlık ettim de öldürtmedimdi! Hazinemi o mu bulacak?

KLOTHO. – O bulacak ya! Senin arkandan kırk bu kadar yıl daha yaşayacak, odalıkların da, giysilerin de, altınların da heponun olacak.

MEGAPENTHES. – Benim mallarımı en kötü düşmanlarıma vermek yakışır mı, Klotho?

KLOTHO. – Ya sen, Megapenthes, sen de onları Kydimakos'un elinden almadın mı? Onu öldürmüş, daha soğumadan çocuklarını da getirip babalarının yanında boğazlamıştın, unuttun mu?

MEGAPENTHES. – Öyle, ama o zamandan beri benimdi o mallar.

KLOTHO. – Sürdün onların zevkini, senden geçti artık.

MEGAPENTHES. – Dinle beni, Klotho: seninle şöyle başbaşa konuşmak istiyorum. Siz, çekilin biraz. Beni bırakırsan, Klotho, sana tam bin altın talanton para veririm, hem de bugün alırsın.

KLOTHO. – Zavallı deli! Demek sen hâlâ altın, hâlâ talanton düşünüyorsun ha!

MEGAPENTHES. – Hani Theokritos'u öldürüp iki sağrağını almıştım, istersen onları da veririm; ikisi de altındır, ince iştir; her biri yüz talanton ağırlığındadır.

KLOTHO. – Götürün şu herifi buradan; kendiliğinden gitmeyecek kayığa, hiç olmazsa siz tıkın içeri.

MEGAPENTHES. – Tanık olun hepiniz; yaptırdığım tabya da, tersane de yarım kaldı; beş güncük daha yaşasaydım, ikisini de bitirtirdim.

KLOTHO. – Hiç tasa etme onları: başka biri gelir, bitirtir.

MEGAPENTHES. – Şimdi söyleyeceğime hayır diyemezsin, sen de haklı bulacaksın.

KLOTHO. – Neymiş bakalım?

MEGAPENTHES. – Bırak da Pisidia'lıları egemenliğim altına sokayım, Lydia'lıları haraca keseyim, kendim için kocaman bir anıt yaptırıp yaşamımın bütün ünlü işlerini, kahramanlıklarımı gösteren resimler çizdireyim üstüne.

KLOTHO. – Oo! Sen artık bir gün de istemiyorsun, hiç olmazsa yirmi yıl istiyorsun.

MEGAPENTHES. – Çabuk döneceğime söz vermem yetmiyorsa yerime size rehin bırakırım. İsterseniz benim sevdiğim delikanlıyı alın.

KLOTHO. – Vay alçak! Hani senin ben öleyim de sen yaşa dediğin delikanlı mı?

MEGAPENTHES. – Eskiden öyle diyordum, ama sonradan anladım asıl çıkarımı.

KLOTHO. – Yakında kendiliğinden gelecek; yeni kral öldürüverecek onu.

MEGAPENTHES. – Ey Moira! Senden başka bir dileğim var, hiç değilse ona hayır deme.

KLOTHO. – Neymiş, söyle.

MEGAPENTHES. – Benden sonra ülkenin durumu ne olacak, onu bilmek isterim.

KLOTHO. – Onu söyleyeyim de büsbütün için yansın. Senin kölen Midas, karını alacak; zaten çoktan beri onun oynaşı.

MEGAPENTHES. – Bense karım yalvardı diye o alçağı özgür bırakmıştım!

KLOTHO. – Kızın, yeni tyrannos'un odalıkları arasına girecek. Devletin senin için diktirdiği yontular hep devrilecek, onlar da, resimlerin de seyredenlerin eğlencesi olacak.

MEGAPENTHES. – Bana edilen bu hakaretler, dostlarımdan hiçbirini isyan ettirmiyor mu?

KLOTHO. – Senin dostun var mıydı ki? Ne diye senin dostun olacaktı? Bilmiyor musun sen: sana tapan, her sözünü alkışlayan adamlar yalnız senden korkanlar, senden bir bekledikleri olanlardı; onlar yalnız senin gücünü sevdiler, zamana uydular.

MEGAPENTHES. – Ama şölenlerde tanrılara saçılar dökülürken hepsi de yüksek sesle benim için dua ederler, benim için iyilik dilerlerdi; her biri, olanak verilse, benim yerime ölmeye hazırды; hep benim üstüme yemin ederlerdi.

KLOTHO. – Dün onlardan birinin evinde yemek yerken ölmen de o yüzden oldu ya! Sana son içirdikleri şarap yok mu? Seni buraya o gönderdi işte.

MEGAPENTHES. – Gerçekten, bir acılık vardı onda, bunun içinmiş demek. Ama ne diye yaptı bu işi?

KLOTHO. – Ee! Fazla sordun sen; artık zamanın geldi, bin bakalım kayığa.

MEGAPENTHES. – Beni çok üzen, çok içlendiren bir şey var Klotho; onun için kısacık bir an olsun ışığa dönmek isterdim.

KLOTHO. – Neymiş acaba? Çok önemli bir şey olmalı.

MEGAPENTHES. – Hani benim Karion adında bir uşağım vardı? Benim öldüğümü öğrenir öğrenmez, yattığım odaya çıktı. Kimse tenezzül edip de beni beklemeye gelmemişti; Karion'un zamanı varmış, odalıklarımın Glykerion'u içeri getirdi; belli ki çoktan beri araları iyiymiş. Kapıyı kapattı, odada kimse yokmuş gibi kızı okşamaya başladı. Arzusunu yatıştırdıktan sonra gözlerini bana dikip: "Sen, edepsiz herif! Kaç kez haksız yere beni dövmüştün!" dedi; bir yandan da sakalımı yolup basıyordu şamarı. Sonunda hak tu diye yüzüme bir balgam savurdu: "Git buradan dinsizlerin gittiği yere!" deyip odadan çıktı. Öfkeden benim içim yanıyordu, ama bir şey yapamazdım ki! Çoktan soğumuş, kaskatı kesilmiştim. Odalığım olacak edepsiz gelince, dışarıdan

ayak sesi duyar duymaz tükürüğüyle gözlerini ıslattı: benim için ağlıyor dedirtmek istiyordu. Bağıra bağıra, benim adımları ana ana çıktı gitti. Ah! Bir elime geçirsem onları!..

KLOTHO. – Bırak artık gözdağı vermeyi de bin kayığa; mahkemeye çıkma zamanın geldi artık.

MEGAPENTHES. – Bir tyrannos'u sorguya çekip yargılamak kimin haddiymiş?

KLOTHO. – Bir tyrannos'u sorguya çekmek kimsenin haddi değildir, ama her ölüyü Rhadamanthys sorguya çeker, yargısını da verir. Onun adalet duygusu ne dereceye varır, herkese nasıl tam hakkını verir, birazdan göreceksin. Artık gecikmeye gelmez.

MEGAPENTHES. – Sen, Moira, istersen beni eskisi gibi kral etme, herhangi bir adam olayım, köle olayım; ama bırak da yaşayayım.

KLOTHO. – Nerede o sopalı adam? Hermes, ikiniz bir olun da şunu bacağından tutup atın kayığa; belli, kendiliğinden binmeyecek.

HERMES. – Gel peşimizsıra, hınzır kaçak. Kayıkçı, al şunu. İyi aklıma geldi: daha emin olmak için biz onu bir...

KHARON. – Sen hiç merak etme; direğe bağlarız.

MEGAPENTHES. – Hiç olmazsa onur yerine de mi oturmayacağım ben?

KLOTHO. – Niçin en başa geçecekmişsin?

MEGAPENTHES. – Ben bir tyrannos'tum, beni bekleyen on bin askerim vardı da ondan.

KYNISKOS. – Karion kötü mü etmiş bu budalanın sakalını yolduğuna!.. Sen hele sopayı bir tat, tyrannos olup zulüm etmek acı mıymış, tatlı mıymış anlarsın.

MEGAPENTHES. – Ne? Bir Kyniskos çıkıp da korkmadan bana sopa mı kaldıracak? Daha geçen gün ben seni, her şeyi açık,

kaba kaba söylemen, ötekini berikini çekiştirmen yüzünden çar-mıha gerdirmiyor muydum?

KYNİSKOS. – Eh! Şimdi de biz seni direğe gereriz.

MİKYLLOS. – Kuzum Klotho, bana niçin hiç bakmıyosunuz? Yoksulum da onun için mi? Zengin değilim diye mi beni en son bindireceksiniz?

KLOTHO. – Sen kimsin?

MİKYLLOS. – Kunduracı Mikyllos'um ben.

KLOTHO. – Beklediğine canın mı sıkıldı? Tyrannos'un dediklerini duymadın mı sen? Bir an bırakalım diye bak bize neler neler veriyor! Seni böyle bıraktık diye niçin sevinmiyorsun, şaştım doğrusu.

MİKYLLOS. – Söyleyeyim de dinle, ey Moira'ların en iyisi! Kyklop, adına Kimse diyen adamı en son yiyeceğine söz vermiş, beni hiç sevindirmez öyle şeyler. İster birinci olalım, ister sonuncu, bizi yiyecek dişler gene o dişlerdir. Doğrusu halim de zenginlerinkine benzemezdi; hani taban tabana karşıt derler, bizim yaşamlarımız da öyleydi işte. Tyrannos sağlığında mutlu sayılırdı: herkes ondan korkar, bütün gözler ona bakardı. Altın, gümüş o kadar parasını, giyinip kuşandığı giysilerini, cici cici oğlanlarını, güzel güzel kadınlarını, atlarını, şölenlerini bıraktı: kolay değil; öyle zevklerden ayrıldı diye üzülüyorsa, anlaşılır doğrusu; bilmem nasıl oluyor, insanın ruhu o şeylere ökseye tutulur gibi tutuluveriyor; o kadar zaman birarada kalınca onlarla kaynaşıyor, ayrılmayı kolay kolay benimseyemiyor. Daha doğrusu o hazlar insan için bir türlü koparılamayacak bir zincir oluyor. Her ne halse, insan o hazları bir kez tattı da sonra zorla sürüklendi mi, başlıyor bağırma; yalvarıyor, çırpınıyor. Hiçbir şeyden korkmaz dediğin insanlar, Hades'e götüren yolda bir de bakıyorsun ki korkak kesiliveriyorlar. Bunun için hep durup durup arkaya bakıyor,

muradına erememiş sevdalılar gibi, dünya ışığını hiç olmazsa uzaktan bir kez daha görmek istiyorlar. Demin yolda kaçmaya kalkan, burada da yalvarmalarıyla seni rahatsız eden budalanın yaptığı da başka bir şey değildi.

Ama benim yaşamda nem oldu ki? Ne tarlam, ne evim, ne altınım, ne de eşyam vardı; ben öyle yüksek görevlere, şana, şöhrete ermedim, benim için yontular dikilmedi. Buraya gelmeye hazırdım elbette: Atropos bana el eder etmez, bir kundura yapıyordum, elimden bıçağımı da, köseleyi de attım, hemen doğruldum; ayaklarımı giymeden, boyayı bile temizlemeden peşine düştüm; daha doğrusu ben önden yürüdüm, hep de önüme baktım. Arkamdan beni çağıracak, başımı döndürmeme neden olacak bir şey bırakmadım ki! Şimdi, Zeus hakkı için doğrusunu söyleyeyim, görüyorum ki burada her şey tam istediğim gibi: herkes birbiriyle eşit, kimsenin yanındakinden bir farkı yok; bu da benim çok hoşuma gidiyor. Öyle sanıyorum ki ahrette kimseden gelip borçları istenmez, vergi mergi yoktur; dahası da var: burada elbette kışın kimsenin soğuktan donduğu, hastalandığı, güçlü insanlardan dayak yediği de görülmez; burada insanın başı dinç olur elbette. O kadar da değil: burada, dünyadaki tersine, biz yoksullar gülüyoruz, zenginlerse üzülüp üzülüp inliyorlar.

KLOTHO. – Gerçekten, Mikyllos, ne zamandan beri bakıyorum, sen gülüyorsun. Neymiş acaba bu kadar neşelenmenin nedeni?

MİKYLLOS. – Bütün tanrıçalar içinde en çok saydığım tanrıça, ey Klotho! Dinle beni. Yukarıdayken ben, bu tyrannos'un sarayının yanında bir yerde oturdum; sarayda neler olduğunu gördüm de bu adamı tanrı gibi bir şey sanırdım. Parlak giysileri, arkasından giden bir sürü adamları, altınları, elmas kakmalı sağrıkları, altın ayaklı karyoları gözlerimi kamaştırırdı da ben

onu mutlu sanırdım. Onun için pişirilen yemeklerin kokusunu duydum mu, çatlardım kıskançlığımdan. Şöyle başını arkaya atıp, herkesten saygı görerek salını salını yürürken ben onu bütün insanlardan üstün görürdüm, bence herkesleri aşardı, hem de ne kadar!.. Ama ölüp de bütün o süslerinden soyunduktan sonra baktım ki gülünç adamın biriymiş; ben böyle bir alçağa hayran olmuşum, mutfağından gelen kokuları duyduğum için onu mutlu sanmışım, Lakonia denizinden getirilmiş kabuklar için onu kıskanmışım. Ben de ne gülünçmüşüm meğer!..

Hem de yalnız o tyrannos'un haline gülmüyorum ki!.. Tefeci Gniphon da görülecek şeydi: yaşamında zenginliğinin zevkini sürmedi diye inleyip duruyordu; bütün malı, en yakın akrabası olduğu için, Rodokhares'e kalmış, o da savurganın biridir. Gniphon'un nasıl yaşadığını düşündüm de gülmekten kendimi alamadım: benzi soluk, üstü başı kir içinde, hep öyle gezerdi; bir tasalı, bir tasalıydı ki!.. Yalnız elleri çalışırdı, o da talanton'larını, on binlerce drakhme'lerini saymak için. Onun öyle yavaş yavaş topladığı zenginliği, mutlu Rodokhares şimdi çarçur ediverecek. Gülünmez mi bunlara?.. Biz ne diye duruyoruz sanki? Açılalım artık, bu heriflerin ağlayıp inlemesini dinleyip yolda da güleriz.

KLOTHO. – Haydi sen bin de kayıkçı demiri alsın.

KHARON. – Ne geliyorsun sen? Kayık doldu artık. Şimdi burada kal da yarın sabah erkenden seni alır, geçiririm.

MİKYLLOS. – Kokmaya başlayan bir ölüyü bırakmak yakışır mı Kharon? Yasaya uymadı diye seni Rhadamanthys'e şikayet edeyim de gör sen. Bak şunların yaptığına! Beni burada yalnız koyup gidiyorlar. Ben de suya atılıp yüzerek onlara yetişemez miyim sanki? Ölmüşüm bir kez, artık gücüm yetmez de boğulurum diye korkacak değilim ya! Doğrusu kayıkçıya verecek obolos'um da yok.

KLOTHO. – Ne yapıyorsun, Mikyllos? Bekle hele; suyu böyle geçmeye izin yoktur.

MİKYLLOS. – Olsun olmasın! Ben öbür kıyıya belki sizden de önce varırım.

KLOTHO. – Yasak dedim sana! Öyleyse gidelim yanına, alalım şunu; sen, Hermes, yardım et de yukarı çıksın.

KHARON. – Peki ama nereye oturtacağız? Görüyorsun, her yer dolu.

HERMES. – Sence bir engel yoksa tyrannos'un sırtına bin-diririz.

KLOTHO. – Bunu güzel buldun doğrusu, Hermes.

KHARON. – Haydi bin de otur o hayının omuzuna; ama sıkı bas ha! Biz de açılalım artık. İyi yolculuklar hepinize!

KYNİSKOS. – Sana şimdiden söyleyeyim de sonra aldattın demeyesin Kharon: öteki kıyıya varınca sana bir obolos verebileceğimi hiç umma; şu gördüğün heybeyle sopadan başka hiçbir şeyim yok benim. Ama sintineyi boşaltayım, küreğe yardım edeyim dersen, hazırım. Sen bana hele elime uygun, sağlam bir kürek ver, görürsün, hiç şikayetin olmaz benden.

KHARON. – Peki, kürek çek sen, para istemem.

KYNİSKOS. – Kürek çekerken bir de türkü tuttursak olur mu?

KHARON. – İyi bir deniz türküsü biliyorsan söyle, hoş olur.

KYNİSKOS. – Bir değil, birçok bilirim Kharon; ama bak, senin yolcular hep inliyor, şaşırtacaklar türkümü.

ÖLÜLER. – Ah! Benim mallarım! – Ah! Benim çiftim çubuğum! – Ah! Ne güzeldi benim evim barkım! – Ah! Benim yeni doğmuş yavrularım! – Geçen yıl diktiğim çubukların kimler toplayacak üzümlerini?

HERMES. – Ya sen Mikyllos, ağlayacağın bir şeyin yok mu senin? Yoksa da gene ağla; görenek öyledir, bu su geçilirken inler herkes.

MİKYLLOS. – Niye yerinecekmişim ben? İşte, rahat rahat geçiyoruz.

HERMES. – Sen hele inle de görünüşü kurtaralım.

MİKYLLOS. – Sen öyle dediğin için Hermes, inleyeyim o zaman. Ah! Benim köselelerim! Ah! Benim partallarım! Ah! Benim çürümüş çarıklarım! Benim başıma gelenler! Artık sabahtan akşama kadar aç kalmayacağım; kışın yalınayak, üstüm başım pillim pillim, titreyerek gezmeyeceğim. Bızımla bıçağım kimlere kalacak acaba?

HERMES. – Yeter artık ağladığınız. Zaten bakın, yolculuk bitti sayılır.

KHARON. – İnmeden hele kayıkçının hakkını verin. Sen de ver. Herkes verdi. Sen de ver obolos'u Mikyllos.

MİKYLLOS. – Canın gülmek istiyor senin, Kharon; ha ben-den bir obolos istemişsin, ha su üstüne yazı yazmaya kalkmışsın, hepsi bir. Senin obolos dediğin dört köşe midir, yuvarlak mıdır, bakalım ben onu biliyor muyum?

KHARON. – Desene ki kazançlı iş görmüşüz biz bugün! Haydi neyse, inin hepiniz; ben şimdi gidip atları, öküzleri, köpekleri, öteki hayvanları getireceğim; yazıktır, onlar da geçsin ırmağı.

KLOTHO. – Sen şu ölüleri al da götürüver Hermes. Ben gene öteki kıyıya döneceğim: birine İndopatres, birine Heramithres derler iki derebeyi vardı, topraklarının sınırı üstünde bir türlü anlaşamayıp birbirlerini öldürdüler, onları getireceğim.

HERMES. – Haydi biz gidelim; daha doğrusu siz sıra olun da arkama düşün.

MİKYLLOS. – Hey Herakles! Ne karanlık yermiş burası! Nerede şimdi güzel Megillos? Simikhe mi daha güzel, Phryne mi, nasıl anlaşılır burada? Her şeyin hali bir, her şeyin rengi bir: burada ne güzel var, ne de daha güzel. Abamı eskiden çirkin göürdüm ya! O bile bana kralın kuşandığı giysiler kadar değerli gözüküyor: ikisi de karanlıklar içinde, ikisi de farkedilmiyor. Sen neredesin, Kyniskos?

KYNİSKOS. – Buradayım, Mikyllos, seninle konuştuğum yerde; istersen gel, birlikte yürüyelim.

MİKYLLOS. – İyi söyledin, ver bana elini. Senden sorayım Kyniskos: sen bir zamanlar Eleusis törenlerine girmiş, tarikata katılmıştın: burada olanlar da oradakilere benzemiyor mu?

KYNİSKOS. – Gerçekten! Benziyor. Bak, bir kadın eline bir meşale almış, sert sert, diş gösterir gibi üstümüze geliyor. Erinys'lerden biri olacak.

MİKYLLOS. – Haline, kılığına bakılırsa öyle.

HERMES. – Al şunları, Tisiphone; hepsi bin dört tanedir.

TİSİPHONE. – Rhadamanthys sizi ne zamandır bekliyor burada.

RHADAMANTHYS. – Getir hepsini, Erinys; sen de Hermes, her birini birer birer çağırırsın.

KYNİSKOS. – Babanın başı için Rhadamanthys, önce beni çağır.

RHADAMANTHYS. – Neden?

KYNİSKOS. – Buraya bir tyrannos getirildi, ben onun suçlarını bilirim, onları söylemek istiyorum. Önce kendimi tanıtmazsam, nasıl yaşadığımı anlatmazsam, tanıklığımın bir değeri olmaz ki.

RHADAMANTHYS. – Kimsin sen?

KYNİSKOS. – Benim adıma Kyniskos derler, ey adaletli yargıç! Nasıl düşündüğümü sorarsan, söyleyeyim: feylesofum ben.

RHADAMANTHYS. – Gel bakalım, önce seni sorguya çekip yargılayayım. Sen de, Hermes, Kyniskos'un suçlarını söyleyecek kimse varsa, çağır onları.

HERMES. – Kyniskos'un bir suçunu söyleyecek kimse varsa, gelsin buraya.

KYNİSKOS. – Kimse gelmiyor.

RHADAMANTHYS. – Ama yetmez kimsenin gelmemesi, Kyniskos. Sen soyun da lekelerine bir bakalım.

KYNİSKOS. – Lekelerim mi varmış benim?

RHADAMANTHYS. – Her insanın yaşamında ettiği suçlar, ruhunda görülmez lekeler bırakır.

KYNİSKOS. – Soyundum, işte çırpıplağım: o dediğin lekeler bak var mı?

RHADAMANTHYS. – Şu ufacık üç dört lekeye bakmazsak, tertemiz bu adam. Bu da ne? Birtakım lekeler, yanıklar daha varmış, ama bilmem nasıl olmuş, hepsi silinmiş, daha doğrusu yolunup çıkarılmış. Nasıl oldu bu iş, Kyniskos, sen nasıl paklandın?

KYNİSKOS. – Söyleyeyim. Ben eskiden, terbiye görmemiş olduğum için, kötü yollara girmiştım, o sırada birçok lekem oldu; ama felsefe öğrenmeye başlayınca, ruhumu o lekelerden yavaş yavaş temizledim.

RHADAMANTHYS. – Bu adamın kullandığı ilaç iyi, etkili bir ilaçtır. Haydi, sen Mutlular adasına git, orada iyi insanlar arasında oturursun; ama önce, o söylediğin tyrannos için bildiklerini anlatırsın. Sen, Hermes, ötekileri çağır.

MİKYLLOS. – Benim işim de kolaydır, Rhadamanthys, çabuk incelenir. Bak, soyundum bile; ne pürüzüm varsa görürsün.

RHADAMANTHYS. – Kimsin sen?

MIKYLLOS. – Kunduracı Mikyllos.

RHADAMANTHYS. – Çok iyi, Mikyllos, sen de tertemizsin, hiçbir leken yok. Sen de git, Kyniskos'un yanında dur. Hermes, sen tyrannos'u çağır.

HERMES. – Lakydesoğlu Megapenthes, gel buraya. Nereye gidiyorsun? Buraya gel dedik sana. Seni çağırıyorum, tyrannos. Tisiphone, şunu boynundan yakala da sürüver ortaya.

RHADAMANTHYS. – Sen, Kyniskos, anlat ne biliyorsan: suçlu önünde işte.

KYNISKOS. – Değil mi ki lekelerini görünce neler yaptığını hemen anlayacaksın, ben sussam da olurdu. Ama anlatayım gene, benim söyleyeceklerim onu daha iyi meydana vurur. Bu alçakların alçağı, yönetimi ele almadan, o da herkes gibi bir adamken neler etti, onu bir yana bırakıyorum. Ama sonradan kendini bilmez adamlarla birleşti, yanına birçok yardımcı buldu, devlete karşı geldi; tyrannos olunca da on bin kişiyi, mahkemeneden geçirmeksizin öldürttü, her birinin mallarını aldı; böyle zenginliğin son derecesine varınca her türlü ahlaksızlığa kendini verdi, yurttaşlarına etmediği zulüm, etmediği işkence kalmadı, kızların namusunu bozdu, delikanlıları baştan çıkardı, sarhoş bir insan çevresindekilere ne yapabilirse birinden geri kalmadı. Rasgeldiklerine öyle bir yukarıdan, öyle bir kibirle bakardı, öyle sertlik gösterirdi ki şimdi kendisine ne ceza etsen gene az kalır. Bu yüreksiz alçağın neler bulup çıkardığı anlatılmakla bitmez; en yakın akrabaları bile kötülüğünden kurtulamazlardı. Bu dediklerimin birer yalan, birer kuru iftira olmadığını anlaman için de, öldürttüğü adamları buraya çağır, yeter. Zaten bak, hepsi geliyor: çevresini sardılar, boğazına sarıldılar. Bütün bu adamlar, Rhadamanthys, bu acımasız kurban gitmiştir: bir bölümü,

karıları güzel olduğu için, onun tuzaklarına düştü; bir bölümü, oğullarının türlü hakarete uğramak üzere alınıp götürülmesine dayanamadıkları için öldürüldüler; kimi zengin oldukları için, kimi de doğru olup onun her ettiğine peki demedikleri için canlarını verdiler.

RHADAMANTHYS. – Ne yanıt vereceksin bunlara, alçak?

MEGAPENTHES. – Birçok insanları öldürdüğüm, öldürttüğüm doğrudur; ama Kyniskos'un öteki söylediği suçları işlemedim: kadınları kandırdığım, kızların, oğlanların namusunu bozduğum yalandır.

KYNISKOS. – Bütün dediklerim doğrudur Rhadamanthys: hepsi için tanık gösteririm.

RHADAMANTHYS. – Kimmiş acaba senin tanıkların?

KYNISKOS. – Hermes, sen bana bu adamın lambasıyla yatağını çağır, gelsinler buraya; kendi önlerinde işlenen suçları söylerler.

HERMES. – Megapenthes'in yatağıyla lambası buraya gelsin! Geldiler işte.

RHADAMANTHYS. – Megapenthes'in neler ettiğini anlatın. Yatak, önce sen söyle.

YATAK. – Kyniskos'un bütün dedikleri doğrudur. Ama, ey ulu Rhadamanthys, benim dilim varıp da söyleyemem, benim üstümde gördüğü işler çok ayıp şeylerdi.

RHADAMANTHYS. – Fazlasını söylemeye dilin varmıyor, ama bu kadarı da kuşkuya yer bırakmıyor, açıkçasını söyledin. Şimdi de sen anlat, Lamba.

LAMBA. – Gündüz ne yapardı, görmedim, ben yanında değildim. Ama geceleri ne yapardı, nelere izin verirdi, sıkılıyorum onları da söylemeye. Öyle alçaklıklar gördüm ki tüyler ürpertir, bir türlü anlatılmaz. Kaç kez ben, artık yağı içmeyeyim de sö-

neyim dedim; ama o beni yakalar, edepsizliklerinin ta yanına götürür, ışığını kirletirdi.

RHADAMANTHYS. – Yeter bu kadar tanık. Hele sen o süslü giysilerini çıkar da lekelerini sayalım. Hey ulu tanrılar! Bütün bedeni baştan aşağı kadar leke içinde, mosmor kesilmiş. Şimdi biz buna ne ceza verelim? Pyriphlegethon'un ta dibine mi atalım, yoksa Kerberos'a mı verelim?

KYNISKOS. – Ne biri, ne de öteki, iznin olursa ben sana yeni bir işkence öğreteyim, bunun suçları için öylesi daha iyi olur.

RHADAMANTHYS. – Söyle bakalım, hoşnut kalırım.

KYNISKOS. – Her ölünün Lethe suyundan içmesi gelenektir, değil mi?

RHADAMANTHYS. – Öyledir, hepsi içer.

KYNISKOS. – Bir bunu bırakmayın, içmesin o sudan.

RHADAMANTHYS. – Niçin o?

KYNISKOS. – O sudan içmesin de dünyadaki halini, gücünü, tattığı hazları, zevkini, sefasını unutamasın; yaman bir ceza olur ona.

RHADAMANTHYS. – Güzel söyledin. Ona böyle ceza edelim. Buradan götürsünler de Tantalos'un yanına bağlasınlar, yaşamında ettiklerini unutmasın.

YOSMA KONUŞMALARI

I

GLYKERA'YLA THAİS

GLYKERA. – Hani Arkania'lı bir asker vardı, Thais, bir zamanlar Habrotonon'u kapatmış, sonradan da beni oynaş tutmuştu; giysisi erguvan işlemelidir, arkasına da bir asker örtüsü alır. Tanıyor musun, yoksa unuttun mu yüzünü?

THAİS. – Unutmadım, Glykera'cığım, tanırım. Geçen yıl Harman bayramında¹ gelip bizimle içmişti. Ne olmuş? Bir şey diyecektin sen.

GLYKERA. – Gorgona edepsizi yok mu? Ben onu dost bilirdim; o askeri kandırmış, aldı elimden.

THAİS. – Demek seninle değil şimdi; Gorgona'nın oynaşımı oldu?

GLYKERA. – Öyle oldu, Thais; ne yalan söyleyeyim? Pek üzüldüm.

---

1 Harman bayramı, ekin kaldırıldıktan sonra, Demeter tanrıça onuruna kutlanırdı.

THAİS. – Kötü oyun etmiş, Glykera’cığım, ama sen de bil-meliydin böyle bir şey olacağını. Ne yaparsın? Biz yosmaların alışkanlığımızdır. O kadar üzülme, hele Gorgona’ya bir şey diye-yim, sitem edeyim deme; bak Habrotonon sana hiç sitem etti mi? Sen de onun dostuydun, alıverdirdin elinden oynasını.

Benim anlamadığım, şaştığım bir şey varsa, o kadının nesini beğenmiş o adam? Büsbütün kör mü gözleri? Saçları başından seyrektili, alın büsbütün açıldı, görmemiş mi? Dudakları sanki ölü dudağı, bir damla kan yok; boynu ipince, damarları çıkık, burnu kocaman... Beğenilecek bir şeyi varsa o da boyunun uzun, düz olması; gülümsemesi de insanı çeker hani!

GLYKERA. – Sen o Arkania’lıyı güzelliğiyle mi kandırdı sanırsın, Thais? Bilmez misin, anası Khrysarion büyücüdür; Tesalya’da öğrenmiş, okur üfler de gece ayı gökten aşağı indirir. Adamcağıza tütsülü sular içirip aklını çelmiş, şimdi de yoluyor onu.

THAİS. – Sen de, Glykera’cığım, başka birini yolarsın. Dün-yada erkek mi yok?

II

MYRTİON, PAMPHİLOS, DORİS

MYRTİON. – Sen, şu gemiler işleten zengin Pheidon’un kızını alıyormuşsun, Pamphilos, nikahınız kıyılmış bile. Bunca yeminlerin, gözlerinden akıttığın yaşlar bir anda uçuverdi demek! Myrtion’unu unuttun, Pamphilos, hem de ben karnım burnum-da gebeyken unuttun. Seninle sevişmenin buymuş sonu! Yakın-da çocuğum doğacak, sürüneceğim. Bir yosma için başında bir çocuk bulunması nedir bilir misin sen? Nasıl besler onu? Hem

ben doğuracağım çocuğu atmam, hele oğlansa vermem kimse-
lere. Adını Pamphilos korum, sevdami avutsun diye saklarım
yanımda. Bir gün olur, gelir sana, gelir de zavallı anasına ettiğin
vefasızlığı kakar senin başına. Aldığın kız hiç değilse güzel olsa!
Geçenlerde onu Thesmophoria¹ bayramında gördüm; annesiyle
dolaşıyordu. Bir gün onun yüzünden Pamphilos'umdan ayrıl-
cağım hiç aklıma gelmemişti. Önce bir bak: yüzü nasıldır, gözü
nasıldır, bir öğren. Şaşı, tirşe gözleri birbirine bakan bir kız
aldığına dövünürsün sonra. Ama gelinin babasını, Pheidon'u
gördün, suratını bilirsin, kızını da görmene artık ne gerek var!..

PAMPHİLOS. – Senin bu saçmaların daha uzun sürecek mi,
Myrtion? Bütün bu kız öykülerini, gemi sahiplerinin kızlarıyla
evlenme sözlerini nereden çıkarıyorsun? Burnu eğri mi, yassı
mı? Yüzü güzel mi, çirkin mi? Ben ne bileyim? Senin dediğin
Pheidon büyük olasılıkla şu Alopeke'li Pheidon olacak, onun
gelinlik kızı var mı, yok mu, onu bile bilmem. Pheidon benim
babamın dostlarından bile değildir. Anımsıyorum, geçenlerde
bir sözleşme yüzünden aralarında dava olmuştu. Babama bir
talanton borcu varmış, vermek istememiş. Babam onu Deniz
mahkemesine götürdü; parasını zorla almış, hem tamamını da
alamamış. Ben evlenmek isteseydim bana Demeas'ın, hani geçen
yıl orduya komutanlık eden Demeas'ın kızını veriyorlardı, onu
alırdım; ana tarafından akrabamdır benim. Onu bırakır da gidip
Pheidon'un kızını mı alırdım? Sana kim söyledi bunları? Yoksa
Myrtion, sen kıskançlığından bütün bu masalları kendi kendine
mi uyduruyorsun? Kendin kurup kendin mi üzülüyorsun?

MYRTİON. – Sen evlenmiyor musun, Pamphilos?

---

1 Atina kadınlarının, kışlık tohumların ekilmesinden sonra, Demeter'e teşek-
kür için kutladıkları bayram; kasım ayına rastlardı.

PAMPHİLOS. – Deli misin sen, Myrtion? Yoksa içtin de düş mü görüyorsun? Dün pek o kadar yiyip içmedik; nereden geldi bu hal sana?

MYRTİON. – Doris'ten duydum da üzüldüm. Doğurmam yaklaştı, bana yün alsın, Lokheia'ya¹ da benim için dua etsin diye çarşıya göndermiştim. Yolda Lesbia'ya rastlamış. Anlatsana duyduklarını Doris: bu masalı sen uydurmadın ya!

DORİS. – Bir tek yalanım varsa gök başıma yıkılsın, hanımcığım! Prytaneion'un² önünden geçiyordum, Lesbia yanıma geldi, gülerekten: “Senin hanımın oynaşı, Pheidon'un kızını alıyor” dedi. “İnanmazsan git de oturduğu sokağa bak, bütün ev çelenklerle donatılmış, çalgıcı kızlar getirilmiş, bir gürültü, bir kıyamet, hep düğün şarkıları söyleniyor” dedi.

PAMPHİLOS. – Sen de gidip baktın mı, Doris?

DORİS. – Bakmaz olur muyum? Ne dediyse gördüm hepsini.

PAMPHİLOS. – Sizi yanıltan nedir, anladım şimdi. Lesbia'nın dedikleri yalan değil Doris; senin Myrtion'a anlattıkların da doğru. Ama bir hiç yüzünden telaş etmişsiniz. Bizim sokakta düğün vardı, ama bizim evde değildi. Dün buradan eve döndüğüm zaman annem söylemişti, şimdi anımsıyorum. “Pamphilos” dedi, “senin arkadaşın Kharmides, hani bizim komşu Aristainetos'un oğlu Kharmides, artık evleniyor, aile kuruyor. Sen daha ne zamana kadar o yosmayla oturacaksın?” dedi. Ben bir şey duymamışım gibi gidip yattım. Sabahleyin de evden daha güneş doğarken çıktım, zaman erken olduğu için Doris'in gördüklerinin hiçbirini görmedim, inanmazsan Doris, git de bir daha bak;

---

1 Doğuran kadınlara yardım ettiği için Artemis'e verilen ad; “doğurtucu” demektir.

2 Yunan kentlerinde kutsal ateşin yakıldığı binalar; konuklarla devletin beslediği adamlar da o binalarda yatırırdı.

ama sokağa değil, eve bak, kapıya bak; hangisinin donatıldığını anlarsın. Bizim kapı değil, komşunun kapısı.

MYRTION. – Ölmüştüm, beni yeniden diriltiyorsun Pamp-hilos; başıma öyle bir felaket gelsin, bir dakika yaşamam, asarım kendimi.

PAMPHİLOS. – Gelmez senin başına öyle bir felaket. Dilerim tanrılardan, beni hiçbir zaman çıldırtıp da Myrtion'umu unutturmasınlar; hele karnında benden bir çocuğu varken...

III

PHİLİNNA'YLA ANNESİ

ANNE. – Sen çıldırdın mı, Philinna? Neler yapmışsın o dün akşamki şölende? Bu sabah Diphilos hüngür hüngür ağlayarak geldi, senin neler ettiğini anlattı. İçip içip esrimişsin, odanın ortasına çıkıp oynamışsın; o sana oynama demiş, dinlememişsin; sonra da gidip Diphilos'un arkadaşı Lamprias'ı öpmüştün; Diphilos'un öfkelenişini görünce işi büsbütün azıtmış, Lamprias'ın yanına oturup kolunu boynuna dolamışsın. Sana baktıkça Diphilos kıskançlıktan boğulacak gibi oluyormuş. Gece de onun koynuna girmemiş, başka bir yatakta yatmışsın; adamcağızı büsbütün çatlatmak ister gibi bir de türkü tutturmuşsun.

PHİLİNNA. – Ya kendi ettiklerini neden anlatmamış sana, anneciğim? Anlatsaydı, bana öyle meydan okumuş bir adamdan yana çıkmazdın elbette. Lamprias daha gelmemişti, Diphilos beni piç gibi bırakıp gitti onun oynaşının, Thais'in yanına oturdu, onunla konuşmaya başladı. Benim kızdığımı, artık o işi kessin diye işaret ettiğimi görünce Thais'i kulağının ucundan yakaladı, başını aşağı çekti, öyle bir öptü ki dudaklarını ayıramıyordu. Ben

ağlamaya başladım; güldü benim halime, Thais'in kulağına uzun uzun bir şeyler söyledi: hiç kuşku yok, beni çekeştiriyordu. Thais de bana bakıp bakıp gülüyordu. Sonunda Lamprias geldi; onlar da artık öpüşmeye kanmışlardı; ben gene bana bir kusur bulmasın diye gittim, Diphilos'un yanına oturdum. Sonra Thais ayağa kalktı, ilk önce o oynadı; bacaklarını öyle bir kaldırıyordu ki ondan başka kimsenin bacakları güzel değilmiş sanırsın! O oyununu bitirince Lamprias bir şey söylemedi, ağzını açmadı; ama Diphilos öve öve göklere çıkardı: her halinde bir şirinlik varmış, güzel oynuyormuş, her adımını saza tam uyduruyormuş, ayaklarının bilekleri pek inceymiş, daha birtakım şeyler... Sanki karşısındaki Thais değil de Kalamis'in Sosandra'sıdır sanırdın, öyle hayran oldu; Thais'in bedeni nasıldır bilirsin, hamamda gördük... Kız da hemen bana alaylı alaylı sözler atmaya başladı: "İçimizde değnek gibi sıska bacaklarından utanmayan varsa o da kalkar oynar" dedi. Ne diyeyim sana, anneciğim? Kalkıp oynadım. Bana ne yapmak düşerdi? Hakarete ses çıkarmayıp da Thais'in söylediği doğrudur dedirtemezdim ya! Ben yerimde oturacağım da o şölende bir başına kurulacak mıydı?

ANNE. – Sen de çalımın pek seversin, kızım. O şakasına al-dırmasan daha iyi ederdin. Anlat bakalım, sonra ne oldu?

PHİLİNNA. – Şölende bulunanların hepsi beni alkışladı. Bir Diphilos arkaya yaslanmış, gözlerini tavana dikmişti; ben yorulup oturuncaya kadar hep öyle durdu.

ANNE. – Peki, Lamprias'ı öptüğün, yerinden kalkıp kollarını onun boynuna doladığın doğru mu? Neden yanıt vermiyorsun? Bağışlanacak özür değil o.

PHİLİNNA. – Diphilos beni üzdüğü gibi ben de onu üzeyim demiştim.

ANNE. – İşi o kadarla da bırakmamış, koynuna girmek istememişsin; o ağlarken sen bir şarkı tutturmuşsun. Sen bizim yoksul olduğumuzu bilmiyor musun, kızım? Getirdiği armağanları bir düşünsene. Aphrodite bize o delikanlıyı göndermeseydi, geçen kış ne olurdu bizim halimiz?

PHİLİNNA. – Öyledir diye hakaretlerine katlanacak mıyım?

ANNE. – Öfkelendiğini belli etme demiyorum; ama o seni horladı diye sen de onu horlamaya kalkma. Bilmez misin, âşık kısmı usanıverir; bir kez hor görüldü mü, gücenir de bir daha gelmeye utanır. Derler ya! Kızım: çok çekme ipi, koparırsın.

IV

MELİTTA'YLA BAKKHİS

MELİTTA. – Kuzum Bakkhis, Tesalya'da hani birtakım büyücü kadınlar varmış, büyü yaparlar da bir erkeğin gönlünde, en nefret ettiği kadın için bile sevgi uyandırırlarmış; öyle birini biliyorsan çağır, getir buraya, sen de tanrılardan karşılığını görürsün. Bütün bu giysileri, bu altın süsleri veririm ona; yeter ki Kharinos gene bana gelsin, benden nasıl soğuduysa şimdi de Simikhe'den soğusun.

BAKKHİS. – Ne diyorsun? Kharinos seninle değil mi şimdi, Melitta? Seni bıraktı da Simikhe'ye mi gitti? Hani tam beş talanton drahoma getiren zengin bir kız ona varmak istemiş de seni sevdiği için almamış, bütün akrabalarını da darıltmış diyordun; nasıl ayrıldı şimdi senden?

MELİTTA. – O da öyle bir zamanmış, Bakkhis'çiğim; beş gündür yüzünü bile gördüğüm yok. Simikhe'yi alıp arkadaşlarından Pammenes'in evine kapandı, zevk ediyor orada.

BAKKHİS. – Büyük felakete uğramışsın, Melitta’cığım! Ama ne oldu da bozuştunuz? Öyle hiçten bir neden değildir elbette.

MELİTTA. – Ne olduğunu ben de iyice bilmiyorum. Geçen gün, babasının borçlularından birini görüp para istemek için Pire’ye gitmişti, dönüşte yüzüme bile bakmadı; her zamanki gibi karşılamaya koştum, yanına sokmadı. “Sen git de o gemi sahibi Hermotimos’u gör, ya da Çiniciler sokağına git de duvarlara ne yazmışlar, onu oku, bir direğe ikinizin de adını yazmışlar” dedi. “Hermotimos kimmiş? Neymiş o direk?” diye sordum. Hiç yanıt vermedi, yemeğe de oturmadı, bana arkasını döndü, yattı. Gönlünü etmek için, inan olsun, elimden geleni yaptım, sarıldım, bana doğru döndürmeye çalıştım, gene kıınıldamadığını görünce sırtını öptüm. Hiç mi hiç yumuşamadı: “Beni bırakmazsan, zamanın geceyarısı olmasına bakmam, çıkar giderim buradan” dedi.

BAKKHİS. – Sen tanır mısın o Hermotimos’u?

MELİTTA. – Hermotimos adında bir gemi sahibi tanırırsam bugünkünden de daha perişan olayım Bakkhis! Kharinos horozun ilk ötüşünde uyandı, gün doğar doğmaz evden çıktı; benim adım Çiniciler sokağında bir duvara yazılmış demişti ya! Onu anımsadım, işin aslı neymiş öğrensın diye Akis’i oraya gönderdim. Girerken sağ kolda, Dipyle’nin yanındaki duvara: “Melitta Hermotimos’u seviyor” diye yazmışlar. Altında da “Gemi sahibi Hermotimos Melitta’yı seviyor” yazılıymış, işte o kadar.

BAKKHİS. – Çapkınların işi! Anladım şimdi. Kharinos’un kıskanç olduğunu biliyorlar ya! Çileden çıkarmak istemişler; içlerinden biri gidip duvara o sözleri yazmıştır; Kharinos da hemen inanıvermiş. Ben bir yerde görürsem, bir konuşayım onunla: daha toy bir çocuk, hiç görgüsü yok.

MELİTTA. – Simikhe’yle kapandı diyorum sana, nerede görürsün? Anasıyla babası da gelip hâlâ burada arıyorlar. Ama, Bakkhis, demin dediğim gibi bir kocakarı bulursak, o beni yeniden canlandırabilir.

BAKKHİS. – Tanırım öyle bir kadın, cicim; becerikli büyüçüdür. Aslı Suriyeliymiş, daha sapasağlam bir kadın. Benim Phantias da, senin Kharinos gibi, bir hiç yüzünden darılmıştı, o kadının sayesinde gene geldi bana. Aradan tam dört ay geçmiş, benim hiçbir umudum kalmamıştı; bir gün baktım, büyü etkisini göstermiş, Phantias döndü bizim eve.

MELİTTA. – Ne yapmıştı o kocakarı, anımsıyor musun?

BAKKHİS. – Çok para istemez, Melitta; bir drakhme’yle bir de ekmek alır, o kadar. Bundan başka tuz, yedi tane obolos, bir çerağ bulunduracaksın. Kocakarı onları da götürüyor. Bir testiye de şarapla su dolduracaksın, kendisinden başka kimse bir yudum içemiyor. Erkeğin bir şeyine gerek varmış: giysi mi olur, kundura mı olur, kılı mı olur, ne olursa olsun öyle bir şeyi bulunacak.

MELİTTA. – Kunduraları var.

BAKKHİS. – Onları bir çiviye asıyor, altında da kükürt yakıp ateşin üstüne tuz atıyor. Sonra ikinizin de adınızı, oynasının adıyla senin adını söylüyor. Sonra koynundan bir çıkırık çıkarıyor, bir yandan onu çevirip bir yandan harıl harıl birtakım şeyler okuyor; öyle sözler ki insanı ürpertiyor. Bana geldiği zaman böyle yaptı işte; baktım ki Phantias geldi gerisingeriye: arkadaşları o kadar çıkıştı, Phoibis’le oturuyordu, o o kadar yalvardı, hiçbirini dinlemedi, geldi bana. İş asıl o kadının okuduğu anlaşılmasız sözler görmüş. “Phantias artık Phoibis’ten nefret etsin” dedim, onun da yolunu öğretti: sokakta izini bulup üstünden yürümeliymiş; sağ ayağını bastığı yere sen sol ayağını, sol ayağını bastığı yere de sen sağ ayağını basacaksın, bir yandan da: “Senin üstünden

yürüyorum, ben senden üstünüm” diyeceksin. Bütün dediklerini yaptım birer birer.

MELİTTA. – Aman durma, Bakkhis’çiğim, çabuk ol. Git getir o Suriyeli karıyı. Sen de, Akis, ekmeği, kükürdü, her şeyi hazırla, gelince hemen yapsın büyüsunü.

V

KLONARİON’LA LEAİNA

KLONARİON. – Neler söylüyorlar senin için Leaina? Dediklerine göre Lesbos’lu zengin Megilla, sana bir erkek gibi âşık olmuş, sen şimdi onunla yaşıyormuşsun. Aranızda birtakım işler oluyormuş. Ne dersin? Bak, kızardın. Haydi söyle: doğru mu?

LEAİNA. – Doğru, Klonarion; o kadar tuhaf bir şey ki ben de şaşırdım kaldım.

KLONARİON. – Gençliği besleyen tanrıçanın¹ başı için anlat: neler oluyor? Ne istiyor o kadın? Onunla beraber neler yapıyorsunuz? Sevmiyorsun sen beni, yoksa saklamazdın böyle şeyleri.

LEAİNA. – Benim senden çok sevdiğim arkadaşım mı vardır? Sen de bilirsin... O kadın erkek gibi, bayağı korkuyorum.

KLONARİON. – Anlamıyorum ne demek istiyorsun. Söylerler: Lesbos’ta erkek kadınlar varmış, erkeklerden hoşlanmazlar da kadınlara erkek gibi yanaşırlarmış, o da onlardan mı yoksa?

LEAİNA. – Öyle bir şey.

KLONARİON. – Ee anlatsana haydi! Seni nasıl inandırdı, sen nasıl kandın? Sonra ne oldu aranızda? Söylesene.

---

1 Gençliği besleyen tanrıça Toprak’tır; ama Aphrodite’ye, Artemis’e, Hekate’ye, Demeter’e de “gençliği besleyen” denirdi.

LEAİNA. – Korinthos’lu bir Demonassa vardır, o da zengindir, o da Megilla’nın huyundadır; akşam ikisi bir olmuş, evde sofrayı kurmuşlar. Beni de kithara çalmak için çağırmışlardı. Geç saatlere kadar çaldım; ben bitirdiğimde artık yatma zamanı gelmişti. Onların ikisi de esrikti. Megilla bana: “Artık uyumalı, Leaina, dedi; sen de kal burada, ikimizin arasında yatarsın” dedi.

KLONARİON. – Sen de peki dedin. Ee sonra ne oldu?

LEAİNA. – Beni önce öptüler; hem öyle dudaklarını bedeni-me sürmekle kalmadılar, ağızlarını da yarı açıyorlardı; bana sarılıp memelerimi sıktılar; üstelik Demonassa beni öperken ısıırıyordu da. Ben ne anlayayım bunların ne demek olduğunu? Megilla o sırada epey ateşlenmişti, başından takma saçını çıkardı. Ya! Saçları kendinin sanırdık, değilmiş; hani tıpkı da gerçeğe benziyor, o kadar iyi yapılp yerleştirilmiş. Bir de baktım ki başı, en erkek pehlivanlarınkı gibi traşlı. Onu öyle görünce şaşırdım. “Benim gibi güzel bir oğlan hiç gördün mü Leaina?” dedi. “Ben burada oğlan görmüyorum ki, Megilla” dedim. “Bana öyle kadınmışım gibi Megilla deme” dedi: “benim adım Megillos’tur; çoktan beri Demonassa’yla evliyim, benim karımdır o” dedi. Bu sözleri duyunca, Klonarion, ben başladım gülmeye. “Eskiden Akhilleus kızlar arasında erguvan giysiler kuşanıp erkek olduğunu nasıl saklamışsa, sen de Megillos, erkek olduğunu bizden gizlemişsin, öyle mi? Demek ki sende erkeklerde olan var; erkekler kadınlarla ne yapıyorsa sen de Demonassa’yla onu yapıyor musun? diye sordum. – Erkeklerde olan bende yoktur, olmasını da istemem Leaina, dedi. Benim gördüğüm iş büsbütün başka türlü, hem de daha hoştur, dedi. – Yoksa sen erdişi misin; hem erkek, hem kadın insanlar varmış, sen de onlardan mısın?” diye sordum. O zamana kadar Klonarion, onun ne demek istediğini anlamamıştım. “Hayır, bende kadınlık yok, yalnız erkeklik vardır” dedi.

Boiotia'lı bir çalgıcı kız tanırdım; bana ülkesini anlatırken söylemişti: eskiden Thebai'de bir kadın erkek olmuş, çok da iyi fala bakar, gelecekte haber verirmiş; adı da, yanılmıyorsam, Teiresias'mış. Megilla'ya: "Yoksa senin başından da öyle bir şey mi geçti?" diye sordum. "Hayır, Leaina, ben de siz kadınlar gibi doğdum; ama benim zevkim, isteklerim, her şeyim erkeklerinki gibidir" dedi. "O istekler sana yetiyor mu?" diye sordum. – Hele sen bırak da Leaina, görürsün; bak ben de erkek yerini tutmuyorum. Bende erkeklerde olan yok, yok ama yerine başkası bulunur. Sen karşı çıkma, görürsün" dedi. Boyun eğdim. Ne yapayım, Klonarion? Çok yalvardı; hem bana değerli bir gerdanlıkla ağır ağır kumaşlar vermişti. Erkeğe sarılır gibi sarıldım ona;

O beni öpüp öpüp uğraştı; soluyordu, belli ki pek hoşlanmıştı.

KLONARİON. – Peki ama, Leaina, neydi yaptığı? Ben asıl onu öğrenmek istiyorum.

LEAİNA. – Sorma o kadar incisini, güzel bir şey değil. Gökteki Aphrodite üstüne yemin ediyorum, söyleyemem daha fazlasını.

VI

KROBYLE'YLE KORİNNA

KROBYLE. – Gördün ya Korinna, kızken kadın olmak senin sandığın kadar korkunç bir şey değilmiş. Güzel bir delikanlıyla yatıp öğrendin artık; hem bak, ilk ağızda bir mina¹ kazandın; ben şimdi gideyim de sana bir gerdanlık alayım.

KORİNNA. – Al ya, anneciğim; ama Philainis'in gerdanlığı yok mu? İşte onun gibi ateş rengi taşları olsun.

---

1 Bir mina, ya da mina, aşağı yukarı dört buçuk altın değerindeydi.

KROBYLE. – Tıpkısını alırım. Ama sen dinle beni: sen bundan sonra ne yapacaksın, erkeklerle nasıl oturup konuşacaksın, sana onu anlatayım. Biz artık yalnız senin çalışanla yaşayacağız kızım. Baban öleli iki yıl oldu, o zamandan beri neyle geçindiğimizi hiç düşündün mü? Babanın sağlığında bir şeyimiz eksik değildi; demircilik ederdi, Pire’de herkesler bilirdi; demircilikte Philinos’un üstüne kimse yok derlerdi. O öldükten sonra önce maşalarını, örsünü, çekicini sattım. Hepsi iki mina tuttu, bir zaman onunla geçindik. Sonra ben bez dokudum, iplik, yün eğirdim, boğazımızı güç gücüne çıkardım. Seni besledim, ama kızım, senden umudum vardı da onun için çektim bütün o sıkıntıları.

KORİNNA. – Mina’yı mı istiyorsun benden?

KROBYLE. – Hayır; ama sen bu yaşa geldikten sonra beni beslersin, kendine güzel güzel giysiler alırsın, zengin olursun, süslü süslü, kat kat giyeceklerin, hizmetçilerin olur diyordum.

KORİNNA. – Nasıl olsun, anneciğim? Ne yapayım yani?

KROBYLE. – Delikanlılarla yaşar, onlarla içer, yatar, para alırsın.

KORİNNA. – Daphnis’in kızı Lyra gibi mi?

KROBYLE. – Onun gibi işte.

KORİNNA. – Ama ona kötü diyorlar.

KROBYLE. – Korkulacak bir şey değil ki! Sen de onun gibi zengin olur, kendine birçok oynaş edinirsin. Neden ağlıyorsun Korinna? Görmüyor musun? Ne kadar yosma kadın var, hepsinin arkasına düşenler oluyor, hepsi de para kazanıyor. Adrasteia’nın¹ gücüne gitmesin, ben Daphnis’i tanıdığım zaman kızı daha bu yaşa gelmemişti de arkasında çullarla dolaşırdı. Şimdi

---

1 Adrasteia, Öç tanrıçası Nemesis’in sıfatıdır; söylenen sözler kibir sayılıp tanrıların gücüne gitmesin diye Adrasteia’nın adı anılır.

sokakta nasıl geziyor, görüyorsun; arkasında parlak parlak giysileri, evinde dört hizmetçisi var.

KORİNNA. – Lyra nasıl kazandı onları?

KROBYLE. – Önce kendisine pek yakışan güzel güzel giysiler giydi, herkeslerin yüzüne güldü. Öyle her söze kahkahayı salıvermezdi ama kim konuşursa onun yüzüne gönül alarak, gülümseyerek bakardı. Erkeklerle düşüp kalkmakta ustalık gösterdi: biri evine gelir, ya da onu alıp dışarı götürürse hemen onu aldatayım demedi, hiçbir erkeği de kendi çağırmadı. Bir akşam parasını vererek bir şölene çağırırlarsa esrimez; erkekler sevmezler çok içen kadınları; etleri öyle arsız arsız ha bire tıktırırırım demez, bir parçacık alır; iki avurdunu birden doldurmaz, her lokmasını sessiz sessiz yer. Bardağındaki şarabı da birden dikmez, yavaş yavaş, yudum yudum içer.

KORİNNA. – Ya pek susamışsa, anne?

KROBYLE. – Hele pek susamışsa, büsbütün yavaş içer, Korinna. Herkesin sözüne karışmaz, öteki konuklarla alay etmez, parasını kim vermişse yalnız ona bakar, böylece kendini sevdirebilir ona. Yatma zamanı geldi mi, ne hayasızlık eder, ne de duygusuzluğa vurur. Herkese kendini böyle sevdirebilir işte. Bu söylediklerimi kulağına küpe edersen, biz de mutlu oluruz; yoksa senin Lyra'dan aşağı kalır yerin yok, ondan da üstünsün... Ama, Adrasteia'ya emanet, ben daha fazlasını söylemeyeyim. Ömrün uzun olsun da...

KORİNNA. – Para veren erkeklerin hepsi, benim dün akşam yattığım Eukritos gibi midir, anne?

KROBYLE. – Hepsi benzemez ona. Bazıları daha güzeldir; kimi yaşını başını almış olur; kimine de, ne yaparsın, doğa çirkin bir surat vermiştir.

KORİNNA. – Ben öyleleriyle de mi yatacağım?

KROBYLE. – En çok öyleleriyle yatacaksın, kızım; en çok para onlar verir de onun için. Güzel delikanlılar, güzelliklerini para diye geçirmeye kalkarlar. Ama sen hep kazancını düşün, o zaman bütün kadınlar seni parmaklarıyla gösterir: “İşte Krobyle’nin kızı Korinna; çok zengin oldu, annesinin de başını göğe yetirdi” derler. Ne dersin? Yapacak mısın bu dediklerimi? Hiç kuşum yok, dinlersin sözümü, öteki yosmaların hepsinden de çok kazanırsın. Hele sen şimdi hamama gir de yıkan; o dünkü genç, Eukritos, belki bugün gene gelir, sana söz vermişti.

VII

MUSARİON’LA ANNESİ

ANNE. – Oh oh! Musarion, sen kendine o Khaireas türünden bir oynaş daha buldun mu, işimiz iş demektir! Artık halk Aphrodite’sine bir keçi, gök Aphrodite’sine bir düve keser, zenginlik dağıtan tanrıçaya¹ da bir çelenk götürürüz; bu dünyada bizden mutlusu olmaz! Bize neler getirmiyor o delikanlı!.. Şimdiye kadar ne bir obolos verdi, ne bir fistan. Bir çift ayakkabısını, bir şişe lavantasını mı gördün? Boyuna kaçamak arıyor; söz veriyor veriyor, hep sonraya bırakıyor. Babası hele bir ölsünmüş de, kendisi mirasa konsunmuş da, o zaman hepsini getirip sana verecekmiş. Sen de kalkmış “Yemin etti, beni alacak” diyorsun.

MUSARİON. – Alacak ya, anneciğim: iki tanrıçayla Polias² üstüne yemin etti.

---

1 Demeter.

2 İki tanrıça, Demeter’le Persephone’dır. “Kentin koruyucusu” demek olan Polias, Athena’nın sıfatlarından; Athena, Atina kentini korurdu.

ANNE. – Sen de onun sözüne inanıyorsun ki geçen gün, arkadaşlarıyla içmeye parası yok diye, bana sezdirmeden bir yüzük verivermişsin. Satmış, parasıyla da eğlenmiş. Sakızlı gemi sahibi Praksias, Ephesos'ta yaptırıp sana iki gerdanlık getirmişti, her biri iki Dara altını ederdi, onları ona verdin. Değil mi ya! Çocukcağız arkadaşlarıyla para harcayacak! Verdiğin çamaşırları, gömlekleri de saymıyorum. Sözün kisası pek matahmış o çocuk! Gökten bir rahmettir inmiş başımıza!

MUSARİON. – Ama güzel çocuk, daha tüyü tüsü bitmemiş. Hem beni seviyormuş, ağlaya ağlaya söylüyor. Annesi Deimomakhe, babası Ceza mahkemesi üyelerinden Lakhes; beni alacağına da yemin etti. Hele ihtiyar gözlerini bir yumsun, çok şeyler umabiliriz.

ANNE. – Demek ki Musarion, bir çift kundura aldık da kunduracı bizden iki drakhme istedi mi, biz ona: “Paramız yok, ama umutlarımız var, al birkaç tanesini” diyeceğiz, öyle mi? Ekmekçiye de öyle deriz. Ev kirası diye geldiler mi: “Hele Kolyttos’lu Lakhes ölünceye kadar bekleyin, nikahımız kıyılsın, paranız hazır” der çıkarız. Bak: kentteki bütün yosmaların küpeleri var, gerdanlıkları var, Taraş kadınlarının gibi fistanları var, bir senin yok, utanmıyor musun?

MUSARİON. – Neden utanacakmışım anne? Ötekiler benden mutlu, benden güzel mi sanki?

ANNE. – Senden güzel olmasınlar, hepsi de senden akıllı. İşlerini biliyor, öyle güzel sözlere, boyuna yemin eden delikanlılara kanmıyorlar. Sen hiçbirine benzemiyorsun, bir bağılıktır tutturmuşsun. Khaireas’tan başka kimseye bakmam diyorsun. Geçenlerde hani Akharnai’li bir çiftçi gelmişti, o da gençti, onun da sakalı yoktu; babası şarap satmaya göndermiş, aldığı iki

mina'yı sana verecekti; onu da beğenmedin... İlle o dünya güzeli Khaireas olacak!..

MUSARİON. – Khaireas'ı bırakıp da o teke kokan rençberle mi yatacaktım? Khaireas'ın derisi yumuşacık, öteki Akharnai domuzuna benziyor.

ANNE. – Haydi onu bırakalım, kaba bir herifti, pis pis de kokuyordu. Ama Menekrates'in oğlu Antiphon da sana bir mina vereyim dedi, onu niçin istemedin? O güzel değil mi? Kentli değil mi? Khaireas'tan yaşlı mı o?

MUSARİON. – Ama Khaireas ne dedi? “İkinizi birarada görürsem, öldürürüm ikinizi de” dedi.

ANNE. – Çok gördük biz öyle gözdağı vermeleri! Bu yüzden sen, kendine bir oynaş bulmayacak, hep namuslu kalacaksın demek; seninkisi yosmalık değil, sen Yasacı tanrıçaya¹ rahibe olmuşsun!.. Hele bırakalım bu sözleri. Bugün Harman bayramı; sana ne harçlık verdi?

MUSARİON. – Kendisinde olmayınca ne versin?

ANNE. – O kadar beceriksiz delikanlı da görmedim! Babasını kandırmak için bir düzen bulamamış mı? İnsan kölelerden birini gönderir de babasından para koparır. Annesini de mi korkutamamış? “Ben denizi aşıp asker yazılacağım” deseydi, kadıncağızı bak nasıl yumuşatırdı. Öyle hiçbir şey yapmadan oturuyor; bizim elimizdekini avucumuzdakini yiyor, kendisi bir şey vermediğinden başka, bir de kimseden para almayacaksınız diyor. Sen, Musarion, hep böyle on sekizinde kalacağını mı sanıyorsun? Khaireas'a güveniyorsun, ama bakalım onun duyguları değişmez mi? Hele bir zengin olsun, annesi ona birkaç talanton drahoma getirecek bir kız bulsun, bakalım o zaman ne diyor. Beş

---

1 Yasacı tanrıça, yani Demeter. Demeter insanlara toprağı işlemesini öğretip nikahı kurduğı, böylece aileyi meydana getirdiğı için kendisine bu ad verilir.

talanton drahoma versinler, döktüğü gözyaşlarını, senin öpücüklerini, ettiği yeminleri anımsamaz olur.

MUSARİON. – Neden anımsamaz olsun? Anımsar elbette. Babasıyla annesi ona zengin bir kız buldular, al diye o kadar zorladılar, aldı mı?

ANNE. – Dilerim tanrılardan, yalan çıkmasın bütün bunlar! Günü gelsin, annem dediği dersin, Musarion.

VIII

AMPELİS'LE KHRYSİS

AMPELİS. – Erkek kısmı, Khrysis'çiğim, kıskanmıyorsa, köpürmüyor, sevdiğini tokatlayıp saçlarını yolmuyor, üstünü basını yırtmıyorsa, daha iyiden iyiye tutkun değil demektir.

KHRYSİS. – Yaa? Sevgiyi böyle şeyler mi gösterir yalnız?

AMPELİS. – Ateşli bir sevgiyi yalnız bunlar gösterir; ötekiler, öpücük gibi, gözyaşı gibi, ikide bir uğramak gibi şeyler, daha yeni başlamış, büyüyen bir sevdanın işidir; ama sevdanın bütün ateşi kıskançlıktadır. Dediğin gibi Gorgias seni tokatlıyor, kıskanmıyorsa sevin sen, hep böyle olmasına dua et.

KHRYSİS. – Hep böyle mi olsun? Ne diyorsun? Yani hep bana dayak mı atsın?

AMPELİS. – Hep dayak atsın demiyorum, ama sen başka birine bakarsan kızsın diyorum. Âşık olmasa, senin başka bir oynaşın var diye öfkelenir mi hiç?

KHRYSİS. – Başka oynaşım yok ki benim. Geçen gün zengin bir adamın sözünü açmıştım, ama aklımdan hiçbir şey geçmiyordu; hemen o beni seviyormuş diye anlam çıkardı.

AMPELİS. – Varsın zenginler senin peşine düşüyor diye bilsin, buna da sevinmelisin: üzülr de onlardan aşağı kalmamak için elinden geleni yapar.

KHRYSİS. – Ama o yalnız kızıp beni dövüyor, işte o kadar; gene bir şey verdiği yok.

AMPELİS. – Hiç korkma, verir. Dünyanın en çok üzülr kendi kendilerini yiyen adamları, kıskançlardır.

KHRYSİS. – Doğrusu ya Ampelis'çğim, niçin benim dayak yememi istiyorsun, anlamıyorum.

AMPELİS. – Senin boyuna dayak yemeni istediğim yok; ama bence sevdayı asıl kızıştıran şey, pek aldırış edilmediğini görmektir. Bir aşık, sevgilisinin kendisinden başka kimseye yüz vermediğinden emin olursa, aşkı soluverir. Ben bunları sana kendi başımdan geçtiği, kendim denediğim için söylüyorum; ben tam yirmi yıldır yosmalık ederim, sen daha on sekizinde ya var, ya yoksun. İstersen anlatayım sana; bak, daha birkaç yıl önce ben ne yaptım. Demophantos yok mu? Hani şu Resimler duvarının arkasında oturan tefeci Demophantos; benim oynasımdayı: bana beş drakhme'den fazla verdiği olmazdı, sözünü de geçirmek isterdi. Ama, Khrysis, onun bana sevgisi, derin bir sevgi değildi: ne içini çeker, ne ağlar, ne de geceyarısında çıkıp geldiği olurdu. Binde bir gecelik kalırdı.

Bir gün baktım ki geliyor, hemen suratına kapıyı kapayıverdim; içeride ressam Kallides vardı, bana tam on drakhme göndermişti. Demophantos önce epey sövgüler savurup gitti. Birkaç gün geçti, bir adam gönderip çağırtmadım. Kallides gene bana uğramıştı; Demophantos yavaş yavaş kızışmış, benim vefasızlığıma içerlemeye başlamış. Kapının açılmasını kollamış, geliverdi. Ağladı, dövdü, öldüreceğim dedi, üstümü başımı yırttı, öfkesinden ne yapacağını bilemedi; en sonunda tam bir talanton verdi.

O zamana kadar bir talanton'la beni sekiz ay oyalardı. Karısı her yanda benim onu büyüyle çıldırttığımı söylemiş; benim büyüm yalnız kıskançlık. Gorgias'la sen de onu kullan, Khrysis'çiğim. Babasına bir hal olsun, zenginleşir o delikanlı.

IX

DORKAS, PANNYKHİS, PHILOSTRATOS, POLEMON

DORKAS. – Yandık, hanımcığim, mahvolduk. Polemon savaştan dönmüş, altın babası olmuş diyorlar. Kendi gözlerimle gördüm. Sırma işlemeli bir kumaş örtünüp omuzundan altın bir iğneyle ilştiriyor; arkasından da bir sürü uşak gidiyor. Dostları onu görünce hep hoşgeldine koşuyorlar. Şimdi onun arkasından giden uşaklardan birini yakaladım; eskiden o da buradan efendisiyle birlikte gitmişti. Önce ben selamladım; sonra: “Oralarda neler yaptınız, Parmenon? dedim; savaş yorgunluklarını çıkaracak kadar para getirdiniz mi?” dedim.

PANNYKHİS. – Önce öyle şey sorulur mu hiç? Bir kez: “Oh! Sağ esen dönmüşsünüz! Bütün tanrılara, hele konuksever Zeus'a, savaşçı Athena'ya hamdolsun! Bizim hanım her gün siz acaba nerelerdesiniz, ne yapıyorsunuz diye düşünüp duruyordu” demeliydin. “Hep Polemon'u anıp anıp ağlıyor” da diyebilirdin, daha iyi olurdu.

DORKAS. – En baştan onları söylemiştim. Ama duyduklarımı anlatayım demiştim de onun için o sözleri sana yinelemedim. Parmenon'a benim ilk sözlerim şöyle oldu: “Hiç kulaklarınız çınlamadı mı, Parmenon? Hanımım hep sizi söyleyip dururdu, her seferinde de ağlardı. Hele biri savaştan dönüp de çok kişile-

rin öldüğünü haber verince, bilsen ne üzülürdü: saçlarını yolar, göğsünü döver, her seferinde yas tutardı.” Önce böyle dedim işte.

PANNYKHİS. – Çok iyi etmişsin. Dorkas.

DORKAS. – Biraz sonra da demin dediklerimi sordum. O da bana: “Biz buraya parlak bir halde döndük” dedi.

PANNYKHİS. – Ne? Sana ilk sözü: “Polemon da hep senin hanımın sözünü ediyor, çok göresi geldi, ölmeden bir kavuşsam diyor” demek olmadı mı?

DORKAS. – Söylemez olur mu? Söyledi; buna benzer daha neler dedi. Ama ben sana işin asıl can alacak yanını anlatayım demiştim: efendisi çok çok altın, fildişi getirmiş, yeni yeni giysiler, köleler almış; gümüş parayı da artık saymıyor, medimnos’la¹ tartıyormuş, bilmem kaç medimnos parası varmış. Parmenon’un parmağında bile kocaman bir yüzük vardı; taşları da renk renk: kırmızısı en üstünde. Ayrılacağımız sırada bana Halys’i nasıl geçtiklerini anlatıyordu; orada Tridatas adında birini öldürmüşler, Pisidia’lılarla savaşta Polemon çok ün kazanmış. Ben bu haberleri sana yetiştireyim diye koşarak geldim; artık ne yapacağını sen kendin düşünürsün. Polemon dostlarından kurtulur kurtulmaz elbette gelir buraya; hiç kuşkusuz yok, gelir; ama burada neler olduğunu öğrenip Philostratos’u da içeride bulursa ne yapar bize?

PANNYKHİS. – Bir yolunu bulup bu işten kurtulmaya bakmalıyız, Dorkas. Philostratos’u savmak doğru olmaz; daha geçenlerde bana bir talanton verdi. Hem o tüccar adam, daha çok şeyler verir. Polemon da paralı dönmüş diyorsun, onu içeri almamak da hiç işime gelmez. Çok kıskançtır. Yoksulken bile çekilmez adamdı; zenginleşince kimbilir ne olmuştur!

DORKAS. – Bak, geliyor işte.

---

1 Medimnos: aşağı yukarı 53 litrelik bir Yunan ölçüğü.

PANNYKHİS. – Aman Dorkas, bayılıvereceğim. Her yanım titriyor.

DORKAS. – Öte yandan Philostratos da geliyor.

PANNYKHİS. – Ah! Ne olacak şimdi benim halim? Yer yarılrsa da yerin dibine geçsem!..

PHILOSTRATOS. – Oturup içmek için daha ne bekliyoruz, Pannykhis?

PANNYKHİS. – Ne yapıyorsun, Philostratos? Mahvediyorsun beni. Hoşgeldin, Polemon; çoktandır görmemiştik seni.

POLEMON. – Kimdir sizin eve gelen bu adam? Ya! Demek yanıt vermiyorsun. Hoşundu, Pannykhis, hoşundu! Ta Thermopylai'den kalkıp buraya beş günde gelişim bunun içinmiş ha!.. Ben de kalkmış, senin gibi kadına bir an önce kavuşayım diyordum! Hak ettiğim budur benim. Gene de teşekkür ederim: artık beni soyamayacaksın demektir.

PHILOSTRATOS. – Sen kimmişsin, kabadayı? Sen onu söyle bakalım.

POLEMON. – Sen, Steiria'lı Pandionoğullarından Polemon'un kim olduğunu bilir misin? Benim işte o. Ben komutan olup tam beş bin kişi topladım, savaşa gittim; aklıbaşında bir kadın sandığım zamanlar da bu Pannykhis'in dostuydum.

PHILOSTRATOS. – Yani paralı asker başıymışsın! Şimdi öğrendin hali: Pannykhis benimdir artık. Ona bir talanton verdim; hele getirdiğim mallara bir müşteri bulayım, bir talanton daha vereceğim. Haydi, Pannykhis, sen gel benimle de defet bu komutanı, kozunu Odrysis'lilerle paylaşsın.

DORKAS. – Canı isterse seninle gider, canı istemezse gitmez: keyfinin kahyası mısın?

PANNYKHİS. – Sen ne dersin, Dorkas? Ne yapayım ben?

DORKAS. – Bir kez içeri gir, en iyisi o. Polemon çok öfkeli, onunla kalamazsın; kıskançlık bir kat daha kudurtacak.

PANNYKHİS. – Öyle dediğine göre, girelim o zaman.

POLEMON. – Haberiniz olsun: bugünkü içişiniz son içişinizdir. Ben elimi adam öldürmeye boş yere alıştırmadım ya! Görürsünüz şimdi siz. Gelin buraya Trakyalılar; gel buraya Parmenon. Kuşanın silahlarınızı, tıkayın şu sokağın ağzını. Ağır piyade önce geçsin, sapancılarla okçular iki kanadı tutsun, üst tarafı da arkada beklesin.

PHİLOSTRATOS. – Sen, para için çarpışan asker, böyle sözler söyleyip umacı tavrı takınınca bizi korkacak mı sanıyorsun? Çocuğa benziyor muyuz biz? Sen acaba bir piliç olsun kesip bir gün olsun savaşa gittin mi? Belki bir kaleye sığınıp yarım manga askere baş olmuşsundur. Onu da gücenme diye söylüyorum!

POLEMON. – Hele biz parlak silahlarımızı kuşanıp gelelim, bizim nasıl dövüştüğümüzü o zaman görürsün sen.

PHİLOSTRATOS. – Bitirin hazırlığınızı da gelmenize bakın. Benim olup olacak askerim şu gördüğünüz Tibios'tur işte. Sizi taşla, istiridye kabuğuyla karşılarız, çil yavrusu gibi öyle bir dağılırsınız ki nereye sığınacağınızı bilemezsiniz.

X

KHELİDONİON'LA DROSİS

KHELİDONİON. – Hani genç bir Kleinias vardı, Drosis, sana gelmiyor mu artık o? Ne zamandır burada gördüğüm yok?

DROSİS. – Gelmiyor Khelidonion: hocası benim yanıma gelmesini yasak etmiş.

KHELİDONİON. – Kimmiş onun hocası? Hani bir okul öğretmenini Diotimos var, o mu yoksa? Benim dostumdur o.

DROSİS. – O değil: Aristainetos adında bir herif, felsefecilerin en kötüsü.

KHELİDONİON. – Bildim: kaşları çatık, yüzü gözü kıl içinde, koca sakallı bir herif; delikanlıları yanına alıp Resimler duvarının altında dolaşır durur; o mu?

DROSİS. – Evet, o martavalcı.. Dilerim tanrılardan, vebaya tutulsun da cellat sakalından tutup sürükleye sürükleye ölüme götürsün!

KHELİDONİON. – Kleinias'ı senden ayırmak da nereden gelmiş aklına?

DROSİS. – Bilmem ki, Khelidonion! Kadın nedir öğreneli beri, bir gece bana gelmemezlik etmemişti; kadının ne olduğunu ona ben öğrettim. Ama üç gündür bizim evin sokağında bile gözükmeydi. Merak ettim: içime doğmuş sanki! Bizim Nebris'i gönderdim; onun dolaştığı yerlerde, halk meydanında, Resimler duvarının altında aramasını söyledim. Uzaktan görmüş, bakmış ki Aristainetos'la geziyor, eliyle işaret etmiş; Kleinias kızarıp gözlerini yere eğmiş, bir daha kaldırıp bakmamış. Sonra öğretmeniyse kente dönmüşler. Nebris, Dipylos'a kadar arkalarından gitmiş. Bir kez bile bakmadığını görünce dönmüş, eve gelmiş; bana belli bir haber getiremedi. Benim için ne düşünüyor, beni seviyor mu, sevmiyor mu, bir türlü kestiremediğim için o zamandan beri ne hallere girdim, anlarsın. “Acaba bir şeye mi darıldı? Başka bir kadına gönül verdi de benden soğudu mu? Acaba babası mı bırakmıyor?” diye düşündüm durdum. Akşama kadar kafamı hep böyle düşünceler tırmaladı. Akşamüstü baktım, Dromon bana şu mektubu getirdi. Al Khelidonion, oku; senin okuman vardır, değil mi?

KHELİDONİON. – Görelim bir. Yazı pek okunaklı değil, özensiz bir yazı; belli ki çocukçağınızın acelesi varmış. Ne diyor, ona bakalım: “Benim seni hâlâ da ne kadar sevdiğime tanrılar tanıktır Drosis.”

DROSİS. – Gördün mü başıma gelenleri? Başta selam bile yazmamış!

KHELİDONİON. – “Şimdi ben senin yanına gelemiyorsam, seni sevmediğimden değil, bırakmıyorlar da onun için gelemiyorum. Babam felsefe öğreneyim diye beni Aristainetos’a teslim etti; o da benim seninle olduğumu öğrenmiş, insan Arkhiteles’le Erasikleia’nın oğlu olunca bir yosmayla yaşaması ayıptır diye bana çıkıştı; ben zevkimi arayacağıma erdeme ermeye çalışmalıymışım.”

DROSİS. – Canı cehenneme olsun keratanın! Kalkmış da o güzel çocuğa böyle dersler veriyor!

KHELİDONİON. – “Onu dinlemek zorundayım; hiç yanımdan ayrılmıyor, bir yaptığımı gözden kaçırmıyor; benim de kendisinden başka kimseye bakmama izin vermiyor. Uslu oturur da her dediğini yaparsam, az zamanda çalışmalarımı bitirir, erdeme erermişim. Bir an elinden kurtuldum da sana gizlice bu mektubu yazıyorum. Sen mutlu ol, ama beni de unutma. Kleinias.”

DROSİS. – Sen ne dersin bu mektuba, Khelidonion?

KHELİDONİON. – Hep ürkek korkak sözler; ama “Beni unutma” demesi umut veriyor doğrusu.

DROSİS. – Bana da öyle geliyor. Ne olursa olsun, ölüyorum ben aşkımdan. Dromon’un dediğine göre Aristainetos oğlancının biriymiş, felsefe öğreteceğim diye en güzel delikanlıları yanına topluyormuş, Kleinias’a ayrı ders veriyor, tanrılarla bir edeceğini söylüyormuş. Eski feylesofların öğrencilerine söyledikleri birtakım aşk sözlerini de onunla birlikte okuyorlarmış. Kısacası

hep o delikanlıyla uğraşıyormuş. Dromon: “Gidip Kleinias’ın babasına haber vereceğim” diyordu.

KHELİDONİON. – Sen o Dromon’un karnını iyice doyur-saydın Drosis.

DROSİS. – Yedirdim, içirdim; doğrusu ben yedirip içirme-sem de gene benden yanadır: bizim Nebris’e tutulmuş.

KHELİDONİON. – Sen hiç merak etme, her şey düzelir. Benim aklıma bak ne geliyor: ben gidip Çiniciler sokağının duvarına: “Aristainetos Kleinias’ı kötü yola götürüyor” diye ya-zayım; Arkhiteles hep gelir, oralarda dolaşır; ben de Dromon’un diyeceklerini güçlendirmiş olurum.

DROSİS. – Peki, ama kimseye gözükmeden nasıl yazarsın?

KHELİDONİON. – Gider gece yazarım: bir yerden bir par-ça kömür bulurum elbette.

DROSİS. – Yaşa Khelidonion! O düzenci Aristainetos’a kar-şı birlik olalım seninle.

XI

TRYPHAİNA’YLA KHARMİDES

TRYPHAİNA. – Bir insan evine bir yosma getirsin, beş drakhme versin, gece kalsın, ama arkasını dönüp yatsın, sabaha kadar yalnız inleyip ağlasın, görülmüş iş mi bu? Öyle sanıyorum ki içtiğin şaraptan hiçbir tat almadın, yemeğe de el sürmedin; gördüm, sofrada da ağlıyordun. Şimdi bile çocuklar gibi ağlayıp duruyorsun. Nedir bu halin, Kharmides? Niçin böyle yapıyor-sun? Saklama benden; bütün geceyi uykusuz geçirdin, söyle de hiç değilse nedenini öğreneyim.

KHARMİDES. – Sevda beni öldürüyor, Tryphaina; dayanamıyorum artık bu derde.

TRYPHAİNA. – Âşıkсан da kuşkusuz bana âşık değilsin. Beni alabilirdin, almadın; sana sarılmak istedim, beni ittin; sana dokunmayayım diye giysini getirdin, yatakta aramıza koydun. Beni seveydin, böyle yapmazdın. Kime gönül verdinse, adını söyle de bilelim. Belki sana bir iyiliğim dokunur; âşıklara hizmet etmek de gelir benim elimden.

KHARMİDES. – O seni tanıdığı gibi sen de onu çok iyi tanırsın; öyle kimsenin bilmediği bir yosma değildir o.

TRYPHAİNA. – Söyle şunun adını, Kharmides?

KHARMİDES. – Ben Philemation’u seviyorum, Tryphaina.

TRYPHAİNA. – Hangisini? İki tane Philemation var. Biri Pireli; daha yeni bozdular onu; şimdiki başkomutanın oğlu Damyllos’un kapatması oldu. Öteki de hani şu Tuzak dedikleri Philemation. Hangisi senin sevdiğin?

KHARMİDES. – İkincisi. Beni o yakaladı, ben o tuzağın ağlarına düştüm.

TRYPHAİNA. – Şimdi onun derdinden mi ağlıyorsun?

KHARMİDES. – Evet, onun derdinden.

TRYPHAİNA. – Çoktan mı seviyorsun? Yoksa daha yeni mi abayı yaktın?

KHARMİDES. – Yeni değil. Onu ben ilk Dionysos bayramlarında görmüştüm, yedi ay kadar oluyor.

TRYPHAİNA. – Baştan aşağı mı gördün? Yoksa yalnız yüzüyle göstermek istediği yerlerini mi gördün? Kırk beş yaşında kadındır, bütün bedenini göstermek istemez elbette.

KHARMİDES. – Kırk beşinde mi? “Gelecek Elaphebolion¹ ayında yirmi ikime gireceğim” diye yemin etti.

---

1 Elaphebolion ayı, Attika’lıların onuncu ayıdır. Martın ikinci yarısından

TRYPHAİNA. – Sen onun yeminlerine mi inanacaksın, kendi gözlerine mi? Sen onu iyice bir gözden geçir; bir fırsatını bulursan, gizlice şakaklarına bak: bir şakaklarındaki saçlar kendisindir, ötekiler hep takma. Sürdüğü boya açılınca görürsün, şakaklarındaki saçlar beyaz beyaz meydana çıkar. Bu dediğim daha bir şey değil; hele sen onu bir zorla da kendini sana çırlı-çıplak gösterebilirsin.

KHARMİDES. – O lütfuna bir kez olsun eremedim.

TRYPHAİNA. – Nedeni var da onun için: bedenindeki beyaz beyaz lekeleri görseydin öğrenirdin, onu düşünmüştür. Gerdanından dizkapaklarına kadar tıpkı bir parsa benzer. Sen de öyle bir güzelden uzak kaldığına yanıyordun demek! Kimbilir? Belki de sana şöyle yukarıdan, hor bakmaya da kalkmıştır.

KHARMİDES. – Evet, Tryphaina, ne kadar armağan götürdümse olmadı, bana hep öyle baktı. Bugün için benden bin drakhme istemişti; babam beni biraz sıkıyor, götüremeyeceğimi söyleyince eve Moskhion'u aldı, benim yüzüme kapıyı kapayıverdi. Ben de onu kızdırmak istedim, onun için seni çağırdım.

TRYPHAİNA. – Aphrodite hakkı için söylüyorum, senin beni başka birine nispet olsun diye çağırdığını bilseydim gelmezdim. Hem de kime nispet! Philemation gibi bir canlı cenazeye!.. Ama ben gidiyorum artık: horozun üçüncü ötüşü bu.

KHARMİDES. – O kadar çabuk gitme, Tryphaina. Philemation için dediklerin doğruysa, saçlarının takma olduğu, kendi saçlarını boyadığı, bedeninde parça parça lekeler olduğu, bütün bunlar doğruysa ben bir daha ona bakamam bile.

TRYPHAİNA. – Bir kez annene sor, onunla hamamda bulunmuştur belki. Yaşına gelince, onu da daha sağsa büyükbandan öğrenirsin.

---

başlayıp nisanın birinci yarısına kadar uzar.

KHARMİDES. – Senin dediğin gibi olduğuna göre, aramızdan duvarı kaldıralım artık, sarılalım da şimdi gerçekten sevişelim. Canı cehenneme Philemation'un.

XII

İOESSA, PYTHİAS, LYSİAS

İOESSA. – Ya! Lysias, demek böyle olduk şimdi? Demek beni hor görüyorsun?.. Eh! Hak ettiğim budur benim!.. Bir kez bile senden para istemedim, bir kez bile sana kapımı kapatmadım; ne zaman istedinse geldin: “İçeride adam var” demedim. Öteki yosmalar adama: “Babam anam kandır, olmazsa paralarını aşır da bana bir armağan getir” derler, bir kez duydun mu benim ağzımdan öyle bir söz? Seni her sefer para sözü etmeden aldım; yedin, içtin, onun için de bir şey istemedim. Biliyorsun, senin uğruna kaç müşterimi kovdum: şimdi pryтанis¹ olan Eteokles'i, gemi sahibi Pasion'u, Melissos'u geri çevirdim; Melissos da sen yaşta bir delikanlıydı, babası öldü, bütün para ona kaldı... Ama ben budalaymışım da senin yeminlerini doğru sanıyormuşum. Sana inandım da bağlandım, annemin eş dost yanında bağırıp çağırmasına aldırmayıp Penelopeia² gibi uslu uslu yaşadım. Senses, bana ne kadar nazın geçtiğini, benim aşkımdan kurduğumu anlar anlamaz beni üzmekten başka bir şey düşünmedin: benim gözümün önünde Lykaina'yla mı gülüp oynamadın, benimle yataarken harpacı³ Magidion'u mu övmedin, hepsini yaptın.

---

1 Yunan kentlerinde en büyük görevli, yargıç.

2 Penelopeia, kocası Odysseus'u yirmi yıl beklemiş, kendisini isteyenlerin hiçbirine yüz vermemiştir.

3 Harp çalan.

Bütün bu aşağılamalar içime işledi, ağlayıp duruyorum. Daha geçen gün, Thrason, sen, bir de Diphilos oturmuş, içiyordunuz; orada filavtac¹ Kymbalion'la benim düşmanım olduğunu çok iyi bildiğin Pyrallis vardı. Kymbalion'u beş kez öpmene aldırmadım; bana ne? Öyle bir kızı öpmekle sen kendini aşağılamış olursun. Ama Pyrallis'e de ne sarkıntılıklar ettin! İçtikçe kadehini ona gösteriyor, köleye verirken de kulağına eğilip Pyrallis içmeden kimseye şarap sunmamasını tembih ediyordun. Sonra bir elmayı ısırдын, Diphilos'un Thrason'la konuşmaya dalmasını bekledin, sonra öne eğilip elmayı ustaca kızın göğsüne attın;² görürler diye çekinmedin bile! Pyrallis de elmayı öptü, memelerinin arasına, bağının altına soktu.

Nedir senin bu ettiğin? Benim sana, büyük küçük ne yanlışım oldu? Seni üzdüm mü hiç? Başka bir erkeğe mi baktım? Ben yalnız senin için yaşamıyor muyum? Ah! Lysias, seni çılgınca seven bir kadına böyle eziyet etmek marifet mi sanki? Bu çektiirdiğin acıları gören bir tanrıça, bir Adrasteia yok mudur sanırsın? Bugünlerde benim kendimi boğduğumu, baş aşağı bir kuyuya attığımı, başka bir yolunu bulup seni artık rahatsız etmeyeyim diye kendimi öldürdüğümü duyarsan sen de yanarsın. Yoksa o zaman da büyük bir iş görmüş gibi koltuklarını mı kabartacaksın?.. Niçin bana öyle yan yan bakıp da dişlerini gıcırdatıyorsun? Bir suçum varsa açıkça söyle. Pythias duysun da o bulsun aramızı. Bu da ne? Hiç yanıt vermeden beni koyup gidiyorsun! Görüyorsun, Pythias, bana ne yapıyor Lysias!

PYTHIAS. – Ne de yüreksizmiş! O kadar gözyaşı döküyorsun da gene yumuşamıyor. İnsan değil, taş, kaya sanki. Ama doğrusu suç sende İoessa, sen sevginle bu adamı şımartmışsın;

---

1 Flüt çalan.

2 Birinin göğsüne elma atmak, Yunanlılarda aşkını ilan etmek demektir.

o kadar yüz vermeye gelmez. Üstüne düşmemeliydin; erkek kısmı peşine düştün mü, kibirleniverir. Sen bırak artık ağlamayı, yavrucuğum; inan benim dediğime: bir iki kez yüzüne kapıyı kapativer. O zaman görürsün, ateşlenir de senin için çıldırır.

İOESSA. – Söyleme öyle Pythias, yeller alsın ağzından! Ben mi Lysias’a kapımı kapayacakmışım? Kendiliğinden kalkıp gitmesin de...

PYTHIAS. – İşte, geliyor gene.

İOESSA. – Mahvettin beni Pythias. “Kapat kapını” derken duymuş olacak seni.

LYSIAS. – Ben bu kadın için gelmiyorum, Pythias. Gözlerim bir daha görmesin öyle insanı. Senin için, sen: “Ne acımasız adammış!” demeyesin diye geldim.

PYTHIAS. – Ne yalan söyleyeyim, Lysias, öyle demiştim.

LYSIAS. – Şimdi İoessa’nın ağlamasını çekerim, onun sözlerine kanarım mı sanıyorsun? Daha geçen gün gözlerimle gördüm: bana sevgisini unutmuş, bir delikanlıyla yatıyordu.

PYTHIAS. – Olur ya Pythias, o da bir yosma. Ama ne zaman gördün onu o delikanlıyla?

LYSIAS. – Altı gün kadar oluyor; evet, tam altı gün. Ayın ikisiydi, bugün yedisi. Babam, benim bu namuslu kıza gönül verdiğimi çoktan beri bildiği için beni eve kapatmış, kapıcıyı da kapıyı açmasını diye uyarmıştı. Ama ben bir türlü bundan geçmiyordum: Dromon’a rica ettim, gelip duvarın önünde, duvarın en alçak olduğu yerde eğildi, ben onun sırtına çıktım, böylece kaçmam kolaylaştı. Kısacası, atladım duvardan, buraya geldim, baktım ki kapı sımsıkı kapalı. Olur, geceyarısı açık bırakılacak değil ya! Kaç kez başıma geldiği için onun da yolunu biliyordum: kapıyı yavaşça kaldırdım, rezesinden çıkardım, hiç ses etmeden

içeri girdim. Herkesler uyuyordu. Duvara tutuna tutuna yürüdüm, yatağın başına kadar geldim.

İOESEA. – Demeter yardımcım olsun! Ne diyeceksin? Her yerim titriyor.

LYSİAS. – Dinledim: yatakta iki kişi soluk alıyor. Önce Lyde'yi yanına almış da onunla yatmış dedim. Değilmiş, Pythias: elimle yokladım, yumuşak, tüysüz bir delikanlı derisi; saçları dibinden traşlı; o da lavantalar sürmüş. O anda yanımda bir kılıç olsa, bilmiş olun ki hiç çekinmez, saldıırırdım... Ne diye gülüyorsunuz siz? Anlattığımda gülünecek bir şey mi var, Pythias?

İOESEA. – Sen buna mı tasalandın, Lysias? Benimle yatan, şu gördüğün Pythias'tı.

PYTHİAS. – Anlatma onu, İoessa.

İOESEA. – Neden anlatmayacakmışım? Pythias'tı, canımın içi. Gelip benimle yatsın da derdimi avutsun diye çağırtmıştım.

LYSİAS. – Saçları dibinden traşlı delikanlı nasıl Pythias olur? Başındaki bu gür saçlar altı günde mi bitti?

İOESEA. – Saçlarına bir hastalık girmiş, dökülüyordu Lysias; onun için kestirdi: başındaki takma saç. Göstersene Pythias, göster de doğru söylediğimi anlasın; kanıtla da inansın. İşte benim koynuma aldığım, senin kıskandığın oğlan.

LYSİAS. – Benim gözümlü aşk bürümüştü, nasıl kıskanmam?

İOESEA. – Artık inandın, suçum olmadığını gördün ya! Ama sen beni o kadar üzdün, öyleyse ben de seni üzeyim. Hak-kım da yok mu?

LYSİAS. – Yapma öyle şey; içelim, daha iyi ederiz, Pythias da bizimle iç; barışmamızda o da bulunsun, doğru olur.

İOESEA. – Elbette bulunacak. Sen, Pythias, delikanlıların en iyisisin ama bak başıma neler geliyordu senin yüzünden!

PYTHİAS. – Ama barışmanız da benim sayemde oldu, onun için hiç darılmaya hakkın yok. Unutmadan söyleyeyim, Lysias: saçlarım için öğrendiklerini gidip de herkese anlatma.

XIII

LEONTİKHOS, KHENİDAS, HYMNİS

LEONTİKHOS. – Galatlara karşı nasıl savaştığımı bir anlatsana Khenidas: beyaz atımla süvarilerin saflarından nasıl dışarı atıldım! Galatlar yığittir, yığittir ama dayanamadılar, hemen kaçtılar, biri bana karşı koyamadı. Elimden ciridimi attığım gibi komutanlarını da, atını da delik deşik ettim. Daha dayanmak isteyenler vardı, döndüm, onların üstüne atıldım: alayları bozguna uğradıktan sonra onlar kaçmamışlar, gene kale düzeninde dövüşüyorlardı. Kılıcımı kaldırdım, üstlerine çullandım, atımla çarparak ön saftakilerin hiç değilse yedisini yere serdim. Bir vuruşta, başkanlarından birinin kafasını miğferiyle birlikte paramparça ettim. Sizler de Khenidas, onlar kaçmaya başladıktan biraz sonra yetiştiniz.

KHENİDAS. – Ya Paphlagonia savaşındaki halin, Leon-tikhos? Valiyle teke tek dövüşürken gösterdiğin yiğitlik az yiğitlik miydi?

LEONTİKHOS. – İyi aklıma getirdin: o da ünüme yarayan işlerden oldu. O vali, dev gibi bir adamdı, kılıcını çok iyi kullanır derlerdi. Yunan askerlerini hiçe sayıp aralarına atıldı, kim karşı çıkmak isterse onunla dövüşmeye hazır olduğunu söyledi, er diledi. Herkesler yılmıştı; ama bizim yüzbaşılar, binbaşılar, komutan, tabansız adamlar değildi ha! Başkomutanımız Aristaikhmos adında bir Etolia'lıydı, ciridi iyi atardı. Ben o zamanlar daha bir

teğmendim. Valinin meydan okumasına ben yanıt verdim; arkadaşlarım silahları, zırhları altında kıvılcımlar saçan yabancı görüp benim için korkmuşlardı; birini dinlemedim, uzun boyuna da, korkunç sorgucuna da, salladığı mızrağına da bakmayıp...

KHENİDAS. – O sırada ben de senin için titriyordum Leontikhos; başkaları için canını tehlikeye koyma diye sana nasıl yalvardım, anımsarsın; sen ölseydin, artık ben de yaşayamazdım.

LEONTİKHOS. – Ama ben kimseyi dinlemedim, yiğitliğim kabarmıştı benim. İki ordunun arasından ilerledim, ben de Paphlagonia'lı gibi zırhlar kuşanmıştım, ben de onun gibi parıl parıl yanıyordum. Yabancılar da, bizimkiler de bağırışmaya başladılar; kalkanımı, miğferimin üstünde parlayan altınları, sorgucumu görünce yabancılar da tanımışlardı beni. Söyle Khenidas: o sırada beni kime benzetiyorlardı?

KHENİDAS. – Kime benzetecekler? Thetis'le Peleus'un oğlu Akhilleus'tan başka kime benzetebilirlerdi ki? Al örtün omuzlarında parıl parıl yanıyor, kalkanından kıvılcımlar sızırıyordu... Miğferin de sana öyle bir yakışmıştı ki!

LEONTİKHOS. – Tutuştuğumuz zaman önce o yabancı bana saldırdı, mızrağı dizime değip beni hafifçe yaraladı. Ama ben mızrağımla onun kalkanını paramparça ettim, göğsünü deldim, sonra üstüne atıldım, kılıcımı çekip bir hamlede başını gövdesinden ayırırverdim. Silahlarını aldım; kellesini mızrağıma dikip geri döndüm, baştan başa onun kanma bulanmıştım.

HYMNİS. – Ne iğrenç şeyler bu senin anlattıkların, Leontikhos! Senin gibi adamla içip yatmaya boyun eğmek şöyle dursun, yüzüne bile bakmam! Böyle kana bulanmaktan hoşlanan insanla konuşulur mu hiç? Gidiyorum ben.

LEONTİKHOS. – Paranı iki kat veririm.

HYMNİS. – Kan dökmüş adamla yatmaktan iğrenirim ben.

LEONTİKHOS. – Hiç korkma Hymnis, bu anlattıklarım Paphlagonia’da kaldı; şimdi savaş zamanı değil, barış zamanı.

HYMNİS. – Sen berbat bir insansın! Demek o adamın kellesini mızrağına takmıştın, kanları üstüne başına akıyordu! Ben de seni öpeceğim, öyle mi? Kharit’ler esirgesin! Bu adam bir cellattan iyi bir şey mi sanki!..

LEONTİKHOS. – Ama sen beni silahlarımı, zırhlarımı kuşanmış halimle görseydin, hiç kuşum yok, gönül verirdin bana.

HYMNİS. – Yalnız sözlerini duymakla gönlüm bulandı Leontikhos; tüylerim ürperdi, öldürdüğün adamlar, hele kafasını ikiye böldüğün Galat gözümün önüne geliyor. Ya ben orada olsaydım da bütün o kanı, yere devrilen adamları görseydim ne olurdu? İçim götürmezdi de hiç kuşkusuz bayılıverirdim; ben tavuk kesilirken bile bakamam.

LEONTİKHOS. – Ne diyorsun, Hymnis? Sen o kadar da zayıf, korkak bir kadın mısın? Savaşlarda neler yaptığımı sana beğenirsin diye anlatmıştım.

HYMNİS. – Sen öyle sözlerle git de Lemnos kadınlarını,¹ bulabilirsen Danaos kızlarını eğlendir. Daha akşam olmadan ben kalkayım da annemin yanına kaçayım. Haydi Grammis, sen gel benimle. Sen, gözü yılmaz yiğidim, sağlıcakla kal da canın kimi isterse onları kes.

LEONTİKHOS. – Dur, Hymnis, dur, gitme... Gitti bile!

KHENİDAS. – Suç sende Leontikhos. Sorguclar sallayıp inanılmaz yiğitlikler anlatarak o saf kızcağızın gözünü korkuttun. Sen daha Galat askerlerinin komutanını nasıl öldürdüğünü anlatıyordun, baktım benzi sapsarı kesildi. Sen herifin başını kopardım derken halden hale girdi, titremeye başladı.

---

1 Lemnos kadınları da, Danaos kızları da kocalarını öldürmüşlerdir.

LEONTİKHOS. – Ben öyle şeyler anlatırsam beni daha çok sever sanmıştım. Ama sen de Khenidas, o yaban valisiyle teke tek çarpışmayı bana sen uydurtun, beni asıl sen mahvettin.

KHENİDAS. – Senin o palavralarınla nereye varmak istediğini anlayınca benim de sana yardım etmem gerekli değil miydi? Ama sen o çarpışmayı gereğinden korkunç bir hale soktun. Zavallı Paphlagonia'nının kellesini gövdesinden ayırman neyse ne; ne diye bir de mızrağına takıp kanını üstüne başına akıtırsın?

LEONTİKHOS. – Doğru Khenidas, başını iyi uydurdum, ama orası pek iğrenç oldu. Haydi, sen şunun arkasından koş da benimle yatmaya kandır.

KHENİDAS. – Yani gidip de ona, sana yiğitlik taslamak için yalan uydurdu mu diyeyim?

LEONTİKHOS. – O da pek ayıp olur.

KHENİDAS. – Başka türlü de gelmez. Sen şimdi iki şeyden birini seçeceksin: ya o seni gene de yiğit bilecek, ama tiksinecek; ya da Hymnis'le yatacaksın, ama yalan söylediğini açık edeceksin.

LEONTİKHOS. – İkisi de kötü doğrusu. Ama Hymnis'le yatmaktan da geçemiyorum. Haydi Khenidas, git de yalan söyledi de; yalandı, ama birazı da doğrudu deyiver.

XIV

DORİON'LA MYRTALE

DORİON. – Senin yüzünden yoksul düştüm ya, Myrtale, şimdi kapatırsın elbette yüzüme kapıyı. Sana yığın yığın armağanlar getirirken senin sevgilindim, koçandım, efendindim, her şeyindim. Ama bugün beş parasız kaldığımı biliyorsun, kendine oynaş diye o Bithynia'lı bezirganı buldun, beni dışarı atıyor, ka-

pında a latıyorsun; geceleri onunla sevişiyor, bir onu içeri alıyor, onunla oturup sabahlara kadar içiyorsun; bir de kalkmış, ondan gebe kaldım diyorsun.

MYRTALE. – Senin bu sözlerin beni bo uyor Dorion; hele bunca armağan getirdim, senin yüzünden yoksul düştüm demiyor musun, beynim atıyor. Ayol! Ben senden ne gördüm ki? Sayalım bir getirdiklerini.

DOR ON. – Peki Myrtale, sayalım. Bir kez iki drakhme verip sana bir  ift Sikyon kundurası aldım. Etti mi iki drakhme?

MYRTALE. – Ama o bir çift kundura için benimle iki gece yattın.

DOR ON. – Suriye’den dönerken sana bir hokka Fenike lavantası getirdim. O da, sana Poseidon üstüne yemin ediyorum, iki drakhme idi.

MYRTALE. – Ben de sana, gemiye binece in gün, kürek çekerken iyi olur diye dizlerine kadar inen bir mintan vermedim mi? D menci Epiuros bir gece bana gelmişti de o unutup gitmişti.

DOR ON. – Geçenlerde senin Epiuros’u Sisam adasında gördüm; mintanım tamdı, kavga gürültü aldı elimden. Sonra Bosphoros’tan dönerken sana Kıbrıs so anı, beş tane g m şbalı ı, dört tane de hanıbalı ı getirmedim mi? O kadar da değil. Sana bir sepet içinde sekiz deniz peksimetı, bir zembil de Karia inciri getirdim. Sen ne nank rm şs n! Yaldızlı Patares terlikleri almadım mı? O koca Gythion peynirini unutup musun?

MYRTALE. – Hepsi etse etse beş drakhme eder Dorion.

DOR ON. – Benim gibi çalışıp boğazını deryalarda kazanan bir gemicinin elinden daha fazlası gelmez Myrtale. Ama şimdi, ben geminin sa ında çalışıyorum diye beni be enmiyorsun. Daha geçenlerde, Aphrodite bayramında, tanrıçanın ayağı dibine

senin için bir drakhme koymadım mı? Annene de bir çift kundura alsın diye iki drakhme vermiştim; şu Lyde'nin eline de kimi zaman iki, kimi zaman dört obolos sıkıştırdığım oldu. Hepsi biraraya gelince bir gemici için servet demektir.

MYRTALE. – Soğanlarla gümüşbalıkları mı, Dorion?

DORİON. – Ne sandın? Ben daha ne getirebilirdim? Zengin olsam kürekçilik etmem. Ama anacığımıza bir şey getirmedim, benden bir diş sarımsak bile görmedi. Bir öğrensem, acaba senin Bithynia'lın sana ne armağanlar veriyor?

MYRTALE. – Bir kez şu gömleği görüyor musun? Onu da, gerdanlığı da o aldı.

DORİON. – Bu gerdanlığı mı? Ben onu sende ne zamandır görürüm.

MYRTALE. – O senin bildiğin çok daha inceydi, zümrütleri de yoktu. Şu küpeleri o aldı; içeride bir halı var, onu da o aldı; geçenlerde de iki mina verdi. Evimin kirasını ödedi. Bunlar öyle Patares terliği, Gythion peyniri gibi saçma şeyler değil.

DORİON. – Ama koynuna aldığın o âşığının ne biçim olduğunu söylemiyorsun. Ellisini çoktan geçmiş; saçları dökmüş, suratı ıstakoz gibi. Sen onun dişlerini gördün mü hiç? Dioskur'lar¹ hakkı için, güzel adamdır; hele türkü söyleyip işveli işveli baktı mı, seyrine doyum olmaz! Sanırsın bir eşek eline lyra almış da çalıyor. Odur sana yaraşan, sür sefasını; dilerim tanrılardan, doğuracağın çocuk da tıpkı babasına benzesin! Ben de kendime göre ya bir Delphis, ya bir Kymbalion bulurum elbette; sizin komşu çalgıcı kız da var, daha çok bulunur; yetişir bana onlar. Herkes de halı, gerdanlık alıp kesesinden iki mina çıkaramaz ya!

---

1 Dioskur'lar, Zeusoğulları, yani Kastor'la Polydeukes.

MYRTALE. – Ne mutlu senin oynaşın olacak güzele Dorion!
Sen ona Kıbrıs'tan soğan, Gythion dönüşü de peynir getirirsin!

XV

KOKHLİS'LE PARTHENİS

KOKHLİS. – Neden ağlıyorsun, Parthenis? Nereden geliyorsun? Kim kırdı senin filavtalarını?

PARTHENİS. – Krokale'nin oynası Etolia'lı asker yok mu, hani şu koca boylu herif, o dövdü beni; Krokale'nin öteki âşığı Gorgos çağırmıştı, evde filavta çalıyordum, Etolia'lı onun için kızdı. Yemek yediğimiz masayı yere devirdi, benim filavtalarımı kırdı, odaya yel gibi girip testimizi de paramparça etti. Sonra o köylü çocuğu, Gorgos'u saçlarından yakalayıp dışarı sürükledi. Dışarıda, o asker, adına Deinomakhos mu ne diyorlar, işte o, bir de bir arkadaşı birlik oldular, zavallıyı öyle bir dövdüler ki Kokhlis, ya kurtulur, ya kurtulmaz. Burnundan çok kan geldi, yüzü şişti, sapsarı kesildi.

KOKHLİS. – O herif çıldırmış mı? Yoksa esriklikten mi bütün bunlar?

PARTHENİS. – Kıskançlıktan Kokhlis, kıskançlıktan; aşkı coşmuş. Krokale, başka kimseyle görüşmesini istemiyorsa iki talanton vermesini söylemiş. Deinomakhos o kadar parayı vermeyince Krokale de onu eve almak istememiş; söylediklerine göre kapıyı yüzüne kapatıvermiş. Sonra da kendisini çoktan beri seven Oinoe'li zengin çiftçi Gorgos'u çağırtmış. Gorgos çok iyi adam. Oturmuşlar, içiyorlardı. Beni de çalgı çalayım diye getirttiler. Yemekte ben bir Lydia havası çalmaya başladım, çiftçi de oynamak için ayağa kalktı. Krokale alkışladı, hep keyifliydik.

Tam o sırada bir gürültü işittik, bağrışmalar oldu, evin kapısı kırıldı, biraz sonra da iriyarı sekiz kişi, o Megara'lıyla¹ birlikte içeri daldılar. Bir anda her şeyi devirdiler; demin dediğim gibi Gorgos'u dövdüler, yere düşürüp başladılar çiğnemeye. Kroka-le'yi sorarsan, o bilmem nasıl etti, hemen komşunun evine kaçıp gizlendi. Thespias'ı bilirsin, işte onun evine. Deinomakhos beni dövdü, filavtarımı kırıp suratıma attı; "Defol buradan" dedi. Şimdi gidip bunların hepsini efendime anlatacağım. Çiftçinin de kentte birkaç dostu varmış, onları bulup Megara'lıyı mahkemeye verecekler.

KOKHLİS. – Asker kısmıyla sevişmenin sonu böyle olur işte: kavga eder, mahkemelere düşersin. Sözlerine bakarsan her biri ya bir general, ya bir alay komutanıdır; ama para vermeye geldi mi: "Hele bekle de aylığımı alayım, o zaman her istediğini yaparım" derler. Uzak olsun benden öyle ağzı kalabalık herifler! Ben hiçbirini evime almam, iyi de ederim. Ne yapayım? Balıkçılar, gemiciler, çiftçiler neme yetmiyor benim? Öyle bol bol iltifat etmezler ama hiçbirisi de eli boş gelmez. Sorguçlarını sallayıp savaş, dövüş öyküsü anlatanlara karnım tok benim; masaldır onların dedikleri, Parthenis!

---

1 Asker Megara'lı değil Etolia'lı, ama Megara'lular hoyratlıklarıyla tanınmış oldukları için Parthenis öyle diyor.

HERMOTİMOS YA DA FELSEFE ÇİĞIRLARI

LYKİNOS, HERMOTİMOS

LYKİNOS. – Koltuğuna kitabını sıkıştırmış, acele acele gitmene bakılırsa, Hermotimos, olsa olsa öğretmenine koşuyorsun. Düşüne düşün yürüyor, dudaklarını kımıldatıp birşeyler mırıldanıyor, ellerini bir o yana, bir bu yana götürüyorsun; belli: içinden ya bir söylev, ya dolambaçlı bir iş hazırlıyor, belki de bir bilgici aytışmasını ezberden geçiyorsun. Sokakta giderken bile zamanını yitirmek istemiyor, hep çalışıyor, seni bilim yollarında ilerletecek önemli bir şeyle uğraşıyorsun.

HERMOTİMOS. – Zeus hakkı için Lykinos, iyi bildin. Dünkü dersi geçiyor, öğretmenin bütün dediklerini anımsamaya çalışıyordum. Koslu hekim:¹ “Yaşam kısa, sanat yoluysa uzundur” demiş ya! İnsan, bu sözün ne kadar doğru olduğunu anladıktan sonra, bence, artık bir am bile boş geçirmeye gelmez. Hem o, bunu söylerken yalnız hekimliği düşünmüş; tıp, felsefeyle karşılaştırılınca, ne de olsa kolaydır; felsefeye öyle yalnız zamanla

---

1 Hippokrates.

da erişilmez, insanın uyanık bulunmasını, gözünü dört açıp hep kendisine dikmesini ister. Doğrusu insanın, kendini vermesine de değer: ya bilgisizler sürüsüne karışıp mutsuz olacaksın, yok olacaksın, ya felsefe sayesinde mutluluğa ereceksin; az şey mi?

LYKİNOS. – Elbette çok büyük bunların önemi! Ama sen de o ödülü herhalde pek yakında elde edersin: felsefeye bunca zamanını verdin, uzun yıllardan beri didinip duruyorsun. Yirmi yıldır bakıyorum, sen başka bir iş görmeyip hep okula gidiyor, bütün zamanını ya kitap okumakla, ya derste yazdıklarını temize çekmekle geçiriyorsun. Düşünmekten benzin soldu, bir deri bir kemik kaldın. Kendini bilgiye öyle verdin ki, eminim, gece düşlerinde bile kafan onunla uğraşıyordur. Eh! Mutluluğa elbette erersin yakında. Kimbilir? Belki sen çoktan ermişsindir de bizim haberimiz yoktur.

HERMOTİMOS. – Mutluluğa ermiş olabilir miyim hiç, Lykinos? Onun yolunu bile ben, daha yeni yeni sezmeye başladım. Ne der Hesiodos? Erdem uzaklarda, ta uzaklardadır; ona götüren yol uzundur, diktir, çetindir: kan ter içinde kalmadan çıkılmaz o yokuş.

LYKİNOS. – Senin yürüyüp terlediğin yetmedi mi yani Hermotimos?

HERMOTİMOS. – Yetmedi elbette. Yoksa, ben tepeye varmış olsaydım, bütünüyle mutlu olmama bir engel mi kalırdı? Ben daha başlangıçtayım Lykinos.

LYKİNOS. – Ama gene o Hesiodos söylüyor ya! “Başlangıç, bütünün yarısıdır.” Ben de şimdi sana yokuşun yarısına varmışsındır, dersem yanılmam elbette.

HERMOTİMOS. – Daha varamadım oralara; varsaydım epey ilerlemiş sayılırdım.

LYKİNOS. – E peki! Yolun neresine geldin desek doğru olur?

HERMOTİMOS. – Daha aşağılarda, dağın eteğindeyim Lykinos, ilerleyeyim diye çabalıyorum; kaypak, sarp bir dağ: bir elini uzatan olmazsa, çıkamaz insan.

LYKİNOS. – Öğretmenin var, uzatsın elini. Homeros'un Zeus'u, altın zincirini¹ nasıl sarkıtıyorsa, senin öğretmenin de sözlerini, öğütlerini dağın tepesinden öylece sarkıtıp seni yukarı çeksin, yanına alsın, ulaştırsın erdeme; kendisi çoktan yukarıdadır elbette.

HERMOTİMOS. – O da öyle diyor Lykinos. Yalnız onun elinde olsaydı beni çoktan yukarı çeker, bilgiler arasına oturturdu; ama bende eksiklik var, bende beceriksizlik var.

LYKİNOS. – Pek tut yüreğini, kırılmasın hevesin! Değil mi ki öğretmenin seni yalnız komuyor, o da seninle birlikte çabalıyormuş, yolun sonuna erişeceksin demektir, yukarıdaki mutluluğa umutla bakabilirsin. Onun dediğine göre, ne zaman ulaşırmışsın tepeye? Önümüzdeki yıl, örneğin Persephone törenleri mevsiminde ya da Athena bayramında, orada olacak mısın?

HERMOTİMOS. – Azdır o kadar zaman, Lykinos.

LYKİNOS. – E Olympia şenliklerinde desek?..

HERMOTİMOS. – Erdem yolunda çalışarak mutluluğa ermek için, o da az gelir.

LYKİNOS. – Bir dahaki Olympia şenliklerine² diyelim. Yetmeli o kadar; yoksa pek ağırdan almak olur sizinki. O kadar zamanda Herakles Direkleri'nden³ ta Hindistan'a üç kez gidip gelinir; hem de dosdoğru yürümek zorunda kalmadan, dura dinlene, yol üstündeki ulusları da görüp eğlene eğlene gidip gelinir. Şu sizin Erdem'i oturttuğunuz dağ, hani İskender'in dayatıp bir-

---

1 İlias, VIII, 19. Bkz. *Tanrıların Konuşmaları*, XXI.

2 Olympia şenlikleri dört yılda bir olurdu.

3 Cebelitarık.

kaç gün içinde alıverdiği bir Aornos¹ kayası varmış, ondan daha ne kadar yüksektir, daha ne kadar kaypaktır diyelim?

HERMOTİMOS. – Birbiriyle ölçülemez ki onlar, Lykinos; o dediğin dağ, senin düşündüğüne benzemez: bir değil, on bin İskender saldırırsın, öyle birkaç günde ele geçiremez onu. Yoksa az insan mı tırmanırdı? Gerçi nice kimseler ant içip yola çıkmış, kimi az, kimi çok, ilerlemişlerdir. Ama yolun ortasına vardılar mı, önlerine sayısız engeller, aşılmaz zorluklar çıkar; cesaretleri kırılır, soluk soluğa, ter içinde, yorgunluktan bitkin bir halde geri dönerler. Sonuna kadar dayananlarsa tepeye ulaşırlar, ondan sonra da bütün ömürlerince mutlu olur, en güzelinden bir yaşam sürerler; o yüce yerden öteki insanlara bakarlar da hepsini birer karınca gibi görürler.

LYKİNOS. – Doğrusu Hermotimos, sen de pek küçülttün bizi; hani yumruk kadar insanlar varmış, onlarla bir ettin çıktın. Sanki hepimiz birer cüceyiz de yeryüzünde sürünüp duruyoruz. Ama şaşılmaz böyle demene: düşüncelerin zaten yüksek, üstelik bir de yukarıdan bakıyorsun. Bizler de, bu toprağın üstünde yürüyen zavallı, değersiz insanlar, size tanrı bilip tapacağız, değil mi? Elbette! Siz bulutlar üstüne çıkmış, göğün en üst katma, nice zamandır içinizin titrediği o yerlere ermişsiniz.

HERMOTİMOS.— Oraya varsam diye içim titriyor ama Lykinos, daha çok yolum var.

LYKİNOS. – Daha ne kadar yolun var, onu bir söyle de ne kadar zaman gerektiğini de anlayalım.

HERMOTİMOS. – Ben de iyice bilemiyorum Lykinos. Ama öyle umuyorum ki, yirmi yıl daha gitsem yeter, sonra tepeye erişmiş olurum.

LYKİNOS. – Herakles hakkı için, çok o kadarı.

---

1 Hindistan'da İndus ırmağı boyunda bir kale.

HERMOTİMOS. – Ne yapalım Lykinos? Büyük işler büyük emek ister.

LYKİNOS. – Orası öyle, ama bakalım sen daha yirmi yıl yaşar mısın? Öğretmenin söz verdi mi yaşayacağına? Senin öğretmenin akıllı, bilge bir adam olduğundan başka elbette geleceği de bilip söyler, elbette keramet sahibidir, Keldanilerden¹ öğrenmiştir, onların bu gibi işlerde bilgin olduğu söylenir. Yoksa sen, erdeme erecek kadar yaşayacağından emin olmazsan, böyle büyük işlere girişip gece gündüz didinmen doğru olmaz; tam tepeye varacağın sırada ecel üstüne çöküp de ayağından çeker, bir türlü gerçekleştirememiş umutlarından seni aşağı atıverirse ne olur halin!

HERMOTİMOS. – Öyle sözler çıkmasın ağzından Lykinos: uğursuz gelir onlar. Dilerim tanrılardan, bilgeliğe erişecek kadar yaşayayım da o nimeti bir güncük olsun tadayım!

LYKİNOS. – Bu kadar emeklerine karşılık hepsi hepsi bir güncük mü istiyorsun?

HERMOTİMOS. – Bir an, kısacık bir an olsun, ona da razıyım.

LYKİNOS. – Ya yukarıdaki yaşamın mutluluk olduğunu, bu kadar didinmeye değdiğini nereden biliyorsun? Sen daha erişmemişsin oraya.

HERMOTİMOS. – Ben erişip görmedim, ama öğretmenim söyledi de ondan biliyorum. İnanmayayım mı onun sözlerine? O varmış tepeye, bilir elbette.

LYKİNOS. – Tanrılar aşkına söyle Hermotimos: neler anlatıyor senin öğretmen? Neymiş orada tadılan mutluluk? Orada zenginlik mi varmış? Un mü varmış? Eşsiz zevkler mi varmış?

HERMOTİMOS. – A arkadaş! Erdem içinde geçirilen bir yaşamın yanında o gibi şeylerin sözü mü olur?

---

1 Keldani: Kaldeli.

LYKİNOS. – Peki, o çabalama, didinme yolunun sonunda erişilecek nimetler bunlar değilse, acaba hangi nimetlermiş? Ne diyor senin öğretmen?

HERMOTİMOS. – Bilgelik, yüreklilik, güzellik, adalet, her şeyin doğasını kavradığımıza tam bir kanım... Zenginliğe, üne, zevklere, kısacası bedene bağlı şeylere gelince, yukarı ulaşmak isteyen adam, onları aşağıda bırakır. Herakles'in Oita dağı üstünde yandıktan sonra tanrılaşması işte bu yoldan olmuş. Kendisine anasından geçme insanlık ne varsa onları üstünden atmış, varlığının tanrıl bölümünü ateşten geçirip, her türlü katıktan arılaştırmış, bir onu saklayarak tanrılar arasına uçmuş. Bizim bilgelerimiz de, ateşten geçer gibi felsefeden geçip paklaşıyor, öteki insanların yanlış düşünüp hayran oldukları şeyleri üstlerinden atıyor, öylelikle tepeye varıp, mutluluğu tadıyorlar; onlarda zenginliğin, ünün sanın, zevklerin bir anısı bile kalmaz da öyle şeyleri nimet sananların haline gülerler.

LYKİNOS. – Herakles hakkı için, hani şu Oita'daki Herakles hakkı için, o bilgelerin yiğitliğini de, mutluluğunu da çok güzel anlattın Hermotimos! Ama sana bir şey sorayım: onların, ara sıra canları isteyip de o tepeden indikleri, aşağıda, arkalarında bıraktıkları şeylere gene dokundukları olmaz mı? Yoksa yukarıya varduktan sonra, hep orada kalıp erdemin yanında yaşamaları, zenginliği, ünü sanı, zevkleri bir daha ağızlarına almamaları mı gerektir?

HERMOTİMOS. – Sen ne sanıyorsun, Lykinos? Tam erdeme varmış olan kimse artık ne öfkenin kuludur, ne de korkuyla tutkuların. Tasa nedir, bilmez artık; o gibi duyguların birine tutulmaz.

LYKİNOS. – Doğrusunu istersen ben artık hiç çekinmeden... Neme gerek? Tutayım dilimi. Bilgelerin gidişini fazla incelemek belki de günah sayılır.

HERMOTİMOS. – Neden günah olsun? Söyle ne söyleyeceksen.

LYKİNOS. – Görüyorsun ya arkadaş, çok çekiniyorum.

HERMOTİMOS. – Çekinme hiç: benden başka bir duyan yok.

LYKİNOS. – Haydi söyleyeyim Hermotimos: demin sen feylesofları anlatırken önce doğru söylüyorsun sanmıştım; onların bilge, yürekli olduklarına, “hakkı bildiklerine, kısacası senin her dediğine inanmıştım da bir haz duymuştum doğrusu; ama sonra sen kalktın, onların zenginliği, ünü sanı, zevkleri hor gördüklerini, öfkeye de, üzüntüye de kapılmadıklarını ileri sürdün, işte o zaman –yalnızız burada, değil mi?– işte o zaman bir durakladım; geçenlerde gördüğüm bir şey aklıma geldi de onun için. O iş kimin işiydi, bilir misin? Yoksa söylemesem daha mı iyi ederim?

HERMOTİMOS. – Neden söylemeyecekmişsin? Söyle.

LYKİNOS. – Senin öğretmen demek istiyorum; doğrusu saygıya değer adamdır, epey de yaşlıdır.

HERMOTİMOS. – Peki, ne yapıyormuş?

LYKİNOS. – Şu Herakleia’lı yabancıyı tanırsın, ne zamandır felsefe derslerine gider, hani çekişmeyi pek seven sarışın bir delikanlı vardır, işte o.

HERMOTİMOS. – Bildim kimi diyorsun: Dion’dur onun adı.

LYKİNOS. – Hah! O işte. Aldığı derslerin parasını zamanında vermemiş olacak ki senin öğretmen, onu mahkemeye sürüklemişti. Arkasından örtüsünü çıkarıp boynuna dolamış, boğacak gibi sıkıyordu; bir yandan da sövüp sayıyor, öfkeli öfkeli çırpınıyordu. Orada bulunan birkaç arkadaş elinden kurtarmasalardı, ihtiyar bırakmayacaktı Dion’u; öyle öfkeliydi ki, belki de öldürürdü.

HERMOTİMOS. – Haylazın biridir o Dion, hiç borcunu vermek istemez; ama ötekilere, benim öğretmen kendisi borç verir, hem de kaç tanesine! Birini de mahkemeye götürmeye kalkmadı. Doğrusu onlar da tam zamanında faiziyle getirip verirler.

LYKİNOS. – Ama, a benim mutlu dostum, ne çıkar parasını almazsa? Kendin söylüyordun: felsefeyle paklaşmış da Oita üstünde bıraktıklarına artık gereksinimi yokmuş.

HERMOTİMOS. – Öyle şeylere değer vermesi kendisi için midir sanırsın? Küçük küçük çocukları var, onları düşünecek, yoksa yoksulluk sıkıntısına düşerler.

LYKİNOS. – Onları da alsın, kendisiyle birlikte erdem ülkesine çıkarsın: onlar da, kendi gibi mutlu olup hiçe sayarlar zenginliği.

HERMOTİMOS. – Seninle bunu konuşacak zamanım yok Lykinos. Ben, hemen gidip onu dinlemeliyim. Saati unutup da geç kalmak istemem.

LYKİNOS. – Hiç tasalanma, dostum, bugün tatil varmış. Artık seninle gelebilirim, değil mi?

HERMOTİMOS. – Ne dedin?

LYKİNOS. – Sen bugün hocanı göremeyeceksin dedim, öyle ilan etmiş... Demin kapıda gördüm, koca bir ilan asmışlardı: BUGÜN FELSEFE DERSİ YOK diye. Hani şu ünlü Eukratos yok mu? Dün onun kızının yıl dönümüyümüş; senin öğretmen, akşam yemeğe davet edilmiş. Sofrada epey felsefe konuşulmuş, senin öğretmen de, Aristoteles'çi Euthydemos'la epey çene yarıştırmış. E! Ne yapalım? Aristoteles'çilerle Zenon'cuların bir türlü anlaşamadıkları az sorun mu vardır? Anlayacağın bağıra bağıra başına bir ağrıdır girmiş; toplantı da geceyarısına kadar sürmüş diyorlar, iyice terlemişti. Kuşkusuz epey de içmiştir; elbette! Boyuna onuruna kadeh kaldıranlar olmuştur; yaşına bakmayıp,

yemeği de fazlaca göçürmüştür. Dediklerine göre eve döner dönmez, iyice bir kusmuş; yemekte arkasında duran uşağına bo-
yuna et parçaları vermişmiş, onları birer birer sayıp mühürlemiş,
sonra kimsenin içeri alınmamasını söyleyip uykuya varmış. Uşağı
Midas, sabahleyin kapının önüne toplanan öğrencilerine böyle
söylüyordu; takım takım dönüp gittiler.

HERMOTİMOS. – Ya o çekişmede kim kazanmış Lykinos?
Bizim öğretmen mi, yoksa Euthydemos mu? Midas onu da söy-
lemiştir belki.

LYKİNOS. – Dediklerine göre, Hermotimos, önce iki tarafın
da gücü bir gözüküyormuş ama, sonunda siz kazanmışsınız, yani
sizin ihtiyar alt etmiş herifi. Euthydemos, dediklerine göre, ba-
şından bir yara almış, sofradan kan revan içinde kalkmış. Elbette!
Kafa tutmuş, dayatmış, ne söyledilerse birine pes demek isteme-
miş. Bunun üzerine senin yiğit de elindeki koca sağrağı, yanında
oturan o direngenin kafasına indirmiş, öyle kazanmış işte.

HERMOTİMOS. – İyi etmiş. Kendilerinden üstün kimsele-
rin karşısında susmayanların hak ettiği ceza odur.

LYKİNOS. – Çok doğru söyledin. Euthydemos da öyle ses-
siz sadasız, tutkularına kapılmayan bir ihtiyarla ne diye çekişme-
ye kalkar? Elindeki koca sağrağı da mı görmemiş?.. Ama zama-
nımız var, böyle dostça da konuşuyoruz, öyleyse söyle bakayım
bana: nasıl oldu da sen felsefeye heves ettin? Bir engel yoksa, o
mutluluk yolunda sizin peşinizden geleyim diyorum da onun için
sordum. Dostunuzum ben sizin; umarım ki, kovmazsınız beni.

HERMOTİMOS. – Ah! Sen bir istesen, Lykinos! Görürsün,
az bir zamanda herkesleri geçersin sen; hepsi de senin yanında
birer çocuk kalır, senin düşüncelerin o kadar yüksektir.

LYKİNOS. – Ben, yirmi yılda senin bugünkü haline gelsem
yeter bana.

HERMOTİMOS. – Hiç korkma. Ben, felsefeye başladığım sırada, sen yaşıyordum, yani kırkımda vardım. Sen şimdi kırkındasın değil mi?

LYKİNOS. – Tam kırkındayım Hermotimos. Yoldaş et beni kendine, esirgeme bu iyiliği. Sana önce şunu sorayım: sizden felsefe öğrenenler, bir denileni doğru bulmazlarsa, kendi düşündüklerini söylemelerine izin var mıdır? Yoksa gençlerin karşı çıkmaları yasak mıdır?

HERMOTİMOS. – Yasaktır; ama sen, istersen sor bana, karşı çık, de diyeceklerini: öğrenmenin en kolay yolu odur.

LYKİNOS. – Senin adını aldığın Hermes hakkı için Hermotimos, bana unutmayacağım bir iyilik ediyorsun! Sen şimdi bana söyle: insanı felsefeye götüren bir tek yol mu vardır, o da sizin tuttuğunuz yol mudur? Yoksa dedikleri gibi daha birçok felsefeciler var mıdır?

HERMOTİMOS. – Doğru, çok vardır; Gezimciler,¹ Epikuros'çular var; Platon'un bayrağını taşıyanlar var; sonra Diogenes'le Antisthenes'in peşine takılanlar, Pythagoras'ın yolunu tutanlar var; daha birçokları da var.

LYKİNOS. – Evet, epey ediyor; hepsinin de öğretileri bir midir Hermotimos, yoksa başka başka mıdır?

HERMOTİMOS. – Başka başkadır, hem de çok ayrılır birbirinden.

LYKİNOS. – Ama ne olursa olsun yalnız biri doğru olacak; başka başkaysa hepsi de doğru olamaz.

HERMOTİMOS. – Elbette.

LYKİNOS. – Öyleyse, benim iki gözüm, sen şunu anlat bana: felsefeye ilk başladığın günlerde, önünde birçok açık kapı

---

1 Aristoteles'çiler.

gördün de niçin hepsinin yanından geçip Stoacılara¹ gittin? Bir o kapının doğru olduğunu, bir onun hak yola çıkaracağını, ötekilerinse sonsuz karanlıklara sürükleyeceğini nereden kestirdin de erdeme ille oradan gitmek istedin? Nereden anladın, nasıl anladın bunu? İnancın neye dayanıyordu? Hem şunu da söyleyeyim: ben bunu şimdiki senden sormuyorum; sen artık yarı bilge olmuştun, belki de tam bilgeliğe ermişsin, en iyi yolu elbette bizlerden, bizim gibi şöyle böyle insanlardan daha iyi seçersin; ama o zaman, ilk günlerde, sen de bilgisizmişsin, ben şimdi nasılsam sen de öyleymişsin; işte o halini anımsa da yanıtını ona göre ver.

HERMOTİMOS. – Ne demek istediğini anlayamadım Lykinos.

LYKİNOS. – Anlaşılmayacak öyle karışık, dolambaçlı bir şey sormadım ki! Şunu diyorum: değil mi ki feylesoflar çokmuş... İşte Platon var, Aristoteles var, Antisthenes var, sizin atalarınız olan Khrysispos²’la Zenon var, daha ne bileyim? Birçok var... Sen, o zaman ne gibi bir düşünceye dayandın da ötekilerin hepsini bir yana bırakıp bu yolu seçtin, bu felsefe çığına girmeye karar verdin? Sen de, Khairephon² gibi Apollon’a, Python yılanının başını koparan Apollon tanrıya danıştın da en iyileridir diye seni Stoacılara o mu gönderdi? Birini bir çığıra, ötekini başka bir çığıra göndermek onun işine benzemez değil hani! Herkese hangi çığır yakışır, o bilir elbette.

HERMOTİMOS. – Hayır Lykinos, ben gidip tanrıya danışmadım, öyle olmadı.

---

1 Zenon’cular. Bir kapı siperi (*stoa*) altında toplandıktan için “Stoacı” (*stoikos*, revaki) denilmiştir.

2 Khairephon, Delphoi’de Apollon tanrının sözcüsüne, Sokrates’ten daha bilgin bir kimse olup olmadığını sormuş ve olmadığı yanıtını almış. Bkz. Platon, Sokrates’in Savunması, 21 a.

LYKİNOS. – Bu iş tanrıya danışmaya değmez mi dedin, yoksa onun yardımını olmadan da en iyiyi seçebileceğine mi güvendin?

HERMOTİMOS. – Güvendim kendime.

LYKİNOS. – Öyleyse sen bana önce şunu öğret: en iyi felsefe çığırının hangisi olduğunu ilk bakışta anlayıp ötekilere kapılmanın yolu acaba neymiş?

HERMOTİMOS. – Söyleyeyim; baktım ki felsefeyle uğraşanların çoğu o çığıra gidiyor, anladım ki en iyisi odur.

LYKİNOS. – Peki, oraya gidenlerin sayısı, Epikuros'un, Platon'un, Aristoteles'in peşinden gidenlerin sayısından ne kadar çoktu? El kaldıracak oy verilen meclislerde olduğu gibi birer birer saymışsındır elbette.

HERMOTİMOS. – Saymadım; sandığım, kestirdiğim öyleydi, ona göre kararımı verdim.

LYKİNOS. – Yooo! Anlaşıldı ki, senin niyetin bana öğretmek değil. Benimle eğleniyorsun: bu kadar büyük bir işte yalnız kestirmeyle, yalnız sayıya bakarak karar vermezsin sen. İşin aslını saklıyorsun.

HERMOTİMOS. – Yalnız kestirmeyle, yalnız sayıya bakmakla kalmadım, Lykinos; bir nedeni daha vardı: Epikuros'çular için keyfe, hazza düşkündür; Gezimciler için zenginlikten, çekişmeden hoşlanır; Platon'cular için de kibirlidir, ün salıp alkışlanmayı severler diye herkeslerden duyuyordum; Stoacılar içinse, çok kimseden dinledim, yürekleri pek, her şeyi bilir insanlardır, dediler, yalnız onların çığırına girenin tam bir büyüklüğe, gerçek zenginliğe, bilgelığe erdiğini, yalnız o çığıra girenin bütün üstün nitelikleri edindiğini söylüyorlardı.

LYKİNOS. – Ama böyle söyleyenler o çığırdan olmayan, o çığırın yabancıları kimselerdi, değil mi? O çığırdan olsalardı, övünüyorlar, der, inanmazdın.

HERMOTİMOS. – Doğru, inanmazdım; değillerdi o çığır-
dan.

LYKİNOS. – Konuştuğun kimseler, o çığır feylesoflarının de-
diğinin karşısını söyleyen feylesoflar da değilmiş büyük olasılıkla.

HERMOTİMOS. – Onlar da değildi elbette.

LYKİNOS. – Kendileri de değil, hasımları da değilse, sen bu
işlerde bilgisi olmayan kimseleri dinlemişsin demektir.

HERMOTİMOS. – Evet, kuşkusuz.

LYKİNOS. – Görüyorsun ki, sen yine benimle eğleniyor,
bana doğrusunu söylemek istemiyorsun. Karşındaki büsbütün de
budala¹ mı sanıyorsun? Hermotimos gibi akıllı, o zamanlar kır-
kını bulmuş bir adamın, felsefeyle feylesoflar üstüne bilgisizlerin
dediklerine inanmış, en iyilerini ona göre seçmiş olmasına kanar
mıyım ben? Sen böyle söylersen, inanmam dediklerine.

HERMOTİMOS. – Biliyorum ki yalnız başkalarını dinle-
mekle kalmadım, kendi gördüklerimi de hesaba kattım. Sto-
acıları görüyordum: böbürlenmeden, kurulmadan yürüyorlar,
örtülerine edepli edepli bürünüyorlar, hep birşeyler düşünerek
geziyorlardı; hemen hepsi saçlarını dibinden kestirmiş, yüzleri
tam bir erkek yüzü, hiçbirinde bir züppelik, bir kadınlık yok...
Ama aldırıışsızlığı pek ileri götürüp Köpeksiler gibi büsbütün
duygusuz olmaya da kalkışmıyorlar, her şeyi kararında bırakıyor-
lar. Herkes bilir, erdem her şeyi kararında bırakmaktadır.

LYKİNOS. – Peki ama Hermotimos, sen o hallerini gördün
de başka hallerini, örneğin demin senin öğretmen için anlattığım
gibi işlerini görmedin mi? Onların ödünç para verip sonra acı
acı sözlerle geri istemelerini, her gittikleri yerde çekişmeyi kav-
gaya, dövüşe kadar götürdüklerini, daha binbir biçimde herkese

---

1 Aslında: "Sen karşında bir Margites mi var sandın?" Margites, Homeros'un
olduğu sanılmış komik bir destanın aşırı derecede budala kahramanymış.

eğlence olduklarını görmedin mi? Yoksa sen, bir adam örtüsüne edeple bürünsün, sakalını koskoca uzatsın, saçlarını dibinden kestirsin de öyle şeylere bakılmaz mı diyorsun? Bundan böyle yaşamda kuralımız, ölçümüz bu mu olacak Hermotimos? Bir insanın görünüşüne, yürüyüşüne, saçlarının kesilmesine bakarak erdemli olduğu yargısına varacağız da kaşları çatık olmayan, öyle düşüne düşüne yürümeyen kimselerden yüzümüzü çevirecek miyiz? Anlaşıyor Hermotimos, sen eğleniyorsun benimle; eğlendiğini acaba anlayacak mıyım diye bir deneyeyim demiş olacaksın.

HERMOTİMOS. – Neden böyle söylüyorsun?

LYKİNOS. – Yalnız dışına bakıp yargıya varmak ancak yontular için olur da ondan böyle söylüyorum. Yontu, hele en kusursuz bedenlere bakıp çalışan bir Pheidias'ın, bir Alkame-nes'in, ya bir Myron'un elinden çıkmışsa, duruşunda bir soyluluk, örtüsünde bir zariflik vardır. Ama her şeyi buna göre ölçecek olursak, felsefeyle uğraşmak isteyen körler ne yapar? Onlar ne giysiyi görebilir, ne de insanların yürüyüşünü: kimin daha iyi bir yol seçtiğini nereden anlasınlar?

HERMOTİMOS. – Ben körler için söylemiyorum ki Lykinos; bana ne onlardan.

LYKİNOS. – Ama a benim dostum! Bu kadar önemli, herkes için bu kadar yararlı şeylerin kendilerini tanıtacak, hepsinde bulunan bir belgisi¹ bulunmak gerekmez mi? Sen öyle dediğine göre, körleri haydi felsefenin dışında bırakalım, gözleri görmüyor, girmesinler oraya diyelim; pek haklı bir iş işlemiş olmayız: çünkü sakatlıkları yüzünden içlerinin kanamaması, biraz olsun avunabilmeleri için onların felsefeye herkesten daha çok gereksinimi vardır; ama düşünmeyelim bunu da, bırakalım onları. Sen bana şunu söyle: gözleri görenler, ne kadar iyi görürlerse

---

1 Belgi: işaret.

görsünler, o senin dediğin dışa bakıp da içte olanı, ruhta olanı nasıl anlayabilirler? Bak ben ne demek istiyorum: senin Stoacıları seçip onlara gidişin, onların düşünüşüne hayran olduğun için, onlar arasında olursan düşünce işlerinde daha iyileşeceğini sandığın için değil miydi?

HERMOTİMOS. – Öyleydi elbette.

LYKİNOS. – Peki ama sen, yalnız o dediklerine bakıp da iyi felsefeyi kötüsünden nasıl ayırdedebildin? Çoğu, böyle şeyler kolay kolay seçilemez: gizlidir, karanlık içindedir onlar; onları anlamak için sözleri dinlemek, uzun uzun konuşmak, o adamların gördükleri işler, söyledikleri sözlere uyuyor mu, uymuyor mu, orasını incelemek gerektir; bunun için de zaman ister, uğraşmak ister. Hephaistos'un elinden çıkan işte Momos ne eksik bulmuş bilirsin; bilmiyorsan, anlatayım da dinle. Bir gün Athena, Poseidon, Hephaistos sanatta hangimiz daha ustayız diye yarışa girmişler. Poseidon bir boğa yapmış, Athena evi yaratmış, Hephaistos da bir adam meydana getirmiş. Sonra gidip hangisi üstün oldu diye Momos'a danışmışlar. Momos, her birinin yaptığını ayrı ayrı incelemiş. Poseidon'la Athena'nın yaptıklarında ne pürüzler bulmuş, şimdi onu anlatmanın yeri değil; ama insan için bak ne demiş. Hephaistos'a: "Neden bunun göğsüne bir pencere açmadın?" diye sormuş. "Bu haliyle ne istiyor, ne düşünüyor, yalan mı söylüyor, doğru mu söylüyor, kimse anlayamaz ki!" demiş. Anlaşılan, Momos tanrının gözü zayıfmış da onun için böyle söylemiş. Belli ki senin bakışın, Lynkeus'unkinden daha keskin, göğsün dışına bir bakmakla içini de görüyorsun; senin gözünden bir şey kaçmıyor, her insanın ne istediğini de görüyorsun, ne düşündüğünü de. İki insandan hangisi daha iyidir, hangisi daha kötüdür, onu bile görüyorsun.

HERMOTİMOS. – Sen alay ediyorsun Lykinos. Hangi yolu seçeceğimi, bana bir tanrı gösterdi. O yolu seçtiğime de hiç pişman değilim, beni hoşnut ediyor.

LYKİNOS. – Ama beni de hoşnut etmesi gerekir mi, onu söylemiyorsun; yoksa sen beni bilgisiz kalabalıktan ayırıp kurtarmak istemiyor musun?

HERMOTİMOS. – İstemez olur muyum? Ama ne desem, sana etkisi olmuyor.

LYKİNOS. – Ne yapayım, dostum? Söylediklerin kandırıyor ki beni!.. Değil mi ki sen, doğruyu bildirmekten kaçıyor, gizliyorsun; değil mi ki ben de felsefeyle uğraşırsam, belki sana yetişirim sanıyor da kıskanıyorsun, o halde bu işlerden anlamının, en iyi çıkır hangisidir, onu seçmenin yolunu ben de kendi kendime arayayım. Şimdi sen beni dinle, ister misin?

HERMOTİMOS. – Elbette isterim, Lykinos; belki bilinmesi iyi olacak bir şey söylersin.

LYKİNOS. – Diyeceklerime dikkat et, ama ben bilgisizim, yabancısıyım bu işlerin; bir yanlışım olursa alay etme benimle. Sen, benden bin kat bilginsin ama ne yapayım? Açıkça konuşmayı istemiyorsun.

Erdem deyince, gözümün önüne şöyle bir ülke geliyor: orada yurttaşların hepsi de mutlu, bunu oradan gelen hocan da söylemiş, evet, hepsi mutlu, hepsi de bilgeliğe ermiş, yiğit, doğru, her işlerinde ölçülü insanlar, tanrılardan hemen hemen farksız. Kandırıp aldatmak gibi, zorbalık gibi, açgözlülük yüzünden haksızlık etmek gibi, bizler arasında çok görülen suçlardan biri bile o ülkede işlenemiyormuş, öyle bir şeyi kimse göze alamıyormuş; orada herkes barış içinde, dirlik düzen içinde yaşamış... Öyle olacak elbette; öteki ülkelerde didişmeye, kavgaya, yurttaşların birbirine saldırmalarına neden olan şeylerin biri yokmuş ki orada!

O ülkenin insanları kurtulmuşlar o gibi şeylerden. O ülkede ne altın var, ne eğlence, ne de ün salıp alkışlanmak hırsı var: orada yurttaşlar, artık ne diye düşün birbirine? Aralarındaki işlerde iyiliği değil, yalnız kötülüğü dokunabileceği için atmışlar o gibi şeyleri başlarından. O ülkenin yasaları, yalnız hak, yalnız doğruluk gözetilerek kurulmuş; birbiriyle eşit olan insanları tam bir özgürlük içinde yaşayıp her türlü nimetlerden, dirliksizlik çıkar-mayacak nimetlerden paylarını alıyorlarmış.

HERMOTİMOS. – Güzel söyledin Lykinos. Bütün insanların, öyle bir ülkenin yurttaşı olmaya çalışmaları gerekmez mi? Sonunda oranın defterlerine yazılıp, yurttaşlık hakkını kazanmak gibi bir ödül olduktan sonra yol yorucu, zaman uzun diye yakın-mak doğru olur mu?

LYKİNOS. – Elbette Hermotimos, herkes, her şeyden önce oraya erişmeye çalışmalı, başka hiçbir şeye aldırış etmemeli. Bizim kendi yurdumuz, bu ölümlü dünyadaki yurdumuz yakamızdan yakalamış, önem vermemeli öyle şeye; çoluğumuz çocuğumuz, soyumuz sopumuz bizi tutmak istemiş, ağlamış, ona da bakmamalıyız; bize düşen, onları da bizim gittiğimiz yola çağırmaaktır; istemezler ya da güçleri yetmezse ne yapalım? Onları başımızdan silkip, biz yine doğru o mutluluk ülkesine yürümeliyiz; eteğimize mi yapıştılar? Sırtımızdan hırkamızı sıyırıp yine gideriz gideceğimiz yere. Oraya çırlıçıplak varsak da olur, bizi yine kovmaz, alırlar içeri... Orada yaşayış nasılmış, bana eskiden yaşlı bir adam anlatmıştı da ondan dinlemiştim. Üstelik o yaşlı adam bana kendisiyle birlikte oraya gitmemi de söylemişti. Bana kendisi yol gösterecek, oraya varır varmaz da beni yurttaşlar arasına yazdırıp kendi boyuna, kendi oymağına alacak, beni de mutlulardan biri edecekti. “Uymadım ona”,¹ on beş yıl oluyor,

---

1 Aslında Homeros’un bir dizesinden bir parça.

gençliğim, toyluğum komadı onu dinlemeye. Kimbilir? Şimdiye kadar o kentin dış mahallelerine, belki de kapılarına varmış olurdum. O yaşlı adam neler anlatmamıştı! Aklımda iyi kaldıysa, o ülkenin bütün insanları hep dışarıdan gelirmiş, orada bir tek yerli yokmuş, birçok yabanlar, köleler, sakatlar, bodurlar, yoksullar varmış, kısacası kim isterse orada yurttaşlık hakkına erermiş; yasa, kimsenin nerede doğduğunu, arkasına ne giydiğini, boyunu bosunu sormaz, soyunu sopunu karıştırmaz, ataları arasında ünlü insan var mı, yok mu diye soruşturmazmış. Kabul edilmek için akıllı olmak, güzelliği sevmek, çalışkan, dilediğinden dönmez bir adam olmak, yol üstünde önümüze çıkan birçok zorluktan yı-lıp gevşememek yetermiş. Kendinde bu üstün niteliklerin bulunduğunu gösterip yürüye yürüye o kente varan kimse kim olursa olsun, hemen yurttaşlar arasına girer, ötekilerin bütün haklarını kazanırmış. O ülkede falan filandan üstündür, filan falanın buyruğunu dinlemelidir gibi lakırdılar duyulmaz, soylu, soysuz, köle, özgür adam gibi sözleri kimse ağzına almazmış.

HERMOTİMOS. – Görüyorsun ya, Lykinos, ben de öyle güzel bir kentin, o mutluluk ülkesinin insanlarından olayım deyip çalışmakla kötü etmiyorum, çocukça işlere girişmiş olmuyorum.

LYKİNOS. – Haklısın, Hermotimos: senin gibi ben de isterim oraya gitmeyi, dünyada o mutluluktan daha çok dilediğim bir şey yoktur. O kent yakın olsaydı, her göze görünseydi, inan olsun, hiç düşünmez, çoktan yola çıkardım, belki oraya varmış, yurttaşlar arasına girmiş bile olurdum; ama Hesiodos ozan da söylüyor, sen de söylüyorsun, buradan çok uzaklarda kurulmuş; yolu aramaktan, bir gösteren bulmaktan başka çıkar yol yok. Hem de yol gösterenin iyi bir adam olması gerek; öylesini seçmek kolay mı?.. Söylediklerim sence de doğru değil mi? Bir yol gösteren aramalı değil miyim ben?

HERMOTİMOS. – Başka nasıl gidebilirsin ki?

LYKİNOS. – “Ben götürürüm, yolu bilirim” diyenler çok: hepsi de insanın başına üşüşüyor, hazır olduklarını, kendilerinin o ülke yurttaşlarından olduklarını söylüyorlar. Ama oraya götür-en yol tek değilmiş ki! Bir sürü yol varmış, hiçbiri de ötekine benzemezmiş; biri batıya gidiyor, öteki doğuya; biri kuzey yönünde, biri güneye götürüyor. Birine bakıyorsun: kırlardan, korulardan geçiyor, türlü serin gölgelikleri var, güzel güzel ırmaklar akıyor, zevkli, sefalı bir yol, insanın ayağını incitecek, gözünü korkutacak hiçbir şeyi yok. Ötekine bakıyorsun, inişli, yokuşlu, her yanı taşlarla dolu; güneş insanın beyninde kaynıyor, belli ki susuzluktan bunaltacak. Ama yol gösterenlerin dediklerine bakarsan o yolların hepsi de, birbirine karşıt yönlerde gittikleri halde, yine hep o kente varırmış... Bunu görürüm de ben nasıl şaşırırmam? Hangi yolu tutmak istesem, başına varır varmaz karşıma bir adam çıkıyor; sözüne inanılacak bir adam, bana elini veriyor, peşine düşmemi söylüyor: asıl yolu bir o bilirmiş, ötekiler yanıltı-yormuş, çünkü o kente kendileri gitmemişler, yol gösterebilecek kimselerin sözünü de dinlememişler... Öteki yolu tutmak istesem onun başında da öyle bir adam var, o da tıpkı öbürü gibi söylüyor; hep birbirlerini yeriyor, kötülüyorlar. Hangisine gitsen hep o sözler, hep o kötülümeler. Yolların o kadar çok olması, birbirine hiç benzememesi, aklımı allak bullak ediyor; nasıl şaşırmayayım? Yol gösterenlerin hepsi de kendi çığırılarını övüyor, ille o yoldan gitmelisin diyor. O kente varmak için ne yana döneyim, kimin peşine takılayım, kestiremiyorum bir türlü.

HERMOTİMOS. – Ben kurtarayım seni o sıkıntıdan. Sen Lykinos, o kente bizden önce gidenlerin sözüne inan, yanlış bir yöne sapmış olmazsın.

LYKİNOS. – Bizden önce gidenler derken kimleri demek istiyorsun? Onlar, hangi yoldan gitmiş, kimin peşine takılmışlar? Yolları bırakıp da insanlara geçince, karşımıza yine o zorluklar çıkacak değil mi?

HERMOTİMOS. – Yani?

LYKİNOS. – Platon'un peşine takılıp da onunla gitmiş olan onu övecek; Epikuros çıkırına girmiş olan yalnız o çıkır vardır diyecek; bir başkası kendi hocasını, sen de senin hocayı göstereceksiniz. Başka türlü olabilir mi Hermotimos? Hakkım yok mu?

HERMOTİMOS. – Haklısın elbette.

LYKİNOS. – Demek beni sıkıntıdan kurtaramadın; ben, o yolculardan hangisini seçip de ona güveneceğimi bilemiyorum; çünkü görüyorum, hepsi de yalnız birer yolu denemişler, her biri yalnız kendi tuttuğu yolun o mutluluk kentine götüreceğini söylüyor. Acaba doğru mu dediği? Ben nereden bileyim? Bir kent görmüş olabilir, onu kabul ederim; ama gördüğü kent bakalım gerçekten aradığı kent miydi? Seninle benim, yurttaşlarından olmak istediğimiz kent miydi? Korinthos'a gideyim derken belki Babylon'a gitmiştir de yine Korinthos'u gördüm sanmıştır, işte orasını iyice kestiremiyorum. Bir kent gören mutlaka Korinthos'u görmüş değildir ya! Dünyada Korinthos'tan başka kent çok! Ama beni asıl düşündüren şey de nedir bilir misin? Korinthos bir tane olduğuna göre diyorum, Korinthos'a giden yol da bir tanedir, öteki yollar başka her yere gider de Korinthos'a gidemez, o halde kuzey yolunu ya da Hint yolunu tutalım deyip işi talihe bırakamayız.

HERMOTİMOS. – Öyledir elbette Lykinos; her yol ayrı bir yere gittiğine göre başka türlü de olamaz.

LYKİNOS. – Öyleyse, iki gözüm Hermotimos, birinin peşine düşüp bir yolu tutmadan önce uzun uzun düşünmeliyiz. Gerçi

“Ayaklarımız bizi nereye götürürse oraya gidelim” diye bir ata-sözü vardır, ama biz ona uyamayız; yoksa Korinthos’a gidiyoruz diye bir de bakarsın ki Babylon’a ya da Baktra’ya varmışız. “Hele biz ilk gördüğümüz yolu tutalım, talihimiz bizi en sonunda doğrusuna çıkarır” demek de akıl kârı değildir. Talihin yardım etmesi olanaksızdır demiyorum; öyle şeyler tarih boyunca belki bir kez, belki birçok kez görülmüştür. Ama biz bu kadar önemli işlere girişirken zarımızı gelişigüzel atamayız, Ege denizini, ya da İonia denizini geçerken bütün umutlarımızı hasırdan bir sala bağlayamayız. Gerçek sayısız yalanlar arasındayken biz okumuzu körükörüne atarsak, istediğimiz noktaya vuramadık diye suçlu talihe yükleyemeyiz. Hani Homeros’un anlattığı bir öykü vardır: Teukros, güvercini vurayım derken kuşu tutan ipi koparmış da kuşu büsbütün kaçırmış, biz de ona döneriz. Okumuzun değebileceği bir yığın şey var; yayımızı çektik mi, bizim asıl vurmak istediğimizi değil, ondan başka birçok şeyleri vurabileceğimizi hesaba katmalıyız. Talih, hangisinin seçilmesi gerektiğini bizden iyi bilir diyerek bizi asıl istediğimiz kente götürecek yol yerine ondan büsbütün uzaklaştıran bir yola girersek, bizim için tehlikenin ne kadar büyük olacağını elbette anlıyorsun. İnsan, bir kez geminin iplerini çözüp de yele kapıldı mı, bir daha geri dönüp sağ salım karaya çıkması zordur; denize açılınca gemi elbette sallanır, insanın midesi bulanır, başı döner, içini bir korku sarar. Daha başlangıçta yelkenleri açmadan önce yeli kollamak, Korinthos’a gitmek isteyenlere elverişli mi, değil mi, anlamak gerekir. O da yetmez: kaptanın da iyisini seçmeli, bir de bakmalı gemi sağlam mı, fırtınalı denize dayanabilecek mi?

HERMOTİMOS. – En doğrusunun bu olduğunda kuşku mu var Lykinos! Ama ben eminim ki, sen hepsini gözden geçirdikten sonra da Stoacılardan daha iyi bir kılavuz, onlardan daha

deneyimli bir kaptan bulamazsın; Korinthos'a gitmek istiyorsan onların peşine düşer, Khryssippos'la Zenon'un izlerinden gidersin; yoksa varamazsın oraya.

LYKİNOS. – Ama görmüyor musun Hermotimos, bu senin dediğini hepsi de söylüyor. Bir Platon'cu, ya da Epikuros'un arkasından gidenlerin birini alalım, başka biri de olur, o da bana tıpkı senin dediğini demeyecek mi? Hepsi de benim Korinthos'a gitmem için kendi peşine düşmem gerektiğini ileri sürecek. Ben ne yapacağım? Ya hepsine birden güvenmeli, ya hiçbirine güvenmemeliyim. Hepsine inanmak kadar gülünç bir şey olmaz elbette; o halde hiçbirine inanmamak, bize gerçekten asıl yolu gösterebilecek adamı buluncaya kadar beklemek en akıllıcası olur. Diyelim ki, ben bu bilisizliğimle, feylesoflar için doğruyu hangisinin söylediğini bilmezken, senin yalnız Stoacıların öğretisini bildiğini, bir o yolda yürümüş olduğunu düşünmeden, yalnız dostumsun diye sana uydum da sizin çağıra girdim; sonra da tanrılardan biri Platon'u, Pythagoras'ı, Aristoteles'i, daha birçoklarını diriltiverdi; o adamlar beni sardılar, bana birçok şeyler sordular, olur a! Kendilerini alçakladığımı¹ ileri sürerek beni mahkemeye verdiler, her biri gelip bana şöyle bir şey söyledi: "A Lykinos! Nereden aklına esti, kimin sözüne inandın da Khryssippos'u, Zenon'u bizden üstün buldun? Biz onlardan çok daha eskiyiz, onlar daha dünkü çocuk. Hem sen bizi bırakıp onları seçerken, bizimle bir konuştun mu? Bizim dediklerimizi bir inceledin mi?" Evet, diyelim ki, bana böyle bir şey sordular, ne yanıt veririm ben onlara? Hermotimos benim dostumdu da onun için onu dinledim mi diyeceğim? Hiç yeter mi bu yanıt? Onlar da bana şöyle demezler mi: "Biz, o Hermotimos'u tanımıyoruz Lykinos; o da bizi tanımaz. Sen bizi dinlemeden, bir tek adamın

---

1 Alçaklamak: aşağılamak.

sözüyle yargıya varmamalıydın; o adam felsefe yollarından yalnız birini bilir, hem bakalım onu da iyi bilir mi? Yasaları koyanlar, yargıçlara böyle yapacaksınız diye mi buyurmuşlar? Birinin kendisini savunmasına, davasına yarar sandığı şeyleri söylemesine izin vermeden yalnız ötekinin dinlenilmesini uygun bulmuyorlar; iki taraf da dinlenilmeli, her ikisinin söyledikleri karşılaştırılmalı, doğruyla eğriyi yalnız öyle ayırdedebilirsiniz diyorlar; bilirsin ki yargıçlar buna uymazsa davacının başka bir mahkemeye gitmeye hakkı olur.” Öyle sanıyorum ki budur diyecekleri. Belki içlerinden biri şöyle bir şey de sorar: “Söyle bana, Lykinos, ülkesinden hiç çıkmadığı için bizim gibi insanlar görmemiş olan bir zenci, benzerlerinin toplandığı bir yerde ayağa kalksa da dünyada beyaz insan, sarı insan bulunmadığını, bütün insanların kara olduğunu söylese, o toplantıdakiler onun dediğine inanırlar mı? Aralarından bir yaşlı adam çıkıp da: ‘Behey cahil! Senin hiçbir yere gitmişliğin yok, başka ülkelerde neler bulunduğunu sen ne bilirsin?’ demez mi?” Evet Hermotimos, bana işte böyle diyebilirler; ben, o yaşlı adamın sorduğu akla uymuyor diyebilir miyim?

HERMOTİMOS. – Diyemezsin elbette; doğru olur öyle söylemeleri.

LYKİNOS. – Bana da öyle geliyor Hermotimos. Ama şimdi söyleyeceğimi de doğru bulur musun acaba? Bence o da pek doğru.

HERMOTİMOS. – Neymiş bakalım, söyle.

LYKİNOS. – O adam, o kadarla kalmaz elbette, sözüne devam eder; der ki: “Hani senin dostun bir Hermotimos varmış, Platon’un topraklarında, Epikuros’un topraklarında, kısacası öteki ülkelerin hiçbirinde dolaşmamış, bir Stoacıların öğretisini bilirmiş. Onun da bizim zenciden farkı yoktur. Değil mi ki o, felsefe çığırlarının çoğunda Stoacıların söyledikleri, öğrettikleri

kadar güzel, o kadar doğru hiçbir şey bulunmadığını ileri sürmüş, Aithiopia'dan hiç çıkmadığı, yani çıgırlardan yalnız birini bildiği halde hepsi üstüne söz söylemeye kalkmasını sen bir küstahlık saymaz mısın?" Böyle derse, ben ne yanıt vereyim?

HERMOTİMOS. – Yanıtı var bunun Lykinos; hem de, inan bana, çok doğrudur o yanıt. O adama dersin ki: "Biz, Stoacıların yolunda felsefe yürütmek istediğimiz için onların öğretilerini derinleştiriyoruz; ama ötekilerin ne dediklerini de bilmiyor değiliz. Hocamız, ders verirken, onların ilkelerini de gözden geçiriyor, anlattıktan sonra hepsini birer birer çürütüyor." İşte bu yanıtı verisin.

LYKİNOS. – Biz öyle dedik diye Platon'lar, Epikuros'lar, Pythagoras'lar, kısacası bütün öteki feylesoflar susarlar mı sanıyorsun? Kahkahayı salıverip bize şöyle demezler mi: "Ne diyorsun, Lykinos? Senin dostun Hermotimos, demek böyle yargıya varıyor, demek ki, bizim için hasımlarımızın söylediklerine inanıyor, bizim ilkelerimiz, hocasının, doğrusunu bilmeden ya da bilip de gizleyerek anlattığı gibidir sanıyor, öyle mi? Bir pehlivanın, daha güreşe başlamadan, gerçekten bir hasımla çarpışmış gibi havaya tekme salladığım, boşluğa yumruk indirdiğini görse, hemen onun kazandığı, kimsenin onu yenemeyeceği kanısına mı varacak? Hakem olsa, buna mı karar verecek? O gibi çocukça oyunların kolay olduğunu, tehlikesiz olduğunu anlamayacak mı? Bir pehlivanın gerçekten kazandığını söylemek için bir hasımla güreştiğini, alt ettiğini, pes dedirttiğini görmek gerekmez mi? Başka türlü yargıya varabilir misin? Hermotimos da dikkat etsin, biz ortada yokken hocalarının gölgelere saldırdığını görünce hemen kazanıverdiklerine, bizim dediklerimizin kolayca çürütülebileceğine inanmasın. O çürütmeler neye benzer bilir misin? Hani çocuklar tahta parçalarından ev yapar da sonra deviriverirler, işte

o evlere benzer. Bazı kimseler vardır, yay çekmeyi öğrenirken çalı çırpıdan bir demet yapar, onu burunlarının dibinde bir sırığa asarlar, sonra atarlar oklarını. O çalı çırpı demetine kaza sonucu vurup da oku öte yana geçirebildiler mi, bunu bir ustalık sayıp başlarlar bağrıışmaya. Ama İranlılar da, Skythia'nın yayçekerleri de öyle yapmazlar. Onlar atlarına biner, hayvanı koşturarak oklarını atarlar; nişan aldıkları şeyin de kımıldanan bir şey olmasını isterler. Ok gelip delinceye kadar yerinde duracak bir şeye nişan almak neye yarar? Nişan alınan şey de hızla kaçabilecek bir şey olmalı; bunun için o adamlar, çoğu oklarını dağ hayvanlarına, bazıları da uçan kuşlara atar. Okları gerçekten deliyor mu, onu anlamak için de önlerine ya sert bir odun parçası, ya ham deriden bir kalkan korlar; işte onu delebilirlerse oklarının düşmana karşı da işe yarayabileceği kanısına varırlar. Sen git de bizden o Hermotimos'a deyiver: onun hocaları, oklarını önlerine diktikleri çalı çırpı demetine atıyorlar, sonra da silahlı insanları yenmiş gibi seviniyorlar; bize benzer birtakım resimler çiziyor, onlara yumruk indiriyor, elbette yeniyorlar; ama o resimleri yenince gerçekten bizi alt ettiklerini sanıyorlar. Akhilleus, Hektor için ne demiş? 'O, benim miğferimdeki sorguca bile bakamaz' demiş. Bizim de her birimiz, onun hocaları için böyle diyebiliriz." İşte, Hermotimos, feylesoflar bana böyle deyiverirler.

Hele Platon, bir de Sicilya masalı anlatabilir, o ülkenin çok masallarını bilir Platon. Örneğin der ki; "Syrakusa'lı Gelon'un ağzı kokarmış. Ama bunu kendisi uzun zaman öğrenememiş, kralmış, söylemeye kimsenin dili varmamış. Günün birinde kendi ülkesinden olmayan bir kadınla gönül eğlendirmiş; o kadın işin doğrusunu söyleyivermiş. Kral, karısının yanına dönmüş, sen benim ağzımın koktuğunu elbette herkeslerden daha iyi bilirdin, neden söylemedin diye çıkmış. Kadıncağız af dilemiş, başka

hiçbir erkekle düşüp kalkmadığı, hiçbiriyle yakından konuşmadığı için bütün erkeklerin ağzı kokar sandığını söylemiş.” Platon, bu masalı anlattıktan sonra şöyle diyebilir: “Senin Hermotimos, yalnız Stoacılarla düşüp kalkmış, öteki feylesofların ağzı nasıl kokar ne bilsin?” Ben, yalnız Platon’u dinlemiş bir adamın sözüne bakarak Khrysippos’a aldırış etmeden Platon’un yoluna girsem, Khrysippos da bana öyle söylemez mi? Ne demek istediğimi sana bir kısaca anlatayım: gerçek felsefenin hangi çığırda olduğunu iyice öğrenmeden hiçbir çığırı seçmek doğru olmaz; çünkü birini seçmek demek, bütün ötekileri alçaklamak olur.

HERMOTİMOS. – Hestia aşkına, Lykinos, Platon’u da, Aristoteles’i de, Epikuros’u da, kısacası öteki feylesofların hepsini de şimdi bırak, ben boy ölçüşmem onlarla. Şimdi biz, seninle ben, kendi gücümüz yettiği kadar araştıralım, bakalım felsefe benim dediğim gibi midir? Bizim konuşmamıza zencileri karıştırmanın, ta Syrakusa’dan Gelon’un karısını çağırmanın yeri mi?

LYKİNOS. – Peki, savalım onları; konuşmamıza bir yararları dokunmaz dediğine göre, bıraksınlar bizi. Şimdi sen söyle, çok güzel, çok büyük bir şey bulmuşa benziyorsun.

HERMOTİMOS. – Bana öyle geliyor ki Lykinos, insan Stoacıların öğretisini iyice inceledi mi, öteki çığırları dolaşmasına, onların ne dediklerini baştan aşağı öğrenmesine gerek kalmadan, yalnız Stoacılarla gerçeği öğrenebilir. Sen bir kez şu bakımdan düşün: biri gelmiş, sana iki kere iki, dört eder diyor; senin artık ötekileri, yani bütün hesapçıları dolaşıp acaba biri de iki kere iki, üç eder, ya da yedi eder diyor mu diye araştırmaya gerek kalır mı? Sen hemen, o adamın doğru söylediği kanısına varmaz mısın?

LYKİNOS. – Hemen varırım o kaniya Hermotimos.

HERMOTİMOS. – Öyleyse bir adamın yalnız Stoacılarla konuşup gerçeği onların ağzından duyduktan sonra artık öteki

feylesofları da dinlemeye gerek görmemesine neden şaşıyorsun? İsterse binlerce Platon, binlerce Pythagoras iki kere iki, beş eder desinler, böyle bir şeyin doğru olamayacağını biliyor ya! Yeter ona.

LYKİNOS. – Bu senin dediğin, bizim konuştuğumuza hiç uymuyor Hermotimos. Sen, herkesin kabul ettiği gerçeklerle, üstünde çekişilen gerçekleri bir tutmaya kalkıyorsun. Birbirlerine hiç benzemez onlar. Buna ne yanıt vereceksin? Sen, ikiye iki katılınca altı ya da on bir elde edileceğini ileri süren kimseye rastladın mı hiç?

HERMOTİMOS. – Hayır, insan deli olmalıdır ki dört etmez diyebilsin.

LYKİNOS. – Peki, şimdi Kharit’ler aşkına doğru söyle, bir Stoacıyla bir Epikuros’çunun ‘ilke’yle ‘son’ üstünde çatışmadıklarını gördün mü hiç?

HERMOTİMOS. – Görmedim.

LYKİNOS. – Ama dikkat et, ben senin dostunum, beni aldatman yakışık almaz. Biz felsefede kimlerin doğruyu söylediğini araştırıyoruz; sen, sonunda nereye varacağımızı beklemeden o onuru, doğruyu söylemek onurunu Stoacılara bağlıyor, iki kere ikinin dört ettiğini bir onlar ileri sürüyor diyorsun. İşin orası hiç de kanıtlanmış değil; çünkü Epikuros’çular ya da Platon’cular karşımıza çıkıp: “İki kere iki, dört eder diyen biziz, beş ya da yedi ettiğini siz söylüyorsunuz” diyebilirler. Örneğin siz, yalnız güzel’in iyi olduğunu söylerken, Epikuros’çular yalnız hoş’un güzel olduğunu ileri sürüyorlar; siz, her şey yalnız ten’dir derken, Platon’cular varlıklarda bedenden başka bir şey bulunduğuna inanıyorlar. Bunların hangisine iki kere iki, dört eder gibi bir gerçektir diyebiliriz? Ama siz hepiniz de ileri sürdüğünüzü iki kere iki, dört eder gibi bir gerçek sanıyor, öyle göstermek istiyorsunuz. Demin de söyledim ya! Sen pek aşırı bir işe kalkışıyor-

sun: ortada kimin olduğu bilinmeyen, davalı bir mal var, sen el atmışsın, Stoacıların olduğu kuşku götürmezmiş gibi onlara veriveriyorsun; dur bakalım, onu ötekiler de istiyor, bizimidir diyor. Bence bu davayı iyice bir incelemek gerek. Ne var ki Stoacıların iki kere iki, dört ediyor dedikleri kanıtlanabilirse, ötekilere yalnız susmak düşer; ama değil mi ki bu noktada çekişiyorlar, hepsini de dinlemeliyiz; yoksa bize adam kayırıyorsunuz, böyle yargıçlık olmaz derler.

HERMOTİMOS. – Bana öyle geliyor ki, Lykinos, ne demek istediğimi sen iyice anlayamadım

LYKİNOS. – Demek istediğin, bu benim anladığımdan başkaysa, daha açık söyle.

HERMOTİMOS. – Ne demek istediğimi şimdi anlayacaksın. İki kişi Asklepios'un ya da Dionysos'un tapınağına girse, sonra kutsal sağraklardan biri ortadan yok olsa, hangisi çalıp da koynuna sakladı diye o iki adamın da üstünü aramak gerekir, değil mi?

LYKİNOS. – Kuşkusuz.

HERMOTİMOS. – Sağrak ya birindedir, ya ötekinde, değil mi?

LYKİNOS. – Çalınmış olduğuna göre, birinde çıkacak.

HERMOTİMOS. – Birinin üstünü arayıp da onda bulursan artık ötekinin üstünü aramazsın ya! Onda olmadığı belli.

LYKİNOS. – O da su götürmez.

HERMOTİMOS. – İlk aradığımızda bulamazsak, demek ki ötekindedir; artık onu aramaya da gerek kalmaz.

LYKİNOS. – Evet, ondadır elbette.

HERMOTİMOS. – Peki, biz de sağrağı Stoacılarda bulunca artık ötekilerin üstünü aramaya gerek görmeyiz; o kadar aradığımız şeyi elimize geçirmişiz ya! Artık ne diye yoralım kendimizi?

LYKİNOS. – Gerçekten bulsanız, bulduktan sonra da aranılan şeyin o olduğunu iyice bilseniz, onu tamsanız, bir gerek kalmaz elbette. Ama bu iş öyle değil arkadaş. Bir kere tapmağa girenler yalnız iki kişi değil ki, çalınan şey kesinkes birindedir diyelim, bir yığın insan girmiş. Sonra çalınan şey nedir, o da bilinmiyor: belki bir sağrak, belki bir fincan, belki de bir çelenktir. Oradaki toynlara¹ soruyorsun, biri şudur, biri budur diyor. O şeyin neden yapılmış olduğunda da anlaşıyorlar: kimi bakır, kimi gümüş, kimi altın, kimi kalay diyor. O halde çalınan şeyi bulmak için, içeri girenlerin hepsini soymak gerek; altın sağrağı ilk aradığın adamda bulsan bile iş bitmez, ötekileri yine soymak gerekir.

HERMOTİMOS. – O da neden?

LYKİNOS. – Neden olacak! Çalınan şeyin sağrak olduğu belli değil ki! Bütün toynlar sağrak dese bile, hepsi de altadır demiyorlar. Diyelim ki, altın sağrak olduğunda hepsi de birleşmişler, ilk ele geçirdiğinin koynunda altın bir sağrak bulsan bile yine hepsinin üstünü araştırıcaksın, bakalım o sağrak Tanrı'nın sağrağı mı? Bizim aradığımız mı? Dünyada altın sağrak çok.

HERMOTİMOS. – Doğru, başkası da olabilir.

LYKİNOS. – Öyleyse hepsinin üstünü araştırmalı; ne bulursan hepsini tapınağın ortasına koymalı, Tanrı'nın malı hangisiymiş, anlamaya çalışmalı. Elbette! Asıl güçlük nerede bilir misin? O adamların her birinin koynundan bir şey çıkar: kiminde bir fincan, kiminde bir sağrak, kiminde bir çelenk bulunur; bunların kimi tunçtan, kimi altından, kimi de gümüştendir; hangisi Tanrı'nın malıdır, orasını da daha bilmiyoruz. O halde o adamlardan hangisi o günahı işlemiş, kestiremeyiz. Diyelim ki, her birinden birer sağrak çıktı, hırsız bulmuş olmayız ki! O sağraklar belki de Tanrı'nın değil, birer adamındır. Bizi asıl bocalatan şey,

---

1 Toyn: rahip.

çalınan sağrağın –sağraktır diyelim– işte o sağrağın üstünde bir belgi bulunmamasıdır; üstüne Tanrı'nın, ya da bağışlayanın adı yazılmış olsaydı, o kadar sıkıntı çekmezdik. Beden eğitimi şenliklerinde bulunmuştur elbette, Hermotimos.

HERMOTİMOS. – Bulunmaz olur muyum? Hem de kaç yerde gittim.

LYKİNOS. – O şenliklerin başkanının yanına düştün mü hiç?

HERMOTİMOS. – O da oldu. Geçenlerde Olympia'ya gitmiştim, hakemlerin ne yaptıklarını yakından görmek istiyordum, Eleia'lı Evandrides bana hemşerilerinin ön sırasında bir yer buldu, hakemlerin soluna oturttu.

LYKİNOS. – İyi! Güreş edip yumruk dövüşüne girecek iki pehlivana nasıl kura çektirirler, onu da görmüşsündür.

HERMOTİMOS. – Biliyorum.

LYKİNOS. – O kadar yakından görmüş olduğuna göre, en iyisini sen anlatırsın.

HERMOTİMOS. – Eski zamanlarda, şenliklere Herakles başkanlık ederken, defne dalları...

LYKİNOS. – Bırak şimdi eski zamanları, Hermotimos; sen kendin neler gördün onu anlat.

HERMOTİMOS. – Tanrı'nın tapınağından bir gümüş sakı alıp herkesin önüne getiriyorlar. Bunun içine, bakla büyüklüğünde taşlar konuyor; her birinin üstünde de birer harf var. İlk ikisinin üstüne birer alpha, sonra iki tane daha alıp üzerlerine birer beta, iki tane daha alıp birer gamma yazıyorlar; pehlivanlar daha çoksa, daha da çok yazıyorlar. Sonra pehlivanlardan her biri geliyor, Zeus'a yakardıktan sonra elini sakıya sokuyor, taşlardan birini alıyor. Arkasından bir pehlivan daha geliyor. Yanlarına birer zaptiye dikilip, çektikleri taşın üstündeki harfi okumalarına bırakmıyor. Kura bittikten sonra zaptiyelerin başı ya da hakem-

lerden biri, orasını iyice anımsamıyorum, şöyle bir çevre olan pehlivanları dolaşüyor; her birinin elindeki taş bakıyor; önce alpha çekmiş olan ikisini, sonra beta çekmiş olan ikisini, kısacası aynı harfi çekmiş olanları ikişer ikişer biraraya getiriyor. Pehlivanların sayısı çiftse, örneğin sekiz, dört ya da on ikiyse böyle oluyor. Ama tekse, beş, yedi ya da dokuzsa, tek bir taşın üstüne bir harf yazılıyor, onun eşi olmuyor. Onu çeken, ötekilerin güreşip dövüşmeleri bitinceye kadar bir yanda oturup bekliyor; çünkü onun çektiği harfin bir eşi daha yok. Bir pehlivanın o tek harfi çekmesi kendisi için büyük bir talih: o, sonradan yorgun pehlivanlarla karşılaşacak.

LYKİNOS. – Hah! Ben de işte bunu duymak istiyordum. Diyelim ki, dokuz pehlivan var, kura çekmişler, taşlarını ellerinde tutuyorlar. Sen de seyirci değilsin de hakem olmuştun, dolaşıp harflere baktın. Ama hepsini gözden geçirip çift çift ayırmadan hangisinin tek harfi çektiğini bilemezsin, öyle değil mi?

HERMOTİMOS. – Sen ne söylüyorsun, Lykinos?

LYKİNOS. – Eşi olmayan harfi hemen tanıyivermek olanaklı değildir diyorum. Gerçi ilk pehlivanın elinde onu bulmuş olabilirsin; ama o olduğunu bilemezsin, çünkü öyle tek bırakılan K midir, M midir, yoksa İ midir, önce söylenmiyor. Sen alpha'yı buldun mu, öteki alpha kimdedir, onu arayacaksın, o iki adamı birleştireceksin; sonra beta'yı buldun mu, öteki beta kimdedir diye bakacaksın, her harf için böyle uğraşacaksın, en sonunda elinde bir tek harf kalacak, onun eşi olmadığını anlayacaksın.

HERMOTİMOS. – Ama sen o harfi ilk ya da ikinci baktığın pehlivanın elinde bulursan ne yaparsın?

LYKİNOS. – Ben mi söyleyeceğim onu? Hakem ben değilim, sensin, sen söyle. Hiç beklemeden: “Tek harfi işte bu adam çekmiş” mi diyeceksin? Ona benzer bir harf daha bulunup bu-

lunmadığını anlamak için bütün pehlivanları dolaşmak zorunda değil misin? Bütün taşları görmeden eşsiz harfin, hangisi olduğunu bilemezsin ki!

HERMOTİMOS. – Neden bilmeyeyim, Lykinos? Zor mu anlamak? Dokuz taşın üstünde E yazılı olanı ilk ya da ikinci baktığım pehlivanda bulursam, tek harfi işte o çekmiştir diyebilirim.

LYKİNOS. – Nasıl diyebilirsin, Hermotimos?

HERMOTİMOS. – Pehlivanlardan ikisi alpha, ikisi beta, ikisi gamma, ikisi de delta çekmişlerdir, demek ki, ilk sekiz taş bitmiş. Geriye kalmış bir taş, onun üstünde de E vardır, onu çeken pehlivan da eşsiz kalır.

LYKİNOS. – Aşkolsun, Hermotimos, akıllı adamsın sen; ama buna karşı da benim bir diyeceğim var, söylememe iznin var mı?

HERMOTİMOS. – Buyur, söyle; benim bu kadar doğru bir sözümün karşı sen ne diyebileceksin, anlayamıyorum.

LYKİNOS. – Sen, harfler abecedeki sıralarına göre yazılmıştır, yani önce A, sonra B, sonra da ötekiler yazılmıştır diye düşünüyorsun; o zaman pehlivanların sayısı bir harfte biter. Evet, haklısın, Olympia şenliklerinde çoğu öyle olur. Ama, ya abecededen gelişigüzel beş harf almışlarsa ne olur? Diyelim ki, X, E, Z, K, bir de H harflerini aldık, bunlardan dördünü ikişer taş üstüne, yalnız Z'yi¹ bir taş üstüne yazdık: sen de ilk pehlivanın elinde o Z'yi buldun, ne diyeceksin? Onun bir eşi olmadığını nereden anlayacaksın? Bütün taşlara birer birer bakacaksın, Z'nin bir tane olduğunu ondan sonra anlayacaksın, çünkü deminki gibi abece sırasından çıkaramazsın.

HERMOTİMOS. – Böyle sordun mu, yanıt vermek zordur.

---

1 Z, Yunan abecesinin son harfi değildir.

LYKİNOS. – Şimdi bu işi başka bir biçimde incele. Örneğin taşların üstüne birer harf yazmadık da Mısırlıların yazısında olduğu gibi aslan ya da köpek kafalı birer insan resmi yaptık... Şimdi Mısırlıların o acayip yazısını bir yana bırakalım da taşların üstüne yalnız resim yaptık diyelim: iki tanesinin üstünde birer insan, iki tanesinde birer at kafası, iki tanesinde birer horoz, iki tanesinde birer köpek, yalnız bir tanesinde bir aslan başı resmi var. Sen de ilk baktığım pehlivanın elinde o aslan başını buldun, bir aslan başı daha var mı diye hepsini araştırmazsan onun tek bırakıldığını nereden anlayacaksın?

HERMOTİMOS. – Sana ne yanıt vereyim, bilemiyorum Lykinos.

LYKİNOS. – İnanırım söylediğine Hermotimos: yok ki verilecek yanıt. Öyleyse diyeceğiz ki: kutsal sağrak kimdedir, pehlivanlardan hangisi eşsiz kaldı, bize kılavuzluk edip o ünlü Korinthos kentine kim götürecektir, bunu anlamak için o insanların hepsine birer birer bakacağız, inceden inceye araştıracağız, deneyeceğiz, soyacağız, birbiriyle karşılaştıracacağız; yine de gerçeği bulmakta epey zorluk çekeriz. Bana hangi felsefe çığına girmem gerektiğini gösterebilecek bir adam arıyorsam, o adam olsa olsa bütün çığırların ne dediğini bilen bir adamdır. Ötekilerin hepsi de eksik adam sayılır; isterlerse bir tek çığırdan başka hepsini öğrenmiş olsunlar... En iyi çığır belki de o öğrenmedikleri çığırdır. Biri gelse de bize güzel bir adam gösterip, dünyanın en güzel adamı işte budur dese, dünyadaki bütün insanları gördüğüne aklımız yatmadan sözüne inanır mıyız? O adamın güzel olduğu kabul edilebilir; ama bütün insanların en güzeli olduğunu söyleyebilmek için bütün insanları görmüş olmak gerekir. Biz, yalnız güzel bir adam aramıyoruz, en güzel adamı arıyoruz; onu bulamadıktan sonra, ne bulmuş olursak olalım, ilerledik sayılır.

maz. İlk rastladığımız güzel adam yetmez bize, biz en güzeli arıyoruz, o da elbette bir tektir.

HERMOTİMOS. – Doğru.

LYKİNOS. – Peki, sen şimdi bana bütün felsefe yollarını denemiş bir adam gösterebilir misin? Öyle bir adam ki, Pythagoras'ın, Platon'un, Aristoteles'in, Khrysippos'un, Epikuros'un, kısacası bütün feylesofların öğretilerini bilecek, bütün yolları denemiş, ondan sonra bir tanesini seçmiş, mutluluğa yalnız onun götürdüğünü kendisini ulaştırdığı için anlamış bir insan... Böyle bir kimse bulabilirsek, sıkıntımız kalmaz.

HERMOTİMOS. – Öyle bir insan kolay kolay bulunamaz Lykinos.

LYKİNOS. – O halde ne yapmalı Hermotimos? Öyle bir kılavuzu hemen ele geçiremedik diye cesaretimiz kırılacak değil ya! En iyisi, en güvenilir, bütün çığrılardan kendimiz geçip hepsinin de ilkelerini kendimiz incelemek değil midir?

HERMOTİMOS. – Bu dediklerimize bakılırsa en iyisi, en güvenilir o. Ama sen demin bir şey söylemiştin, onu düşünürsen bu işe bir engel olduğunu anlarsın: bir kere denize çıkıp da yelkenleri açtıktan sonra geri dönmek kolay değildir demiştin. İnsan bir kere bir yola kapıldı mı, artık ondan nasıl kurtulur da ötekilere girebilir?

LYKİNOS. – Çıkar yolunu söyleyeyim sana: biz de Theus'un yaptığını yaparız. Tragedyanın anlattığı Ariadne'den bir iplik aldık mı, artık her karışık yola, içinden çıkılmaz sanılan dehlize korkusuzca gireriz: ipliğimizi yeniden sardık mı, kolayca çıkarız yine.

HERMOTİMOS. – Kim olacak bizim Ariadne'miz? Nereden bulacağız ipliği?

LYKİNOS. – Sen hiç üzülme, arkadaş: istediğimiz zaman gerisingeri dönmemiz için bir iplik buldum sanıyorum.

HERMOTİMOS. – Neymiş o iplik?

LYKİNOS. – Onu bulan doğrusu ben değilim; ben bir bilgenin sözünü anımsadım: “Azla yetinin, herkese güvenilmeyeceğim de unutmayın.” Biz de her duyduğumuza çabucak inanmazsak, mahkemede olduğu gibi her avukatın söz söylemesine bırakırsak, bir girenin bir daha çıkamayacağı sanılan dolambaçlı yollardan belki kurtuluruz.

HERMOTİMOS. – İyi dedin, öyle yapalım.

LYKİNOS. – Peki... Ama önce hangi felsefeden başlayacağız? Bunun belki de bir önemi yoktur, hangisi olursa olsun, örneğin Pythagoras felsefesinden başlarız... O feylesofun bütün öğretisini anlamamız için ne kadar zaman gider acaba? Önce beş yıl susulacak diyor, o beş yılı da unutma sakın. O beş yılı da katarsak, öyle sanıyorum ki, otuz yıl yeter; hiç olmazsa yirmi yıl demeli.

HERMOTİMOS. – Yirmi diyelim.

LYKİNOS. – Yirmi yıl da Platon için gerekir, değil mi? Aristoteles için de daha aşağısı yetmez.

HERMOTİMOS. – Doğru, o kadar gerek.

LYKİNOS. – Khrysispos için ne kadar gerekir diye sormuyorum. Sen demin kendin söyledin, hiç olmazsa kırk yıl istermiş.

HERMOTİMOS. – Evet, ister.

LYKİNOS. – Sonra Epikuros'u, ondan sonra da öteki feylesofları inceleriz. Bu hesapta pek aşın gidiyorum diyemezsin: seksenini bulmuş nice Stoacılar, Epikuros'çular, Platon'cular var ki, girdikleri çığırın bütün öğretisini daha bilmediklerini, daha çalışmaya gereksinim duyduklarını söylüyorlar; onları sen de bilirsin. Doğrusu benim bu dediğimi onlara sormaya gerek

yok. Khrysispos, Aristoteles, Platon kendi ağızlarıyla söylüyorlar; onların hepsinden önce gelmiş, hepsi kadar da değerli olan Sokrates: “Benim bildiğim bir tek şey vardır, o da bir şey bilmediğimdir” diye bağırıp durmamış mı? Böyle olduğuna göre bir hesaplayalım, bakalım kaç yıl ediyor. Pythagoras için yirmi yıl demiştik, yirmi de Platon için, kısacası her biri için yirmişer yıl. Diyelim ki, yalnız on tane felsefe çığırı vardır, hepsini incelemek için kaç yıl ister?

HERMOTİMOS. – İki yüz yıldan fazla ister Lykinos.

LYKİNOS. – İstersen bir çeyreğini çıkaralım da yüz elli yıl yeter diyelim; istersen tam yarısını atarız.

HERMOTİMOS. – Ne yapmak gerek, sen benden daha iyi bilirsin. Ama ben görüyorum ki, yılları ne kadar indirirsek indirelim, üstelik insanların doğar doğmaz felsefeyle uğraşacaklarını kabul edelim, bütün çığırları incelemek yine pek az kimseye nasip olur.

LYKİNOS. – Öyleyse, Hermotimos, ne yapmak düşer bize? Yoksa demin kabul ettiğimizden dönecek miyiz? Bu kadar çığır arasında en iyisinin hangisi olduğunu anlamak için hepsini bir denemeli, denemeden birini seçmek akılla ayırdetmek değil, falcılığa kalkışmak olur demiştik, öyle değil mi?

HERMOTİMOS. – Evet, öyle demiştik.

LYKİNOS. – O halde başka çıkar yolu yok: seçtiğimiz yolun gerçekten en iyi yol olmasını istiyorsak, bütün çığırları deneyecek kadar yaşamalıyız; onu seçtikten sonra felsefeyle uğraşmak, feylesof olup mutluluğa ermek için de yine yaşarız. Ama felsefeye varmadan önce, hani karanlıkta raksetmek derler, biz de öylece karanlıkta raksetmiş oluruz, önümüze her gelen şeye ayağımız takılır, elimizin altına bir şey düştü mü, aradığımızın ne olduğunu iyice bilmediğimiz için işte budur deyip yanılırız;

olur öyle şeyler... Diyelim ki, o, hemen önümüze çıktı, iyi bir raslantı, elimizin altına getiriverdi, gene emin olamayız, çünkü ona benzeyen, hepsi de aradığımızın asıl kendisi olduğunu ileri süren daha birçok şeyler var...

HERMOTİMOS. – Bilmem nasıl oluyor, Lykinos, bu senin dediklerin, bana, akla uygundur gibi geliyor; ama sana doğrusunu söyleyeyim: hiç gereği yokken, böyle hiç şaşmadan, hiçbir yanlış yapmadan her şeyi usa vurman, bütün bu sözlerin, benim kafamı allak bullak etti. Talihsizmişim ki bugün evden çıkıp sana rasgelmişim; ben umduğuma tam ermek üzereydim, öyle sanıyordum, sen karşıma dikildin, gerçeği bulmanın olanaksız olduğunu kanıtlayarak beni perişan ettin; gerçeği bulmak için o kadar zaman yaşamak gerekiyorsa, ona kimse eremez demektir.

LYKİNOS. – Öyleyse arkadaş, sen bana değil, baban Menekratos'la, adını bilmiyorum, annene kız; onlardan da çok doğaya kız: seni Tithonos kadar uzun ömürlü etmedikleri için asıl onlara öfkelen. Sana sonunda yüz yıllık bir ömür vermişler, kısacası seni bir insan etmişler. İnsan ömrü de bu işe yetmez diyorsun... Ben bir şey yapmadım ki! Olsa olsa incelememizde kabul ettiğimiz ilkelerin sonuçlarını çıkardım.

HERMOTİMOS. – Hayır, sen yalnız alay ettin. Bilmem neden, sen felsefeden nefret ediyor, feylesoflarla eğleniyorsun.

LYKİNOS. – Gerçek nedir, onu siz bilgeler, Hermotimos, sen de, senin hocan da elbette benden daha iyi bilirsiniz. Benim bildiğim bir şey var: gerçeği duymak kimseye hoş gelmiyor, yalan daha çok beğeniliyor. Elbette! Yalan daha güler yüzlüdür, daha tatlıdır. Ama gerçek –kendisinde bir karışıklık olmadığını bildiği için korkusu yoktur– insanlara her şeyi açıkça söyler, bunun için de ondan nefret edilir. Görüyorsun ya! Sen de, seninle bir olup uğraştığın işlerin gerçeğini sana gösterdim diye, ikimizin de sevip

aradığımız şeyi elde etmenin kolay olmadığını anlattım diye bana kızdın. Sen, sanki bir yontuya âşık olmuşsun, onu gerçekten bir insan sanıp ille kavuşayım diyorsun. Ben, o yontunun taş ya da tunç olduğunu anladım, seni sevdiğim için de boş yere yandığınızı söylüyorum; sense, hiçbir zaman gerçekleşmeyecek gülünç umutlardan seni kurtarmak, tuttuğun yanlış yoldan çekmek istediğim için sana kinim olduğunu sanıyorsun.

HERMOTİMOS. – Yani, Lykinos, sence biz felsefeden vazgeçip de bilisizler gibi tembel tembel mi yaşamalıyız?

LYKİNOS. – Benim ağzımdan öyle bir söz çıktı mı hiç? Ben, felsefeden vazgeçelim demedim; felsefeyle uğraşacaksak, felsefeye, erdeme gittiklerini ileri süren birçok yollar olduğuna göre, doğrusu hangisi olduğunu da bilmiyoruz, iyice inceleyip anladıktan sonra yola çıkalım dedim. Önümüze çıkan bunca yolun hepsine de bir kere girip denemeden en iyisini bulmamızın olanaksız olduğunu gördük; ama hepsine girip denemek de bize pek uzun geldi. Senin ileri sürdüğün nedir? Onu anlamak istiyor, bir daha soruyorum. Yani sen önüne ilk çıkan adamın peşine takılayım, onunla felsefeye gireyim, böylece de onun kolaylıkla yolabileceği bir av olayım mı demek istiyorsun?

HERMOTİMOS. – Daha ne diyebilirim? Sen kalktın, yanıp yanıp küllerinden dirilen bir kuş varmış; bir insanın o kuş kadar yaşamazsa bütün felsefeleri öğrenip deneyemeyeceğini, bunun için de kendi kendine bir yargıya varamayacağını söyledin; sende önce o denemeye girişmiş olanların anlattıklarına da, onları öven, değerlerine tanıklık eden kalabalığın dediklerine de inanmak istemiyorsun.

LYKİNOS. – Neymiş o senin söylediğin kalabalık? Bütün feylesofları bilen, hepsini de denemiş olan insanlar mı? Öyle bir tek kimse varsa yeter bana, kalabalık malabalık istemem. Ama

bütün feylesofları bilmiyorlar, hepsini de denememişlerse, hiçbir çağırı incelemeden ya da yalnız bir tanesini inceledikten sonra hepsi üstüne söz söylemeye kalkıyorlarsa, sayılarına bakıp da sözlerine inanmak benim işim değildir.

HERMOTİMOS. – Gerçeği bir sen biliyorsun da felsefeyle uğraşan öteki insanlar birer budala, değil mi?

LYKİNOS. – Yoo Hermotimos, benim kendimi ötekilerden üstün gördüğümü, kendimi bilenler arasında saydığımı ileri sürmekle, asıl söylediklerimi unutup bana haksızlık etmiş oluyorsun; ben gerçeği ötekilerden iyi biliyorum demedim; tam tersine, herkes gibi ben de bilmiyorum dedim.

HERMOTİMOS. – Bütün feylesoflara gidip hepsinin de söylediklerini dinlemeli, en iyi öğretiyi seçmek için biricik yol budur derken kuşkusuz haklısın Lykinos. Ama her denemeye o kadar yıl bağlamak gülünç olur; tikeyi¹ bilince tümü kavramak olmaz mı sanki? Bu yöntem bana pek kolay görünüyor, öyle fazla zaman da istemez. Yontuculardan biri, yanılmıyorsa Pheidias, bir aslanın yalnız bir tırnağını görünce, o tırnakla oranlayarak yapılmış heykelin ne büyüklükte olduğunu anlarmış. Sen de, sana bir adamın yalnız elini gösterip bütün bedenini saklasalar, bütün bedeni görmediğin halde, o saklanan şeyin bir insan olduğunu anlarsın. Böylece günün küçücük bir bölümünde, bütün öğretilerin başlıca noktaları öğrenilebilir. Aynı ayrı her parçayı inceden inceye öğrenmeye gelince, onun için uzun zaman ister, ama en iyi öğretiyi seçmek için buna ille gerek yoktur, başlıca noktaları bilmek yeter.

LYKİNOS. – Hakçası, Hermotimos, tikeyi bilmekle tümün de anlaşılacağını çok iyi kanıtladın! Ama, benim aklımda kaldığına göre, insan tümü bilirse, tikeyi de bilir, ama yalnız tikeyi bilirse, tümü bilmezmiş. Sen, şimdi benim şu soracağıma yanıt

---

1 Tike: parça.

ver: Pheidias, ömründe tam bir aslan görmeseydi, yalnız bir aslan tırnağı görmekle, bunun bir aslan tırnağı olduğunu söyleyebilir miydi? Sen de, daha önceden hiç insan görmemiş olsaydın, yalnız bir insan eli görmekle, bunun bir insan eli olduğunu anlayabilir miydin? Niye sesin çıkmıyor? Verilecek yanıtı senin yerine ben söyleyivereyim mi? Bilemezdin onun bir insan eli olduğunu. Senin Pheidias'ın da, bana öyle geliyor, bu işin içinde yanacak, bütün bir aslan yapayım diye boş yere çabalamış olacak; dediğinin kaleme gelir bir söz olmadığı besbelli. Dahası o iki şey arasında bir benzerlik mi var? Pheidias'ın da, senin de yalnız tikeleri görmekle, neyin kimin parçası olduğunu anlamamız, tümü, yani insanla aslanı bilmenizdendir; ama feylesoflar için öyle değil: örneğin Stoacıları alalım: onların öğretisinden yalnız bir tikeyi bilmekle öteki noktaları da nasıl bilebilirsin? Güzel olduklarını nasıl anlarsın? Sen onların tümünü bilmiyorsun ki!.. Gelelim öteki sözüne: herhangi bir felsefe çığırının başlıca noktalarını öğrenmek için günün bir bölümü yeter demiştin. Evet, bir çığırın öğrettiği 'ilke'lerle 'son'lar nedir, o çığır tanrılarla ruh üstüne ne demiş, her şeyin yalnız ten olduğunu söyleyenler kimlerdir, teni olmayan varlıklar da bulunduğunu kimler ileri sürüyor, mutluluğu zevkte arayanlar kimlermiş, kimler çıkıp da mutluluk namusluluktadır demişler, bunları insan bir kere duyunca öğrenir, bunun için büyük bir uğraşma gerekmez. Ama acaba hangisinin dediği doğrudur, onu anlamak için bir günün bir bölümü değil, nice nice günler yetmez. O birkaç ilkeyi öğrenmek sana pek kolay gözüküyor; ama onlar üstüne feylesoflar yüzlerce, binlerce kitaplar yazmış; niçin? O birkaç ilkenin doğru olduğuna okurlarını kandırmak için, değil mi? O iş senin sandığın kadar kolay olsaydı, yorgunluğa katlanıp da o kadar kitap yazmazlardı. Sen, her çığırın bütünü de, ayrı ayrı her bölümünü de iyiden

iyiye inceleyip kılavuzlarını ona göre seçmeyeceksen, öyle uzun zaman beklemek istemiyorsan, bence bir falcıya başvurmaktan başka çıkar yol yoktur. Bak, o çabuk olur: sıkıntıdan da kurtulsun, beklemekten de; bir falcı çağtırsın, her çığırın öğretisini kısaca dinledikten sonra her biri için bir kurban kesersin. Tanrı sana, hangi çığırı seçeceğini, kestirdiğin hayvanın karaciğerinde gösteriverir, böylelikle seni bin türlü sıkıntıdan kurtarır. Ama istersen ben sana daha da iyi bir yol öğreteyim: bir tanrıya kurban keseceğim diye hayvan boğazlamak, toyunlara yalvarıp gerçeği söyletmek de yine yorucu, pahalı iştir. Her feylesofun adını birer taşın üstüne yazıp bir kaba korsun, sonra anası da, babası da sağ bir çocuk bulursun, o çocuk kabın içine elini daldırıp bir taş çekiverir; sen de raslantının buyruğuna uyup artık o feylesofun öğütlerine göre felsefe yürütürsün, olur biter.

HERMOTİMOS. – Buna maskaralık derler Lykinos, hiç yakıştıramadım sana. Sen şunu söyle: senin gidip şarap aldığın hiç olmadı mı?

LYKİNOS. – Çok!

HERMOTİMOS. – Peki, her seferinde de kentin bütün şarapçılarını dolaştın, hepsinin şarabını tattın, birbiriyle karşılaştırdın da ondan sonra mı aldın?

LYKİNOS. – Hayır.

HERMOTİMOS. – Tadı hoşuna giden, pek de pahalı olmayan bir şarap bulunca onu aldın, evine götürdün, değil mi?

LYKİNOS. – Evet, öyle oldu.

HERMOTİMOS. – Bir yudum tatmakla bütün şarap nasıldır, anladın, değil mi?

LYKİNOS. – Orası da doğru.

HERMOTİMOS. – Ya kalkıp da şarapçılara şöyle deseydin: “Ben bir binlik şarap alacağım, her biriniz tam birer fiçı verin

içeyim, hepsini deneyeyim de hanginizin şarabı daha iyidir anlayayım, ona göre alayım.” Evet, sen onlara böyle bir şey söylesen hepsi de sana gülmezler mi? Biraz daha üstelersen başından aşağı birer kova su dökmezler mi?

LYKİNOS. – Dökerler elbette, ben de hak etmiş olurum.

HERMOTİMOS. – Felsefe için de öyle işte. Birkaç yudum içmekle bütünün ne olduğunu anladığına göre ne diye kalkıp da tam bir fıçı içersin?

LYKİNOS. – Ne kadar da kaypaksın, Hermotimos, yakaladım derken kaçırıyorsun! Ama yine de bana yardım etmiş oluyorsun. Kurtuldum sanıyorsun ya, yine düştün ağıma!

HERMOTİMOS. – Nasıl düşmüşüm, anlat.

LYKİNOS. – Düştün, çünkü tıpkı deminki gibi apaçık, herkesin bildiği bir şeyi, şarabı aldın, sonra ona hiç benzemez, kapalı oldukları için çok su götürür şeyleri aldın, şarapla bir tutmaya kalktın. Felsefeyle şarap arasında ne benzerlik var, görmiyorum. Doğrusu bir noktada benziyorlar birbirine: şarapçılar şaraplarını nasıl satıyorsa, feylesoflar da derslerini öyle satıyor, onlar da şarapçılar gibi mallarına türlü şeyler katıp müşterilerim aldatıyorlar, eksik veriyorlar. Ama şu senin dediğini bir inceleyelim. Bir fıçıda bulunan şarabın hepsi birdir dedin; Zeus hakkı için! Doğru bu sözün. Fıçıdaki bütün şarabın nasıl olduğunu anlamak için birkaç yudum alıp tatmak yeter dedin, o da doğru, hiç su götürmez. Ama bir de bundan çıkardığın sonuca bakalım. Felsefeyle feylesoflar, örneğin senin öğretmen, her gün hep bir şeyden açıp da onun üstüne hep o sözü mü söylüyorlar? Yoksa bugün bir şeyden, yarın öbüründen mi açıyorlar? Dersler elbette değişiyor; hocanın sözleri hiç değişmeseydi sen de yirmi yıl okulda kalıp Odysseus gibi oradan oraya dolaşmazdın; bir kere dinlemen yeterdi.

HERMOTİMOS. – Kuşkusuz.

LYKİNOS. – İlk tadışta tümün ne olduğunu nasıl anlayabil-din? Hocan, sana hep bir şeyi söylemiyor, her zaman yeni yeni şeyler söylüyordu; şarapsa hep bir şaraptır. Bunun için, arkadaş, sen bütün fıçıyı bitirmedikten sonra, istersen sokaklarda yıkıla yıkıla git, nafiledir; çünkü bana öyle geliyor, Tanrı, felsefenin en iyi yanını ta dibe, tortunun bile altına saklamıştır. Demek ki sen de son damlaya kadar boşaltacaksın; yoksa çoktan beri özlemini çektiğin, susadığın iksiri bulamazsın. Sen sanıyorsun ki, onu bi-raz tattın ya da koklayıverdin mi, tam bir bilge oldun gitti; hani Delphoi'de toyunça¹ ağzını pınara değdirir değdirmez Tanrı'nın ruhu kendinde belirirmiş de her danışana geçmiş, geleceği söy-leyiverirmiş, bilgelik de insana öyle geliverir diyorsun. Ama ben hiç de öyle sanmıyorum; doğrusu sen kendin söyledin: fıçının yarısını içmişsin de hâlâ başlangıçta sayılırmışsın. Acaba felsefe, şu benim diyeceğime daha çok benzemez mi? Fıçı da dursun, onun içindekini satan adam da; ama bu sefer içine şarap koyma-yalım, türlü tahıllarla dolduralım o fıçıyı: en üstte buğday, sonra bakla, sonra arpa, arpanın altında mercimek, nohut, kısacası çeşit çeşit tahıllar... Satın alacağım diye gidiyorsun, satıcı en üstten bir avuç buğday alıp sana veriyor, sen de bakıyorsun. Yalnız buğdayı görmekle nohut temiz mi, değil mi, mercimekler çabuk pişer mi, baklalar dolu mu, anlayabilir misin?

HERMOTİMOS. – Anlayamam.

LYKİNOS. – Felsefe için de öyledir: ilk duyduğun sözden bütün çağırın değeri nedir, kestiremezsin; çünkü o, sen ne dersen de, şaraba hiç benzemez, dibi senin tattığın örnekle bir çıkma-yabilir. Bu işi uzun uzun, hem de derin derin incelemek ister. Aldığın şarap kötü çıkarsa, nedir yitireceğin: en çok iki obolos.

---

1 Toyunça: rahibe.

Ama, sözümüze başlarken söylediğin gibi, halkın tortusu içine karışıp da mahvolmak, öyle küçük bir felaket değildir. Hem bir binlik alacağım diye bütün fıçıyı içip tatmaya kalkışan adam, satıcıyı zarara sokmuş olur; felsefe için böyle bir zarar olmaz ki! Sen istediğin kadar iç, fıçıdaki yine azalmaz, satıcı bir zarara girmez: sen içtikçe o dolar. Hani Danaos kızlarının bir fıçısı varmış, dibi olmadığı için korsun korsun dolmazmış, bu iş onun tersine: ne kadar alırsan al, yine eksilmez. Felsefeyi tatmak diyoruz; neye benzer diye düşünürken aklıma bir şey daha geldi: sakın sövüyorum, günaha giriyorum sanma, felsefe baldıran gibi, kurtkökü gibi, insanı öldürecek bir zehire benzer. O zehirler insanı öldürür, öldürür ya, her zaman da öldürmez: ufacık bir parça, örneğin tırnağının ucuyla kopardığın bir parça, bir şey yapmaz; hele yöntemiyle, etkisini azaltacak başka şeylerle birlikte yutarsan, hiç de ölmezsin. Sen de kalkmışsın, o ufacık parça, tümün bilinmesine yeter diyorsun.

HERMOTİMOS. – Neye benzetirsen benzet, Lykinos. Ama insan felsefeyle uğraşayım deyince mutlaka yüz yıl yaşayacak, o kadar çabalayacak mı? Yok mu başka bir çıkar yolu?

LYKİNOS. – Yoktur Hermotimos; ama neden şaşıyorsun? Demin sen kendin söylemedin mi? Yaşam kısa, sanatsa uzundur. Şimdi de hemen bugün, gün batmadan önce, bir Khrysispos, bir Platon, bir Pythagoras olamıyorsun diye öfkeleniyorsun. Anladım gitti!

HERMOTİMOS. – Beni sıkıştırıyor, ille bir çıkmaza düşüreceğim diyorsun Lykinos. Ne kötülük ettim ben sana? Ben, bilgide senden ileriyim, sen bu yaşa geldiğin halde bir şey öğrenmemişsin diye beni kıskanıyorsun da onun için böyle yapıyorsun.

LYKİNOS. – Sen ne yapmalısın bilir misin Hermotimos? Kulak asma benim sözlerime, de ki önümde cezibeye tutulmuş bir

Rheia toyunu var, dinlemeden geç, ta başlangıçta beğenip kabul ettiğin ilkelere göre yoluna devam et, varırsın sonuna

HERMOTİMOS. – Ama sen zorbalığa kalkıyorsun, bütün çıgırları denemeden hiçbirini seçemezsin diyorsun.

LYKİNOS. – Bak o dediğimden şaşmam, bil ki hep öyle söyleyeceğim. Bana zorba demene gelince, dikkat et, bir suçsuzu suçlamaya kalkıyorsun. Ya şimdi beni mahkemeye götürürler, benden yana olmak için de kimse çıkmazsa, ne yaparım ben?.. Sen usa danışsan, o sana daha da ağır şeyler söylesin; ama sen yine ona kızmaz, bana çıkışmaya kalkarsın.

HERMOTİMOS. – Us daha ne diyecekmiş bakalım? Pek merak ediyorum doğrusu.

LYKİNOS. – Ne mi diyecek? En iyisi hangisidir anlamak için bütün çıgırlardan geçmek, hepsini görmek yetmez, bundan üstün bir şey daha vardır diyor.

HERMOTİMOS. – Neymiş o şey?

LYKİNOS. – A benim dostum, her şeyi inceleyip özünü anlamamanın yolunu bilmelisin; böyle büyük işlerde yargıya varabilmek için zekan keskin olmalı, hiçbir etkiye kapılmadan doğru dürüst düşünme gücün olmalı. Yoksa her şeyi görmüş olman, hiçbir işe yaramaz. Us yine diyor ki: bunları elde etmek için de uzun bir zaman ayırmalısın, her şeyi göz önüne getirmeli, yeni baştan inceledikten sonra, hiç acele etmeksizin, dinlene dinlene seçmelisin; sana söz söyleyenin yaşına da, giyimine kuşamına da, bilgedir diye ün kazanmış olmasına da bakmayacaksın; Ares tepesindeki mahkemenin¹ yargıçları söyleyenlere değil, söylenenlere baksınlar diye geceleyin, karanlıkta yargılama yaparlar ya! Sen de onlar gibi yapacaksın. Yalnız o zaman seçtiğini doğru seçer, felsefeyle uğraşmak hakkını kazanırsın.

---

1 Cinayetlere bakan, ölüm cezası verebilen mahkeme.

HERMOTİMOS. – Yani yaşam bittikten sonra; senin dediklerini iyi anladım, bütün çığırını öğrenmeye, birer birer hepsini incelemeye, hepsini gözden geçirdikten sonra birini seçmeye, seçtikten sonra da felsefeye girişmeye insan ömrü yetmez. Sen, gerçeği bulmanın bir tek yolu budur, yoksa kimse eremez ona diyorsun.

LYKİNOS. – Söylemeye dilim varmıyor ama Hermotimos, bana öyle geliyor ki o da yetmez. Korkarım yanıldık biz; sağlam bir şey bulduğumuzu sanıyorduk ya! Bir şey bulamadık. Balıkçılar kimi zaman, ağlarını atar, bir ağırlık duydular mı birçok balık tuttuk diye sevinirler, ağlarını hemen çekerler, bir de bakarlar ki içinde kocaman bir taş ya da kumlu bir çamur var... Galiba şimdi bizim başımıza da öyle bir şey geldi, boş yere sevindik.

HERMOTİMOS. – Balıkçı ağını da nereden çıkardın? Belli: amacın beni ağa dolaştırmak.

LYKİNOS. – Ee! Sen de kendini kurtarmaya çalış; çok şükür yüzücülükte kimseden aşağı kalmazsın!.. Bana öyle geliyor ki, bütün çığırlardan geçip hepsini denesek, araştırmamızı sonuna erdirsek bile, aradığımız o çığırlardan birinde midir, yoksa ona onlar da mı erememiştir, yine bilemeyiz.

HERMOTİMOS. – Neler söylüyorsun? Yani felsefe çığırının hiçbirini gerçeğe erememiş midir?

LYKİNOS. – Olmayacak şey mi? Belki hepsi de yanılmıştır, belki de gerçek hiçbirinin bulamadığı bir şeydir.

HERMOTİMOS. – Nasıl olur?

LYKİNOS. – Bak nasıl olur. Diyelim ki biz, yirmi sayısını tuttuk, örneğin bir adam avucuna yirmi tane bakla aldı, parmaklarını kapattı, elinde kaç bakla olduğunu on kişiye sordu. Hepsi de bulmaya çalıştı, biri yedi, biri beş, biri otuz, biri on, on beş dedi, hepsi başka bir sayı söyledi. İçlerinden biri, olur a, doğruyu bulabilir, değil mi?

HERMOTİMOS. – Evet, bulabilir.

LYKİNOS. – Ama kimi bir sayıyı, kimi öteki sayıyı söyleyerek belki de hiçbiri bulamaz, doğruya az çok yaklaşıp da yine o adamın elinde yirmi bakla vardır diyemez. Olmayacak şey mi?

HERMOTİMOS. – Değil.

LYKİNOS. – Feylesofların, mutluluğun özünü aramaları da tıpkı buna benziyor; kimi şudur, kimi budur diyor, kimi zevki, kimi erdemi gösteriyor; daha da nerelerde aramıyorlar! Mutluluk belki o dedikleri şeylerin birindedir, olabilir; ama belki de hiçbirinde değildir, onlardan büsbütün başka bir şeydir. Şimdi neye döndü bizim halimiz? Yapacakları şeyin tam tersini yapan, daha başlangıcı bulamadan sona doğru koşan adamlara benzemedik mi? Bana öyle geliyor ki bizim ilk yapacağımız iş, gerçek biliniyor mu, bilinmiyor mu, feylesoflar içinde onu görüp kavramış kimse var mı, onu araştırmaktı; orasını öğrendikten sonra, yolumuza devam eder, hangi feylesofa güvenilebileceğimizi araştırırdık.

HERMOTİMOS. – Yani Lykinos, biz bütün felsefe çığırlarını dolaşsak bile gerçeği bulacağımızdan emin olamayız mı demek istiyorsun?

LYKİNOS. – Onu sen bana sorma, dostum; bir yol daha usa danış. Bakalım o ne diyor? Belki: “Gerçek, feylesofların dedikleri şeylerden biri midir, bunu bilmedikçe bütün felsefe çığırlarını dolaşmakla da gerçeği bulacağımızdan emin olamayız” diye bir yanıt verir.

HERMOTİMOS. – Senin düşünüp dediğine göre biz hiçbir zaman gerçeği bulamayız. Kendimizi felsefeye veremeyiz; demek ki, bilisizler gibi yaşayıp bilgeliğin ne olduğunu incelemekten, bilgeliğe erişmeye çalışmaktan caymalıyız. Senin sözlerinden bir şu anlam çıkıyor: insanoğlunun kendini felsefeye vermesi doğru değildir, çünkü hiçbir zaman gerçeğe eremez... Öyle diyorsun,

Çünkü felsefeyle uğraşacak kimsenin en iyi yolu seçmesini istiyorsun, bunun için de bütün felsefe ıgırlarından geçmesi gerektiğini, yalnız o sayede en doğru ıgırı seçebileceğini söylüyorsun. Sonra o çıgırlardan her birini incelemek için kaç yıl konacağını hesapladın, pek aşırı gittin, bir insan ömrünün yetmeyeceğini gösterdin. Sana kalırsa bir insanın başladığı işi, torunu bitirebilirse yine iyi!.. O kadarla da kalmadın: şimdi de feylesofların gerçeğı bulup bulmadıklarının belli olmadığını ileri sürüyor, belki de hiçbirini onu kavrayamamıştır, diyorsun.

LYKİNOS. – Ya sen Hermotimos, feylesofların gerçeğı bulmuş olduklarına yemin edebilir misin?

HERMOTİMOS. – Hayır, yemin edemem.

LYKİNOS. – Ama bilsen söylenecek daha neler var! Ben onları istemedim de açmadım, yoksa onları da incelemeyen bırakmak doğru olmaz.

HERMOTİMOS. – Neymiş onlar?

LYKİNOS. – Sen de elbette duymuşsundur, derler ki Stoacı ya da Epikuros'çu ya da Platon'cu geçinenler arasında kimileri öğretinin her yanını bilirlermiş, ama kimileri de bilmezmiş; onlarınki de gene inanmak olurmuş.

HERMOTİMOS. – Doğru.

LYKİNOS. – Peki, bilenlerle bilmedikleri halde bildiklerini söyleyenleri ayırdetmek sana pek güç bir iş gelmiyor mu?

HERMOTİMOS. – Güçtür elbette.

LYKİNOS. – Öyleyse, Stoacıların en iyisi hangisidir onu anlamak için, hepsini değilse de içlerinden birçoğunu görmelisin, bilgisini derin derin araştırmalısın ki gerçekten en iyisini seçebileşin; ama bunun için de önce seçmek nasıl olur onu öğrenecek, bu gibi işlerde yargıya varabilmek gücünü edineceksin, yoksa yanıılır, en iyi diye en kötüyü seçiverirsin. Düşün bir kere, bu da

ne kadar zaman ister. Seni kızdırırım diye korkmuştum da onun için bunu açmamıştım. Ama bu gibi karanlık, çok su götürür işlerde en önemli, en bırakılmayacak şey budur; gerçeğe gitmek, gerçeği bulmak isteğinde yanılmayayım, bir düşe kapılmayayım diyorsan başka yol yoktur. Doğruyu yalandan ayırabilecek hale gelmek, gümüş ayarcıları gibi saf gümüş hangisidir, kalpı hangisidir anlamak istiyorsan başka yol yoktur. Böyle bir güce eriştikten, bu hüneri edindikten sonra, sana söylenenleri incelemeye kalkışırsan başarısın; yoksa bil ki, onlardan herhangi birinin seni burnundan sürüklemesine hiçbir engel olmaz. Bir koyuna döner, sana bir dal gösterdiler mi takılırsın arkasına; daha doğrusu bir masa üstüne dökülmüş suya dönersin: seni nereye çekmek isteseler, parmaklarıyla yürütüverirler. Zeus hakkı için! Akarsu kıyısında bir saz olur çıkarsın, en hafif bir yel esmeyegörsün, seni bir o yana, bir bu yana eğiverir. Üstünde çekişilip durulan sorunları kestirip atacak, doğrusunun ne olduğunu gösterecek, ustalığını sana da öğretecek bir öğretmen bulursan, o zaman sıkıntıdan kurtulursun elbette. En yüce iyilik gözlerinin önünde açılır, gerçek, o her şeyi gösteren denektaşına vurulacağı için yalan, hemen meydana çıkar. Seçtiğini hakkıyla seçmiş olursun; seçtikten sonra da kendini felsefeye verir, pek istediğin mutluluğa erişir, kalan günlerini bütün nimetleri tatmakla geçirirsin.

HERMOTİMOS. – Çok iyi, Lykinos. Bu dediğin daha hoşuma gitti, bana çok umut veriyor. Evet, senin dediğin gibi, bize yargıya varmayı, ayırdetmeyi öğretecek, kendisi de söylediğinin doğruluğunu göstermek gücünde olacak bir adam arayalım; işin ötesi kolaylaşır, sıkıntıdan kurtulur, çok çalışmak zorunda da kalmayız. Bana bu kısa, en iyi yolu söylemekle ettiğin iyiliği hiçbir zaman unutmayacağım.

LYKİNOS. – Acele edip, teşekkürle kalkışma: ben, sana yol mol göstermedim, seni istediğine yaklaştıracak hiçbir şey söylemedim. Doğrusunu istersen gitmek istediğimiz yer, eskisinden çok daha uzaklaştı. Hani: “Çabaladık çabaladık, bir de baktık ki, olduğumuz yerdeyiz” diye bir söz vardır, biz de o haldeyiz işte.

HERMOTİMOS. – Nasıl olur, yahu? Yoksa sen, bana yine can sıkacak, insanın büsbütün umudunu kıracak bir şey mi söyleyeceksin?

LYKİNOS. – Çünkü a benim dostum, biz, dediğinin doğru olduğunu göstermeye, kendi tuttuğu yolu başkasına da öğretmeye gücü yeteceğini söyleyen adamı bulsak bile, ona hemen inanırmayız, değil mi? Bakalım dediği doğru mu, değil mi, orasını kestirecek bir adam daha ararız; onu bulduktan sonra da içimiz rahat etmez, o da yargısı doğru olanla yargısı yanlış olanı acaba gerçekten ayırdedebiliyor mu, onu da anlamak gerek; bunun için bir adam daha ararız; yargıya varmakta en becerikli adamı biz kendimiz seçemeyiz ya! Görüyorsun ki iş nerelere kadar gidiyor: uçağı bucağı, durup duracağı yok. Doğrusunu istersen, bir sözün doğruluğunu göstermek için ne söylenirse su götürür, bir çürük yanı bulunur. Belgitleme¹ denilen şeylerin çoğu, epeyce kuşku noktalara dayanır, gerçeği biliyoruz diye bizi kandırmaya kalkarlar; bir bölümü de apaçık bazı şeyleri, birtakım büsbütün karanlık, ötekilerle hiçbir ilgisi olmayan şeylerle birleştirir, gene de kendilerinin birer belgitleme olduğunu ileri sürerler. “Tanrıların tapınaklarını gördüğümüze göre, demek ki tanrılar da vardır” demek gibi bir şeydir onlarınki. Kısacası, Hermotimos, biz şimdi bir çember içinde dolaşan insanlara döndük; nasıl oldu bilmem, yine kalktığımız yere geldik, demin ne kadar bilmiyorsak, yine o kadar bilmiyoruz.

---

1 Belgitleme: kanıtlama.

HERMOTİMOS. – Ne ettin Lykinos? Benim altınımı kömür ediverdin: bunca yılım, bunca emeğim boşa gitti diye korkuyorum.

LYKİNOS. – Dünyada umduğu nimetlerden yoksun kalmış insan bir sen değilsin ya! Bunu düşün, azalır üzüntün. Üstelik denebilir ki kendilerini felsefeye verenlerin hepsi de eşeğin gölgesi için atışan¹ insanlardır. Benim sana söylediğim bütün o işleri birer birer başarmak kimin harcıdır? Bunun olamazlığını sen de kabul ettin. Şimdi sana bakıyorum da gözümün önüne şöyle bir adam geliyor: gökte uçamıyorum, Sicilya denizinden dalıp Kıbrıs'tan çıkamıyorum, kanatlara binip bir günde Yunanistan'dan Hindistan'a gidemiyorum diye ağlayıp bahtının karalığından yakınıyor. Neden üzülüyor o adam? Birtakım düşler görmüş, tatlı düşler kurmuş, dilekleri olacak şey mi, insan doğasına uygun mu, orasını hiç düşünmemiş... Sen de işte öylesin arkadaş. Sen, tatlı tatlı, ama olmayacak düşlere kapılmıştın, us seni bir arı gibi sokup birdenbire uyandırdı; sıçrayıverdin. Sen şimdi usa kızıyor, gördüğün düş pek zevkliydi diye gözlerini açmak, uykudan silkinmek istemiyorsun. Olmayacak, yalnız düşler evrenine yakışacak bir mutluluk arkasından koşanların sonu hep böyle olur. Bakarsın ki düşlerinde zenginleşmiş, toprağı yarıp içinden hazineler çıkarmış, birer kral olmuşlardır... Düş, pek eli açık bir tanrıdır, hiçbir dileğimize hayır demez: kanat iste, bir dev gibi uzun boylu olmayı iste, altından dağlar iste, hepsini bağışlar... Onlar kendilerini o nimetlerin zevkine vermişken bir köle gelip de gerekli bir şey sorarsa, örneğin ekmeğin nereden alınacağını, kirayı istemeye gelen, çoktan beri de bekleyen ev sahibine ne yanıt verileceğini sorarsa hemen kızar;

---

1 Demosthenes şöyle bir masal anlatırmış: "Bir adam bir yere gitmek için bir eşek kiralamış; yolda hava sıcak olduğu için eşeği yatırıp, kendi de gölgesine uzanmış. Eşekçi, ben gölgeyi kiralamadım diye kavgaya çıkmış."

bütün o zenginliklerin uçuvermesine sanki o yersiz soru neden olmuştur. Zavallı köleyi dövmeye, öldürmeye kalkışılar. Ama sen, dostum, acı da beni dövmeye, öldürmeye kalkma: sen yeri kazmış hazineler çıkarıyordun, kanatlar takmış uçuyordun, doğa üstü düşüncelere kendini kaptırmış olmayacak umutlar kuruyordun; seni uyandırdım diye kızma bana. Dostunum ben senin: bütün yaşamını bir düş içinde geçirdiğini görürüm de o düş tatlıdır diye seni uyandırmaktan kaçınır mıyım hiç? Uyan ki, gerekli bir iş görebilesin, kalan ömrünü herkeslerin tuttuğu sağduyu yolunda geçiresin... Deminki düşündüklerinin Kentaur'lardan, Khimaira'lardan, Gorgo'lardan, ozanlarla ressamların coşarak imgelemlerinde yarattıkları, ama hiçbir zaman olmamış, hiçbir zaman da olmayacak o saçma şeylerden farkı yoktur. Kalabalık öyle şeylerin olduğuna inanıyor, onları görmekten, onların sözünü işitmekten hoşlanıyor; niçin? Yalnız garip oldukları, yalnız saçma oldukları için. Sen de, güzellikte Kharit'lerden de, gökteki Aphrodite'den de üstün bir kadını anlatan bir masalcının sözlerine inanmış, acaba doğru mu söylüyor, dünyanın bir yerinde öyle bir kadın bulunur mu, orasını hiç araştırmadan hemen gönül vermişsin: Medeia, İason'u düşünde görmüş de âşık olmuş derler, o hal gelmiş senin de başına. Seni de, senin gibi o imgeye gönül veren nice kimseleri de o aşka büsbütün kaptıran başka bir şey var ki, ne öldüğünü anlar gibiyim: size o kadını anlatan masalcı, kadıncağızı görünce, ilk yalanını tamamlayacak başka yalanlar uydurmuş. Siz yalnız o sonraki yalanlara dikkat ettiğinizden, onların birincisine uyduğunu görerek kuşkulanmamışsınız, o adam da sizi avucunun içine aldığı için burnunuzdan tutmuş, doğru o sevdiğiniz kadına götürür diye sizi bir yola sürükleyivermiş. Sonrası, öyle sanıyorum ki pek kolay olmuştur: acaba tuttuğunuz yol doğru mudur, yoksa yanılıp da yanlış bir yola mı saptınız, orasını araştırmak için

dönüp de arkaya, girdiğiniz kapıya bakmak, birinizin aklından geçmemiştir; sizden önce geçenlerin izlerinden yürüyüp gitmişsinizdir: tıpkı çobanın arkasından giden koyunlar gibi... Ama önce girdiğiniz kapıya bakmalıydınız da o yolu tutmanız doğru mudur, onu anlamalıydınız.

Başka bir örnek bulayım, onun ışığında düşünürsen bu dediklerimi daha iyi kavrarısın, imgelemi güçlü bir ozan çıkıyor, eskiden üç başlı, altı elli bir adam yaşadığını söylüyor; sen buna hemen kanar, doğada böyle bir şey olabilir mi, olamaz mı, araştırmazsan, inanıverirsen, ozan da pek haklı bir sonuç çıkararak sana: “O adamın altı gözü, altı kulağı vardı, üç ağızla birden konuşur, üç ağızla birden yerdi; biz iki ellilerin yalnız on parmağımız vardır, onun otuz parmağı vardı; savaşa girince ellerinin üçüne biri tahtadan, biri meşinden, biri de demirden üç kalkan alır, öteki üç elinden biri baltayla vurur, biri cirit atar, biri de kılıç kullanırdı” der. Ozanın bu sözlerine karşı ne diyebilirsin ki? Doğruluğundan nasıl kuşku duyarsın? İlk söylediğine, senin de inandığına bütünüyle uygun. Sen, asıl onun ilk söylediğinden kuşku duyacak, inanılır bir şey midir, kabul edilir mi, onu inceleyecektin. Ama ilk dediğini bir kere kabul ettin mi, sonrası artık kendiliğinden gelir, hiç durmaz, kuşkulanmak da kolay değildir; çünkü hepsi de ilk kabul edilen söze uygun, hepsi de onun benzeri. Sizin başınıza gelen de budur işte. Aşk, tutku, sizin gözlerinizi kör etmiş, kapıdan girerken kuşkulanıp kimseye danışmamışsınız; şimdi de bütün duyduklarınız tutarlıdır diye yürüyüp gidiyorsunuz; hiç düşünmüyorsunuz ki, bir sözün hem kendisinden önce söylenenleri tutması, hem de yanlış olması bas-bayağı olabilir. Örneğin bir adam geliyor da iki kere iki, beş ya da yedi eder diyor; sen, kendin saymaz da onun dediğine inanırsan, o da elbette dört kere on, dört eder diyecek, bunu alabildiğine

götürecektir. Tıpkı o geometri denen şaşılacak bilimde olduğu gibi. Geometri de yeni başlayanların birtakım acayip koyutları¹ kabul etmesini, bölünmez noktalara, genişliği olmayan çizgilere, daha bunlara benzer birçok şeylere inanmasını ister. O, çürük temeller üstüne yine o kadar çürük bir yapı kurar, belgitlemeleri yanlış bir ilkeye dayansa da yine doğru olduğunu söyler. Siz feylesoflar da öylesiniz: her biriniz tuttuğunuz çıkırın ilkelerine kanıyor, sonurgularına² inanıyor, yanlış olmalarına bakmayarak onları ilkelerinizin doğruluğunu belirten birer tanık diye gösteriyorsunuz. Sonra içinizden bir bölümü, gerçeği göremeden, kendilerini aldatanları da ele veremeden, umutları içinde ölüp gidiyor. Ötekilerse aldandıklarını anlıyorlar, ama artık iş iştan geçmiş oluyor: yaşlanmış onlar, dönebilirler mi yollarından? O yaşta: “Biz aldanmışız, birtakım saçma şeylerle uğraşmışız” demekten utanıyorlar. İşte böyle yersiz utanmaları yüzünden o yanlış yolda ayak diriyor, çalışmalarını övüyor, kimi kandırabilirlerse kendilerine çekiyorlar; neden? Yanlış yolda bir başlarına kalmasınlar, başkalarının da kendileri gibi aldandığını görüp avunsunlar diye. Kaldı ki işin doğrusunu söyleseler, kendilerine bir daha herkeslerden üstün, saygıya değer insanlar diye bakılmasından korkarlar. Bunun içindir ki, kendileri bilseler bile yine itiraf edemezler, ne yüksek bir yerden düşüp de bütün insanlarla bir olduklarını kimseye açamazlar. Aldandıklarını söyleyip hiç değilse başkalarını o yoldan çevirmek yürekliliğini gösterecek pek bulunmaz. Öyle bir yüreklisini görürsen ona, gerçeği seven, namuslu bir adam diye bakabilirsin; istersen ona feylesof de. Feylesof adını bir ondan kıskanmam. Ötekilere gelince, onlar ya bildiklerini sanıp da bir şey bilmiyor ya da gerçeği biliyorlar

---

1 Koyut: konut, postulat.

2 Sonurgu: sonuç.

ama korkaklıklarından, utandıklarından, başka insanlardan üstün tutulmak istediklerinden o gerçeği gizliyorlar.

Ama, Athena aşkına! Bunları bir yana bırakalım, Eukleides'in arkhont'luğundan önce olanlar nasıl unutulduysa¹ benim demin dediklerimi de öylece unutalım. Diyelim ki Stoacıların öğretisi doğrudur, bir o doğrudur diyelim; ama bakalım o öğretiyi bütünüyle anlamak, onun dediklerini yapmak elden gelir mi, yoksa onu öğrenmeye kalkmak boşuna yorgunluk değil midir? İştittiğime göre parlak sözleri varmış, tepeye erişenlere büyük bir mutluluk sunuyormuş; bir onlar, tepeye ulaşanlar, bütün nimetleri kendilerinde toplar, elde ederlermiş. Bu sözlerin sonu nedir, sen benden daha iyi bilirsin: Stoacılık kahramanları arasında hiçbir acıyla yenilmeyecek, hiçbir zevke sürüklenmeyecek, öfkeye kapılmayacak, kimseyi kıskanmayacak, zenginliği hor görecektedir kadar eksiksizini, yani bütünüyle erdeme uygun bir ömür sürüyor diye gösterilebilecek kimseyi tanıdın mı? O huylardan birini edinememişse, kendisinde bir tanesi eksikse, yine eksiksiz sayılmaz. Evet, sen öyle bir feylesof gördün mü, görmedin mi?

HERMOTİMOS. – Hayır, öylesini görmedim hiç.

LYKİNOS. – Bile bile, isteye isteye yalan söylemediğin için seni kutlarım, Hermotimos. Ama sen felsefeyle uğraşıp nereye varmak istiyorsun? Görüyorsun ki senin öğretmen de, onun öğretmeni de, daha onun öğretmeni de bütünüyle uslu adamlar değil; on göbek yukarı çıksan uslu adamı yine bulamayacaksın. Oysaki mutluluğun yalnız uslulukta olduğunu söylüyordun. “Ben mutluluğa yaklaşayım, o kadarı yeter” de diyemezsin; yaklaşmak bir şeye yaramaz, çünkü insan ha kapının eşiğine varmış, ha ta uzaklarda durmuş, yine de dışarıda sayılır. Bir tek fark varsa o da, eşiğe varanın ne gibi nimetlerden yoksun olduğunu görüp

---

1 Otuzlar'ın düşürülmesinden sonra bir genel af çıkmıştı.

büsbütün üzülmesinde. Haydi mutluluğa yaklaşabildin diyelim, senin bu kadar yorulman, didinmen, yaşamını türlü güçlükler, çalışmalar içinde geçirmen, geceleri uyumayıp belini bükmen, yalnız yaklaşmak için mi? Hiç değilse yirmi yıl daha didineceksin, seksenine gelince de, o yaşa varabilirsen, yine de mutlu olmayanlar arasında kalacaksın; boyun eğiyor musun buna? Yoksa bunca insanların peşinden koşup, bir türlü yakalayamadıkları mutluluğu bir sen mi ele geçireceğini umuyorsun? O adamların yaradılışında da sende olan vergiler yok muydu? Onlar, yarışta senden üstün değiller miydi? Diyelim ki, sen mutluluğa erdin, hem de bütünüyle mutlu oldun, bir eksiğin, bir gediğin kalmadı. Bir kere o nimet, bu kadar külfete değer mi, değmez mi bilmiyorum? İkincisi, sen o nimeti ne kadar zaman tadabileceksin? Yaşlısın artık, zevkler, sefalar mevsimini geçirmişsin, bir ayağın çukurda. Yoksa sen şimdiden başka bir yaşama hazırlanmak mı istiyorsun? Burada nasıl yaşanacağını öğrenecek, oraya varınca da mutlu olacaksın, öyle mi? Böyle bir sevdaya düşmek neye benzer, bilir misin? Bir adam düşün ki bütün ömrünü iyi bir yemek hazırlamak için uğraşmakla geçirecek, farkına varmadan acından ölüp gidecek... İşte onunkine benzer senin halin.

Bir şey daha var ki, öyle sanıyorum, sen ona dikkat etmemişsin: erdem, eylemdedir, yani adaletin, bilgeliğin, yürekliliğin buyruklarını yerine getirmektedir. Sizlerse, sizler deyince felsefenin başında gidenler demek istiyorum, sizler bu gibi erdemleri bir yana bırakıp yalnız birtakım boş sözlerle, tasımlarla, karşınızdakini şaşırtacak sorularla uğraşıyor, ömrünüzün en büyük bölümünü böyle şeylerle geçiriyorsunuz; bunlarda biri üstünlük gösterdi mi, ona herkesleri alt etmiş ünlü bir kahraman diye bakıyorsunuz. Senin hocaya hayran olmanız bundan değil mi? O ihtiyar kendisiyle çekişmeye kalkanları şaşırtıveriyor, neler

soracağını biliyor, birtakım bilgici sözleriyle, yanıltıcı kanıtlarla, karşısındakiler! çözülmez ağırlara düşürüyor. Bütün üstünlüğü bu!.. Siz yemişi, yani eylemleri bir yana bırakıp yalnız kabukla uğraşıyor, çekişmelerinizde de birbirinizin kafasına yaprak atıyorsunuz. Hepinizin de sabahtan akşama kadar yaptığınız bu değil mi Hermotimos?

HERMOTİMOS. – Evet, budur yaptığımız.

LYKİNOS. – O halde siz bedeni değil, gölgeyi kovalıyorsunuz, yılanı değil, yılanın eski gömleğini arıyorsunuz diyenler haksız mı? Daha doğrusu siz bir havana su koyuyor, onu demir bir elle dövdünüz mü bir iş gördük sanıyorsunuz; farkında değilsiniz ki, suyu ne kadar döverseniz dövün, isterseniz omuzlarınız sökülünceye kadar dövün, su yine sudur, yine su.

Şimdi ben sana bir şey sorayım: senin öğretmen yok mu, onun bilginliğini bir yana bırak, başka işlerinde sen ona benzemek ister misin? Onun gibi pinti, onun gibi kavgacı, herkes ne derse desin, ben söylediğimi biliyorum, onun kadar haz düşkünü olmak ister misin? Niye yanıt vermiyorsun Hermotimos? Derslerine birçok delikanlılar gider bir yaşlı adam vardır; geçenlerde onun felsefeyi övmesini duydum, ne diyordu, bak sana da anlatayım. Derslerine gelen delikanlılardan birini yakalamış, ondan acı acı sözlerle parasını istiyordu; meğer her ayın sonunda ödemek gerekmiş, o delikanlı da on altı gün geciktirmiş, daha da vermemiş. Öfkeli öfkeli bağırırdı durdu; meğer delikanlının amcası da oradaymış: sizin öğretiyi hiç bilmeyen bir köylü. Onun da kafası kızdı, ihtiyara: “Sussana, be adam! dedi. Senin o saçma sapan gevezeliğinin parası verilmedi diye ne bağırıp duruyorsun? Sattığın yine sende kalmadı mı? Bildiklerin eksildi mi? Ben bu delikanlıyı sana getirdiğim zaman, sen onu uslandıracaksın, akıllandıracaksın sanıyordum; ama eskiden neyse yine öyle kaldı, daha da kötü oldu.

Geçenlerde bizim komşu Ekhekrates'in kızını kandırmış, baştan çıkarmış; mahkemelik olacaktı, neyse ki Ekhekrates yoksuldu, eline bir talanton sıkıştırıp oğlanı kurtardım. Bir gün de evden bir binlik şarap aşırmış, belki sana getirmek içindir; anası yakalayıp önledi diye ona da bir tokat atmış. Öfkeleniyor, kızıyor, türlü terbiyesizlik, edepsizlik ediyor, yalan söylüyor; geçen yıl bu kadar değildi. Bense, sen onun bu huylarını düzeltesin istiyordum. Her gün bize yemekte bir şeyler söyleyip duruyor: bir timsah bir çocuğu kaçırmış, babası bilmem ne yanıt verirse bırakacağını söylemiş; arada bir de bakıyorsun, karmakarışık birtakım lakırdılar uydurup bizim başımızda bir çift boynuz vardır demeye kalkıyor; gündüz oldu mu gece olamazmış... Uydurup uydurup anlatıyor. Sen, ona bunları öğreteceğine biraz ahlakını iyileştirmeliydin. Biz, onun sözlerini ne yapalım? Gülüyoruz yalnız. Hele kulaklarını tıkayıp da 'olağan hal', 'ilinekli hal', 'anlama', 'imgelem' gibi binbir saçma lakırdıyı ezberlemesi yok mu, onu görüp de gülmemek elde değil. Tanrı gökte değilmiş, her yere girermiş, tahtaya, taş, hayvanlara, en bayağı şeylere girermiş, öyle söylüyor. Bir gün annesi, bu saçmaları nereden çıkardığını sormuştu; kadıncağızı alaya aldı: 'Senin saçma sandığın bu şeyleri öğrenince ben dünyanın biricik zenginliğine, biricik sultanlığına erişmiş olacağım, bütün öteki insanlar, benim yanımda birer köle sayılacak' dedi" dedi. O adamcağız işte bunları anlattı. Şimdi de, Hermotimos, bak feylesof ne yanıt verdi; tam o ihtiyara yakışacak bir yanıt. Dedi ki: "Bu delikanlı benim derslerime gelmeseydi, acaba daha da kötü olmaz mıydı? Kimbilir? Belki de şimdiye kadar celladın eline düşer, kafası kesilirdi. Şimdi felsefe onun ayağına bir köstek oluyor; felsefeye olan saygısı yüzünden size karşı da pek ileri gitmiyor, siz onu yine çekebiliyorsunuz. Şimdi feylesof adı, feylesof giysisi, içine yararlı bir korku veriyor,

bir yerde onun yanından ayrılmayıp lalalık ediyorlar. Ben onu uslandıramadımsa bile paramı istemek gene hakkımdır, hiç değilse felsefeye saygısından işlemediği suçların ücretini vermelisiniz. Dadıların, çocukları artık okula gönderelim demeleri de bunun içindir; çocuklar, okulda büyük bir şey öğrenecek yaşta olmasalar bile oradayken hiç değilse bir yaramazlık etmezler. Bana sorarsanız, ben size verdiğim sözde durduğumu sanıyorum. Bizim öğretimizi bilenlerden kimi istersen yanına alıp yarın sabah bize gel: delikanlı sormakta, yanıt vermekte ne kadar ustalaştı, şimdiye kadar belitler, tasımlar, türlü ödevler üstüne, algı üstüne, daha birçok şeyler üstüne ne kadar kitap okudu, görürsün. Annesini dövmüş, komşunun kızını baştan çıkarmışsa bana ne? Beni onun yanına lala diye koymadınız ya!”

İhtiyar, felsefeyi işte böyle sözlerle övdü. Sen de Hermotimos, ona uyup bizim felsefeyle uğraşmamız yalnız kötü işler görmek içindir mi diyeceksin? Biz, feylesof olmak isterken daha başka umutlarımız yok muydu? Nereye gidersek orada, insanların çoğundan daha edepli olalım demiyor muyduk? Yine niçin susuyorsun da yanıt vermiyorsun?

HERMOTİMOS. – Niçin mi? Sözlerinin doğruluğu ta içime işledi, gözyaşlarımı tutamıyorum da onun için. Bunca zamanımı yitirmişim, bütün emeklerime, çektiğim sıkıntılara karşılık bir de kesemden o kadar para vermişim, işte ona yanıyorum. Bugün esriklikten ayılmış bir adama döndüm: kapıldığım o zevkler neymiş, ne kadar boşmuş, bana ne kadar kahretmişler, anlıyorum hepsini.

LYKİNOS. – Ağlamak da ne oluyor, a benim Hermotimos’um? Aisopos’un bir masalı vardır, bence sen ondan ibret almalısın: bir adam deniz kenarına, tam suların gelip parçalandığı yere oturmuş, dalgaları sayıyormuş. Hesabında yanılmış,

üzölüp tasalanırken yanına bir tilki gelmiş; demiş ki: “A efendim! Geçmiş dalgalar için üzülecek ne var? Yemden saymaya başla da şimdiye kadar olanları hesaba katma hiç!” Böyle demiş tilki. Sen de, artık akim başına geldiğine göre, bundan sonra herkes gibi yaşar, yurttaşlara düşen işleri sen de görürsün. Bütün o olmayacak umutları, insanı boş bir gurura kaptıran umutları çıkar gönlünden; akıllı uslu bir insansan, bu yaşta da düşünceni değiştirmekten, akla daha uygun bir yaşama geçmekten utanma. Bu söylediklerimi, Kapı-Altı feylesoflarına çatmayı kurdum da onun için söyledim sanma: Stoacılar için ayrıca bir kinim yoktur benim; dediklerim bütün feylesoflar içindir. Sen öteki çıgırları incelemeden, hepsinin ne dediğini araştırmadan Platon’un ya da Aristoteles’in çığına girseydin, benim sana söyleyeceğim yine buydu. Sen Stoacılar çığına girdiğin için, benim söylediklerimin onlara karşı olduğunu sandın; hayır, benim onlara ayrıca hiçbir öfkem, kinim yok.

HERMOTİMOS. – Haklısın. Ben de hemen gidip giysime varıncaya kadar her şeyimi değiştireceğim. Artık bu uzun, kıllı sakalı da görmeyeceksin; bundan böyle kendimi her şeylerden yoksun edip sıkıntı içinde yaşamayacağım, benim de kendimi sıkmadan, özgür bir ömür sürmeye hakkım var. Kimbilir? Belki bundan sonra, o saçmalarla artık hiçbir ilgim kalmadığını göstermek için, erguvan renginde giysiler kuşanıp sokağa öyle çıktığım da olur. Onların okulunda duyup öğrendiklerimi de keşke kusalbilsem! Çöpleme otu iç deseler, hiç çekinmez, onu da içerim; hem de Khrysippos gibi değil: ben, onların söylediği saçmalardan biri aklımda kalmasın diye içerim. Her ne olursa olsun, Lykinos, bana ettiğin iyiliği unutmayacağım. Ben çamurlu, taşlı bir sele kapılmış, gidiyordum; su beni sürüklüyordu; sen, tragedyaların sonunda birdenbire gözüken tanrılar gibi geldin, kıyıya yaklaştın, beni

kurtardın. Bir deniz fırtınasından sağ esen çıkmış olanlar, görenek öyledir, saçlarını dibinden kestirirler, ben de onlar gibi yapayım; gözlerimi kapatan karanlık perdesini yırttıkları için, bugünden tezi yok, gidip tanrılara kurbanlar keseyim. Feylesoflara gelince, bundan sonra bir tanesi yolumun üstüne çıkarsa, inan olsun, kuduz köpek görmüş gibi hemen başımı çevirip kaçarım oradan.

DÜŞ YA DA HOROZ

MİKYLLOS, HOROZ

MİKYLLOS. – Çenen pırtı, Zeus'un gazabına gelesi Horoz! Amma da cırtlak şeymişsin sen! Çok gördün bana bir tatlı düşü, değil mi?.. Zenginmişim, önümdeki önümde, ardımdaki ardımda, ağalar gibi yaşıyormuşum. Tam o sırada geldin, acı acı bağırmanla uyandırdın beni. Kulağımın zarını patlattın. Senden de uğursuz olan yoksulluk, gece uykuda da yakamı bırakmasını istiyorsun da onun için. Daha ortada ses şada yok, sabah serinliği de çıkmamış, yoksa her yanımda buz kesilirdi de gün doğacağını ondan anlardım. Demek daha geceyarısı olmamış. Ama bu hıncı uyumuyor ki! Dillere destan altın postu emanet etmişler de onu bekliyormuş gibi hep ayakta... Bugün de ilk akşamdan ötmeye başladı. Çıkarırım ben bunun acısını. Alacağım ben senden öcümü; hele bir sabah olsun, ben seni sopamla gebertiyorum, gebertmiyor muyum, görürsün. Şimdiden yapardım o işi, ama karanlıkta oradan oraya sıçrar, başıma dert olursun.

HOROZ. – A Mikyllos, a benim efendim, sabahı beklemeden seni uyandırırsam hoşnut olursun sanmıştım; erkenden kalkarsın da epey iş çıkarırsın dedim. Daha gün doğmadan sen

bir kundura yapıverirsen kötü mü olur? Ekmek parasını kazandın demektir. Ama sen ille uyuyacağım diyorsan, peki, rahatsız etmem, balığın sesi çıkar da benimki çıkmaz. Yalnız sen de dikkat et: düşte zengin olacağım diye yarın aç kalmayasın.

MİKYLLOS. – Hey gücüne kurban olduğum ulu Zeus! Hey başımızı belalardan koruyan yüce Herakles! Bu ne inanılmaz şey! Bizim horoz dile gelmiş, insan gibi konuşuyor.

HOROZ. – Benim de siz insanlar gibi konuşmama o kadar şaştın demek?

MİKYLLOS. – Nasıl şaşmam? Hey ulu tanrılar! Bir uğursuzluk dolaşıyor başımda, size sığındım!

HOROZ. – Görüyorsun ki, Mikyllos, sen büsbütün bili siz bir insanmışsın, Homeros'un destanlarını bile okumamışsın. Okusaydın, Akhilleus'un atı Ksanthos'u da bilirdin. O, bir savaşın ortasında durur, kışnemeyi bırakıp uzun uzun dizeler okur; hem o benim gibi düzyazı değil, şiir söyler. O hayvan bir coştumu, geleceği bile bildirirmiş; duyanlar da buna hiç şaşmaz, senin gibi uğursuzluk sayıp beladan koruyan tanrıya sığınmazlarmış. Ya sen, eskiden olmuş, Argo gemisinin omurgası konuşurken, ya da Dodone'deki meşe ağacı kendi ağzıyla Tanrı buyruklarını bildirirken duysaydın, yakılmış odun yığınları üstünde postların sürünüp, yarı kavrulmuş sığır etlerinin böğürdüklerini işitseydin ne yapardın? Ben ki tanrıların en gevezesi, en dilbazı olan Hermes'in yoldaşım, hep sizlerin kapınızda, sizlerin yanınızda yaşarım, insanların dilini öğrenmişim, ne var bunda şaşıp inanılmayacak? Ben nasıl oluyor da sizin dilinizi biliyor, böyle konuşuyorum, sana onun asıl nedenini anlatırdım ama, korkarım sonra dilin durmaz.

MİKYLLOS. – Bir horozun benimle böyle konuştuğunu görmek de yine bir düş değil mi? Kuzum benim Horoz'um,

Hermes aşkına söyle, nasıl edindin bu konuşma gücünü? Ben ağzımı sıkı tutarım, kimseye açmam bunu, sen hiç korkma, güvenebilirsin bana. Zaten ben bir horozun konuştuğunu duydum desem bile, kim inanır?

HOROZ. – Dinle öyleyse; ama bil ki şimdi anlatacaklarıma büsbütün şaşacaksın. Sen şimdi karşında bir horoz görüyorsun ya, o horoz daha yakın zamanlara kadar bir insandı.

MİKYLLOS. – Evet, eskiden bana bir öykü anlatmışlardı, senin haline tıpkı benziyor. Alektryon adında bir delikanlı varmış, Ares'le arkadaş olmuş, o tanrıyla içer, onunla zevkini, sefasını sürer, sevda işlerinde ona sırdaşlık edermiş. Ares, sevgilisi Aphrodite'yle buluşmaya giderken, Güneş görür de Hephaistos'a haber verir diye korkup Alektryon'u da yanında götürür, gün doğarken gelsin de bildirsin diye kapıya dikermiş. Ama bir gün Alektryon uyuyuvermiş, bekçilik işinde yanlışlık yapmış. Aphrodite'yle Ares, biri gelirse Alektryon haber verir diye rahatlarına bakadursunlar, Güneş görmüş onları, gidip Hephaistos'a söylemiş, o da iki âşığı, çoktan beri hazırladığı demir ağlarla bağlayıvermiş. Ares, o ağdan kurtulur kurtulmaz Alektryon'a kızmış, silahlarıyla, başındaki miğferin sorgucusuyla birlikte onu bir kuş etmiş. İşte siz horozlar Ares'e o suçu bağışlattırmak için şimdi, güneş doğmadan çok önce yaygarayı basarmışsınız; ama artık para eder mi? Olan olmuş bir kez.

HOROZ. – Evet, Mikyllos, böyle bir şey anlatırlar; ama benim başımdan geçen büsbütün başka: ben horoz olalı o kadar çok olmadı.

MİKYLLOS. – Peki, nasıl oldu? Ben de asıl onu öğrenmek istiyorum?

HOROZ. – Hani Samos'lu Mnesarkhosoglu bir Pythagoras varmış, adını duymuşsundur belki.

MİKYLLOS. – Duydum, duydum: zevzek bilginin biriy-miş; ete el sürmez, kimsenin de bakla yemesine izin vermezmiş. Ne demek? Ben severim baklayı. Herkesleri, beş yıl hiç ağzınızı açıp konuşmayın diye kandırmaya kalkan da o değil mi?

HOROZ. – Ta kendisi. Bil ki o, Pythagoras olmadan önce de Euphorbos'tu.

MİKYLLOS. – O adam için, Horoz'cuğum, şaklabanın, büyü-cünün biriydi diyorlar.

HOROZ. – Benim işte o Pythagoras. Sen de kuzum, beni böyle sözlerle alçaklamayı bırak artık; hele sen, benim huyumun ne olduğunu da pek bilmezsin.

MİKYLLOS. – Horozdan feylesof! Buna büsbütün şaştım doğrusu! Peki ama, ey Mnesarkhosoğlu, nasıl oldu da sen insan-ken kuş, Samos'luyken de Tanagra'lı¹ oldun? Akıl erdirilecek, kolay kolay inanılacak şeyler değil bunlar; hem ben sende iki hal gördüm ki, ikisi de Pythagoras'ın öğrettiklerine hiç uymuyor.

HOROZ. – Neymiş onlar?

MİKYLLOS. – Birincisi, sen gevezesin, cırtlaksın; Pythagoras'sa, yanılmıyorsam, tam beş yıl susmayı öğütlermiş. Hele İkinci-si, Pythagoras'ın dediklerine büsbütün aykırı: dün akşam ben geldiğim zaman sana verecek bakladan başka bir şeyim yoktu, önüne attığımı hiç çekinmeden topladın, yedin. Bana kalırsa sen, ya yalan söylüyorsun, Pythagoras değilsin, ya da Pythagoras'sın ama kendi kurduğun yasa-yı kendin tanıımıyorsun, öz babanın başını yemiş gibi bir günaha girdin.

HOROZ. – Anlaşıyor ki Mikyllos, sen o kuralların nedenini de bilmiyorsun, her yaşama ne yakışır, onu da bilmiyorsun. Ben o zamanlar bakla yemezdim, feylesoftum da onun için. Ama şimdi yiyebilirim: kuş kısmına iyidir onu yemek, bizim için yasak

---

1 Tanagra'da büyük horoz dövüşleri olurmuş.

değildir. Mademki istiyorsun, ben Pythagoras'ken nasıl bu hale geldim, daha önce ne gibi yaşamlardan geçtim, her değişimde ne kazandım, hepsini anlatayım sana.

MİKYLLOS. – Söyle bakalım. Hoşuma gidecek bunları dinlemek. Ne yalan söyleyeyim? Şimdi bana o anlatacaklarını mı dinlersin, yoksa deminki o güzel düşü yeniden görmek mi istersin diye sorsan, bilmem hangisini seçerim; senin başından geçenlerin öyküsü, belli, en tatlı görümler kadar tatlı olacak; ama, doğrusu o düşün değeri de büyüktü, pek hoşlanmıştım.

HOROZ. – Sen hâlâ düşünde gördüklerini mi geveleyip duruyorsun? O boş düşleri aklından çıkarmıyor, asılsız, ozanın dediği gibi, çürük bir mutluluk peşinden mi koşuyorsun?

MİKYLLOS. – Ah! Horoz, o gördüğüm düş, bil ki hiç aklımdan çıkmayacak. Uçup gitti ama gözlerimde öyle bir bal bıraktı ki, gözkapaklarımı açamıyorum, yine bir uyusam diye içim titriyor. İnsanın kulağına bir kuş tüyü sokar da hafif hafif okşarsın, o zaman duyulan tatlı gıdıklanmayı bir düşün, benim içimde de şimdi işte öyle bir gıdıklanma var.

HOROZ. – Herakles hakkı için! Tuhaf bir düş olacak o senin söylediğin. Gerçi düşlerin kanadı olur derler, ama uykudan öteye uçamazlar ki! Seninkiyse uykunun sınırlarını aşmış, gözlerini açtığın halde gene gitmeyip duruyor; sanırsın ki tatlı, ışıklı bir gerçek oluvermiş. Neymiş acaba o düş? Böyle ateşle özlemini çektiğine bakılırsa meraka değer elbette.

MİKYLLOS. – Anlatayım diye benim de içim titriyor; onu anımsayıp söylemenin de zevki büyük. Ama sen, Pythagoras, sen kalıp değiştirmelerini ne zaman anlatacaksın?

HOROZ. – Hele sen düşünü görüp bitir, uyan, gözlerindeki balı sil de ondan sonra Mikyllos. Sen başla: bakalım senin düş, fildişi kapıdan mı çıkmış, boynuz kapıdan mı?

MİKYLLOS. – Ne birinden, Pythagoras, ne de ötekinden.

HOROZ. – Ama Homeros’un dediğine göre, düşler hep O kapıların birinden gelirmiş.

MİKYLLOS. – Bırak kuzum o abuk sabuk söylenen ozanı: düşlerden ne anlar o? Onun gördüğü gibi yoksul düşler belki o kapılardan gelir, kör gözleriyle ne görecektir başka? Ama beni büyülenmişe döndüren o düş, altın kapılardan geldi, kendi de baştan aşağı altındandı, altın kuşanmıştı, yığın yığın da altınlar getiriyordu.

HOROZ. – Tanrılar aşkına Mikyllos, bırak şu altın sözünü; bana öyle geliyor ki sen de gönlünden Midas’ın dileği gibi bir budalalık¹ geçirmişsin de düşünde hep altın madenleri görmüşsün.

MİKYLLOS. – Çok altın gördüm Pythagoras, çok! Ne kadar güzeldi, nasıl parıl parıl yanıyordu, inanmazsın söylesem. Pindaros, altını överken bir şeyler söyler, senin aklındaysa bir okuyuver. Hani şiirlerinin en güzelinin başında, en iyi şey sudur dedikten sonra altına hayranlığını anlatır, işte orası. Altına hayran olmakta haklı doğrusu!

HOROZ. – Anımsadım, sen şunu demek istiyorsun: “En iyi şey sudur; ama alevli ateş geceleyin nasıl parlarsa, şanlı bolluğun hazineleri içinde de altın öyle parlar.”

MİKYLLOS. – Hah! İşte orası. Sanki Pindaros benim düşümü görmüş, altını öyle güzel övüyor. Ama sen, ey horozların en bilgini, benim o güzel düşüm neydi, öğrenmek istiyorsan dinle anlatacaklarımı. Biliyorsun ki dün yemeği ben evde yemedim. Hani zengin bir Eukrates vardır, çarşıda ona rastladım, hamamdan sonra o çağırdı beni yemeğe.

---

1 Kral Midas, elini değdiği şeyin altın olmasını dilemiş, dilediğine erince aç kalmış.

HOROZ. – Demek dün bütün gün aç kalmam onun içinmiş! Akşam geç geldin, çakırkeyiftin, benim önüme o beş tane baklayı atıp gittin. Beş tane bakla! Benim gibi eskiden pehlivanlık etmiş, Olympia şenliklerinde güreşip ün kazanmış bir horoza yeter mi o?

MİKYLLOS. – Yemekten sonra eve dönüp sana baklaları atar atmaz hemen yattım; sonra, Homeros’un dediği gibi, “ambrosia’dan gece içinde”, gerçekten tanrıların bağıcı bir düş...

HOROZ. – Eukrates’in evinde neler oldu, yemek nasıldı, sofrada neler konuşuldu, ne yapıldı, sen önce onları anlat Mikyllos. De ki o şölen de bir düştü, yediklerini anımsar, geniş getirir gibi bir daha yemiş olursun, kötü mü?

MİKYLLOS. – Bana kalırsa sıkılırsın anlatacaklarımdan; ama mademki istiyorsun, başlıyorum. Ben, Pythagoras, ömrümde bir zenginın sofrasına çağırılmış adam değildim; dün nasılsa Eukrates önüme çıktı. Önce kendisine, her zaman olduğu gibi, “Efendimiz” diye selam verdim; sonra arkamda eski püskü giyimle benden utanmasından çekinip yanından uzaklaşmak istedim. O, beni durdurdu: “Mikyllos, dedi, bugün kızımın doğum yıldönümü, onun için bir şölen veriyorum, dostlarımla çoğunu çağırdım. İçlerinden biri rahatsızmış, bizimle yemeğe gelemeyecekmiş diyorlar. Hamamdan çıkınca onun yerine sen gel. Belki kendisi gelir, ama orası kuşkulu” dedi. Bunun üzerine ben onu yine yerlere kadar selamladım, içimden: “Tanrılar o çağrılının başına dinmez bir ateş, bir satlıcan ya da bir diz ağrısı sarsalar da, onun yerine ben gitsem!” diye dua ederek çekildim. Hamam zamanına kadar geçen süre, bana yüz yıl gibi geldi. Gölgele bir uzayıp akşam olsa da, ben de yıkansam diye yerimde oturmuyordum. Sonunda akşam oldu, ben çabucak yıkandım, temiz pak giyindim... Temiz pak giyindim dersem, yani abamı tersine giydim; tersi yüzünden temizdir. Kapıda baktım ki birçok adam var;

hasta dedikleri, hani yerine benim gideceğim adam da gelmişti; belli ki, çok hastaydı, sedyeyle getirmişlerdi; inliyor, köh köh öksürüyor, boyuna tükürüyordu; o kadar ki insan yanına yaklaşamaz. Yüzü sapsarıydı, şişmişti... Altmış yaşında kadar bir adam. Feylesofmuş, delikanlılara birtakım saçmalar öğreten soyundan. Ne olursa olsun, sakalı teke sakalı kadar; usturaya pek gereksinimi var. Hekim Arkhibios'un: "Bu halde nasıl kalkıp da geldin?" diye çıkışması üstüne: "İnsanın bir değil, binbir hastalığı olsa yine ödevini unutmamalıdır. Gelmesek, Eukrates katımızda yeri olmadığını sanır" buyurdu. Ben de: "Hiç üzülmeydi: balgamınla birlikte canını da onun sofrasında tüküreceğine kendi evinde gerberseydin daha çok sevinirdi" dedim. Ama o, kibrinden, benim dediklerimi duymazlığa vurdu. Biraz sonra baktık, Eukrates de yıkanmış, geldi. Thesmopilis'i görünce... Thesmopilis'miş o feylesofun adı... Onu görünce: "Üstat, dedi, soframıza geldiğine çok iyi ettin; ama gelmesen de bir şey yitirmezdin, biz sana her yemekten gönderirdik." Thesmopilis'i elinden tutup içeri aldı, herif bir yandan da uşakların koluna dayanıyordu. Ne yapayım? Ben de dönmeye hazırlanıyordum, ama Eukrates birden baktı, beni öyle boynum bükük görünce bir durakladı, sonra: "Sen de gel, bizimle yersin, dedi. Oğlumu kadınlar tarafına gönderirim, annesiyle yer, sana da yer açılmış olur." Az kalsın elinden avını kaçırarak olmuş kurdun halini bilirsin; ben de içeri işte öyle atıldım. Eukrates'in küçük oğlunu şölen sofrasından kaldırmalarına ben neden olduğum için de, doğrusu, utanıyordum biraz... Sofraya oturmak sırası gelince, uşaklar Thesmopilis'i kaldırdılar, bir döşeğe yatırdılar; tam beş tane uzun boylu, gürbüz delikanlıydı ama doğrusu epey güçlük çektiler; rahatsız olmasın, ne halde yatırdırlarsa o halde kalabilsin diye çevresine birçok yastık yığdılar. Baktılar ki kimse onun yanına oturmak istemiyor, arkadaşlık edeyim diye

beni geçirdiler onun yanına. Sofraya oturduk, Pythagoras, bir sürü altın, gümüş sahanlarda türlü türlü yemek getirdiler. Sağraklar da altındı, sağrağı sürenler güzel güzel delikanlılardı; arada da çalgılar çalmıyor, maskaralar türlü şaklabanlıklar ediyordu. Kısacası çok hoş, eğlenceli bir sofraydı. Ama benim keyfim tam değildi: Thesmopilis, bilmem hangi erdemden söz açmış, kafamı ağrıtip duruyordu. Neler, neler söylemedi! İki yadsımadan bir olumlama çıkarmış; zaman gündüzse, gece değil demekmiş; arada bir benim başımda boynuz olduğunu ileri sürmeye kadar bile gidiyordu. Benimle öyle felsefeye girişip saçmaladı durdu, o kadar ki, kithara'cıları, şarkıcıları doya doya dinlememe komayıp epey canımı sıktı. Yemek böyle geçti işte Horoz.

HOROZ. – Pek o kadar da hoş bir şey değilmiş o sofraya, Mikyllos hele sen, o bunak herfin saçmalarını dinledin de yine nasıl eğlendim diyorsun?

MİKYLLOS. – Şimdi de gördüğüm düşü anlatayım, onu dinle. Eukrates'in bütün çocukları ölmüş, kendi de iyice hastalanmış; sonra beni çağırıp vasiyetini yazdırmış, nesi var, nesi yoksa hep bana bırakmış, döşeginden kalkamayıp ölmüş. Varı yoğu benim elime geçince altım, gümüşü güğüm güğüm alıp, bitmez tükenmez dalgalar halinde başlamışım savurmaya... Her şeyi, giyecekleri, sofraları, sağrakları, uşakları, köleleri, hepsi benim olmuş. Ben, bir arabaya beyaz atlar koşturup binmişim, başımı arkaya atmışım; yolda giderken herkesler bana bakıp bakıp kıskanıyormuş. Önümden, yanımdan, arkamdan bir sürü atlı gidiyormuş. Ben, arkama Eukrates'in giysisini giymişim, parmaklarıma belki altı, belki daha çok, ağır halka takmışım, dostlarımı ağırlamak için bir şölen hazırlanmasını buyuruyormuşum. Düşte hep öyle olur, bir de baktım ki dostlarım gelmiş bile; sofraya oturmuşuz, yemeğe başlamışız, sonradan içeceğimiz içkiler de

bir yandan hazırlanıyor. Tam onlara sıra gelmişti, ben altın sağrakları kaldırıp konuklarımdan her birinin sağlığına içiyordum, tatlıyı getiriyorlardı, tam o sırada sen ötüverdin, bir ötüşünle de sofraları devirdin, bütün o zenginliği uçuruverdin. Nasıl kızmam ben sana? Keşke üç gün üç gece hiç uyanmasaydım da o düş öyle sürüp gitseydi...

HOROZ. – Sen altını, zenginliği gerçekten bu kadar sever misin, Mikyllos? Dünyada hayran olduğun bir o mu var? Mutluluğu sen zengin olmakta, eline bitmez tükenmez para geçirmekte mi sanıyorsun?

MİKYLLOS. – Öyle düşünen bir ben değilim ki! Sen bile, Pythagoras, eskiden Euphorbos'ken saçlarına altın teller takmışsın da Akhaia'lılarla savaşmaya öyle gitmişsin; savaşta altın değil, asıl demir yakışacağını hiç düşünmemiş, tehlikeye atılırken de saçlarına sırma örmüşsün. Homeros, senin saçların için, Kharit'lerin saçlarına benzerdi diyor; elbette! Altın, gümüş sırmayla örölmüş de onun için; bir de altının parlaklığı karışınca saçların kimbilir ne güzel olmuştur! Ama, ey Altın Yele, sen Panthoos'un oğluyken altını sevmiş olmana şaşılmaz; ya bütün tanrıların da, insanların da babası olan, Kronos'la Rheia'nın oğlu tanrıya ne diyelim? Argos'lu kıza gönöl verdiği zaman acaba hangi kılığa girersem daha çekici olurum, Akrisios'un diktiği bekçileri daha çabuk kandırırım diye düşünmüş. Sen de bilirsin elbette: altın olmuş, sevdiğine kavuşmak için evin damından akmış. Başka bir örnek göstermeye gerek mi var? Altın, insana ne iyilikler etmez? Bir insana kendini bağışladı mı, onu güzelleştirir, gücünü, bilgisini arttırır, herkes katında yerini yükseltir, ününü her yana salar. Kimi zaman bakarsın, adsız sansız bir kişiyi birdenbire bütün dünyanın hayran olup övdüğü bir insan ediverir. Örneğin bizim komşuyu, Simon'u bilirsin; o da benim gibi kunduracıydı; daha

geçenlerde bizde yemek yemişti; hani Kronos şenliklerinde sebze ezmesi pişirtmiş, içine benim sucuktan iki dilim kestirip koydurmuşum, işte o akşam gelen adam.

HOROZ. – Bilirim: şu kısacık boylu, biçimsiz herif, bir tane-cik güvecimiz vardı, yemekten sonra koltuğunun altına sıkıştırıp aşırıdı; kendi gözümle gördüm.

MİKYLLOS. – O çaldı ha! Bir de ben almadım diye bütün tanrılar üstüne yemin etti! Ama sen, Horoz, malımızın aşırıldığını görürsün de neden ses etmezsin?

HOROZ. – Gurruk gurruk ettim ama anlatamadım ki! Başka ne gelirdi elimden? Sen, o Simon için birşeyler söyleyecektin, neydi?

MİKYLLOS. – Amcasının oğluymuş, Drimylos derler zengin bir adam vardı. Sağlığında Simon'a bir obolos bile koklatmazdı. Nasıl verir? Parasına kendi de pek dokunamazdı. Geçen gün o herif öldü, bütün malı yasa gereğince Simon'a kaldı. Senin pillim pillim giysilerle gördüğün o kerata şimdi erguvanlı, lacivertli kumaşlar kuşanıyor; arkasında uşaklar gezdiriyor; atları, arabaları, altın sağrakları, fildişi ayaklı sofraları var; herkesler eğiliyor onun önünde. O bize bakmıyor bile! Yolda rastlayıp: "Günaydın Simon!" demiştim; "Şu dilenciye söyleyin, adımlı öyle kısaltmasın, Simonides'tir benim adım" demesin mi? Asıl tutulduğum, kadınların gözbebeği oldu; kendisi de nazlanıyor, titizlik ediyor, beğenmezlikten geliyor. Bazılarını alıyor evine; ötekiler yüz bulamadıkları için kendimizi asacağız diyorlar. Görüyorsun ya! Altın insana ne iyilikler ediyor! Ozanların anlattığı kemer gibi o da çirkinleri güzelleştirip şirin gösteriyor. Ozanlar daha neler demez! Birine sorarsan: "Altın, ölümlülerin en güzel süsü"dür, ötekine sorarsan: "İnsanları egemenliği altında tutan asıl altındır." Bu dediklerime sen ne diye gülüyorsun, Horoz?

HOROZ. – Senin bilisizliğine gülüyorum, Mikyllos: kara kamunun zenginler için bir yığın yalan yanlış düşünceleri vardır, hepsi işlemiş senin içine de doğru sanmışsın. Bilin ki zenginler, siz yoksullardan yüz kat daha bahtsız insanlardır. İnanabilirsin benim sözüme: ben, kaç kez zengin de oldum, yoksul da oldum; insanların ne kadar hali varsa hepsinden geçtiğim için bilirim. Hele biraz sabret, sen de her şeyi benim kadar bilir öğrenirsin.

MİKYLLOS. – Evet, artık sırası geldi: ruhunun nasıl bir kalıptan bir kalıba göçtüğünü, zenginler üstüne de, yoksullar üstüne de neler bildiğini anlat artık.

HOROZ. – Dinle; ama önce şunu bil ki ben senden daha mutlu adam görmedim.

MİKYLLOS. – Benden daha mutlusunu görmedin mi Horoz? Dilerim, sen de bencileyin mutlu olasın! Ne yapayım, kendin zorluyorsun da kendine böyle sövdürüyorsun... Neyse, sen söyle bakalım: önce Euphorbos'muşsun, sonra Pythagoras olmuşsun, kılıktan kılığa geçerek sonunda böyle horoz olmuşsun, anlat hepsini. Bunca yaşam sürmüşsün, elbette çok şeyler görmüşsündür, başına çok şeyler gelmiştir.

HOROZ. – Benim ruhum, Apollon'dan nasıl çıktı da bir suçun günahını temizlemek için yeryüzüne indi, bir insanın kalıbına girdi, orasını anlatmak uzun olur; doğrusu bu ulu sırları ne benim söylemem doğrudur, ne de senin duyman. Ben Euphorbos olunca...

MİKYLLOS. – Sen, bana önce şunu söyle; ben de eskiden senin gibi kalıptan kalıba geçmiş miyim?

HOROZ. – Hiç kuşkusuz.

MİKYLLOS. – Öyleyse, kurban olduğum Horoz'um, ben neymişim bu hale gelmeden? Biliyorsan söyle, pek merak ediyorum.

HOROZ. – Sen mi? Sen Hint karıncasıydın, şu topraktan altın çıkaran karıncalardan.

MİKYLLOS. – Ne etmişim de o altından birkaç yaprak olsun saklamamışım? Şimdi bu hale düşmezdim... Ya bundan sonra ne olacağım? Orasını da bilirsin elbette. İyi bir şey olacsam, hemen kalkıp kendimi o senin çıktığın direğe asıvereirim.

HOROZ. – Bilinemez, öğrenilemez orası... Gelelim gene bizim öyküye. Ben Euphorbos olunca İlion'da savaşa katıldım, Menelaos'un bir okuyla öldüm, bir süre sonra da Pythagoras kalıbına girdim. Ama arada, Mnesarkhos bana yeni barınağımlı kuruncaya kadar, yersiz yurtsuz kaldım.

MİKYLLOS. – Yiyip içmeden mi arkadaş?

HOROZ. – Elbette yiyip içmeden. Yemeye içmeye gereksinim duymuyordum ki! Öyle şeyler yalnız beden için gereklidir.

MİKYLLOS. – Peki ama sen şu İlion'da olanları anlat. Homeros'un söylediği gibi mi oldu oradaki savaşlar?

HOROZ. – Homeros nereden bilecek Mikyllos? O sırada o, Baktra'da deveydi. Sana yalnız şu kadarını söyleyebilirim: o zamanlar pek öyle şaşılacak bir şey olmadı: ne Aias denildiği kadar büyük bir kahramandı, ne de Helene sanıldığı kadar güzel. Ben o kadını kendi gözümle gördüm: teni beyaz, boynu uzundu; elbette öyle olacak: babası kuğuymuş; ama epey yaşlıydı, hiç değilse Hekabe'nin yaşında vardı. Nasıl yaşlı olmasın? Onu bir kez Theseus kaçırmış, epey zaman Aphidna'da alıkomuş. Theseus'sa ta Herakles zamanında yaşarmış; Herakles, Troia'yı Yunanlılardan önce, bizim babalarımızın gençliğinde almış, biz ikinci savaşın adamlarıydık. Bütün bunları bana Panthoos anlatmıştı, o, Herakles'i çocukluğunda görüp tanımış.

MİKYLLOS. – Ya Akhilleus nasıldı? Onun için Homeros'un dedikleri doğru mu? Akhilleus gerçekten hiçbir eksiği

olmayan bir kahraman mıydı? Yoksa ozanın anlattıkları baştan aşağı masal mı?

HOROZ. – Ben, Akhilleus’la boy ölçüşmedim Mikyllos, Akhaia’lılar arasında neler oluyordu, orasını iyice söyleyemem. Nasıl bilir de söylerim? Ben onların düşmanlarının yanındaydım. Ama Akhilleus’un arkadaşı Patroklos’u mızrağımla kolayca öldürdüm.¹

MİKYLLOS. – Sonra da Menelaos seni öldürmüş, hem de o senin kadar da güçlük çekmemiş, işini daha kolaylıkla becermiş. İlion için yeter artık bu kadarı. Sen şimdi hele Pythagoras’ın öyküsünü anlat.

HOROZ. – Kısacasını söyleyeyim sana, Mikyllos, ben bir bilgiciydim; tanrıların bildiğini kuldan niye saklayayım? Ama oldukça okumuş, öğrenmiş bir adamdım, en ulu bilimlerden payımı almıştım. Üstelik Mısır’a gidip ora toyunlarından bilgelik dersleri de almıştım; tapınaklarının ta içine girdim, Horus, Osiris kitaplarını ezber ettim. Sonra gemiye binip İtalya’ya geçtim, oradaki Yunanlılar bana o kadar hayran oldular ki, bir tanrı diye bakmaya başladılar.

MİKYLLOS. – Biliyordum orasını. Senin öldükten sonra yeniden dirildiğine de inanmışlar, sen onlara bir budunun altın olduğunu da göstermişsin, onu da biliyorum. Sen, bana şunu söyle: bir yasa koyup insanlara et, bakla yemeyi yasak etmek nereden aklına geldi?

HOROZ. – Orasını hiç sorma Mikyllos.

MİKYLLOS. – Neden sormayayım Horoz?

HOROZ. – Sorma dedim, doğrusunu söylemeye utanırım.

---

1 Homeros’un anlattığına göre Patroklos’u Euphorbos değil, Hektor öldürür; Euphorbos, o kavgada Patroklos’u ilk yaralayandır.

MİKYLLOS. – Bana her şeyi olduğu gibi anlatmaktan niçin çekinecekmişsin? Ben senin efendinim demeye artık dilim varmıyor, ama arkadaşlığımız, dostluğumuz var, bir evde yaşıyoruz.

HOROZ. – Öyle yasalar koymak akıl harcı değildi. Ama baktım ki, benden önce gelmiş yasa koyucuların çıkardıkları yasalara benzer yasalar çıkarırsam kimsenin dikkatini çekemeyeceğim, yasalarım ne kadar acayip olursa o kadar beğenilir, herkesleri hayran ederim dedim. İşte bunun için yenilikler uydurmak yolunu tuttum, ama hiçbir neden de göstermedim. Sözlerim tanrı bildirileri gibi karanlık, anlaşılmaz şeyler olursa, herkes kendine göre anlam verir, kafaları büsbütün karışır diyordum da onun için. Görüyorsun ya! Demin ben sana gülmüştüm, şimdi de sen bana güleceksin.

MİKYLLOS. – Sana neden güleyim? Ben, Krotone’lilere, Metapontion’lulara, Taras’lılara, senin peşine düşüp ayaklarının izlerine tapınan o dilsizlere gülerim. Peki, sen Pythagoras’ın kalbindan çıktıktan sonra hangi kalıba girdin?

HOROZ. – Miletos’lu yosma Aspasia oldum.

MİKYLLOS. – Bakındı! Doğru mu söylüyorsun? Demek ki Pythagoras, türlü kılığa girdiğinden başka bir zamanlar da kadın olmuş! Demek ki sen, benim horozum, bir zamanlar sen de yumurta yumurtladın, Aspasia olup Perikles’le yattın, ondan gebe kaldın, yün eğirdin, bez dokudun, yosmalık ettin, öyle mi?

HOROZ. – Bütün bu işleri yapmış olan bir ben değilim ya! Benden önce Teiresias’ın, Elatos’un oğlu Kaineus’un da başından geçmiş; benimle alay edersen, onlarla da alay etmiş, onlara da gülmüş olursun.

MİKYLLOS. – Peki, o hallerin hangisi daha zevkli? Sen erkekken mi daha çok haz duydun, yoksa Perikles seni sevip okşarken mi?

HOROZ. – Bu sorduğuna dikkat et Mikyllos: Teiresias yanıtını vermiş, vermiş ama dilini tutmadığına da pişman olmuş...

MİKYLLOS. – Sen ister yanıt ver, ister yanıt verme, Euripides o sorunu kesip atmış: bir kez doğurmaktansa, eline kalkanı alıp üç kez savaşa girmek yeğdir diyor.

HOROZ. – Sana yalnız şunu haber vereyim Mikyllos: doğurma ağrılarını yakında sen de çekeceksin. Ne yapalım? Varlık öyle bir kezle bitmez, sen de kadın olacaksın, hem de kaç kez!

MİKYLLOS. – Haydi oradan, terbiyesiz! Sen herkesi ya Miletos'lu, ya Samos'lu mu sanırsın? Doğrusu sen Pythagoras'ken de, gençliğin, zenginliğin zamanında da tyrannos'a Aspasia'lık etmişsin. Ya Aspasia'dan sonra ne oldun? Hangi erkeğin, ya da hangi kadının kalıbına girdin?

HOROZ. – Köpeksi feylesof Krates oldum.

MİKYLLOS. – Hey ulu tanrılar! Bu ne değişme! Yosmalık-tan feylesofluğa!..

HOROZ. – Sonra kral oldum, işçi oldum, bir zaman sonra İran'da valilik ettim, sonra at oldum, alakarga oldum, kurbağa oldum, yüzlerce yaşam sürdürdüm; hepsini sayıp anlatsam uzun sürer. En sonunda horoz oldum, hem de birçok kez oldum: horozların yaşaması hoşuma gitti de onun için. Kimi zengin, kimi yoksul, çok efendinin kapısında bulundum, şimdi de senin yanında yaşıyorum. Doğrusu her gün gülüyorum sana: yoksulum diye yanıp yakınıyor, inliyor, zenginlerin mutluluğunu düşündükçe de kendinden geçiyorsun; onların başında ne sıkıntılar, ne kaygılar vardır, bilmezsin de onun için. Onların çektiklerini bir öğrensen, bir zamanlar zenginliği mutluluğun son derecesi sanmış olmana şaşarsın da kendi kendine gülersin.

MİKYLLOS. – Öyleyse, Pythagoras... Gerçekten, ne diye çağırayım ben seni? Bir bir adınla bir öteki adınla çağırırsam, şaşırırız sonra.

HOROZ. – İster Euphorbos, ister Pythagoras dersin; Aspasia ya da Krates de desen olur, hepsi de doğrudur. Ama Horoz desen daha iyi edersin, şimdi horozum; horoza bir kuştur diye saygıda kusur ederler ama sen uyma herkese: bak, bir horozda kaç tane insanın ruhu bulunabiliyor gördün.

MİKYLLOS. – Peki, Horoz, sen yaşayışların hem hepsini tatmış olduğuna göre, zenginlerin sürdükleri yaşamı da, yoksullarınkini de birer birer anlat; sen bana demin zenginlerden çok daha mutlu olduğumu söylüyordun, bakalım doğru muydu dediğin?

HOROZ. – Sen işi bir kez şu bakımdan incele. Düşmanlar yaklaşıyor dendi mi sen savaşı pek umur etmezsin, malım gidecek diye korkmazsın: tarlan yok ki çiğnesinler, bağın yok ki üzümlerini yiyip kütükleri söksünler. Bir boru sesi duydun mu hiç korkmazsın, korksan bile bir tatlı canını düşünür, tehlikeden kurtulmak için ne yana döneceğini araştırırsın, o kadar. Ya zenginler? Onlar yalnız kendi canları için korkmaz, kentin duvarları üstünden bakarlar da düşman, tarlalarını çiğniyor, dışarıdaki mallarını yağma ediyor diye de üzülürler. Bir vergi mi toplanacak? Hemen onlar çağırılır; savaş mı açılacak? Önce onlar gider, asıl tehlike onların başında dolaşır: çünkü onlar ya komutan olur, ya bir atlı alayının başına geçer. Sense sazdan kalkanını alır, hafifçecik giysilerini giyersin, kaçman kolay olur; komutanınız yendi de tanrılara kurban kesmeye kalktı mı, payını rahatça alırsın. Barış zamanındaysa sen halktan bir adamsın, halk toplantılarında isteyince kürsüye çıkar, zenginler için istediğini söyler, onlara etmediğin eziyeti komazsın: hepsi titrer

senin karşında, keselerini açıp seni yatıştırmaya çalışırlar. Senin hamamların olsun, şenliklerin, eğlencelerin olsun, bir şeyin eksik kalmasın diye asıl onlar türlü sıkıntılar çeker. Sense, onların yapıp ettiklerini, onlar senin kölenmiş gibi acımasızca, bir efendi sertliğıyle araştırırsın, kimi zaman onların ağızlarını tıkar, bir söz söylemelerine bile bırakmazsın. Keyfin isterse başlarına bir taş yağmuru yağdırır, mallarını bile ellerinden alırsın. Çayıtlardan gocunacak nen var? Eşkıya gelip duvarından atlayacak, kapını kıracak, malını götürecekt diye de korkmazsın. Paran yoktur ki sayasın, alacağın yoktur ki borçlunun yakasına yapışasın, işlerine bakacak kahyan yoktur ki edepsizlik ediyor diye kavga edesin; kurtulmuşsun bütün o tasalardan! Ama bir kundurayı bitirip yedi obolo'sluk gündeliğini aldın mı, akşama doğru kalkar, hamamda yıkanırırsın, canın isterse bir ringa balığı, ya birkaç izmarit, biraz soğan alırsın, türkünü söyleyerek tatlı tatlı yersin. Yoksulluk'la da karşı karşıya geçer, dilediğini gibi feylesofluk edersin. Ne hoştur Yoksulluk'un sohbeti! Böyle yaşamak seni hastalıktan korur, bedenini güçlendirir, soğuşa karşı seni dayanıklı eder. Çalışma yok mu? Yürekliğini bilir de çok kimselerin yenemedikleri hastalıkları, dertleri senin için bir hiç ediverir. Hiçbir büyük illete tutulmayacağından eminsin; küçük bir ateşin olsa bile bulantıyı perhizle geçirir, ayağı kalkarsın; ateş de senin soğuk soğuk sular içtiğini, hekimleri başından savdığını görünce korkup kaçıverir. Bir de zenginleri düşün! Her şeyde aşırı gittiklerinden ne illetlere uğramazlar! Damla, göğüs hastalığı, satlıcan, dalak şişmesi hep onlar içindir. O gibi dertler hep yiyip içmenin, eğlenmenin sonudur da ondan. İnsanlar arasında İkaros gibi, kanatlarının balmumuyla iştirildiğini unutup da güneşe fazla yaklaşmış olanlar, gümbürtüyle baş aşağı denize yuvarlanmıştır. Daidalos gibi

büyük sağınçlara¹ kapılmayan, topraktan uzaklaşmayıp balmum-
larını tuzlu suya batırmış olanlarsa denizi sağ salım aşmışlardır.

MİKYLLOS. – E! Onlar gözleri yukarıda olmayan, akılları
başlarında insanlardır.

HOROZ. – Ötekilerine bak, Mikyllos, hepsi de fırtınaya
tutulup utanılacak hallere düşüyorlar. İşte Kroisos: kanatları ko-
parılıp da yakılmak üzere odun yığınının üstüne çıkarken bütün
İranlıları kendine güldürmüş; işte Dionysios: tahtından indiril-
ince gidip Korinthos'ta öğretmenlik etmiş, öyle gücü yüksek bir
kral olduktan sonra çocuklara abece okutmuş.

MİKYLLOS. – Peki ama, Horoz, sen bir zamanlar da krallık
etmişsin, kralların halini nasıl buldun? Elbette o zaman bütünü-
le mutluydun; elbette öyle olacak, nimetlerin en büyüğünü elde
etmişsin.

HOROZ. – Onu hiç anımsatma, Mikyllos: o zamanlar çok
kötüydü halim. Gerçi dışarıdan bakanlar, senin dediğin gibi,
bir şeyim eksik değil sanırlardı; ama içimi bin türlü tasa kemirir
dururdu.

MİKYLLOS. – Nasıl bin türlü tasa? İnanılacak şey değil bu
senin dediğin.

HOROZ. – Ben büyük bir ülkenin kralyıldım Mikyllos,
bereketli, her türlü zenginliği olan bir ülke. Neler yetişmezdi
orada! İnsanları çoktu; koca koca, güzel güzel kentlerinden, için-
de gemiler işleyen ırmaklar geçerd; birçok da limanları vardı.
Kısacası, en hayran olunacak ülkelerden biri! Ya benim ordum,
süvarilerim, donanmam, kolcularım? Eşi bulunmazdı dünyada.
Önüme altınlar, gümüşler yığılırdı, sayısızdı altın sağrakların.
Bir alay oldu da çıktım mı, herkeslere bir coşkunluk gelirdi.
Ulusum benim önümde yere kapanır, beni bir tanrı bilirdi; beni

---

1 Sağınç: emel, düş.

görmek için koşarlar, yığılırlardı; kimi de damlara çıkar, arabanın atlarını, al sorgucumu, tacımı, önümden, arkamdan giden askerleri görebilirse kendini mutlu sanırdı. Ama ben ne sıkıntıları, ne dertlerim olduğunu bildiğim için, onların aldanmasını hoş görür de kendi kendime acıdım. Ben neye benzerdim, bilir misin? Hani Pheidias'ın, Myron'un, Praksiteles'in yaptıkları koca koca yontular vardır, onlar gibiydim ben de. Dışarıdan bakarsan ya bir Poseidon, ya bir Zeus'tur, güzellikte hiçbir eksiği yoktur, altından ya da fildişiindendir; tanrının sağ elinde ya bir yıldırım, bir şimşek, ya üç dişli bir zıpkın vardır. Ama bir de eğilip içeriye baktın mı, birtakım demir çubuklar, cıvatalar, her yanında çiviler, değnekler, bir yığın zift, bir yığın alçı görürsün; içeriye yerleşmiş fareleri, örümcekleri de hesaba katmıyorum. Krallık dediğin aşağı yukarı öyle bir şeydir işte.

MİKYLLOS. – Krallığın alçısı, cıvataları, demir çubukları derken ne anlıyorsun, onu daha söylemedin; böyle bir yığın çirkin şeylere benzetilecek ne var krallıkta? Halk içine çıkınca bütün gözleri kendine çekmek, o kadar insana buyurmak, öyle saygılar, hayranlıklar görmek, evet, bunlar o koca yontuların dışına benziyor, hem de çok benziyor: tanrıların yüceliğini, tanrılığı andırıyor. Bir de yontunun içini söyle bakalım.

HOROZ. – Neresinden başlayayım ki Mikyllos? Bir krala yaklaşanlar hep korkar, titrer, her şeyden kuşkulanır, kinleri kabarır, hepsi de pusudadır; bunun için de kralların uykusu kısadır, hafiftir, düşleri karmakarışıktır: hep kanlı, uğursuz olaylar beklerler de, zihinlerinde içinden çıkılmaz şeyler tasarlarlar, önce bunları mı anlatayım? Yoksa kralların hiç durmadan birtakım pazarlıklarla, davalarla, savaşlarla, verilecek komutlar, imzalanacak antlaşmalar, hesaplarla uğraşmak zorunda olduklarını mı söyleyeyim? Bu işler yüzünden düşlerinde bile bir an zevkleri

olmaz. Herkesler için uykularından vazgeçer de gecelerini sayısız tasalar içinde geçirirler. Homeros: “Kafasının içinde bin şey düşünen Atreusoğlu Agamemnon’un gözüne tatlı uyku girmedir” diyor; hem de bütün Akhaia’lıların horlaya horlaya uyudukları sırada... Bir yanda Lydia kralı, oğlu dilsiz doğmuş diye dövünüp duruyor, ötede İran kralı, Klearkhos Kyros için asker topluyor diye haber almış, kötü kötü düşünüyor. Biri, Dion Syrakusa’da bazı kimselerin kulağına bir şeyler fısıldadığı için kaygılı, öteki Parmenion’un övülmesine dayanamıyor; Perdikkas Ptolemaios’u, Ptolemaios Seleukos’u kıskanıyor. Başka dertler de var: bir gün bakarsın oğlanlardan biri iğrenmiş, istemem der, ya da halayıklardan biri bir başkasına gönül verir; ordu bozulmuş, kaçıyor diye haberler gelir, kapının önünde üç dört asker birşeyler fısıldaşır. En ağırı da nedir bilir misin? İnsan kral oldu mu, en iyi dostlarından bile kuşkulananacak, her birinden bir kötülük bekleyecektir. Krallardan birini oğlu, birini oğlanı zehirlemiştir; bir başkasının ölümü de yine böyle bir nedenle olmuştur.

MİKYLLOS. – Sus, sus, Horoz’um! Dehşetli şeyler bu senin söylediklerin. Elimdeki işin üstüne iki büküm eğileyim de köselem keseyim, kral olup baldıran ya da kaplanboğan karıştırılmış şarap içmeyeyim. Hem de o şarabı altın sağrakta sunacaklar, ben bir dostun sağlığına içeceğim!.. Uzak olsun benden öyle şeyler. Benim yaşamımda ne tehlike var ki? Olsa olsa köseleyi keserken bıçağım kayar, düz gitmez parmaklarıma vurur, biraz kanım akar. Ama krallar için öyle değil: senin dediklerin doğruysa onlar süslü sofralara oturuyor ama tasa içinde oturuyor, her yedikleri lokmanın da kendilerini öldürmesinden korkuyorlar. Bir kez düştüler mi, her zaman gördüğümüz tragedya oyuncularından farkları kalmıyor. O oyunculara bakınca, her birini bir Kekrops, bir Sisypheos, bir Telephos sanırsın; başlarında taçları, yanların-

da fildişi kabzalı kılıçları vardır, saçları sırmalı bir giysi üstüne dökülür; ama içlerinden biri yanlış bir adım atıp da sahnenin ortasına yuvarlandı mı, bütün seyirciler başlar gülmeye: yüzündeki maskesinin, başındaki tacının kırıldığını, altında kendisinin asıl pis giysilerinin, o pırtıların meydana çıktığını görürsün de nasıl gülmezsin? Bakarsın ayaklarına giydiği o koca koca tiyatro kunduraları da kendisine hiç uymuyor.... Farkındasın ya, arkadaş: seninle konuşmaya başlayalı beri benzetmeler yapma becerisini ben de edindim. Krallığın ne olduğunu anladık; ama sen bir zamanlar da at, köpek, balık, tavşan olmuştun; yaşamının o türlü nasıl, bir de onu söyle.

HOROZ. – Zor bir konu açtın Mikyllos, şimdi sırası değil. Sana şu kadarını söyleyeyim: hiçbir hayvan yaşamı yoktur ki insan yaşamından daha rahat olmasın; ne olursa olsun bence öyle: çünkü hayvanlar yaşamlarını hep doğanın dileklerine, doğanın gereklerine uyduruyorlar. Atlar içinde sarraflık edenini, kurbağanın çarşısını, alakarganın bilgisisini, atsineğinin aşçısını, horozun oğlanını bulamazsın; kısacası hayvanların hiçbiri sizin gördüğünüz işlere el sürmez.

MİKYLLOS. – Öyledir belki horozum; ama sana yalan söyleyecek değilim ya! Ta çocukluğumdan beri içimi kavrayan zenginlik hevesinden bir türlü kurtulamadım; önüme o kadar altınlar yağan düşü daha unutamadım. Hele Simon edepsizinin o kadar mal içinde kurulduğunu gördükçe kıskanıyorum da boğulacak gibi oluyorum.

HOROZ. – Seni o hevesinden de, kıskançlık derdinden de kurtarırım Mikyllos. Daha sabah olmadı, sen kalk da arkama düş, seni o Simon'un evine de, daha başka zenginlerin evine de götüreyim; o evlerde neler oluyor, kendi gözlerinle gör.

MİKYLLOS. – Nasıl gireriz içeri? Kapıları kapalıdır onların. Yoksa bana duvarları del mi diyeceksin?

HOROZ. – Öyle bir şey diyecek değilim; ama bilirsin ki ben Hermes'e adanmışımdır, Hermes de bana bir güç bağışladı: bir kimse benim kuyruğumdaki tüylerden en büyüğünü, yumuşak olduğu için kıvrılan tüyü koparırsa...

MİKYLLOS. – Senin öyle iki tane tüyün var.

HOROZ. – Sağdaki. Bir kimse, benim iznimle onu koparır da elinde tutarsa, benim istediğim sürece, her kapıyı açıp kendi gözükmeden her şeyi görebilir.

MİKYLLOS. – Senin sihirbaz olduğundan haberim yoktu Horoz'um. Sen o tılsımlı tüyü bana hele bir ver, görürsün, Simon'un hazineleri bir anda bizim eve taşınır; içeri girer girmez işe başlarım, onu yine köseleyi dişleriyle ısırıp çalışmak zorunda bırakırım.

HOROZ. – Yooo! Öyle şeye izin yok; Hermes bana buyruk verdi: tüyümü verdiğim adam hırsızlığa kalkarsa, ben hemen avazım çıktığı kadar bağırır, onu yakalatırım.

MİKYLLOS. – İnanılır şey değil bu dediğin: Hermes'in kendisi de hırsızdır, başkasının çalmasına nasıl izni olmaz? Her neyse, biz gidelim bir kez. Dayanabilirsem dokunmam altınlara.

HOROZ. – Sen önce tüyü kopar Mikyllos. Ne yaptın be? İkisini birden kopardın.

MİKYLLOS. – Daha emin olsun diye Horoz'um; hem böyle olunca güzelliğin bozulmaz, kuyruğunun bir yanı aşağıya düşmez.

HOROZ. – Haydi öyle olsun. Önce Simon'a mı gideceğiz, yoksa başka bir zengine mi uğrayalım?

MİKYLLOS. – Hayır, zengin olalı beri adını iki heceden dört heceye çıkarmak isteyen Simon'un evine gidelim. İşte geldik kapısına. Ben ne yapayım şimdi?

HOROZ. – Tüyü, kapının kilidine sür.

MİKYLLOS. – Sürdüm. Hey Herakles! Anahtar sokmuşum gibi kapı açılıverdi.

HOROZ. – Sen önden yürü. Görüyor musun? Uyumamış, paralarını sayıyor.

MİKYLLOS. – Görüyorum ya! Yağ koymadığı için yalnız fitil yanıyor, oda pek aydınlık değil, ama yine görüyorum. Rengi sapsan; bilmem neden, tepeden tırnağa kadar kurumuş. Tasa-sından erimiş olacak, yoksa bir hastalığı mastalığı görülmemiştii.

HOROZ. – Hele sen bir de söylediklerim dinle; niçin bu hale geldiğini anlarsın.

SİMON. – O altmış talanton'u güvenli bir yere koydum: yatağımın altına soktum, bir gören de olmadı. Ama öteki on altı talanton'u yemliğe saklarken, öyle sanıyorum, seyis Sosylos gördü beni; hayvanın yanından hiç ayrılmıyor, ama çalışkanlığından değil, hayvanları merak etmiyor, benim ne yapacağımı merak ediyor. Belli, buradan çok şey aşırılmışlar. Öyle olmasa Tibios parayı nereden bulurdu? Söylediler, dün koca koca tuzlu balıklar, karısına da tam beş drakhme'lik küpeler almış. O herifler benim malımın altından girip üstünden çıkıyor, soyuyorlar beni. Sağraklarım da güvende değil: epey de çok hani! Çalmak için evimin duvarını delip de içeri girecekler diye ödüm patlıyor. Beni kıskanan, tuzak kurmaya kalkacak az adam mı var? Hele bizim komşu Mikyllos.

MİKYLLOS. – Hınzır herif! Ben sana benzerim, değil mi? Ben koltuğumun altın sıkıştırıp da çömlek aşırı mam senin gibi.

HOROZ. – Aman sus Mikyllos, sonra yakalanırsız ha!

SİMON. – Koşullar ne olursa olsun en iyisi her şeyimi ben kendim gözetlemeliyim. Hele bir kalkayım da evi dolaşayım. Kim var orada? Görüyorum seni, duvar delen kerata! Hay Zeus

hak ettiğin cezayı versin! Direkmiş... Yok bir şey. Altınlarımı gömdüğüm yerden çıkarayım da bir daha sayayım: geçen gün yanlış saydım gibi geliyor bana. Nedir bu gürültü? Mutlaka bana bir kötülük yapmaya geliyorlar. Herkesler benim üstüme düşüyor, bana karşı elbirliği ediyor. Hançerim nerede? Biri elime geçerse... Yine gömelim altınları.

HOROZ. – Simon'un yaşaması nasılmış, görüyorsun ya, Mikyllos! Gece büsbütün bitip geçmeden, haydi bir zenginin evine daha gidelim.

MİKYLLOS. – Acıdım doğrusu! Bununkine de ömür mü derler! Böylesine zenginlik, düşmanlarımla başına! Ama ne olursa olsun, bu evden çıkmadan şu herifin suratına bir şamar indireceğim.

SİMON. – Kimdir o bana vuran?.. Hırsız var!.. Hırsız var!..

MİKYLLOS. – İnim inim inle de seni kurutan bu altınlar gibi sapsan kesil! Haydi, Horoz, biz tefeci Gniphon'a gidelim. Onun evi de uzak değil. Bu kapı da açılıverdi be!

HOROZ. – Görüyor musun? O da tasasından uyuyamıyor. Alacağı faizleri hesaplıyor. Parmakları kurumuş, ipince oluvermiş. Yakında bunların hepsini bırakıp ya bir hamamböceği, ya bir sivrisinek, ya bir köpek kenesi olacak.

MİKYLLOS. – Evet, görüyorum. Kaçık bu herif! Şimdiki yaşayışı hamamböceklerinin, sivrisineklerin yaşayışından farklı mı sanki? Parasını saya saya, hesaplaya hesaplaya o da kupkuru kesilmiş. Haydi başka birine gidelim.

HOROZ. – İstersen senin Eukrates'e gideriz. Bak, onun kapısı da açıldı. Gel girelim.

MİKYLLOS. – Burada ne varsa hepsi, daha demincek benimdi.

HOROZ. – Sen hâlâ zenginlik sevdasında mısın? Görmüyor musun? Eukrates bu yaşı gelmiş, yine de bir köleye...

MİKYLLOS. – Görüyorum, görüyorum. Burada hep oğlanlar, oğlancılar var: doğaya hiç uymayan bir kepazeliktir gidiyor. Ötede de Eukrates'in karısı, koynuna aşçıyı almış...

HOROZ. – Peki Mikyllos, Eukrates'in bütün malları sana kalacak, ama bu mirasa da konacaksın deseler ister misin?

MİKYLLOS. – Tanrılar göstermesin! Hiç böyle şey istenir mi, Horoz? Altınların da, şölenlerin de canı cehenneme! Kölelerimi üstüme çekmektense, varsın hiçbir zaman iki obolos'tan fazla param olmasın, daha iyi!

HOROZ. – Ortalık ağarmaya başladı: dönelim biz evimize. Ötekilerini de Mikyllos, artık başka bir gece gelip görürüz.

SOFRA YA DA LAPİTH'LER

PHİLON, LYKİNOS

PHİLON. – Dün akşam Aristainetos'larda düğün sofrası varmış, epey eğlenmişsiniz Lykinos: feylesoflar çekişelim derken dalaşıvermişler. Kharinos'un dediğine bakılırsa kafa göz yarılmış, kan gövdeyi götürmüş de ondan sonra ayrılmışsınız oradan.

LYKİNOS. – Peki ama Kharinos nereden biliyor? Sofrada değildi ki o.

PHİLON. – Hani Dionikos diyorlar bir hekim var; o anlatmış. Dionikos da, öyle sanıyorum, çağrılıymış sizinle.

LYKİNOS. – Evet, çağrılıydı. Ama o da çekişmeyi ta başından göremedi, neden sonra geldi! Kavga epey kızışmış, yumruk faslı da başlamak üzereydi. Feylesoflar, sonu kana varan o kavgaya giretikleri sırada kendisi bizimle olmadığına göre, bilmem doğru dürüst anlatabilmiş midir? Hiç ummam.

PHİLON. – Ben de sana onun için geldim ya! Kharinos: “İşin aslı neymiş, nasıl olmuş, merak ediyorsan git de Lykinos'a soruver” dedi. Toplantının başında bulunmadığını Dionikos kendi de söylemiş; tamamını sen biliyormuşsun, ne söylemişse

hepsini aklında tutmuşsun. İnancım: bir ayıtışma¹ oldu mu, sen kulak kesilir, bir sözü kaçırmazsın Anlat kuzum! Çabuk anlat ki ben de o şöleniden alayım payımı. Bilirsin, bence doyum olmaz öyle şeye. Ne zamandır da açız hani! Çekilelim bir köşeye: genci yaşlısı içtikleri şaraba kendilerini kaptırsın, önümüzden türlü yakışsız sözler söyleyip, türlü saygısızlıklar ederek geçsin, biz de kan dökmeden, başımıza yumruk inecek diye korkmadan rahat rahat, uslu uslu seyredelim.

LYKİNOS. – Yani ben şaraptan, esriklikten doğmuş aşırı işleri anlatayım da o sövüşmeleri, o dövüşmeleri herkeslere duyurayım mı istiyorsun, Philon? Bence unutmalı bunları, bir kuyuya gömüp orada unutmalı. Bunlar da hep bir tanrının, Dionysos tanrının işleri. Ne yaparsın? Öyledir o: kimseyi bırakmaz, törenlerimi ille herkese öğreteceğim, bayramlarımı herkese kutlatacağım der. Şölen odasından çıkarken orada bırakılması gereken şeyleri unutmayıp ağır ağır yargılara varmak doğru mudur serice? Ozan: “Nefret ederim bir şeyi unutmayan çağrılıdan”² diyor. Dionikos da yanlış yapmış: o kavgayı Kharinos’a anlatıp şölenin kokmuş artıklarını, o saygıdeğer feylesofların başına geçirecek ne vardı? Tanrılar korusun beni, açamam ben o sözleri!

PHİLON. – Nazlanıyorsun Lykinos. Bana da mı böyle edecektin? Hiç yakıştıramadım sana! Biliyorum ki anlatsam diye için titriyor. Dinleyecek adam bulamasan, bana öyle geliyor ki, ya bir direğin, ya bir yontunun önüne gider de ne biliyorsan hepsini bir solukta anlatıverirsin. Büyük olasılıkla ben şimdi burada durmayacağım desem, sen beni bırakmaz, ille dinletmek için zorla tutar, arkamdan gelir, yalvarırsın. Hiç değilse ben de sana

---

1 Ayıtışma: tartışma.

2 “Öyle bezme varanın bir gözü puşide gerek.” Nedim.

naz edeyim... Gidip de başka birini bulayım, ondan öğreneyim. Senin bana bir şey söyleyeceğin yok.

LYKİNOS. – Kızma canım! Bu kadar çok istediğine göre, ben de anlatayım hiç olmazsa; ama ne olur, herkeslere yayayım deme.

PHİLON. – Ben Lykinos'umu bilmez miyim? Bu işi, sen benden daha iyi görür, anlatmayı kimseye bırakmazsın; bana gereksinimin mi var sanki!.. Ben sana önce şunu sorayım: Aristainetos'un size şölen vermesi, oğlu Zenon'un evlenmesi dolayısıyla mı değil mi?

LYKİNOS. – Hayır, kızı Kleanthis'i tefeci Eukritos'un oğluna veriyormuş da onun için şölen düzenledi; bilirsin, hani felsefe öğrenen bir delikanlı var, işte ona veriyor.

PHİLON. – Zeus hakkı için, güzel çocuktur; ama daha pek genç, evlenecek yaşa girdi girmedi...

LYKİNOS. – Ne yaparsın? Aristainetos'un işine böyle gelmiş. Bir kere o delikanlı için pek usludur diyorlar, feylesof olmaya çalışıyor; sonra da zengin Eukritos'un biricik oğlu. Bunun için Aristainetos, kızını isteyenlerin hepsini savmış, o delikanlıyı yeğlemiş.

PHİLON. – E! Eukritos'un zenginliği, oğlunun yeğlenmesi için nedendir elbette. Peki sofraya kimler çağırılmıştı bakalım?

LYKİNOS. – Hepsini birer birer saymak uzun olur, hem de gerek yok. Sen asıl feylesoflarla söylevcilerden kimler gelmişti, onu öğrenmek istiyorsun, söyleyeyim: bir kez Kapı-Altı feylesoflarından Zenothemis vardı, Diphilos'u da birlikte getirmişti, şu 'Dolambaç' denilen Diphilos, Aristainetos'un oğlu Zenon'un öğretmeni. Sonra Gezimci Kleodemos vardı, bilirsin, şu geveze, kavgacı herif, öğrencileri adını Kılıçla Bıçak koymuşlar. Epikuros'çu Hermon da gelmişti. O içeri girince, Kapı-Altı feyle-

sofları yan yan bakıp hemen yüzlerini çevirdiler. Karşılarındaki sanki ana baba katiliymiş ya da din iman tanımazmış gibi nefret ettikleri tavırlarından belliydi. Bu feylesoflar Aristainetos'un dostları, her zaman görüştüğü adamlarmış; bunun için çağrılmışlar, onlarla birlikte dilbilgici Histiaios, edebiyatçı Dionysodoros da gelmişti. Khaireas, yani damat, öğretmeni İon'u getirmişti; İon, Platon'cudur; karşına gelmiyor mu, bir tanrı görmüş gibi oluyorsun, o kadar şanlı, o kadar hoş bir adam; yüzüne bak, ne büyük bir erdeme erdiğini görüp okursun. Düşüncesinin her zaman dosdoğru olmasına bakıp halk onun adını 'Cetvel' koymuş. İon içeri girince herkes ayağa kalktı, üstün bir adamı karşılar gibi karşıladı; kısacası o yüce İon gelince aramıza bir tanrı inmiş gibi oldu. Çağrılıların aşağı yukarı hepsi tamamlanıp sofraya oturmak sırası gelince kadınlar, içeri girerken sağdaki sedire yerleştiler; epeyce kadın vardı, bütün sediri doldurdular. Gelin de, yüzü duvağıyla sımsıkı örtülü, onların arasında oturuyordu. Öteki çağrılılara da, hepsinin saygınlığına göre, kapının karşısında yer gösterildi. Kadınların tam karşısında Eukritos başa geçmiş, Aristainetos da ondan bir aşağıya oturmuştu. Sonra: "Acaba Zenothemis'i mi, yoksa Hermon'u mu yukarı oturtalım?" diye bir konuşma oldu: Stoacı Zenothemis, yaşça en büyüğümüzdü, ama Hermon, hem Zeusoğulları tapınağının toyunudur, hem de kentin en büyük soyundandır. Zenothemis işi kesip attı; Aristainetos'a: "Beni bu adamdan –daha ağır bir şey söylemeye-yim– bu Epikuros'çudan aşağı oturtursan, bütün yemeğini sana bırakır giderim buradan" dedi; bir yandan da kölesini çağırıp gidecekmiş gibi bir tavırlar takındı. Hermon: "Sen' yukarı buyur Zenothemis, dedi. Ama Epikuros'tan nefretin ne kadar büyük olursa olsun, başka hiçbir şey düşünmesen bile, bir toyun önünde çekilmek daha doğru olurdu" dedi. Zenothemis: "Epikuros'çu

olduktan sonra, ben toyuna da toyun demem” deyip oturdu. Hermon aldırmayıp onun yanına geçti. Ondan sonra Gezimci Kleodemos’u, onun yanına İon’u, İon’dan sonra güveyi, sonra beni, benim yanıma Diphilos’u, Diphilos’tan sonra öğrencisi Zenon’u, sonra da edebiyatçı Dionysodoros’la dilbilgici Histiaios’u oturttular.

PHİLON. – Doğrusu ya! Lykinos, öyle bir toplantıya sofraya değil, Bilgeler Derneği demek daha doğru olur. Aşkolsun Aristainetos’a! Kızının mürüvvetini kutlarken şunu bunu değil, en akıllı adamları çağırması; hem de felsefe çığırlarından hiçbirini unutmamış, birini ötekilerden üstün tutmaksızın hepsinin en büyüklerini getirtmiş.

LYKİNOS. – Elbette öyle olacaktı, a arkadaş! Aristainetos sıradan bir zengin midir? İlmi irfanı sever, hep feylesoflarla düşüp kalkar. Sofraya oturduk; önce bir densizlik, bir gürültü olmadı. Türlü türlü yemekler hazırlamışlardı: türlü salçalar, biberler, turşular, tatlılar, birer birer sayacak değilim, ye yiyebildiğin kadar, öyle boldu. O sırada Kleodemos İon’a doğru eğildi; kulak verdim, Zenothemis’i göstererek: “Bak şu ihtiyara, dedi, etleri nasıl da göçürüyor; baştan aşağı salçaya bulanmış. Yedikleri yetmiyormuş gibi bir yandan da arkasındaki kölesinin eline sıkıştırıyor. Yalnız olmadığını unutmmuş, kimseler görmeyecek sanıyor. Sen hele Lykinos’a göster de görsün” dedi. İon’un bana göstermesine gerek varmış sanki! Kaçırır mıyım öyle şeyi? Çoktan görmüştüm. Kleodemos sözünü daha yeni bitirmişti, Köpekşi feylesof Alkidamas odaya bir yel gibi girdi; onu çağırmamışlar, onun için alay ederek: “Menelaos çağrılmadan da gelir” dedi. Onun bu ettiğini, çağrılıların çoğu bir terbiyesizlik gibi karşıladı; herkesin aklına gelen sözler söylendi. Kimi: “Sen aklını kaçırmışsın, Menelaos”, kimi de: “Ama bu Agamemnon’un hoşuna git-

medi” dedi; böyle duruma uygun daha birçok sözler anıldı, ama hepsi de ağızlarının içinden söylüyorlardı. Nasıl göze alıp da açıkça söylesinler? Alkidamas’tan hepsi korkar; çenesi güçlüdür, Köpeksilerin en cırlığıdır o; bu sayede hepsini yıldırmaştır. Aristainetos sefa geldin dedikten sonra Histiaios’la Dionysodoros’un yanında bir yer gösterip oturmasını rica etti. Ama bizim Köpeksi oturmadı: “Ne diye oturacaktım? dedi. Sizin gibi, iskemlelere, yumuşacık sedirlere uzanıp yemek yemek karılara yakışır. Ben öyle yastıklara dayanamam. Odada gezine gezine yerim. Yorulursam, hırkamı yere serer üstüne uzanırım. Dayanmak için de dirseğim yeter bana. Hani Herakles’in bir uzanması vardır, onun gibi uzanırım işte” dedi. Aristainetos üstelemedi: “Canın nasıl isterse öyle yap” dedi. Alkidamas artık başladı dolaşmaya, bir yandan yiyor, bir yandan da hayvanları yayılsın diye daha iyi otlaklar arayan İskitler gibi, sahanları taşıyan uşakların arkasından gidiyordu. Ama yemek yerken başka bir iş görmüyordu sanma: ahlakla ahlaksızlık üstüne bir söylev tutturmuş, altın, gümüş tutkusuyla alay ediyordu. Aristainetos’a: “Sağrak dediğin ha altından yapılmış, ha alçıdan, hep bir işe yarar; evine böyle koca koca, ağır ağır sağrakları doldurmuşsun da sanki ne yararını görüyorsun?” diye soruyordu. Çağrılılar rahatsız olmaya başladığından Aristainetos, kölelerinden birine işaret etti, herifi susturmak için bir bardak dolusu saf şarap verdiler. Pek akıllıca bir iş gördüğünü sanıyordu, ama bildiği gibi çıkmadı. Meğer o şarap yüzünden başına ne belalar gelecekmiş! Alkidamas bardağı alınca bir iki dakika sustu; ama sonra yere yuvarlandı, yarı çıplak bir durumda uzandı. Yani biraz önceki tehdidini yerine getirdi. Pholos’u görmeye giden Herakles’in resmini bilirsin; işte onun gibi sol dirseğine dayandı, sağrağı da sağ elinde tutuyordu. Ötekiler de içmeyi bırakmamışlardı: kadehler dönüyor, şerefe kaldı-

rılıyordu; oda har gür içindeydi, kandiller, meşaleler de getirilmişti. O sırada baktım, Kleodemos'un arkasında duran genç köle gülümsüyor; güzel bir sâkiydi doğrusu! Şölende olan öyle küçük şeyleri de anlatmalıyım, değil mi? Doğrusunu istersen en hoşu onlar oldu. "Bu oğlan da acaba kime gülüyor?" diye düşünüyordum; biraz sonra baktım, Kleodemos'un elinden kadehi almaya gitti: o zaman anladım. Kleodemos onun parmağını sıktı, kadehle birlikte, yanılmıyorsa, eline iki drakhme sıkıştırmak istedi. Delikanlı parmağının sıkılmasına yine güldü, ama drakhme'leri görmemiş olacak, almadı; para yere düştü, ikisi de kıpkırmızı kesildiler. Orada oturanlar bu para kimin diye soruyorlardı. Oğlan: "Ben düşürmedim" diyor, Kleodemos da yanına düşmüş olmasına aldırmadan kendisinin olmadığını söylüyordu. İş o kadarla bırakıp daha fazlasını araştırmadılar; doğrusu gören de çok olmamıştı. Ama Aristainetos da farkına varmış; biraz sonra o genç köleyi oradan çağırırdı, başka bir yere yolladı, Kleodemos'un yanına da, bir katırcı mıdır nedir, oldukça yaşlı bir adam diktiler. Konu kapandı. Ya Aristainetos öyle bir ustalık edip de o esrik ahlaksızlığını örtbas etmenin yolunu bulamasa, çağrılılar rezaletin farkına varsalardı, Kleodemos'un durumu ne olurdu? Bir daha kimsenin yüzüne mi bakabilirdi? O sırada Köpeksi Alkidamas, fazla kaçırmış olacak, gelinin adını öğrenmiş, gökgürültüsünü andıran bir sesle bağırıp hepimize susmamızı buyurdu, sonra kadınlardan yana döndü: "Pirimiz Herakles adına senin sağlığına içiyorum Kleanthis!" dedi. Bu sözlerle herkesin güldüğünü görünce: "Tanrımız Herakles'in adını anarak gelinin sağlığına içtiğim için bana gülüyorsunuz ha! Alçaklar!" dedi. "Gülün siz; ama bilmiş olun ki, benim elimden bu sağrağı alıp bir dolu içmezse doğuracağı oğlan bana benzeyemez, güç bakımından benim gibi yenilmez, kafaca benim gibi özgür, bedence benim

gibi sağlam olamaz” dedi. Bunu söylerken her yanını, en ayıp yerlerini bile açtı, çırlıçıplak oldu. Herkesler kahkahayı salıverdi. Herif kızdı, bir doğruluş doğruldu, dört yanına da sert sert, öfkeli öfkeli bakıyordu; kavgaya niyet ettiği pek belliydi. Kimbilir? Belki de sopasını kaldırıp birinin kafasına indiriverecekti, çok şükür ki tam o sırada kocaman bir tatlı getirdiler. Onu görünce bizim Köpeksi yatıştı, öfkesi geçti, hemen tatlının arkasına düştü, yedi durdu. Konuklar içmiş içmiş, iyice esrimişlerdi; yemek odasında bir har gürdür gidiyordu. Edebiyatçı Dionysodoros, kaleminden damlattığı birtakım yazıları okuyup arkasında ayakta duran uşaklara alkışlatıyor, sofranın ta en aşağısına oturtulan dilbilgici Histiaios da Pindaros’tan, Hesiodoros’tan, Anakreon’dan şiir parçaları okuyordu; bunların hepsini bir tek şiir biçimine getirmişti, ama pek gülünç bir şiir olmuştu. Doğrusu içinde: “Kalkanlarını çarpıştırdılar” gibi, “Bunun üzerine savaş erlerinin iniltileri, sevinç çığlıkları yükseldi” gibi olacakları haber veren dizeler de yok değildi. Zenothemis de kölesinin elinden, yazısı incecik küçük bir kitap almış, onu okuyordu. Yemek dağıtan uşaklar o sırada biraz durmuşlardı; Aristainetos böyle dinlenme anlarının bile boş geçmemesi için eğlenceler düşünüp hazırlamış: içeriye bir maskara girdi, Aristainetos ona işaret edip konukları güldürmesini buyurdu. Bir de baktık, pek çirkin bir adam geldi, başının her yanını traş etmiş, yalnız tepesinde üç beş tel bırakmıştı. Başladı oynamaya: daha gülünç olmak için kıvranıyor, türlü hallere giriyor, Mısırlıların konuşmasını taklit ederek şiirler okuyordu; en sonra konuklara da takıldı. Alay ettiği adamlar aldırıyor, gülüyorlardı; ama Alkidamas’a da takılıp Melite köpeği deyince o kızdı. Zaten herkesin dikkatini çekti diye maskarayı kışkandığı pek belliydi. Arkasından örtüsünü attı, maskarayı dövüşüp güreşmeye çağırdı, kabul etmezse sopasını kafasına

indireceğini söyledi. Zavallı Satyrion ne yapsın? Satyrion'muş o soytarının adı; hemen yumruklarını kaldırdı, dövüş durumuna girdi. Bir feylesofun bir soytarıyla öyle boğuşması, yumruk atıp yumruk yemesi görülecek şeydi doğrusu. Bakanların kimi utan- cından kızarıyor, kimi aldırmayıp gülüyordu. En sonunda Alki- damas yumruk yemekten yoruldu, dövüşten çıkarıldı. Öyle ola- caktı elbette: soytarı, bedenini oynatmaya, güreşe alışık bir adammış. Herkeslerden kahkahalar koptu, dövüşenleri alaya al- dılar. O boğuşmadan biraz sonra baktık, içeri senin hekim Dio- nikos girdi. Bir hastaya, şu çalgıcı Polypreon yok mu, ona gitmiş de onun için geç kalmış. Meğer Polypreon'un ateş başına vur- muş... Bak ne olmuş, bize Dionikos anlattı. Hastanın evine git- tiği zaman onun o durumda olduğunu bilmiyormuş; herif hemen ayağa fırlayıp kapıyı kapatmış, hançerini çıkarmış; düdüklerini ortaya getirmiş, hekime: “Çal bakalım!” demiş, iyi çalamadığını görünce başlamış kayışıyla ellerine vurmaya. Dionikos, belayı savuşturmanın sonunda bulmuş yolunu; hastaya: “Haydi seninle bir deneyelim; bakalım hangimiz daha iyi çalacağız, yenen yeni- lene vursun kayışı” demiş. Önce kendi çalmış, elbette yine bece- rememiş. Ama hasta çalmaya başlayınca, Dionikos kayışla han- çeri eline geçirmiş, pencereden sokağın ortasına fırlatıvermiş. Artık çarpışmak için kendine güvenmiş, bir yandan da bağırıp konu komşuyu çağırmış; dışarıdan kapıyı kırıp içeri girmişler, hekimi kurtarmışlar. Yüzü gözü yara bere içindeydi, hepsini gör- dük. Dionikos'un bu öyküsü de, soytarının yaptıkları kadar hoş a gitti. Bundan sonra Dionikos, Histiaios'un yanında bir yere ilişti, ne kalmışsa onu yiyip karnını doyurdu. Bize onu bir tanrı gön- dermiş olsa gerek; çünkü sonra bak ne oldu: tam o sırada içeri bir köle geldi: Kapı-Altı feylesoflarından Heteimokles'in kölesiymiş, efendisi göndermiş, bir mektup getiriyormuş, onu okuyup herke-

se dinletecek, sonra çekilip gidecekmiş. Aristainetos'tan izin alıp lambanın yanına yaklaştı, mektubu okudu.

PHİLON. – Eh! Düşün oldu mu, gelenektir: gelini öven bir şiir, bir şarkı yazar gönderirler.

LYKİNOS. – Bilemedin. Biz de öyle bir şey sanmıştık, ama yanılmışız. Mektup şöyle bir şeydi: Feylesof Heteimokles'ten Aristainetos'a: "Şölen denilen toplantıları ne kadar sevmediğime bütün yaşamım tanıktır. Her gün birçok insan gelip beni rahatsız eder, evlerine çağırırlar; hepsi de senden kat kat zengindir. Ama ben onların yalvarmalarına da aldırmam, gitmem evlerine; çünkü sofrada ne kargaşalıklar, ne türlü kavgalar, densizlikler olduğunu bilirim. Ben yalnız sana gücendim, gücenmemin de yersiz olmadığını sanıyorum. Ne zamandır sana gönül okşayıcı sözler söylüyorum, yine de beni dost saymak istemedin, evlerimiz birbirine bitişikken yine de benden keremini esirgedin. Senin böyle nankör olduğunu gördükçe üzüntüm bir kat daha artıyor. Ben, bir parça domuz ya da tavşan etini, bir dilim böreği kendime nimet bilecek adam değilim; öyle şeyleri, yol yordam, edep erkan bilen kimselerin evinde bulup yer, karnımı doyururdum. Bugün, benden ders alan gençlerden Pammenes'in evinde şölen vardı, sofranın çok güzel olduğunu söylüyorlar; gitmedim, Pammenes'in ricasını kabul etmedim, çünkü sen çağırırsan ayıp olur diyordum. Ne budalalık etmişim! Sense beni düşünmeyip başkalarını çağır-dın. Doğrusu senden beklenirdi böyle bir şey: çünkü sen, iyiyi kötüyü ayırdedecek adam değilsin, kafan almıyor öyle şeyleri. Ama bana bu edepsizliği kimin ettiğini biliyorum: senin o hayran olduğun feylesofların, Zenothemis'le Dolambaç yok mu? Onlar etmiştir işte; ama ben, (bu sözümü Adrasteia duyup günah yaz-masın!) bir tek tasımla onların ikisini de sustururum. Onlardan biri gelsin de felsefe nedir, ilinekli halle alışım halinin arasındaki

ayrımın ögel bilgisi nedir, bana anlatıversin, başka bir şey istemem; ona boynuz tasımını, biçici tasımını, damla sorusunu, içinden çıkamayacağı öyle zor şeyleri sormam. Sen onların derslerinden yararlanabilirsin; ama ben bu dünyada yalnız namusun bir erdem olduğunu bildiğim için, bana ettiğin hakarete kolaylıkla katlanırım. Sen şimdi bana, bugün çok işin vardı, oradan oraya koşmak zorunda kaldın da onun için unuttuğunu söyleyeceksin, ama ben onu da düşünmüş, ona göre işimi görmüştüm: bugün seni, biri kapının önünde, biri de sonradan, sen Zeusoğulları tapınağında kurban keserken, tam iki kez selamladım. Sana bunları söyleyişim, konuklarının yanında kendimi temize çıkarmak içindir. Sen şimdi benim yemeğe çağırılmadığım için kızdığımı sanırsın, ama bir kez Oineus'un başına gelenleri düşün: kurban kesip bütün tanrıları çağırdığı gün bir Artemis'i çağırmamış, Artemis de buna ne kadar kızmış. Homeros o işi anlatırken: 'Unutmuş, ya da düşünmemişti; bu dalgınlığı yüzünden büyük bir günaha girdi' diyor; Euripides: 'İşte Pelops ülkesinin karşısında mutlu ovalarıyla Kalydon ülkesi' diye anlatıyor, Sophokles de: 'Leto'nun kızı, uzaktan vuran tanrıça, Oineus'un tarlalarına ifrit gibi bir domuz dadandırdı' diyor. Birçok örnekler arasından bunları seçip sana anımsatmak isteyişim, senin bir Diphilos'u, oğlunu teslim ettiğin Diphilos'u çağırmak için nasıl bir insanı unuttuğunu bildirmek içindir. İyi ettin de oğlunu Diphilos'un yanına verdin: delikanlıya ettiği hizmetlerle kendini beğendirdi ona. Utanmasam da böyle şeyleri dilime yakıştırabilsem, sana daha neler anlatırdım. Kaldı ki istersen sen bunları, oğlunun lalası Zopyros'tan da öğrenebilirsin. Ama bir düğün sofrasının neşesini kaçırmak, adam yermek doğru değildir; hele böyle işleri meydana çıkarmaya hiç gelmez. Doğrusu Diphilos'u yermek de hakkımdır benim: benim iki öğrencimi elimden aldı; ama benim felsefeye

saygım vardır, onun için susuyorum. Belki de sen, beni çağırma-
makla ettiğin kusuru bağışlatmak için bana bir parça domuz ya
da geyik, ya bir dilim susamlı çörek yollamaya kalkarsın; ama
yorulma, ben köleme buyruk verdim, hiçbir şey kabul etmeyecek.
O adamı öyle bir şey için gönderdiğimin sanılmasını istemem
ben.” Bu mektup okunurken ben o kadar utanmıştım ki, sırsık-
lam terlemişim, her sözcükte konukların güldüğünü gördükçe:
“Yer yarılrsa da yerin dibine geçsem” diyordum. Heteimokles’i
öteden beri tanıyıp o ak saçlı feylesofu saygıya değer bir adam
sananların durumunu bir görmeliydin; “Nasıl da aldatmış bizi!
Asıl huyunu sezdirmemiş, o koca sakalıyla, çatık kaşlarıyla ken-
dini bir matah sandırmış!” deyip deyip şaşıyorlardı. Bana öyle
geliyor ki Aristainetos’un onu çağırması, unutmamasından ya da
aldırmamasından değildir; çağrısının kabul edileceğini umma-
mış, öyle bir adamın böyle insanlar arasına karışmayı isteyebile-
ceğini aklına getirmemiştir. Bu yüzden onu çağırmaya kalkışma-
mıştır. Köle mektubu okuyup bitirdikten sonra, sofrta başında
bulunan herkes Zenon’la Diphilos’a dönüp baktı; ikisi de sapsarı
kesilmiş, titriyorlardı; öyle şaşkın bir görünüşleri vardı ki Hetei-
mokles’in ağır sözlerinin pek de haksız olmadığını anladık. Aris-
tainetos da kaygılıydı, o da bir tuhaf olmuştu. Yine bize içmemi-
zi söyledi, gülümseyerek o işi unutturmaya çalıştı: “Haydi sen git,
ben bakarım” deyip köleyi gönderdi. Biraz sonra baktık, lalasının
bir işareti üstüne Zenon odadan çıkıp gitti; kuşkusuz babası öyle
istemiş olacak. Kleodemos’un ne zamandan beri Stoacılar çat-
mak için bir fırsat kolladığını anlıyorduk; bir yolunu bulamadığı
için de epey kızmıştı. Heteimokles’in mektubu okununca bir
soluk aldı, işi olmuştu. “Sizin o yüce Khryssippos’unuz, hayran
olduğunuz Zenon’unuz, Kleanthes’iniz bakın neler yapıyor! dedi;
bütün beceribildikleri saçma sapan düzgüler, sorgular kurmak,

felsefenin gölgesiyle uğraşmak... Çoğu, birer Heteimokles, işte o kadar. Yaşlı bir adamın öyle bir mektup yazması yakışırdı ya! Sonunda Oineus Aristainetos oluveriyor, Artemis de Heteimokles! Herakles hakkı için! Uğurlu sözler bunlar, tam bir düğünde söylenecek sözler!” dedi. Onun akbaşında oturan Hermon söze karıştı: “Hiç kuşkum yok, bu akşam Aristainetos’un bir yabandomuzu pişirttiğini duymuştur da onun için Kalydon domuzunu söze karıştırmayı pek yerinde bulmuştur. Hestia aşkına, Aristainetos, şuna biraz kestir gönder de zavallı ihtiyar, Meleagros gibi acından ölüvermesin. Ama ölse de bir şey çıkamaz: Khrysippos bu gibi kazalara hiç önem vermez!” dedi. Zenothemis birdenbire uykusundan uyanıp sesini yükseltti: “Khrysippos’un adını ağzınıza almak size mi düşüyor? Siz bir tek kişiye, sapıtmış, zevzek bir herife bakarak mı Kleantes’le Zenon üstüne söz söylemeye kalkışıyorsunuz? Bir kere siz kimsiniz, kim oluyorsunuz da korkmadan böyle konuşmaya girişiyorsunuz? Zeusoğullarının yontularındaki altın zülüfleri kesen sen değil misin Hermon? O günahının cezasını cellat elinde çekeceksin sen. Sen de, Kleodemos, senden ders almaya gelen Sostratos’un karısını baştan çıkarmadın mı? Suçüstü yakalanıp en utanılacak cezaya çarpılmadın mı? Kendiniz böyle edepsizlikler ettikten sonra daha nasıl diliniz varıyor da söz söylüyorsunuz?” diye sordu. Kleodemos altta kalmadı: “Ama, dedi, ben senin gibi karımı kötülüğe sürüklemedim; felsefe öğrenmek için ta yabancı illerden gelmiş bir adamın yol parasını emanet alıp da sonra ben almadım diye Athena Polias üstüne yemin etmedim. Senin gibi ayda dört drakhme faizle para vermem, derslerimin ücretini ödeyemiyorlar diye öğrencilerimi boğmaya kalkışmam!” dedi. Zenothemis: “Ama bir şey yaptın ki, işte onu yadsıyamazsın: babasına içirsin diye Krithon’a zehiri sen sattın” dedi. Bir yandan da içiyordu; kadehi daha yarıdaydı,

içindeki ikisinin de suratlarına doğru atıverdi. Kleodemos'la Hermon'un yanında oturduğu için İon'un üstüne de biraz sıçradı. Eh! Hak etmişti o da. Hermon, başını eğip saçlarından akan şarabı kuruladı, herkese birden: "Görüyorsunuz ya! Beni nasıl aşağılıyor bu adam!" dedi. Kleodemos'un elinde kadeh yoktu, başını çevirdi, Zenothemis'in suratına tükürdü, sakalına yapıştı, şakağına yumruğu indirecek, belki de yaşlı herifi öldürüverecekti; çok şükür ki Aristainetos yetişti de elini tuttu, ikisinin arasına oturdu, bedenini bir duvar gibi gerdi, birbirlerine dokunmalarına bırakmadı. Bu işler olurken Philon, ben de kendi kendime düşünüp duruyordum: "İnsan, erdem yolunda yaşayamadıktan sonra bilgileri öğrenmiş, neye yarar?" derler, o söz aklıma geldi. Benim gördüğüm adamlar da çok öğrenmiş, her türlü bilgiyi edinmiş adamlardı, ama yine de herkesi kendilerine güldürüyorlardı. Hal-ka sorarsan: "Yalnızca kitaplara, kitaplardaki düşüncelere dikkat eden, onlara bağlanan kimseleri, bilgi, doğru dürüst düşünmeye bırakmaz" der; acaba o da doğru değil mi, diye düşündüm. O odada toplanmış feylesoflardan, yanlışı, suçu olmayan bir tek kişi bile yoktu: kimi kötü kötü işler görmüş, kimi de daha kötü sözler söyleyen insanlardı; bu aşın uygunsuzluklarını şaraba da yükleyemezdim; bak, Heteimokles, yiyip içmeden o mektubu yazmış... Kısacası, dünya altüst olmuş demenin yeri idi. Bilisizler, sofrada edepleriyle, terbiyeleriyle oturuyor, ayıplanacak hiçbir şey yapmıyorlardı. Esriklik insanı kaba eder ya! Onlar ondan da kaçmıyor, kendilerini tutuyorlardı. Sadece ara sıra gülüyor, o adamların duruşlarına, tavırlarına bakıp da hayran oldukları, onları bir şey sandıkları için kuşkusuz utanıyorlardı. Bilge, bilgin dediğimiz adamlarsa her türlü densizliği ettiler: sövüştiler, tika basa yiyip içtiler, bağırıp çağırdılar, dövüştiler; hele o Alkidamas, o şaşılacak Alkidamas yok mu? Kadınları da saymadı, odanın ortasına

işeyiverdi. O şölende olup bitenler, ozanların Eriş üstüne, şu Düzensizlik tanrıçası üstüne anlattıklarına pek benziyordu. Peleus'un düğününe çağrılmadı diye kızmış, gelip şölen odasının ortasına bir elma atıp İlion duvarları altındaki o koca savaşa neden olmuş. Heteimokles de çağrılıların arasına o mektubunu bir elma gibi atırmakla, İlion'un başına gelenlerden aşağı kalmayan felaketlere yol açmış. Aristainetos aralarına girince Zenothemis'le Kleodemos kavgayı bıraktılar sanma. Kleodemos: "Yarın ben sizden öcümü alırım ya! dedi, hele şimdi sizin bilisizliğinizi, ne mal olduğunuzu yüzünüze vurayım. Yanıt ver bakalım. Zenothemis; ya sen yanıt ver, ya o senin pek bilge Diphilos'un yanıt versin. Siz, insanın parası, malı olması bir şey değildir diyorsunuz da, neden yine kalkıp yalnız para kazanmayı düşünüyor, hep zenginlerin peşisıra dolaşıyorsunuz? Hep faizle para veriyor, sonra faizin de faizini alıyor, öğrettiklerinizi de yalnız parayla öğretiyorsunuz, sorarım size, neden? Bir yandan da hazdan nefret eder gibi gözüküyor, Epikuros'çuları kötüleyip duruyorsunuz; ama yine de, bir altta, bir üstte, en çirkin zevkleri tadıyor, birinden kaçınmıyorsunuz. Bir şölene çağrılmayınca kızıveriyorsunuz; çağrılınca da öyle yiyor, uşaklarınıza öyle parçalar saklatıyorsunuz ki..." Bunları söylerken bir yandan da Zenothemis'in uşağının elinden torbayı çekmeye çalışıyordu; torba da tıklım tıklım doluydu hani! Kleodemos onu alıp içindekilerini yere saçıverecek sandık, ama köle sımsıkı tutmuştu, salıvermedi. Bunun üzerine Hermon söze atıldı: "İyi dedin, Kleodemos, söylesinler bakalım, zevki o kadar ayıplıyorlar da neden kendileri yine her zevki, herkesten çok tatmak istiyorlar?" dedi. Zenothemis: "Hayır, yanıt vermeyeceğiz biz; sen söyle Kleodemos, sen niçin parayı, malı değerli sayıyorsun da 'olsa da olur, olmasa da' demiyorsun?" dedi. Bu sefer de: "Ben söylemeyeceğim, sen yanıt vereceksin" diye

kavgaya başladılar. Böyle uzayıp gidiyordu; İon onları susturmak istedi, herkes kendisini daha iyi görsün diye öne eğildi: “Bırakın kavgayı, dedi; ben bu toplantımıza daha yakışır bir söz açayım da onu konuşalım. Her biriniz hem dinler, hem de sıranız gelince kavga çıkarmaya kalkmadan konuşursunuz; ustamız Platon’un anlattığı şölende olduğu gibi bizim de asıl eğlencemiz söz olur” dedi. Herkes bu öneriyi kabul etti; hele Aristainetos’la Eukritos pek sevindiler, böylelikle sıkıntıdan kurtulacaklarını sanıyorlardı. Aristainetos, artık barıştılar diyerek kalktı, yerine gitti. O sırada bize asıl yemeği de getirmişlerdi: adam başına bir piliç, biraz yabandomuzu, biraz tavşan, balık tavaşı, susamlı çörek, türlü türlü de tatlılar; isteyen de payını alıp götürebilecekti. Ama her çağrılının önüne bir tabak koymamışlardı. Aristainetos’la Eukritos için, küçük bir masa üstüne, bir tek sahan koydular, her biri kendi önündekini yiyecekti. Stoacı Zenothemis’le Epikuros’çu Hermon’un tabağı da birdi; Kleodemos’la İon’un tabağından sonra güveyle benimki geldi. Zenon, sofradan kaldırılmış olduğu için Diphilos’a çift pay düştü. Burasını iyi anımsa, Philon, yoksa anlatacaklarımı iyi kavrayamazsın.

PHİLON. – Anımsarım.

LYKİNOS. – Sonra İon başladı söylemeye: “Önce izninizle ben söyleyeyim” dedikten sonra bir yutkundü, devam etti: “Sizin gibi kimseler önünde en doğrusu elbette ki idealar evreninden, bedensiz varlıklardan, ruhun ölmezliğinden açmaktı; ama felsefe bizim gibi düşünmeyenlerin çelişmelerine meydan vermemek için başka bir konu seçtim, evlenme üstüne düşündüklerimi söyleyeceğim. Bence en doğrusu evlenmemek, Platon’la Sokrates’in öğütlerine uyup delikanlılarla sevişmektir; eksiksiz erdeme yalnız o yoldan varabiliriz. Ama ille kadın almak da gerekiyorsa, o kadınların, bize Platon’un öğrettiğine göre, herkesin malı

olması daha doğrudur, böylelikle kıskançlık denilen duygudan kurtulmuş oluruz.” İon işte böyle söyleyiverdi. Bir düğün sofrasına hiç de yakışmayan bu sözleri duyunca herkes gülmeye başladı. Dionysodoros, İon’a bir çıkıştı: “Bırak be bu acemice lakırdıları! Kıskançlığı da nereden öğrendin de gelip burada okuyorsun?” dedi. İon bu aşağılamaya: “Sen daha ağzını açabiliyor musun, edepsiz!” diye karşılık verdi. Onlar böyle sövüşüp duracaklardı, ama bizim bön dilbilgici Histiaios, gelin için bir şiir yazmış, onu okuyacağım diye tutturdu. Okudu şiirini; bilmem hepsi ezberimde kaldı mı? Şöyle bir şeydi: “Ece, tanrıl Kleanthis, kızların en güzeli, Kıbrıslı tanrıçadan da, Helene’den de üstün Kleanthis, Aristainetos’un sarayında işte böyle büyütüldü. Sana da selam, genç damat! Sen yaştakilerin en iyisi, Nireus’tan da, Thetis’in oğlundan da üstün delikanlı. Sizin ikiniz için düzülmüş bu düğün türküsünü daha çok defalar okuyacağız.” Söylemeye gerek yok, gülüştük bu şiire. Önümüzden yemekleri kaldırma zamanı da gelmişti. Aristainetos da, Eukritos da kendi önlerindeki aldılar. Ben, Khaireas, İon, Kleodemos, hepimiz kendi paylarımızı aldık. Ama Diphilos, kendi payından başka Zenon’unkini de almaya kalktı. “Zenon burada yok, bunun hepsini benim için getirdiler” diye tutturdu, uşaklarla boğaz boğaza geldi. Pilici bir yandan o tutmuş, bir yandan uşaklar tutmuş, çekiştiriyorlardı: ortada Patroklos’un cesedi var sanırdın, öyle bir savaş oldu. Sonunda Diphilos yenildi, elini çekti. Öteki konuklar onun durumuna bakıp bakıp eğleniyorlardı: hele yenildiğini anladıktan sonra bir öfkelenildi, görülecek şeydi; büyük bir haksızlığa uğramış gibi söylendi, bağırdı durdu. Hermon’la Zenothemis’i bir masaya oturtmuşlardı demiştim; biri yukarıda, biri aşağıda oturuyordu. İkisinin de payları birmiş, ses çıkarmadan, patırdı etmeden aldılar. Ama Hermon’un önüne düşen pilic ötekinden

daha mı iriymiş, neymiş... Olur a! Hayvanları ölçüp biçemezsin ki! Burasını iyi dinle, Philon, şimdi işin en can alacak yerine geldik... Zenothemis kendi önündeki pilici bırakıp daha semiz diye ille Hermon'un önündekini almaya kalktı. Ama en büyük payı hasmına kaptırmak Hermon'un işine gelmedi. Bağrıışmalar, haykırmalar başladı; dövüşmeye başladılar; ellerindeki piliçleri sallayıp sallayıp birbirlerinin suratına indiriyorlardı; sonra birbirlerinin sakalına yapıştılar; Hermon, Kleodemos'u, Zenothemis de Alkidamas'la Diphilos'u yardıma çağıldılar. Zaten herkes koşuşmuştu, kimi birinden kimi ötekinden yana oldu; bir İon karışmadı, bir köşede oturdu. O dövüş artık bir ana baba günü biçimini almıştı. Zenothemis, Aristainetos'un masasındaki koca sağrağı kapıldığı gibi Hermon'un başına attı, ama sağrak ona değmedi, onun yanından geçip başka birine değdi, yani senin anlayacağın, güveyin kafasına geldi, koca bir yara açıp delikanlıyı kan içinde bıraktı. Bunun üzerine kadınlar tarafından bir çığlık duyduk; birçoğu ortaya, erkeklerin arasına atıldılar. Başlarında güveyin anası geliyordu; oğlunu kanlar içinde görünce kadıncağız dayanamamış! Yeni gelin de kocasına kötü bir şey olacak diye korkarak koştu... Alkidamas ne yiğit olduğunu işte o zaman gösterdi. Zenothemis'ten yana olmuş dövüşüyordu; sopasıyla Kleodemos'un kafasını yardı, Hermon'un çenesini söktü, onları korumaya çalışan birkaç köleyi de yaraladı. Doğrusu yenilen savaşılar da meydanı bırakıvermediler: Kleodemos parmağını sokup Zenothemis'in gözünü çıkardı, hart diye ısırp burnunu da kopardı. Hermon da, Diphilos'un Zenothemis'in yardımına koştuğunu görünce onu baş aşağı sedirden yuvarlamıştı. Dilbilgici Histiaios da onları ayırayım derken yaralandı: Kleodemos, Diphilos'a vuruyorum sanarak onun ağzına bir tekme indirmiş. Zavallı adamcağız, Homeros'un dediği gibi, "kanlar kusarak" yere

devrildi. Bir kıyamettir, bir ağlaşmadır gidiyordu. Khaireas'ın yanına üşüşen kadınlar çılgılık koparıyor, ötekiler de dövüşenleri ayırmaya çalışıyorlardı. Erkeklerin en edepsizi Alkidamas'tı: asıl çarpıştıklarını yenip kaçırdıktan sonra artık elinin altına kim gelirse onun kafasına vurmaya başladı. Çok kişileri yaralayacaktı, ama çok şükür ki sopası kırılıverdi. Ben, duvarın yanına çekilmiş, ayakta duruyor, hiçbir şeye karışmıyordum: Histiaios'un başına gelenleri gördükten sonra öyle kabadayılardan işine karışmak benim neme gerek! Masalar devrilmişti, kan akıyor, sağraklar havada uçuyordu; o durumu görsen Lapith'lerle Kentaur'lar bir kez daha kapışmış derdin. Sonunda Alkidamas, kandili yere atıp hepimizi zifiri karanlıkta bıraktı; bu da, söylemeye gerek yok, işin büsbütün azıtmasına neden oldu. Başka bir ışık bulmak kolay değildi, karanlıkta ne ayıp şeyler oldu! Sonunda bir ışık bulup getirdiler: bir de baktık ki, Alkidamas, çalgıcı kızı soymaya, zorla ırzına geçmeye kalkmış. Dionysodoros'un tavrı pek tuhaftı: ayağa kalkayım derken, koynundan bir sağrak düşürdü. Kendini temize çıkarmak için bir masal uydurdu: İon, o kargaşalıkta sağrağı yerden almış, yitmesin diye kendisine verip saklatmış... İon da, hatırı kalmasın diye olacak, bu masala hayır demedi. Şölen işte böyle bitti. Ağlaşmalardan sonra herkes Alkidamas'a, Dionysodoros'a, İon'a güldü. Yaralıları sedyelere koyup götürdüler. Durumları pek kötüydü; hele Zenothemis bir eliyle burnunu, bir eliyle gözünü tutuyor: "Bu acılar beni öldürecek!" diye bağıyordu. Hermon'un iki dişi kırılmıştı, onun da canı yanıyordu ama Zenothemis'in bu sözlerini fırsat bilip: "Unutma bunu; bak, sen de acıya aldırılmazlık etmiyorsun!" dedi. Güveyin yarasını Dionikos temizledi; zavallı delikanlı, başı sargılar içinde kapıdan çıkarıldı, gelini almak için getirdiği arabaya bindirilip evine götürüldü. Doğrusu ya! Öyle düğün düşmanlar başına!.. Dionikos

öteki yaralıları da elinden geldiği kadar baktı; hepsi dağıldılar, çoğu da sokaklarda kusuyordu. Ama Alkidamas orada kaldı: bir türlü dışarı çıkaramadılar; kendini bir sedirin üstüne atıvermiş, uyumuştı, kimse uyandıramadı. İşte, Philon’cuğum, böyle oldu dün akşamki şölen... Tragedya ozanlarımızdan biri söyler ya: “Tanrıların dilekleri türlü kılıklara bürünür, tanrılar bizim beklemediğimiz çok şeyleri meydana getirir, bizim umduklarımızsa hiçbir zaman olmaz.” Bu sözler bizim şölende de doğru çıktı. Sonunun böyle olacağı kimin aklına gelirdi!.. Ama benim için bir ders oldu: öyle feylesoflarla bir sofrada bulunmak tehlikeli şey, işimiz yok bizim öyle yerlerde.

KÖPEKSİ

LYKİNOS, KÖPEKSİ

LYKİNOS. – A dostum, saçını sakalını neden böyle uzatırsın? Neden arkana bir mintan giymeysin? Niye böyle göğüs bağır açık, yalınayak dolaşırsın? Nereden seçtin kendine bu serseri yaşamını? Böyle yaşamak insanlara değil, yabanıl hayvanlara yakışır. Öteki insanlarınkine hiç benzemeyen bu yaşamdan zarar görmüyor musun sen? Hiçbir yerde durduğun yok: toprağı döşek, taşı yastık ediyorsun kendine. Arkadaki şu giysinin de durumuna bak: kirden, lekeden bir yeri gözükmüyor. Kumaşı da öyle iyi, yumuşak değildir büyük olasılıkla; rengi de parlak bir renk olmasa gerek.

KÖPEKSİ. – Öyle şeylere gereksinimim yok ki benim. Arkama giydiğim bu giysi, edinilmesi en kolay türündendir; bir düzüye bakmak, eskiyip yırtılacak diye korkuya kapılmak gerekmez. Yeter bana böylesi. Ama sen, tanrılar aşkına, şu soracağıma yanıt ver: sence süs, takı hevesiyle yerginlik bir gider mi, gitmez mi?

LYKİNOS. – Bir gider elbette.

KÖPEKSİ. – Sadelik de erdemle bir gider, değil mi?

LYKİNOS. – O da doğru.

KÖPEKSİ. – Öyleyse sen, benim öteki insanlardan daha sadelik içinde yaşamama bakıp da niçin bana çatıyorsun? Benden daha çok süse, takıya düşkün olmalarına bakıp da onlara çatsana.

LYKİNOS. – Zeus hakkı için, değil öyle. Senin yaşamamı öteki insanlarınkinden ayıran senin sadeliğin değil; sen yoksunluk içindesin, daha doğrusu yoksulluk, tam bir fukaralık içinde yaşıyorsun. Her günkü ekmeklerini dilenerek yaşayanlardan ne farkın var senin?

KÖPEKSİ. – Söz buraya geldiğine göre, bir insan için yoksunluk nedir, yoksun olmamak nedir, seninle onu bir araştıralım.

LYKİNOS. – Hay hay.

KÖPEKSİ. – Bir insan, bütün gereksinimlerini karşılayabiliyorsa yoksunluk içinde değildir değil mi? Yoksa sen başka türlü mü diyorsun?

LYKİNOS. – Hayır, ben de öyle diyorum.

KÖPEKSİ. – Gereksinimlerini karşılayamıyorsa, gerekli şeyleri bulamıyorsa, o zaman yoksunluk içindedir; bu da doğru mu?

LYKİNOS. – Doğru.

KÖPEKSİ. – Demek ki ben, yoksunluk içinde değilim, çünkü neye gereksinimim varsa biri eksik değil.

LYKİNOS. – Nasıl eksik değil?

KÖPEKSİ. – Gereksinimimiz olan şeylerin her birinin ereği nedir, onu düşün, yeter. Örneğin ev. Eve niye gereksinimimiz vardır? Başımızı sokmak için, kendimizi örtmek için, değil mi?

LYKİNOS. – Evet.

KÖPEKSİ. – Ya giyecek neye yarar, niçin yapılır? O da bizi örtmek için değil mi?

LYKİNOS. – Evet.

KÖPEKSİ. – Peki, örtünmek gereksinimi nereden geliyor? Örtünmemiz, daha iyi bir durumda olmak için değil midir?

LYKİNOS. – Bence de öyle.

KÖPEKSİ. – Peki, benim ayaklarımı başkalarının ayaklarından daha kötü bir durumda mı buluyorsun?

LYKİNOS. – Bilmem.

KÖPEKSİ. – Ben bu işi bir usavurayım, dinle, o zaman bilirsin. Ayağın görevi nedir?

LYKİNOS. – Yürümek.

KÖPEKSİ. – Sence benim ayaklarım başkalarının ayaklarından daha kötü mü yürüyor?

LYKİNOS. – Öyle değil herhalde.

KÖPEKSİ. – Görevlerini iyice yerine getiriyorlarsa, kötü yürümüyorlarsa, demek ki, durumları da kötü değildir.

LYKİNOS. – Olabilir.

KÖPEKSİ. – Demek ki, ayak bakmamdan benim durumum da öteki insanların durumu kadar iyidir; yoksa beni öyle görmüyor musun?

LYKİNOS. – Kimseden aşağı kalmıyorsun.

KÖPEKSİ. – Ya bedenimin başka yerleri? Onlar öteki insanlarınkinden daha kötü bir durumda mı? Öyle olsalardı, daha zayıf olurlardı, çünkü bedenin başlıca niteliği güçtür. Benim bedenim, öteki insanların bedeninden daha mı güçsüz?

LYKİNOS. – Öyleye benzemiyor.

KÖPEKSİ. – Demek ki benim ayaklarımın da, bedenimin başka yerlerinin de örtülmeye gereksinimi yok. Gereksinimleri olsaydı, kötü bir durumda olmaları gerekirdi; çünkü gereksinim, her zaman zararlıdır, sardığı şeyleri bozar. Kaldı ki benim bedenim için yeterince beslenmiyor diyemezsin; ne bulursam onu yiyorum, ama gereksinimim olan yiyecek boğazımdan geçiyor gene de.

LYKİNOS. – Belli öyle olduğu.

KÖPEKSİ. – Kötü beslenmiş olsa güçsüz düşerdi; çünkü yiyeceğin kötüsü sağlığı bozar.

LYKİNOS. – Doğru.

KÖPEKSİ. – Bunlara doğru dediğine göre, neden bana çatıyorsun, yaşamamı beğenmiyorsun, insanlara değil, yabanıl hayvanlara yakışır diyorsun?

LYKİNOS. – Söyleyeyim. Çünkü tanrılar, senin saydığın, kutsadığın doğayı, toprağı bizim buyruğumuza vermişler, her şeyimiz bol olsun diye bize türlü nimetler vermişler; hem de yalnız gereksinimlerimizi karşılasın diye değil, zevkimiz, sefamız için de vermişler. Ama sen bütün nimetlerden, hiç olmazsa büyük bir bölümünden kendini yoksun bırakıyorsun, hayvanlar gibi, sen de onlardan yararlanmıyorsun. Sen de hayvanlar gibi yalnız su içiyorsun, köpekler gibi ne bulursan onu yiyorsun; yattığın yer de, onların yattıkları yerlerden iyi değil: bir samanlık buldun mu, sana yetiyor, kıvrılıveriyorsun. Arkana giydiğin de bir dilenciye ya yakışır, ya yakışmaz. Senin hakkın var da böyle yaşamak doğruysa, tanrılar koyunlara yünü, üzümüne o tatlı suyunu vermekle, bize yağ gibi, bal gibi türlü nimetleri bağışlamakla yersiz bir iş görmüşler demektir. Bu türlü türlü yiyeceklerin, sudan daha hoş bir içkinin, paranın, yumuşak bir yatağın, güzel evlerin, insanları hayran eden o sanat yapıtlarının hiç mi gereği yok? Tanrılar, onları boş yere mi yaratmış?.. Sanat yapıtlarını da bu arada saydım, çünkü onlar da bize tanrıların armağanıdır... İnsan bu nimetlerden başka birinin eliyle, örneğin hapse atılarak, yoksun olursa, o bile büyük bir yıkımdır; bütün bu güzel şeylerden kendimizi kendi elimizle yoksun bırakmaksa daha büyük bir yıkımdır; giderek açıkça bir deliliktir.

KÖPEKSİ. – Haklısın belki. Ama ben sana bir şey daha sorayım da sen ona yanıt ver. Zengin, eli açık, insanları sever

bir adam alalım; diyelim ki, o adam bir şölen verip dünyanın her yerinden, kimi zayıf, kimi güçlü birçok kimseler çağırıyor, onlara bu toprağın yetiştirdiği türlü nimetleri yedirecek... Çağrılılardan biri sofrada ne bulursa hepsine kancayı atarsa, kendi önündekilerle doymayıp da ötelere, hastalar için hazırlanmış yemekleri de almaya kalkarsa, sen ne dersin? Gerçi o adam güçlü, ama ne de olsa midesi bir tane, az bir şey de ona yeter, üstelik çok yemekten kötülük görebilir. Sen öyle bir adama aklıbaşında diyebilir misin?

LYKİNOS. – Diyemem.

KÖPEKSİ. – Sen, ona ölçü bilir bir insan diyebilir misin?

LYKİNOS. – Öyle de diyemem.

KÖPEKSİ. – Şimdi o sofradan başka bir adam alalım: Önünde çeşit çeşit, bol bol yemekler bulunmasına bakmayıp en yakında ne bulmuşsa onu çekmiş, gereksinimime yeter demiş, başka hiçbir şeye göz dikmeden terbiyeli terbiyeli onu yiyor. Böyle bir adam, sence ötekinden daha ölçü bilir, daha iyi adam değil midir?

LYKİNOS. – Öyledir.

KÖPEKSİ. – Anladın mı ne demek istediğimi? Yoksa daha anlatayım mı?

LYKİNOS. – Anlat, daha iyi edersin.

KÖPEKSİ. – Tanrı, işte o şölen veren eh açık adama benzer. Önümüze her ülkeden getirip, her çeşidinden yemekler koymuş, her birimize: “Size uyan neyse onu alın!” demiş. Sağlam insanlar için de var, hastalar için de; güçlüler de yiyecek, zayıflar da. Ama konukların hepsi, ellerini bütün tabaklara daldırmayacak, herkes kendi önündekini, kendine en çok gereken şeyi alacak... Sizlerse bir türlü gözü doymayan, her şeye pençesini atan o obura benziyorsunuz. Bütün nimetlerden, yalnız kendi yurdumuzda değil,

başka illerde de yetişen nimetlerden pay alacağız diyorsunuz. Sizi bir dinleyen olsa, bu adamlara kendi toprakları da, topraklar boyunca uzanan deniz de yetmez der; gereksinimlerinizin o kadar çok olduğuna kendi kendinizi inandırmışsınız. Keyfiniz için dünyanın ta bir ucuna koşuyorsunuz, yabancı illerde yetişen malları kendi ülkenizde yetişenlere, pahalısını ucuzuna, zor ele geçebilenini kolaylıkla bulunanına yeğliyorsunuz. Kısacası siz, kaygısız yaşamaktansa türlü sıkıntılar, türlü dertler çekmeyi yeğ buluyorsunuz. Göğsünüzü gere gere karmakarışık bir çark kurmuşsunuz, mutluluk yalnız ondadır diyorsunuz da onu ne yıkımlar, ne güçlükler pahasına döndürdüğünüzü unutuyorsunuz. Pek dilediğiniz altını bir düşün, gümüşü, o süslü süslü koca evleri, içinizi titreten elbiseleri bir düşün, hepsinin de peşlerinden ne kadar sıkıntı, ne kadar tehlike, daha doğrusu ne kadar kan, ne kadar ölüm sürüklediklerini görmüyor musun? Onları insan eti, insan canıyla elde ettiğinizi anlamıyor musun? Onları bulmak, getirmek için nice kimseler denizlerde telef oluyor, aramak, yapmak için nice kimseler sıkıntı çekiyor; yalnız o kadar mı? Senin olacak, benim olacak diye boyuna boğuşuyorsunuz, onların uğruna dost dosta, çocuklar babalarına analarına, kadınlar kocalarına tuzak kuruyor. Eriphyle'nin, altın için kocasını teslim etmesi de yine o yüzdendir elbette. Parıl parıl yanan elbiselerin, insanı öteki giyeceklerden daha sıcak tutmadığını biliyorsunuz, yaldızlı saraylarda daha güvenle barınılmadığını biliyorsunuz, gümüş, altın sağrakların, içlerine konan içkiyi iyileştirmediklerini biliyorsunuz, fildişi yataklarda uykunun daha tatlı olmadığını, o fildişi yataklarda, o süslü döşeklerde bu dünyanın mutluları dediğiniz insanların bir türlü uyumadıklarını biliyorsunuz, yine de o sıkıntıları göze alıyorsunuz. Binbir emekle pişirilen yemeklere gelince, onların da daha çok beslemediklerini söylemeye gerek

yok; beslemek şöyle dursun, sağığı çökertiyor, türlü hastalıklar çıkarıyor. Ya, Aphrodite zevkleri için çektikleriniz? Açayım mı onları da? O tür isteğı yatıştırmak ne kadar da kolaydır, zevkin pek incesini aramadın mı, olur biter. Ama insanların deliliğı yalnız o türlü sevdada kendini göstermiyor ki! Siz, doğanın yasasını da dinlemiyor, insanlar, insanlıktan başka işlere yarasın diyorsunuz. Sanki arabaya bineceğimize ille yatağı araba etmek istiyorsunuz.

LYKİNOS. – Biz, yani kim?

KÖPEKSİ. – Siz, hepiniz. İnsanları yük hayvanı yerine kullanıyor, yataklarınızı da araba edip omuzlarına yüklüyorsunuz; sonra kendiniz, onların başları üstünden keyifli keyifli bakıyor, eşeğin yularını çeker gibi komutlar veriyor, şuraya gitme, buraya dön diyorsunuz. Sokaklarda öyle dolaşmak fırsatını bulanlara, en mutlu adamlar diye imrenerek bakıyorsunuz. Hele hayvanların etini yemekle kalmayıp, bir de o hayvanlardan boya çıkarmaya kalkanlara ne diyelim? Örneğin, kırmızı boyasıyla çalışanlar... Onlar da, neye yarayacağı tanrılarca gösterilmiş şeyleri doğanın buyruğı dışında kullanıyorlar.

LYKİNOS. – Değil öyle; çünkü kırmızı, et beslemeye yaradığı gibi, boya vermeye de yarar.

KÖPEKSİ. – Ama doğa onu, boya versin diye yaratmamış ki! Senin dediğine göre güğümü tencere yerine kullanmak da olur; ama güğüm, içinde yemek pişirilsin diye yapılmaz. İnsanların bütün o zavallılıkları söylemekle bitmez. Sen de kalkmış, onları paylaşmıyorum diye suçu bende buluyorsun. Benim durumum o ölçü bilen konuğun durumu: ben önümde bulduğum yemekleri, hem de en gösterişsizlerini yiyor, öyle yabancı illerde yetişmiş çeşitli şeyleri istemiyorum. Bir de şunu gözden kaçırma: değil mi ki benim çok gereksinimim olmadığına, azla yetindiğıme bakarak

bir hayvan gibi yaşadığını söylüyorsun, öyleyse sence tanrılar hayvanlardan da aşağıdır, çünkü hiçbir şeye gereksinimleri yoktur. Ama insanın az gereksinimi olmasıyla çok gereksinimi olması arasındaki farkı anlamak için şunu düşün: çocukların, yetişmiş insanlardan daha çok gereksinimleri vardır; kadınların gereksinimleri erkeklerinkinden, hastalarının sağlamlarınkinden, şöyle toptan alınınca kötülerinki iyilerinkinden çoktur. Bunun içindir ki tanrıların hiçbir şeye gereksinimleri yoktur, tanrılığa en çok yaklaşan kimseler de en az gereksinimleri olanlardır. Herakles, insanların en iyisi olan, pek haklı olarak tanrılar arasına yükseltilen o yüce kahraman, arkasına bir aslan postundan başka bir şey almaz, göğsü bağı açık yürür, sizin gereksinimlerinizden hiçbirini duymazmış; sen, şimdi ona mutsuzmuş mu diyeceksin? Başkalarını yıkımlardan kurtaran bir kahramana ‘zavallının biriymiş’ denir mi hiç? Yoksul da diyemezsin: kara da, sular da buyruğundaymış onun. Yiğitliği onu nereye götürse orada her şeyi buyruğu altına almış; insanlar arasında yaşadığı için de onunla boy ölçüşecek, onu yenecek kimse çıkmamış. Onun giyeceği yokmuş, kundurası yokmuş da onun için mi o durumda gezermiş? Böyle bir şey söyleyemezsin. O, ölçü bilir, dayanıklı bir adammış, kendini gevşekliğe bırakmaktan ar edip güçlü kalmak istemiş. Ya yiğitliği ondan öğrenen Theseus, Poseidon’un oğlu dedikleri insan, bütün Attika’nın kralı değil miymiş? Zamanının en ileri kahramanı olmamış mı? Ama o da yalınayak yürürmüş, saçını sakalını kestirmezmiş. Yalnız o mu? Bütün o zamanın adamları, bizim atalarımız öyleymiş, bizden çok üstünlermiş, aslanlar gibi, onlar da kendilerini traş ettirmezlermiş. Yumuşak, düz deriyi kadınlara yakıştırır, kendilerinin erkek olduklarını gösterirlermiş. Nasıl atlarla aslanların süsü yeleyse, erkeğin de süsü sakalıymış. Tanrılar, aslana, ata yeleyi nasıl güzelliklerini bir kat daha arttırsın diye

vermişlerse, sakalı da erkeğe bir süs diye bağışlamışlar. Ben, işte o eski insanlarla, atalarımızla boy ölçüşmek, onlara benzemek istiyorum. Bugünkü insanların yemekte, giyinmekte, tüylerini kıllarını yolmakta, en gizli yerlerini bile olduğu gibi bırakmamakta buldukları mutluluğu hiç kıskanmıyorum. Benim istediğim, ayaklarımın birer at tabanına benzemesidir; masalın anlattığına göre Kheiron'un ayakları nasılmış, tıpkı öyle. Aslanın örtünmeye, köpeklerin kurulmuş sofralara gereksinimleri olmadığı gibi, benim de olmasın. Toprağın neresi olursa olsun, bana döşeklik etmeye yetse de bütün dünyaya evim diye bakabilsem, en kolay bulunan şeylerle karnımı doyursam, başka bir şey dilemem! Altına, gümüşe benim de gereksinimim olmasın, dostlarımın da! İnsanların bütün felaketleri, geçimsizlikler, savaşlar, tuzaklar, kan dökmeler, hep altını, gümüşü elde etmek isteğinden doğar. Bütün o felaketler, açgözlülükten, malımızı arttırma hırsından gelir. Uzak olsun benden o hırs! Hiçbir zaman elimdekini çoğaltmak isteğine kapılmayayım, azaldığını, gittiğini görmekle kaygılanmayayım. Benim düşüncelerim, ilkelerim nedir, söyledim işte. Görüyorsun ki kamunun, sıradan insanların tuttuklarına hiç uymuyor. Değil mi ki düşündüklerim, inandıklarım, kamunun düşünüp inandıklarından bu kadar ayırdır, kılığımın da başka olmasında şaşılacak ne var? Sen, bir çalgıcının kendine göre bir kılığı olmasını kabul ediyorsun, bir tragedya oyuncusunun arkasına uzun bir giysi giymesini kabul ediyorsun, erdemli bir adamın da kendine göre bir giyinmesi, bir kılığı olmasını neden kabul etmiyorsun? Çokluğun ahlakının bozuk olduğunu biliyorsun da niçin erdemli adam da ille o çokluğun giydiğini giysin, o çokluğun kılığına girsin diyorsun? İyi insanların giyimi kuşamı kötülerinkinden ayrı olunca, en yakışanı, o ahlakça düşkün kimselerin kendilerine yediremeyecekleri, kendileri için istemeyecekleri kılık değil midir?

Ben, iŖte bunun için bu kılıkla geziyorum, bunun için pisim, kılıyım, arkama eski bir elbise giyiyorum, saçlarımı uzatıyorum, yalınayak yürüyorum. Sizin giyiminiz olanlarınkine benziyor: onlar gibi siz de, yumuŖacak kumaŖlar seçiyor, onların giydikleri renkleri giyiyor, kendinize kat kat gömlekler, mintanlar yaptırıyorsunuz. Ne elbiselerinizle kunduralarınızda bir fark var, ne de saçlarınızı taramanızda, srndğnz kokularda; sizler de, mutluyuz diye geçinen sizler de, o ahlaksızlar gibi yağlar, lavantalar kullanıyorsunuz, gittiğiniz yerlere bir kokudur saçılıyor. Olanlar gibi kokan bir erkekten ne yarar umulur? Onlar gibi sizi de, iŖ baŖında bir güçsüzlük kavırıyor, onlar gibi siz de zevkin, sefanın tutsağı oluyorsunuz; onlar ne yerse siz de onu yiyor, onlar gibi uyuyup, onlar gibi yürüyorsunuz. Daha doğrusu yürüdüğünüz yok: birer ykmŖŖsnz gibi kendinizi kiminiz insanlara, kiminiz hayvanlara taŖıtıyorsunuz. Benim bir yere gitmeye gereksinimim oldu mu, beni oraya ayaklarım götürür. Ben soğuğa da dayanırım, sıcağa da; yoksulluk içinde olduğum için, tanrılar ne ederse hoŖ karŖılarım ben. Sizse, mutluluk içinde olduğunuz için, size ne gelse hoŖnut değilsiniz, her Ŗeyden yakınırsınız; gününüze dayanamaz da sizden çok uzak olan Ŗeyleri dilersiniz; kışın yazı, yazın kışını ararsınız; hava sıcak mı, ille soğuk olsun, soğuk olunca da ille sıcak olsun istersiniz; siz, tıpkı hastalar gibisiniz, durumunuzdan bir türlü hoŖnut olmaz, talihinizden yakınırsınız. Hastalar, hasta oldukları için öyledir; sizse huyunuz gereği ylesiniz. Bir de bizleri düzeltmeye, yanlıŖ dŖnyormuŖuz gibi bizleri doğrultmaya kalkıyorsunuz; oysaki asıl siz, hiçbir iŖinizde aklınızı kullanmıyor, dŖnmyorsunuz; her iŖinizi yalnızca göreneğe, yalnızca tutkularınıza uyarak görüyorsunuz. Selin sürüklediği insanlardan ne farkınız var sizin? Onları su alıp istediği yere götürür, sizi de tutkularınız götürüyor. Hani bir adam varmıŖ, azgın bir ata bin-

miş; hayvan kaçıp dörtnala koştuğu için bir türlü durduramıyor, inemiyormuş. Biri görüp: “Nereye?” diye sorunca: “Bu hayvan nereye isterse oraya” demiş. Tıpkı onun durumu, sizin durumunuz. Size de nereye gittiğinizi bir soran olursa, yalan söylemek istemiyorsanız: “Tutkularımız nereyi isterse, zevk, sefa isteği, adımızı, sanımızı koruyup yayma kaygısı, o boş kaygı, bir de para kazanma hırsı nereye götürürse oraya” demelisiniz. Kimi zaman korku, kimi zaman öfke, kısacası hep o türden bir tutku sizi kaçırıyor; bindiğiniz at bir değil ki, birçok; bir gün biri, bir gün öteki; hepsi de azgın... Sizi aldıkları gibi yarlara, uçurumlara sürüklüyorlar, ama siz düşeceğinizi hiç anlamıyorsunuz, yalnız düştükten sonra farkına varıyorsunuz. Sizin alay ettiğiniz bu giysinin, bu saçların, bu kılığınsa büyük bir gücü var: onların sayesinde ben rahat yaşıyor, dilediğimi yapıp istediğimle konuşuyorum. Bilisizler, irfansızlar sürüsünden bir tek kişi bile bana yaklaşmaz, kılığımdan hoşlanmaz, kadınlaşmış erkekler de beni ta uzaktan görünce kaçırır. Ama en aydın, en namuslu kimseler, erdemin dostları gelir bana; beni en çok onlar arar, ben de asıl onlarla olmaktan hoşlanırım. Mutlu denen kimselerin kapılarını çalmam ben; onların altın taçları da, erguvan rengi elbiseleri de benim gözümde bir dumandan başka bir şey değildir; gülerim o kendini beğenmişlere. Şimdi sana şunu da söyleyeyim: senin alay ettiğin bu giysi, yalnız iyi insanlara değil, tanrılara da yakışıp yeter. Tanrıların yontularına bir kez bak, anlarsın. Onlar sizlere mi benziyor, bana mı? Yunanlıların tapınaklarını gez, sonra yabancılarınkine de git. Orada göreceğin tanrılar, bak sizin gibi boyalı, traşlı mı, yoksa benim gibi saçlı sakallı mı? Çoğu benim gibi, onların da sırtında mintan yoktur. Benim kılığıma hâlâ kötü diyebilecek misin? Bu kılığın tanrılara da yakıştığını işte herkes görüyor, biliyor.

ZEUS'UN BOZULMASI

KYNİSKOS, ZEUS

KYNİSKOS. – Buraya gelişim, Zeus, seni öyle boş dualarla rahatsız etmek için değil; ne malda, parada gözüm var, ne de kral olmakta. Gönlünden öyle şeyler geçirmek bayağı insanlara yakışır; galiba senin de bağışslaman epey zor ki ateşle yalvarmalarına bakmıyor, çoğu duymazlıktan geliyorsun... Neyse! Benim bir tek dileğim var, o da kolay bir şey.

ZEUS. – Neymiş bakalım senin dileğin, Kyniskos? Dediğin gibi kolay bir şeyse, boş döndürmem elbette seni.

KYNİSKOS. – Senden yalınç¹ bir şey soracağım, ona yanıt ver, o kadar.

ZEUS. – Doğrusu, bir şey değilmiş senin dilediğin. Sor sorabildiğin kadar.

KYNİSKOS. – Anlatayım sıkıntımı. Homeros'un, Hesiodos'un şiirlerini herkes gibi sen de okumuşsundur elbette. Onların Yazgı üstüne, Moira'lar üstüne söylediklerine inanayım mı, onu öğrenmek istiyorum. Onların, bizim için ta doğduğumuz gün ördüklerinden bir daha ne etsek kurtulamazmışız, doğru mu?

---

1 Yalınç: basit, yalın.

ZEUS. – Doğrudur; dünyada ne olursa hep Moira'ların buyruğuyla olur. Meydana gelen her şey, ta başından onların iğinden geçip örülür, başka türlü de olamaz.

KYNİSKOS. – Peki, ama yine o Homeros, şiirinin başka bir yerinde: "Hades'e, Yazgı'nın çizdiği saatten daha önce inivermen korkusuyla" gibi sözler de söylüyor; demek ki böyle derken saçmalıyor.

ZEUS. – Hiç kuşkusuz saçmalıyor. Moira'ların yasası dışında, onların eğirdiği iplikten başka türlü hiçbir şey olamaz. Ozanlar, içlerine Musa'ların fısıldadığını dinleyip onu söylediler mi dedikleri doğrudur; ama içlerinden o tanrıçalar uzaklaşıp da kendi başlarına şiir söylemeye kalktılar mı, yanılıverirler, bir dedikleri bir dediklerini tutmaz olur. Kabahat değildir bu; be yapsınlar? Onlar da birer insan; yardım eden, onlara şiirlerini fısıldayan ruh yanlarından uzaklaşırken artık doğruyu bilemezler ki!

KYNİSKOS. – Öyledir diyelim. Ama ben sana bir şey daha sorayım. Moira'lar üç tanedir, değil mi? Klotho, Lakhesis, bir de Atropos.

ZEUS. – Kuşkusuz.

KYNİSKOS. – Ya bize boyuna söyleyip durdukları Yazgı'yla Kismet ne oluyor? Kimdir onlar? Her birinin gücü nereye kadar varır? Onların gücü de Moira'larinkine eşit midir, yoksa bir bakımdan daha mı yüksektir? Herhalde herkesler söyleyip duruyor: Yazgı'yla Kismet'ten daha güçlü hiçbir şey yokmuş.

ZEUS. – Senin her şeyi öğrenip bilmeye hakkın yoktur, Kyniskos. Moira'lar üstüne ne diye böyle şeyler soruyorsun sen?

KYNİSKOS. – Buna yanıt vermeden önce senden başka bir şey soracağım, Zeus. O üç kızkardeş size de buyururlar mı? Sizin de onların eğirdikleri ipliğe bağlanmanız bir zorunluluk mudur?

ZEUS. – Bir zorunluluktur, Kyniskos. Ne var gülecek?

KYNİSKOS. – Homeros'un birkaç dizesi aklıma geldi de ona gülüyorum; o ozanın anlattığına göre sen, bütün öteki tanrıları toplayıp onlara çıkmışsın, bütün dünyayı altın bir zincire asıveririm diye tehditler savurmuşsun. Ozanın sana o dizelerde söylediğine bakılırsa sen o zinciri gökten aşağı sarkıtıverdirdin mi, bütün tanrılar bir olup asılsalar yine seni aşağı çekemezlermiş; ama sen istersen: "Toprakla, denizle birlikte onları da kolayca yukarı çekiverirmişsin." Ben, o dizeleri ne zaman duysam, senin gücüne hayran olur, titrerdim. Ama şimdi görüyorum: meğer o altın zincirinle, o göz korkutmalarıyla birlikte sen de incecik bir ipliğe asılıymışsın, kendin söyledin. Demek ki, övünmek senin değil, asıl Klotho'nun hakkı; öyle ya! O, seni iğine takmış, kaldırıveriyor. Tıpkı balıkçıların küçük küçük balıkları oltalarıyla tutup havaya kaldırdıkları gibi...

ZEUS. – Sen bu sorularınla nereye varmak istiyorsun, anlamıyorum.

KYNİSKOS. – Ben söyleyivereyim sana Zeus. Ama Moira'lar aşkına, Yazgı aşkına beni darılmadan, gücenmeden dinle de doğruyu açıkça söyleyiver. Değil mi ki bu işler dediğimiz gibidir, yani Moira'lar her şeye buyurur, onlar bir kez karar verdi mi, o kararı artık kimse değiştiremez, öyleyse neden biz insanlar size saçılar saçıp kurbanlar kesiyoruz, nimetlerinizi esirgemeyesiniz diye size dualar ediyoruz? Değil mi ki bizim dualarımız, alınımıza yazılmış felaketleri de savmaya yaramaz, bizi talihimizde olmayan bir nimete de erdiremez, öyleyse biz, size tapınmakla ne kazanıyoruz, anlamıyorum.

ZEUS. – Sen bu parlak soruları nereden bulup çıkarırsın, bilirim ben. O kahrolası bilgiciler yok mu? Hep onların işi. Kalkmışlar, bizim insanlarla uğraşmadığımızı bile ileri sürüyorlar. Sen böyle şeyler sormayı hep o imansızlardan öğreniyorsun. Öteki

insanları da saç ı saçmaktan, kurban kesmekten, dua etmekten vazgeçirmek istiyorlar. Gereksizmiş hepsi, biz sizin aranızda olup bitenlere karışmazm ışız, dünyanın işlerinde sözümüz geçmezmiş bizim. Ama bilmiş olsunlar: hayırlı olmaz böyle sözlerin sonu.

KYNİSKOS. – Hayır Zeus, Klotho'nun çıkır ığı üstüne yemin ediyorum, ben, onlardan öğrenmedim bu soruları. Söz sözü açtı, biz de kapılıverdik, en sonunda hiç farkına varmadan kurbanlar, saç ılar gereksizdir demeye vardık. Ama iznin olursa, sana kısacık bir şey daha sorayım. Kaçınma bana yanıt vermekten, hem gösteredeğin nedenler de, ne olur, daha sağlamca olsun.

ZEUS. – Sor bakalım. Belli, böyle saçmalara harcanacak zamanın var senin.

KYNİSKOS. – Her şey Moira'ların buyruğıyla olur diyorsun, değil mi?

ZEUS. – Evet, öyle dedim.

KYNİSKOS. – Onların verdikleri kararı değıştirmek, bir kez eğırdiklerini bir daha bozmak sizin elinizde midir?

ZEUS. – Hayır, değildir.

KYNİSKOS. – Öyleyse ben bunun sonucunu çıkarayım mı? Yoksa gerek yok mu? Apaçık mı?

ZEUS. – Apaçık bunun sonucu. Ama insanların saç ı saçıp kurban kesmesi bir gereksinim üstüne değildir; onlar bir değış tokuşa kalkmaz, nimetleri bizden, nasıl diyeyim, satın almak istemezler ki! Nedeni büsbütün başkadır: bizim üstün doğamıza saygı göstermek içindir bütün yaptıkları.

KYNİSKOS. – Yeter bu kadarı: saç ı saçıp, kurban kesmenin hiçbir yaran olamayacağını, insanların siz tanrıların üstünlüğüne saygı göstermesinin salt yüreklerinin iyiliğinden geldiğini sen kendin de söylüyorsun. Ama o bilgicilerden biri burada olsaydı sana, siz tanrıların, biz insanlardan üstün olduğunuzu nereden

çıkartıyorsun, diye sorardı. Öyle ya! Tanrılar da, insanlar gibi Moira'ların buyruğu altodaymış, onların kölesiymiş. Ölümsüz olmaları üstün sayılmalarına yetmez; üstelik ölümsüz oldukları için bizden aşağıdır diyebiliriz; çünkü biz hiç olmazsa ölür de kurtuluruz, özgürlüğe ereriz; sizin içinse varlığın sonu yoktur, köleliğiniz de, sonsuz bir ip boyunca uzadığı için sonsuz olacak demektir.

ZEUS. – Sen ne dersen de Kyniskos, o sonsuzluk, bitimsizlik bizim için bir mutluluktur, biz eksiksiz bir mutluluk içinde yaşıyoruz.

KYNİSKOS. – Hepiniz için öyle değil Zeus. Bizim aramızda olduğu gibi, sizin aranızda da bu bakımdan farklar var, işler pek bulanıyor. Sen, doğru, mutlusun, çünkü sen tanrıların sultanısın, kuyudan su çeker gibi istersen toprağı da, denizi de yukarı çekiverirsin. Ama Hephaistos topal; işçinin biri, demircilik ediyor. Üstelik eskiden Prometheus çarmıha da gerilmiş. Ya senin baban için ne diyelim? Bak, hâlâ Tartaros'ta zincire vurulu oturuyormuş. Söylediklerine göre siz âşık da olurmuşsunuz, yaralanırmışsınız; ara sıra insanlara kölelik de edermişsiniz: işte, senin kardeşin, kral Laomedon'a, Apollon da Admetos'a kölelik etmiş. Bunlara bakılınca, sizin mutluluğunuz eksiksiz benzemiyor. İçinizden bir bölümü mutluya benziyor, iyiymiş talihleri; ama ötekiler öyle değil. Biz insanlar gibi, siz de hırsızlardan kurtulamıyorsunuz; günahı göze alanlar sizi soyuveriyor, siz zenginken bir anda yoksullaşıyorsunuz. Üstelik içinizde, bir zamanlar altından ya da gümüşten olmasına karşın sonra, kuşkusuz Yazgı öyle dilemiş diye eritilmiş olanlar da bulunuyor.

ZEUS. – Görüyorsun ya! Sen işi artık küstahlığa vardırıdın Kyniskos; bir gün gelir, pişman olursun.

KYNİSKOS. – Kuzum Zeus, boşuna yorulup da gözümü korkutmaya kalkışma. Benim başıma, Moira'nın senden çok

önce kararlaştırdığından başka hiçbir şey gelemez, sen de biliyorsun. Hem görüyorum ki, size dokunmak günahından kaçınmayanların çoğu da ceza görmüyor, kurtuluyor sizin elinizden. Yakalanıp ceza görmek alınlarında yazılı değilmiş anlaşılan!

ZEUS. – Dememiş miydim? Meğer sen de her şeyi akla vurup İlsiz-El'i¹ yıkmaya kalkan imansızlardanmışsın!

KYNİSKOS. – O imansızlardan ne kadar da korkuyorsun Zeus! Ama nedenini bir türlü anlamıyorum. Ne yapıp yapıp, ben ne diyecek olsam, hemen onlar öğretmiş deyip çıkıyorsun. Şimdi ne yapayım ben? Doğruyu senden başka kime sorup da öğrenebilirim ki? Yine sana soracağım. Bir sorum daha var. O İlsiz-El dediğin nedir? O da Moira'lardan biri mi, yoksa o tanrıçalardan üstün, onlara da buyuran başka bir tanrıça mı?

ZEUS. – Sana demin de dedim: her şeyi öğrenip bilmeye hakkın yoktur. Konuşmaya başladığımız zaman, sen bir tek sorun olduğunu söylüyordun; ama görüyorum ki, bana bilgiçlik taslayıp duruyorsun. İsteğinin de ne olduğu anlaşılıyor: siz tanrılar, insanların işlerini hiç tasa etmiyorsunuz demeye getiriyorsun, değil mi?

KYNİSKOS. – Onu ben söylemiyorum, demin sen kendin itiraf ettin: her şey Moira'ların eli altından çıkarmış. Onu söyleyiverdiğine yoksa pişman oldun da sözlerini geri mi alıyorsun? Her şeyi ta başlangıçta kararlaştırmış olmak Yazgı'nın işi değil mi yoksa?

ZEUS. – Hiçbir dediğimden dönmüyorum. Ama Moira, kararlarını bizim elimizle gerçekleştirir.

KYNİSKOS. – Anladım. Yani siz Moira'ların adamısınız, onların hizmetindesiniz. Öyleyse İlsiz-El denilen güç onların gücüdür, sizse birer araçtan, aletten başka bir şey değilsiniz.

---

1 İlsiz-El sözünü Yed-i Ezel, *Providence* karşılığı olarak kullanıyorum; başka bir şey bulamadım. N.A.

ZEUS. – Ne dedin?

KYNİSKOS. – Yani keserle burgu dölgerin elinde neyse, siz de Yazgı'nın elinde olsa olsa öyle bir şeysiniz. Keserle burgu, hiç kuşkusuz, dölgerin işinde kendisine hizmet eder, yarar; ama asıl işçi onlar değildir; gemi teknesi için keserin, burgunun yapıtıdır diyemeyiz, dölgerin yapıtıdır. Her şeyin asıl çatısını yapan da Yazgı'dır, siz onun elinde olsa olsa birer keser, birer burgusunuz. Öyleyse insanlar size başvuracaklarına, dualarla, saçılarla sizi kutlulayacaklarına Yazgı'ya kurbanlar kesmeli, iyiliği onlardan dilemelidir. Ama Yazgı'yı kutlulamak da yine boyunlarının borcu değildir; çünkü ta başlangıçta her birey için kararlaştırdıklarını değiştirmek Moira'ların da elinden gelmezmiş. Herhalde Atropos çıkırığının ters çevirilmesine, Klotho'nun yaptığığın bozulmasına razı olmaz.

ZEUS. – Demek ki Kyniskos, sence Moira'ların bile insanlardan saygı beklemeye hakkı yoktur. Anlaşıyor: sen her şeyi altüst etmek istiyorsun. Ama söyleyeyim ben sana: biz tanrıların başka hiçbir gücümüz olmasa da, yalnız geleceği, Moira'ların kararlarını bildirmemiz bile, insanlardan saygı beklemek hakkını verir.

KYNİSKOS. – Değil mi ki olacaktan kaçınmaya olanak yoktur, onu önceden bildirmek de yararsızdır. Yoksa Zeus, sen şimdi kalkıp da bir insan, bir mızrakla öleceğini önceden bilirse bir yere kapanır, böylelikle kendini korur mu diyeceksin? Olmaz öyle şey; çünkü Moira, o adamı kapandığı yerden çıkarır, ava götürür, yine yedirir o mızrağı. Adrastos, mızrağını yabandomuzuna atmış ama mızrak, Moira'ların buyruğuyla gidip de Kroisos'un oğlunu vurmamış mı? Ona atılmış gibi, doğru ona gitmemiş mi? Ya Laios'a geleceği bildirmeniz gülünç bir iş değil miydi? "Tanrıların dileğine karşı çocukların olsun diye tohum ekme evleklerine; sana tanrı sözcüsü bildiriyor işte: bir oğlun olursa o oğul öldü-

recek seni.” Ne ederse etsin, önüne geçemeyeceği bir belayı ona önceden bildirmenin ne yararı vardı? İşte, tanrı sözcüsünü dinlememiş, bir oğlu olmuş, o oğul da öldürmüş babasını. Geleceği bildirdiniz diye bir karşılık beklemeye ne hakkınız var, anlamıyorum doğrusu. Gelecekten haber diye söylediklerinizin çoğu karışık, anlaşılmaz şeyler olduğunu da unutmayalım: Halys’i geçen kendi devletini mi, yoksa Kyros’un devletini mi yıkacak, bir türlü bilinemez; sözünüzden iki anlam da çıkar.

ZEUS. – E! Ne yapalım Kyniskos? Apollon öfkeliymiş Kroisos’a. Öfkelenir ya! Kroisos kalkmış, Apollon anlayacak mı anlamayacak mı diye bir kazana koyun etiyle birlikte bir kaplumbağa koymuş, kaynatmaya başlamış.

KYNİSKOS. – Öfkelenmeseydi; bir tanrıya öfkelenmek yakışır mı hiç? Bana öyle geliyor ki, duyduğu tanrı sözünü anlamayıp aldanmak da o Lydia’nının alnında yazılıymış. Geleceği bildiren sözleri kavrayamazsak, o da Yazgı’nın kararıyladır, yani sizin geleceği bildirebilmeniz de yine Yazgı’nın elindedir.

ZEUS. – Yani bize bir şey bırakmıyorsun; değil mi ki insanların işinde bizim hiçbir sözümüz geçmiyor, değil mi ki biz de olsa olsa birer burgu, birer keseriz, insanlardan saçı, kurban beklemeye hiçbir hakkımız yoktur, öyleyse boş yere tanrıyız biz. Hakkın var beni böyle küçümsemeye! Yıldırımım elimde duruyor da yine senin bu küstahça sözlerinin cezasını vermiyorum.

KYNİSKOS. – Yazgı benim yıldırımla çarpılmamı buyurmuşsa, Zeus, indir yıldırımını. Senin suçun saymam onu; Klotho’dan bilirim, beni o yaraladı derim. Beni yaralayan yıldırımdır diyemem ya!.. Ama benim sana da, Yazgı’ya da soracağım bir şey daha var; ikinizin yerine sen yanıt verirsin. Bana yıldırımınla gözdağı verdin de onun için geldi aklıma. Siz niçin birtakım günah işlemiş insanları, haydutları, küstahları, edepsizleri, sözle-

rinde durmayanları bırakıp da kalkıyor, hiçbir kötülük etmemiş bir meşenin, bir kayanın, bir gemi direğinin, dini de, namusu da bütün bir yolcunun başına yıldırım indiriyorsunuz? Neden yanıt vermiyorsun, Zeus? Bunu da bilmeme izin yok mu?

ZEUS. – Yok izin Kyniskos. Sen artık pek uzattın, pek meraklısın. Bana bütün bu dediklerini nereden toplamışsın, anlayamıyorum.

KYNİSKOS. – Peki Zeus, peki. Artık seni de, İlksiz-El'i de, Yazgı'yı da rahatsız edecek değilim: Kallias gibi, Alkibiades gibi ahlaksız delikanlıların, küstah Midas'ın, anasını açlıktan öldüren Aigina'lı Kharops alçağının türlü zenginliklere konmasına karşın Phokion gibi namuslu bir adamın, ondan önce de Aristides'in yoksulluk içinde ölmeleri nedendir diye sormayacağım. Neden Meletos'u bıraktınız da, Onbirler'e Sokrates'i teslim ettiniz? Kadınlaşmış bir erkek olmasına bakmadınız da niçin Sardapalos'u krallığa çıkardınız, onun gidişini beğenmeyen bunca namuslu İranlıyı neden onun buyruğuyla kazığa oturttunuz? Sormayacağım hiçbirini. Bugün de kötüler ilerliyor, bolluk içinde yaşıyor; iyilerse türlü haksızlığa, hakarete uğruyor, yoksulluk, hastalık, türlü belalar içinde kıvranıyor, bunun da nedenini araştırmayacağım.

ZEUS. – Ölümünden sonra alçakların ne cezalar çekip, iyilerin ne büyük bir mutluluğa ereceğini sen bilmiyor musun Kyniskos?

KYNİSKOS. – Ha!.. Hades'i, Tityos'ları, Tantalos'ları söylemek istiyorsun. Öyle bir şey var mı, yok mu, orasını ölümünden sonra öğrenirim. Şimdilik ben, ömrüm ne kadarsa o kadarını hoşça geçirsem diyorum; ahrette on altı akbaba gelip karaciğirmi kemirse de umurumda değil. Ben, Tantalos'un çektiği susuzluğu bu dünyada çekmeyeyim de, öbür dünyada Mutlular adasına gitmesem, Elyseion bağlarında yat- masam da olur.

ZEUS. – Ne dedin? Cezalar, işkenceler, ödüller, herkesin defterine bakacak bir mahkeme yok mu? Kuşku mu duyuyorsun?

KYNİSKOS. – Öbür dünyada insanların defterlerine bakan Giritli bir Minos varmış diye duymuştum. Ondan öğrenmek istediklerimi de sana sorayım hiç olmazsa: oğlunmuş senin.

ZEUS. – Nedir ondan öğrenmek istediğin?

KYNİSKOS. – Başlıca cezalandırdıkları kimlerdir, onu soracaktım.

ZEUS. – Elbette kötülerdir: adam öldürenler, günden gün kaçınmayanlar.

KYNİSKOS. – Ya kahramanlar arasına gönderdikleri?

ZEUS. – Onlar da iyiler; elleri temiz olan, ömürlerinde erdem yolundan ayrılmayanlar.

KYNİSKOS. – Nedeni nedir acaba?

ZEUS. – Sorulur mu nedeni? İyiler ödülü, kötüler cezayı hak etmiştir de ondan.

KYNİSKOS. – Bir adam istemeyerek suç işlemiş, kan dökmüşse, Minos ona da ceza veriyor mu?

ZEUS. – Hayır, vermez.

KYNİSKOS. – Ya istemeyerek bir iyilik etmişse, Minos'un onu ödüllendirmesi de doğru olmaz elbette.

ZEUS. – Elbette.

KYNİSKOS. – Öyleyse ne kimseyi cezalandırmak, ne de kimseye ödül vermeli.

ZEUS. – O da neden?

KYNİSKOS. – Neden olacak? Biz insanlar kendi isteğimizle hiçbir şey yapmayız da onun için. Deminden anlaştıktı ya: her şeyin başı Moira'ymış. O dediğimiz doğruysa biz, önüne geçilmez bir zorunluluğa boyun eğiyoruz demektir. Bir insan, adam mı öldürüyor, asıl suç Moira'nındır; bir tapınağı mı soyuyor,

Moira'dan öyle buyruk almış demektir. Öyleyse Minos, verdiği yargıların hakka uymasını isterse Sisypheos yerine Yazgı'yı, Tantalos yerine de Moira'yı cezalandırmalıdır. O adamlar ne kötülük etmişler ki? Aldıkları buyruğa uymuşlar, işte o kadar.

ZEUS. – Öyle saçma şeyler söylüyorsun ki yanıt vermeye bile değmez. Ben seni bırakıp gidiyorum artık.

KYNİSKOS. – Ama benim sana bir soracağım daha vardı. Moira'lar nerede otururlar? Yalnız üç kişi olmalarına karşın bu kadar işi nasıl başarırlar? Hiç de imrenilmez onların yaşamasına: o ne didinme, ne çalışmadır! Belli, onların da talihi yokmuş, bahtsız doğmuşlar. Ben yoksulum ama, sorsalar daha da yoksul olmaya katlanırım da onlar gibi olmak istemem; üstü o kadar dolu bir çıkırığin başına oturup boyuna çevirmek, hepsine de ayrı ayrı göz kulak olmak, çekilir şey mi? Bu sorduklarıma yanıt vermen kolay değilse Zeus, zarar yok, şimdiye kadar verdiğin yanıtlar yeter: Yazgı'nın, İlsiz-El'in ne demek olduğu anlaşıldı. Üst yanını öğrenmek alınyazımda yokmuş der, bırakırım.

TOKSARİS YA DA DOSTLUK

MNESİPPOS, TOKSARİS

MNESİPPOS. – Doğru mu söylüyorsun Toksaris? Demek siz Skythia’lılar Orestes’le Pylades’e saçılar saçıp, kurban kesersiniz? Yani siz birer tanrı mı sanıyorsunuz onları?

TOKSARİS. – Saçılar saçıp, kurban kestiğimiz doğru, ama birer tanrı sandığımızdan değil, erdemli birer insan oldukları için.

MNESİPPOS. – Siz, tanrılar gibi, erdemli insanlara da mı kurban kesersiniz?

TOKSARİS. – Kurban kesmekle kalmayız, onları bayram ederek, bütün ulus biraraya toplanarak kutlarız.

MNESİPPOS. – Peki ama ne beklersiniz onlardan? Bir iyilik ummazsınız büyük olasılıkla; ölmüşler bir kez, ne iyilikleri olur artık?

TOKSARİS. – E! Ölülerin gönlünü hoş etmekte de bir hayır vardır... Ama bizim büyük insanları ölümlerinden sonra da anıp kutlamayı yararlı bulmamız asıl yaşayanlar içindir. Büyük insanlara saygı gösterirsek, aramızda onlara benzemek isteyenler çoğalır diyoruz.

MNESİPPPOS. – Bak, bunda haklısınız. Ama siz Orestes’le Pylades’in nesine hayransınız da tanrılarla bir tutuyorsunuz? Onlar sizin için birer yabancı, o kadar da değil, birer düşmandı. Biliyorsun: denizde bir fırtınaya tutulup kendilerini karaya zor atmışlar; o zamanın Skythia’lıları onları ellerine geçirmiş, kurban etmek için Artemis tapınağına götürmüşler; ama Orestes’le Pylades, kendilerini götüren adamları da, bekleyen askerleri de tepelemiş, kralı öldürmüş, toyunçayı kaçırmakla kalmayıp cesaret göstermiş, Artemis tanrıçayı da almış götürmüşler; denize açıldıktan sonra da başlamışlar Skythia’lılarla alaya. Sizin onları kutlamanız bunun içinse, eh! Çok çıkar onlara benzemek isteyen. O işleri bir düşünün de ülkenize Orestes’ler, Pylades’ler gelmesi iyi mi olur, olmaz mı, öyle söyleyin. Bilmem ama ülkenizdeki tanrılar böyle birer birer yad illere götürülürse sizin ne dininiz kalır, ne de tanrılarınız. O zaman tanrılarınızın yerine, tapınaklarınızı soyanlara mı tanrı diye bakacak, saçıları, kurbanları onlara mı sunacaksınız? Orestes’le Pylades’i kutlamanız bunun için değilse niçindir anlayamıyorum Toksaris; başka ne iyilikleri olmuş size? Siz eskiden onları ölümlü birer insan diye karşılamışken şimdi niçin birer tanrı diye bakıyorsunuz, neden onlara saçılar sunuyorsunuz? Bir zaman kurban etmeye kalktığınız adamlara, şimdi kurban kesmek ne oluyor? Doğrusu ya! Gülünç buluyorum bu yaptıklarınızı; eskiden ettiklerinizi hiç tutmuyor.

TOKSARİS. – Senin onlar için anlattıkların birer yiğit, iyi insan olduklarını göstermiyor mu Mnesippos? İkisi kalkmış, yanlarına başka kimseyi almadan öyle büyük bir işe girişmişler, yurtlarından çıkıp da uzaklara gitmeyi göze almışlar, kendilerinden önce Argo gemisine binip Kolkhis savaşına giden kahramanlardan başka hiçbir Yunanlının bilmediği Karadeniz’e çıkmışlar, o deniz üstüne anlatılan korkunç masallara kapılmamışlar, o

deniz için konuk sevmez denilmesine bakmamışlar, kıyılarında oturan yabancı insanlardan korkmamışlar, tutulduktan sonra da yine yiğitçe çarpışmışlar, canlarını kurtarmakla kalmayıp kralın ettiklerinden de ölçlerini almışlar, Artemis'i kaçırmışlar, yine denize açılıp gitmişler... Hayran olunacak şey değil midir? Ama bizim Orestes'le Pylades'e birer yarı-tanrı diye bakmamızın asıl nedeni başka; biz onların yalnız yiğitliklerini düşünmüyoruz.

MNESİPPPOS. – Onların bu kadar saygıya, tanrılarla bir tutulmalarına neden olacak neleri varmış, söyle de öğrenelim. Seni hayran eden denizlere açılmaktan korkmamalarıysa, yolculuğa çıkmalarıysa, ben sana, tanrılarla bir tutulmaya onlardan daha çok yaraşan çok kimseler gösterebilirim... Örneğin bezirganlar, hele Fenikeli bezirganlar. Onlar yalnız Karadeniz'e açılıp Azof denizine, Bosphoros'a kadar gitmezler, bütün Yunan sularını da, yaban sularını da dolaşır, her yıl sanki bütün kıyıları, limanları bir yoklar, en erken güz sonunda yerlerine dönerler. Gerçi işleri güçleri alışveriş etmek, tuzlu balıklarını satmaktır ama size bakılırsa onları da birer tanrı saymak gerek.

TOKSARİS. – Sen öyle alay ediyorsun ya Mnesippos, hele bir dinle beni de bak bakalım siz mi, yoksa biz yabancıları mı erdemli insandan anlıyoruz? Argos'ta olsun, Mykenai'de olsun Orestes'in ya da Pylades'in ünlü bir mezarını istediğin kadar ara, bulamazsın; bizse onları o kadar saygıyla yücelttik ki, adlarına bir tapınak çattık; dost oldukları için tapınakları ayrı ayrı değil, birdir, onlara kurbanlar götürürüz, bir hizmetlerinde kusur etmeyiz. Bizim ülkeden değil de başka bir çidenmişler diye onları kahraman saymayacak mıyız? Biz erdemli insanların nereli olduklarını araştırmayız; düşmanımız da olsalar, başardıkları güzel işleri kıskanmayız. Överiz onları, överiz de hem kendilerini, hem yaptıkları işleri benimseriz. Ama o iki kahramanda bizi asıl çeken şey

nedir, biz onların asıl nesine hayranız, söyleyeyim sana: biz, onların dostluklarına, o kusursuz dostluklarına bayıldık; bizce Orestes’le Pylades, insanın ak günde de, kara günde de dostlarından ayrılmaması gerektiğini göstermiş, dostluğun yasalarını kurmuş, en erdemli Skythia’lıların saygısına hak kazanmışlardır. Onların birlikte çektiklerini, birbirleri için katlandıkları sıkıntıları, bizim atalarımız, Orestes tapınağında tunçtan bir direğin üstüne yazmış: “Bu direk çocuklarımızın ilk hocası olsun, hepsi de bu direğin üstündeki yazıyı ezber etsin” demişler. Bunun içindir ki, bugün bizim ülkemizde bir çocuk belki babasının adını unuttur, ama Orestes’le Pylades’in yaptıklarını unutmaz. Direğin üstünde yazılı olanlar, tapınağın duvarlarında da atalarımızın çizdirdiği resimlerle gösterilmiştir. Orestes’in dostuyla birlikte denizlerde dolaşmasını, gemisini kayalar parçaladıktan sonra kendisinin tutsak edilip kurban edilmeye götürülmesini o resimler hep anlatır. Birinde İphigeneia hazırdır, törene başlamıştır, Orestes kesilecektir... Karşısında, öbür duvarda bakarsın ki Orestes bağlarını koparmış, Thoas’ı da, daha birçok Skythia’lıları da öldürüyor. Bir başka resimde o iki dostun İphigeneia’yla tanrıçayı alıp gemilerine binmelerini görürsün; Skythia’lılar bırakmamak istiyor, ama gemi dalgaları yararak açılıyor, Skythia’lılar dümene tutunmak, içeri saldırmak istiyorlar, ama epeyce uğraştıktan sonra kimi yaralanıyor, kimi de yaralanmaktan korkuyor, yüzerek karaya dönüyorlar. İki dostun birbirini ne kadar sevdikleri işte o resimde, Skythia’lılarla çarpışmalarında bellidir: her biri kendi karşısındaki düşmanlara değil, ötekinin üstüne atılanlara bakıyor, onlara saldırıyor, oklara doğru atılarak dostuna siper olmak istiyor, kendi canını hiçe sayıp onu kurtarmaya çalışıyor, onun üstüne kalkan kılıca kendi göğsünü geriyor. Bu büyük sevgi, iki insanın tehlikeye böyle birlikte atılmaları, birbirinden ayrılmamaları, bu

arkadaşlık, bu içtenlik, iki insanı birbirine bağlayan bu dostluk yok mu? İşte biz ona hayranız, gönlünde o duyguyu besleyen insana, insanların üstünde bir varlık diye bakarız. O duygu elbette ki, yalnız üstün ruhlara vergidir. İnsanların çoğu, yel elverişli de gemileri rahat rahat gidiyor mu, dostları kadar zevk edemez, sefa süremezlerse yanıp yakınırlar, ama yel bir döndü mü hemen ortadan yok olur, dostlarını tehlikeyle başbaşa bırakıverirler... Şunu da bilmelisin ki biz Skythia'lılar, dostluğa dünyanın en güzel şeyi diye bakarız; bizce en büyük onur, dostlarımıza işlerinde yardım etmek, onlarla birlikte tehlikeye atılmak; en büyük ayıp da bir dosta hayınlık etmektir. Bizim Orestes'le Pylades'i kutlamamız, Skythia'lıların en beğendikleri erdemlerde ileri gitmiş, dünyada en hayran olduğumuz şeyde, yani dostlukta bütün insanları geçmiş oldukları içindir. Biz onlara Korakos'lar deriz; 'korakos' bizim dilimizde "dostluğu koruyan melek" demektir.

MNESİPPOS. – Ben Skythia'lıları yalnız ok atmakta, savaşmakta usta sanırdım Toksarıs; meğer yanıliyormuşum: siz söz söylemekte, karşınızdakini kandırmakta da bütün insanlardan üstünmüşsünüz. İşte ben; şimdiye kadar büsbütün başka türlü düşünüyordum, ama inandım artık: Orestes'le Pylades'i tanrılar gibi saymakta haklısınız. Doğrusu ya dostum, ben, senin böyle iyi bir ressam olduğunu da bilmezdim. Orestes tapınağındaki resimleri, iki dostun düşmanlarıyla çarpışmalarını, birbiri uğruna aldıkları yaraları gözlerimin önüne getiriverdin. Ama Skythia'lıların dostluğa bu kadar değer verecekleri hiç aklıma gelmezdi. Dışarıdan gelenleri kabul etmeyen o yabanıl adamlar, elbette birbirlerini sevmez, birbirlerine de düşmandır, çabucak kızıp kavgaya eden, en yalanlarından bile hoşlanmayan insanlardır derdim. Sizin üstünüze anlatılanlardan çıkarmıştım bunları. Siz babalarınızın ölüsünü de vermişsiniz...

TOKSARİS. – Babaya anaya saygı göstermeyi siz Yunanlılar mı daha iyi bilirsiniz, yoksa bizler mi, şimdi seninle onu konuşup çekişmenin sırası değil; ama Skythia’lı dostların Yunanlı dostlardan daha vefalı olduğunu, dostluğa bizim sizden daha çok değer verdiğimizizi göstermek zor bir iş değildir. Yunanistan’ın bütün tanrıları üstüne ant veriyorum, kızma söyleyeceklerime; ne zamandır sizin aranızda yaşıyorum, gördüklerimi anlatacağım. Evet, dostluk üstüne söz söylemekteki becerinize diyecek yok; ama özünüz sözünüze uymuyor, dostluğu övdünüz de insanlar için ne büyük bir nimet olduğunu gösterdiniz mi, size yetiyor o kadar; iş başa düşünce bütün dediklerinizi unutuyor, bilmem nasıl yolunu bulup ortadan yok oluveriyorsunuz. Tragedya ozanlarınız, o kusursuz dostlukları anlatan bir oyun oynatırlar mı, beğeniyorsunuz, alkışlıyorsunuz; kahramanların birbiri uğruna tehlikeye atıldıklarını görünce çoğunuz kendinizi bırakıp gözlerinizden yaşlar akıtıyorsunuz; ama dostlarınız için şöyle güzel, övülmeye değer bir iş görmek, hiçbirinizin elinizden gelmiyor. Dostlarınızdan biri bir sıkıntıya düşüp de sizden yardım istemesin! Bütün o güzelim tragedyalar, hemen birer düş gibi uçuveriyor, sizler de oyundan sonra bir tek ses bile çıkaramayan o kocaman yarık ağızlı maskeler gibi boşalıyor, dilsizleşiyorsunuz. Bizse dostluk üstüne söz söylemekte sizden ne kadar geriyesek, dostluğun gereklerini yerine getirmekte sizden o kadar ileriyiz. Bak ne diyeceğim sana: Eski zamanların dostluklarını bir yana bırakalım, onlar açıldı mı, biz sizinle yaşamayız; çünkü siz Akhilleus’la Patroklos’un Theseus’la Peirithoos’un dostluklarını, daha birçok arkadaşlıkları anlatan bir yığın ozanın sözlerini, inanılmaya değer birer tanık diye göstermeye kalkarsınız. Dizeler güzeldir, uyumludur, ama bilmem dedikleri doğru mudur? Onları bırakalım da şu yaşadığımız zamanın dostluklarına

bakalım; sen Yunanlı dostlar ne yapmış, onları söyle, ben de Skythia'lı dostların elinden ne gelir, onu anlatayım. Bakalım hangimiz daha güzel şeyler bulacağız? Hangimiz üstün gelirsek, bu en onurlu, en güzel savaşta kendi ülkesinin ötekini yendiğini herkese yaymaya hakkı olsun. Doğrusunu söyleyeyim, böyle bir çarpışmada ben, bir Skythia'lı, herhangi bir kimseden, hele bir Yunanlıdan aşağı kalacaksam, dostlukta sizlerden geriyez dedirteceksem, ülkemın en ağır cezasına çarptayım da sağ elim kesilsin, daha iyidir bence.

MNESİPPPOS. – Senin gibi bir savaşçıya karşı çıkmak az iş değil Toksaris: elinde ok gibi sivri kanıtlar var, doğrusu salmasını da iyi biliyorsun. Ama senin önünden kaçarsam bütün Yunanistan'a birden hayınlık etmiş olurum. Bize, söylencenin de, demin senin ballandıra ballandıra gözlerimin önünde canlandırdığın resimlerin de anlattığı o iki kahraman, o kadar Skythia'lıyı yensin de bütün Yunanistan, uluslarıyla, kentleriyle birlikte sana yenilsin, savunacak bir kişi çıkmasın, pek ayıp olur doğrusu. Susarsam, seninle çarpışmaktan kaçarsam benim sağ elimi değil, dilimi keserler... Peki ama nasıl yapacağız o işi? İkimiz de belli bir sayıda örnek mi göstereceğiz, yoksa ne kadar çok örnek gösterirsek kazanmamız o kadar kolaylaşacak mı?

TOKSARİS. – Göstereceğimiz örneklerin değeri, sayılarına göre ölçülecek değil. Ama senin atacağın oklar, sayıca benimkilerle bir olup da daha iyi çıkar, daha sivri olursa, elbette daha derin yaralar açar, ben çabucak devrilirim.

MNESİPPPOS. – İyi dedin. Göstereceğimiz örneklerin sayısı belli olsun. Beş sen anlatırsın, beş de ben; yeter değil mi?

TOKSARİS. – Yeter bence de. Sen başlarsın; ama önce bütün söyleyeceklerinin doğru olacağına yemin et; böyle işlerde ma-

sal uydurmak kolaydır, yalan olduğunu da meydana çıkaramayız. Ama yemin ettikten sonra da dediğini yapmamak günah olur.

MNESİPPOS. – Yemine gerek gördüğüne göre, edeyim. Tanrılarımızdan hangisi üstüne ant içeyim? Dostları koruyan tanrı üstüne yemin edip öyle anlatırım: dostluğu koruyan Zeus tanıgım olsun ki, kendim görmediğim ya da en inanılacak insanlardan duymadığım hiçbir şey anlatmayacağım, söyleyeceklerim daha güzelleşsin diye de kendiliğinden hiçbir şey katmayacağım! Sana ilk olarak Agathokles’le Deinias’ın dostluklarını anlatayım, İonia’da herkes bilir bunu. O Agathokles Samos’luymuş; daha yakın zamana kadar da yaşıyormuş. Çok iyi bir dost olduğunu göstermiş, ama soyca da, zenginlikçe de öteki Samos’lulardan üstünlüğü yokmuş. Ephesos’lu Lysonoğlu Deinias’la çocukluktan beri arkadaşmış. Deinias çok zenginmiş; mirasına konar konmaz, bütün mirasyediler gibi onun da başına birçok insanlar üşüşmüş; hepsi de içmeye, her türlü zevke sefaya hazırmış ama hepsi de dostluğa yabancı insanlarmış. Önce Agathokles de onların arasına karışmış, onlarla konuşup içmiş; ama öyle yaşamaktan pek hoşlanmıyormuş, Deinias da ona öteki dalkavuklarından fazla bir değer vermiyormuş. Üstelik Agathokles kendisine boyuna sitem ettiği, atalarını anımsatıp babasının o kadar güçlkle biriktirdiği parayı çarçur etmemesini söylediği için biraz da gücenmiş. Agathokles’i eğlencelerine bir daha çağırılmaz olmuş, dalkavuklarıyla zaman geçirip ondan saklanmaya başlamış. Günün birinde dalkavuklar o zavallı delikanlıya: “Ephesos’un en ileri gelen adamı Demonaks’ın karısı Kharikleia sana gönül vermiş” demişler, o da inanmış. Her gün başlamış o kadından bir takım mektuplar, yarı solmuş çelenkler, ısırılmış elmalar gelmeye; ahlaksız bir kadının gençleri avlamak, yavaş yavaş gönüllerini tutuşturmak, önce kendisinin âşık olduğunu sandırmak için ya-

pabileceği her şey yapılmış. Erkekler, hele kendilerini güzel bulan erkekler için bundan hoş bir şey yoktur, kurulan tuzağa farkına varmadan düşüverirler. Khariklea çok güzel bir kadınmış, ama son derece ahlaksızmış, az bir para gördü mü, ilk isteyen erkekle yatarmış. Ona bir bakmak yetermiş, hemen bir işaretle uygun bulduğunu bildirirmiş. Khariklea bir kimseyi de istemeyip geri çevirsin, olmazmış öyle şey. Bir erkeği kendine çekmek, daha duraksıyorsa ne yapıp yapıp boyunduruğu altına almak, ağlarına düşürdükten sonra da bir gün yalandan bir öfkeyle, ertesi gün okşamayla kanını döndürüp ateşlendirmek, biraz sonra da yukarıdan bakarak, başka birine sevdalanmış gibi gözükerek çileden çıkarmak onun için işten bile değilmiş. Kısacası herhangi bir yosmadan aşağı kalmazmış, âşıklarına oynanacak bin oyunu, bin düzeni varmış. Deinias'ın dalkavukları, delikanlıyı kül etmek için işte o kadınla birleşmişler, kendisini sevdirmesi için ellerinden gelen yardımı etmişler. Kötülükte usta olan o fettan karı, o zamana kadar nice delikanlının boynunu bükmüş, yalandan gönül vererek nice mutlu ocakları söndürmüştü... Eline, o işlerinin hiçbirini duymamış saf bir genç düşüverince bir daha pençesinden bırakmak istememiş, var gücüyle sıkmış, delik deşik etmiş; ona iyice sözünü geçirdiğini anlayınca da onun için binbir felakete neden olmuş. Önce, şu demin anlattığım mektupları yazmış, her gün hizmetçisini gönderip ağladığını, geceleri gözüne uyku girmediğini, artık –zavallı kadın!– aşkından kendini öldüreceğini bildirmiş; sonunda mutlu delikanlı, güzelliğine de, Ephesos'ta ileri gelenlerin karılarının kendisini pek beğenip istediklerine de inanıvermiş. Khariklea'yı epeyce yalvarttıktan sonra o da boyun eğmiş. Öyle güzel, sözü sohbeti hoş, sırasında ağlayıp sözlerine ahlara vahlar karıştırmasını bilen, gitmek isteyen âşığı alıkomakta, gelirken koşup karşılamakta, süslenip hoşla gitmekte usta, çalgı

çalıp şarkı söylemek de herhalde elinden gelen bir kadın, öyle bir delikanlıyı avlar da ne yapmaz? Deinias'ı bağlamak için bütün becerilerini göstermiş. Onun iyice tutuştuğunu, gönlünün yanıp kül olduğunu görünce bir düzen daha kurmuş, gebe olduğunu söyleyerek zavallı delikanlıyı büsbütün çıldırtmış. Budala âşıklar öyledir, sevdiklerinin gebe kaldığını duydular mı sevdaları bir kat daha artar. Bunun üstüne Kharikleia bir daha Deinias'ın evine gelmez olmuş: "Kocam bizim seviştiğimizi duymuş, beni kollatıyor" diye haber yollamış. Deinias dayanabilir mi bu ayrılığa? Sevdiğini görmemeye bir türlü katlanamıyor, ağlıyor, dalkavuklarını birer birer gönderip gelsin diye yalvartıyor, Kharikleia deyip deyip inliyor, karının mermerden bir yontusunu yaptırmışmış, ona kollarını dolayıp inliyormuş; yerlerde yuvarlanmış, üzüntüden deliye dönmüş. Verdiği armağanlar da, kadından aldığı elmalara, soluk çelenklere benzer şeyler değilmiş: ona evler, topraklar bağışlamış, köleler almış, renk renk ağır elbiseler yaptırmış, önüne istediği kadar altın sermiş. Kısacası İonia'nın en ünlü zengini Lyson'un varı yoğu çabucak eriyivermiş. Deinias'ta para suyunu çekince, kadın da ondan elini çekmiş, altın babası bir Giritliye kancayı atmış; bu sefer de seviyorum diye onu kandırmış. Deinias'ı yalnız Kharikleia değil, dalkavukları da bırakmışlar, onlar da yeni sevgilinin, Giritlinin dostu olmuşlar. Deinias, para işlerinin ne durumda olduğunu çoktan beri bilen Agathokles'i gidip görmüş. Onun yanına varınca utancından kızarmış ama gene de başına neler geldiğini, kime gönül verdiğini, nasıl yoksul düştüğünü, sevgilisinin vefasızlığını, karşısına o Giritlinin çıktığını anlatmış, Kharikleia'sına kavuşamazsa yaşayamayacağını söylemiş. Agathokles, Deinias'ın dostları arasında bir kendisini evine almadığını, dalkavuklarla konuşmaktan daha çok hoşlandığını anımsamış ama sitemin sırası olmadığını da düşünmüş; Sa-

mos'ta babasından kalan evi satmış, bu biricik malından aldığı üç talanton'u getirip dostuna vermiş. Deinias'ın cebine bu para girince Kharikleia onu yeniden güzel bulmaya başlamış. Hizmetçi kızla mektuplar yine gönderilmiş; ne zamandır gözükmediği için sitemler edilmiş, dalkavuklar da Deinias'ın çöplenilecek parası olduğunu duyunca yine üşüşmüşler. Deinias, kadının evine gideceğine söz vermiş, kadın ilk uykudayken gitmiş. O içeri girer girmez Kharikleia'nın kocası Demonaks da meydana çıkıvermiş; bu işi karısıyla mı kararlaştırmışlar, yoksa başka birinden haber almış da bir yere mi saklanmış, orasını bilmem, her ikisi de olmayacak şey değil, kimi öyle diyor, kimi böyle... Uzatmayalım! Uşaklarını çağırıp evin kapısını kapattırmış, Deinias'ı yakalatmış, yakarım, öldürürüm diye tehditler savurmuş, namusunun öcünü almaya kalkar gibi kılıcını çekmiş. Deinias bir tuzağa düştüğünü anlayınca, orada nasılsa bulunan bir demir çubuğu yakalayıp Demonaks'ın tam şakağına indirmiş, herifi öldürmüştü... Sonra da Kharikleia'yı temizlemiş; ama öyle bir vuruşta değil, birkaç kez indirmiş, en sonunda Demonaks'ın kılıcını da batırmış. Uşaklar, köleler hiç beklenmedik bu durumdan önce şaşırıp yılmışlarsa da sonra Deinias'ı yakalamaya kalkmışlar; ama kılıçla üstlerine yürüdüğünü görünce hepsi kaçışmış, Deinias da iki kişinin kanını döktüğü evden çıkıp gitmiş. Geceyi Agathokles'in evinde geçirmiş; iki dost sabaha kadar durumu incelemiş, sonunun ne olacağını düşünmüşler. Olanlar da çevreden duyulmuş, sabahleyin ortalık ağıtır ağırmaz yargıçlar gelmiş, Deinias'ı tutuklamışlar. Deinias suçlarını itiraf etmiş, o sırada Asya'yı yöneten valiye götürülmüş. Vali de imparatora göndermiş. Az zaman sonra Deinias, sonsuz sürgün cezasıyla, Kyklad adalarından biri olan Gyaros'u boylamış. Agathokles onun yanından hiç ayrılmamış; dostları arasında bir o, Deinias'la birlikte İtalya'ya gitmiş, mah-

kemede yanında bulunmuş, ona elinden geldiği kadar yardım etmiş. Deinias sürgüne giderken de Agathokles yine yarandaymış; o da dostuyla birlikte bir sürgün gibi Gyaros'a yerleşmiş. Geçinecek paraları olmadığı için Agathokles, kırmızı avcılarıyla çalışmış, denize dalıp kazandığı gündelikle Deinias'ı da beslemiş. Deinias hastalanıp uzun zaman yatmış. Agathokles ona bakmış, dostunun ölümünden sonra da bir daha yurduna dönmemiş, o adada kalmış. Dostunun ölüsünü bile yalnız komaktan utanmış. Bir Yunanlı dost böyle yapmış işte, hem de bu anlattığım eski bir şey değil; Agathokles, Gyaros'ta öleli daha beş yıl olmadı.

TOKSARİS. – Senin Agathokles, Skythia'lı bir dostu o kadar andırıyor ki, Mnesippos, anlatmaya başlamadan önce yemin etmiş olmasaydın, inanmazdım doğrusu. Bilmem böyle bir tane daha anlatabilir misin?

MNESİPPPOS. – Şimdi de sana Toksaris, Khalkis'li Euthydikos'un öyküsünü anlatayım. Megara'da gemiler işleten bir Simylos vardır, ondan işitmiştim; o da kendi gözleriyle gördüğünü yeminle söyledi. Yedi-Kardeşler'in battığı mevsimde İtalya'dan Atina'ya doğru gidiyormuş; gemisinde, şuradan buradan toplanmış birçok yolcu varmış; Khalkis'li Euthydikos'la dostu Damon da onların arasındaymış. İkisi de bir yaştalarmış, ama Euthydikos güçlü kuvvetli bir adammış, uçuk benizli, zayıf Damon'unsa hastalıktan yeni kalkmış gibi bir görünüşü varmış. Simylos'un dediğine göre Sicilya'ya kadar hava iyi gitmiş; ama boğazı geçip de İonia denizine girer girmez, eşi görülmemiş bir fırtınayla karşılaşmışlar. Sana şimdi o durumu, kudurmuş dalgaları, vartaları, dolu yağmurunu, fırtınanın getirdiği bütün felaketleri anlatmayacağım, uzun olur. Gemi, yelkeni indirilmiş, dalgaları kırsın diye arkasında halatlar sürükleyerek Zakynthos adası açıklarına geldiği bir sırada, Damon da deniz tutmasından

bulantılar geçiriyormuş; öyle bir fırtınaya nasıl dayanır? Kusmak için denize doğru eğilmiş. Tam o anda gemiye büyük bir dalga vurmuş, Damon'un suya doğru eğildiği yanı büsbütün aşağı indirmiş, Damon da baş aşağı denizi boylamış. Giyimli olduğu için zavallı kolay kolay da yüzemiyormuş. Bağırmaya başlamış; yarı boğulmuş bir durumdaymış, kendini kudurmuş suların üstünde zor tutuyormuş. Euthydikos yatağında çıılçıplak yatıyormuş; dostunun haykırışını duyunca hemen denize atılmış, artık hiç gücü kalmayan Damon'u yakalamış; ay ışığı olduğu için bunu iyice görebilmişler; sonra onu da tutarak yüzmeye başlamış. O iki delikanlının başlarına gelen, öteki yolcuların da içine dokunmuş ama ne yapsınlar? Yel o kadar hızla gemiyi sürüklerken nasıl yardıma koşsunlar? Elleri geçen mantarları, kancaları, bir de geminin epey büyük olan merdivenini, bulurlarsa üstüne çıkarlar da kurtulmalarına yarayabilir diye, denize atmışlar, başka bir şey yapamamışlar. Tanrılar aşkına bir düşün: bir adam gece denize, öyle azgın bir denize düşen dostunu ya kurtarmak, ya onunla birlikte ölmek için kendini sulara fırlatıyor; bir insan dostluğunun sağlamlığını daha nasıl gösterebilir? Dalgaların yükselmesini, parçalanan suyun gürültüsünü, çevrelerinde kaynayan köpüğü, o geceyi, o umutsuz durumu bir gözlerinin önüne getir; o iki insandan birinin soluğu kesilmiş, başını sudan zorla çıkarıyor, arkadaşına kollarını uzatıyor, öteki de hemen atlıyor, dostunu yüzdürmeye çalışıyor, her an ölüverecek diye korkuyor... Sen de kabul edersin ki, öyküsünü anlattığım bu Euthydikos, eşi çok bulunur dostlardan değilmiş.

TOKSARİS. – Ölmüş mü o adamlar, Mnesippos, yoksa umulmadık bir yardımla kurtulmuşlar mı? Sonunu pek merak ediyorum.

MNESİPPPOS. – Üzölme, Toksaris, kurtulmuşlar; ikisi de şimdi Atina'da yaşıyor, ikisi de felsefeyle uğraşıyor. Simylos bana daha fazlasını anlatamadı: birinin düştüğünü, ötekinin atladığını, ikisinin de gözden yitinceye kadar yüzebildiklerini görmüş, o kadar. Sonrasını, Euthydikos'un kendisinden dinledim. Önce mantarları bulmuşlar, onların üstüne çıkmışlar, o sayede bir süre daha yüzebilmişler; sonunda sabaha karşı merdiveni görmüşler, yakalamışlar, onun üstüne çıkınca Zakynthos adasına kolayca varmışlar. Bunların öyküsünü dinledin; böyle bir dostluk küçümsenecek şey mi? Şimdi de başka bir dostluğun öyküsünü dinle, o da bundan aşağı kalmaz. Korinthos'lu Eudamidas'ın iki dostu varmış: biri yine kendi gibi Korinthos'lu Aretaios, öteki Sikyon'lu Khariksenos. Dostları zengin, kendisiyse yoksulmuş. Ölerken bir vasiyetname bırakmış. Başka insanlar o vasiyetnameyi gülünç bulabilir, ama sen namuslu bir adamsın, dostluğun değerini biliyorsun, giderek dostlukta birinciliği kazanmak için savaşa giriyorsun, sen o vasiyetnameyi beğenirsin. Şöyle diyor-muş Eudamidas: "Aretaios'a annemi bırakıyorum, yaşlılığında baksın ona; Khariksenos'a da kızımı bırakıyorum, bir koca bulsun, zenginliğine yakışır bir drahome versin." Annesi yaşlı, kızı da gelinlik çağındaymış. Vasiyetnamede şöyle bir yer de varmış: "Arada iki dostumdan birine kötü bir şey olursa, onun payı da ötekine kalsın." Vasiyetname açılıp da okununca, Eudamidas'ın yoksulluğunu bilen, ama o iki adamla aralarındaki dostluğu duymamış olanlar epey eğlenmişler; hepsi de gülerek: "Talihli adamlarmış şu Aretaios'la Khariksenos! Eudamidas'ın vasiyetini kabul ederlerse büyük mal geçecek ellerine! Onlar yaşayacak, asıl ölen mirasa konacak!" demişler. Aretaios'la Khariksenos kendilerine kalan mirası duyunca hemen gelip paylarını istemişler. Ama Khariksenos, dostunun arkasından en çok beş gün yaşayabilmiş.

Onun ölümünden sonra Aretaios, ne kadar eli açık bir mirasçı olduğunu göstermiş, onun payını kabul etmiş; Eudamidas'ın anasına bakıyor, kızını da geçenlerde gelin etti. Bütün parası beş talanton'du; ikisini kendi kızına, ikisini de dostunun kızına verdi, düğünlerini birarada yaptı. Sen bu Aretaios'a ne dersin, Toksaris? Öyle bir miras kabul etmekle, dostunun vasiyetnamesindeki dilekleri yerine getirmekle az dostluk mu göstermiş? Onu da binde bir bulunur kusursuz insanlardan saymak haksız mı olur?

TOKSARİS. – Hakçası güzel iş görmüş; ama ben asıl Eudamidas'a hayran oldum: bir insanın dostlarına o kadar güveni olması çok büyük şey. Belli ki kendisi de, vasiyetname olmasa bile, dostlarının çokluğuna bakacak, gelip ille mirasını isteyecek adamlardanmış.

MNESİPPPOS. – Haklısın. Dördüncü olarak sana Massalia'lı Kharmoleosoğlu Zenothemis'in öyküsünü anlatayım. Ben ülkenin bir işi için İtalya'ya gönderilmiştim, kendisini orada gördüm. Uzun boylu, yakışıklı bir adamdı, zengin olduğu da belliydi. Benim gördüğüm gün bir arabaya binmişti; yanında da çok çirkin bir kadın vardı. Bedeninin yarısı kurumuş, bir gözü patlamış, korkunç, insanı tiksindiren bir şey. Öyle yakışıklı, zarif bir adamın yanına o kadar çirkin bir kadın almasına, buna dayanabilmesine şaşıtm, bana Zenothemis'i gösteren adama işin aslını sordum. O adam da oralıydı; Zenothemis'in o kadını niçin aldığını biliyormuş, anlattı. Zenothemis, o çirkin kızın babası Menekrates'in dostlarındanmış. Menekrates de kendisi gibi zenginmiş, o da ülkenin ileri gelenlerindenmiş. Ama bir cezaya çarpılıp bütün malını yitirmiş, yasaya uymayan bir öneride bulunduğu için yurttaşlık haklarından da yoksun bırakılmış. Benim tanıdığım Massalia'lının dediğine göre onun ülkesinde, yasaya aykırı bir şey önermenin cezası buymuş. Kendisini birdenbire zenginlikten

yoksulluğa, en yüksek yerden de en aşağıya indiren bu hükümlülük, Menekrates'in pek ağırına gitmiş. Ama asıl canını sıkan, kızının durumuymuş: on sekizinde, yetişmiş bir kız, ama babasının cezaya çarpılmadan önceki zenginliğiyle bile yenir yutulur şey değil; öyle çirkin ki, en yoksul, en aşağı adama vermeye kalksan o da istemez. Her ay başında da, dediklerine göre, sarası tutarmış. Menekrates, içini kemiren derdi Zenothemis'e açmış; o da: "Sen hiç üzülme, demiş, bir şeyin eksik olmaz senin; kızın da soyuna yaraşan bir koca bulur." Böyle deyip Menekrates'i elinden tutmuş, kendi evine getirmiş, epey büyük olan servetinin yarısını ona vermiş, bir şölen hazırlatmış, Menekrates'in dostlarını da çağırmış, kız için de arkadaşlarından birini onunla evlenmeye kandırdığını söylüyormuş. Yemekten sonra şaraplar içilmiş; Zenothemis, kadehini kaldırarak dostuna: "İzin ver de, Menekrates, damadın senin sağlığına içsin. Senin kızın Kydimakhe'yi ben alıyorum. Yirmi beş talanton olan drahomasını bana çoktan vermiştin." Menekrates bunu duyunca: "Tanrılar korusun, Zenothemis! diye bağırmış. Sakın ha! Ben çıldırmadım: senin gibi genç, yakışıklı bir adamın öyle çirkin, biçimsiz bir kızla evlenmesine nasıl bırakırım?" demiş. Ama o söylenedursun, Zenothemis, gelini elinden tutup içeri götürmüş, orada güvey girmiş, dışarı çıkmış. O günden beri de onunla yaşıyor, karısını büyük bir şefkatle seviyor, her yere yanında götürüyormuş. O kadını aldığına yerinmek şöyle dursun, belli ki onunla övünüyor; böylece de beden güzelliğinin, çirkinliğinin, elâlemin ne diyeceğinin, zenginliğin, kendisi için bir değeri olmadığını gösteriyor bak, Altıyüzler'in bir adamı cezaya çarpmasına bile aldırıyor, o adamdan dostluğunu esirgemiyor. Doğrusu talih ona ettiğinin ödülünü de vermiş: o çirkin karıdan nur topu gibi bir oğlu olmuş. Geçenlerde çocuğu almış, arkasına karalar giydiren, başına zeytin dalları

takmış, o durumuyla dedesine daha çok açındırır diye doğru senatoya götürmüştü. Çocuk, senato üyelerine gülümseyip el çırpmış; senato üyelerinin de bu öyle içlerine dokunmuş ki Menekrates'in suçunu bağışlamışlar, haklarını geri vermişler, o küçücük avukatın böyle bir başarısı olmuş. Bizim Massalia'nının söylediğine göre Zenothemis, işte böyle dostluk etmiş. Görüyorsun ki az şey değil, bilmem Skythia'da çok kimsenin elinden gelir miydi? Onlar kadın seçmekte pek titizlermiş, ille çok güzel olsun isterlermiş. Şimdi de beşinci örneği anlatayım. Sunion'lu Demetrios'u az kaldı unuttuyordum, bir de onu dinle. Demetrios, birlikte yaşayıp çalıştığı Alopeke'li Antiphilos'la Mısır'a gitmişti; ta gençliklerinden, çocukluklarından beri arkadaşarmış. Demetrios, Rodoslu ünlü bilgicinin derslerine gidip Köpeksilerin felsefesini öğrenir, Antiphilos da hekimliğe çalışırdı. Demetrios, piramitlerle Memnon yontusunu merak etmiş, onun için Mısır'ı görmek istiyordu. Piramitler çok yüksek olmalarına karşın gölgeleri yoktur, Memnon yontusu da her sabah güneş doğarken bir ses çıkarır diye duymuş. Bunlar acaba gerçek mi diye Nil boyunca altı ay gitmiş; ama Antiphilos yola, sıcağa dayanamadığı için arkadaşından ayrılıp bir yerde kalmış. Kalmış, ama o kaldığı yerde başına bir iş gelmiş; gerçekten vefalı, eli açık bir dostun yardımını gerektiren bir iş... Aslı Suriyeli olduğu için adını Syros koyduğu bir kölesi vardı, o köle, tapınak soyucularıyla birleşip onlarla birlikte Anubis tapınağına gizlice girmiş; Tanrı'nın iki altın sağrağını, gene altından bir asasını, gümüşten köpek kafalı maymunlarını, buna benzer daha birkaç şeyi aşırımlar, doğru Syros'un oturduğu yere getirip oraya saklamışlar. Hırsızlar o çaldıkları şeylerden birini satarken yakayı ele vermişler, hapse atılmışlar, çarmıha gerilince de hemen hepsini söyleyivermişler. Antiphilos'un evine götürülmüşler, bir yatağın altına sakladıkları eşyayı meydana çı-

karmışlar. Görevliler, Syros'u orada yakalamış, efendisi Antiphilos'u da ders aldığı feylesofun evinde bulmuşlar, ikisini de zincire vurmuşlar. Zavallıya bir yardım eden olmamış; o zamana kadar arkadaşları, dostu olanlar da kendisinden yüz çevirmiş, bir tapınağı soyabileceğine inanmışlar, öyle bir insanla yiyip içmiş oldukları için kendilerini de günaha girmiş saymaya başlamışlar. İki kölesi daha vardı; onlar da evde ne bulmuşlarsa sarıp sarmalamış, alıp kaçmışlar. Zavallı Antiphilos uzun zaman öyle zincire vurulu kalmış; tutukevindeki suçlular arasında en kötüsü o sayılıyormuş. Mahpuslara bakan Mısırlı, herhalde pek sofu bir adam olacak ki, Tanrı'sının gözüne girmek için o delikanlıya hiç acımamış, elinden geldiği kadar sert davranmış. Zavallı, ağzını açıp suçsuz olduğunu söylemek istese ona da bir küstahlık diye bakarlar, bu yüzden de öfkelenirlermiş. Zayıflayıp iğne ipliğe dönmüş, çok kötü bir duruma gelmiş; nasıl gelmez? Kuru yerde yatıyor, koca koca demirler bağlı ayaklarını da uzatamıyormuş. Gündüz boyuna bir halka geçirip ellerinden birini bağlamakla bırakıyorlarmış, ama gece oldu mu, tutukevinin düzeni gereğince her yerine zincir vuruyorlarmış. Bir zindana birçok mahpus koyuyorlarmış, hepsi de soluk alamayacak derecede sıkışıkmiş; artık sen oradaki kokuyu, sıcaklığı, zincir gürültüsünü bir düşün; öyle bir yaşama alışık olmayan, ona hazırlanmamış olan bir adam nasıl dayanır? Geceleri nasıl uyuyabilir? Antiphilos kurtulmaktan umudunu kesmiş, öleyim diye artık hiçbir şey yememeye karar vermiş. Neyse ki o sırada Demetrios dönüp gelmiş. Olup bitenlerden hiç haberi yokmuş; duyar duymaz, üstünü başını bile değiştirmeden, hemen tutukevine koşmuş. İçeri almamışlar; geç olduğu için zindancı çoktan kapıyı kapamış, kölelerine de kimseyi bırakmalarını, her şeye göz kulak olmalarını tembih ederek yatmaya çekilmişmiş. Demetrios ertesi sabah yalvarmış, yakarmış, içeri

girmiş. Girdikten sonra da Antiphilos'u çok aramış; o kadar felaket, insanda tanınacak hal mi bırakır? Mahpusların hepsini dolaşmış; hani savaş meydanında ölülerini arayanlar, o kokmaya başlamış ölüleri nasıl birer birer yoklar, Demetrios da mahpuslara birer birer öyle bakmış. "Deinomenos'un oğlu Antiphilos" diye seslenmeseymiş yine de bulacağı yokmuş. Antiphilos o kadar değişmişmiş. O bildik sesi duyunca Antiphilos bir çığlık koparmış. Demetrios dostuna yaklaşmış, o da birbirine karışmış pis saçlarını iterek yüzünü açmış, göstermiş. İkisi de birbirini görünce bayıvermişler. Demetrios biraz sonra kendine gelmiş, Antiphilos'u da ayıltmış, ona başından geçenleri anlattırdıktan sonra umudunu kesmemesini söylemiş, arkasından örtüsünü çıkarıp ikiye bölmüş, birini kendi omuzuna atıp, birini de dostuna vermiş, onun üstündeki pis, yırtık paçavraları almış. Artık hep onun yanında kalmış, ona bakmış, elinden geleni yapmış. Sabahları limana gidip öğleye kadar oradaki bezirganların yüklerini taşır, para kazanırmış. İşinden dönünce de gündeliğinin bir bölümünü zindancıya verip onu yumuşatırmış; kalanı da dostunu beslemesine yetermiş. Gündüz, Antiphilos'la oturup onu avutur, gece olunca da tutukevinin kapısından biraz ileride kendisine yapraklardan bir döşek serip orada uyurmuş. Böyle bir zaman yaşamışlar; Demetrios, tutukevine bir zorluk çekmeden giriyor, Antiphilos da başına gelen felakete daha kolaylıkla katlanıyormuş. Tutukevinde bir eşkıya varmış, ölmüş; zehir bulup içti de öyle öldü sanmışlar. Bunun üzerine sıkıyı artırmışlar, zindandakilerle gelip konuşmak öteki mahpuslara bile yasak edilmiş. Demetrios pek üzülmüş, ne yapacağını şaşırılmış. Dostuna yardım edebilmek için başka bir çıkar yol bulamayınca valiye gidip, Anubis tapınağının soyulmasına kendisinin de karıştığını, hırsızlardan biri olduğunu söylemiş. Hemen yakalayıp tutukevine götürmüşler,

Antiphilos'un yanına koymuşlar. Önceden zindancıya yalvarmış, dostuyla bir zincire vurulacağına ondan söz almışmış. Dostluğunun ne kadar büyük olduğunu asıl o zaman göstermiş: kendi de hasta düşmüş, kendi dertlerini hiçe sayıp hep dostunun acısını avutmaya, onun uyuyup elden geldiği kadar rahat edebilmesine çalışmış. Böyle birarada çektikleri için daha kolayca katlanmış, sabretmişler. Hiç beklenilmedik bir iş, onların kurtulmalarına yol açmış. Mahpuslardan biri nasıl etmişse etmiş, eline bir eğe geçirmiş, öteki mahpuslardan birkaçını da kandırmış, birlikte zinciri kesmişler, boyunlarındaki halkaları çıkarmışlar, herkesin elini ayağını çözmüşler. Tutukevi bekçileri az olduğundan kolayca hepsini öldürmüşler, dışarı fırlamışlar; her biri bir yana kaçmış, ama sonradan çoğu yine yakalanmışlar. Yalnız Demetrios'la Antiphilos yerlerinden ayrılmamış. Üstelik kaçmak isteyen Syros'u da bırakmamışlar. Sabah olunca Mısır valisi, tutukevinde olup bitenleri öğrenmiş, kaçanların arkasına adam göndermiş. Demetrios'la dostunu çağırıp cezalarını bağışlamış, kaçmadıkları için de kutlamış. Ama Demetrios'la Antiphilos, böyle özgür bırakılmayı yeter bulmamışlar. Demetrios bağırmış, üstelemiş; valiye: "Bizi suçlu sanıyor da yalnızca acıdığın için, kaçmadığımıza ödül olsun diye salıveriyorsan doğru etmiyorsun, yine bize haksızlık etmiş oluyorsun" demiş. Sonunda yargıcı, o işe yeniden bakmak zorunda bırakmışlar. Suçsuz oldukları meydana çıkınca vali ikisini de son derece övmüş, Demetrios'un gösterdiği dostluğa hayran olduğu için, haksız yere zincire vurulmuş olmalarının karşılığı olarak ikisine de kendi kesesinden para vermiş; Antiphilos on bin drakhme, Demetrios'a iki katını almış. Antiphilos hâlâ Mısır'dadır. Demetrios'u sorarsan, validen aldığı yirmi bin drakhme'yi de dostuna bırakarak Hindistan'a, Brahmanlar arasına gitmiş. Ayrılırken Antiphilos'a: "Seni böyle bıraktığıma gü-

cenme; ben ben oldukça, yani azla yetinmeyi bildikçe paraya hiçbir gereksinimim yok; senin de işlerin artık yoluna girdi, benim de burada bulunmama gereksinimin kalmadı” demiş. İşte Toksaris, Yunanlı dostlar böyledir. Sen bizim söze büyük bir değer vermemizi bir suç saymıştın; onu düşündüm de onun için Demetrios’un mahkemede söylediği güzel sözleri burada yinelemedim: kendisini değil, yalnız dostunu temize çıkarmayı düşünmüş, yalvarmış, gözyaşı bile dökmüş, bütün suçu kendi üstüne almış. Neyse ki sonradan Syros kırbacı yiyince işin doğrusunu anlatmış da ikisi de o ağır suçtan temizlenmişler. Daha böyle çok dostlar bilirim, ama ilk aklıma gelen bunlar oldu: hepsi de erdemli, hepsi de vefalı dostlardır. Şimdi ben kürsüden iniyor, sözü sana bırakıyorum. Sağ elinin sence bir değeri var da kesilmesin diyorsan göreyim seni, sen de Skythia’lılar arasında böyle yüce gönüllü, böyle iyi dostlar göster. Böyle olmaları da yetmez: senin göstereceklerin bunlardan üstün olacak, yoksa yenilmiş sayılırsın. Orestes’le Pylades’i överken bir bilgicinin bütün ustalığıyla konuştu; ülkeni, Skythia’yı savunurken sözlerin ondan aşağı kalırsa, herkesin söyleyebileceklerinden daha güzel sözler bulamazsan, gülerler sonra sana.

TOKSARİS. – Beni ustalığımı göstermeye, güzel söylemeye çağırıyorsun, Mnesippos, teşekkür ederim; ama unutuyorsun ki, sen yenilirsen senin de dilin kesilecek. Kaldı ki ben, senin gibi güzel sözler söyleyecek değilim, biz Skythia’lılar öyle şey bilmeyiz. Hele göstereceğim işler güzel olduktan sonra güzel söze ne gerek? Benim anlatacağım dostlukların senin anlattıkların gibi olacağını sanma: sen, çirkin bir kızı drahomatsız alan, bir dostunun kızını gelin ederken iki talanton veren, ya da az sonra kurtulacağını bilerek kendini bir dostuyla birlikte zincire vurduran insanları övdün. Bunlar her zaman olan şeylerdir; ben bunlarda

bir yiğitlik, bir büyüklük göremiyorum. Ben, sana dost uğruna dökülen kanları anlatacağım: kırışlar, savaşlar, en korkunç ölümler olacak benim öykülerimde. Göreceksin ki sizin dostluk dediğiniz şeyler, Skythia'lı dostların yaptıkları yanında çocuk oyuncağı gibi kalır. Ama şunu da söyleyeyim ki sizin ülkenizde dostluğun bu kadarla kalmasına şaşılmaz, siz böyle küçük şeyleri övmekte haklısınız; çünkü siz, dostluğunuzu göstermek için büyük fırsatlar bulamıyorsunuz, hep barış içinde yaşıyorsunuz. Kaptanın ustalığı deniz durgunken anlaşılır mı hiç? Bir fırtına olsun, o zaman belli olur. Bizim ülkemizde savaş hiç eksik olmaz: ya biz bir ülkeye saldırırız, ya bizim yurdumuza bir saldıran olur, bir otlak için, talan için silaha sarılırız. İnsana dost da işte asıl öyle zamanlarda gerekir. İşte bunun içindir ki, biz dostluklarımızı sağlamca perçinleriz, biz onun karşı konulmaz, yenilmez bir silah olduğuna inanırız. Biz nasıl dost ediniriz, sana önce onu anlatayım. Biz dostlarımızı sizin gibi şölenlerde, kendi yaşıtlarımız arasında, konu komşuda arayıp seçmeyiz. Büyük işler başarabilecek bir yiğit gördük mü, hemen onun başına üşüşürüz, sizin evlenmek için yaptığınız işleri biz kendimize dost bulmak için yaparız. Ona uzun zaman yaranmaya çalışırız. Dostluğunu bizden esirgemesin, kovulup da utanmayalım diye hiçbir şeyden kaçınmayız. Seçtiğimiz adam bizimle dost olmayı uygun bulunca, birbirimizden ayrılmamaya, gerekirse birbirimiz uğrunda ölmeye ant içeriz. Ant içme bak nasıl olur: parmaklarımızın ucunu kesip kanı bir sağrağa akıtırız. Kılıçlarımızın ucunu o kana batırır, sonra dudaklarımıza götürürüz; artık dünyada hiçbir şey bizi birbirimizden ayıramaz. Bu birleşme, bu kan kardeşliği en çok üç kişi arasında olabilir; çünkü çok dostu olan bir adam bizce kötü kadın gibi, kocasının üstüne adam seven kadın gibi bir şeydir. Dostluk o kadar çok bölünmeye gelmez, gücünü yitirir. İlk

olarak sana Dandamis'in öyküsünü anlatayım; daha çok yenidir. O Dandamis, dostu Amizokes'i tutsak eden Sarmatlarla çarpışmaya gitmişti... Bu arada, unuttum, söze başlamadan önce yemin etmeye karar vermiştik. Yel üstüne, Yatağan üstüne ant içiyorum Mnesippos, Skythia'lı dostları anlatırken doğru olmayan hiçbir şey söylemeyeceğim sana.

MNESİPPPOS. – Yemin etmene gerek yoktu. Ama iyi ettin de hiçbir tanrı üstüne ant içmedin.

TOKSARİS. – Ne diyorsun? Sen Yel'le Yatağan'ın birer tanrı olduklarına inanmaz mısın? İnsanlar için yaşamla ölümden daha büyük hiçbir şey olmadığını bilmiyor musun sen? Biz Yel'le Yatağan üstüne ant içtiğimiz zaman bizim için Yel yaşamın, Yatağan da ölümün özüdür.

MNESİPPPOS. – Öyleyse sizin Yatağan gibi daha çok tanrılarınız vardır; örneğin ok, mızrak, baldıran, kement, o çeşitten daha birçok şeyler. Ölüm, binbir yüzlü bir tanrıdır, çoktur ona götüren yollar.

TOKSARİS. – Senin kılı kırk yarar, her şeyde hemen bir pürüz arar adam olduğun pek belli; sözlerimden hemen olmayacak anlamlar çıkardın. Sen söz söylerken, ben ağzımı açtım mı?

MNESİPPPOS. – Peki, peki, bir daha yapmam Toksaris; bana çıkışmakta haklısın. Devam et sözüne, hiç merak etme. Ben burada yokmuşum gibi susar da seni öyle dinlerim.

TOKSARİS. – Dandamis'le Amizokes'in birbirinin kanını içip dost olduğundan dört gün sonra Sarmatlar on bin atlı, onun üç katı da piyadeyle bizim topraklarımıza saldırdılar. Biz hiç farkında değildik, üstümüze birdenbire çullandılar; bunun için kötü bir bozguna tutulduk, birçok savaşçımızı öldürdüler, ötekileri de diri diri ellerine geçirip götürdüler. Yalnız çevik davranıp da kendilerini hemen suya atanlar, yüzerek öteki kıyıya geçtiler, kurtul-

dular; ordunun yarısıyla arabalarımızın bir bölümü oradaydı. Bilmem nedendir? Başlarımız bizi, Tanais ırmağının öyle iki kıyısına birden yerleştirmişlerdi. Düşmanlarımız zaman yitirmeden talana başladılar, tutsakları topladılar, çadırlarımızı yağma ettiler, içindeki adamlarla birlikte savaş arabalarımızı götürdüler, gözlerimizin önünde kanlarımızın, odalıklarımızın ırzına geçtiler. Biz acıdan deliye dönmüştük. Amizokes de tutsaklar arasındaydı, sımsıkı zincire bağlanmış olduğu için dostunu adıyla çağırıyor, ona kanlı sağrağı anımsatıyordu. Dandamis, onun sesini duyunca bir an bile düşünmedi, hepimizin gözü önünde kendini suya attı, yüzerek düşmana saldırdı. Sarmatlar hemen yaylarını kaldırdılar, oklarıyla öldürmek için hemen koşuştular; ama Dandamis, “Ziris” diye bağırdı. “Ziris” diyen adam öldürülmez; düşman onun fidye vermek için geldiğim anlar, yaklaşmasına bırakır. Dandamis’i alıp başlarına götürdüler. Sarmatların başı bir fidye istemiş, dilediği karşılık verilmezse tutsağını bırakmayacağını söylemiş. Dandamis: “Benim nem varsa aldınız; ama bu yoksulluğumda da bir şey verebilirsem, veririm. Ne diliyorsan buyur. İstersen benim yerime onu al, ne yaparsan yap” demiş. Sarmat: “Sen buraya Ziris diyerek geldin, onun için seni tutmam olmaz. Sen, bana bedeninin yalnız bir yerini bırak, dostunu da al git” deyince Dandamis: “Neremi istersin?” diye sormuş. Sarmatların başı, gözlerim istemiş. Dandamis gözlerinin oyulmasına hemen boyun eğmiş. Gözlerini çıkardılar, Sarmatlar böylece istedikleri fidyeyi aldı; Dandamis de Amizokes’in omuzuna dayanarak bizim aramıza geldi. Irmağı geçtiler, sağ esen döndüler. Dandamis’in dostluğuna vefası, Skythia’lıları avuttu. Değil mi ki düşmanlarımız bizim elimizden en büyük nimet saydığımız şeyi alamamışlardı, değil mi ki biz kendimizi yitirmemiştik, dostlarımıza yine de güvenebilirdik, bizim için yenilmiş denilemezdi. Sarmatlar da korkup yıldılar; böyle

ansızın bastırıp kazanmışlardı ama Skythia'lıların savaşa hazırlanınca ne yaman bir düşman olacaklarını da anlamışlardı. Ortalık kararır kararmaz, ele geçirdikleri hayvanların bir bölümünü bıraktılar, arabalarını yaktılar, kaçtılar. Amizokes, dostunun gözleri körken kendi gözlerinin görmesine katlanamadı; o da gözlerini oydu. Şimdi ikisi de hiçbir iş görmezler, Skythia'lılar saygı gösterip ikisini de besler. 'Anlattığın beş öyküye on tane daha katsan, üstelik ettiğin yemin bağışlanıp yalan söylemene de izin verilse, Mnesippos, siz Yunanlılar arasında dostluğa böyle bir örnek bulup da gösterebilir misin? Ben, sana gerçekten olmuş bir şeyi, düpedüz doğruyu söyledim. Senin de anlatılacak böyle bir öykün olsaydı, kuşkusuz yok, kimbilir ne kadar süslerdin! Kimbilir Dandamis'i ne yanık yanık yalvartırdın! Neler dedirtmezdin ona! Gözlerini oydukmadaki yiğitliğini göklere çıkarırdın! Hele Skythia'lılar arasına gelip alkışlanmasını göklere çıkarırdın! Dinleyenlerin hoşuna gitsin diye katacağın süsler de caba! Şimdi sana yine o kadar onurlu bir öykü anlatacağım; bunun kahramanı da Amizokes'in amcaoğlu Belittas'tır. Bir gün dostu Basthes'le avlanırken bakmış ki bir aslan Basthes'i ayaklarından yakalamış, atından aşağı çekiyor. Hayvan, avının üstüne çullanmış, boğazını sıkıyor, tırnaklarıyla parçalıyormuş. Belittas hemen yere atlamış, aslanı arkasından sarmış, kızdırıp kendine döndürmek için çekmiş; üstelik Basthes'i belki kurtarırım diye elini hayvanın ağzına sokmuş. Sonunda aslan pençesinin altındaki o yarı ölü adamı bırakıp Belittas'a dönmüş, boynuna atılıp öldürüvermiş. Ama Belittas da o sırada bir punduna getirip yatağanını hayvanın göğsüne saplamışmış, üçü birden can vermişler. Biz karşı karşıya iki mezar kazdık, birine iki dostu, ötekine de aslanı gömdük. Üçüncü örnek olarak Makentes, Lonkhates, bir de Arsakomas arasındaki dostluğu anlatacağım, Mnesippos. Arsakomas, o sırada Bosphoros'ta salta-

nat süren Leukanor'dan, bize her yıl ödediği baçı istemeye gönderilmişti; kral üç aydır o parayı bir türlü göndermemişti. Arsakomas, akşam sofrada Leukanor'un kızı Mazaia'yı görmüş, o fidan boylu güzel kıza hemen gönlü akmış. Kral, baş işini yoluna koyup yanıtını verdikten sonra Arsakomas'ı hemen salıvermemiş, ona bir şölen vermek istemiş. Bosphoros'ta gelenektir, delikanlılar beğendikleri kızları sofrada isterler; kim olduklarını, damatlığa kabul edilmek için ne gibi erdemleri bulunduğunu sayıp dökerler. Şölende o kıza gönül vermiş daha çok kimseler varmış; her biri ya bir kral, ya bir kral oğlu: Lazların kralı Tigrapates, Makhlyene kralı Adyrmakhos, hep öyle insanlar... Her biri kızı istemek için geldiğini söyledikten sonra oturmuş, ötekilerle birlikte sessizce yemeğini yemiş. Yemekten sonra, yine alışlageldiği üzere, her biri ayağa kalkmış, bir sağrak dolusu şarap saçmış, kızı istemiş, soyunu, zenginliğini, gücünü kuvvetini övmüş. Ötekilerin hepsi söyleyeceklerini bitirmiş, bir Arsakomas kalmış. O da sağrağı istemiş ama şarabı dökmemiş; çünkü bizde şarabı saçmak günahtır, tanrıya bir hakaret olur. Dolu sağrağı birden dikmiş: "Ey kral, demiş, kızın Mazaia'yı bana ver. Koca olarak ben ona herkesten daha yakışırım, çünkü benim mal varlığım hepsininkinden üstündür" demiş. Arsakomas'ın yoksul bir Skythia'lı olduğunu bilen Leukanor bu sözlerle şaşmış: "Senin kaç davarın, kaç savaş araban var Arsakomas? Siz mal diye öyle şeyleri dersiniz" demiş. Arsakomas: "Benim ne davarım var, ne de savaş arabam; ama iki dostum vardır, Skythia'da kimsenin öyle dostu bulunmaz" diye yanıt vermiş. Bu sözleri duyunca sofradakilerin hepsi ona yukarıdan bakıp gülmüşler; esrik olduğu kanısına varmışlar. Kızı öteki isteyenlere yeğlenen Adyrmakhos, ertesi sabah gelini alıp Azof denizindeki Makhlyene'ye götürmeye hazırlanıyormuş. Ülkesine döndükten sonra Arsakomas, kralın kendisini ne kadar küçümsediğini, yok-

sulluğu yüzünden şölende ne kadar alay edildiğini dostlarına anlatmış. “Ama, demiş, sizlerin benim için ne büyük bir zenginlik olduğunuzu, benim Lonkhates’le Makentes gibi iki dostum bulunduğunu kendisine söylemiş, onlar Bosphoros ülkesinden bile daha değerli, daha sağlamdır demiştim. Ben sözümü bitirir bitirmez o, beni alaya aldı, bizi hor gördü, kızını Makhlyene’li Adyrmakhos’a verdi; onun on tane altın sağrağı, dörder köşeli seksen tane arabası, bilmem ne kadar davarı, sığın varmış da onun için. Görüyorsunuz ya! İnce işlenmiş sağrakları, ağır arabaları, davar, sığır sürülerim bizim gibi yiğitlerden üstün tuttu. Ben, iki yandan tasalıyım dostlarım: bir kez Mazaia’ya gönül verdim; İkincisi, öyle bir kalabalık içinde aşağılanmak da içime işledi. Bence siz de benim kadar aşağılanmış sayılırsınız; değil mi ki dostluk andını içtiğimizden beri üçümüz tek bir insanmışız gibi yaşıyoruz, değil mi ki acılarımızı da, zevklerimizi de paylaşmamız gerekiyor,« öyleyse her birimize o aşağılamanın üçte biri düşer” demiş. Lonkhates: “Hayır üçte biri değil; değil mi ki sana öyle bir iş etmişler, üçümüzü de tamamıyla aşağılamışlar demektir” diye yanıt vermiş. Bunun üzerine Makentes: “Şimdi ne yapacağız?” diye sormuş. Lonkhates: “Bu işi paylaşıyoruz; ben söz veriyorum, Arsakomas’a Leukanobun kellesini getireceğim, sen de kızı getirirsin” demiş. Makentes, olur demiş, o da söz vermiş. Lonkhates Arsakomas’a dönüp: “Bu işten sonra elbette başımıza bir savaş çıkacak, bir orduya gereksinimimiz olacak, onun için sen burada kal, bizi bekle; silah toplarsın, hayvan toplarsın, ne kadar çok asker bulabilirsen o kadar iyi olur. Senin arkana çok kimse düşer, bir kez yiğitsin, sonra bizim akrabalarımız kalabalıktır; hele sığır derisine oturursan bu işi kolaylıkla başarırısın” demiş. Böylece kararlaştırmışlar; ikisi de atlarına binmişler; biri, Lonkhates, olduğu gibi Bosphoros yolunu tutmuş, öteki, Makentes, Makhlyene’ye gitmiş. Arsako-

mas Skythia’da kalmış, yaşıtı delikanlılarla konuşmuş, epey asker toplamış, sonunda sığır derisine oturmuş. Bizim ülkemizde sığır derisine oturmak ne demektir, onu anlatayım: bir adam başka birinden hakaret görür de öç almak ister, ama bir başına çarpışmak için kendinde yeter güç bulamazsa, bir sığır keser, parçalar, pişirtir; sonra hayvanın derisini yere yayar, dirseklerinden zincire vurulanlar gibi iki elini arkasına bağlar. Bizim orada yardım dilemenin başlıca yolu budur. Pişmiş etleri yanına dizer; akrabalarından olsun, yabancılardan olsun isteyen ona yaklaşır, bir parça et alır, sağ ayağını derinin üstüne kor, zenginliğine, gücüne göre ya beş, ya on, ya daha çok at getirmeye söz verir; kimi de ağır silahlı askerler bulacağını söyler; en yoksulu, kendisi asker olarak yazılır; bunun için para da istemezler, yiyecek de. Böyle sığır derisi üstünde kimi zaman çok büyük güçler toplanır; o ordu savaşta da bozulmaz, düşmana yenilmez, çünkü ant içmiştir, sığır derisine ayak basarak en büyük yemini etmiştir. Arsakomas, askerlerini işte böyle topladı. Arkasına beş bin atıyla yirmi bin de ağır silahlı asker, piyade katıldı. Bu sırada Lonkhates de kim olduğunu gizleyerek Bosphoros’a varmış, devletin bir işiyle uğraşan kralın karşısına çıkmış: “Beni buraya Skythia cumhurluğu gönderdi, sana başkaca da önemli haberler getirdim” demiş. Kralın söylemesini dilemesi üzerine Lonkhates şöyle demiş: “Önce cumhurluğun işi: Skythia’lılar sizin çobanlarınız ovaya geçmesin, hayvanlarını kayalık toprağın ötesinde otlatmasın diyorlar. Ülkenize bizim yönden eşkiya geliyor diye yakınıyormuşsunuz; Skythia’lılar, onları devlet göndermiyor, her biri kendi adına çapulculuğa gidiyor diyorlar. Yakaladıklarını cezalandırabilirsin. Skythia’lılar sana işte bunları bildiriyor. Benim vereceğim haberlere gelince: Mariantas’ın oğlu Arsakomas, size karşı büyük bir savaş hazırlıyor. Geçenlerde cumhurluğun bir işi için buraya gelmişti; senin

kızını istemiş de vermemişsin, ona kızmış. Yedi gündür sığır derisinde oturdu, büyük bir ordu topluyor.” Lonkhates krala böyle söylemiş. Kral da: “Sığır derisi üstünde asker toplandığını duymuştum ama bize karşı olduğundan, başında Arsakomas bulunduğundan haberim yoktu” demiş. Lonkhates: “Hazırlıklar sana karşı, demiş, ama Arsakomas benim düşmanımdır; ülkenin yaşlıları, ileri gelenleri beni ondan daha çok saydıkları için, beni her işte ondan üstün tuttukları için benden nefret eder. Öteki kızını, Barketis’i bana ver, ben sana damat olmaya yaraşan bir adamım. Boyun eğersen yakında buraya döner, sana Arsakomas’ın kellesini getiririm” demiş. Kral Leukanor, korkusundan titreye titreye söz vermiş. Arsakomas’ın kendisine kızının evlendirilmesi işinden kızdığını anlamış; zaten biz Skythia’lılardan öteden beri çok yıldı. Lonkhates: “Bu sözümüzün aramızda gizli kalacağına, sonra da beni buradan boş döndürmeyeceğine yemin et” demiş. Kral, yemin etmek için elini göğse kaldırmış, ama Lonkhates bırakmamış: “Burada olmaz, demiş; bizi görenler yemin ettiğimizi anlar. Şuraya, Ares tapınağına girelim, kapıları kapatalım, kimseler duymadan yemin edelim. Arsakomas bu işten kuşkulanırsa beni savaştan önce öldürüverir, daha şimdiden epey adam var onun yaranda” demiş. Kral boyun eğmiş, yanındakilere dönüp: “Siz uzaklaşın, ben çağırmadan hiçbiriniz tapmağa gelmesin” demiş. Onlar içeri girip de askerler de çekildikten sonra Lonkhates belinden yatağanını çekmiş, bağırmasın diye bir eliyle kralın ağzını tıkamış, öteki eliyle de yatağanı memesinin üstüne saplamış, sonra kellesini kesip örtüsünün altına saklamış. Sonra dışarı çıkmış, ama hâlâ kralla konuşuyormuş gibi, kral onu bir işe gönderiyormuş gibi: “Peki, şimdi gelirim” diyerek çıkmış. Atını bağladığı yere gelince hemen üstüne atlamış, hayvanı dört nala koşturarak Skythia’ya dönmüş. Arkasına düşen olmamış, çünkü Bospho-

ros'lular olup bitenleri hemen anlayamamışlar; anladıktan sonra da kendilerine yeni bir kral seçmek işinde birbirlerine girdiler. İşte Lonkhates bunu yaptı, sözünde durup Arsakomas'a Leukanor'un kellesini getirdi. Makentes daha Makhlyene'ye varmadan önce, Leukanor'un öldürüldüğünü yolda öğrenmiş. Adyrmakhos'a haberi kendisi vermiş: "Sen kralın damadıydın, şimdi seni devlet başına çağırıyor. Hemen yola çık, işler böyle karışıkken birdenbire gözüküverirsen tahtı kolaylıkla ele geçirirsin. Karın da arabalara binsin, arkasına gitsin. Leukanor'un kızını görünce Bosphoros'lular hemen senden yana oluverirler. Ben bir Alan'ım, bu kızın anası soyundanım: Leukanor'un karısı Mastira bizim ülkedendi. Beni sana Mastira'nın kardeşleri gönderdi: hemen Bosphoros'a gitsin, Bosphoros tahtını Leukanor'un üvey kardeşi Eubiotos'a bırakmasın, o, Skythia'lıları sever, Alanlara da düşmandır diyorlar" demiş. Bunu söylerken Makentes'in diliyle kılığı da Alanlarınkine uygunmuş; onlar da bizim gibi giyinip, bizim gibi konuşurlar, yalnız onlar bizim gibi saçlarını uzatmazlar. Ama Makentes onu da düşünmüş, tıpkı Alanlara benzesin diye saçının bir bölümünü kestirmiş. Bunun için dediklerini doğru diye dinlemiş, Mastira'yla Mazaia'nın akrabası olduğuna inanmışlar. Makentes: "İstersen, Adyrmakhos, ben de seninle Bosphoros'a geleyim, istersen burada kalıp arkandan karını getireyim" demiş. Adyrmakhos, onu genç karısının yanında bırakmayı daha doğru bulmuş: "Onun soyundan olduğuna göre, yanında bulunman daha doğru olur. Benimle birlikte Bosphoros'a gelersen bizim yanımızda bir atlı daha bulunmuş olur, işte o kadar. Ama karıma yoldaşlık edersen, birkaç kişinin yerini tutar da bana daha büyük iyilik etmiş olursun" demiş. Böylece kararlaştırmışlar, kral Adyrmakhos, daha kız olan karısı Mazaia'yı Makentes'e emanet edip hemen yola çıkmış. Makentes, kızı gündüz bir arabada götürmüş,

ama akşam olunca, arkasından gizlice getirdiği bir ata bindirmiş, kendi de bir ata atlamış, Azof denizi boyunca gideceğine Mitrai-on dağlarını sağında bırakıp içeriye dalmış. Arada kızı da dinlendirdikten sonra, Makhlyene'den çıktığının üçüncü günü Skythia'ya varmış. O kadar koşmuş olan atı dayanamamış, az sonra ölmüş. Makentes Mazaia'yı Arsakomas'a teslim ederken: "İşte durdum sözümde, getirdim kızı" demiş. Sevgilisini hiç beklemediği bir anda karşısında görünce şaşırıp veren Arsakomas, dostuna teşekkür etmeye kalkınca Makentes: "Sen beni el yerine mi koyuyorsun da böyle diyorsun? Sen, ben hep bir değil miyiz? Sol elim yaralansa, yarasını sardı diye, baktı diye sağ elime teşekkür mü edecek? Biz de ne zamandır birleştik, ne kadar elimizden gelirse o kadar bir insan olduk, bir bölümün bütün beden için yaptığını büyük bir şey sayarak gülünç oluruz; değil mi ki o bölüm bütünü bir parçasıdır, bütüne çalışmakla yine kendi için çalışmış demektir" demiş. Kendisine gönül borcu sözü eden Arsakomas'a Makentes işte bu yanıtı vermiş. Adyrmakhos bir tuzağa düşürüldüğünü anlar anlamaz Bosphoros'a gitmekten vazgeçti; kaldı ki Bosphoros tahtı çoktan Sarmatlardan çağrılıp gelen Eubiotos'un eline geçmişti. Adyrmakhos, ülkesine döndü, büyük bir ordu topladı, dağı aşırıp Skythia'ya akın etti. Arası çok geçmedi, Eubiotos da Yunanlıları ayaklandırıp yardıma çağırdığı Sarmatlarla Alanlardan de yirmişer bin kişi alarak bize saldırdı. Eubiotos'la Adyrmakhos ordularını birleştirdiler; böylece karşımıza, üçte biri atlı ok atıcı olmak üzere doksan bin kişi çıktı. O savaşta ben de bulundum, sığır derisine ayak basıp, giderleri kendilerinden olmak üzere yüz kişi yazdırmıştım; bütün ordumuz, atlılarla birlikte otuz bini bulmuyordu. Arsakomas'ın komutası altında, düşmanın ilk çarpışmasına dayandık. Yaklaştıklarını görünce, atlılarımızı öne sürerek, karşı gittik. Bizimkiler uzun zaman yiğit-

e dvştkten sonra, gerilemeye başladılar: saflar bozuldu. Skythia ordusu ikiye bölündü. Bir parçası tamamıyla yenilmiş olmasına karşın çekildi, ama Alanlar da onu kovalamayı göze alamadılar. Daha zayıf olan öteki bölümü, Makhlyene'lilerle birlikte kuşattılar; her yandan ok yağdırıp kırıyorlardı; bizimkiler kötü bir duruma düşmüşlerdi, çoğu silahlarını attılar. Lonkhates'le Makentes, o kuşatılanlar arasındaydı. İkiisi de en önde dövüşüp yaralanmışlardı: Lonkhates'in buduna bir cirit saplanmış, Makentes'in de baltayla kafası yarılıp mızrakla omuzu kesilmişti. Bizimle birlikte öteki bölümde çarpışan Arsakomas, bunu haber aldı. Dostlarını yle tehlikede bırakıp geri çekilmeyi onuruna yediremedi, atını mahmuzlayıp sürdü, bir çığlık koparıp yatağanını çekerek düşmanların ortasına atıldı. Makhlyene'liler onun o coşkunca saldırışına dayanamadılar, saflarını açıp kendisini içeri bıraktılar. Dostlarını bulduktan sonra bütün adamlarını yanına çağırdı, Adyrmakhos'a saldırıp yatağanını indirip boynundan aşağı ikiye böldü. Başları böyle ölünce Makhlyene'liler dağılıverdiler; Alanlarla Yunanlılar da onlardan sonra çok dayanamadı. Savaş meydanı yine bizim elimize geçti; gece bastırıp da nlemeseydi biz düşmanlarımızı uzun uzun kovalayacak, hepsini kılıçtan geirecektik. Ertesi sabah bize adam gönderip aman dilediler, bizimle dost olmak istediler. Bosphoros'lular her yıl verdikleri baı iki katma çıkardılar, Makhlyene'liler bize rehine bıraktı, Alanlar da alanlarıyla ettikleri zararı ödemek için, çoktan beri bizden ayrılmış olan Sindlileri geri verdiler. Arsakomas'la Lonkhates'e danıştıktan sonra bu koşullan kabul ettik. Yine barış oldu, o barış da Arsakomas'la Lonkhates düzenlediler. İşte, Mnesippos, bak Skythia'lılar dostları için ne yaparlar!

MNESİPPPOS. – İnsanın tüyleri ürperiyor Toksaris, bir masal sanki. Sen demin Yatağan'la Yel üstüne yemin etmiştin,

o Yatağan'la Yel tanışım olsun, insan buna inanmayacak olursa ayıplanmaz doğrusu.

TOKSARİS. – Dikkat et dostum, senin inanmazlığın sakın kıskançlığından gelmesin! Ama sen istediğin kadar güvensizlik göster, ben Skythia'lıların dostluğu üstüne aklıma gelen örnekleri anlatmaktan vazgeçmem.

MNESİPPOS. – Ama, kuzum dostum, kısa kes, bu kadar uzununa gitme; benim susmamı fırsat bildin, Skythia'yla Makhlyene'yi baştan aşağı dolaştığın yetmiyor gibi Bosphoros'a kadar uzandın, oradan bir de geri döndün. Acımasızlık derler bu kadarına!

TOKSARİS. – Peki, artık senin koyduğun yasaya uyar da kısa keserim; yoksa senin kulakların yorulacak, bizim arkamız sıra gelemeyeceksin. Sisennes adında bir dostum benim için ne yaptı, şimdi sana onu anlatayım da dinle. Ülkemden ayrılmış, Yunanistan'ın sanatlarını öğrenmek üzere Atina'ya gidiyordum, Karadeniz'de Amastris'te eğleneyim dedim. O kent, Skythia'dan deniz yoluyla gelenlerin karşısına çıkar, Karambis'ten pek uzak değildir. Ta çocukluktan beri arkadaşım olan Sisennes de bana yoldaşlık ediyordu. Limanda bir handa oda bulup eşyamızı gemiden oraya taşıdıktan sonra çarşıda dolaşmaya başladık, aklımıza da bir şey gelmedi. O sırada hırsızlar gelmiş, odanın kilidini kırmış, nemiz ver nemiz yok götürmüş, bizim o günlük olsun karnımızı doyurmamıza yetecek kadar da bir şey bırakmamış. Hana dönünce, başımıza geleni öğrendik; ama hancıyı da, hanın epey kalabalık olan öteki müşterilerini de adalete vermeyi doğru bulmadık: dört yüz Dara altınımızın, birçok giysilerimizin, halılarımızın, daha birtakım eşyalarımızın çalındığını söylersek orada herkesler bizi çaşıt sanır diye korktuk. Durumumuz ne olacak diye oturduk düşündük. Elimizde avucumuzda hiçbir şey kalmamıştı, ne yapabiliirdik? Ben kararımı vermiştim: yatağanımı çekip

böğrüne batıracak, açlıkla susuzluk bana bir alçaklık ettirmeden bu dünyayı bırakıp gidecektim. Ama Sisennes beni avutmaya çalışıyor, öyle bir işe kalkışmayayım diye yalvarıyordu; bize yetecek kadar azık bulmayı üstüne aldı. Limandan odun taşımaya başladı, kazandığı parayla yiyecek almış, onu getirdi. Ertesi gün çarşıda gezerken bir alay görmüş, kendisi öyle dedi; o alaydakilerin hepsi de yakışıklı, yiğit delikanlılarmış. İki gün sonra güreşe çıkmak üzere toplamışlar onları, hepsine de para verilecekmış. Sisennes bunu öğrenince doğru bana geldi: “Yoksulum diye artık üzülme Toksaris, yarın değil öbür gün ben seni zengin edeceğim” dedi. Bana öyle söyledi. Arada biz yine yoksulca geçindik. Güreş zamanı gelince biz de kalktık, gittik; Sisennes beni oraya Yunanlıların çok güzel, olağanüstü bir eğlencelerini seyredeceğiniz diye götürdü, tiyatroya soktu. Oturduk. Önce birtakım yırtıcı hayvanlar gördük: kimini ciritle yaralıyor, köpeklerle kovalatıyor, kimini de zincire bağlanmış birtakım insanların üstüne saldırıyorlardı, biz o adamlar için büyük olasılıkla birtakım büyük suçlar işlemişlerdir diye düşündük. Sonra içeri gladyatörler girdi; çığırtkan, ortaya uzun boylu bir delikanlı sürerek halka: “Bu gladyatörle dövüşecek kimse varsa çıksın ortaya; dövüşmesine on bin drakhme ücret verilecektir” diye bağırdı. Bunun üzerine Sisennes ayağa kalktı, ortaya çıktı, silah istedi; on bin drakhme’yi hemen verdiler, o da bana getirip: “Yenersem, Toksaris, elimizde yetecek kadar parayla buradan rahat rahat gideriz; ölürsem sen beni gömüp Skythia’ya dönersin” dedi. Bu sözleri duyunca benim yüreğim sızladı, bağırmaya başladım. Sisennes, getirilen silahları kuşandı; ama başına miğferi takmak istemedi, ortaya başı açık çıktı. Önce baldırından yaralandı; yatağan öyle derine işlemişti ki epey kan aktı. Ben korkumdan ölüye dönmüştüm. Ama Sisennes, üstüne sakınmasızca atılan hasmını iyi kolladı,

yatağını tam göğsüne indirip sapladı; öteki ölüp yere serildi. Sisinnes de çok kan yitirdiğinden güçsüz kalmıştı, ölünün üstüne yığıldı, az kaldı o da ölüverecekti. Hemen koştum, kaldırdım, su içirip kendine getirdim; yendiği ilan edildikten sonra da aldım, hana götürdüm. İyi baktım kendisine; yavaş yavaş iyileşti; şimdi Skythia’da yaşar, benim kızkardeşimi aldı, ama o yara yüzünden ayağı topal kaldı. Bu anlattığım, Mnesippos, Makhlyene’de ya da Alanlar arasında olmuş bir iş değildir, tanık gösteremiyorum diye inanmazlık edemezsin; Amastris’te Sisinnes’in o dövüşünü çok kimseler anımsar. Sana anlatacağım bir Abaukhas’ın öyküsü kaldı; o beşinci olacak, ondan sonra susacağım. Bir gün o Abaukhas, yanında karısı, iki de çocuğuyla birlikte, Borysthenites’lerin kentine varmış; karısını çok severmiş; çocuklarından biri, erkek olanı daha memedeymiş. Gyndanes adında bir dostu varmış, o da ona yol arkadaşlığı ediyormuş. Gelirken karşılarında eşkıya çıkmış, Gyndanes onlarla çarpışırken budundan yaralanmış, herifleri püskürtmüş, ama kendisinin de ayakta duracak gücü kalmamış. Gece hepsi de uyurken, en üst katında oturdukları evde yangın çıkmış, alevler bütün yapıyı sarmış, çıkılacak bir delik bırakmamış. Abaukhas birdenbire uyanmış, bağıışan çocuklarını bırakmış, eteğine yapışıp durdurmak isteyen karısını itmiş, ona, sen kaç demiş, yaralı arkadaşını kucaklayıp aşağı inmiş, ateşin daha iyice saramadığı bir yerden kendine bir yol bulup dışarı fırlamış. Karısı da kucağında küçük çocuğu, peşisıra kızıyla arkadan geliyormuş. Kadıncağыз yarı yandığı için yavruyu kucağından atmak zorunda kalmış, ateşten güçlkle atlayıp geçmiş, kızı da az kalsın yanıp ölüyormuş. Sonradan Abaukhas’ı, çocuklarıyla karısını bırakıp Gyndanes’i kurtardığı için ayıplayanlar oldu, ama o: “Benim daha başka çocuklarım olur, kolaydır, onların iyi insan olup olmayacaklarını da bilemem; ama benim daha uzun zaman

Gyndanes gibi vefalı bir dostum olmaz” diye yanıt verdi. İşte, Mnesippos, Skythia’lılarda dostluğun ne demek olduğunu gösterecek birçok örnekler içinde beş tanesini seçip sana anlattım. Şimdi senin mi dilin kesilecek, benim mi sağ elim kesilecek, ona karar vermenin sırası geldi. Bize kim hakemlik edecek?

MNESİPPPOS. – Yok ki bizim hakemimiz, kim karar verecek? Biz şimdi ne yapalım, bilir misin? Okumuzu boşuna attığımızı göre, bu seferlik böyle bırakırız, başka bir zaman kendimize bir hakem buluruz, dostluk üstüne başka neler biliyorsak onları anlatırız, ya benim dilim kesilir, ya senin sağ elin... Ne gereği var dil kesmenin, el kesmenin? Vahşilik olmaz mı öyle şey? Değil mi ki sen dostluğa bu kadar değer veriyorsun, dostluk sözü ederken coşuyorsun, değil mi ki bence de dünyada dostluktan daha büyük, daha güzel bir nimet yoktur, bizim birbirimize bağlanıp ölünceye kadar dost olmamıza engel olacak ne var? Diyelim ki, bu savaşta ikimiz de kazandık, en büyük ödülleri kazandık: benim bir yerine iki dilim, senin de bir yerine iki sağ elin oldu, gözlerimiz dörtleştii, ayaklarımız dörtleştii, her şeyimiz çift oldu... Hani ressamların üç elli, üç başlı diye gösterdikleri bir Geryon vardır. İki üç adam birleşip de dost olunca ona benzemezler mi? Bana sorarsan o Geryon, birbiriyle gerçekten dost olmuş üç kişiyi gösteren bir resimdir. Ne dersin?

TOKSARİS. – Haklısın. Biz de öylece birleşelim.

MNESİPPPOS. – Ama, Toksaris, dostluğumuzu perçinlemek için bizim yatağana da gereksinimimiz yok, kana da. Seninle benim şu konuştuklarımız yok mu? İşte o sözler, dileklerimizin birliğı, bizi birbirimize o senin dediğın sağraktan elbette daha iyi bağlar. Çünkü bence dostluk sıkıdan, zorunluluktan doğmaz, gönül rızasından doğar.

TOKSARİS. – Bence de öyledir, Mnesippos. Artık biz birbirimizin dostu, konuğu olalım. Burada, Yunanistan’da ben senin konuğun olurum, sen de bir Skythia’ya gelirsen, benim konuğum olursun.

MNESİPPOS. – Senin ne iyi bir dost olacağın sözlerinden belli Toksaris; senin gibi dostlar bulacağımı bilsem, yalnız Skythia’ya değil, inan olsun, daha da uzaklara giderim.

HADIM

PAMPHİLOS, LYKİNOS

PAMPHİLOS. – Nereden böyle Lykinos? Neye gülüyorsun? Bilirim, her zaman keyiflisindir, ama bugün neşen her zaman-
kinden fazla gibi geliyor bana, gülmekten alamıyorsun kendini.

LYKİNOS. – Halk meydanından geliyorum, Pamphilos; orada dinlediğim davayı anlatayım da neşemi sen de paylaş hiç değilse. Feylesofların arasında kavga çıkmış, onu dinledim.

PAMPHİLOS. – Bir kere feylesofların birbirine dava açmaları gülünecek bir şey, fazlasına ne gerek var? Aralarında çıkan kavgalar ne kadar önemli olursa olsun, onlar kendi kendilerine, dostça kapatıvermeliler, değil mi?

LYKİNOS. – Dostça mı kapatacaklar Pamphilos? Bilmez misin feylesof takımını? Hemen birbirlerine araba dolusu sövgüler savurup başlarlar çekişmeye.

PAMPHİLOS. – Her zamanki gibi yine çıgırları ayırdı da öğretileri yüzünden miydi kavgaları?

LYKİNOS. – Bilemedin, öyle değil bu seferki; büsbütün başka bir iş. Bizim feylesofların ikisi de bir çıgırdanmış. Yine de birbirlerine dava açmışlar; öyle adamlar ki onların karşısında

insan böyle aşırı işlere kalkışmak şöyle dursun, yersiz bir söz söylemekten sıkılır.

PAMPHİLOS. – Hele anlat şu davayı da seni böyle kahkahalarla güldüren şey neymiş, ben de öğreneyim.

LYKİNOS. – Biliyorsun ki imparator, bütün felsefe çığırlarına, yani Stoacısını, Platon'cusunu, Epikuros'cusunu, Gezimcisini ayırdetmeden hepsine para bağışlamaya karar vermiş; iyi bir para doğrusu, her feylesofun alacağı da bir olacak. Feylesoflardan biri sizlere ömür ölüvermiş, yerine başka birini seçmişler, ileri gelenler de o seçimi kabul etmişler. Ozan, savaşta kazanana bir öküz derisiyle bir de kurban bağışlıyor ya! İmparatorunki o kadarla kalmıyor; o seçimde kazanana, felsefe dersleri vermesi koşuluyla, yılda on bin drakhme bağlıyor.

PAMPHİLOS. – Biliyorum; geçenlerde de bir feylesof ölmüş diye duymuştum, Gezimcilerin felsefesini öğretenlerden biri olacak galiba.

LYKİNOS. – İşte Pamphilos, bizim pehlivanlar o Helene için çarpışıyordu. Buraya kadar iş gülünç değil; gerçi feylesofuz diye övünüp zenginliğe değer vermediklerini söyleyen adamların, yurtları, babalarının dini, atalarının mezarları tehlikeyeymiş gibi para için çarpışmaya kalkmaları pek bir yakışık alır iş değil ama o neyse ne.

PAMPHİLOS. – Gezimdiler zenginliği hor görüyoruz demezler ki hiç; onlar için zenginlik nimetlerin üçüncüsüdür.

LYKİNOS. – Doğru; kendileri de öyle diyordu; boğuşmaya kalkmakla geleneklerine uymuşlar. Ama sen hele sonrasını dinle. Ölünün ruhu için yapılan şenliklerde nice pehlivanlar güreşmiş; ama asıl iki tanesi ileri gidip ille kazanacağız demişler: birini tanırsın, şu yaşlı Diokles, kavgada eşi benzeri yoktur; öteki de hadımdır dedikleri Bagoas. Önce öğretti üstünde çekişmişler;

ikisi de Aristoteles'in ilkelerini bildiğini, onun dediklerine bağlı olduğunu göstermiş, biri ötekini yenememiş. Uzatmayalım, güreşin niteliği değişivermiş: Diokles bilgisini göstermekten vazgeçip başlamış Bagoas'ın yaşamını elekten geçirmeye; öteki de durur mu? O da onun yaşayışına sataşmış.

PAMPHİLOS. – Elbette öyle olacak, Lykinos; aytışmaları asıl o alanda olmalıydı. Bana sorarsan, o işi bana getirtiler öyle sanıyorum ki, en çok o nokta üstünde dururdum: dil ebeliğinden çok, ahlakı arardım, ahlakı en temiz olanını kazandırırdım.

LYKİNOS. – Güzel söyledin, bunda ben seninle birlikteyim. Birbirine sövmekten, birbirinin bitini, piresini aramaktan yorulunca Diokles, Bagoas için: “Hadımdır o herif; felsefeyle uğraşmaya, felsefe için verilen parayı almaya da hakkı olamaz” demiş. Onun dediğine bakılırsa hadımları, yalnız felsefeden değil, kurban törenlerinden, suyla arınma törenlerinden, kısacası her türlü toplantıdan, dernekten kovmalıymış. “İnsanın sabahleyin evinden çıkınca öyle bir adama rastlaması bile iyiye yorulmaz” diyormuş. Bunu uzattı durdu: hadım ne erkekmiş, ne de kadın; karışık, bileşik, doğaya uymayan bir varlıkmış; kısacası insanlığa yabancı sayılmış.

PAMPHİLOS. – Bak, bu anlaşılır şey değil Lykinos; hakkın varmış gülmekte arkadaş, bu sözleri duyunca benim de güleceğim geldi. Ya öteki ne dedi? Sustu mu, yoksa cesaret edip o da yanıt verdi mi?

LYKİNOS. – Önce utanıp sıkıldı. Ne yaparsın? Öyledir hadımlar. Bir zaman ağzını açamadı; kızardı, yüzünden ter damlalarının aktığı görülüyordu. Sonra, kadınlarınkine benzer incecik bir sesle yanıt verdi: “Diokles ne hakla hadımları felsefeden kovuyor? Felsefe, kadınları bile kabul eder” dedi; bu sözünün doğruluğunu göstermek için de Aspasia'yı, Diotima'yla

Thargelia'yı andı; bizim zamanımızdan az önce yaşamış, Yunanlılar arasında oldukça tanınmış, Akademia çıkırından Galyalı bir hadım varmış, onu da söyledi. Ama Diokles: "O hadım şimdi sağ olup da yine felsefeyle uğraşmaya kalksaydı, halk arasındaki ününe aldırılmaz, onu kovardım" dedi. Stoacıların, hele Köpekşilerin o Galyalı yarım adamla alay için söyledikleri sözleri anımsattı. Yargıçların önüne getirilen iş böyle bir işti. Başlıca soru şu oldu: "Bir hadımı bir felsefe kürsüsüne getirmek, gençliğin terbiyesini ona vermek uygun mudur, değil midir?" Biri kalktı şöyle söyledi: "Feylesof dediğinin görünüşü insana saygı vermeli, bedeni tamam olmalı; kocaman bir sakalı olmalı ki, yanına varanlar kendisine güvenebilsin; yoksa imparatorun on bin drakhme'sine yaraşmaz. Hem Bagoas, Kybele hadımları gibi de değil: onlar hiç olmazsa bir zaman erkekmiş, Bagoas'sa daha doğar doğmaz hadım edilmiş, şimdi erkek mi, dişi mi, anlaşılmıyor; ikisi de değil; kumruların da, kargaların da aralarına almak istemedikleri alakargalar gibi bir şey" dedi. Öteki söz aldı, yanıtında bir feylesofun bedenini değil, ruhunu, zekasını, öğretiyi bilip bilmediğini incelemek gerektiğini ileri sürdü. Sözüne güç vermek için Aristoteles'i andı: "Aristoteles, Atarneus tyrannos'u hadım Hermeias'a o kadar hayran olmuştur ki, ona kurban bile kesmiştir" dedi. Bagoas işi daha ileri götürdü: gençlere ders vermek asıl hadımlara yakışırmış, çünkü onları Sokrates gibi, delikanlıları baştan çıkarıyor diye suçlamak olanaksızmış. Çenesinin tüysüz olmasıyla alay edilmişti; pek gülünç bir şey bulduğunu sanarak şöyle yanıt verdi: "Feylesofların değeri sakallarının uzunluğuyla ölçülecekse teke, hepsinden yeğ tutulmalıdır." Ölen feylesofun yerini isteyen biri daha varmış, adını söylemeyeceğim, o sırada o da ayağa kalktı; yargıçlara dönüp: "Siz, Bagoas'ın yanaklarının tüysüz, sesinin kadınlarınkı gibi ince olmasına, bir hadıma benzemesine

bakmayın; soydurun, tam bir erkek olduğunu görürsünüz. Zaten bir zamanlar evli bir kadına sataşırken suçüstü yakalandığını söylüyorlar; hani Solon yasalarında: Teni tenine değmiş olarak' der, işte öyle yakalanmış. O zamanlar hadımlığını ileri sürmüş, o sayede kurtulmuş, o zamanki yargıçlar dışına bakmışlar da öyle bir suç işleyeceğine inanmamışlar. Ama şimdi, paraya hak kazanmak için belki sözünü geri alır" dedi. Söylemeye gerek yok, bunu duyunca herkesler kahkahayı salıverdi. Bagoas büsbütün şaşırmış, nereye sokulacağını bilemiyordu. Yüzü renkten renge girdi, soğuk soğuk terler döktü. Bir yandan, o suçu kabul etsem rezil olurum diye korkuyor, bir yandan da bu sözlerden kendisine belki bir iyilik gelir diye umuyordu.

PAMPHİLOS. – Doğrusu, Lykinos, çok hoş bu senin anlatıkların. İyi eğlenmişsiniz, her gün bulunmaz böyle bir eğlence. Ya sonu ne oldu? Yargıçlar ikisinden hangisini seçtiler?

LYKİNOS. – Bir karara varamadılar. Bir kesimi ille Bagoas soyulsun da feylesof olmak için aşağı tarafta gereken şeyler var mıdır, yok mudur bakalım diyorlardı; bir kesimi de daha gülünç bir şey düşündüler: bir evden yosmalar getirtip Bagoas'ın yanına koymak, sonra yargıçların en yaşlısı karşısında iş görmeye çağırmak... "İyi bir feylesof olabilir mi, o zaman anlarız" dediler. Herkes gülmekten kırılıyordu, kasıklarına ağrı girmeyen kimse kalmamıştı; sonunda bu işin İtalya'da başka bir mahkemeye gönderilmesine karar verildi. Şimdi davacılarından biri, söz söylemekteki ustalığını göstermeye çalışıyormuş diyorlar; bugün dediklerini hiçe sayarak, eskiden hasmının zamparalık ettiğini kanıtlayacakmış, onu cezaya çarptıracakmış. Kötü avukatların yolunu tutmuş: kazanırsa, hasmının erkekler arasına girmesine hizmet etmiş olacak. Bagoas'ın başka türlü niyetleri varmış. Ara sıra erkeklik gösterdiği olurmuş, işini eline almış, dişilere aşan

eşeklerden hiç de aşağı kalmadığını kanıtlayarak davayı kazanacağını söyleyip övünüyormuş. Doğrusu ya, arkadaş, görünüşe bakılırsa felsefeyle uğraşmaya hakkı olduğunun tam kanıtını bulmuş, karşısındakini tartışmada susturacak. Benim oğlum daha pek küçük; dilerim tanrılardan, zekası, dili nasıl olursa olsun, yeter ki, felsefe için gereken şeyleri bulunsun.

TİMON YA DA YALKIZ

TİMON, ZEUS, HERMES, PLUTOS, YOKSULLUK, GNATHONİDES, PHİLLİADES, DEMEAS, THRASYKLES

TİMON. – Ey Zeus! Dostluk tanrısı, arkadaşlık tanrısı, aile ocağını gözetleyen, konuk haklarını koruyan ulu Zeus! Şimşekler yağdıran, bir edilen yemini bir daha unutmayan, bulutları toplayıp birbiri üstüne yığan, bir buyruğuyla gökleri gümbür gümbür gürleten Zeus!.. Daha ne bileyim? Ozanlar, kafaları alevli ozanlar sana türlü adlar takmış; başları dara gelmeyegörsün ölçü uğruna, aksayan bir dizeyi doldurmak için sana yeni bir ad, yeni bir sıfat uyduruverirler... Bütün adlarını anarak soruyorum senden: hani o senin çatır çatır çatırdayan şimşeğin? Derinden derine uğuldayan gökgürültülerin, yakan, kıvılcımlar saçan, ürküten yıldırımın ne oldu? Anlaşıldı artık: hepsi de lafmış, ozan yakıştırmasıymış, söz gürültüsünden başka bir şey yokmuş ortada. Söyleye söyleye bitiremedikleri yıldırımın, elinden hiç bırakmadığın, insanı ta uzaklardan çarpan yıldırımın, bilmem nasıl olmuş da büsbütün sönüvermiş, soğumuş, suçluların başına inecek ufacık bir öfke kıvılcımı bile kalmamış.

Bir kimse, içtiğim andı tutmayayım dedi mi, dün söndürül-müş kandilin fitilinden belki korkar da o senin acunlar tıstıran yıldırımından gene korkmaz. Fırlattığın o köşke¹ parçasının ne. ateşine aldırın var, ne de dumanına; yara mara açmaz, olsa olsa zifiri bulaşır deyip geçiyorlar. Salmoneus senin yıldırımına karşı yıldırım çıkarmaya boşuna kalkışmamış! Şaşıp: “Sana mı düşünüyor bu!” diyen de pek olmamış doğrusu. Neden şaşsınlar? Salmoneus’un gönlünde ateşi de varmış, uğraşıp didinmekten de kaçınmazmış; senin gibi öfkelense bile bir türlü kızışamayan bir Zeus’a meydan okumaz da ne yapar öylesi? Sen, kankurutan otu yemiş gibi uyur, yalan yere edilen yeminleri işitmez, suçluları gözetlemezsən, dünyada olup bitenlere çapaklı çapaklı, mahmur mahmur gözlerle bakarsan böyle olur işte. Kocamışsın sen, ne gözlerinin işe yarar bir yanı kalmış, ne de kulaklarının.

Gençliğinde için içine sığmazmış, öfkelenmek, kızmak nedir bilirmişsin; o zamanlar alçaklara, yavuzlara etmediğini komazmışsın; yakalarını bırakmazmışsın onların. Yıldırımın işler dururmuş, kalkanını oynatır, göklerini gürlendirir, şimşeklerini savaş meydanındaki oklar gibi yağdırmışsın. Toprak bir elek gibi titrer, kar yığın yığın yağar, halkın dediği gibi taş büyüklüğünde dolu düşermiş; yağmur bir başladı mı kudurmuşçasına dökülürmüş de her damladan bir ırmak olurmuş. Neler etmişsin Deukalion zamanında? Her yerleri, dağları, tepeleri su basmış, bir küçük geminin içindekilerden başka kimseler kurtulamamış; sonra o gemidekiler, Lykoreus² tepesine yanaşmışlar... Kurtulamaz olsalardı! Onlardan üreyen insanlar bir mal mı sanki? Eski-lerinden de kötü, eskilerinden de yavuz!..

---

1 Köşke: yanmış odun.

2 Parnassos dağının doruklarından biri.

Şimdi işi aldırışsızlığa vurdun, karşılığını da görüyorsun hani! Bak, sana ne kurban kesen var, ne de çelenk getiren. Bir Olympia oyunları, bir de başına birkaç çelenk takıyorlar, o da boyunlarına borç bildiklerinden değil, töreyi yerine getirmek için. Yavaş yavaş senin de nen var nen yoksa elinden alacaklar, tanrıların en yücesiyken seni bir Kronos'a döndürecekler. Tapınağını kaç kez soydular, onu saymayalım şimdi; sana Olympia'da bile el uzatan olmuş; sen gökte gürültü edersin ama Olympia'da köpekleri uyandırmaktan, komşuları çağırmaktan bile korkmuşsun. Hırsızlara kendin bir şey yapamıyorsun, hiç değilse insanlardan yardım isteyeydin, herifleri denklerini bağlarken yakalayırırlardı. Bir zamanlar devleri boğazlamış, Titan'ları yenmişsin ama şimdi, on arşınlık okun elinde duradursun, kendini hırsızlara yolduruyorsun! Şaşıyorum sana Zeus! Bu dünyada olup bitenlere aldırmadığın yetmedi mi artık? Bu alçaklıkların cezasını ne zaman vereceksin? İnsanların küstahlıkları aldı yürüdü, coştukça coşan bu seli durdurmak için kimbilir kaç Phaethon, kaç Deukalion göndermelisin!..

Edilen kötülükler anlatılmakla biter mi? Ben kendi derdimi söyleyeyim. Nice Atinalıları yükselttim, bir paraları yokken zengin ettim, kimin bir gereksinimi olduğunu duydumsa yardıma koştum; dostlarıma iyilik edeyim diye paramı, malımı dalga dalga akıttım; elimin açıklığı yüzünden kendim yoksulluğa düşünce, bir zamanlar önümde sürünen, benden bir işaret dilenen adamlar beni tanımaz, bana bakmaz oldular; eskiden bana tapındıklarını unuttular da şimdi sokakta yanlarından geçsem başlarını bile çevirmiyorlar. Hani eski mezar taşları vardır, yolun kenarına devrili vermişlerdir, kimse merak edip üstündeki yazıyı bile okumaz, ben de işte öyle bir mezar taşma benzedim. Kimi de beni uzaktan görünce gerisingeri dönüveriyor, bir uğursuzluk getiririm diye

korkuyor. Oysaki eskiden bana bir kurtarıcı diye bakar, benden her iyiliği beklerlerdi.

İşte ben, geçirdiğim o felaketler yüzünden bu ıssız tarlaya geldim, arkama bu deri mintanı giydim, günde dört obolos alacağım diye toprağı belliyorum. Bu ücra yerde kazmamla başbaşa, acı acı düşüncelerimi söyleyip duruyorum. Ama rahatım burada, hiç değilse o heriflerin suratlarını, hiç hak etmeden yükselip zenginleşmelerini görmüyorum; beni asıl işte o durumu görmek çileden çıkarıyor! Ben görmeyince içim rahat eder ya, sen, ey Kronos'la Rheia'nın oğlu, sen nasıl dayanıyorsun? Hele bir silkin de uyan uykudan; senin uykun Epimenides'inkini de geçti. Uyandır yıldırımını da Oita tepesindeki ateşle tutuşturuver, alevler parlсын, genç, erkek bir Zeus'un öfkesiyle gözler kamaşsın. Bak, Giritliler senin için öldü diye bir masal uydurup sana bir de taş dikmişler,¹ sen daha böyle aldırıışsızlık edersen herkes inanacak o masala!

ZEUS. – Attikos'ta, Hymettos dağının eteğinde homurdanıp duran bir adam var, Hermes, kimdir o? Üstü başı pis, toz duman içinde; arkasına da deriden bir mintan giymiş. İki büklüm olmuş, galiba toprağı kazıyor... Pek geveze, pek küstah bir herif; bir feylesof olmalı, yoksa bize karşı böyle densizce sözler söyleyemezdi.

HERMES. – Ne diyorsun baba? Sen Timon'u, Kolyttos'lu Ekhekratides'in oğlu Timon'u tanıyamadın mı? Hani zengin bir adamdı, babasından zengin değildi de sonradan zengin olmuştu, bize kurbanlar keser, saçılar saçardı, Diasia bayramlarını² gider, onun evinde geçirirdik.

---

1 Minos'un mezar taşında: "Zeus'un oğlu Minos'un mezarı" diye yazılıymış, zamanla ilk sözcük silinmiş, "Zeus'un mezarı" demek olan son sözcükler kalmış. Giritliler işte bunun için "Zeus öldü" derlermiş.

2 "Atinalıların 'Zeus Meilikhios', yani 'Bal Zeus' adında kutladıkları bir bayramları daha vardır ki buna Diasia derler, kentin dışında kutlanır. Bütün

ZEUS. – O mu? Ne kadar da değişmiş!.. Yakışıklı, zengin bir adamdı, birçok dostları vardı, onlarla birlikte yaşırdı... Ne olmuş da bu duruma düşmüş? Kurumuş, bitmiş... Elindeki iki dişli belin ağırlığına bakılırsa toprak da kendinin değil, günde-likle çalışıyor.

HERMES. – Eli açıklığı, insanları sevmesi, yoksullara acıması yüzünden bu duruma düştü diyorlar ya, doğrusunu istersen budalalığı, saflığı yüzünden böyle oldu; dostun iyisini kötüsünden ayırdetmeyi bilemedi; iyilik ettiği adamların hep birer kurt, birer karga olduğunu göremedi... Başına bir sürü akbaba üşüşmüş, karaciğerini kemiriyor, varını yoğunu harcatıp sömürüyorlardı; zavallı adam, onların ne olduklarını anlayamadı, gerçekten birer dost, vefalı birer yar sandı. Onlarsa etini yediler, kemiklerin içindeki iliği de son damlasına kadar emdiler, sonra onu öyle kupkuru koyup gittiler... Ağacın bir kökünü bile bırakmadılar... Şimdi onu tanımıyor, yüzüne bakmıyorlar. Niçin baksınlar? Artık ne yararı dokunur onun? Bu durumunu biliyorlar da içlerinden bir yardım edeyim diyen çıkmıyor. İşte bu gördüğün duruma düştü o... Utancından kentte oturamıyor, eline bir bel aldı, arkasına deriden bir gömlek giydi, tarlalarda çalışıyor. Keremiyle zenginleştirdiği kimselerin şimdi yanından geçerken yüzüne bakmadıklarını, adının Timon olduğunu bile anımsamadıklarını görür de ne yapar o adam? Böyle şeyler kimin gücüne gitmez, kimi acı acı söyletmez?

ZEUS. – Doğrusu acınmayacak adam değil; onu öyle bırakamayız. Başına gelen felakete ne kadar öfkelenirse yeridir. Bizim

---

ulus kentten çıkıp kurbanlar keser; ama birçok kimseler de canlı hayvan yerine ülkede kullanılan birtakım ungunları sunarlar.” Thukydides, Peloponnesos Savaşı, I, 126. Thukydides’in yorumcusuna göre o ungunlar, unla zeytinyağından yoğurulup öküz biçiminde pişirilmiş çöreklermiş.

için koca koca boğalar, keçiler kesip butlarını yakmıştı, kokusu hâlâ burnumda... Onun sunduğu kurbanları unutursak bizim de o alçak dalkavuklardan farkımız kalmaz. Ama ne yaparsın, Hermes? İş çok; yalan yere yemin edenlerin, haydutların, zorbaların gürültüsünden baş alamıyoruz ki! Bir yandan da tapınaklarımızı soyuyorlar, en büyük günahlardan çekinmiyorlar, bir dakika gözümüzü yummaya bırakmıyorlar. Hep onlarla uğraşacaksın, bütün zamanını onları kollamakla geçireceksin! Kolay iş mi?.. İşte bu yüzden ne zamandır Attikos ülkesine bakmamıştım; hele Atinalılar arasında felsefeyle söz kavgaları alıp yürüyle beri onlara bakmayı içim hiç istemiyor; birbirleriyle öyle çekişip bağırıyorlar ki artık yakaranların sesini duymuyoruz. Ya kulaklarını tıkayıp kollarını kavuşturacaksın, ya da bilmem hangi erdem üstüne, tin ten üstüne, daha birtakım budalalıklar üstüne uzun uzun söylevler dinleyeceksin! Ben de işte o yüzden bu zavallı adamcağızın başına gelenleri görmemişim, yoksa durumuna aldırılmayacak adam değil.

Sen, Hermes, yanına Plutos'u¹ al, koş Timon'a. Plutos'a söylersin, Hazine'yi de götürsün, ikisi de Timon'dan ayrılmasınlar. Timon'un iyi adam olduğu belli, onları alıkomamak, ille evinden savmak ister, öyle kolay kolay gitmesinler. Dalkavuklar alayının nankörlüğüne gelince, onunla başka bir zaman uğraşırız; hele bizim yıldırımını bir onaralım, sonra onların da cezasını verimiz. Geçenlerde Anaksagoras adında bir bilgici, çömezlerini toplamış: "Tanrılar yoktur, hiçbir zaman da olmamıştır" diye tutturmuştu; öfkelenim, başına yıldırımını saldım. Ama değdiremedim; Perikles elini uzatmış, herifi koruyordu. Yıldırım gitti, Dioskur'lar tapınağına çarptı, yakıp kül etti, az kalsın kendisi de paramparça olacaktı. Kurtuldu, ama en büyüklerinden iki dili kırılmış. Onları yapıp bilemek ister... Hele o dalkavuklar alayı Timon'un gene

---

1 Plutos: zenginlik.

zenginleştğini, para içinde yüzdüğünü görsünler, şimdilik onlara yeter bu ceza.

HERMES. – Bağırmanın, ileri geri söylenmenin de iyiliği varmış meğer! Yalnız avukatların değil, yakaranların da işine yarıyormuş! Timon yakarırken sesini yükseltti, içindekileri açıkça söyleyip döktü diye yoksulken birdenbire zengin oluverecek, hem de ne zengin! Homurdandığı için Zeus'un dikkatini çekebildi. Başını eğip sessiz sessiz toprağı belleseydi, ırgatlıktan kurtulamazdı, kimse bakmazdı haline.

PLUTOS. – Söyleyeyim sana Zeus, ben Timon'a gidemem.

ZEUS. – Neden gidemezsin Plutos'çuğum? Sana git diye ben buyuruyorum.

PLUTOS. – Gidemem Zeus, çünkü ben onun evindeyken beni horluyor, dışarılara çıkarıyor, benim gibi bir baba dostunu bin parçaya bölüyordu; hani ben ateşmişim de elini yakarmışım gibi bir maşayla tutup da atması eksikti! Ben gene onun evine gideyim de asalakların, dalkavukların, kötü karıların eline mi düşeyim? Sen beni bir yere göndereceksen Zeus, değerimi bilecek, bana bakacak, gözlerinde benim bir değerim olacak kimselere gönder; kadir kıymet bilmez, ellerine geçeni çarçur eden o budalalar da, bırak yoksulluk içinde kalsınlar; yoksulluğu bizden üstün tutuyor, onun verdiği iki dişli belle keçi postuna katlanıyor; bir zamanlar on talanton'u birden bağışlayıverdiklerini unutup günde dört obolos kazanmaya çalışıyor, bahtlarına boyun eğiyorlar.

ZEUS. – Timon artık öyle şey yapmaz. Büsbütün de taştan değilse seni yoksulluktan üstün tutması gerektiğini o iki dişli bel ona çoktan öğretmiştir. Ama ben sana şaşıyorum: seni sımsıkı kapatmamış, kimselerden kıskanmamış, kapılarını açıp bildiğin gibi girip çıkmaya bırakmış diye Timon'a kızılıyorsun. Kaç kez de geldin, seni bir yere kapatıp üstünden kilitliyorlar, kapıları mühürlüyorlar,

bir parçacık olsun ışığa çıkarmıyorlar diye zenginlerden yanıp yakındın. Benim karşıma gelip söylendin: “Karanlıkta yaşamak boğuyor beni, dayanamıyorum; tasadan, kaygıdan betim benzim sapsarı kesildi, sabah akşam saymaktan ellerime yel girdi, bir yolunu bulur bulmaz kaçacağım o heriflerin evinden!” dedin. Seni tunçtan ya da demirden bir odaya kapatıyorlar, Danae gibi kız kalıyorsun, biri Faiz, biri de Hesap adında çöp atlamaz iki yavuz lalanın sopası altında büyütülüyorsun diye az mı kızdın? Az mı köpürdün? Senin anlattığına göre, pek gülünçmüş o zenginlerin tavırları; sana çıldırasıya tutkunlarmış, seni istedikleri kadar öpüp okşayabilirlermiş, gene de dokunmazlar, hep kapıya, kilide bakıp dururlarmış. Sen onları, arpayı kendi de yemeyen, ata da yedirmeyen köpeğe benzetir: “Onlar için zevk, zenginliklerinin tadını çıkarmak değil, ellerindeki paradan başkalarını yoksun bırakmaktır” derdin. “Hep biriktiriyorlar, gözlerine uyku girmiyor, bana bakıyorlar, beni kendi kendilerinden bile kıskanıyor, kendilerinden bile esirgiliyorlar” diye onlarla alay da ederdin. Senin anlattığına göre efendi kör bir kandilin ışığında faizleri hesap eder dururken bir kölesi, ya da kahyası kilere girer, vur patlasın, çal oynasın eğlenirmiş, nefret ettiği efendisine güler dururmuş... Eskiden zenginler için böyle der, ellerinden kurtulmak isterdin; şimdi de kalkmış, onlara benzemediği için Timon’dan yakınıyorsun. Ne demek bu?

PLUTOS. – İyice bir incelersen, Zeus, benim zenginlerden yakınmakta da, Timon’dan yakınmakta da haklı olduğumu anlarsın. Doğrusunu söyle: Timon’un bana hiç aldırış etmemesi, bana hiç bakmaması, beni sevmesinden ileri gelirdi diyebilir miyiz? Ötekiler, beni karanlık yerlere kapatıp boyuna büyüttmeye, semirtmeye, tombullaştırmaya çalışanlarsa bence birer delidir; bana kendileri dokunmadıkları gibi kimseler de görmesin diye gün ışığına çıkarmıyorlar, hakaret değil mi onların bana ettikleri? Ne

suçum var benim? Beni ne diye öyle zincire vurup çürütüyorlar? Hiç düşünmüyorlar ki kendileri akşama sabaha gidecek, beni bir mirasçıya bırakacaklar... Bence onların yaptığı da doğru değildir, beni kolayca elden çıkaranların yaptığı da doğru değildir; ikisinin ortası doğrudur: akıllarını başlarına toplansınlar da zenginliklerini ne çarçur etsinler, ne de el değdirmekten korksınlar. Ben sana bir örnek söyleyeyim de Zeus, sen ona göre yargıla. Adamın biri genç, güzel bir kadın bulmuş, nikah edip almış: ona hiç göz kulak olmazsa, hiçbir kıskançlık göstermezse, gece gündüz istediği yere gitmesine, herkeslerle düşüp kalkmasına izin verirse, daha da ileri gidip karısını kendi eliyle kötülüğe sürükler, evinin kapısını açıp karısını ele güne peşkeş çekerse, sen o adam karısını seviyor diyebilir misin? Diyemezsin Zeus, sen kendin de kaç kez sevdin, gönül verdin, bilirsin sevginin ne olduğunu.

Ama o adam, kendisine çocuk yetiştirsin diye nikah edip aldığı karısına, gül damlası gibi o kızcağıza elini değdirmez, kimsenin de bakmasına izin yermese, bir yere kapatıp onu öyle kız olarak çocuksuz bırakırsa, sonra da gelip: “Ben karımı seviyorum, ona aşkımdan betim benzim soldu, uykusuzluktan gözlerim çökerdi!” derse, sen onun yaptığını doğru bulur musun? Nikahla aldığı karısına çocuklar doğurtacağına, bütün ömrünce Yasacı tanrıçaya toyunçalık etsin diye almış gibi gül yanaklarını soldurmasına delilik demez misin? Ben de işte buna kızıyorum: kimi beni ayağıyla itiyor, yiyip bitiriyor, kimi de pazardan aldığı köle gibi götürüp zincire vuruyor.

ZEUS. – Ne diye kızarsın o adamlara Plutos? Hepsi de cezalarını görmüyorlar mı? Kimi, Tantalos gibi, ne yiyor, ne içebiliyor, dili dışarıda, altınlarına bakıp duruyor; kimi de Phineus’a benziyor: lokmasını tam yutacağı sırada Harpya’lar gelip boğazından alıveriyorlar... Ama sen şimdi git Timon’un yanına, artık uslandı o.

PLUTOS. – Yani beni artık çabucaktan bitirivermeyecek mi? Elinde sanki delik bir sepet varmış da beni oraya koyuyorlarmış, sepetten dalga dalga akıp da kendisini boğuvermemden korkuyormuş gibi beni hemen alır, atıverirdi... Bana öyle geliyor ki ben gene Danaos kızlarının fiçısına su götürüyorum: dipsiz bir fiç, su daha konmadan akıp gidecek; fiçının dibini de pek geniştir hani, her yana saçır suları...

ZEUS. – Peki, Timon fiçının dibindeki deliği kapatmazsa kapatmasın, sen de çabucak akar, kurtulursun, o da tortuya elini daldırır, deri mintaniyle üç dişli beli gene bulur... Şimdi siz gidin de zenginleştirin onu. Sen, Hermes, dönerken Etna dağından Kyklop'ları çağırmayı unutma, gelsinler de benim yıldırımını onarsınlar; bugünlerde onun bilenmiş olması gerek.

HERMES. – Haydi Plutos, gidelim biz. O da ne? Sen topallıyor musun? Senin kör olduğunu bilirdik ya, topal olduğunu duymamıştım.

PLUTOS. – Her zaman topallamam Hermes, ama Zeus beni bir yere yolladı mı, nedendir bilmem, bana bir ağırlık çöker, bir türlü yürüyemem, iki ayağımı birden aksamaya başlar, o kadar ki gideceğim yere zor varırım, beni bekleyen adamı yaşlanmış bulurum. Bir de onun evinden ayrıldım mı, işte o zaman görmeli beni: iki omuzumda kanatlar biter de düşlerden bile hızlı giderim. Önümdeki engel kalkar kalkmaz koşuyu kazanırım, koşu yerini öyle de hızlı geçerim ki seyircilerin çoğu beni görmez bile!

HERMES. – Doğru değil bu senin dediğin: öyle kimseler bilirim ki daha dün kendilerini asmak için ip almaya paraları yoktu, bugün zengin olmuş, har vurup harman savuruyorlar; dün binecek eşekleri yoktu, bugün ak atlar koşulmuş arabalara biniyorlar; arkalarına kızılar giyiyor, parmaklarına altın yüzükler takıyorlar... Kondukları bolluğun bir düş olmadığına, öyle sanıyorum ki kendileri de pek inanamaz.

PLUTOS. – Ha! O senin söylediğin başka, Hermes. Ben onların evine yürüyerek gitmem ki! Hem beni onlara Zeus değil, Pluton¹ gönderir. Pluton da zenginlik saçar, onun da büyük büyük bağışları vardır.² Adından da belli değil mi nasıl olsa? Ben onun buyruğuyla bir evden başka bir eve gidecek miyim, beni bir taş parçası ya da bir fildişi üstüne yatırırılar, iyice mühürlerler, sonra bir sedyeye koyup götürürler. Ölüyü evin karanlık bir odasına kapatıp üstüne bir çarşaf atıverirler; kediler onun başında hırlayadursun, beni meydana götürürler. Orada beni bekleyenler vardır. Hem de nasıl beklerler, bilir misin? Hani kırlangıcın yavruları analarını nasıl bekler, görünce de nasıl cıvıldarlar, işte onlar da beni öyle bekler, görünce öyle cıvıldaşırlar! Mührü koparıp ipi keserler, vasiyetname açılır, yeni efendimin kim olacağı anlaşılır. Yeni efendim eskisinin ya yakınlarından biri, ya bir dalkavuşu, ya da her türlü ahlaksızlığına hizmet etmiş bir uşaktır. Suratı traşlı bir herif; ama yaşı geçkin de olsa efendisinin gönlünü etmeyi bilmiş, ona tattırdığı zevklerin karşılığını alır... O yeni efendim beni alır, koşarak evine götürür, adını da değiştirir. Artık o bir Pyrrhi-as, bir Dromon, bir Tibios değil, bir Megakles, bir Megabyzos, bir Protarkhos olur; kendini eski köle adıyla çağırtır mı hiç!.. Ötekiler de meydana ağızları açık kalakalırlar, birbirlerine bakar dururlar. Ne yaparlar? Nasıl yas tutarlar? Balık ağdan kaçmış, hem de o kadar para harcanıp takılan yemi almış götürmüş... Gelelim bizim mirasyediye: o kalın derili kaba herif, bir ayak

- 1 Pluton, Ahret tanrısıdır, onun adı da, “zenginlik” demek olan Plutos’un adına benziyor; Plutos’un: “Adından da belli değil mi?” diye alay etmesi bu benzerlik yüzündendir.
- 2 Plutarkhos’un anlattığına göre Solon, dostlarından Konon’a, Klinias’a, bir de Hipponikos’a borçları bağışlayacağını, kimsenin de toprağına dokunmayacağını söylemiş, bunun üzerine onlar da zenginlerden borç alıp parayı toprağına yatırmış, böylece zengin olmuşlar.

kösteği görünce titreyen, sokaktan bir geçenin kırbaç şaklattığını duysa hemen kulak kabartan, değirmene Demeter tapınağıymış gibi bakan o köle, benim üstüme atılır, çekilmez bir adam olur; kimselerle geçinmez, özgür insanlara ağır ağır sözler söyler, eski kapı yoldaşlarını kırbaçlatır, kendi de onlara efendilik taslar... En sonunda, ya bir kaltağın tuzağına düşer, ya at yetiştirmeye kalkar, dalkavukların dediklerine kapılır. Bir dinlemeli o dalkavukları! Meğer o eski köle, güzellikçe Nireus'tan, soyca Kekrops'la Kodros'tan, akılca Odysseus'tan üstünmüş! Zavallı, bunları duydukça kendinden geçer, yıllarca yalancılığıyla, ahlaksızlığı, hırsızlığıyla, türlü düzenleriyle kazandığını çabucak yitiriverir.

HERMES. – İyi anlattın! Hepsinin de sonu aşağı yukarı öyle oluyor. Ama ben sana bir şey sorayım: sen körsün, gözlerin görmez, yolunu nasıl buluyorsun? Zeus'un zenginliğe yaraşır bulup da seni gönderdiği adamları nasıl tanırırsın?

PLUTOS. – Hele şu sorduğuna bak! Kim demiş yolunu bulur da yaraşan kimseleri tanımam diye? Hayır Hermes, hayır! Ben yolumu bulsam, kimler zenginliğe yaraşır, görüp de anlasam, hiç Aristides'i bırakır da Hipponikos'a, Kallias'a, daha ne bileyim, ciğerleri bir obolos etmez o kadar Atinalıya gider miydim?

HERMES. – Öyleyse Zeus seni yeryüzüne gönderdiği zaman sen ne yapıyorsun?

PLUTOS. – Ne mi yapıyorum? Aval aval dolaşıyorum. Sonunda görmeden birine çarpıyorum, o da beni tuttuğu gibi evine götürüyor, kendine mal ediyor, öyle bir nimete konduğu için de, Hermes, sana şükrediyor.

HERMES. – Demek Zeus'u aldatıyorsun sen? O, sana ne buyurduysa onu yapıyorsun, zenginliğe yaraşır bulduğu kimseleri zenginleştiriyorsun sanıyor, oysaki sen onun dediklerine hiç aldırıyorsun.

PLUTOS. – Elbette öyle olacak, a Hermes’çiğim! Benim kör olduğumu bilmiyor mu? Ne diye kalkar da beni, bulunması o kadar zor alan bir şeyi aramaya gönderir? Senin erdem dediğin nice zamandır ortadan kalktı; öyle küçüldü, öyle görünmez oldu ki Lynkeus bile gelse, o keskin gözleriyle hemen görüp bulamaz. Bilirsin ki iyi kişiler azdır, devletin büyük işlerinin başına geçmiş kötüleri sorarsan, saymakla bitmez... Ben işte öyle dolaşıp dururken onlardan birinin ağma düşüveririm.

HERMES. – Peki, ama onları bir de bıraktın mı, kolayca kaçıveriyorsun; yolu görmeden nasıl beceriyorsun bunu?

PLUTOS. – O başka! İş kaçmaya gelince gözlerim de görür, ayaklarım da çevikleşir.

HERMES. – Bir şey daha sorayım. Senin gözlerin kör, üstelik benzin uçuk, ayakların tutuk. Durum böyleyken sen ne yapıyorsun da bu kadar kişiyi kendine âşık ediyorsun? Herkesin gözü sende; seni elde edebilenler kendilerini mutlu sayıyor, elde edemeyenlerse yaşamaya katlanamıyorlar. Nice kimseler bilirim, sen kendilerine bir kez olsun bakmadın diye, hor gördün diye, “kendilerini ifritler dolu denizin uçurumlarına atmış, dik kayalardan aşağı salmışlardır.”¹ Sözüme sen de darılmaz, hak verirsin: senin gibi bir güzele âşık olmak için insanın bir Rheia toyunu gibi deli olması gerektir.

PLUTOS. – Onlar benim körlüğümü, topallığımı, türlü eksikliklerimi görürler mi sanıyorsun?

HERMES. – Nasıl görmezler? Onların da mı gözleri kör?

PLUTOS. – Yoo Hermes’çiğim, kör değil gözleri; ama zamanımızda her yerlere yayılmış olan bilgisizlik, yanılma, gözlerini bir perde gibi kapatıyor. Doğrusu ben de, onların karşısına çıkarken büsbütün çirkin olmayayım diye yüzümü güzel

---

1 Tırnak içindeki sözler, ozan Theognis’ten alınmıştır.

bir maskeyle örtüyor, sırmalar kuşanıyor, elmaslar takıyorum; beni gerçekten güzel sanıp gönül veriyorlar, elde edemezlerse de dertlenip ölüyorlar. Beni onlara çırılçıplak bir gösteren olsa, elbette onlar da yanıldıklarım, pek çirkin, biçimsiz bir şeye gönül verdiklerini anlarlar.

HERMES. – Ama seni elde edip de yüzünde bir maske olduğunu gördükten sonra da yanılmaları bitmiyor ki! Gene de direnmiyorlar, o maskeyi atmaktansa başlarını vermeyi uygun buluyorlar... O nasıl oluyor? İçeriden baktıktan sonra da senin güzelliğinin sahte olduğunu anlamıyorlar değil ya! Anlamaz olurlar mı hiç?..

PLUTOS. – Eee Hermes'çiğim, benden yana olan, benim için çalışan bazı şeyler var da o yüzden direnirler.

HERMES. – Neymiş o şeyler?

PLUTOS. – Anlatayım sana: bir kimse beni ilk kez görüp de kapısını açtı, beni içeri aldı mı, benim arkamsıra, kibir, delilik, böbürlenme, gevşeklik, küstahlık, yanılma, daha birtakım eksiklikler de kendilerini göstermeden giriverirler. Bütün o eksiklikler bir kez o adamın ruhunu kavradılar mı, artık o, hayranlığa değmeyecek şeylere hayran olup kaçınılacak şeyleri aramaya başlar; bütün o eksikliklerin babası, anası olan beni de hep onların arasında gördükçe hayran hayran bakar, beni savmaktansa her sıkıntıya katlanır.

HERMES. – Sen ne kadar da kaypaksın Plutos! Tutmak zor seni, hep kaçmaya hazırsın! Şöyle ele gelir bir yerin yok: yılan gibi, yılanbalığı gibi, insanın avucundan kaçveriyorsun. Ama Yoksulluk senin gibi değil: o yapışkan, tutulması da kolay; bütün bedeninden sanki olta kancaları fıskırıyor, bir kimse yaklaşımayagörsün hemen tutuluveriyor; kurtulmak da çok zor... Ama biz böyle gevezelik ede ede bir şeyi unuttuk.

PLUTOS. – Neymiş unuttuğumuz şey?

HERMES. – Hazine'yi almadık yanımıza; ilk işimiz o olmalıydı.

PLUTOS. – Üzülme sen ona. Ben göğşe, sizin yanınıza dönerken Hazine'yi toprağa gömüp bırakırım; kapıyı kapatıp içeride oturmasını, benim sesimi işitmeden kimseye açmamasını tembih ederim.

HERMES. – Artık giriyoruz Attikos ülkesine; sen benim eteğimden tut gel arkamsıra, Timon'un oturduğu ıssız yere götürürüm seni.

PLUTOS. – Beni sen götürdüğüne iyi ediyorsun, Hermes; sen beni bırakırsan ben gene aval aval dolaşır, belki de bir Hyperbolos'un, bir Kleon'un¹ eline düşerim. Bu gürültü de ne? Taşa çarpan bir demir sesi geliyor.

HERMES. – Timon burada işte, dağlık taşlık bir toprağı bellemeye çalışıyor. Yanında da Yoksulluk var, İş var, Katlanma, Bilgelik, Yürekliik var, yani senin anlayacağın, Açlık'ın bayrağı altına toplananların hepsi onun dört yanını sarmış. Doğrusunu istersen, seninkinden güzel bu alay.

PLUTOS. – Gidelim, Hermes, gidelim biz buradan. Yanına öyle bir ordu toplamış bir adama bizim elimizden ne gelir ki?

HERMES. – Ne yapalım? Zeus gideceksiniz dedi; hemen yılıp geri dönemeyiz ya!

YOKSULLUK. – Hey, Argos'u öldüren tanrı! O adamı elinden tutmuş, nereye götürüyorsun?

HERMES. – Zeus bizi buraya, Timon'a gönderdi.

YOKSULLUK. – Ya! Öyle mi? Benim Timon'u Gevşeklik'in elinden bozulmuş bir durumda alıp şurada gördüğün Bilgelik'in, İş'in eline verişim, saygıdeğer, iyi bir adam edişim boşunaymış

---

1 Hyperbolos'la Kleon, halkı kandırmakla tanınmış siyaset adamlarındandır.

demek! Siz Yoksulluk'u büsbütün mü hiçe sayıyorsunuz da böyle horlamaya kalkıyorsunuz? Ben bu adamı erdeme alıştırayım, kusursuz bir insan edeyim, sonra Plutos gelip onu elimden alsın, yakasını gene Küstahlık'ın, Kibir'in eline versin, onu gene eski Timon'a döndürsün, bir alçak, bir deli etsin, gene bir kadına çevirsin, reva mıdır bu sizin ettiğiniz? İler tutar bir yeri kalmayınca gene bana vereceksiniz, değil mi?

HERMES. – A Yoksulluk! Bize ne darılıyorsun? Zeus öyle buyurdu.

YOKSULLUK. – Peki, gidiyorum ben. Siz, İş, Bilgelik, hepiniz, gelin arkamsıra. Bu adam, benden ayrılmanın ne demek olduğunu, neler yitirdiğini anlar günün birinde. Ben ona yardım ediyor, en yüce erdemleri öğretiyordum; derslerimle bedenini güçlendirdim, yüreğini pekleştirdim, onu gerçekten bir adam ettim. İçine bir daldı mı, gereksiz şeylere birer yabancı diye baktı, odların birer yabancı olduklarını anlamıştı.

HERMES. – Gittiler işte. Haydi, Plutos, yaklaşalım biz.

TİMON. – Bu keratalar da kim? Ne işiniz var sizin burada? Gündeliğini kazanmaya çalışan bir ırgattan ne istersiniz? Ama beni rahatsız etmenin iyi bir şey olmadığını ben şimdi gösteririm size. Sizi edepsizler sizi! Ben şimdi sizin başınıza kesek yağdırayım, taş yağdırayım da anlayın siz!

HERMES. – Dur Timon, atma bizim başımıza bir şey! Biz insan değiliz, bizi dövdüğüne pişman olursun. Ben Hermes'im, bu yanımdaki de Plutos; Zeus senin yakarmalarını duymuş, bizi o gönderdi. Al, gene zenginliğe kavuş da ömrün aydın olsun.

TİMON. – Biz birer tanrıyız diyorsunuz ya! Ben sizin tanrılığınıza bakmam, sizi de inim inim inletirim. Bu dünyanın insanlarından da nefret ediyorum, tanrılarından da! Hele şu kör yok mu? Kim olursa olsun, şunun kafasını belimle bir kırayım diyorum.

PLUTOS. – Zeus aşkına Hermes, gidelim biz buradan! Bu adam öfkesinden kudurmuşa dönmüş, bir bela gelecek başımıza.

HERMES. – Budalalık etme Timon; bu hoyratlığı, yabanılığın bırak, uzat ellerini, Zeus'un gönderdiği kısmeti al da gene zengin ol, Atinalıların içinde gene en yücesi ol. Ama bu sefer açma onlara keseni, o nankörlerin hepsine yukarıdan bak, birini sokma yanına.

TİMON. – Benim gereksinimim yok size, rahat bırakın beni. Zenginlik olarak, elimdeki şu iki dişli bel yeter bana. Zaten yanıma bir gelen olmazsa, ben kendimi insanların en mutlusu sayıyorum.

HERMES. – Sen bu kadar da yabanıl mısın, arkadaş? “Bu sert, yaman sözleri Zeus’a söyleyeyim mi?”¹ İnsanlardan nefret etmekte hakkın var, sana çok ettiler; ama tanrılardan ne diye nefret edersin? Bak! Biz düşünüyoruz seni.

TİMON. – Peki Hermes, sana da, Zeus’a da çok çok teşekkür ederim, var olun! Ama ben bu Plutos’u alamam yanıma.

HERMES. – Neden?

TİMON. – Neden olacak? Eskiden benim başıma az bela mı getirdi? Beni dalkavuklara kaptırdı, evime alçakları doldurdu, bana karşı kıskançlığı uyandırdı, beni gevşetip ahlakımı bozdu, herkesin bana kin gütmesine yol açtı; bütün bunlar yetmiyormuş gibi, günün birinde beni koyup gidiverdi. Yoksulluk, o vefalı, gönlü temiz Yoksulluk’sa beni en erkekçe işlere alıştırdı, bana doğruyu açıkça söyledi, bana ne gerekse onu bana işimle kazandırdı, bir yığın yabancı şeyden yüz çevirmeyi, ne umuyorsam yalnız kendimden ummayı bana o öğretti. Ben asıl zenginliğimin, dalkavukların yaltaklanmalarıyla, çaşıtlar korkusuyla da, halkın öfkesi, meclisin oylaması, tyrannos’un tuzaklarıyla da elimden

---

1 Bu söz, İlion Destanı’ndan bir dizenin alaylı bir yankısıdır.

alınamayacak asıl iç zenginliğimin değerini onun sayesinde anladım. Çalıştım, gücüm kuvvetim yerine geldi, şu gördüğün tarlayı belliyorum; kentin bütün dertlerinden, bütün sıkıntılarından uzak yaşıyor, geçinmeme yetecek ekmeği kendim kazanıyorum. Bu iki dişli bel, bana her istediğimi veriyor. Sen, Hermes, dön gerisingeriye; o Plutos'u da Zeus'a götür. Bana gelince, benim bu dünyada bir tek dileğim var: bütün insanların, ayrısız gayrısız hepsinin, inim inim inlediklerini görmek.

HERMES. – Söyleme öyle, Timon; insanların hepsi de ağlayıp inlemeleri istenecek kadar kötü değildir. Hele sen bu çocukça öfkeyi bırak da al Plutos'u. “Zeus'un bağışları öyle hor görülecek şeyler değildir.”¹

PLUTOS. – İznin olursa, Timon, ben de kendimi savunmak için bir çift söz söyleyeyim. Öfkelenmeden dinler misin beni?

TİMON. – Söyle, ama kısa kes, edebiyatçı denen edepsizler gibi asıl diyeceğine başlamadan bin dereden su getirme. Kısa söylersen, Hermes'in gönlü hoş olsun diye dinlerim seni.

PLUTOS. – Sen bana çok suçlar yükledin, onun için benim de belki uzun uzun söylemem gerekirdi ya, ben gene kısa kesiyim. Benden kötülük görmüşsün, doğru mu? En büyük zevkleri sana ben tattırdım, benim sayemde herkesten saygı gördün, başa geçtin, şölenlerde başına taç giydin, eğlendin. Benim sayemde herkesin gözü sana dikildi, seni kutladılar, hep senin yanına üşüştiler. Dalkavuklardan yakmıyorsun, haklısın, ama suç bende mi? O herifler seni övdüler, büyülediler diye beni bırakıverdin o alçaklara. Onları hep bana tuzak kurmaktı. Beni onlardan korumadığın için yakınmak asıl benim hakkım değil mi? Bir de kalkmış, benim için hayırdır, vefasızdır, koyup gider diyorsun; asıl sen beni evinden savmak için elinden geleni yaptın, beni

---

1 Bu da İlion Destanı'ndan.

baş aşağı kapıdışarı ettin. İşte o yüzden Yoksulluk, o senin pek sevdiğin Yoksulluk geldi, benim sana giydirdiğim yumuşacık elbiseleri arkandan çıkarıp sana bu deri mintanı giydirdi. Hermes söyleseydin: Zeus bana buraya gelmemi buyurunca: “O adam beni çok horladı, gidemem ben ona!” diye çok direndim.

HERMES. – Görüyorsun ya Plutos, ne kadar yumuşadı. Artık korkma sen, kal burada. Sen, Timon, toprağı belleyedur; sen de Plutos, Hazine’yi çağır, belin ucuna geliversin; nerede olursa olsun, duyar senin sesini.

TİMON. – Peki Hermes, dinleyeyim sözünü de gene zengin olayım. Tanrılar buyurmuş bir kez, elden ne gelir? Ama başıma ne dertler açtığını sen de görüyorsun. Şimdiye kadar mutluydum, kaygısız yaşıyordum; şimdi sen bana bir yığın altın veriyorsun, yani ben bir kötülük etmeden sen beni sayısız tasalara sürüklüyorsun.

HERMES. – Benim gönlümü hoş etmek için buna da katlanıver Timon. Ne kadar acı olursa olsun, sesini çıkarma, yanıp yakınma ki dalkavuklar kıskançlıklarından çatlasınlar. Ben artık dönüyorum göğe, daha Etna dağına da uğrayacağım.

PLUTOS. – Hermes gitti, kanatlarının sesini duydum da ondan anladım. Sen kal burada. Ben giderken sana Hazine’yi göndereceğim. Sen kaz toprağı. Ey altın Hazine! Seni çağırıyorum, şu Timon’u dinle, ver kendini ona... Sen kaz Timon, iyice kaz. Ben sizi başbaşa bırakıp gidiyorum.

TİMON. – Haydi benim iki dişli belim, yorulmaya gelmez, çalışmalı; biz şimdi yerin dibinden Hazine’yi çıkaracağız... Hey mucizeler tanrısı Zeus! Hey Rheia’nın toyunları! Hey kazanç tanrısı Hermes! Nereden çıkıyor bu kadar altın? Yoksa ben uykudayım da bir düş mü görüyorum? Uyanınca sakın gene kömür bulmayayım? Hayır, ben uyumuyorum, bunlar da gerçekten altın, hem de külçe değil, kırmızı kırmızı, çil çil liralalar! Ne kadar

da ağır!.. Bakımına doyum olmuyor! “Ey insanlara tanrıların en güzel bağışı olan altın!”¹ “Sen yanan bir ateş gibi gece gündüz parlıyorsun!”² Gel, ey benim sevgili, sevimli dostum. Bir zamanlar Zeus altın olarak dünyaya inmiş derler, inandım şimdi. Böyle güzel bir âşğın damdan indiğini görür de hangi kız kucağını açmaz? Ey Midas, ey Kroisos, ey Delphoi tapınağına getirilen saçılar, siz Timon’un yanında, Timon’un zenginlikleri yanında nesiniz ki! İranlıların hakani da benimle eşit olamaz. Ey benim iki dişli belimle deri mintanım, sizi ben artık Pan tanrıya adıyorum. Ben şimdi bu üçra tarlayı satın alırım, küçük bir kule³ yaptırıp altınlarımı saklarım, kendim de o kulede yapayalnız otururum, ölünce de beni oraya gömerler. Artık benim için, bütün ömrümce değişmeyecek bir tek yasa vardır: kimseyle düşüp kalkmamak, insanlarla tanışıp konuşmamak, hepsinden nefret etmek. Dost, konuk, arkadaş, acımak gibi sözlerin benim için hiçbir anlamı olmayacak. Ağlayanlar varmış diye üzölmek, yoksulların yardımına koşmak, benim için yasaya saygısızlık etmek, en büyük suçu işlemek olur. Kurtlar gibi bir başıma yaşayacağım, Timon’un Timon’dan başka dostu olmayacak. Bütün öteki insanlara birer düşman, birer alçak diye bakacak, onlara el sürmeyi bile kendim için bir günah sayacağım. İçlerinden bir tanesini gördüğüm gün, benim için en uğursuz gün olacak. İnsan olarak taştan, tunçtan yontular yeter bana. Elçi göndersinler, onu da yanıma sokmam, hiçbir işe girişmem onlarla. Bu çöl beni bütün insanlardan ayırsın. Ulusmuş, boymuş, soymuş, .yurtmuş, öyle sözler olmayacak benim dilimde; öyle şeylere varsın budalalar

---

1 Euripides’in *Bellerophontes* adlı yitik bir tragedyasının bir dizesi.

2 Pindaros’un bir dizesi.

3 Pausanias bu kulenin kendi zamanında, yani İ.S. II. yüzyılda daha yıkılmamış olduğunu söyler.

kansın. limon bir başına zengin olacak, bütün insanları hiçe sayacak; bir başına türlü zevkler içinde yaşayacak, dalkavuklardan kaçınacak, onların kaba kaba övgülerini iştirmecek. Tanrılara bir başına kurban kesecek, sofraya hiçbir komşuyu çağırmadan bir başına oturacak, bütün insanlardan uzak kalacak. Kısacası, ölürken kendi elini kendi tutacak, başına çelengi kendi koyacak.¹ Benim için dünyada ‘yalkız’² sözünden daha güzel bir ad olmasın. Beni geçimsizdir, hoyrattır, kabadır, çabucak kızar, insaf, acımak nedir bilmez diye tanısınlar. Ateşe düşen bir kimse bana kurtar diye yalvarırsa, gidip de onu katranla, ziftle, yağla kurtarayım! Fırtınadan kabaran sulara düşmüş bir adamın beni çağırdığını görürsem gidip de bir tekme indireyim, başını iyice suya sokayım ki bir daha kurtulamasın. Bana ettiklerinin karşılığını öyle ödeyeyim onlara. Kolyttos’lu Ekhekratides’in oğlu Timon bu yasayı önerip kurultaya onaylattı.³ Artık bu yasaya uyup bir daha ayrılmayalım. Ama doğrusu benim gene zengin olduğumu bilmelerini pek isterim: beni kıskansınlar da dayanamayıp birer birer assınlar kendilerini. Bu da ne? Aferin! Ne de çabuk duymuşlar! Her yandan, toz duman içinde, soluk soluğa koşup geliyorlar! Bizim altınların kokusunu nereden almışlar böyle? Ben şu tepeciğe çıkıp da hepsini taşla kovayım, başlarına ok yağmuru yağdırayım; biri bana dokunamaz, yerim o kadar iyidir... Yoksa kendi kurduğum yasadan bir kez olsun ayrılıp onlarla konuşsam mı? Kendilerine ne kadar hor baktığımı görsünler de büsbütün çileden çıksınlar... En iyisi bu! Hele bir karşılayalım şunları.

-
- 1 Bir kimse ölürken akrabalarıyla dostları yanına gelip elini tutar, helallaşırdı. Ksenophon, *Kyru paideia*’nın VIII. kitabının VII. bölümünün sonunda şöyle der: “Kyros böyle dedi, çevresindekilere elini verdi, sonra yüzünü örtüp nefesini teslim etti.” Hasta ölürken başına bir çelenk koymak da töredendi.
  - 2 Yalkız: merdümگیر, insandan kaçan.
  - 3 Kurultaydan bir yasa çıkarken sonunda böyle yazılmak gelenekti.

Bakalım ilk gelen kimmiş? Ha! Gnathonides, dalkavuk Gnathonides! Yoksul düşünce kendisinden bir yardım istemiştin de bana, kendimi boğayım diye bir ip uzatmıştı; oysaki eskiden benim evimde kusup kusup fiçılar doldururdu. İyi etmiş de önce o gelmiş, hepsinden önce onu inletirim.

GNATHONİDES. – Timon gibi iyi bir kimsenin yoksul kalmasını tanrılar istemez dememiş miydin ben? Merhaba, Timon, insanların en güzeli, en sevimlisi, konuk ağırlayanların en iyisi Timon!

TİMON. – Merhaba, Gnathonides! Kargaların en açgözlüsü, insanların en alçağı Gnathonides!

GNATHONİDES. – Şakayı da hiç bırakmazsın!.. Şölen nerede? Sofra nereye kuruldu? Yeni dithyrambos'lardan¹ bir hava öğrendim, sana onu söyleyeceğim.

TİMON. – Evet, sen şimdi yas havaları söyleyeceksin; hem de bu belin altında inim inim inleyerek pek acıklı bir sesle söyleyeceksin.

GNATHONİDES. – O da ne? Gerçekten vuruyorsun sen Timon. Tanıklığa gelecek kimse yok mu orada? Beni yaraladığın için seni şimdi yargıç katına götürüleceğim.

TİMON. – Aman çabuk ol! Biraz daha durursan öldürdüğüm için götürürsün.

GNATHONİDES. – Sen yaralarımın üstüne biraz altın ekiver, daha iyi edersin: kanı durdurmak için en iyi ilaç odur.

TİMON. – Sen daha duruyor musun burada?

GNATHONİDES. – Gidiyorum, gidiyorum, ama sen de bu yavuzluğuna pişman olacaksın; eskiden ne iyi, ne yumuşak huylu adamdın sen!

---

1 Dithyrambos: Dionysos tanrı için yazılan övgüler ki sahne üstünde, koroyla söylenirdi; tragedya onlardan çıkmıştır.

TİMON. – Şu gelen kafası yolunmuş da kim? Ha! Philliades, dalkavukların en iğrenci. Bu herife ben, bir övgüsüne karşılık olarak, bir arsayla, kızı için de iki talanton verdim. Kalkıp ırlamıştım;¹ kimse ağzını açmadı; bir o beni övdü, kuğularınkinden bile daha güzel sesim olduğunu söyledi. Geçen gün de hastaydım, benim bir yardım istemek için yanına gittiğimi görünce herif beni döverek kovmasın mı!

PHİLLİADES. – Bu ne küstahlıktır sizinki! Timon’u şimdi tanırırsınız, değil mi? Gnathonides onun dostuydu, sofrasından eksik olmazdı; bunca zamandır iyi mi kötü mü olduğunu sormaz da şimdi aklına gelir, değil mi? Benim Timon’la ne zamandır dostluğum vardır, bir mahalledeniz, birlikte askerlik ettik, gene de rahatsız etmeyeyim, üstüne çullanmış gibi olmayayım diye kendimi tutuyorum, yanına koşmuyorum... Merhaba, efendimiz! Benden sana öğüt, bu alçak dalkavuklardan sakın kendini; onlar yalnız sofra başında senin dostun olurlar, birinin kargadan farkı yoktur. Kaldı ki bugünkü günde kimseye güven olmaz, herkesler nankör, herkesler kötü kesildi. Ben sana belki bir eksiğin vardır diye bir talanton getiriyordum; ama buraya gelirken yolda öğrendim, sen gene çok zengin olmuşsun. Hazır yola çıkmışken hiç değilse bir öğüt vereyim dedim; gerçi sen nasıl olsa bilge insansındır, Nestor’dan² bile akıllısındır ama olsun, ben de bir söyleyeyim.

TİMON. – Tutarım senin öğütlerini Philliades; hele sen bir yaklaş da şu iki dişli belimle bir okşayayım seni!

PHİLLİADES. – Yetişin yurttaşlar! Bu nankör kendine öğüt veriyorum diye benim başımı yarı!

---

1 Irlamak: şarkı söylemek.

2 Nestor: Pylos kralı; Troia savaşında bulunan Yunan krallarının en yaşlısı. Bilgeliliğiyle ün salmıştı. Homeros’un İlion Destanı’nda da, Odysseus Destanı’nda da anlattığına göre öteki krallar hep onun öğütlerini dinlerlermiş.

TİMON. – Bir üçüncüsü daha geliyor. Bu da aytaç¹ Demeas, sağ elinde yeni bir yasa var... Bizimle akraba olduğunu söyler... Bu herife ben bir günde tam on altı talanton vermişim; devlete borcunu ödeyemediği için hapse atmışlardı, acıdım da gidip kurtardım... Geçen gün bizim mahallede tiyatro yerlerini o dağıtıyordu; gidip hakkımı istedim, beni o mahallenin yurttaşı olarak tanımadığını söyledi.

DEMEAS. – Merhaba Timon, soyunun desteği, Atinalıların dayanağı, bütün Yunanistan'ın anayolu! Halk toplanmış, seni bekliyor. Ben senin için bir yasa önergesi hazırladım, önce sana okuyayım: "Kolyttos'lu Ekhekratidesoğlu Timon'un, namuslu bir adam olduğundan başka bütün Yunanistan'da bir eşi bulunmayacak bir bilge olduğunu, kentimizin bütün işlerini son derece iyi yönetmekten geri kalmadığım, Olympia oyunlarında bir gün içinde hem koşuda, hem güreşte, hem yumruk dövüşünde birinci geldiğini, bundan başka biri at, biri tay koşulu iki arabayla yarış kazandığını..."

TİMON. – Yahu! Ben ömrümde Olympia oyunlarında bulunmadım.

DEMEAS. – Şimdiye kadar gitmedinse bundan sonra gider sin; biz bir yasa önerirken böyle sayıp dökmemiz iyi olur. Sen hele dinle. "... bundan başka geçen yıl Akharnai önünde Lakadaimon'luların iki taburunu bozguna uğratarak devlete gösterdiği yararlıkları..."

TİMON. – Ben iki taburu nasıl bozguna uğrattım? Benim silahım olmadığı için orduya bile gitmedim.

DEMEAS. – Sen kendini övmekten çekinirsin, ama biz senin hizmetlerini, yararlıklarını unutmuyor muyuz hiç? Dinle sen: bundan başka yasalar yazmak, halka öğüt vermek, orduya komutanlık etmekle devlete ettiği büyük hizmetleri düşünerek

---

1 Aytaç: hatip.

kurultaya, halka, Heliada yargılarına, boylara, mahallelere, herkese öneriyorum: Akropolis'te Athena yontusu yanına bir de altın Timon yontusu dikilsin, bu yontunun sağ eline bir yıldırım, başına da ışıklar saçan bir taç konulsun; bundan başka Timon'a yedi altın çelenk verilsin, hem de bu çelenkler, Timon adına Dionysos bayramları yapıp bugün verilsin. Bu önerge, halka, aytaç Demeas eliyle sunulmuştur; aytaç Demeas, Timon'un yakın akrabasından olduğu gibi kendisi de büyük bir aytaç olan, her tuttuğu işi başaran o büyük adamın yetiştirmesidir." İşte senin için bunları istiyorum, Timon. Bugün buraya keşke oğlumu da getirseydim; ona senin adını koydum.

TİMON. – Oğlunu da nereden çıkardın Demeas? Benim bildiğime göre sen daha evli bile değilsin.

DEMEAS. – Ama gelecek yıl, tanrılar izin verirse, evleneceğim. Çocuklarım olacak; ilk doğacak da büyük olasılıkla oğlan olacağı için adını Timon koyacağım.

TİMON. – Benim sana hazırladığım şöleni hele bir tat, bakalım evlenmeye gücün kalır mı!

DEMEAS. – Ay! Ay! Bu da nesi? Sen zorbalığa mı kalktın, Timon? Özgür insanları dövmek sana mı düşüyor? Sen kendin özgür bir adam mısın bakalım? Bu yavuzluklarının da, kaleyi yakmış olmanın da cezasını çekersin sen.

TİMON. – Kale yanıyor diye kim demiş? Seni çaşıt kerata seni!

DEMEAS. – Anlaşıldı senin' nasıl zengin olduğun: sen Parthenon'un alt duvarlarını delmiş, devletin hazinesini çalmışsın.

TİMON. – Parthenon'un alt duvarları da delinmedi; bu senin dediğine kimse inanmaz.

DEMEAS. – Şimdi delinmemişse sonradan delinir; içeride ne varsa hepsi senin eline geçmiş.

TİMON. – Hele ben sana bir daha indireyim!

DEMEAS.—Ah! Sırtım!

TİMON. — Bağırayım deme, yoksa bir tane daha yersin. Kendin söylüyordun, ben Lakedaimon'luların iki taburunu bozguna uğratmışım, Olympia oyunlarında bir gün içinde hem güreşte, hem yumruk dövüşünde birinci gelmişim, senin gibi sıksa bir herifi dövemezsem tuhaf olmaz mı?.. Şu gelen de kim? Feylesof Thrasykles değil mi? Ta kendisi! Sakalını göğsüne yayar, kaşlarını çatar, saçlarını arkaya atar, gerdanını çıkararak yürür; Titan'lar gibi korkunç bir bakışı vardır, görenler onu ya Boreas, ya Titan sanırlar... Zeuksis'in yaptığı yontular yok mu, tıpkı onlar gibi! Pek efendidir, terbiyeli terbiyeli, uslu uslu yürür, cüppesine ağırbaşlılıkla sarınır. Sabah sabah sokağa çıkar, başlar öğüt vermeye: herkese erdem aşılayacakmış! "Zevkten sefadan ne anlıyorsunuz? Bir parçacık yemekle biraz su, insanoğlunun nesine yetmiyor?" diye bağırır ama bir de kendisini sofrada görmeli: hamamdan çıkıp da genç kölenin elinden şarabı içti mi, bayılır herif şaraba! İçer içmez de Lethe'nin bütün suyunu yutmuşa döner, sabahki söylediklerinin hepsini unutup hepsinin tersini yapar. Bir çaylak kesilip sahanları kapıverir insanın elinden; yanına oturanları dirsekleriyle iter, yemekleri sakalından aşağı akıtır; köpekler gibi sömürür... Tabakların üstüne bir eğilmesi vardır, erdemi arıyor sanırsınız! Sonra da iz bırakmasın diye olacak, salçayı parmaklarıyla sıyrıp sıyrıp yalar. Böreğin hepsini bütün domuzla birlikte getirip önüne koysanız gene de gözü doymaz! Sevdiği bir şey oldu mu, kimseye bir lokma vermemeli, hepsini o açgözlüye yedirmeli!.. Şarabı içer içer, esrikleşir; ırlamakla kalmaz, herkese ağız dolusu söver. Eline sağrağı bir aldı mı, dili çözülür: azla yetinmek üstüne, alçakgönüllülük üstüne söylediklerini asıl o zaman dinlemeli; bir başladı mı, içtiği şaraptan dili dolaşır, gene de susmaz; üstelik başlar yediklerini içtiklerini çıkarmaya; sonun-

da yemek odasından dışarı çıkartmak isterseniz, bu sefer de iki eliyle çalgıcı kıza yapışır. Ayıkken de yalancının biridir, gözü bir şeyden yılmaz, bir şeyle doymaz!.. Hele dalkavukluğu pek bilir. Yemin eder, ant içer, gene verdiği sözde durmaz... Anlayacağınız, bilgelik kumkuması bir adam; her bakımdan eksiksiz, her bakımdan ileri... Ben de onu, o kadar iyi olduğu için, iyice bir inleteyim... Kimmiş o gelen? Hey ulu tanrılar! Bizim Thrasykles! Sefa geldin, Thrasykles! Bu kadar da bekletmek olur mu ya?

THRASYKLES. – Geldim Timon, geldim, ama beni de ötekiler gibi geliyor sanma. Onlar senin zenginliğine hayran olmuşlar, senin altınlarını paylaşmak, sofrana çökmek istiyorlar. Sen temiz yürekli, eli açık bir insansın, dalkavukluk edip seni kandıracak, avlayacaklar. Bilirsin ki bana bir çavdar ekmeği yeter; yanında biraz tuzla kekik ya da tereotu oldu mu, benim için bir şölen demektir. İçtiğim de dokuz pınarlı Atina çeşmesinin suyudur. Arkamda gördüğün bu yamalı cüppe, benim için atlastan da, kürkten de üstündür. Benim için ha altın, ha deniz kıyısındaki çakıl taşları! Hiç farkı yoktur... Ben buraya seni düşündüm de geldim. Zenginlik dedikleri tuzak, nice insanları doğru yoldan çıkarmış, başlarına türlü belalar getirmiştir. Aman! Sen koru kendini! Bir kapıldın mı, bir daha önünü alamazsın. Beni dinlersen, o paraların hepsini denize atarsın. İnsanoğlunun gözleri, felsefenin zenginliğine baksın da ona hayran olsun diye yaratılmıştır, altını ne yapacak? Ama götürüp de öyle derin bir yere atma. Yan beline kadar suya girersin, kumsalın biraz ötesine bırakırsın; yalnız benden başka bir gören olmasın ki kimsenin başına bela getirmeyesin. Parayı denize atmam dersen, sana başka bir yol öğreteyim: hemen elinden çıkar, kendine bir tek obolos bile bırakma, gereksinim içinde olanlara paylaştır o parayı: ki-

mine beş drakhme, kimine bir mina, kimine de yarım talanton¹ verirsin. Feylesoflara iki üç katını verebilirsin, haklarıdır. Bana gelince, ben kendim için istemiyorum, sıkıntı içindeki arkadaşlara dağıtacağım; şu benim heybeyi doldurursun, yeter. Ne alır ki benim heybem? Alsa alsa iki Aigina medimnos'u alır. İnsan feylesof olunca, azla yetinmeyi bilmeli, öyle çoğu istememeli, gözünü heybesinden yukarı kaldırmamak.

TİMON. – Öğütlerine diyecek yok Thrasykles, belli ki sen çok temiz yürekli bir adamsın; ama senin heybeni doldurmadan önce hele senin kafanı yumrukla doldurayım, birkaç da bel vur-sam hiç kötü olmaz!

THRASYKLES. – Ey demokratlık! Ey yasalar! Bir alçak kalkmış, özgür bir kentte adam dövüyor!

TİMON. – Neden yakınıyorsun, a dostum? Yoksa az mı geldi? İstersen birkaç khoiniks daha katayım!.. Bu da ne? Kimdir bu gelenler? Amma da toplanmışlar ha! Blepsias, Lakhes, Gniphon, hepsi gelmişler! İnleteyim bütün bu kerataları. Şu kayanın üstüne çıkayım, kazmayı elden bırakayım da taş toplayayım, üstlerine dolu gibi yağdırayım, daha iyi olmaz mı sanki?

BLEPSİAS. – Atma başımıza bir şey, Timon, gidiyoruz.

TİMON. – Buraya kadar gelmişken emeğiniz boşa gitmesin, hele biraz kanınızı akıtayım, başınızı yüzünüzü yaralayayım biraz!

---

1 Bir talanton, altın para hesabıyla 290 lira, bir mina 4,5 lira, bir drakhme beş kuruştan az eksik, bir obolos da 15 para ederdi. Attikos medimnos'u 52 litre 53 ağırlığındaydı; Aigina medimnos'u onun bir buçuk katıymış, üstelik biraz da fazlamış; bu hesaba göre Thrasykles'in heybesi 158 litre alıyor demektir. Bir khoiniks 1 litre 08 ağırlığındadır.

PROMETHEUS YA DA KAUKASOS DAĞI

HERMES, HEPHAİSTOS, PROMETHEUS

HERMES. – İşte geldik Kaukasos dağına, Hephaistos; bu zavallı Titan'ı ellerinden mıhlayıp buraya asacakmısınız. Şimdi uygun bir yer arayıp bulmalı; karsız olsun ki zincirleri sağlamca tutturabilelim. Her yandan da görülecekmiş.

HEPHAİSTOS. – Arayalım bir yer Hermes. Dağın eteğine yakın bir yere assak olmaz, insanları o yarattı, gelip kurtarırlar. Doruğa da aşamayız, görülmez aşağıdan. Bana kalırsa şöyle ortalarda bir yere aşmalı. Örneğin şuraya, uçurumun üstüne; bir elini şu kayaya mıhlarsınız, bir elini de karşı kayaya.

HERMES. – İyi dedin Hephaistos. Çırılçıplak bu kayalar, hem de sarp, kimse çıkamaz. Ayak basılacak bir şurası var, o da öyle dar ki bir insan yalnız ayağının ucunu dokundurabilir. Evet, asmak için en uygun yer burası... Haydi, Prometheus, haydi! Çık da mıhlayayım seni şu dağa.

PROMETHEUS. – A Hephaistos! A Hermes! Benim gibi bir tanrıya siz de mi acıımıyorsunuz? Reva mıdır bu bana edilen?

HERMES. – Senin bize “Acıyın bana” demen: “Size buyurunlanı yapmayın da siz benimle kazığa kakılın!” demek gibi bir şey oluyor. Yoksa sen Kaukasos dağında daha iki kişilik yer bulunmaz mı sanıyorsun? Haydi, sen uzat sağ elini; sen de Hephaistos, zincirleri iyice bağla, var gücünle indir çekicini. Sol elini de ver, onu da sımsıkı kakalım taşlara. Oldu işte! Birazdan kartal da gelir, karaciğerini kemirir senin; kalkıp balçıktan insan yapmak ne demekmiş, anlarsın.

PROMETHEUS. – Ey Kronos! Ey İapetos! Ah anacığım! Bakın, bana neler ediyorlar! Hiçbir kötülük de etmedim.

HERMES. – Nasıl bir kötülük etmedin, Prometheus? Sofrada etleri sen dağıtacakta, öyle haksızlık ettin, öyle düzen karıştırdın ki lop etleri kendine ayırdın, Zeus’u da aldatıp önüne “ıçyağına sarılmış birkaç kemik” sürüverdin. Görüyorsun, Hesiodos’un dizesi ezberimde! Sonra kalktın, insanları, o düzenbazlar soyunu başımıza çıkardın. Hele kadınları, büsbütün edepsiz! Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, biz tanrıların en değerli malımızı, ateşi aşırdın, insanlara verdin. Böyle suçlar işledin, şimdi de: “Bir kötülük etmeden beni zincire vurdular!” diye yakınıyorsun!

PROMETHEUS. – Belli Hermes, sen de, Homeros’un dediği gibi, suçsuzda suç bulmaya kalkışacaksın! O senin suç diye saydığın şeyler yok mu? Adalet hakkıyla yerine getirilirse onlar için beni Prytaneion’a¹ oturtup beslemeleri gerekirdi. Zamanın varsa, sana bunların birer suç olmadığını, Zeus’un yargısındaki haksızlığı anlatayım. Sen de dil ebesisindir, avukatlık etmeyi bilirsin, sen de Zeus’tan yana ol, beni Kaukasos dağına, Kaspion kapılarına astırıp Skythia’lıları bana acıya acıya baktırmasının hakça bir iş olduğunu, göreyim seni, bir anlatıver, kandır beni.

---

1 Atina’da prytanis’lerin, yani elli büyük yargıcın oturdukları saray.

HERMES. – Davama yeniden bakılsın diyorsun, ama biraz geç kaldın, Prometheus. Artık ne söylesen boştur. Ama söyle gene. Nasıl olsa zamanımız var, senin karaciğerinle uğraşacak kartalın inmesini bekleyeceğiz. Boş oturmaktansa senin gibi söz söylemekte usta bir bilgiciyi dinleriz, daha iyidir elbette.

PROMETHEUS. – Önce sen söyle, Hermes; sen savcı olursun, benim suçlarımı en ağır bir dille sayıp dökersin. Babanı haklı çıkarmak için bir şeyden çekinme. Sen de, Hephaistos, bizim yargıcımız ol.

HEPHAİSTOS. – Yoo, Prometheus, ben yargıç olamam, ben de davacıyım senden. Sen benim ateşimi aşırdın, ocağımı söndürdün.

PROMETHEUS. – Peki, sen de Hermes'in yanına geç, yardım edersin ona. Sen, benim ateşi aşırımdan bir suç olduğunu uzun uzun anlat; sonra da Hermes öbür iki işi, etlerin paylaşılması işiyle insanların yaratılması işini açsın, desin diyeceğini. Söz söylemek sanatında, belli, ikiniz de ustasınız.

HEPHAİSTOS. – Benim yerime de Hermes söylesin; ben yargıtayların diline alışık değilim, ayrılmam ki ocağımın başından!.. Ama Hermes aytaçtır, öyle şeyleri iyi bilir.

PROMETHEUS. – Hermes'in de uğruluğu bir suç sayıp benim başıma kakacağı, doğrusu, hiç aklıma gelmezdi; kendisi de o yolun yolcusu değil mi? Her neyse! Maia'nın oğlu bu işi de üstüne alıyorsa, artık zamanıdır, başlasın söylevine.

HERMES. – Doğrusu, Prometheus, senin suçlarını iyice anlatmak için uzun uzun söylemek ister, ona hazır değilim; ben senin işlediğin suçların neler olduğunu söyleyeyim, yeter. Sana, etleri sen paylaştıracaksın dediler, en iyi parçaları kendine aldın, tanrıların hakanına oyun ettin; hiç hakkın olmadığı halde insanları yarattın, sonra da bizim ateşimizi aşırıp onlara verdin. Bu

suçları işledikten sonra Zeus'un yargısını ağır bulmana şaşıyorum doğrusu; gene insaflıymış ki daha ağır bir ceza düşünmedi. Sen şimdi o suçları işlemediğini söylersen, ben, işin doğrusunu göstermek için, uzun uzun söylemeye katlanırım. Ama sen etleri o bizim dediğimiz gibi paylaştırdığını, bir yeniliğe kalkışıp insanları yarattığını, ateşi aşırıldığını kabul ediyorsan, ben sözü uzatmayayım, boşuna gevezelik etmiş olurum.

PROMETHEUS. – Sen benim suçlarımı söylemekle de bir şey söylemiş olmadın, boşuna gevezelik ettin, onu sonra anlatacağım. Değil mi ki sözünü bu kadarla kesmek istiyorsun, ben de bu senin söylediklerini çürüteyim, yeter. Bir kez etlerin pay edilmesi işi üstüne bak ne diyeceğim. Sana Gök üstüne yemin edeyim, bu konu açılınca, Zeus'un adına utanıyorum, yüzüm kızarıyor: kendisine düşen parçada küçücük bir kemik buldu diye, benden gördüğü yardımları unutarak benim gibi eski bir tanrıyı kazığa vurdurmak yakışır mıydı ona? Bu kadar mızımlık, bu kadar densizlik olur mu? Düşünün bir kez, bir hiç yüzünden bu derece kızılır mı? Böyle küçük bir şey için öfkelenmek, ben ille en büyük parçayı isterim diye tutturmak, çocuklara yakışır. Kaldı ki, Hermes, bana öyle geliyor ki böyle sofrա şakalarını anımsamak bile doğru değildir; bir şölen verilirken büyük bir yanlış bile yapılmış olsa, ona da şaka diye aldırmamak, yemekten kalkarken unutuvermek. Diş bileyip ertesi gün öç almaya kalkmak ne ayıp şey! Sorarım sana: bir tanrıya, hele tanrıların hakanı olan bir tanrıya yakışır mı bu? Şölenlerden bu gibi eğlenceleri, şakaları, alayları, gülüşmeleri kaldırırsan esriklikten, tıkanasıya yemek yiyip susmaktan başka ne kalır? Onlar da bir sofrada çekilir konuk değildir, dostum. Ben o akşam bir şaka ettim, ama Zeus ertesi gün anımsamaz sanıyordum; etleri dağıtırken: "Herkes kendi seçsin, bakalım en iyi parçaların hangileri olduğunu anlayacaklar mı?"

demıştik, Zeus'un bunu bir aşağılama sayacağı aklıma bile gelmemişti. Diyelim ki, Hermes, Zeus'a küçük parçayı vereceğime hiçbir şey vermedim de onun bütün payını kendime aldım. Yeri göğü birbirine karıştırmaya, zincirler, haçlar düşünmeye, Kaukasos gibi koca bir dağı işin içine karıştırmaya, benim karaciğerimi kemirtmek için kartallar indirmeye değer miydi bu? Bu kadarcık şeye kızıp da böyle köpürmek, cezalar vermeye kalkmak, ruhunun küçüklüğünü, aklının kıtlığını, huyunun kötülüğünü göstermez mi? Bir iki parça et için bu kadar öfkeleniyor, ya bütün bir öküzünü yitirse ne yapacak? İnsanları tanrılardan daha alingan sanırsınız ya, bu gibi işlerde çok daha akıllı usludur onlar; bir tanesi bile yemeği pişirirken parmağını salçaya daldırıp yaladı, ya da etin bir parçasını alıp yedi diye aşçısını çarmıha gerdirmeye kalkışmamıştır. İnsanlar böyle şeyleri hoş görür, öfkelenseler bile bir iki yumruk, bir iki tokatla kapatırlar işi. Böyle küçük suçlar için çarmıh akıllarına gelmez. Etlerin paylaşılması işi üstüne sana işte bunu söyleyecektim. Doğrusu, bunun bir suç olmadığını anlatmaya utanıyorum; ama o senin Zeus'unun bunu suç sayması, daha utanılacak bir şey! Gelelim şimdi insanlar işine. Ben toprağı yoğurup insan yapmışım... Bu işte bulduğunuz suç nedir, anlamadım. Sen o işe hiç karışmamalıydın, toprağı olduğu gibi bırakıp insan yapmamalıydın mı diyorsunuz, yoksa insanları başka bir biçimde yaratmalıydın mı diyorsunuz, bilmiyorum. Ne olursa olsun ben ikisine de yanıt vereyim. Bir kez şunu söyleyeyim: insanların yaratılmasının tanrılara hiçbir zararı olmadı; dünyanın ıssız olmasındansa üstünde insanların bulunması tanrılar için çok daha iyi değil mi? İlk zamanlar bir düşün, insanı yaratmakla bir suç işlemediğimi daha kolay anlarsın. O zamanlar yalnız tanrılar, yalnız gökte oturanlar vardı; yeryüzünün hiçbir güzelliği yoktu, her yanı birbirine karışmış otlar, yabanıl ormanla kaplanmıştı;

tanrılar için ne kurban taşı görürdün, ne de tapınak. Kim yapacak öyle şeyleri? Şimdiyse her yerde tahtadan, taştan yontular var, resimler var, hepsine de saygı gösteriliyor... İlk zamanlarda yoktu onların hiçbirisi. Ben hepimizin iyiliğini düşündüm, tanrıların şanını yücelteyim dedim, dünya bezensin, güzelleşsin dedim, onun için bir parça balçık alıp biçim bakımından bize benzer birtakım canlılar yarattım; iyi bir iş gördüğümü sanıyordum. İnsanın yaratılmasından önce, tanrıların bir eksiği vardı: karşılarında kimse yoktu ki onunla karşılaştırasın da üstünlüğünü gösteresin... İnsanı bunun için yarattım; ona ölümsüzlük vermedim ama becerikli, akıllı olmasını, iyiyle kötüyü ayırtedebilmesini istedim. Bunun içindir ki, ozanın dediği gibi, “toprağı suya karıştırdım”, yoğurdum, onunla insanları yaptım, bana yardım etsin diye Athena’yı da çağırdım. Tanrılara karşı işlediğim büyük suç buymuş işte! Balçıktan birtakım canlılar yapmakla, kımıldamayana kımıldama gücünü bağışlamakla tanrılara ne kötülük etmişim, görüyorsun. Yeryüzünde birtakım ölümlü canlılar belirdi diye tanrıların tanrılıkları mı eksildi? İşte Zeus buna kızıyor. İnsanlar doğalı beri tanrılar küçüldü mü yani? Acaba Zeus, eskiden devlerin yaptıkları gibi, insanlar da bir gün kendisine karşı başkaldırırlar, savaş açarlar diye mi korkuyor? Ama şimdiye kadar sizlere benden de, benim yarattıklarımdan da bir zarar gelmedi. Bir tek kötülük, ufacak bir kötülük gördünüzse, göster

bana, ben hemen susarım; susmakla da kalmam, bana bütün bu ettiklerinizin haklı olduğunu kabul ederim. Ben ne yaptımsa, bütün tanrılara yarasın diye yaptım. Bak bir kez dünyaya: çorak mı, bakımsız mı eskisi gibi? Her yanda kentler kurulmuş, tarlalar ekilmiş, yenebilecek bitkiler yetiştiriliyor, denizlerde gemiler yü-züyor, adalarda insanlar oturuyor; kurbanlar kesiliyor, tapınaklar kuruluyor, din bayramları kutlanıyor, “bütün sokaklar Zeus’la

dolu, bütün meydanlar insanla dolu.” Ben, insanlar benim malım olacak, bir bana hizmet edecek, bana tapacak deseydim, o zaman benim için cimrilik ediyor, büyüklüğe kalkıyor diyebilirdiniz; ama ben o malı tanrılar topluluğuna getirdim, sizin ayaklarınız önüne koydum. Dahası var: her yanda Zeus tapınakları kurulu-yor; Apollon için, Hera için, senin için, Hermes, tapınaklar yapı-lıyor; ama bir tek Prometheus tapınağı gördün mü? Artık benim için yalnız kendi çıkarını düşünüyor, tanrılar topluluğuna zararı dokunuyor diyebilir misiniz? Bir de şunu düşün Hermes. Bir mal ki kimseler bilmiyor, örneğin kimsenin görmediği, övmediği bir çiftlik, bir saray, sahibinin gözüne o kadar da şirin gözükür mü? Ne de olsa bir eksigi var sayılmaz mı? Neden söylüyorum bunu? Şunun için: insanlar olmasaydı dünyanın güzelliğini kim-seler görüp bilmezdi, bizim zenginliğimize, ululuğumuza kimse hayran olmazdı, onun için bizim gözümüzde değeri eksilirdi. Karşımızda, bizim üstünlüklerimizden yoksun kimseler bulun-masaydı, biz onları görmeseydik, ne kadar mutlu olduğumuzu anlar mıydık? Bir nesnenin büyüklüğü, daha küçük bir nesneyle karşılaştırılınca anlaşılır. Ben böyle iyi bir şey düşündüm, bir akıllılık gösterdim diye siz beni öveceğinize, beni kutlayacağınızı, kalkmış çarmıha geriyorsunuz. Ama diyeceksin ki insanların içinde kötülerini de var: birbirinin karısına göz dikenler, dövüşen-ler, kızkardeşleriyle yatanlar, babalarını öldürenler oluyor. Öyle şeyler bizim aramızda da olmuyor mu sanki? Gene de bizi var ettikleri için Gök’e, Toprak’a kimse bir şey demiyor. Bir de şunu söyleyebilirsin: insanlarla uğraşmak, tanrılara bir yük olacak, işlerini arttıracak. Doğru, ama çoban da sürüsüne bakar, bakıyor diye de öfkelenmez. Böyle uğraşmanın bir tadı vardır, oyalar. Biz insanlarla uğraşmasaydık ne yapardık? Hiçbir iş görmeden öyle oturur, boyuna nektar içip karnımızı ambrosia’yla doldururduk,

değil mi? Hoş bir durum mu aylaklık? Beni asıl çileden çıkaran nedir, bilir misin? İnsanları, hele kadınları yaratmış olmamı bir suç sayıyor, sonra da kendiniz kalkıp o kadınlara tutuluyorsunuz; boğa oluyor, satyr¹ oluyor, kuğu oluyor, yeryüzüne inip o ölümlü kadınlardan tanrılar doğurtuyorsunuz.² Diyeceksin ki: “İnsanları yaratmalıydı, ama başka türlü yaratmalıydı, onları bizlere benzetmemeliydi.” Benim en güzel diye, eksiksiz diye bildiğim örnekten başka bir örnek düşünmem doğru olur muydu? İnşam akılsız, hoyrat, yabanıl mı etmeliydim? İnsanlar bu gördüğünüz gibi yaratılmamış olsalardı, tanrılara kurban kesmeyi, türlü saygılar göstermeyi becerebilirler miydi? Size yüzlerce öküzü kurban ettiler mi, hiç durmuyorsunuz, kalkıp da “kusursuz Aithiopia’lılar” iline kadar gidiyorsunuz; size o kurbanları, o saçıları sağlamış olan beniyse, çarmıha geriyorsunuz. Ama kapatalım artık o insanlar sözünü. Şimdi, istersen, ateşe, başıma kakıp durduğunuz o uğruluğa geçelim. Tanrılar aşkına! Bana düşünmeden bir yanıt ver. Ateş insanların eline geçeli, tanrılar onun bir parçasını olsun yitirdiler mi? Böyle bir şey ileri süremezsin. Ateşin doğası öyledir: bir parçasını almakla azalmaz; değil mi? Bir ateş yakıldı diye bir ateş sönmez ya! Demek ki size hiçbir zararı dokunmamasına karşın, ateş gereksinimi olan başka kimselere de verildi diye kızmanız, salt çekememezlikten, kıskançlıktan. Oysaki siz tanrı olduğunuz için eli açık olmalısınız, iyilikler bağışlamalısınız, kıskançlık nedir bilmemelisiniz. Kaldı ki ben bütün ateşi aşırıp yeryüzüne götürseydim, size bir parçasını bile bırakmasaydım, gene size bir zararım dokunmuş olmazdı; ateş sizin bir işinize yaramaz ki! Soğuk nedir, bilmezsiniz, ambrosia’yı pişirmezsi-

---

1 Satyr: keçi ayaklı küçük tanrı.

2 Zeus, Europa’yı kaçırmak için boğa, Antiop’e’yı kandırmak için satyr, Le-da’yı kandırmak için de kuğu olmuştur.

niz, aydınlanmak için de kandil mandil yakmazsınız. insanlarsa ateşsiz edemezler: çok işleri için gereklidir; hele kurban, ateşsiz hiç olmaz. Ateş olmayınca eti kızartıp da dumanını sokaklarda nasıl tüttürürler? Kurbanların butlarını nasıl yakarlar? Oysaki, görüyorum, siz o dumandan pek hoşlanıyorsunuz, göğe “halka halka duman içinde” gelen içyağını en büyük şölen sayıyorsunuz. Demek ki beni suçlamak için siz kendi zevklerinizi unutup, yadıyorsunuz. Öyleyse güneşin de insanlar üstünde parlamasını yasak edin; güneş ateşten de daha tanrıl, daha yakıcı bir ateş değil mi?.. Bitirdim ben diyeceğimi. Sen, Hermes, sen de, Hephaistos, verilecek bir yanıtınız varsa söyleyin, çürütün benim sözlerimi, ben yeniden savunurum kendimi.

HERMES. – Senin gibi dil ebesi bir bilgiciyle başa çıkılmaz ki Prometheus! Sen gene dua et, Zeus duymadı, yoksa bağırsaklarını deştirmek için bir değil, on altı akbaba gönderirdi. Kendimi savunacağım diye Zeus’a bir yüklendin, olur şey değil!.. Ama benim şaştığım bir şey var: sen bakıcısıdır, geleceğin ne olacağını bilirsin, o yaptığın iş için ceza göreceğini nasıl bilemedin?

PROMETHEUS. – Basbayağı biliyordum! Ama sonra ne olacak, onu da biliyorum: yakında Thebai’den elinde yayıyla bir yiğit gelecek; senin kardeşin¹ o, Hermes. Hani bir kartal incek de benim karaciğerimi kemirecek diyorsun, o kartalı senin kardeşin oklarıyla paramparça edecek.

HERMES. – Dilerim ki öyle olsun, Prometheus; seni gene bizim aramızda, bizim soframıza oturmuş görmekle sevinirim, yalnız etleri paylaştırmayı sana bırakmasınlar.

---

1 Prometheus’un söylediği yiğit Herakles’tir; Herakles de Hermes gibi Zeus’un oğludur; onun için Prometheus: “Kardeşin” diyor.

PROMETHEUS. – Hiç merak etme Hermes, yakında sofranıza oturacağım. Zeus'a bir iyiliğim dokunacak, o da ona karşılık çözdürecek beni.

HERMES. – Neymiş senin Zeus'a edeceğin iyilik? Söyle de biz de bilelim.

PROMETHEUS. – Sen Thetis'i¹ bilir misin, Hermes?.. Ama şaşmayayım şimdi; bildiğimi kendime saklayayım da günü gelince kurtulmama yarasın.

HERMES. – Söylememeyi daha doğru bulduğuna göre söyleme, öyle olsun. Biz, Hephaistos, gidelim buradan, işte kartal geliyor. Sen, Prometheus, sabret o çekeceğin işkenceye; Thebai'den bir yiğit gelecek diyorsun, dilerim çabuk gelsin de çabuk kurtarsın seni o kartaldan.

---

1 Prometheus'un çözümlmesini, Thetis işini Lukianos *Tanrıların Konuşmaları*'nda anlatır.

MENİPPOS YA DA NEKYOMANTEİA¹

MENİPPOS, PHİLONİDES

MENİPPOS. – “Selam size ey evimin çatısıyla sofrası! Işığa kavuşup sizi gördüm de ne kadar sevindim!”²

PHİLONİDES. – Menippos değil mi? Bizim Köpeksi Menippos... Ya odur, ya benim gözlerim bozulmuş, kimseyi seçemiyorum. Ta kendisi, bizim Menippos... Ama ne diye bu kılığa girmiş? Başına bir külah geçirmiş, eline bir lyra, sırtına da bir aslan postu almış... Tuhaf şey!.. Hele bir yanına varalım şunun. Merhaba, Menippos. Nereden böyle? Çoktandır kentte gözükmüyordun.

MENİPPOS. – “Yeraltından, ölümler ülkesinden geliyorum; Hades’in tanrılardan uzakta oturduğu karanlıklar ülkesinin kapılarından aştım.”³

-
- 1 Nekyomanteia, “ölülerin ruhlarını çağırarak falcılık” demektir. Lukianos’un bu yapıtı Homeros’un Odysseus Destanı’nın 11. bölümü olan Nekuia’ya, yani “Ölüleri çağırarak için kurban töreni”ne alaylı bir benzetisi olarak yazılmıştır.
  - 2 Bu iki dize Euripides’in *Herakles* tragedyasından alınmıştır.
  - 3 Euripides, *Hekate*.

PHİLONİDES. – Ya! Demek sen öldün de yeniden dirildin! İnan olsun, haberim yoktu.

MENİPPPOS. – “Ben ölmedim, diri diri konuk oldum Ha-des’e.”¹

PHİLONİDES. – Öylesine yolculuk duyulmuş, işitilmiş şey değil!.. Nereden geldi senin aklına?

MENİPPPOS. – “Beni gençlik, daha da çok ruhum, yılmak bilmez ruhum sürükledi.”²

PHİLONİDES. – Tanrılar hakkı için Menippos, tragedya oynamayı bırak da doğru dürüst konuş, şiir okuyacağına düpedüz söyle de anlayalım: nedir senin bu kılığın? Ölüler ülkesine gidecek ne vardı? Bildiğime göre o yol hiç de hoş değilmiş, insanı çekecek bir yanı yokmuş.

MENİPPPOS. – “Ey benim gönlü temiz dostum, ben ahrete gittimse Thebai’li Teiresias’ın ruhuna danışayım diye gittim.”³

PHİLONİDES. – Anlaşıldı, Menippos, sen kaçırmışsın; yoksa böyle eş dost arasında ille şiirle konuşacağım demezdin.

MENİPPPOS. – Ne şaşıyorsun a dostum? Ben daha yeni Euripides’le, Homeros’la konuştum; farkına varmadan onların dizelerini bellemişim, ölçülü sözler kendiliklerinden geliyor ağzıma. Önce ben senden sorayım: dünyada ne var ne yok? Kentte ne yapıyorlar?

PHİLONİDES. – Ne yapacaklar? Gene eskisi gibi: ötekini berikini soyuyorlar, verdikleri sözde durmuyorlar, faizcilik edip para topluyorlar, bir obolos yitirecekler diye ödleri kopuyor.

---

1 Euripides’in yitik bir tragedyasından.

2 Euripides, *Andromeda*.

3 *Odysseus Destanı*.

MENİPPOS. – Vah zavallılar! Acınır onların durumuna! Ahrette verilen kararlar, zenginlere karşı çıkarılan yasalar bilmiyorlar; Kerberos hakkı için, biri kurtulamayacak o yasalardan!

PHİLONİDES. – Ne diyorsun sen? Ahrette bu dünyadakiler için yeni yasalar mı çıkarılmış?

MENİPPOS. – Hem de bir değil, bir yığın yasa çıkarıldı; ama ben herkesin önünde söyleyip gizleri açığa vurursam, sonra Rhadamanthys beni imansız diye yargıya çeker.

PHİLONİDES. – Zeus aşkına, Menippos, bana söyle; benim gibi bir dostu yoksun bırakmak olur mu? Bilirsin, sıkıdır benim ağzım; hem ben Eleusis tarikatından nasip almış adamım.

MENİPPOS. – Doğrusu benden güç bir iş istiyorsun, tehlikesi de büyük; ama senin uğruna tehlikeyi de göze alırım. Zenginler için, altınlarını Danae gibi saklayan o altın babaları için, bak ne karar verildi.

PHİLONİDES. – Sen şimdi hele yasaları kararlar bırak da bana asıl öğrenmek istediğimi söyle: senin ahrete gitmekten kastın neydi? Yolculukta sana kim önderlik etti? Senin gibi güzel şeylere âşık bir adam, görülmeye, işitilmeye değer hiçbir şeyi kaçırmamıştır elbette, orada neler gördün, neler duydunsa bana onları anlat.

MENİPPOS. – Haydi öyle olsun: bir dostun dediğinden çıkıp da gönlünü kıracak değilim ya! Ben ne düşündüm de ahrete kadar inmeye karar verdim, önce sana onu anlatayım. Çocukluğumda Homeros'un, Hesiodos'un şiirlerinde, yalnız yarı-tanrılar arasında değil, büyük tanrılar arasında da dövüşler, savaşlar çıktığını, anlaşmazlıklar olduğunu okurdum; bundan başka, tanrıların zina ettiklerini, zorbalığa kalkıştıklarını, kız kaçırdıklarını, analarını babalarını kovduklarını, aralarında davalar çıktığını da öğrenirdik; Olympos'ta kardeş kardeşle evlenir

dururmuş... Çocukluğumda o anlatılanlardan pek hoşlanır, öyle şeyleri doğal bulurdum. Sonra büyüdüm, bir de baktım ki yasacının buyrukları, ozanların söylediklerine uymuyor; yasacı zinaya, kavgaya, zorbalığa izin vermiyor. Ne yapacağımı, ne yol tutacağımı şaşırdım. Bir yandan: “Zina etmek, hır güre çıkarmak namusa uygun olmasa, tanrılar o işleri yapmazlardı” diyordum, ama bir yandan da: “Yasacı da elbette bir şey biliyor ki böyle şeyleri yasak etmiş” diye düşünüyordum. Kendim bir karar veremeyince, hiç değilse gideyim de şu feylesof denen adamlara danışayım, kendimi onların eline bırakayım, onlar ne buyursa onu yapayım, bana bu dünyada tutulacak doğru yolu gösteriversinler dedim. Bu düşünceyle feylesofların yanına vardım... Meğer dumana saldırıp gözümü kör ediyormuşum! Bir de baktım ki asıl bilgisizlik, asıl kuşku onlardaymış; çok geçmedi, rahat yaşamanın, güzel yaşamanın, bilisizlerin yaşaması olduğunu anladım. Feylesoflardan biri kalktı bana kendimi hazza bırakmamı, her işte yalnız zevki aramamı salık verdi; mutluluk hazdaymış, zevkteymiş...¹ Bir başkasına sordum: “Hep didineceksin, uğraşacaksın, tenine eziyet edeceksin, kir içinde, pislik içinde yaşayacaksın, hep densizlik çıkarıp herkese söveceksin”² dedi, boyuna da Hesiodos’un erdem üstüne, ter üstüne, tırmanılacak doruk üstüne bütün ağızlarda dolaşan dizelerini okudu. Bir üçüncüsü, zenginliğe hor bakmayı, insanın malı varmış, yokmuş, aldırmamayı salık verdi.³ Birine daha gittim, o ötekinin tersine, zenginliğin, malın da bir iyilik olduğunu söyledi.⁴ Ya dünya üstüne söyledikleri! Hiç sorma orasını... İdea, tensizlik, atom, boşluk gibi bir yığın lakırdı da

---

1 Epikuros.

2 Köpeksiler.

3 Stoacılar.

4 Gezimciler.

ağızlarından eksik olmuyor. Dinlemekten tiksinti geldi içime... Asıl tuhafı, bir şey üstüne hem birinin dediği ötekinin dediğine uymuyor, ona tam karşıt oluyor, hem de hepsi kendi dediklerinin doğruluğuna insanı kandıracak su götürmez kanıtlar bulup gösteriyor. Öyle ki, birinin sıcak dediğine öteki soğuk dedi mi, bir şeyin hem sıcak, hem de soğuk olamayacağını sen istediğin kadar bil, gene ikisinin de söylediklerini, hayır deyip çürütemiyorsun. Uyuklayan insanlar hani başlarını bir öne, bir arkaya atarlar, ben de işte onlara dönmüştüm. Dahası var, en kendime yediremediğim de o oldu. Şu herifleri bir kollayayım da yaşamaları nasıldır, onu anlayayım dedim. Bir de ne göreyim? Hepsinin de yapıp ettikleri, söylediklerinin taban tabana karşıtı değil mi! Zenginliği, malı hor görmeyi öğütleyen, mala, zenginliğe bir yapışmış, ayrılmak istemiyor, dersine karşılık para istiyor, para için her şeye katlanıyor, kavga ediyor, yargıca gidiyor. Üne sana bir değer vermeyiz diyenlerin her söyledikleri, her yaptıkları ün salmak için. Zevki kötüleyenler, bir de bakıyorsun ki zevk peşinde koşup duruyor... Feylesoflardan umduğum yararı göremeyince, eskisinden de beter şaşkına döndüm. Ama, düşündüm, doğruyu aramak boş bir şey ya, o budalalığı eden bir ben değilim ki, daha nice kimseler var, hem de hepsi akıllı uslu diye, bilge diye tanınmış kimseler... Kendimi bununla avuttum. Bir gece gene böyle düşünüp duruyordum, uykum kaçtı; anladım ki olmayacak, Babylon'a gitmeye, orada Zerdüşt dini toyunlarından birini bulup bana yardım etmesi için yalvarmaya karar verdim; okumalarla üflemlerle ahretin kapılarını açar, istediklerini ölümler ülkesine diri diri götürüp gene sağ esen geri getirirler diye duymuştum. O toyunlardan birinin gönlünü edersem en iyisi ahrete iner, Boiotia'lı Teiresias'ı bulurum, aklıbaşında bir adama yakışacak en doğru yaşayış nedir, o bilgin bakıcıdan öğrenirim dedim.

Yatağımdan fırladım, tabanları kaldırıp doğru Babylon'a gittim. O kente varınca bir Keldani'yle tanışıp konuştum; eşi bulunmaz, bilge bir insan! Hani sanatının da adamı. Bembeyaz saçlar, bir baktın mı, içinde saygı uyandıran uzun bir sakal... Adı Mithrobarzanes. Yalvardım, yakardım, istediği parayı verdim, beni ahrete götürüp getirmeye güç bela kandırabildim. İşte o toyun beni yanına aldı, yeni ayın gözükmesini bekledi, tam yirmi dokuz gün beni sabahleyin Fırat boyuna götürdü, suya daldırıp çıkardı; bir yandan da güneşe uzun uzun birşeyler okuyordu. Neydi o okuduğu, onu pek anlamadım. Hani oyun yerlerinde çığırkanlar olur, bağıra bağıra birşeyler söyleyip dururlar ama kimse bir şey anlamaz, o da onlar gibi durmadan söylüyordu. Öyle sanıyorum ki birtakım perilerle, cinlerle konuşuyordu. Her sabah o iş bittikten sonra üç kez yüzüme tükürürdü, önümüze kim çıkarsa çıksın, yüzüne bakmadan döner giderdik. Yediğimiz yalnız yemişti; içtiğimizse balla karıştırılmış süt, bir de Khaspes ırmağının suyuydu. Kırklarda, otlar üstüne yatar uyurduk. O hazırlığı yeter bulunca, bir geceyarısı beni Dicle boyuna götürdü, suya daldırdı, kuruladı, çamsakızıyla, adasoğanıyla, daha birtakım şeylerle temizledi, bir yandan da gene o duasını okudu. Gene birşeyler mırıldanarak çevremde birkaç kez döndü. Cinlerin, perilerin bana bir kötülükleri dokunmasın diyeymiş... Sonra beni arka arka yürüterek evine götürdü. Hazırlığımız tamam olmuştu; artık yolculuğu düşünmeye başladık. Kendisi tıpkı Medlerin giydiklerine benzeyen bir toyun elbisesi giydi, bana da bu gördüğün külahı, aslan postunu, lyra'yı verdi. "Adını sorarlarsa sakın Menippos deme, Herakles, Odysseus ya da Orpheus dersin" diye tembih etti.

PHİLONİDES. – O da niçin, Menippos? Senin giyim kuşamını değiştirmesinin de, adını değiştirmesinin de nedenini anlayamadım doğrusu.

MENİPPOS. – Bunda anlamayacak ne var, a dostum? Nedeni besbelli: o kahramanlar, Herakles, Odysseus, Orpheus, bizden önce, ahrete diri diri gitmişler; Mithrobarzanes de ben kendimi onlara benzetirsem Aiakos'un önünden daha kolaylıkla geçebilirim diye düşündü. Doğru, Aiakos bu tragedya elbisesini biliyor, hiçbir zorluk çıkarmadı. Gün doğarken biz ırmak boyuna indik. Bir kayık getirmişler, kurbanlık hayvanlar, balla karışık süt, ne gerekse hepsini hazırlamışlardı. Hepsini kayığa koyduk, kendimiz de bindik, "gönlümüz üzgün, bol bol gözyaşları dökerek yola çıktık." Bir zaman kendimizi öyle suyun akıntısına bıraktık; sonra bir bataklığa, Fırát'ın karışıp yok olduğu göle vardık. Onu da geçtik, ıssız, ormanlık, güneşsiz bir yere geldik. Orada, Mithrobarzanes önde, ben arkada, kayıktan çıktık. Bir çukur kazdık, koyunları kestik, kanı o çukura akıttık. Toyun bir çıra yakıp eline aldı, eskisi gibi yavaş sesle değil, var gücüyle bağıra bağıra duasını okudu, bütün Acı'ları, Üzüntü'leri, Erinys'leri, "geceler Hekate'sini, korkunç Persephone'yi" çağırdı, her biri uzun uzun, anlaşılmasa birtakım sözler söyledi. Bir de baktım her yer zıngır zıngır titredi, toprak yarıldı, uzaktan Kerberos'un havlaması duyuldu, her yana bir kasvet çöktü: "Ahret'in hakanı Aidoneus, yeraltı ülkesinde korkuyordu." Hades'in büyük bir bölümü, Lethe gölü, Pyriphlegethon ırmağı, Pluton'un sarayı gözüküyordu. Biz önümüzde açılan koca yarıktan içeri daldık; baktık ki Rhadamanthys korkusundan ölüye dönmüş; Kerberos bir havladı, üstüme atılmak istedi, ama ben hemen lyra'yı çalmaya başladım, ezgi işlemiş olacak ki Kerberos susuverdi. Gölün kıyısına vardık; ama az kaldı geçemeyecektik, kayık çok doluydu, içindekiler de yanıp yakınıyorlardı. Hepsi de yaralıydı, kiminin bacağı kopmuş, kiminin kafası kırılmış, kısacası her birinin bir yeri sakatlanmıştı. Belli ki hepsi de bir savaştan geliyorlardı. Kharon'cağız, aslan

postunu görünce beni Herakles sandı, kayığına alıp beni karşıya geçirdi, çıkardıktan sonra da yol gösterdi. Karanlıkta olduğumuz için Mithrobarzanes önden gidiyordu, ben de eteğine yapıştım; gide gide büyük bir çayıra vardık, çirişotu ekilmiş geniş bir yerd; ölülerin gölgeleri çılgınlık kopararak çevremizde dönüp dolaşıyorlardı. Biraz ilerledik, Minos'un yargıtayına gelmişiz. Minos yüksek bir tahta kurulmuştu; yanında da Ceza'lar, İntikam perileri, Erinys'ler ayakta duruyorlardı. Öte yandan, uzun bir zincire bağlanmış bir sürü insan getirdiler; bunlar zina suçu işleyenler, gidiler, dalkavuklar, çaşıtlar, daha onlar gibi dünyayı altüst eden insanlar alayımıış. Zenginler, faizciler ayırdı; hepsinin de benizleri soluktu; göbekleri kocaman, ayakları damlalıydı; her birinin boynuna ikişer talanton ağırlığında demirler asılmıştı. Yargıtayın yanında durduk, olup bitenleri seyrettik, suçlamaları, savunmaları dinledik. Suçlayıcılar bizim bilmediğimiz bir türden birer aytaçtı, hem de çok güzel söylüyorlardı.

PHİLONİDES. – Kimmiş o aytaçlar? Zeus hakkı için söyle, ben de bileyim.

MENİPPPOS. – Güneşe karşı duran bedenlerin gölgelerini bilir misin?

PHİLONİDES. – Bilirim elbette.

MENİPPPOS. – İşte o gölgeler; öldükten sonra bizi gölgelelerimiz suçluyor, biz yaşarken ne yapmışsak ölümümüzden sonra ahrette onlar anlatıyor; onların her dediklerine de inanıyorlar... İnanırlar elbette! Gölgelerimiz bizden ayrılmaz ki! Nereye gidersek bizimle birlikte gelir, ne yaparsak görürler. Minos, söylenenleri iyice inceledikten sonra bütün o alçakları, suçlarının cezasını çekmek üzere, günahlılar yurduna, cehenneme gönderdi. En ağır cezalar, zenginlikleri, güçleriyle esrikleşip herkesin kendilerine tapmasını bekleyenlere verdiği cezalar; Minos, kurum

satanlardan, kendilerinin ölümlü, mallarının geçici olduğunu unutup herkese yukarıdan bakan kimselerden nefret eder. Hepsi de yaşamın bütün o parlak yalanlarından, zenginlikten, soyluluktan, güçten kuvvetten soyunmuş, başları öne eğik öyle duruyor, yeryüzünde tattıkları mutluluğu tatlı bir düş diye anıp anıp içleniyorlardı. Onları o durumda görünce bir sevindim, bir sevindim ki! İçlerinde tanıdıklarım da vardı, yavaşça yanlarına sokulup bizim aramızdayken nasıl kurulduklarını, sabahleyin kendilerini görmeye gelen binlerce insanı uşaklarına nasıl hırpalattıklarını anımsattım. “O günlerde sizler, arkanıza sırmalı kaftanlar giyer, selam verdiğiniz, göğsünüzü ya da elinizi öptüğünüz kimseyi mutluluğun doruğuna erdirdiğinizi sanırdınız.” dedim. O kibirliler, benim sözlerimi duydukça bilsen ne üzüyor, ne içleniyorlardı! Ama Minos bir kişiyi kayırdı. Dion, Syrakusa’lı Dionysios’un birçok günahlar işlediğini söyledi, Dionysios’un gölgesine sordular, o da: “Evet” dedi. Bunun üzerine Kyrene’li Aristippos geldi, meğer ahrette onu pek severler, pek sayarlar mış; Dionysios’un tam yargılanıp Khimaira’nın eline verileceği sırada, yeryüzündeyken birçok bilginleri koruduğunu, onlara iyilik ettiğini söyleyerek cezadan kurtardı. Minos’un yanından çekilip işkence yerine gittik. Orada gördüklerimiz, dostum, doğrusu insanın yüreğini paralıyor. Bir yandan kırbaçlar şaklıyor, bir yandan da ateşte kızaranların iniltisi duyuluyor; kiminin boynuna demir halka geçirmişler, kimini bir çarka germişler... Daha nice işkenceler! Khimaira yırtıyor, Kerberos yakaladığının etlerini parça parça koparıp yiyor. Kralı kölesi, valisi yoksulu, zengini dilencisi, hepsi birarada, cezalarını birarada çekiyor, ettiklerine birarada dövünüyorlar. İyice baktık, içlerinden birkaçını, daha yeni ölmüş olanları tanıdık. Elleriyle yüzlerini örtüp başlarını çevirdiler; bakanları da oldu, ama ne bakış! Yaşadıkları günlerde

hepimize büyüklenen o çekilmez insanlar bize yalvarır gibi, bize kul köle olacaklarmış gibi bakıyorlardı. Ara sıra biraz bırakıyorlar, sonra gene işkenceye başlıyorlardı. Yoksullara verilen cezanın yarısı bağışlanıyor. Din masallarının anlattığı insanları, İksion'u, Sisypnos'u, derdiyle çırpman Phrygia'lı Tantalos'u, Toprak'ın oğlu Tityos'u gördüm. Ne de kocaman şey! Yere uzanmış, bütün bir çayırı baştan başa kaplamış. O yargılılar ülkesini geçtikten sonra Akheron ovasına vardık; orada yarı-tanrıları, yarı- tanrı- çaları bulduk; hepsi de ulus ulus ayrılmış birçok da ölü vardı. Kimisi çok eski olduğu için büsbütün çürümüş, Homeros'un dediği gibi "tutar yerleri kalmamıştı", kimi de, yenileri, oldukça sağlam kalmıştı. Hele Mısırlıların ölüleri; mumyalandıkları için çabuk çürüyüvermiyorlar. Ama birer birer tanımak öyle kolay iş değil; çünkü etler kemikten ayrıldıktan sonra hepsi de tıpkı birbirine benziyor. Biz uzun uzun baktığımız için gene birkaçını tanıyabildik. Hepsi de üstüste yığılmışlar, öyle yatıyorlardı; birbirlerine karışmışlar, yeryüzündeki güzelliklerinden bir şey kalmamış. Hepsinin de gözleri boş, hepsinin dişleri dışarı fırlamış o bir yığın iskelete baktım, baktım: "Thersites'i güzel Nireus'tan, dilenci İros'u Phaiakların kralından, aşçı Pyrrhias'ı Agamemnon'dan nasıl ayırdedebilirim?" diye düşündüm; onları birbirinden ayıran şeylerden biri kalmamış ki! Kemikler hep birbirinin eşi, üstlerinde ne bir işaret var, ne de eski adlarını gösterecek bir şey yazılmış! Artık kimse ayırdedemez onları! O duruma uzun uzun baktım da içimden: "Meğer bizim insan yaşamı dediğimiz, Talih'in düzenleyip arkasısıra sürüklediği bir alaymış, bir oyuncu alayı!" dedim. Öyle ya! Talih o oyuncularını istediği kılığa sokuyor, her birine istediği işi gördürüyor. Kimini krala çıkarıyor, başına bir taç geçiriyor, alına elmaslar takıyor, birtakım dalkavukların ortasına alıyor; kimine bir uşak elbisesi giydiriyor; kimini güzel,

kimini de çirkin ediyor. Elbette! Her çeşidinden bulunacak!.. Arada bir de yolun ortasında durur, oyuncuların giysilerini zorla değiştirir, sırayı da bozuverir; canı öyle istemiştir... Örneğin Kroisos'un arkasından erguvan giysilerini çıkartıp bir uşak, bir köle giysisi giydirir; Polykratos'un krallık tacını, o zamana kadar uşaklar arasında yürüyen katibi Maiandrios'un başına geçirir... Gösteri bitince her birine giydirip kuşattıklarını çıkarır, her birinin güzelliğini de, çirkinliğini de alır, artık hepsi asıl durumlarına döner, yani kimsenin kimseden bir farkı kalmaz. Bazıları işin ne olduğunu anlamamışlar da onun için Talih'in verdiklerini öz malları sanırlar, geri istenince de kızırırlar. Zavallılar! İğretim mal durur mu insanda? Tiyatroda görmüşsündür: bir oyuncu, tragedyanın gereğince, bir bakarsın Kekrops ya da Erekhtheus olur, sonra gider, ozanın dileğine uyup bir köle, bir uşak olur. Oyun bitti mi, bütün oyuncular sırmalı elbiselerini, yüzlerinden maskelerini, ayaklarından o yüksek ayakkabıları çıkarırlar, hepsi de yoksul, herhangi bir kimse oluverir. Artık onların hiçbirisi Atreusoğlu Agamemnon, ya da Menaikeusoğlu Kreon değildir; artık asıl adlarıyla, Sunion'lu Khariklesoğlu Polos, ya da Marathon'lu Theogeitonoglu Satyros diye çağırılırlar... Bütün insanların durumu, tıpkı o oyuncuların durumu, dostum!.. Ölülere baktım baktım da böyle düşündüm.

PHİLONİDES. – Ama dünyada kendilerine koca koca mezar yaptıranlar var: o mezarlara yontular diktiriyor, mermerler koyduruyor, yazılar yazdırıyorlar; onlar, Menippos, ahrette ötekilerden çok saygı görmüyor mu?

MENİPPOS. – Sen saçmalıyorsun, Philonides'çiğim! Mausolos'u, hani mezarıyla ün kazanan şu Karia'lı Mausolos'u görseydin, bir gülerdin, bir gülerdin ki! Ölüler arasında daracık bir yer vermişler, vermişler değil, onu bir yere atmışlar, orada sünepe

sünepe oturuyor. Koca mezarı vardı diye bir üstünlüğü mü olacak? Belki o taşların altında herkesten daha çok ezilmiştir, işte o kadar... Hele bu dünyada krallık, valilik etmiş olanların orada yoksulluk içinde dilendiklerini, salamura sattıklarını, ötekine berikine okuma öğrettiklerini, en aşağı köleler gibi herkesten dayak yiyip sövgü işittiklerini görsen daha da çok gülerdin. Ben, Makedonya kralı Philippos'u gördüm, gülmekten kendimi alamadım; onu gösterdiler: bir köşede oturmuş, birkaç para alabilmek için eski pabuç yamıyordu. Dört yol ağızlarında dilenenlerin de birçoğu krallarmış; içlerinde nice Kserkses'ler, Dara'lar, Polykrates'ler varmış...

PHİLONİDES. – Krallar için söylediğine pek şaşıtm, Menippos, neredeyse inanamıyorum... Ya Sokrates, Diogenes ne yapıyor? Öteki bilgiler ne durumda?

MENİPPOS. – Sokrates orada da, burada olduğu gibi, herkesle çekişerek dolaşıp duruyor; Palamedes, Odysseus, Nestor gibi geveze ölümler hep onun yanında. İçtiği ağı yüzünden bacakları şişmiş, o şişkinlik hâlâ da geçmemiş. Diogenes'i de sordum, o gitmiş, Assyria'lı Sardanapalos'un, Phrygia'lı Midas'ın, daha birtakım zenginlerin yanına oturmuş. Onların inlemelerini, eski mutluluklarını anıp anıp yakınmalarını duydu mu, başlıyor gülmeye, alay etmeye; sırt üstü yatıyor, tatsız, bet bir sesle bir türkü tutturuyor, hepsinin iniltilerini bastırıyor, hepsini kızdırıyor; Diogenes'e artık dayanamıyor, kendilerine barınacak başka bir yer alıyorlarmış.

PHİLONİDES. – Yeter bu kadarı. Zenginleri çarpan bir yasa çıktı diyordun, sen onu anlat şimdi.

MENİPPOS. – Gerçekten! İyi ettin de anımsattın. Ben sana asıl onu söylemek istiyordum, sonra nasıl oldu bilmem, unutup başka şeyler anlatmaya daldım. Ben ahretteyken baktım, yöne-

ticiler, ulusu bir toplantıya çağırıyorlar; devleti ilgilendiren bir iş çıkmış da onun içinmiş. Görsen, toplantıya her yandan gelen gelene, sanki kıyamet! Ben de ölümler arasına karıştım, ben de o toplantıda bulundum. Birkaç küçük iş konuşulduktan sonra sıra zenginlerin işine geldi. Zenginlerin birçok suçlar işledikleri, zorbalığa kalkıştıkları, çalımlar sattıkları, küstahlık ettikleri söylenildi, haksızlıkları sayılıp döküldü; bunun üzerine halk aytaçlarından biri kalkıp şu yasayı önerdi: Yasa: “Zenginlerin yeryüzünde zorbalık, talan, yoksullara sövüp sayma gibi yasaya aykırı birçok işlere kalkıştığını bilen ulus, bundan böyle o zenginlerin şu cezaya çarptılmalarına karar vermiştir: Bundan böyle zenginler öldükten sonra bedenleri öteki suçluların bedenleri gibi cezalandırıldıktan başka, ruhları gene yeryüzüne gönderilecek, eşek bedenlerine sokulacak, yirmi beş kere on bin yıl birinden ötekine geçerek hep eşek bedenlerinde kalacak, yük taşıyacak, üvendi-rede dürtüklenecek, yalnız yirmi beş kere on bin yıl geçtikten sonra büsbütün ölmelerine bırakılacaktır. Bu yasayı Nekysia’nın Alibantides boyundan Skeletonoğlu Kranion önermiş, ulus da onaylamıştır.”¹ Yasa tasarısı okundu, oya konuldu, ulus beğendi, Brimo² homurdandı, Kerberos havladı; onların onaylaması da böyle olurmuş. O toplantı üstüne anlatacaklarım işte bu kadardı. O toplantıdan sonra ben Teiresias’ı arayıp buldum; doğrusu asıl onunla konuşmak için gitmiştim. Ona her şeyi anlattım, en iyi, en akıllıca yaşama yolu nedir, bana bildirmesi için yalvarıp yakardım. Gülmeye başladı. Kısacık boylu, uçuk benizli bir yaşlı adam; iki gözü kör, sesi de incecik. “Oğlum, dedi, senin bu

---

1 Bütün bu adlar ölümler ülkesini anımsatır. Nekysia, *nekys*, yani “ölüm”, Alibantides, *alibas*; o da “ölüm”, Skeleton, *skeletos*, yani “iskelet” sözcüklerinden yapılmıştır; Kranion “kurukafa” demektir.

2 Brimo, karanlık, kasvetli Ay tanrıçası Hekate’ye takılan addır.

bocalamanın nedenini biliyorum, bilgelerin aralarında anlaşamalarından geliyor. Ama başka bir şey söyleyemem sana, Rhadamanthys'in izni yoktur." Teiresias böyle söyleyince: "Kuzum babacığım, o kadar sıkı tutma ağzını; bana bir yanıt ver de ben dünyada senden kör olarak yaşamayayım!" dedim. Bunun üzerine beni aldı, تنها bir köşeye çekti, biraz kulağıma eğildi, dedi ki: "En iyi, en akıllıca yaşama, bilisizlerin yaşamasıdır. Gök olayları üstüne düşünmekten, onları, ilkeleri incelemekten vazgeç, o uydurma tasımlara kapılma, onların hepsine boş bir gevezeliktir der geçersin. Senin bir tek dileğin olsun: yaşadığın günü namusluca yaşamak, boynuna borç olanı yapıp gönlünü de hoş ederek yaşamak. Şu olmuş, bu olmuş diye aldırma..." Teiresias böyle dedi, sonra çirişotlarının kapladığı çayıra yürüdü gitti... Epey geç olmuştu. "Haydi, Mithrobarzanes, daha buralarda duracak mıyız? Diriler ülkesine dönmeyecek miyiz?" dedim. Mithrobarzanes: "Üzülme, Menippos, ben şimdi sana kestirme bir yol gösteririm, kolayca dönersin" dedi. Elimden tuttu, beni daha karanlık bir yere götürdü, ta uzaktan bana incecik bir ışık gösterdi. Sanki kafesten süzülen bir ışık... "Orası Trophonios¹ tapınağıdır, Boiotia'lılar ahrete oradan inerler, sen de oradan çıkar gidersin" dedi. Toyunun bu sözleri pek hoşuma gitti, kendisini esenledim; yere uzandım, sürüne sürüne bin güçlkle o delikten çıkabildim, bir de baktım ki Lebadeia'dayım.

---

1 Delphoi tapınağını kuran Trophonios sonradan tanrılaştırılmış, Zeus Trophonios adıyla anılıp Zeus'la bir tutulmuştur. Boiotia'da Lebadeia mağarasında bir tapınağı varmış.

KHARON YA DA SEYİRCİLER

HERMES, KHARON

HERMES. – Hayrola, Kharon, ne gülüyorsun? Kayıgını bıraktın da buralarda ne arıyorsun? Yukarı acunu dolaşmak pek alışkanlığın değildir senin.

KHARON. – Yeryüzünü ben de bir göreyim dedim, Hermes; insanlar ölüp de aşağı indiler mi hepsi ağlıyor, inim inim iniliyorlar; o durumlarına baktım da acaba dünyada ne yaparlar, bırakmak istemedikleri mallar nelerdir diye merak ettim... Hani genç bir Tesalyalı¹ vardı, Hades'ten izin alıp da bir gün dünyaya, karısının yanına dönmüştü, ben de onun gibi Hades'ten izin istedim. Bir gün dinlenmek de hakkım doğrusu! Kalktım, ılık ülkesine çıktım. Seni de tam zamanında buldum: bana dünyayı gezdiriverirsin, ben bir yerleri bilmem, sense buraların kurdusun.

HERMES. – Benim zamanım yok, kayıkçı; Zeus bana dünyada görülecek bir iş buyurdu, gidip onu yapacağım. Çok öfkeliyim, geç kaldım mı kızar, sonra beni hep sizin yanınızda, karanlıklar ülkesinde bırakır diye korkarım. Eskiden Hephaistos'a

---

1 Protesilaos. Bkz. Öbür Dünyada Konuşmalar, XXIII.

yaptığını biliyorsun: bacağından tuttuğu gibi tanrılar yurduunun eşiğinden atıverdi; ben de onun gibi total olup tanrılara içki sunarken herkese gülünç olmak istemem.

KHARON. – Hoşundu, Hermes! Demek beni bırakacaksın, öyle aylak aylak dolaşacağım! Sen benim arkadaşım değil misin? Ölüler kayıkta seninle birlikte götürmüyor muyuz? Ey Maia'nın oğlu! Ben nasıl sana gerekli saygıyı gösteriyorum, hiç değilse onu bir düşün! Bir kez olsun sana sintineyi boşalt, kürekleri biraz de sen çek demedim; sen kayıkta o koca koca omuzlarınla upuzun yatar horlarsın, ya da ölümler içinde bir gevezesini buldun mu, durmaz, onunla konuşursun; ben de, bu yaşlı durumumla, kayığı bir başıma çekerim... Kuzum Hermes'çiğim, babanın başı için! Bırakma beni, yaşamda neler var, bana bir göster de öğreneyim, çok merak ediyorum. Beni bir başıma bırakırsan, karanlıkta sendeleyip ikide bir yere kapanan körlere dönerim ben; ben de onlar gibiyim, gözlerim ışıktaki görmez oluyor. Ey Kyllene'li tanrı! Bana bu iyiliği et, pişman olmazsın, ben unutmam gördüğüm iyiliği.

HERMES. – Anlaşıldı, bu yüzden dayacağı yiyeceğim ben; sana dünyayı gezdireceğim diye paylanacağım. Ne yapalım? Sonunda dayak var, zılgıt var diye senin gibi bir dostun gönlünü kıracak değilim ya! Ama şimdiden söyleyeyim, dünyada olanların hepsini gösteremem; her yeri gezip her şeyi birer birer görmek için bir gün değil, birkaç yıl bile yetmez. Sonra Zeus birini göndertip beni çağırır, kaçak bir köle gibi yakalatır; sen de buralarda o kadar kalamazsın ki! Ölülerini götürmedin mi, Pluton'un ülkesi ıssızlaşır, ahretin defterdarı Aiakos da para gelmiyor diye küplere biner. Dünyada görülecek başlıca neler var, sana şimdi onları göstermenin yolunu bulmalı.

KHARON. – Orasını artık sen bilirsin, Hermes, ben buranın yabancıyım, dünya işlerini hiç bilmem.

HERMES. – Yüksek bir yer bulmalı ki sen oradan bütün dünyayı görebilesin. Göğe çıkabilsen bir zorluk kalmazdı, gökten baktın mı, her şey ayağının altına seriliverir; ama sen hep karanlıklar ülkesinde, ölülerle yaşıyorsun, Zeus’un sarayına çıkman yasaktır... Demek ki şimdi bizim yüksek bir dağ aramamız gerek.

KHARON. – Ahret kayığını götürürken ben size hep ne derim, bilirsin, Hermes. Yel azgınlaşıp da dalgaları kabarttı, yelkene yandan vurdu mu siz, o işlerin acemisi olduğunuz için bana yelkeni topla, borinayı salıver, yele doğru git dersiniz, ben de size: “Susun, karışmayın siz!” derim, orada ne yapmak gerektiğini ben bilirim. Ama şimdi kaptan sensin, beni işine karıştırmaz, ne yapacaksan yaparsın. Ben de yolcuym, sesimi çıkarmadan oturur, sen ne dersen ona uyarım.

HERMES. – Peki! Ne yapmak gerektiğini ben düşüneyim de dünyayı nereden seyredeceğimizi ben bulayım. Kaukasos’a mı gitsek? Parnassos daha yüksek; en yüksekği Olympos... Olympos dedim de aklıma geldi, buldum çıkar yolunu; ama sen de benimle çalışacak, bana yardım edeceksin.

KHARON. – Sen buyur, ben elimden geleni yaparım.

HERMES. – Ozan Homeros’un anlattığına göre Aloeus’un oğulları bir gün, göğe tırmanmak için Ossa dağını yerinden sökmüşler, Olympos’un üstüne bindirmişler, sonra Pelion’u da Ossa’nın üstüne koymuşlar; onlar da bizim gibi iki kişiymiş, hem de daha çocukmuş ikisi de. Biz de onların yaptığını yaparız. Gerçi onlar ceza görmüşler, ama niyetleri kötüymüş de onun için ceza görmüşler; bizse tanrılara karşı gelmiyoruz, bizimki bir suç sayılmaz... Haydi! Seninle dağları dağlara bindiririz, en üstüne çıkıp bütün dünyayı görürüz.

KHARON. – Biz ikimiz Pelion’u, ya da Ossa’yı yerinden kaldırıp da Olympos’un üstüne nasıl bindiririz, Hermes?

HERMES. – Niye gelmesin elimizden? Biz tanrıyız yahu! O iki yumurcak kadar da olamaz mıyız?

KHARON. – Hayır, onlardan aşağı kalmayız, kalmayız ama bu iş için emek ister, zaman ister...

HERMES. – Sen de pek bilisizmişsin, be Kharon! Anlaşıyor, şiirden hiç nasibin yok senin. Görmüyor musun? Bizi göğe ulaştırmak için Homeros'a iki dize yetiveriyor, onun dağları dağlara bindirmesi o kadar kolay. Ben asıl senin bu işlere şaşmana şaşıyorum: Atlas'ı unutuyor musun? O, bir başına, göğü de, biz tanrıları da taşıyormuş. Benim kardeşim bir Herakles vardır, adını duymuşsundur elbette: o da bir gün dünyayı sırtında tutmuş, Atlas'ı rahat ettirmiş.

KHARON. – Öyle bir şeyler işitmiştim Hermes, ama aslı var mı dediklerinin? Doğru mu ozanların söyledikleri?

HERMES. – Elbette doğru Kharon; aklıbaşında, bilge insanlar kalkıp da yalan uyduracak değiller ya! Hele biz bir kaldıraçla Ossa'yı kaldıralım yerinden; nasıl yapacağımızı mimar, dizesinde söylüyor: "Sonra Ossa üstüne, dalları hışırdayan Pelion..." Şiir yolunu tutunca, bu işi bak nasıl kolaycacık başarıverdik! Ben şimdi yukarı çıkayım da bir bakayım, yükseklik yeter mi; yetmezse bir iki dağ daha getiririz. Hey ulu tanrılar! Göğün daha eteğindeyiz; doğu yönündense İtalya'yla Sicilya'dan ötesi gözüküyor; kuzey yönünde, İster'den bu yana olan ülkelerden başka bir şey seçilmiyor, bu yönden de Girit gıdası belli belirsiz görünüyor. Olmadı, kayıkçı, Oita'yı da getireceğiz, sonra Parnassos'u da hepsinin üstüne bindireceğiz.

KHARON. – Yapalım. Ama dikkat et, kuracağımız yapı pek yüksek olursa temeli ince gelir, yıkılırsa biz de altında kalırız, kafamız yardır, Homeros'un mimarlığı başımıza iş açar.

HERMES. – Korkma, hiçbir tehlike yok. Sen Oita'yı getir, üstüne de Parnassos'u yerleştirelim... Hele ben bir daha çıkayım. Tamam! Bütün dünyayı görüyorum. Sen de gel şimdi benim yanıma.

KHARON. – Ver elini Hermes; pek yüksek oldu, yardımsız çıkılacak gibi değil.

HERMES. – Ne yapalım, Kharon? Dünyayı görebilmen için başka çıkar yol yok. Hem merakımı gidereyim, hem de bir sıkıntıya düşmeyeyim dersen olmaz ki! Sen bana sağ elini uzat, ayağını da kaygan yerlere basma. İşte, sen de çıktın yukarı. Parnassos'un doruğu çifttir, birine ben otururum, birine de sen oturursun. Artık gözlerini çevir dur, her yanı görürsün.

KHARON. – Gözümün alabildiğine toprak görüyorum, çevresinde de koca bir göl var. Bir sürü dağlar, uzun uzun ırmaklar... Bu ırmaklar Kokytos'tan da, Pyriphlegethon'dan da daha büyük... Ufacık ufacık insanlarla yuvaları da görülüyor.

HERMES. – Senin o yuva dediklerinin her biri bir kent.

KHARON. – Öyleyse, Hermes, olmadı bizim yaptığımız; bizim Kastalia pınarıyla birlikte Parnassos'u, Oita'yı, daha birçok dağları yerlerinden oynatmamız boşuna olmuş.

HERMES.—Neden?

KHARON. – Nedeni var mı? Ben bu kadar yüksekte bakınca hiçbir şeyi iyice göremiyorum. Benim istediğim birçok kent, birçok dağ görmek değildi ki! Canım öyle bir şey istese bir haritaya bakardım, olurdu; ben, insanların yanına varayım, ne yapıyorlar, ne konuşuyorlar, onları bir anlayayım diyordum. Sana rastladığım zaman ben insanların arasındaydım, orada kalsak daha iyi olurdu. Sen beni görür görmez: “Hayrola ne gülüyorsun?” diye sordun, yanıtımı beklemedin: bir adamın pek tuhaf bir sözünü işittim de ona gülüyordum.

HERMES. – Ne diyordu o adam?

KHARON. – Dostlarından biri ertesi gün yemeğe gelmesini söyledi, o da hiç duraksamadan: “Gelirim, mutlaka gelirim” dedi. Ama daha sözünü bitirmeden kafasına bir kiremit düştü, herif ölüverdi. Sözünde duramayacağı için ben de gülmeye başladım... Biraz aşağı insek de yakından görüp dinlesek, bence daha iyi olacak.

HERMES. – Sen kımıldama yerinden: onun da çıkar yolunu buluruz. Homeros’un bir sözü vardır, onu andık mı büyülenmişse dönersin, bir dakika geçmez, her şeyi iyice görürsün. Ben o dize-leri okuyayım, sen de gözlerinin artık iyi göreceğini, nereye baksa her şeyi seçeceğini aklına koy.

KHARON. – Hele söyle bakalım.

HERMES. – “Sen tanrıları da, insanları da seçebilsin diye gözlerini kapatan sisi kaldırdın...” Nasıl, görüyor musun şimdi?

KHARON. – Öyle bir görüyorum ki! Lynkeus benim yanımda kör kalır. Sen benim soracaklarıma yanıt ver de öğreneceğimi öğreneyim ben. Bundan sonra ben de sana Homeros’un beyitleriyle soracağım. Eh! Biz de büsbütün bilisiz değiliz, o ozanın şiirlerini bizim de duymuşluğumuz vardır.

HERMES. – Sen bütün ömrünü kayıkta kürek çekmekle geçiriyorsun, nereden öğrendin öyle şeyleri?

KHARON. – Bu senin söylediğin benim işime pek de bir övgü sayılmaz, ama şimdi onun için çekişecek değilim. O ozan öldüğü zaman, o da benim kayığa binip geçti, durmadan şiir okuyordu, birkaç dizesi benim de aklımda kaldı. O gün büyük bir fırtına çıkmıştı. Homeros, deniz yolcuları için pek uğurlu olmayan bir şiir okuyor, Poseidon’un bulutları üstüste yığıldığını, üç dişli yabayı bir kaşık gibi denize daldırdığını, fırtınalar kopardığını söylüyor, daha birçok şeyler anlatıyordu. O sözler mi uğursuz geldi nedir? Birdenbire Lethe kabardı, kabardı, bizim kayık az kalsın devrilip batıyordu. Tam o sırada Homeros’u

deniz tuttu, şiiirlerinin çoğunu, Skylla'yı, Kharybdis'i, Kyklop'u kusuverdi. Onun çıkardıklarından birkaçını kolayca yakaladım. Sen söyle bana: "Başı herkeslerinkinden üstün, omuzları herkeslerinkinden geniş şu koca yiğit kimdir?"

HERMES. – Krotone'li pehlivan Milon. Bir boğayı sırtlamış, herkesin içinde dolaştırıyor, Yunanlılar onun için alkışlıyor onu.

KHARON. – Onu alkışlayacaklarına beni alkışlasınlar! Yakında ben Milon'u kaldırdığım gibi kayığımıza atıvereceğim; karşısına Ölüm diye bir pehlivan çıkacak, bakalım onu yenebiliyor mu? Çelmenin nereden geldiğini bilmeyecek. Kayığa bir girdi mi, o da ötekiler gibi oturup başına takılan çelenkler için, bu uzun uzun alkışlar için ağlar durur. Şimdi sırtında bir boğa taşıyor diye kuruluyor, bakanları da hayran ediyor; bir gün öleceği aklına gelir mi hiç?

HERMES. – Böyle gücü kuvveti yerindeyken ölümü nasıl düşünür?

KHARON. – Hele bırak sen onu. Yakında gelir bize; o gün böyle bir boğa değil, bir sinek taşımaya gücü yetmez. Styks'i geçerken güleriz onun durumuna... Söyle bakalım: "Şuradaki, şu kurumlu adam da kim?" Giyimine bakılırsa Yunanlı değil o.

HERMES. – Ona Kambysosoğlu Kyros derler Kharon. Çoktan beri Medlerin elinde olan koca devleti aldı, Perslerin eline geçirdi. Eskiden Assyria'lıları yenmiş, Babylon'u almıştı. Şimdi Lydia'ya yürümek istiyor; orada Kroisos'u yendikten sonra bütün dünya onun buyruğu altına girecek.

KHARON. – Senin o Kroisos dediğin nerede?

HERMES. – Orada, üç duvarla çevrili koca bir kale var, oraya bak. O kente Sardeis derler. Şimdi Kroisos'u da görüyorsun: bir altın sedire uzanmış, Atinalı Solon'la konuşuyor. Neler konuştuklarını duymak ister misin?

KHARON. – İsterim elbette.

KROİSOS. – Ey benim Atinalı konuğum, benim bütün mallarımı, hazinelerimi, altın külçelerimi, bütün debdebemi gördün; şimdi söyle: insanlar arasında sence en mutlusu hangisidir?

KHARON. – Solon buna ne yanıt verecek?

HERMES. – Merak etme, onun gibi bir adamdan umulan yanıtı verecek.

SOLON. – Ah! Kroisos, ben ömrümde pek az mutlu adam gördüm; şimdiye kadar gördüklerim içinde en mutlu diyebileceklerim, Argos'lu toyunçanın çocukları Kleobis'le Biton'dur.

KHARON. – Onun söylediği çocuklar eskiden analarının bindiği arabayı tapmağa kadar sürüklemiş, orada ikisi birlikte ölmüştü.

KROİSOS. – Peki, diyelim ki en mutlu onlardı; ya onlardan sonra kim geliyor?

SOLON. – Atinalı Tellos; namusuyla yaşadı, sonra yurdu uğruna öldü.

KROİSOS. – Ya ben, küstah herif, beni mutlu saymıyor musun?

SOLON. – Senin mutlu olup olmadığını daha bilmem, Kroisos; ömrünün sonuna varmadan mutlu musun, değil misin, anlamaz. Bir kimseye mutlu diyebilmek için ölümünü beklemek, sonuna kadar mutlu olup olmadığını anlamak gerektir.

KHARON. – Aferin Solon! Beni unutmuyor, bu gibi işlerin yalnız benim kayıkta belli olacağını biliyorsun. Kroisos birtakım adamlar gönderiyor, onlar da kim? Nedir omuzlarında taşıdıkları?

HERMES. – Pytho'lu tanrıya altından tuğlalar gönderiyor; onun toyunlarına sorup geleceği öğrenmek ister. Bu yüzden başına çok belalar gelecek... Kroisos fala baktırmaktan pek hoşlanır.

KHARON. – Demek buymuş altın dedikleri... Parıl parıl parlıyor, sarıya da çalıyor, kızıla da... Adını çok duymuştum, ama kendisini daha ilk olarak görüyorum.

HERMES. – Evet, Kharon, insanların övüp övüp bitiremedikleri, uğrunda çabalayıp dövüştükleri altın o gördüğün şeydir işte.

KHARON. – Neye yarayacağını doğrusu pek anlayamıyorum; taşıyanları ezer, işte o kadar.

HERMES. – Altın için insanlar neler yapar, bilmez misin? Savaş açarlar, türlü düzenler kurarlar, haydutluk ederler, sözlerinden dönerler, adam öldürürler, hapse atarlar, aylarca denizlerde dolaşırlar, köleliğe katlanırlar.

KHARON. – Bakırdan pek bir farkı olmayan bu altın için mi, Hermes? Bakırı bilirim, ahrete gelen her ölüden bir obolos alırım, obolos da bakırdan yapılır.

HERMES. – Ama bakır yeryüzünde çoktur, onun için insanlar ona pek değer vermez; altınsa azdır, bulmak için toprağı derin derin kazmak ister... Aslını sorarsan, altın da öteki madenler gibi topraktan çıkar.

KHARON. – Bu insanlarınki akılsızlık değil mi, Hermes? Böyle rengi soluk, üstelik ağır bir şeye nasıl gönül veriyor da tutuluyorlar?

HERMES. – Ama görüyorsun, bu Solon öteki insanlar gibi değil, altına tutkunluğu yok. Kroisos'un kendini beğenmesiyle alay ediyor. Elbette, Kroisos yabanın biridir, böyle şeylere pek bakar. Solon ona bir şey soracak, bakalım neymiş.

SOLON. – Kuzum Kroisos, Pytho'lu Apollon'un bu altın tuğlalara gereksinimi olduğuna gerçekten inanıyor musun?

KROİSOS. – Elbette inanıyorum; Delphi'ye böylesine bir saçı gönderen başka kim var?

SOLON. – Yani sen, hazinelerine böyle altın tuğlalar getirildi diye tanrı hoşnut olacak mı sanıyorsun?

KROİSOS. – Elbette.

SOLON. – Öyleyse Kroisos, sen Olympos'takileri yoksul sayıyorsun; tanrılar canları altın isteyince onu Lydia'dan getirtceklerse kendi ülkelerinde altın yok demektir.

KROİSOS. – Dünyanın hiçbir yerinde bizdeki kadar altın yok!

SOLON. – Lydia'da demir de var mı?

KROİSOS. – Çok değil.

SOLON. – Öyleyse siz en değerli madenden yoksunsunuz.

KROİSOS. – Demire altından iyidir denir mi hiç?

SOLON. – Kızmadan yanıt verirsen, ben de sana sorular sorar, öylece demirin altından üstün olduğunu öğretirim.

KROİSOS. – Sor bakalım, Solon.

SOLON. – Sence başkalarını kurtaranlar mı daha iyidir, yoksa başkaları eliyle kurtarılanlar mı?

KROİSOS. – Elbette başkalarını kurtaranlar.

SOLON. – Peki. Kyros gelip Lydia'ya saldırıyormuş diyorlar; bu söyledikleri doğru çıkarsa sen ordularına altın kılıçlar mı yaptıracağını, yoksa demirden mi kılıç yaptıracağını?

KROİSOS. – Elbette demirden yaptıracağım.

SOLON. – Demek ki sen demir toplamamış olsan senin altının tutsak edilip İran'a götürülür...

KROİSOS. – Öyle söz söyleme, dostum, uğursuzluk getirir.

SOLON. – O felaketten seni tanrı korusun! Ama görüyorsun ki demir altından iyiymiş.

KROİSOS. – Yani ben altını geri getirtip de tanrıya demir tuğla mı göndereyim diyorsun?

SOLON. – Tanrının ne altına gereksinimi vardır, ne de demire; sen tanrıya sunuyorum sanıyorsun ya, asıl başkalarına su-

nuyorsun: gönderdiğin altına ya Phokidia'lılar, ya Boiotia'lılar ya da Delphoi'liler çullanır; ya bir yavuz kralın ya bir uğrunun eline düşer. Tanrıya gelince, senin kuyumcuların onun umurunda bile değildir.

KROİSOS. – Sen hep benim mallarımı, zenginliğimi kötülüyor duruyorsun; anlaşıldı, kıskanıyorsun beni.

HERMES. – Görüyorsun ya Kharon, bu Lydia'lı kimsenin açık konuşmasına, doğruyu söylemesine dayanamıyor; yoksul bir kimse tir tir titremesin, düşündüğünü özgürce söyleyiversin, Kroisos'un aklı almıyor bunu. Ama yalanda Solon'u anımsayacak: tutsak edilecek, Kyros'un buyruğu gereğince yakılmak üzere odun yığını üstüne çıkarılacak. Geçende Klotho, insanlar için ördüğü alınyazılarını söylüyordu, ondan duyup öğrendim. Kroisos Kyros'un eline düşecekmiş, sonra Kyros'u da Massaggetos'ların ecesi öldürecekmiş. Şurada beyaz bir ata binmiş, Skythia'lı bir kadın var, görüyor musun?

KHARON. – Görüyorum.

HERMES. – Tomyris işte o; Kyros'un kafasını kesip kan dolu tuluma işte o batıracak. Şu delikanlıyı, Kyros'un oğlunu görüyor musun? Onun adı Kambyses. Babasından sonra o tahta çıkacak, Libya'da, Aithiopia'da kaç kez yenilip bozulduktan sonra çıldıracak, Apis öküzünü öldürecek, ondan sonra kendi de iyileşmeden ölüp gidecek.

KHARON. – Eğlenceli şeyler doğrusu, hem de çok eğlenceli. Hepsi de iğrenilecek, tiksiniyecek herifler ama şimdilik tahtlarına kurulmuş oturuyorlar; onlara göz kaldırmak kime düşer? Birinin tutsak edileceği, ötekinin kellesinin kan dolu bir tuluma batırılacağı şimdi kimin aklına gelir? Şu da kim, Hermes? Arkasına erguvan rengi bir giysi giymiş, omuzuna elmaslı bir iğne takmış, başına da taç geçirmiş. Aşçısı bir yüzük getirdi; bir balığın

karnında bulmuş. “Denizle çevrili bir adada oturup kralım diye kuruluyor”, kim o adam?

HERMES. – Aferin, Kharon! Homeros gibi konuşmayı ilerttin sen. O senin söylediğin, Samos kralı Polykrates, kendini pek mutlu sanır; ama onun yanında bir adam daha var, o da uşağı Maiandrios, yakında efendisine hayınlık edip vali Oroites’in eline düşürecek; zavallı Polykrates malını mülkünü, krallığını bir an içinde yitirecek. Bunu da Klotho söyledi.

KHARON. – Aşkolsun Klotho’ya! Hepsini yak Klotho’cum, kafalarını keşi kesiver, birer birer kazığa kak da insan olduklarını anımsasınlar. Ama şimdilik bırak da yükselsinler: ne kadar yukarıdan düşerlerse düşmeleri o kadar acı olur. Arkalarından erguvan elbiselerini, başlarından taçlarını atıp çırılçıplak benim kayığıma binip de sırmalı sedirler yerine kuru tahtaya oturdukları zaman ben de onların durumuna bakar bakar gülerim.

HERMES. – Bütün bu kralların, zorbaların sonu öyle olacak işte. Şimdi sen onları bırak da biraz küçük adamlara, şu kalabalığa bak: kimi gemilere binip yolculuğa çıkmış, kimi savaşlarda adam öldürüp kendi de ölüyor, kimi dava açmış, başka bir insanı yargıç önüne sürüklüyor, kimi toprağı belliyor, kimi faizle para veriyor, kimi de dileniyor.

KHARON. – Görüyorum, türlü türlü var: ömürlerini tasa içinde, üzüntü içinde geçiriyorlar; oturdukları yerler birer kent değil, sanki birer an kovanı: birbirlerine iğnelerini batırıp duruyorlar. Kimi de yabanasını andırıyor: kendisinin bal yaptığı yok, başkasının balını talan ediyor... Başları üstünde gizliden gizliye birşeyler dolaşıyor, onlar da ne?

HERMES. – Onları mı soruyorsun, Kharon? Onlar umutlar, korkular, delilikler, zevkler, açgözlülükler, kinler, bunlara benzer daha birtakım şeylerdir. Aşağıda delilik insanların arasına karı-

şır, kenti onlarla birlikte yönetir; kin, öfke, kıskançlık, bilisizlik, işkil, pintilik de işe karışır. Üstlerinde korkuyla umut uçar; biri, birdenbire insanların başına çöker, hepsini yıldırır, bir köşeye kaçtıp sindirir; öteki, yani umut, hep başlarının üstünde süzülür, tam yakalayiverecekler sandığın sırada bir de bakarsın ki hepsinin de ağzını açık bırakıp kaçır gider. Hani ahrette bir Tantalos var, suya eğiliyor, tam dudağını değdireceği sırada su çekiliveriyor; hepsinin durumu işte onunkine benzer. Dikkatle bakarsan, o kalabalığın üstünde Moira'ları da görürsün, insanların her birini incecik bir iplikle örekelerine bağlamışlar, her birinin alını yazısını eğiriyorlar. Örekelerden insanların her birinin üstüne inen, örümcek ağlarına benzer şu iplikleri görüyor musun?

KHARON. – Görüyorum, incecik birer iplik, çoğu da birbirine karışmış.

HERMES. – Karışır elbette Kharon; Yazgı öyle buyuruyor: falanı filan öldürecek, onu da beriki öldürecek, ya da şu şunun, bu bunun mirasını yiyecek. Kimi uzun, kimi kısa o ipliklerin birbirine karışması bu yüzden. Ama insanların hepsi de ipince bir ipliğe bağlı. Bakıyorsun ki biri yükseldikçe yükseliyor, sanki başı göğe eriyor; ama arası çok geçmeden o iplik, ağırlığa dayanamayıp kopuveriyor, adamcağız gümbür gümbür yuvarlanıyor; kimi de bir parçacık yükselebiliyor, sanki ayakları yerden ayrılmıyor: öylesi düşünce hiçbir gürültü olmuyor, düştüğünü hemen kimse anlamıyor.

KHARON. – Dünya doğrusu pek eğlenceliymiş, Hermes.

HERMES. – Öyledir, insanların ne kadar gülünç olduklarını belirtecek söz bulamazsın Kharon; hele kendilerini karmakarışık birtakım isteklere kaptıranlar da, sonra, tam umduklarına konduklarını sandıkları zaman karşlarına Ölüm dikilivermez mi, gül artık gülebildiğin kadar. Ama Ölüm onları birdenbire bastırır

sanma, hepsine haber gönderir, çeşit çeşit habercileri vardır: titreme, ateş, verem, türlü ciğer hastalıkları, onlardan başka da kılıç, haydutlar, ağular, yargıçlar, zorbalar... İnsanlar hiçbirine aldırmaz o habercilerin, aldırmazlar ama mutluyken aldırmazlar; hele küçük bir felakete uğrasınlar, o zaman da başlarlar yakınmaya, inlemeye, dövünmeye. Ölümlü olduklarını baştan düşünseler: “Bu dünyada kısa bir zaman kaldıktan sonra bir düştten uyanır gibi öleceğiz” deseler, daha akıllılık etmiş olurlar, ölüme de o kadar yerinmezler. Ama ölümlü olduklarını, bu dünyayı da, zevklerini de bir gün bırakacaklarını hiç akıllarına getirmezler, onun için de Ölüm karşılarına dikilip ateşin ya da veremin zincirine bağlayıverdi mi: “Bizi sürükleyip götürüyorlar!” diye öfkelenirler. İşte bir adam, başına işçileri toplamış, kendine bir ev yaptırıyor; sen şimdi gidip de ona: “Senin evin yapılacak, yapılacak ama damı konur konmaz sen, içinde bir kez olsun bir yemek yiyip bir oh diyemeden öleceksin, bu evi mirasçına bırakacaksın” desen ne olur o adamın durumu? Şuradaki de bir oğlu oldu diye seviniyor, dostlarına şölen veriyor, oğluna babasının adını koyuyor; ama o çocuğun daha yedisine basmadan öleceğini bilse, bu kadar sevinir mi? Sevinmesi nedir bilir misin? Komşularından birinin oğlu Olympia oyunlarında birinci oldu, kendi oğlu için de öyle başarılar umuyor; bir de öte yandaki komşusuna baksın, çocuğunu mezara götürüyor o; kendi oğlu o çocuklardan hangisine benzeyecek, Olympia oyunlarında birinci mi olacak, yoksa daha küçücükken ölecek mi, orasını bir düşünüyor mu hiç? Görüyorsun, bir yığın insan, topraklarını bir karış büyütmek için birbirleriyle uğraşüyor, ya da mal toplamak için didiniyor; hepsi de bir rahat edemeden, bir oh diyemeden, o demin söylediğim habercilerin peşine takılıp gidiverecekler.

KHARON. – Hepsini görüyorum, görüyorum da yaşamaktan ne haz duyduklarını onun için anlamıyorum ya! Öldüler mi,

ellerinden büyük bir nimet koparılıp alınmış gibi yeriniyorlar. Neymiş o nimet, bir türlü aklım almıyor. Krallarına bakıyorum: en mutluları sözde onlarmış! Bugün tahttayken yarın düşürmelerini, talihlerinin vefasızlığını bir yana bırakalım, gene imrenilecek bir durumları yok: çektikleri cefa, sürdükleri sefayı bin kat aşıyor: hep korku içindeler, hep tasa, kaygı içindeler; çevrelerinde türlü kinler, türlü düşmanlıklar çizginiyor, bir tanesi dalkavukların elinde oyuncak olmaktan kurtulamıyor. Öteki insanlar gibi onların başlarında dolaşan yasalar, hastalıklar, kazalar da caba! Krallarının durumu bu olursa uyrukların durumu nasıldır, bir düşünmeli! İnsanları da, sürdükleri ömrü de ben neye benzetiyorum, bilir misin, Hermes? Söyleyeyim. Pınardan suyun fışkırmasını görmüşsündür, köpük köpük akar; nedir o köpük? Küçük küçük kabarcıklar. O kabarcıkların kimi miniciktir, çabucak patlar, yitip gider; ötekiler biraz daha dayanır, öteki kabarcıklarla birleşip birleşip büyür, kocamanlaşır; gene de sonunda patlayıverirler, bir tanesi bile kurtulmaz. İnsanlar da tıpkı öyle: talih hepsini de şişiriyor, kimini az, kimini çok; kimi daha yetişirken bitip sönuveriyor, kimi biraz daha çok sürüyor, ama biri de ölmekten kurtulamıyor.

HERMES. – Homeros, insanları ağacın yapraklarına benzetmiş; senin bulduğun benzeyiş de Kharon, ondan aşağı kalmıyor.

KHARON. – Bu dünyada bir gün yaşayıp yarın ölüverecek olan insanların ne biçim yaşadıklarını da görüyorsun, Hermes: yer kapacağız, ün alacağız, mal edineceğiz diye çabılıyor, birbirleriyle dövüşüp duruyorlar. Biz epey yüksek bir yerdeyiz, ben avazım çıktığı kadar bağırayım da onlara boş işlerden kaçınmalarını, öleceklerini düşünerek yaşamalarını söyleyivereyim mi? “Beh ey şaşkınlr! Bu boş şeylere neden bağlanırsınız? Bırakın artık bu didinmeyi; ölüm yok da boyuna yaşayacağınızı mı sanıyorsu-

nuz? Bu dünyada bağlandığınız, gönül verdiğiniz şeylerin hiçbirisi, bengi değildir, ölürken onlardan hiçbirini götüremezsiniz; bu dünyadan çırlılıp gideceksiniz, evinizi de, toprağınızı da, altınlarınızı da başkalarına, başka ellere bırakacaksınız!” Avazım çıktığı kadar bağırıp da bunları söylesem, böyle öğütler versem, acaba sesimi duymazlar mı? Duyunca da akıllanıp uslanmazlar mı? Ne dersin, bir deneyeyim mi?

HERMES. – Ah Kharon’cuğum! Bilisizlik, düşüncesizlik onları ne duruma sokmuştur, bilemezsin. Hani Odysseus, deniz-kızlarının ulamalarını duymasınlar diye arkadaşlarının kulaklarına balmumu akıtmış, onların kulakları da öyle tıkalıdır, koca koca burgularla açayım desen gene açamazsın. Sen boğazını yırtı yırtı, soluğun tükeninceye kadar bağırırsan gene sesini duyuramazsın. Sizin ülkede Lethe suyu ölümlere her şeyi unutturuyor ya, bu dünyada da bilisizlik dirilere her şeyi unutturur. Doğrusu, kulaklarına balmumu akıtmamış birkaç kişi var, onlar doğruyu dinliyor, görüyor, biliyor, yeryüzünde ne varsa hepsinin de asıl değerini anlıyor.

KHARON. – Peki, ben de onlara seslenirim.

HERMES. – Onlara sesleneceksin de neye yarayacak? Onlar biliyor senin söyleyeceklerini. Bak, onlar kalabalığa karışmıyor, bir köşede duruyor; olup bitenlerle alay ediyor, hiçbir şeye sevinmiyorlar. Belli ki hepsi de yaşamdan kurtulup sizin ülkeye sığınmanın bir kolayını arıyor; elbette istemezler kalmayı: herkesin bilisizliğini yüzüne vurdukları için herkes onlardan nefret ediyor.

KHARON. – Aferin onlara! Temiz yürekli insanlarmış. Ama ne kadar da az öylesi!

HERMES. – Varsın az olsun, yetmez mi?.. Gel, artık inelim, Kharon.

KHARON. – Benim öğrenmek istediğim bir şey daha var, Hermes. Bana onu da göster, artık seni rahatsız etmem, kıla-

vuzluğunu sonuna erdirmiş olursun. Bu insanlar ölülerini nereye koyuyor, nereye gömüyorlar?

HERMES. – Ha! Sen mezarları, kabirleri, türbeleri soruyorsun. Kentlerin kapısına doğru bak, oralarda hani birtakım toprak yığınları, taştan direkler, piramitler var: ölülerini işte oralara kor, oralarda saklarlar.

KHARON. – Peki, ama ne diye o taşları kokularla ovuyor, üstlerine çiçek koyuyorlar? Aaa! Şunlara bak, gelmişler o mezarların önünde ateş yakıyorlar, hendek kazıp içinde türlü yemekler pişiriyorlar, açtıkları deliklerden şarapla bal akıtıyorlar, neye yarıyor o?

HERMES. – Doğrusunu istersen Kharon, o yemeklerin, o şarapla balın ölülere ne yararı olduğunu ben de anlamıyorum. Ama insanlar bir kez tutturmuş: ruhlar ahretten gelip o ateşlerin çevresinde uçuşur, yanan etlerin kokularıyla beslenir, deliklere akıtılan ballı şarabı da içerlermiş! Öyle diyor insanlar!

KHARON. – Amma da yaptın! Kurukafa yer içer mi hiç? Sana bunu söylemek tuhaf oluyor, işin aslını bilirsin sen de, ölüleri ahrete sen getiriyorsun. Bir kez indiler mi, bir daha çıkmayacaklarını benden iyi bilirsin sen. Ruhları ahrete indirdiğin yetmiyormuş gibi bir de her gün yesinler, içsinler diye yeryüzüne çıkaracaksan, işin iştir hani, bir dakika rahatın kalmaz. Acınır bu insanlara! Bu kadar da deli olduklarını sanmazdım; ölüler ülkesini diriler ülkesinden ayıran sınırları, bizim oradaki durumun ne olduğunu onlara bir anlatan çıkmamış mı? “Mezarları ister olsun ister olmasın, bütün ölüler arasında eşitlik bulunduğunu, İthake’li dilenci İros’a ne saygı gösterilirse kral Agamemnon’a da en çok o kadar saygı gösterildiğini, Thetis’in güzel saçlı oğluyla kel Thersites’in bir olduğunu, çirişotu çayırında bütün ölülerin çırlıçıplak yattığını, kafalarının boşalmış, kemiklerinin çürümüş olduğunu” bilmiyorlar mı?

HERMES. – Ayol Kharon, bu ne hal? Başımdan aşağı dalga dalga Homeros şiiri döküyorsun, boğacaksın beni sen!.. İyi ki aklıma getirdin, sana Akhilleus'un mezarını da göstereyim. Bak, deniz kıyısında. Oraya Sigeion derler. Troia ülkesinin bir burnudur. Aias'ın mezarı da karşıda, Rhoeteion'dadır.

KHARON. – O mezarlar pek küçük, Hermes... Ahrette Sardapalos'un Ninos'u, Babylon, Mykene, Kleone diye birtakım kentleri söyler dururlar; bir de İlion varmış. Göster bana o ünlü kentleri... O İlion'dan bize çok ölü geldi, taşıya taşıya bir hal oldum; o kadar ki on yıl kayığımı bir gün kıyıya çekip de kurutamadım.

HERMES. – Senin Ninos dediğin kentten, kayıkçı, artık bir iz bile kalmadı, bugün yerini bile bilen yok. Şurada bir kent görüyorsun, güzel güzel kuleleri, kocaman bir kalesi var, orası Babylon'dur: yakında onu da Ninos gibi ararlar, arayıp arayıp bulamazlar. Mykene'yi, Kleone'yi, hele İlion'u göstermeye utanıyorum; ahrete dönünce neden o kadar şişirmiş, ballandırmış diye Homeros'un boğazına atılırsın. Ama bir zamanlar o kentler de güzel, şen yerlerdi; şimdi öldüler... Öyledir, Kharon, kentler de ölür, insanlar gibi ölür; asıl şaşılacak şey, koca koca ırmakların bile öldüğü olur; örneğin İnakhos ırmağı Argos'tan yitiverdi, yatağından bir iz bile kalmadı.

KHARON. – Homeros da neler söylemiş, ne ballandıra ballandıra övmüş bu yerleri: sokakları geniş kutsal İlion, yapıları güzel Kleone! Biz burada böyle konuşup dururken şurada birçok insanlar birbirleriyle çarpışıyor. Kimdir onlar? Neden boğazlıyorlar birbirlerini?

HERMES. – Ha! Sen Argos'lularla Lakedaimon'luları söylüyorsun; şurada yarı ölmüş bir komutan görüyorsun, kanıyla bir taşın üstüne yazı yazıyor; Othryadas'tır o komutanın adı, o taş da bundan sonra gelecek insanlara onun yiğitliklerini söyleyecekmiş.

KHARON. – Peki, ama niçin dvşyyor, niçin savaşıyorlar?

HERMES. – Savaş alanı olan ovayı¹ paylaşamıyorlar da onun için; kim yenerse ona kalacakmış!

KHARON. – Bakındı şu delilere! Bütün Peloponnesos'u ele geçirseler, yarın öldüler mi Aiakos'un onlara vereceği gene bir karış topraktır; bunu bilmiyor, düşünmüyorlar mı? şimdi çarpıştıkları yeri, bugün biri, yarın öteki belleyecek, utku taşı da devrilip gidecek.

HERMES. – yle olacak, Kharon, yle olacak ya, biz artık inelim buradan; dağları yerlerine koyalım, ben gidip Zeus'un buyurduğu işi göreyim, sen de kayığına dn, küreklere yapış. Birazdan sana bir alay l getireceğim.

KHARON. – Bana bugün ettiğin iyiliği hiç unutamayacağım, Hermes. Senin sayende çok şeyler gördüm, çok şeyler öğrendim. Yolculuğumuz boş geçmedi. Acınacak durum bu insanların durumu! Krallık düşünmüyorlar, altından tuğla düşünmüyorlar, kurban kesip kan akıtmayı, birbirlerini boğazlamayı düşünmüyorlar, ama Kharon'u hiç anmıyorlar!

---

1 Argos'lularla Lakedaimon'luların dövüştükleri ova, Thyrraeus ovasıdır.

İKAROMENİPPPOS YA DA GÖKLERDE YOLCULUK¹

MENİPPPOS'LA BİR DOSTU

MENİPPPOS. – Yerden kalktım, ilk konak olan Ay'a kadar üç bin stadion² gittim; Ay'dan Güneş'e kadar aşağı yukarı beş yüz parasanges³ tutuyor; Güneş'ten göğe, Zeus'un sarayına varmak için de, tüy gibi bir kartalın uçuşuyla bir günlük yol var.

DOST. – Kharit'ler aşkına söyle, Menippos, gökleri ne arşınlayıp duruyorsun? Nereleri ölçüyorsun öyle? Deminden beri arkandan geliyorum, kendi kendine ay diyorsun, güneş diyorsun,

-
- 1 İkaromenippos, yani Menippos'un İkaros'a benzemesi, İkaroslaşması. İkaros, mimar Daidalos'un oğludur; Daidalos, Girit adası kralı Minos'un yarı insan, yarı boğa olan oğlu Minotauros'u kapatmak için, yolları karışık, içinden çıkmaz bir saray yapmıştır; sonra Minos'un buyruğu üstüne kendi de o saraya kapatılmış, oğlu İkaros'la birlikte omuzlarına kanat takarak kurtulabilmiştir. Ama İkaros güneşe çok yaklaştığı için, kanatları tutan balmumu erimiş, kendi denize düşüp boğulmuştur; düştüğü yere "İkaros denizi" denilmiştir.
  - 2 Stadion: 600 ayak uzunluğunda bir Yunan ölçüsü. Stadyum'un aslı bu sözcüktür; stadyumlar, bir stadion uzunluğunda olurmuş.
  - 3 Perslerin bir ölçüsü. 30 stadion uzunluğunda, yani aşağı yukarı 6 kilometre.

konak diyorsun, parasanges gibi pöhpöhlü, yabanıl yabanıl sözler kullanıyorsun.

MENİPPOS. – Öyle yüksekten, havalardan konuşmama hiç şaşma arkadaş: son yolculuğumda ne kadar yol gitmişim, içimden onu hesaplıyordum.

DOST. – Yani Fenikelilerden örnek aldın da yolunu yıldızlara göre mi düzenliyorsun?

MENİPPOS. – Ayol! Ben yolumu yıldızlara göre düzenliyorum demedim, yıldızlar arasında dolaştım, onu söylüyorum.

DOST. – Sen, ne yaptığını bilmeden öyle parasanges’ler boyunca uyumuşsan, Herakles hakkı için, uzun bir düş görmüşsün demektir!

MENİPPOS. – Ne düşü azizim? Ben Zeus’un oradan geliyorum, sen de beni düş görmüş sanıyorsun!

DOST. – Ne dedin? Yani sen, Menippos, bulutlardan düştün, buraya gökten mi geliyorsun?

MENİPPOS. – Ne sandın? Ben bugüne bugün Zeus’un, ulu tanrı Zeus’un sarayından geliyorum. Orada bilsen neler gördüm, neler işittim! Hep hayran olunacak şeyler... İnanmıyorsan sevinirim doğrusu, tattığım mutluluğun inanılmayacak kadar büyük olduğunu söylemiş olursun.

DOST. – Hey tanrıl Menippos! Olympos’lu Menippos! Ben ki toprağa bağlı ölümlü bir insanım, senin gibi bulutları aşan, Homeros’un diliyle söyleyeyim, “gök yurttaşlarından”¹ bir adamın sözüne nasıl inanmam? Ama anlat kuzum, göklere çıkmak için ne yaptın? O kadar büyük merdiveni nereden buldun? Yüzüne bakıyorum, bakıyorum, Phrygia’lı çobanı² andırır bir yerin

---

1 İlion Destanı’ndan.

2 Phrygia’lı çoban, yani Zeus’un âşık olup kaçırdığı Ganymedes. Bkz. Tanrıların Konuşmaları, IV.

yok, demek ki seni, tanrılar sofrasında sunuculuk etsin diye gelip de bir kartal kaçırmadı.

MENİPPOS. – Deminden beri sen benimle açıktan açığa alay ediyorsun; hakkın yok değil, anlattıklarımı masal sanmana şaşılmaz. Ama bil ki ben, havalara yükselmek için ne merdiven aradım, ne de kartala oğlan oldum: Ben, kendi kanatlarımla uçtum.

DOST. – Dedğine bakılırsa, sen bir insanken kimseye bildirmeden bir doğan, ya bir alakarga oluverdinse, öteki yaptıklarını saymıyorum, yalnız bununla Daidalos'u geçmişsin.

MENİPPOS. – Hah şöyle; şimdi bildin doğrusunu! Evet, Daidalos'un akli hoşuma gitti, ben de onun gibi kendime kanat yapıp taktım.

DOST. – Peki ama bu aşırı gözüpekliliğinin sonu kötüye varır, dalgalara düşüp boğulursun, senin adını da İkaros'un adı gibi bir denize takarlar diye korkmadın mı?

MENİPPOS. – Hiç de korkmadım. İkaros kanatlarını balmumuyla yapıştırmış. Balmumu güneşte eriyince kanatlar kopmuş. İkaros da denize düşmüş. Elbette öyle olur. Benim kanatlarım balmumuyla yapışmış değildi ki!

DOST. – Sen neler anlatıyorsun, Menippos? Bu dediklerine yavaş yavaş benim de inanacağım geliyor doğrusu!

MENİPPOS. – Anlatayım nasıl yaptığımı. Kocaman bir kartalla en irisinden bir akbaba yakaladım, ikisinin de kanatlarını, kollarını kestim... Ama ben sana bu işi ta başından anlatsam daha iyi olur; zamanın var mı?

DOST. – Olmaz olur mu? Pek merak ettim, sonu ne çıkacak diye ağzım açık bekliyorum. Kuzum Menippos, Dostluk tanrısı aşkına! Beni öykünün başına böyle kulaklarımdan asılı bırakma.

MENİPPOS. – Dinle öyleyse. Bir dostun ağzı açık beklemesi, hele senin dediğin gibi kulaklarından asılı kalması hiç de hoş bir şey değil... Yaşam üstüne düşünmeye başlamıştım, dostum; baktım ki zenginlik gibi, büyük görevlere adanmak gibi, herkesin buyruğu olmak, kral olmak gibi insanların değer verdiği şeylerin hepsi de gülünç, bayağı, hem de güvenilmeyecek şeyler. Bütün o boş isteklerden tiksindim, onlara bir kapılırsam gerçekten ciddi işlerle uğraşamayacağımı anladım, gözlerimi yukarılara kaldırıp acunun bütününe bakmayı denedim. Ama feylesofların evren dedikleri şey üstünde düşünmeye kalkınca büyük bir zorlukla karşılaştım; nasıl kurulmuş, kim kurmuş, neyle ne için kurulmuş, bir türlü kestiremedim. Sonra hiç olmazsa parça parça inceleyeyim dedim, zihnim büsbütün karıştı; baktım ki yıldızlar göğe gelişigüzel serpilivermiş, Güneş nedir, o da bilinmiyor; hele Ay hiç anlaşılıyor, küçükken büyüyor, sonra küçülüp küçülüp görünmez oluyor: “Elbette bunun bir nedeni olacak” dedim. Şimşek çakıp bulutları parlatıyor, gök gürliyor, yıldırım düşüyor, yağmur yağıyor, kar yağıyor, dolu yağıyor; nasıl oluyor bunlar? Bir türlü aklım ermedi, işin içinden çıkamadım. Baktım ki bu gizleri kendi kendime çözemeyeceğim, en doğrusu feylesoflarımıza danışmak olur diye düşündüm. İşin aslını onlar bilir, bana da anlatırlar sanıyordum. En iyilerini seçtim, yani en ağırbaşlı görünenleri, sakalları en uzun, benizleri en uçuk olanları aradım: göğü bilse bilse onlar bilir, doğruyu söylese söylese onlar söyler demiştim. Kendimi onların eline bıraktım, birçok para verdim, ders bitince daha da vereceğimi söyledim, bana gök olayları üstüne düşünmeyi öğretirler, evrenin düzenini anlatırlar diye umuyordum. Ama beni eski bilisizliğimden kurtarmak şöyle dursun, ilke, erek, boşluk, özdek, idea gibi birtakım sözlerle her gün kafamı şişirdiler, beni büsbütün şaşkına döndürdüler. Asıl kötüsü,

hiçbir noktada birbirleriyle uzlaşmıyorlar, biri ne söylerse öteki onun tam tersini söylüyor, gene de her biri kısam kandırmak, ille kendi dediğine, kendi yoluna çekmek İstiyor.

DOST. – Çok tuhaf bu senin söylediğin, Menippos. Bilimi kavramış insanlar nasıl oluyor da birbirleriyle anlaşamıyor, bir şey üstüne hepsinin de dedikleri bir olmuyor?

MENİPPOS. – Ah dostum! Onların böbürlenmelerini, yukarıdan atarak konuşmalarını bir duysan, çok gülersin. Ayakları topraktan ayrılmamış bizler, nasıl yerde sürünüyorsak onlar da öyle sürünüyor; gözlerinin de komşularının gözlerinden daha iyi gördüğü yok; kimi, ya pek kocadığı için, ya kollarını kavuşturup oturduğu için, burnunun dibinde olup bitenleri göremiyor, gene de bakıyorsun hepsi göğün sınırlarını iyice seçtiğini ileri sürüyor, Güneş'i ölçüyor, Ay'ın üstündeki yerlerde dolaşıyor, insanlar arasına yukarıdan inmiş gibi, yıldızların boyutlarını, biçimlerini anlatıyor. Çoğu, Atina'dan Megara'ya kaç stadion tutar onu bilmiyor, Ay'dan Güneş'e kadar kaç arşın vardır onu söylemeye kalkıyor; havanın yüksekliğini ölçüyorlar, denizin derinliklerini ölçüyorlar, yerin kuşağını ölçüyorlar, birtakım daireler, dörtgenler üstüne üçgenler çiziyorlar, göğü anlatmak için renk renk küreler yapıyorlar. Öyle karışık, karanlık işlerden açtılar mı, birinin olsun: “Böyle sanıyoruz” dediği yok ha! Hepsi de kendi dediğinin doğruluğuna, biricik doğru olduğuna var gücüyle yemin ediyor, kimseye ağız açtırmıyor; Güneş bir ateş külçesiymiş,¹ Ay'da insanlar varmış, Güneş kuyudan çeker gibi denizden kova kova su alır, susamış olan yıldızlara içirmiş... Daha neler, neler! Bunları duyarsın da o adamlara kendilerini beğenmiş birer budala demez misin? Oylarındaki karşıtlığa gelince, bak ne kadar ileri gidiyor. Öğretilerini sana bir anlatayım da birininki birininkine uyuyor

---

1 Anaksagoras.

mu, yoksa onu büsbütün çürütüyor mu, Zeus aşkına sen söyle. Acun nedir, daha onun üstünde anlaşıyorlar: kimi acunun başlangıcı da, sonu da olmadığını söylüyor, kimi acunu kim yaratmış, nasıl yaratmış, onu anlatmaya kalkıyor. En çok onların dediklerine şaşıtım: evreni bir tanrı yaratmış diyorlar ama o tanrı nereden gelmiş, yaratırken kendi neredeymiş, onu söylemiyorlar; oysaki evrenin kuruluşundan önce zamanla uzay bulunmasını akıl alamaz.

DOST. – Desene ki o adamların hepsi de hiç sıkılmadan atıp duruyor!

MENİPPOS. – Ah dostum! Ya onların idealardan, cisimsiz varlıklardan açıp da uzun uzun söylenmelerini, bitimlikle bitimsiz üstüne uydurdıkları kuramları bir duysan ne diyeceksin? Bu bitimlilikle bitimsizlik üstünde bir çekişiyorlar, bir çekişiyorlar ki! Kimi, evreni sınırlar içine kapatıyor, kimi de sınırı mınırı yoktur diye kesip atıyor. O kadar da değil: gidip birine soruyorsun, evrenin bir olmadığını, birçok, sayısız evrenler olduğunu söylüyor, birdir diyenlere ateş püskürüyor.¹ Biri de var, barışa düşman mıdır nedir? Her şeyin anası savaştır diye tutturmuş gidiyor.² Ya tanrılar için söyledikleri! Kimine soruyorsun, tanrı bir sayıdır diyor,³ kimi köpekler, kazlar, söğüt ağaçları üstüne yemin ediyor. Bir kesimi, evrenin efendiliğini bir tek tanrıya bağışlayıp öteki tanrıların hepsini kovuyor;⁴ doğrusunu söyleyeyim, o tanrı kıtlığı içimi sızlattı. Birçoğu da kesenin ağzını açmış, alabildiğine tanrı saçıyor, sonra o tanrıları sınıflara ayırıyor, birine en büyük tanrı diyor, ötekilere ikincilik, üçüncülük veriyor. Bundan başka

---

1 Demokritos.

2 Empedokles.

3 Pythagoras.

4 Sokrates.

içlerinde tanrının cismi, yüzü olmadığını söyleyenler de var, tanrıyı cisimsiz düşünemeyenler de var. Bir kesimi tanrılara inanıyor, ama tanrıların bizim işlerimizle uğraştığına inanmıyor; biz, yaşlıları kamu işlerinden nasıl bağışık tutarsak onlar da tanrılara hiçbir iş bırakmıyor, bu dünya güldürüsünde gelip geçici, ikinci dereceden birer oyuncu durumuna indiriyor. Bir kesimi de daha ileri gidiyor, tanrı manrı olmadığını söylüyor, bu evrenin ödersiz, efendisiz, kendi başına buyruk, öyle gittiğine inanıyor. Ben bütün bunları dinliyor, seslerini o kadar yükselten, sakallarını o kadar uzatan kimselere inanmamazlık edemiyordum; dizgelerinde kimsenin dokunamayacağı, kimsenin çürütemeyeceği bir yer bulayım da ona tutunayım diyordum ama bir türlü bulamadım. Yani, dostum, ben de Homeros'un anlattığı duruma düştüm: içlerinden birine inanmak isterken "içimden başka bir istek uyanıldığını"¹ duyuyordum. Bu çelişmeler arasında bunalmışa döndüm, yeryüzünde kaldıkça bu işlerin aslını öğrenemeyeceğimi anladım: "Hiç değilse kanat takıp gökyüzüne çıkayım, bilginlerin de bilisizlerin de bocalayıp durdukları bu kararsızlıktan belki öyle kurtulurum" dedim. Umudumu bir kere içimdeki dilek pekleştiriyordu; bundan başka Aisopos'un dediklerini de düşündüm. O masalcı, kartalların, domuzları böceklerinin, sırasında develerin bile göğe çıktıklarını söylemez mi? Ama benim kanadım yok; kanatlarım çıkacak diye de ne kadar beklesem boş: "En iyisi ya bir kartalın, ya bir akbabanın kanatlarını yolup kendime takarım, girdiğim işi belki başarırım" dedim. Neden kartalla akbabayı seçtiğimi sorarsan, söyleyeyim onu da: bir insanı kaldırmaya yetse yetse o kuşların kanatları yeter... O kuşlardan iki tane tuttum, kartalın sağ kanadını, akbabanın da sol kanadını kestim, birbirine bağladım, kaim kaim kayışlarla omuzlarıma taktım; uçlarına

---

1 *Odyseus Destanı*'ndan.

da birer halka yapıp ellerimi soktum, uçmayı denedim. Önceleri ellerimin yardımıyla biraz olsun zıplayabildim; kazlar yerden ne kadar yükselebilselerse ben de o kadar yükselebildim, yani ayaklarımın ucuna basarak kanatlarımı çırtıttım durdum. Baktım ki olacak gibi değil, daha çetin bir şey aklıma geldi, onu denedim, senin anlayacağın, Akropolis'e çıkıp oradan kendimi aşağı bıraktım, ta tiyatronun üstüne kadar uçtum. O inme işini tehlikesizce başarabildiğimi görünce: "Bir de yükselmeyi deneyeyim" dedim, Pames'ten, Hymettos tepesinden kalkıp Geraneia sıradağlarına, oradan Akrokorinthos'un doruğuna, sonra Phloe'yi, Erymanthes'i aşıp ta Taygetos'a kadar uçtum. Giriştiğim iş kolay bir iş değildi, ama ben de artık epeyce ustalaşmıştım, palazlık çağını geçirip tam bir kuş olmuştum. Artık güveniyordum kendime. Yanıma en hafifinden biraz yiyecek alarak Olympos'un tepesine çıktım, oradan doğru göğe uçtum. Önce altımdaki boşluğu görüp başım döndü, gözlerim karardı, ama çok sürmedi, alıştım, içimde bir rahatlık duydum. Uçtum, uçtum, bulutları aştım, daha gittim, baktım ki Ay'a yaklaşmışım. Eh! Oldukça yorulmuştum; hele sol kanadım, yani akbaba kanadı, artık işlemek istemiyordu. Ay'a gittim, dinlenmek için tünedim, yukarıdan aşağıya, dünyaya bir göz gezdirdim. Ben de Homeros'un anlattığı Zeus'a dönmüştüm: bir Trakyalıların, o at besleyenlerin ülkesine, bir Mysia'lıların yurduna bakıyordum; canım nereyi isterse orayı, Yunanistan'ı, İran'ı, Hindistan'ı seyre diyordum. Bütün gördüklerim pek hoşuma gitti.

DOST. – Neler gördün, onu da anlat Menippos: yolculuğunda neler öğrendin, neler anladınsa ben de öğrenip anlayayım. Pek merak ediyorum: öyle sanıyorum ki yukarıdan bakılınca dünya büsbütün başka türlü gözükür, bilmediğimiz birçok şeyleri meydana çıkar, kuzum, anlat onları.

MENİPPOS. – Doğru söyledin dostum: yukarıdan bakılınca dünya büsbütün başka bir şey oluyor. Sen de tut ki benimle birlikte Ay’a kadar çıktın, ben söyleyeyim, sen de dünyanın ne biçim olduğunu, ne idüğünü öğren. Önce şunu bil ki Ay’dan göreceğin dünya küçücük bir şey, Ay’dan bile küçük. O kadar ki başımı eğip bakınca o koca koca dağlar, o serilip yayılan deniz acaba nerede diye epey aradım; Rodos heykeliyle Pharos kulesini görmeseydim yeryüzünü bir türlü bulamayacaktım. Ama o yüksek anıtlar sayesinde, bir de güneşte ışıldayan Okyanus sayesinde anladım ki gördüğüm gerçekten bizim dünyamızdır. Gözlerimi iyice diktim, az sonra insanların bütün yaşamı önüme seriliverdi. Yalnız ulusları, kentleri görmekle kalmadım, insanları da birer birer gördüm: kimi gemilere binip denizlere açılan, kimi birbiriyle dövüşüp savaştan, kimi toprağı belleyen, kimi yargıç önüne çıkan insanları, sonra kadınları, hayvanları, kısacası “verimli toprağın beslediğı” ne varsa hepsini birer birer görmeye başladım.

DOST. – Demin dediğınle şimdi söylediğın birbirini tutmuyor Menippos; bir türlü inanamıyorum. Demin, öyle yüksekte bakınca dünyanın seçilemediğini söylüyordun: Rodos heykelini görmeseymişsin, ayaklarının altındakinin yeryüzü olduğunu anlayamayacaktım. Sonra birdenbire bir Lynkeus kesilmişsin, dünyada insan, hayvan ne varsa hepsini birer birer seçmişsin; neredeyse sivrisinek yuvalarını bile gördüm diyeceksin. Birbirini tutmuyor bunlar Menippos.

MENİPPOS. – Dikkatimi çektiğine iyi ettin dostum. Daha başlarken söylemekliğim gereken bir şey vardı, nasılsa unutmuşum. Ay’dan bakıp da aşağıdakinin dünya olduğunu anlayınca bir zaman hiçbir şeyi seçemedim, gözlerim keskin değil, o kadar uzaktan göremem. Başımı eğdim, bayağı ağlamaklı oldum. Tam o sırada baktım ki feylesof Empedokles geldi: üstü başı kapkara,

sanırsın ki bir kömürcü; kül içinde, yüzü gözü yanmış, kebab olmuş... Doğrusunu söyleyeyim, onu görünce korkudan donakaldım, karşıma Ay'ın şeytanlarından biri çıktı sandım. Anladım durumumu: "Korkma, dedi. 'Ben bir tanrı değilim, neden beni ölümsüzlere benzetiyorsun?'¹ Karşında gördüğün, doğacı feylesof Empedokles'tir. Ben kendimi Etna yanardağından içeri atınca, duman beni kapıldığı gibi buraya kadar getirdi, ben şimdi Ay'da oturuyor, çoğu havalarda dolaşıyor, karnımı çiy damlalarıyla doyuruyorum. Seni üzüntüden kurtarmaya geldim; anlaşıyor ki sen, yeryüzünü iyice göremediğin için sıkılıyorsun." Böyle dedi Empedokles. Ben de ona: "Var ol Empedokles! dedim. Adağım olsun, Yunanistan'a döner dönmez senin için ocağımda bal yakacağım, şarap yakacağım, her ayın birinci günü de ağzımı üç kez Ay'a doğru açıp sana dua edeceğim!" Ben böyle deyince Empedokles: "Endymion hakkı için! Ben buraya senden bir şey koparmaya gelmedim; seni öyle üzgün görünce acıdım, onun için koştum. Gözlerinin keskinleşmesini istersen ne yapmalısın, biliyor musun?" dedi. "Ben nereden bileyim, Empedokles? dedim. Sen şimdi benim gözlerimdeki sisi dağıtabilir misin? İkiisi de çapaklı çapaklı, bir şey görmez, bir şey seçemez olmuşlar..." Empedokles bunun üzerine: "Bana gereksinimin yok ki senin! Gözlerinin iyice görmesi için ne gerekse yeryüzünden getirmişsin sen" dedi. Anlamadım ne demek istediğini; bana kartal kanadını göstererek: "Yanında bu var ya senin; işte bir kartalın sağ kanadını kesmiş buraya getirmişsin, unuttun mu?" dedi. "Biliyorum, ama kanadın gözle ne ilgisi var, onu anlayamadım" dedim. Empedokles: "Ne ilgisi olduğunu ben sana söyleyeyim, dedi. Bilirsin ki bütün hayvanlar arasında gözü en keskin olanı kartaldır; bir o, gözlerini güneşe dikebilir, hiç kırpmadan öyle

---

1 *Odysseus Destanı*'ndan.

bakar” dedi. Ben de: “Öyle derler, dedim. Keşke gözlerimi de çıkarsaydım da yerine kartal gözü taksaydım. Anlaşıldı ki buraya eksikli gelmişim: piç bir kartal yavrusuna döndüm,¹ istediğimi başaramayacağım” dedim. Empedokles beni o üzüntüden kurtardı: “Kolayı var: istersen şimdi iki gözünden birini kartal gözü gibi keskin edebilirsin. Ayağa kalkarsın, akbaba kanadını hiç oynatmadan kartal kanadını çırparsın; biraz sonra, o kartal kanadı ne kadar güçlüyse gözün de o kadar keskin olur. Ama öteki gözün işe yaramaz, o zayıf yanda kalmış, zayıflıktan kurtulamaz!” dedi. Ben sevinmişim: “Sağ gözüm kartal gözü olsun da yeter bana, dedim. Gene istediğimi görürüm. Dülgerler, doğramacılar, ellerindeki tahtayı yontarken bir gözlerini kapamıyorlar mı? Onlar gibi ben de tek gözümle işi başarırım” dedim. Bunu söylerken ayağa kalktım, Empedokles’in dediğini yaptım; baktım ki Empedokles de gene bir duman olup yavaş yavaş havada yok oldu. Ben sağ kanadımı çırpmaya başlar başlamaz çevremde bir ışıktır belirdi, seçemediğim ne varsa birdenbire açılıverdi. Yeryüzüne doğru eğildim: kentleri, insanları, ne yapıp ettiklerini, hepsini gördüm; hem yalnız dışarıda, herkesin içinde yaptıklarını değil, evlerinde, herkesten gizli olarak yaptıklarını sandıkları işlerini bile gördüm. Baktım ki Ptolemaios, kızkardeşinin koynuna giriyor; Lysimakhos’un oğlu, babasını öldürmek için tuzak kuruyor; Seleukos’un oğlu Antiokhos, üvey anası Stratonike’ye göz ediyor; Tesalyalı Aleksandros’u karısı öldürüyor; Antigonos, oğlunun karısıyla sevişiyor; Attalos’un oğlu babasının sağrağına ağu döküyor; bir yandan da Arsakes karısını öldürüyor, hadım Arbakes de ona kılıç çekiyor; Medler kralı Statinos’un kafasına bir altın sağrak atmışlar, ayaklarından tutup dışarı sürüklüyor-

---

1 Bir söylentiye göre, güneşe bakamayan kartal yavrusu, piç diye yuvadan atılmış.

lar...¹ Libya'ya, Skythia'ya, Trakya'ya, nereye baktımsa kralların saraylarında böyle şeyler gördüm: kimi kızının, kimi gelinin koynuna giriyor, herkes birbirini öldürmeye, birbirine tuzak kurmaya kalkıyor, her yanda hırsızlık, her yanda zorbalık, her yanda korku, her yanda hepsi soylarına soplalarına hayınlık edip duruyor... Kralların yaptıklarına böyle baktım baktım, eğlendim. Öteki insanların işleri daha da gülünçtü. Onları da gördüm ya! Baktım ki Epikuroşçu feylesof Hermodoros, bin drakhme uğruna sözünden dönüyor, yalan yere yemin ediyor; Stoacı feylesof Agathokles, öğrencilerinden biri para vermedi diye delikanlıyı yargıç önüne götürüyor; aytaç Kleinias, Asklepios tapınağından bir sağrak aşırıyor; Köpeksi feylesof Herophilos da kötü bir evde bir karının koynuna girmiş yatıyor... Daha neler, neler gördüm! Kimi duvar deliyor, kimi rüşvet alıyor, kimi faizle para veriyor, kimi borçlusuna dava açıyor. Kısacası, yeryüzünde bir komedyadır gidiyor, bütün insanlar da o komedyanın oyuncularını.

DOST. – N'olur, Menippos, gördüklerini bana da anlatıver; belli ki pek eğlenmişsin.

MENİPPOS. – A dostum! Bütün gördüklerimi birer birer anlatamam ki, çok uzun olur. Hem, doğrusunu istersen, hepsini ben de göremedim. Homeros'un söylediği kalkanı bilirsin, insanların yaptığı işlerin başlıcaları işte o kalkanı anımsatıyor: bir yanda düğün dernek, bir yanda yargıçlar toplanıyor; bir yanda kurbanlar kesilip saçılar saçılıyor, bir yanda yas tutuluyor... Getier ülkesine baktım, savaşlar oluyor; Skythia'lılar ülkesine döndüm, birtakım arabalara binmişler, oradan oraya göçüyorlar; gözlerimi biraz çevirdim, baktım ki Mısırlılar toprağı belliyor, ekin ekiyor,

---

1 Söylemeye gerek yok, bütün bu işler birarada olmamıştır, aralarında yıllar geçmiştir. Bundan başka Antigonos'la Attalos'un oğlunun suçlarını yalnız Lukianos'un bu yazısında görüyoruz.

Fenikeliler mal satmak için yola düzülüyor, Kilikia'lı denizlerde uğruluk ediyor, Lakonia'lı kırbaçla dayak yiyor, Atinalı da durmadan avukatlık ediyor. Bütün bunlar hep birarada olduğu için gözlerimin önünden geçenler ne kadar karışıktı, anlarsın. Nasıl söyleyeyim? Örneğin bir sahnenin üstüne birçok korocu, daha doğrusu birçok koro getirselers, sonra o adamlara: "Her biriniz birer hava tutturun, yanınızdakine aldırmayın, yalnız bağırmaya, olanca gücünüzle bağırıp yanınızdakinin sesini duyurmamaya çalışın!" deseler, bir düşün dostum, ne olur? O ne gürültüdür, o ne bağırmadır, bir gözünün önüne getir.

DOST. – Öylesine müzik de dinlenir mi, Menippos? İnsanın kulaklarını patlatır, gülünç bir şey olur.

MENİPPOS. – Bil ki dostum, yeryüzünün korocuları da tıpkı öyle; insanların yaşamı denilen şey yok mu? Tıpkı öyle kulak patlatıcı, gülünç bir gürültü. Sesleri birbirininkine uymadıktan başka giyinmeleri kuşanmaları da birbirininkine benzemiyor. Biri ne yapsa, öteki bozmaya kalkıyor; birbirini rahat bırakmıyor, biri ne derse öteki tersini söylüyor, birinin işi ötekinin işine uymuyor. Onlar sahnede öyle bağrışadursunlar, bir de bakıyorsun korocu başı geliyor, birini çekip: "Artık senin işin kalmadı, çık buradan!" diyor. Öyle çekilenlerin hepsi de artık birbirine benziyor, hepsi de susuyor, uladıkları o karışık, tatsız ezgilerden bir şey kalmıyor... Ama o türlü türlü işlerin geçtiği tiyatrodaki ne görürsün hepsi de gülünç oluyor. En çok da kimlere güldüm, bilir misin? Hani bir ülkenin sınırları için çarpışanlar, Sikyon ovasını ekip biçmeyi, Marathon'da Oinoe bölgesine yakın toprakları ele geçirmeyi, ya da Akharnai'den yüz dönüm yer almayı koltuklarını kabartacak bir iş sananlar yok mu, işte onlara güldüm. Çünkü öyle yukarıdan baktın mı, bütün Yunanistan dört parmak var yok; Attika'ysa büsbütün küçülüyor, bir şey kalmıyor. Zenginiz

diyenlerin kurumlan neye dayanıyor, orasını artık kendin düşün. En zenginin elindeki, Epikuros'un atom dediği şeyden büyük değil... O sırada Peloponnesos'a bir göz atayım dedim, Kynuria denilen yeri gördüm: bir gün içinde o kadar Lakedaimon'lunun ölmesi ne içinmiş, bilir misin? Mısır mercimeği büyüklüğünde bir toprak parçası için... "Benim altı tane altın yüzüğüm, dört tane altın sağrağım var!" diye böbürlenenlere de çok güldüm, dostum; çünkü yukarıdan baktın mı, altın madenleriyle bütün Pangaion dağı bir darı tanesi gibi kalıyor.

DOST. – Ne mutlu sana, Menippos, bütün dünya gözlerinin önüne serilivermiş. Kiskandım seni doğrusu! Söyle Zeus aşkına! Öyle yukarıdan bakılınca kentler ne biçim görülüyor? İnsanlar ne oluyor?

MENİPPOS. – Karıncaları yuvaları başında elbette görmüşsündür; bakarsın, hepsi de yuvanın ağzında dolaşır dururlar: kimi içeriden çıkar, kimi dışarıdan gelip içeri dalar; bir tanesi yuvanın içindeki pislikleri atar, bir başkası da bir yerden ya bir bakla kabuğu, ya yarım bir buğday tanesi aşırılmış, içeri sokacağım diye çalışır. Onları ne zaman öyle uğraşır gördümse içimden: "Bu hayvanların da kendilerine göre mimarları, aytaçları, yargıçları, çalgıcıları, feylesofları olacak!" dedim. Uzatmayalım, kentler de içlerindeki bütün insanlarla birer karınca yuvasını andırıyor. İnsanlarla kentlerini karıncalarla yuvalarına benzetmek insanlara saygısızlık oluyor sanırsan Tesalyalıların eski masallarını bir düşün: bütün ulusların en savaşçısı olan Myrmidon'lar için ne derler? Onların ataları karıncaydı demezler mi?.. İşte dostum, dünyayı doya doya seyredip gülünçlüklerine güldükten sonra kanatlarımı çırttım, "eli yıldırım Zeus'un sarayıyla öteki tanrılara doğru" uçmaya başladım. Daha bir stadion'luk yer gitmemiştim ki Ay, bir kadın sesiyle, arkamdan bağırdı: "Uğurlar ola

Menippos, talihin açık olsun! Geldin, burada oturdun. Buna karşılık senden yorucu bir iş istesem, yaparsın elbette” dedi. “Söyle; işin içinde taşınacak bir şey yoksa yaparım” dedim. “Öyle güç bir şey değil, dedi: Zeus’a bir dileğim var, onu söyleyiver. Feylesofların söyledikleri saçmaları dinleye dinleye bıktım artık. Her iş bitti gibi şimdi bana da karışıyorlar, benim özüm neymiş, büyüklüğüm neymiş, niçin ikiye bölünmüşüm, niçin hilal olmuşum, onları araştırıyorlar. Kimi bende insanlar barındığını söylüyor, kimi de benim için: ‘Bir gözgü¹ gibi denizin üstüne asılmış, öyle durup diyor. Akıllarına ne gelirse söylüyorlar. Dediklerine bakılırsa benim ışıgım da benim değilmiş, Güneş benden yukarıdaymış da ışıgımı ben ondan çalışıyormuşum. Güneş benim ağabeyimdir; sizin feylesoflarınız ille aramızı bozmak, bizi birbirimizle kötü kişi etmek istiyorlar. Güneş’e de az saygısızlık etmiyorlar hani! Yok bir taş parçasıymış, yok bir ateş külçesiymiş, daha neler neler!.. O adamlar gündüzün kaşlarını çatıyor, bir ağırbaşlılık takmıyor, bilisizleri hayran edip kendilerini saydırıyorlar ya, geceleri ne ayıp şeyler yaptıklarını, ne edepsizlikler ettiklerini ben görmüyor muyum? Hepsini görüyorum, ama sesimi çıkarmıyorum. Neme gerek benim? Onların o gizli gizli oyunlarını meydana çıkaracak ben mi kaldım? Onlar ya bir kadının koynuna girdiler, ya bir hırsızlığa kalktılar mı, ben öyle şeylere karanlık yakışır diye üstüme hemen bir bulut çeker, ak sakallarını da, namusumuz, onurumuz dedikleri şeyi de kirleten o yaşlıları, kalabalığın gözünden gizlerim. Durum böyleyken onlar benim için söylemediklerini komuyor, beni çekiştirip duruyorlar. Öyle bezdim, öyle bıktım ki, gece de bilir ya! Kaç kez uzaklara kaçsam da şunların dilinden kurtulsam dedim... Benim bu dertlerimi Zeus’a söyleyiver; o doğacıları ezmez, eytişimcilerin ağız-

---

1 Gözgü: ayna.

larını tıkamaz, Kapı-Altı'nı altüst etmezse, Akademia'yı yakıp kül etmez, Gezimcilerin çekişmelerine bir son verdirmezse, bilmiş olsun, ben artık buralarda duramam. Ben artık rahat etmek istiyorum; her gün ölçülmek canıma tak dedi benim!" Ay'ın derdini Zeus'a bildireceğime söz verdim, göğün, "insanların da, öküzlerin de çalışmaları görülmeyen göğün" yolunu tuttum. Az sonra baktım ki Ay da ufaliverdi; yeryüzü artık büsbütün seçilmez olmuştu. Güneş'i sağımda bırakarak yıldızlar arasından uçtum, uçtum, üçüncü günü göğe yaklaştım. Önce: "Doğrudan doğruya dalıveririm, beni kim görecek? Bana kim bakacak? Hem ben bir kartalım, kartal da öteden beri Zeus'un arkadaşı, dostudur" diyordum, ama sonradan düşündüm: öteki kanadım akbaba kanadı; onu görürler de benim kartal olmadığımı anlarlar diye korktum. "İyisi mi, haber vereyim de başıma bir iş çıkmasın" dedim, yaklaşp kapıyı çaldım. Hermes duyup geldi, adımı sordu, Zeus'a bildirmeye gitti. Az sonra beni içeri aldılar. Korkumdan tir tir titriyordum. Baktım ki bütün tanrılar toplanmış, tahtlarına oturmuşlar; ama doğrusunu istersen onlar da bir kaygılanıp tasalanmışlardı: benim geldiğimi duyunca, bütün insanlar birer çift kanat takıp* göğe yükselecek diye mi kuşkulandılar nedir, bilmem orasını." Zeus, bana o dev gözleriyle sert sert bir baktı, tepeden tırnağa ürperdim. Sonra: "Sen kimsin? Senin yurdun, anan baban nerede?" diye sordu. Bu sözleri işitince öleceğim sandım, o kadar korkmuştum. Neyse ki dizlerim çözülüp de düşüvermedim. Ağzım açık, öyle duruyordum. O gökgürültüsüne benzeyen ses, insanda söz söylemeye güç koymuyor ki!.. Biraz sonra kendime geldim, ta başından başlayarak bütün işi Zeus'a anlattım: göklerde neler olup bittiğini merak ettiğimi, bunun için feylesoflardan ders aldığımı, birinin dediğinin birinin dediğine uymadığını görünce şaşırıp umutsuzluğa düştüğümü, en sonun-

da: “Bir yol kendim çıkar bakarım” diyerek kanatları taktığını, göğe nasıl vardığını, hepsini, hepsini anlattım, Ay’ın dileğini de bildirdim. Bunun üzerine Zeus gülümsedi, çatık kaşları da biraz düzeldi: “Biz de Otos’la Ephialtes’in küstahlığına şaşıyorduk! Baksanıza! Artık bir Menippos bile çekinmiyor, buraya geliveriyor!..” dedi. Sonra: “Neyse! Bugünlük buyur sofraya; sorduklarına yarın yanıt verir, seni geldiğin yere göndeririz” dedi. Bunun üzerine kalktı, göğün başka bir yerine gitti; dünyanın sesleri, gürültüleri oradan daha iyi işitiliyormuş, insanların da yakarma saatleri gelmişmiş. Hem yürüyor, hem de yeryüzünde olup bitenleri soruyordu. Önce herkesin sorduklarını sordu: “Şimdi Yunanistan’da buğday kaç paraya satılıyor? Geçen kış çok sıkıntı çektiniz mi? Sebzeler bol yağmur istiyor mu?” Sonra Pheidias’ın soyundan kimse kalıp kalmadığını öğrenmek istedi, Atinalıların bunca yıldır Diasia bayramlarını neden bıraktıklarını merak ediyormuş, onu anlattım: “Olympieion tapınağını ne zaman bitireceksiniz? Dodone’deki tapınağı soyan uğrular yakalandı mı?” diye sordu. Bu sorduklarının hepsine yanıt verdim; onun üzerine bir durdu: “Kuzum Menippos, insanlar benim için ne düşünüyor, onu bir söyleyiver!” dedi. “Ne düşünecekler Efendimiz? Senin için akıllarından imansızca bir şey geçirirler mi hiç? Seni bütün tanrıların hakani biliyor, sana öyle tapıyorlar” dedim. Bunun üzerine: “Benimle eğleniyor musun? Sen istediğin kadar söyleme, ben insanların ne kadar yenilik budalası olduklarını bilirim, dedi. Evet, bir zamanlar benim her şeyleri bildiğime, her hastalığı iyileştirdiğime inanırlardı; kısacası, onların gözünde bir ben vardım. Yeryüzünün bütün sokakları, bütün meydanları Zeus’la doluydu. O zamanlar Dodone gibi, Pisa gibi benim tapınağım olan kentler parlak yerlerdi, oralara saygı gösterilirdi; benim için kesilip yakılan kurbanların dumanından gözlerimi açamaz ol-

muştum. Ama sonra Apollon, Delphoi'de gelecekte haber vermeye başladı, Asklepios, Bergama'da bir sayrılar yurdu açtı, Trakya'da bir Bendis tapınağı, Mısır'da Anubis tapınağı, Ephesos'ta da bir Artemis tapınağı yapıldı; artık hep oralara koşuyorlar, oralarda toplanıyor, oralarda kurban kesiyorlar. Bana artık köhnemiş bir tanrı diye bakıyorlar; dört yılda bir Olympia'da benim için bir iki kurban kestiler mi, iş oldu bitti sanıyorlar. Artık benim tapınaklarım Platon'un yasaları, Khrysispos'un tasımları kadar soğuklaştı, daha da beter oldu!" Zeus böyle dedi işte dostum! Konuşa konuşa yürüdük, Zeus'un yakaran insanları dinleyeceği yere vardık. Orada kuyu ağızlarına benzer bir sıra delik vardı, her birinin yanına da birer altın taht kurulmuştu. Zeus birinci deliğin yanına oturdu, kapağını kaldırdı, yakaranları dinledi. Dünyanın her köşesinden türlü türlü, birbirine uymaz dilekler geliyordu; ben de eğildim; ben de Zeus'la birlikte dinledim. Duyduklarım ne biçim şeylerdi, söyleyeyim: "Ey Zeus, beni krallığa eriştir!.. Ey Zeus, benim soğanlarımı, sarmısaklarımı yetiştir!.. Ey tanrılar, dilerim sizden, babam çabuk ölsün!" Biri de: "Ah! Karımın mirasına konabilsem! Kardeşime tuzak kuruyorum, dilerim sizden, ey tanrılar, beni ele vermeyin!.. Bana davamı kazandırın, Olympia şenliklerinde birinciliği nasip edin!" Hep böyle şeyler duydum. Deniz yolculuğuna çıkanların kimi poyraz istiyor, kimi lodos istiyordu. Çiftçi yağmur, çırpıcı da güneş diliyordu. Zeus yakaranları birer birer dinliyor, ama hepsinin de dileğini yerine getirmiyordu. "Tanrıların babası, kiminin dileğini bağışlıyor, kimininkini çeviriyordu." Evet, haklı, doğru dileklerin delikten yükselmesine bırakıyor, her birini alıp sağına koyuyordu; ama haksız dileklere aldırıyor, onları geri çeviriyordu; üstelik göğe yükselemesinler diye üstlerine üfledi. Ama yeryüzünden bir yakarış geldi, onu ne yapacağını bilemedi: iki insan

birbirinin dilediğinin tersini diliyorlardı, adadıkları adaklarsa birdi; Zeus ne yapacağını, ne edeceğini şaşırdı, Akademia'nın feylesofları yok mu? İşte onlara döndü. O da Pyrrhon'un yaptığı-nı yaptı: yargıyı sonraya bırakarak işi incelemeye karar verdi. Yakarışları dinledikten sonra ikinci deliğin başına geçti, oradaki tahtına oturdu; eğildi, dünyada içilen antları duymak istedi. Dinledi, Epikuros'çu Hermodoros'u yıldırımıyla çarptı, sonra üçüncü tahta geçti, insanların seslere, gürültülere, kuşların uçuşlarına bakıp da gelecekten verdikleri haberleri dinledi. Sonra kurbanlar deliğini açtı, oradan gelen dumanı kokladı, kurban kesenlerin adlarını yazdı. Bu işler bittikten sonra yelleri çağırıp her birine ne yapacaklarını buyurdu: "Bugün Skythia'da yağmur yağacak, Libya'da gök gürleyecek, Yunanistan'da kar yağacak. Sen, Boreas, Lydia'da eseceksin; sen, Notos, bugün yerinden Kımıldamazsın. Zephyros, Adriyatik denizini kabartsın, Kappadokia'ya bin medimnos dolu yağsın!" dedi. Göreceği işlerin aşağı yukarı hepsini bitirmişti, kalktı; artık yemek zamanı geldiği için birlikte sofraya başına gittik. Hermes beni elimden tuttu, Pan, Korybas, Attis, Sabazios gibi göğe sonradan çıkmış, kuşkulu tanrıların yanına oturttu. Bana Demeter ekmek, Dionysos şarap, Herakles et, Aphrodite güzel güzel kokular verdi, Poseidon da koca koca izmaritler ikram etti. Ambrosia'yla nektar'dan da gizlice tattım; Ganymedes iyi çocukcağız, insanları seviyor, Zeus başını öteye çevirir çevirmez o benim yanıma geliyor, bardağıma nektar dolduruyordu. Homeros'un dediği doğruymuş, o da benim gibi göğe çıkmış, orada olup bitenleri görmüş olacak; tanrılar ekmek yemiyor, kara şarap içmiyorlar; karınlarını ambrosia'yla doyurup nektarda esrikleşiyorlar; ama en sevdikleri şey, yakılan kurban etlerinin dumanını koklamak; toyunların kurban taşlarına akıttıkları kana da bayılıyorlar. Biz yemek yerken Apollon kithara çaldı,

Silene kalktı, göbek attı, sonra Musa'lar Hesiodos'un *Tanrılar Soyü Destanı*'nın bir parçasıyla Pindaros'un birinci Övgü'sünü okudular. Karnımız doymuştu, içecek gücümüz de kalmamıştı, kalktık, hepimiz birer köşeye kıvrılıp yattık. Öteki tanrılar da, göğsü ağmış savaşçılar da bütün gece uyudular, ama tatlı uyku benim yanıma gelmedi. Aklıma binbir şey geldi: "Nasıl oluyor da bunca zamandır Apollon'un sakalı çıkmıyor? Güneş hep gökte, tanrılarla birlikte sofraya oturuyor, nasıl oluyor da gene gökte gece olabiliyor?" diye düşünüyordum. O sırada biraz dalmışım. Ortalık ağıtır ağırmaz Zeus kalktı, bütün tanrıların toplanıp dernek kurmalarını buyurdu. Hepsi geldiler; Zeus: "Sizi böyle toplayışım, çünkü konuğumuzun gelmesi yüzündendir, dedi. Feylesoflar için size çoktan beri bir söyleyeceğim vardı, ama hep sonraya bırakıyordum; Ay'ın da ne kadar yakındığını duydunuz, artık bu işi başka zamana atamayız, hemen incelemeliyiz. Yeryüzünde yeni bir çeşit insan türedi; hepsi de tembel, kavgacı, kendilerini beğenmiş, alıngan, doymak bilmez, kaçık, kibirli insanlar; zorbalıktan, her türlü kötülüğü etmekten de çekinmiyorlar. Kısacası, Homeros'un dediği gibi, 'dünyanın başına bir bela!' Şimdi o insanlar, çığırlara ayrılmışlar; birtakım karmakarışık uslamalar uydurup çeşit çeşit adlar takınmışlar: kimi Stoacıymış, kimi Akademia'cıymış, kimi Epikuros'çu, kimi Gezimci; böyle birbirinden gülünç adları var. Bu kadarla kalsalar gene neyse: erdemin saygıdeğer adı arkasına gizleniyor, sakallarını uzatıyor, sokaklarda kaşlarını çatıp yürüyor, sonra da etmedikleri edepsizliği komuyorlar. Hani tragedya oyuncularını vardır: maskeleri, sırmalı elbiseleri altında bir şey sanırsınız; bir de soyundular mı, bir para etmedikleri anlaşılır, o feylesoflar da işte yedi drakhme için sahneye çıkan o oyunculara benziyor. Durumlarına bakmayıp bir de herkesi hor görüyor, tanrılar üstüne tuhaf tuhaf kuramlar çı-

karıyor, toy delikanlıları başlarına toplayıp erdem üstüne bir yığın pöhpöhlü, beylik lakırdılar söylüyor, o delikanlılara birtakım bilgililiklerle karşılardakini susturmayı öğretiyorlar. Öğrencilerinin önünde söylediklerine bakarsanız hepsi de tok gözlü, azla yetinen insanlardır, malı, parayı sevmez, zevkten, sefadan kaçarlar; bir de yalnız kaldılar mı, doymak bilmezler, her türlü utanmazlığı ederler, sevmediklerini söyledikleri paranın pasını yalamaktan bile çekinmezler. Benim asıl kendime yediremediğim, ellerinden bir iş gelmeyen, çoluklarına çocuklarına da, içinde yaşadıkları topluma da bir yararları dokunmayan, ‘savaşa yaradıkları gibi barışta da bir şey danışamayacağımız’ o herifler, öteki insanları rahat bırakmıyor, onlara türlü kusur buluyorlar. İğneli iğneli sözler söylüyor, ağızlarına gelen sövgüleri sayıyor, komşularının bir işlerini beğenmeyip hepsine sövüyor, içlerinde en çok bağıranı, en küstah, en ağzı bozuk olanı başlarına geçiriyorlar. Kimseleri beğenmeyip boyuna dırlanan, homurdanan o heriflerden birini durdurup: ‘Ya sen ne yaparsın? Tanrılar aşkına söyle, senin çevrene ne yararın vardır?’ diye sorsanız, işin doğrusunu söylemek isterse size olsa olsa şunu diyebilecektir: ‘Ben deniz yolculuğu etmeyi, toprağı ekip biçmeyi, asker olmayı, ne olursa olsun bir iş görmeyi sevmem, bağırırım, söylenirim, pisim, kışın soğuk suyla yıkanır, yalınayak yürürüm, Momos gibi de hep başkalarının yaptıklarını yererim. Zenginlerden biri para harcayıp bir şölen verdi, ya da bir kapatma tuttu mu, ben hemen işin içine karışır, öfkeli öfkeli dırlanırım. Ama dostlarımdan, ya da arkadaşlarımdan biri hastalandı, bir yardıma, bakılmaya gereksinimi oldu mu, artık tanımam onu!’ İnsaflı bir adamsa, başka bir şey söyleyemez. İşte tanrılar, böyledir o herifler. Hele içlerinde Epikuros’çular denilen bir çeşidi var, en küstahları işte o herifler. Biz tanrılara da dil uzatıyor, insanların işlerini umur etmediğimizi,

onların ne yaptıklarına hiç bakmadığımızı söylüyorlar. Artık bu işi iyice düşünmeli de ne yapacaksınız yapmalısınız: o herifler insanları bir kandırırlarsa, siz kılıkkların en kötüsüne tutuldunuz demektir. İnsanlar sizden artık bir şey beklemez olurlarsa, artık kim çıkar da size kurban keser, saçılar saçar?.. Gelelim Ay'ın yakınmasına: konuğumuzun dün söylediklerini benim gibi siz de duydunuz. İnsanlar için en uğurlusu ne olur, sizin için de en iyisi nedir, düşünün de kararınızı verin.” Zeus işte böyle söyledi tanrılara... O sözünü bitirince, tanrılar arasında bir gürültüdür koptu. Hepsi ayağa kalkmış: “Ne duruyorsun? Yıldırımını atsana! Yaksana! Ezsen! O herifleri Barathros’a at, Tartaros’a at, devlerin yanına at!” diye bağırıyorlardı. Zeus hepsini gene susturdu: “Peki, dediğinizi yapacağım, o herifleri de, eytişimlerini de kahredeceğim, dedi. Ama şimdilik kimseyi cezalandıramam; biliyorsunuz ki bu dört ay, bayramlar mevsimidir, ben kimseye dokunmak istemem. Gelecek yıl, baharın ilk günlerinde, başlarına yıldırımımı atar, o alçakların hepsini de gebertirim.” Kronos’un oğlu böyle dedi, sözlerini kara kaşlarının bir işaretiyle berkitti. Sonra “Gelelim Menippos’a, dedi. Onun için de şöyle bir karar verdim: kanatlarını sökelim de bir daha buraya gelemesin; Hermes onu bugün yeryüzüne indiriversin.” Bunu dedikten sonra tanrıları dağıttı. Beni de Kyllene’li tanrı kulağımdan tutup dün akşam Çiniciler meydanına bırakıverdi. İşte, dostum, gökte neler gördümse sana da söyledim. Şimdi Pokile’ye gideyim de orada dolaşan feylesoflara bu haberi muştulayayım.

YALANSEVEN YA DA İNANSIZ

TYKHİADES, PHİLOKLES

TYKHİADES. – Kuzum Philokles, bir şey sorayım sana, nedir bu kişilerin ettiği? Bakıyorum, çoğu pek seviyor yalanı, o kadar ki kendileri ipe sapa gelmez sözleri söylüyor, söylüyor, sonra karşısındaki başladı mı, kulak kesilip onu da dinliyorlar... Nedir bunun nedeni?

PHİLOKLES. – Bir değildir ki onun nedeni, Tykhiades, binbir tanedir... Ne yaparsın? Kişioğlunun bir çıkarı olur, o yüzden de sürükleniverir yalana.

TYKHİADES. – Demem o deme değil Philokles. Çıkarları uğrunda yalan söyleyenleri düşünmedim ben şimdi, öylelerinininki bağışlanabilir. Hele yağılarını¹ aldatmak, sonu korkulu bir işten kaçmak için yalan söyleyenlerin başım üstünde yerleri var! Odysseus tatlı canını kurtarmak için, yol arkadaşlarını yurtlarına kavuşturmak için yalan uydurmuş durmuş da kötü mü etmiş?.. Bırak sen şimdi onları. Benim söylediğim kimselerin, yalandan bir iyilik gelecek mi, gelmeyecek mi, düşündükleri yok; onlar

---

1 Yağı: düşman.

yalanı doğrudan üstün tutuyor, başları sıkıya gelmeden de yalan savuruveriyorlar. Yalan hoşlarına gidiyor... Nedendir acaba? Nedir diledikleri?

PHİLOKLES. – Yalan sevgisiyle doğmuş, yaradılışından yalanı seven kimse gördün mü sen hiç, Tykhiades?

TYKHİADES. – Hem de kaç tane!

PHİLOKLES. – Eh! Onların yalana dadanmaları budalalıklarındandır, başka ne olabilir? Budala olmayan kimse kalkar da yalanı doğrudan, kötüyü iyiden üstün tutar mı hiç?

TYKHİADES. – Değil Philokles, değil... Ben sana o kötü huya dadanmış, yalanı seven nice kimseler gösteririm, birine budala diyemezsin; akılları başlarındadır, öyle güzel düşünürler ki şaşar kalırsın. Ben işte öyle yüksek kimselerin, başka herhangi bir alanda sözleri saygıyla karşılanacak kimselerin, kendilerini de, kendileriyle konuşanları da aldatmaktan hoşlandıklarını görmüyor muyum, pek üzülüyorum... Yenileri bırakalım da eskileri bir düşünelim: Herodotos'u, Knidos'lu Ktesias'ı, onlardan da önce ozanları, Homeros'u sen benden iyi bilirsin; o ünlü yazarların hepsi de yazılarında yalan söylemiş, kendilerini dinleyenleri aldatmışlar; yazdan güzel olduğu için, koşukları pürüzsüz olduğu için kuşaktan kuşağa geçip bize dek gelmiş, bizi de aldatıyor. Yok, Uranos'un erkekliğini kesmişler, yok, Prometheus'u zincire vurmuşlar! Devler ayaklanmışmış, Hades tanrı korkunç karanlıklar içinde bilmem ne yaparmış... Zeus tanrı bir kıza göz dikmişmiş de onu elde etmek için boğa kılığına, kuğu kılığına girmişmiş; kadının biri kuş oluvermiş, ayı oluvermişmiş... Kanatlı atlar mı istersin? Saçlarının her teli birer yılan kızlar mı istersin? Tek gözlü devler mi istersin? Hepsi var yazılarında... Bunları düşünmüyor muyum, doğrusu, onların yerine benim yüzüm kızarıyor. Masalın bayağısı bunlar: hem inanılacak şey değil, hem

de gülünç; böyle şeyler olsa olsa çocukların, Mormo'yla Lamia gibi umacılar inanıp korkan çocukların gözlerini kamaştırır.

Haydi diyelim ki ozanların yalan uydurmasını hoş gördük, ozanlıklarına bağışladık; ya koca koca kentlere, uluslara ne dersin? Onların da dilbirliği edip uluorta yalan söylemelerine gülmezsin de ne yaparsın? Bak Giritlilere, hiç utanmaları yok, sana Zeus'un gömüldüğü sini gösteriveriyorlar; Atinalılar Erikhthonios'un yerden doğduğunu, ilk kişilerin Attika toprağından bittiğini söylüyorlar: sanırsın ki zerzevat yetiştirmişler!.. Eh! Atinalıların gösterdiği kaynağın Thebai'lilerinkinden gene bir üstünlüğü var: Thebai'lilerin anlattığına göre bir yılanın dişlerini söküp toprağı ekmişler, yerden Spart'lar bitivermiş... Hele bu gülünç masallara inanma! Bunları bir inceledikten sonra: "Yahu! Triptolemos'un kanatlı evrenlere¹ binip havalarda koşturduğuna, Pan tanrının ta Arkadia'dan kalkıp Marathon'da Atinalılara yardıma geldiğine, Boreas'ın Oreithyia kızı alıp kaçırdığına inanmak için kişi ya bir Koroibos, ya bir Margites gibi kaçık olmalıdır!" de bakayım: hemen sana ya inansızlığı, ya deliliği konduruverirler... O anlattıklarının hepsi de su götürmez birer doğruymuş! Yalan bir kavramış ki onları!..

PHİLOKLES. – A Tykhiades, ozanların ozanlığına bağışladın, kentlerin yalanlarını bağışlamana da neden yok mu sanki? Ozanlar yazılarına tatlı tatlı masalları karıştırırlar, ne yapsınlar? Okurları kandırıp kendilerine çecekler; ama Atinalılar, Thebai'liler, daha varsa öteki uluslar da, böyle masallar uydurup uydurup yurtlarını daha bir saygıya değer kılıyorlar. Diyelim ki Yunanistan'dan bütün bu masalları kaldırdık, ne olur sonu? Yolcu gezdirmekle geçinenler, açlıktan birer birer ölüverir. Yabancılar doğruyu dinler mi sanırsın? Karşılık beklemeden söyle,

---

1 Evren: ejder.

gene dinlemezler be!.. Ama böyle nedenler olmadan da yalan söylemekten hoşlanan kimseler varsa, bir diyeceğim yok, hepten gülünçtür öylesi.

TYKHİADES. – Doğrusun... Ben nereden geliyorum, bilir misin? Eukrates'ten geliyorum. Seçkin kişidir Eukrates, değil mi? Ama ne inanılmaz, ne saçma masallar söyledi. Birkaç kişiydik orada, oturmuş konuşuyorduk; ama ben yarı yolda bırakıp çıktım, yalanı öyle ileri götürdüler ki bunaldım, dayanamadım. Akıl almaz şeyler anlata anlata sanki hepsi de birer öç tanrısı, birer Erinys kesildi, ellerinden kurtulup kendimi dar attım dışarı.

PHİLOKLES. – Ama Tykhiades, Eukrates inanılır bir kimse; onun gibi uzun sakallı, altmışını bulmuş, kendini felsefeye vermiş bir kişi, yalan söylemek şöyle dursun karşısında yalan söylenmesine de bırakmaz.

TYKHİADES. – Ah! Dostum, o adam neler anlattı bir bilsen!.. Hem de hepsinin doğru olduğuna çocuklarının başı üstüne yeminler ediyordu. Baktım, baktım da ne diyeyim, şaşırdım kaldım. Birdenbire çildin mı verdi? Yoksa öteden beri bir şaklabanmış, altın postuna bürünmüş bir maymunmuş da biz mi anlamamışız? Kestiremedim. Anlattıkları öyle inanılmaz, öyle saçma sapan şeylerdi ki!

PHİLOKLES. – Dinin hakkı için, Tykhiades, bana da anlat o masalları. O koca sakalının altında ne düzenler kuruyormuş, ben de öğreneyim.

TYKHİADES. – Bilirsin Philokles, eskiden pek bir işsiz kaldım mı, gidip onunla konuşurdum. Bugün bizim arkadaşlardan Leontikhos'u görmek istemiştım, evine uğradım, uşağı: "Eukrates hastaymış, bu sabah erkenden ona gitti" dedi. Ben de kalktım, gittim. "Hem Leontikhos'u bulurum, hem de hastanın nasıl olduğunu sorarım" demiştım. Leontikhos'u bulamadım,

ben varmadan biraz önce çıkmış; ama birçok kimseler vardı orada: Gezimcilerden Kleodemos, Stoacı Deinomakhos, İon... Tanırsın İon'u, hani Platon'un öğretisini bildiği için herkesten hayranlık bekleyen, "Ustanın felsefesini tam olarak bir ben anladım, başkalarına da bir ben anlatabilirim" diyen feylesof yok mu? İşte o. Hep o gibi kişiler, hepsi de bilgelikte, erdemde eşleri bulunmayan kimseler, türlü felsefe çağırılarının en ileri gelenleri. Karşılarında saygıdan dilim tutuluverecekti!.. Hekim Antigonos da oradaydı, hastaya baksın diye çağırmış olacaklar. Eukrates biraz iyileşmişe benziyordu. Öteden beri çektiği derdi, romatizması tutmuş, şimdi de ayaklarına inmiş. Ben içeri girmeden sesini duymuştum; bağılıyor, tartışıp çekişiyordu; ama beni görünce sesi kısılıverdi, inlemeye başladı, beni yanına çağırıp yatağının ucuna oturttu. Ayaklarına dokunmayayım diye çok dikkat ettim; sonra, âdet yerini bulsun diye iyi olup olmadığını sordum: "Hasta olduğunu bilmiyordum, öğrenir öğrenmez kalkıp geldim" gibi sözler söyledim.

Benden önce Eukrates'in hastalığı üstüne uzun uzun konuşmuşlar; daha da bitirememişlerdi, her biri kendince bir ilaç söylüyordu. Kleodemos bak ne söyledi: "Benim dediğim gibi öldürülmüş bir sivri fareyi yerden sol elinizle kaldırır, yeni yüzülmüş bir aslan postuna bağlar, sonra postu hastanın bacaklarına sararsınız, ağrı ossaat durur" dedi.

Deinomakhos atıldı: "Hayır, dedi, aslan postu değil, aşılmamış, kız bir dişi ceylan derisine sarılacak. Öyle olursa akla daha yakındır, çünkü ceylan hızlı gider, başlıca gücü ayaklarındadır. Doğrusu, aslan da güçlü hayvandır, onun yağı, sağ ön ayağı, çenesindeki sert kıllar, hepsi için okunacak ayrı ayrı dualar bilinirse, çok şifalıdır; ama ayak ağrılarını geçirmek için aslan bir işe yaramaz" buyurdu. Kleodemos susmadı: "Eskiden ben de geyik

daha iyi koşar der, geyik derisi kullanmak gerektiğini sanırdım. Ama geçenlerde bu işlerin uzmanı bir Libyalıyla konuştum, o bana aslanların geyiklerden daha iyi koştuğunu anlattı... Doğru, aslanlar geyiklerden, ceylanlardan daha evik olmasalar onları yakalayabilirler mi hiç? Bunun zerine ben de düşüncemi değiştirdim” dedi. Orada bulunanlar, Libyalıya hak veren Kleodemos’tan yana oldular.

Dayanamadım, söze karıştım: “Bu gibi ağrılar okuyup üflemeyle, sarıp sarmalamayla iyileşir mi hiç? Hastalık içeride, içeriden ilaç verilmeli, değil mi?” dedim. Bu sözüm hepsini güldürdü: böyle şeyleri bilmediğim için bana büsbütün bilisiz diye baktılar; okuyup üflemenin, aslan postuna ya da ceylan derisine sivri fare ls bağlayıp sarmanın şifasından, aklıbaşında hiç kimse kuşku duymazmış. Benim söze karışmam yalnız Antigonos’u sevindirdi. Adamcağız Eukrates’e hekimce öğütler vererek ağrılarını kesmeye çalışıyor, şarap imemesini, sebze yemesini, sinir gerginliğini azaltmasını söylüyordu ama onu dinleyen yoktu ki! Kleodemos gülümsedi: “Sen ne diyorsun Tykhiades? Bu bizim söylediğimiz yollarla hastalıkların geçirilebileceğine inanmıyor musun?” diye sordu. “İnanmıyorum ya! dedim. Dıştan sürülecek, sarılacak, hastalıkların i nedenleri üstüne hiçbir etkisi olmayacak ilaçlardan şifa beklemek çocukluk olur; siz istediğiniz gibi okuyup fleyin, büyücü duaları edin, gene bir yararı dokunmaz, sardığınız hasta bedeni iyileştiremez. Olmaz yle şey; Nemeia aslanının postunu yzseniz, içine de tam on altı tane sivri fare koysanız, gene para etmez. Ben topallayan nice aslanlar gördüm, hepsinin de derileri sapasağlamdı, gene de inliyordu zavallı hayvanlar!” dedim.

Deinomakhos bana baktı: “Sen büsbütün de bilisizmişsin yahu! dedi. Hastaları iyileştirmek için bu gibi ilaçların nasıl ya-

pıldığını öğrenmemişsin de onun için böyle söylüyorsun. Bana öyle geliyor ki sıtma nöbetlerinin kovulmasına, yılanların afsunlanmasına, kasık urlarının iyileştirilmesine, bunlara benzer daha birçok işlere de inanmayacaksın; oysaki bunların doğruluğunda hiç kuşku yoktur, böyle şeyler kocakarıların bile elinden gelir. Bütün bunlar doğruysa, bizim söylediğimiz ilaçlar da neden iyi gelmesin? Onlar da ötekiler gibi değil mi?” dedi. “Bu seninkine, savma kanıt olarak gene savını göstermek derler, Deinomakhos, dedim; bir çiviye sökeceğim diye yerine başka bir çivi sokuyorsun. Senin söylediğin iyileştirmelerin, o senin dediğin yolla oldukları nereden belli? Sen bana sıtmanın, çıbanın ya da bir urun, bir tanrı adından ya da yabanların diliyle söylenmiş bir sözden korkacağını, korktuğu için de kasıktan çıkıp gideceğini mantık yoluyla anlatamazsan, bunların akla sığacak şeyler olduğunu gösteremezsen, senin bütün söylediklerine ben kocakarı masalı diye bakarım” dedim.

Deinomakhos: “Öyleyse sen tanrılara da inanmıyorsun, bak-sana, kutsal sözlerin hastaları iyileştirebileceğine inanmak istemiyorsun!” dedi. “Deme böyle söz dostum, dedim; tanrıların varlığı, bu gibi doğüstü, akla sığmaz şeylerin yalan olmasını önleyemez ki! Benim tanrılara saygım vardır; ilaçlarla, hekimlik bilimiyle hastalara ne türlü iyilikler ettiklerini, onları yeniden sağlığa kavuşturduklarını görüyorum; ama bilgiyle yapıyorlar bunu: Asklepios’la oğulları bile hastalarını ilaç içirerek iyileştirmiş, aslan sararak, sivri fare sararak değil!” dedim.

İon: “Hele şimdi bırak sen o Asklepios tanrısı, dedi; ben size bakın ne olağanüstü bir şey anlatacağım. Ben daha on dördümde bir çocuktum, babamın Midas adında çalışan, sağlam, güçlü kuvvetli bir bağcısı vardı. Bir gün öteki kölelerimizden biri geldi, tam da pazarın en kalabalık, en civcivli zamanıydı, Midas’ı bir

yılan ısırıldığını söyledi. Kımıldanamıyormuş, bacağında kankıran başlamış. Asma dallarını kaldırmış, sırlıklara bağılıyormuş, yılan sürüne sürüne gelmiş, ayağının başparmağını ısırmış, sonra hemen deliğine kaçivermiş. Adamcağız inliyor, acısından ölüyormuş. Bize bunları daha yeni bildirmişlerdi ki bir de baktık, Midas'ı kölelik arkadaşları bir sedyeye koymuşlar, eve getiriyorlar. Her yanı şişmişti, sapsarıydı, sıcak bir ter döküyordu, soluğu kesilmiş gibiydi. Babam çok üzüldü, ama elinden ne gelir? Adamcağızı kurtarabilmekten hiç umudu yoktu. Orada bulunan dostlardan biri: 'Sen merak etme, benim bildiğim bir Babylonia'lı vardır, şu Keldani denilenlerden, şimdi gider onu getiririm, senin bağcığı iyileştiril' dedi. Uzatmayalım, az sonra o Babylonia'lı geldi, kendi dilinde büyülu bir söz söyleyip Midas'ın bedeninden ağuyu çıkardı; bir kızın mezar taşından bir parça koparmış, onu da hastanın ayağına astı. Yetti bu kadarı, Midas iyileşiverdi. Belki bunlar hep olağan şeylerdendir. Dahası var: Midas kalktı, bir sedyeye getirdiler demiştim, o sedyeyi sırtına aldı, gene bağa döndü. İşte o mezar taşından, büyülu sözden böyle bir şifa geldi.

"Babylonia'nın yaptığı şaşılacak işler bununla kalmadı; öyle işler gördü ki olsa olsa tanrılardan beklenir. Bir sabah bizim çiftliğe gitti, eski bir betik açıp içinde büyülu yedi söz okudu, yeri kükürtle, yanmış bir odunla temizledi, sonra çiftliğin sınırlarını üç kez dolaştı, orada bulunan bütün yılanları çağırdı. Bir de baktık bir yığın sürüngen orayı dolduruverdi: karayılan, engerek, boynuzlu yılan, saldırcı yılan, bayağı kurbağa, ağulu kurbağa, hepsi vardı, hepsi de büyücünün buyruğına uymuşlardı. Yalnız yaşlı bir Hint kertenkelesi gelememiş; artık yaşından mıdır, yoksa afsuncunun buyruğunu mu duymamış, her neyse, çıkmamış deliğinden. Ama afsuncu hepsinin orada olmadıklarını anladı. Yılanlardan en gencini elçi diye seçti, Hint kertenkelesine gön-

derdi; biraz sonra baktık, o da çıkmış, geldi. Hepsi toplanınca Babylonia'lı üstlerine bir üfleyiverdi; bir de ne görelim? Onun üflemesiyle hayvanların hepsinin tutuşup yanması bir oldu. Şaşıktık kaldık o işel!"

Ben: "Sana bir şey sorayım İon, dedim: elçi olarak giden genç yılan kertenkelenin elinden mi tutmuş, yoksa o yorgun kertenkele bir sopa bulup ona mı dayanmış? Nasıl geldiler?" dedim. Kleodemos: "Sen alay ediyorsun, Tykhiades, dedi. Eskiden böyle şeylere senin gibi ben de inanmazdım, olamaz derdim. Ama sonra birini gördüm... Buralı değil, bir yabancı, Skythia ülkesinin kuzeyindenmiş... Gözümün önünde uçtu o adam; önce kanmayayım dedim; ama bir kişinin güpegündüz havaya yükseldiğini, sular üstünde, ateş içinde rahat rahat yürüdüğünü görürsün de nasıl inanmazsın?" dedi. Ben: "Yaa! Kleodemos, demek sen Skythia ülkesinin kuzeyinden gelmiş bir kikinin böyle işler yaptığını gözlerinle gördün, öyle mi?" dedim. "Evet, dedi; ayağında deriden kunduralar vardı, onları da gördüm. Oralarda öyle kundura giyerlermiş... Daha neler yapmadı! Büyüyle gönüllerde aşkı uyandırdı, cinleri perileri çağırdı, kokmaya başlamış ölüleri diriltti, Hekate'yi karşımıza getirdi, gördük, Ay'ı gökten yere indirdi... Ama bunlar öyle büyük şeyler değil, çok olur; bırakalım şimdi onları.

"Size ben o adamın, Aleksikles'in oğlu Glaukias'ın evinde yaptığını anlatayım. Glaukias, babasının kalıtını daha yeni ele geçirmişti, Deimanetos'un kızı Khrysis'e tutuluverdi. Ben o sırada onun felsefe öğretmeniydim; öyle bir aşka kapılıp işi haylazlığa vurmasaydı şimdi Gezimciler öğretisini iyice bellemiş olurdu. Anlayışlı çocuktuk doğrusu; daha on sekizine gelmeden fizik bilgisini baştan başa öğrenmişti, problemler çözüyordu... Kıza tutulduktan sonra bir gün bana geldi, derdini anlattı; öğretmeni

olduğum için ben de bir iyilik edeyim dedim, bizim afsuncuyu ona götürdüm. Afsuncu önce dört mina istedi, kurbanlar için harcayacakmış; Khrysis'i getirince de on altı mina daha almış... Neyse, kararlaştırdık. Böyle işler Ay'a bağlıymış, biz de Ay'ın dönmesine yeniden başlamasını bekledik. Günü gelince afsuncu evin avlusunda bir çukur kazdı, geceyarısına doğru o çukurun başına gittik; önce Glaukias'ın babası Aleksikles'i çağırdı. Yaşlı Aleksikles yedi ay önce ölmüştü; geldi, oğlunun bir kıza tutulmuş olduğunu öğrenince çok öfkeleni, ama sonunda kendini o aşka bırakmasına izin verdi; Hekate yanında Kerberos'la geldi. Ondan sonra Ay'ı gökten indirdi, bize her biçimiyle gösterdi. Ay, önümüzde önce bir kadın yüzüyle belirdi, sonra pek güzel bir öküz oldu, sonunda bir köpek eniği olarak gözükte. Bunun üzerine bizim kuzeyli Skythia'lı, alçıdan bir Aşk yontusu yaptı, ona: 'Git de Khrysis'i getir buraya' dedi. Yontu gitti, biraz sonra baktık Khrysis gelip kapıyı çaldı. İçeri girer girmez Glaukias'ın boynuna atıldı, sanki çoktan beri onun aşkından çıldırıyormuş! Ta horozlar ötünceye dek yanımızdan ayrılmadı. Horozlar ötünce Ay uçup göğe gitti. Hekate Kerberos'la birlikte yerin dibine indi, görünüler¹ gitti; ortalık ağıncı biz de Khrysis'i evine gönderdik.

"Bunları sen de görseydin Tykhiades, okuyup üflemenin, afsunun birçok işlere yarayabileceğinden senin de kuşkun kalmazdı" dedi. "Doğru söylüyorsun, dedim; görmüş olsam ben de inanırdım. Ama görmedim; ne yapalım? Hoş görün, benim gözlerim sizinkiler kadar keskin değil, öyle şeyleri seçemiyor... O söylediğiniz Khrysis'i tanırım ben; gönlü yumuşak kadının biridir, hiç naz etmez. Onu Glaukias'ın evine getirmek için alçıdan elçi göndermeyi, Ay'ı gökten indirmeyi neden gerekli buldunuz, anlayamadım; o kadının eline yirmi drakhme verdiniz

---

1 Görünü: hayalet.

mi, isterseniz ta o afsuncunun köyüne dek götürürdünüz. Görünüler gibi değildir o kadın, para şıkırdattınız mı dayanamaz; görünüler tunç sesi, demir sesi duyunca durmaz kaçarlarmış, siz öyle diyorsunuz; Khrysis'se bir yerde gümüş sesi duydu mu, hemen koşar oraya... Benim şaştığım bir şey daha var: o afsuncu, kendini en zengin kadınlara sevdirebilir, onlardan öyle birkaç mina değil, dilediğince talanton alabilir; nasıl oluyor da o pinti Glaukias'ın elinden dört mina koparacağım diye uğraşüyor, onunla yetiniyor?" dedim. İon: "Gülünç derler senin gibisine, dedi; bir şeye inanmıyorsun sen!

"Sana bir şey sorayım: hani cin tutmuş kişiler vardır; herkesin yanında onların cinlerini kovup kendilerini iyileştiren, korkularından kurtaran afsuncular çıkıyor, sen onlara da inanmıyorsun musun? Birçok örnekler gösterebiliriz ya, şimdi birini söyleyelim yeter: Suriye ülkesinin Filistin denilen ilinden bir kişi var, hepiniz duymuşsunuzdur, böyle iyileştirmelerde çok usta; ay ışığında saraları tutup gözleri dönerek, ağızlarından köpükler akarak yere düşen kimseler gördü mü, onları ayağa kaldırıyor, dertlerinden iyileştirip sapasağlam evlerine gönderiyor. Ama bu iyiliğine karşılık epeyce de para alıyor. Yere yuvarlanmış saralının karşısına gelince bedenine cinin nereden girdiğini soruyor; hasta sesini çıkaramıyor ama cin hemen yanıt veriyor; kimi Yunanca söylüyor, kimi hangi ülkedense o ülkenin diliyle söylüyor; nereden gelmiş, o adamcağızın bedenine nasıl girmiş, hepsini anlatıyor. Bunun üzerine Suriyeli, cine çıkmasını buyuruyor; cin çıkmam derse kızıyor, türlü sözler söylüyor, korkutuyor, çıkarıyor, hastayı kurtarıyor. Bir tanesinin çıkışını ben, şimdi sizinle konuşan İon, kendi gözlerimle gördüm: kapkaraydı, derisi yanık yanıktı!" İon'un bu sözleri üstüne ben: "Senin için kolaydır öyle şeyler görmek, İon;

sizin Platon babanızın gösterdiği ana-örnekleri¹ bizim zayıf gözlerimiz bir türlü seçemiyor, sen onları bile görüyorsun!” dedim.

Eukrates: “Yani öyle şeyleri gören yalnız İon mudur sanıyorsunuz? dedi. Gece olsun, gündüz olsun, cinlerle karşılaşmış nice kimseler vardır. Ben, bir değil, belki on bin kez gördüm. Önceleri yüreğim çarpıyordu doğrusu; ama şimdi öyle alıştım ki hiç de olağanüstü bir şey diye bakmıyorum. Arabın biri, darağaçlarından sökülmüş demirden bir halka yapmış, onu bana verdi, şöyle kısacık bir de büyümlü söz öğretti; o günden beri her dilediğimde cinleri görürüm... Kimbilir, Tykhiades, sen belki benim sözüme de inanmazsın” dedi. “Deinon’un oğlu Eukrates’in sözüne inanmamak olur mu? Senin tamamıyla bağımsız, her düşündüğünü, evinde tam bir özgürlükle söyleyen bir bilge olduğunu kim bilmez?” dedim.

Eukrates: “Ne olursa olsun, dedi, benim bir yontum var, onun her gece neler yaptığını evimde bulunanların hepsi, çocuğu, genci, yaşlısı, hepsi görüyorlar; bana sorma, git de benim uşaklarıma, kölelerime sor...” dedi. “Hangisiymiş o senin söylediğin yontu?” diye sordum. “İçeri girerken avluda çok güzel bir yontu görmedin mi? Demetrios yapmış o yontuyu” dedi. “Hani bir ‘disk atan’ yontusu var, bir adam dizini biraz bükmüş, elinde tuttuğu diske bakıyor, hemen doğrulup o diski fırlatacakmış gibi gözüküyor, onu mu söylüyorsun?” diye sordum. “O değil; o disk atan yontusu, Myron’un yapıtlarındandır. Onun yanında, alnına bir şerit bağlamış güzel bir delikanlı yontusu vardır, o da değil; o Polykleitos’un yontularından. İçeri girerken sağdaki yontuları bırak, onların biri değil; onların arasında kral katili Kritios’la gene kral katili Nesiotes’in yüzlerinin alçıyla alınmış kalıpları da vardır; görmüşsündür. Bırak onları... Çeşmenin yanında koca

---

1 Ana-örnek: idea.

göbekli, kafası daz bir adam yontusu var, arkasına aldığı üstlük yarı açılmış, bedeni gözüktüyor; çenesindeki birkaç kıl sanki rüzgardan titriyor; damarları şiş şiş... Öyle güzel yapılmış ki karşında gerçekten bir adam duruyor dersin. İşte o yontu; Korinthos’lu komutan Pellikhos’un yontusu olduğunu sanıyorlar” dedi.

“Bildim, Kronos’un sağında; başına şeritler bağlanmış, çelenkler takılmış, göğsüne yer yer altın parçaları yapıştırılmış, o mu?” diye sordum. Eukrates: “Evet o; çelenkleri ben koydum, altın parçalarını de ben yapıştırdım; beni çökerten sıtmadan o iyileştirdi de onun için...” dedi, “Yaa! Demek o Pellikhos yalnız yiğit bir komutan değilmiş, hekimliği de varmış!” dedim, Eukrates: “Bırak eğlenmeyi, yoksa senden öcünü alır o adam. Senin alay ettiğin o yontunun gücü nedir ben bilirim. Sıtmayı geçirebilen bir kişi, bilirsin, isterse sıtmaya yakalatmayı da becerir” dedi. Bunun üzerine ben: “Aman bana darılmasın, beni korusun o yontu! dedim. Baksanıza, bir kişinin bütün gücü varmış onda... Siz, bu evde oturanlar, onun daha birçok şeyler yaptığını görüymüşsunuz, pek merak ediyorum, neymiş acaba o yaptıkları?” dedim. Eukrates: “Ortalık kararır kararmaz o yontu, dikildiği taşın üstünden aşağı iner, evin çevresini bir dolaşır; hepimiz ona rastlamışızdır, türkü çağırdığı da olur; şimdiye dek birimize bir kötülük etmedi. Önüne çıktı mı, yolundan çekilirsin, yeter; kendini görenlere hiç dokunmaz. Kimi zaman canı çimmek ister, havuza girer, bütün gece çıkmaz, biz de suyun çalkanıp şırıltıdadığını duyarız” dedi. Ben: “Aman! Eukrates, dedim, o senin yontu belki Pellikhos’un değildir de Minos’un bakanlarından Giritli Talos’undur; o Talos tunçtanmış, bütün Girit adasını dolaşmış. Senin yontu tunçtan değil de tahtadan olsaydı, Demetrios’un değil, Daidalos’un elinden çıkmış derdik; baksana, o da tabanından kaçıp gidiyormuş!” dedim.

Eukrates: “Sözlerine dikkat et Tykhiades, sonra pişman olursun. Biz, Ay’ın ilk görüldüğü günlerde ona birkaç obolos sunarız; biri gelip çalıyormuş o paraları; o adamın ne belalara uğradığını gördük biz!” dedi. İon söze karıştı: “Kimbilir ne yılınç bir belaya uğramıştır! Elbette öyle olacak: büyük günah onun işlediği... Kuzum Eukrates! Anlatıver, yontu nasıl aldı öcünü? Tykhiades istediği kadar inanmasın, ben inanırım, pek de merak ettim” dedi. Eukrates: “Yontunun ayağında bir yığın obolos birikmişti, dedi; buduna da balmumuyla para yapıştırılmıştı, bundan başka gümüş parçalar da vardı: biz verirdik, sıtmadan iyileştirdiği başka kişiler getirirdi, adak adayanlar olurdu... O sırada benim Libyalı bir kölem vardı, edepsizin biriydi, bana seyislik ederdi. O paraları çalmayı kurmuş; bir gece yontu tabanından indikten sonra gitmiş ne bulduysa aşırılmış. Pellikhos tabanına dönüp de paralarının çalındığını görünce, hırsızı yakaladı, bak nasıl verdi cezasını: Libyalı köle bütün gece bahçede dolaşmış durmuş, bir girdin mi bir daha çıkılmaz bir saraya düşmüş gibi bir türlü yolunu bulamamış. Sabahleyin çaldığı paralarla birlikte yakalandı. Yakalanınca da nereden geldiği bilinmez bir sopa yağmuruna tutuldu, arası çok geçmedi, ölüp gitti. Kötülerin kötü olur sonu! Kendisi anlatırdı, hasta yattığı geceler sabaha kadar hep dayak yermiş, biz de sabahleyin bütün bedenini yara bere içinde bulurduk... Sen, Tykhiades, bunları duyduktan sonra da istersen alay et; istersen benim için de, Minos çağından kalmışım gibi, bunamış da saçmalıyor de” dedi. Ben: “Değil mi ki tunç tunçtur, o yontu da Alopeke’li Demetrios’un elinden çıkmıştır, korkmam ben ondan, dedim. A efendim! Demetrios insan yontusu yaparmış, tanrı yaratmazmış ya! Doğrusu ben, Pellikhos’un yontusundan değil, bir gün dirisi karşıma çıkıp istediğince gözdağı vermeye kalksın, ondan bile korkmam!” dedim.

Baktım, Antigonos hekim de ötekilerden aşağı kalmak istemedi: “Eukrates, dedi, bizim evde de şöyle küçük, yarım metrelik bir Hippokrates yontusu vardır. Işık söner sönmez kalkar, bütün evi dolaşır, gürültü eder, kutuları devirir, ilaçları birbirine karıştırır, havanı yere düşürür. Her yıl ona bir kurban keseriz; kurban geç kaldı mı, hemen başlar o işlere” dedi. Ben güldüm: “Demek Hippokrates hekim de kendisine lekesiz hayvanlardan kurban kesilmesini bekliyor, onların kanını koklamak istiyor! Önüne biraz sütle bal dökmek, yontusunun başına bir çelenk takmak yetmiyor mu sanki?” dedim.

Eukrates: “Sen dinle şimdi Tykhiades, dedi. Bundan beş yıl önce ben ne gördüm, sana onu anlatayım. Hem de yalnız değildim, yanımda başkaları da vardı, onlar da gördü. Bağ bozumu günlerindeydi. Bir gün öğleyin işçileri, salkımları toplasınlar diye bağa bıraktım, ben kendi kendime düşünerek bir başıma koruya çekildim. Karanlıkça bir yere varınca kulağıma köpek sesleri geldi. Benim oğlan, Manşon, gene ava çıkmıştır, arkadaşlarıyla birlikte ağaçlar arasına girmiştir dedim. İş öyle değilmiş. Az sonra yer titredi, bir gökgürültüsüdür koptu, bir de baktım, hiç olmazsa altmış ayak boyunda, korkunç, yılanç bir kadın üstüme doğru geliyor. Sol elinde alevler saçan bir odun, sağ elinde de şöyle on metre büyüklüğünde bir kılıç vardı. Ayakları birer yıldı, bakışıyla, insanı ürperten yüzüyle Gorgo’yu andırıyordu. Saçlarının her teli birer evrendi, alnına dökülüyor, boynunu sarıyorlardı; birkaç tanesi de omuzlarını dolamıştı. Bakın, dostlarım, size bunu anlatırken bugün bile nasıl ürperiyorum!” dedi. Eukrates bunu söylerken kolunu açıp bize kıllarını gösterdi: sözde diken diken olmuşlarmış...

Bir de baktım ki İon, Deinomakhos, Kleodemos, ağızlarını bir karış açmışlar, gözlerini dikmişler, Eukrates’in sözlerinin birini

bile kaçırmıyorlar. Zavallı ihtiyarlar! Eukrates onları burunlarından tutmuş, bildiği gibi sürüklüyor; altmış ayak boyunda bir kadına, dev gibi bir umacıya sessiz sessiz tapıyorlar... O durumlarını gördüm de kendi kendime şöyle düşündüm: “Delikanlılara bilgelik öğretmek bunlara mı kalmış? Herkesin hayran hayran baktığı adamlar, bu adamlar mı? Memedeki çocuklardan ne farkı var bunların? Saçları ağarmış, koca koca sakal koyuvermişler ama hepsi de daha birer bebek, yalana bebeklerden bile daha çabuk kanıyorlar!”

Neyse... Deinomakhos: “Söyle, Eukrates, o tanrıçanın köpekleri ne boydaydı?” diye sordu. Eukrates: “Hint’in fillerinden iriydi, dedi. Kapkara köpekler, pis, iğrenç bir tüyleri var. Ben o ifriti görünce durakladım; ama Arabin verdiği yüzüğün taşını da elimin içine çeviriverdim. Hekate, yılan başlı ayağını yere vurdu; önümüzde kocaman bir delik açıldı, derinliği Tartaros’un derinliği kadar vardı; biraz sonra tanrıça o uçuruma daldı, köpekleriyle birlikte gitti oradan. Benim korkum biraz geçmişti, o delikten bakayım dedim, ama baş aşağı yuvarlanmayayım diye, orada yeni biten bir fidana tutundum. Hades tanrısı, Pyriphlegethon ırmağını, gölü, Kerberos’u, hepsini gördüm; ölüleri de gördüm, içlerinde tanıdıklarım bile oldu. Hele babamı iyice gördüm; arkasında, gömerken giydirdiğimiz giysilerle dolaşıyordu, çıkarmamış onları” dedi. İon: “Ya ruhlar ne yapıyordu Eukrates?” diye sordu. Eukrates: “Ne yapacaklar? Dostlarıyla, hısım akrabalarıyla buluşmuşlar, oymak oymak, öbek öbek ayrılmışlar, çirişotları üstüne uzanıp zaman geçiriyorlar!” dedi. İon sevinmişti: “Şimdi Epikuros’çular gelsinler de tanrıl Platon’un ruhlar üstüne söylediklerine inanmasınlar! dedi. Hiç değilse Sokrates’le Platon’u da görebildin mi Eukrates?” diye sordu. Eukrates: “Sokrates’i gördüm sanıyorum, ama iyice seçemedim; kafası daz, karnı çıkık biri gözüme ilişti, Sokrates’tir sanıyorum. Ama, dostlarıma yalan

söyleyecek değilim ya! Platon'u göremedim... Uzatmayalım! Ben birçok şeylere baktıktan sonra delik kapanıverdi. Kölelerim o sırada beni merak etmişler, arıyorlarmış, birkaçı gelip beni buldular, içlerinde şu gördüğünüz Pyrrhias da vardı. Onlar geldiğinde uçurum daha iyice kapanmamıştı... Sen de anlat, Pyrrhias, doğru değil mi anlattığımı?" dedi. Pyrrhias: "Zeus tanrı hakkı için! Doğru. Köpeklerin havlamasını bile duydum, uçurumdan doğru geliyordu; bir de ateş gördüm, o da herhalde tanrıçanın elindeki odunun aleviydi!" dedi. Tanığın, efendisinin anlattıklarına bir de köpek havlamasıyla ateş katması beni pek güldürdü.

Kleodemos: "O senin gördüğün yeni bir şey değil Eukrates; senin gibi daha nice kimseler görmüştür. Ben de gördüm, hem de daha çok olmadı... Hastaydım; ben de Antigonos'u çağırtmıştım, bana da o bakıyordu. Hastalığımın yedinci günüydü, sıcak ülkeler sıtmasına tutulmuşum gibi ateşim yükselmişti. Beni oda da yalnız bırakmışlar, kapıyı kapatmışlar, dışarıda bekliyorlardı; sen öyle söylemiştin, Antigonos, yalnız kalınca belki uyuyabilirsin demiştin. Daha uyuyamamıştım; bir de baktım, gözlerimin önüne aklar giyinmiş bir delikanlı dikildi; güzel, yakışıklı bir genç... Beni elimden tutup kaldırdı, bir uçurumdan aşağı indirip bir yere götürdü. Hades'ti orası, Tantalos'u, Tityos'u, Sisyp-hos'u görünce tanıdım. Daha neler gördüğümü söylemeyeceğim şimdi; ama yargı yerine varınca Aiakos'u, Kharon'u, Moira'ları, Eriny's'leri gördüm; bir kişi daha vardı, bir hakana benziyordu, öyle sanıyorum ki o da Pluton tanrıydı; oturmuş, ecelleri geldiği için artık ölmeleri gereken kimselerin adlarını okuyordu. Delikanlı beni doğru onun yanına götürdü. Ama Pluton kızdı, beni oraya sürüklemiş olan delikanlıya: 'Bunun ipliği daha bitmemiş, gitsin geriye; sen bana demirci Demylos'u getir, onun iğindeki iplik bitmiş, kendisi daha ölmedi' dedi. Ben, sevinç içinde yer-

yüzüne döndüm, ateşim ossaat düştü, hastalıktan kurtuldum. Demylos'un öleceğini herkese bildirdim. O Demylos bizim komşulardandı, o da hastaymış. Arası çok geçmedi, evinden bir çığlıktır koptu: çoluğu çocuğu ölümüne ağlaşıyorlardı" dedi.

Antigonos: "Şaşılacak ne var bunda? Ben bir adam tanırım, gömüldüğünden yirmi gün sonra dirildi; ölümünden önce de, yeniden dirilişinden sonra da ona ben bakmıştım, onun için biliyorum" dedi. Ben: "Yahu! Yirmi gün toprakta kalır da nasıl çürümez? Haydi çürümedi diyelim, açlığa nasıl dayanır? Hani Giritli bir Epimenides varmış, elli yıl uyumuş, yoksa senin baktığın adam da o soydan mıydı?" dedim.

Biz böyle konuşurken Eukrates'in oğulları beden eğitimi alanından döndüler, bizim yanımıza geldiler. Biri on sekizini bulmuş, öteki daha on beşinde. Hepimizi esenledikten sonra babalarının yanına, yatağın kenarına oturdular. Kölelerden biri bana bir iskemle getirdi. Eukrates, oğullarını görünce aklına bir şey gelmiş gibi elini onlara uzattı: "Tykhiades, dedi, sana şimdi anlatacağım yalansa şu çocuklarımla hayrını görmeyeyim. Analarını, benim rahmetli karımı ne kadar severdim, beni tanıyanların hepsi de bilir. Sevgimi onun sağlığında gösterdiğim gibi ölümünden sonra da bütün süslerini, takılarını, en sevdiği giysilerini yakmakla gösterdim. Öldüğünün yedinci günüydü; ben gene bugünkü gibi yatağıma uzanmıştım, Platon'un ruh üstüne yazdıklarını kendi kendime okuyarak derdimi avutmaya çalışıyordum. Ben öyle dalmışken bir de baktım, benim Demainete'çiğim içeri girdi, şimdi Eukratides'in oturduğu yere oturdu" dedi; bunu söylerken de en küçük oğlunu gösterdi. Yavruca titremeye başladı; doğrusunu istersen babasının anlattıklarını dinledikçe sapsarı kesilmişti. Eukrates: "Ben karımı görür görmez hemen bağırarak, gözlerimden yaşlar akıtarak boynuna sarılmak

istedim. Beni susturdu, arkasından sevdiği giysilerinin hepsini yakmışken sırma işlemeli ayakkabılarının bir tekini yakmamış olduğum için bana sitem etti. O ayakkabının sandığın arkasına düşmüş olduğunu söyledi. Biz de aramış, ama bulamamış da onun için yakmamıştık. Biz böyle konuşurken hıncır bir Melite köpeği karyolanın altından hırlamaya başladı; karım o hırıltıyı duyar duymaz görünmez oldu. Biz ayakkabının tekini bulduk, onu da yaktık.

“Her gün böyle nice nice şeyler görülüyor; hepsi de apaçık... Yani, Tykhiades, sence biz bunlardan kuşku mu duyalım? İnanmayalım mı bunlara?” dedi. “Böyle şeylerden kuşku duymak olur mu? Kuşku duyanları, doğruya hiç de saygıları olmadığını gösterenleri birer çocuk gibi yakalamalı, sırmalı bir terlikle kışlarına kışlarına indirmeli” dedim.

O sırada içeri Pythagoras'çı Arignotos girdi; bilirsin o adamı, hani uzun uzun saçları vardır, yüzünü gördün mü içinde bir saygı uyanır; bilgeliği ün salmıştır, adını ermiş koymuşlar, işte o adam. Onu görünce bir soluk aldım. Bütün o yalanları kökünden vurup devirmek için gökten bir balta indi, o adam bütün o masalcıların çenesini kapatır diyordum. Talih bana bir yardım etmek istedi de tam sırasında karşıma bir tanrı çıkardı sanmıştım. Kleodemos yerinden kalktı, Arignotos oraya oturdu, önce hastaya sağlığının nasıl olduğunu sordu. Eukrates'in: “Şimdi iyiceyim” demesi üzerine: “Neden konuşuyordunuz bakalım? İçeri girerken kulak kabarttım, tartışma almış yürümüştü” dedi. Eukrates beni göstererek: “Bu elmas adamı kandırmaya çalışıyoruz: cinlere, görünülere, ölmüşlerin ruhlarının yeryüzünde dolaşıp kendilerini istedikleri kimselere gösterdiklerine inanmıyor” dedi. Bu sözlerden yüzüm kızardı, Arignotos'a çok saygım olduğu için başımı yere eğdim. Arignotos: “Belki yanlış anlamışsınızdır, Eukrates;

belki de Tykhiades yalnız kazayla ölenlerin, kendilerini asanların, başları kesilenlerin, kazığa oturtulanların, böylesine bir olayla ölüp gidenlerin ruhlarının dolaştığına inanıyordur da ecelleriyle ölenlerin ruhları yeryüzüne bir daha gelmez diyordur; öyle söylüyorsa, doğrusu bence de haksız değildir” dedi. Deinomakhos: “Hayır, Zeus hakkı için! Öyle söylemiyor. Böyle şeylerin hiç olmadığını, olmayacağını, cin gibi ruh gibi şeyler bulunmadığını ileri sürüyor” dedi.

Arignotos bana sert sert bakarak: “Ne diyorsun, Tykhiades? Sen böyle şeylerin olabileceğine inanmıyor musun? Gözleriyle görmüş olan bunca kişi var...” dedi. Ben: “İyi söylüyorsunuz, onlar gözleriyle görmüşler, inanırlar; ama sizlerin aranızda bir ben görmemişim, onun için inanmıyorum. Görmüş olsaydım, sizler gibi elbette ben de inanırdım” dedim. Arignotos: “Bir gün Korinthos’a yolun düşerse Eubatides’in evini sor, Kranion’un yanındadır, sana gösterirler; o evin kapıcısı Tibios’u bul: ‘Pythagoras’cı Arignotos buradaki ecinniye yuvasından çıkarıp kovmuş; ondan önce bu evde oturulamazmış, sonra rahat rahat oturmuşlar. Neresiymiş o ecinninin gizlendiği yer?’ diye sor, Tibios sana gösterir” dedi.

Eukrates merak etmişti: “Neymiş o iş, Arignotos?” diye sordu. Arignotos anlattı: “O evde çoktan beri kimseler oturmuyordu, herkesin gözünü yıldırılmış. Bir yerleşen oldu mu, birkaç gün içinde o da kaçırıyordu: yılınç, tüyler ürpertici bir görünüş çıkıyor, korkutup kovuyormuş. Ev yıkılmaya yüz tutmuştu, çatısı çöküyordu; kimseler eşliğinden geçmek istemiyordu. Ben bunu öğrenince kitaplarımdan birini yanıma aldım –bende böyle şeyler üstüne yazılmış birçok Mısır kitabı vardır– işte o kitaplardan birini yanıma aldım, uyku saati gelince o eve gittim; evinde konuk olduğum Korinthos’lu dostum beni bırakmak istemedi, benim

oradan sağ esen dönemeyeceğimi söylüyordu, zorla önüme geçmeye kalktı. Ama ben aldırmadım, elime kandilimi aldım, bir başıma kapıdan girdim, ışığı odaların en büyüğüne götürdüm, yere oturup kitabımı rahat rahat okumaya başladım. Ecinni geldi; benim de ötekiler gibi çabucak korkup kaçacağımı sanıyormuş. Pis, uzun saçlı, karanlıklardan daha kara bir ecinni! Önüme dikildi, her yanımdan beni yakalamaya çalıştı, beni eliyle yenmek istiyordu: baktım, köpek oldu, sonra değişti boğa oldu, aslan oldu... Ama ben afsunların en korkuncunu hazırlamıştım; Mısırlıların dilinde o afsunu okudum, ecinniye karanlık bir odanın köşesine sıkıştırdım; onun nereye sığındığını gördükten sonra da bütün gece uyuyup dinlendim. Ertesi sabah kalktım, dostlarımın beni sağ görmekten umutları yokmuş, benden öncekiler gibi benim de öleceğimi sanıyorlarmış, ben karşılırlarına çıkınca şaşır-verdiler. Ben hemen Eubatides'i buldum: 'Evin artık temizlendi, bundan sonra korkusuzca girip oturabilirsin' diye muştuladım. Onu yanıma aldım, daha birçok kişi de arkamıza takıldı, hepsi de merak içindeydiler. Öyle kalabalıkla eve girdik, ecinninin nereye tısıp sindiğini gösterdim, kazma, bel getirip yeri kazmalarını söyledim. Kazdılar, bir kulaç derinlikte bir ölü buldular, yalnız kemik kalmış. Çıkarıp bir mezara gömdüler; o günden beri de o evde görünüşü mörünü belirmedi" dedi.

Arignotos gibi herkesin saygısını kazanmış, kişiüstü diye bakılan bir kimse bu masalı anlatınca orada bulunanların hepsi de, böyle tansık şeylere inanmadığım için beni kaşarlanmış bir deli yerine koydular. Eee! Ne yaparsın? Arignotos'un dediklerine delilerden başka kim inanmaz? Ama ben o Arignotos'un saçlarından da, ününden, gördüğü sayğıdan da yılmadım: "Ya? dedim, demek sen de doğrunun yalnız umudunu sunuyormuşsun; demek sen de dumanla, düşlerle doluymuşsun! Bizim bahçede gömü mü

bir şey varmış, varmış ama ne yazık ki kömürmüş derler, seninki de işte onun gibiymiş!” dedim. Arignotos: “Sen benim söylediklerime de, Deinomakhos’un, şurada duran Kleodemos’un, giderek Eukrates’in söylediklerine de inanmıyorsun; öyleyse bu işlerde sözüne bizimki kadar inanılabilecek, ama düşüncesi bizimkine uymayan birini göster” dedi. Hemen yanıt verdim: “Zeus hakkı için gösteririm öyle bir adam, dedim. Hayran olunur öylesine! Abdera’lı Demokritos... İnanmazmış böyle şeylere, kesin olarak hayır der çıkarmış. Gitmiş, kentin dışında bir mezara girmiş, gece gündüz orada oturur, durmadan yazarmış. Birkaç delikanlı onu aldatıp korkutmak istemişler, ölülerinkine benzer kara giysiler kuşanmışlar, başlarına kafatası biçiminde maskeler geçirmişler, onun oturduğu mezarın çevresinde toplanıp coşkun bir oyuna başlamışlar, hora tepmişler. Ama Demokritos bu maskaralıktan korkmak şöyle dursun, gözlerini bile kaldırmamış, yazısını bırakmadan: ‘Yeter artık eğlendiğiniz!’ demiş, ruhların bir yol bedenden çıktıktan sonra bir daha gözükmeyeceklerine o kadar inanıyormuş” dedim. Eukrates: “Bu senin söylediğin bir tek şey gösterir: değil mi ki öyle düşünüyormuş, Demokritos da deliymiş” dedi.

“Ben size başka bir şey anlatayım, kendi başımdan geçti, başka birinden duymadım. Sen de dinlersen, Tykhiades, söylediklerimin doğruluğuna belki inanırsın. Daha bir delikanlıydım, babam beni öğrenimimi ilerletmek için Mısır’a göndermişti, oradaydım. Bir gün Nil boyundan Koptos’a dek çıkayım, oradan gidip Memnon yontusunu göreyim, gün doğarken o yontudan bir ses gelirmiş, onu duyayım demiştim. Gittim, duydum; Memnon yontusundan anlaşılmas bir ses çıktığını söylerler; öyle olmadı, Memnon dudaklarını oynattı, yedi dizle bana geleceği bildirdi; o dizeleri şimdi okurdum, ama sırası değil.

“Biz Nil boyunda yukarı doğru çıkarken gemimizde bir de Memphis’li vardı; kutsal, yazıcılardanmış, Mısırlıların bütün dinini, öğretisini bilen çok değerli bir adam. Söylediklerine göre tam yirmi üç yıl yeraltı tapınaklarında kalmış, büyüü, afsunu orada İsis tanrıçanın kendisinden öğrenmiş” dedi. Arignotos: “O senin söylediğin adam Pankrates olacak, dedi; bana da işte o öğretti, kutsal bir kişidir, sakalını bıyığını traş eder, arkasına beyaz ketenler giyer, hep düşünür; Yunanca konuşur ama öyle iyi bilmez; uzun boylu, kısa, yassı burunlu, koca dudaklı, incecik bacaklı... Değil mi?” diye sordu. Eukrates: “Ta kendisi, Pankrates, dedi. Önce onun kim olduğunu bilmiyordum; ama gemimizin demir attığı her yerde baktım, doğaüstü işler görüyor, hem de bir değil, binbir tane... Ne dersiniz? Timsahların üstüne atlıyor, o hayvanlara binip yüzüyor; timsahlar onu görünce önünde hemen eğilip kuyruklarıyla selama duruyorlar... Bunu görünce kutsal bir kişi olduğunu anladım, kendisine ben de saygı gösterdim, en sonunda arkadaş olduk; dostluğumuz öyle ilerledi ki bütün bildiklerini bana da öğretti. Ben kölelerimi de birlikte götürmüştüm, onları Memphis’te bırakıp kendisiyle yalnız başıma yolculuk etmemi söyledi: ‘Bize hizmet edecek başka kimseler bulunup dedi. O günden sonra bakın nasıl yaşadık:

“Bir hana indik mi, bizim arkadaş kapının demirini çıkarıyor, ya bir süpürge, bir havaneli buluyor, üstünü giysilerle örtüyor, bir afsun okuyup üflüyor, yürütüyor, herkes de o kapı demirini ya da havanelini gerçekten bir insan sanıyordu; sonra onu kuyudan su çekmeye, çarşıdan öteberi almaya gönderiyor, yemeğimizi pişirttiriyor, bütün işlerimizi ona gördürüyordu. Hepsi bitti mi, gene bir afsun okurdu, bizim hizmetlerimizi gören adam da hemen kapı demiriye kapı demiri, havaneliyse havaneli oluverirdi. Bana o afsunu öğretmesini çok diledimse de bir türlü öğretmedi; başka

ne biliyorsa hepsini bana da gösterdi, onu sımsıkı sakladı. Ama ben bir gün odanın karanlık bir köşesine saklandım, kendisine sezdirmeden dinledim, söylediği afsunu duydum. Uç sözcükten oluşan bir söz... Bunun üzerine Pankrates, havaneline buyuracağını buyurduktan sonra kalkıp çarşıya gitti.

“Ertesi gün sabahleyin erkenden gene çıkmıştı, ben havanelini buldum, üstüne giysileri geçirdim, öğrendiğim afsunu okudum, sonra su getirmesini söyledim. Testiyi doldurup getirince: ‘Artık yeter, başka getirme, sen gene havaneli ol’ dedim. Ama bir türlü dinletemedim, durmadan getirdi; az sonra bütün ev baştan aşağı su içinde kaldı. Çok canım sıkılmıştı, Pankrates dönünce işi anlayacak, bana kızacak diye korkuyordum; korktuğum başıma geldi. Elime bir balta aldım, havanelini ikiye böldüm; gene durmadı, durmak nerede? Baktım o iki parça iki saka oldu, ikisi de ellerine testiler alıp su taşıdılar. O sırada Pankrates geldi, işin ne olduğunu anladı, bizim iki sakayı gene sopa etti, ama bana hiç sezdirmeden kendisi ortadan yok oldu” dedi. Deinomakhos: “Peki, Eukrates, bir havanelini insan etmenin sırrını sen gene biliyor musun?” diye sordu. Eukrates: “Bilirim, ama yarısını bilirim; bir yol insan ettikten sonra bir daha eski durumuna döndüremem, boyuna su taşır durur, evimi batırır, onu da istemem” dedi.

Ben: “Amma da deli insanlarmışsınız ha! Böyle akıl almaz masallar anlatmaktan daha bıkmadınız mı? dedim. Hiç olmazsa şimdi susun da sonra söylersiniz, şu iki çocuğu düşünün de onların hatırı için susun: böyle doğaüstü, korkunç şeyleri dinleye dinleye ürpercekler, kendileri de bu gülünç şeylere inanacak. Yazık değil mi onlara? Böyle masallar dinlemeye alıştırlarsa duydukları kafalarında yer eder, korkak olurlar, türlü kalanaklara¹ bağlanırlar, bir daha kurtulamazlar” dedim.

---

1 “Kalanak” sözünü Fransızcanın “superstition” sözü karşılığı olarak kullanı-

Eukrates: “Kalanakları anımsattığına iyi ettin, dedi. Ne dersin Tykhiades, o gibi şeyler üstüne, yani tanrı bildirileri, gelecekte haberler üstüne nedir senin düşündüğün? Bazı kişiler varmış, tanrılardan aldıkları esinle bağırırlarmış, tapınaklardan sesler gelirmiş, kızlar geleceğin ne olacağını söyleyen dizeler okurlarmış. Sen elbette onlara da inanmazsın... Bak, ne diyeceğim: bende Pytho’lu Apollon’un resmiyle bir halka vardır ya, şimdi bırakalım onu: ben Apollon’la konuşuyorum desem sen gene benim inanılmaz şeyler söyleyip övündüğümü sanacaksın. Başka bir şey anlatayım: ben Mallos’a uğramış, orada Amphilokhos tapınağına gitmişim; o kahraman benimle gerçekten konuştu, bana işlerim üstüne öğütler verdi; onu da anlatayım, sonra Bergama’da, Patara’da görüp duyduklarımı da anlatayım... Mısır’dan yurduma dönüyordum, Mallos’taki gelecek bildiricisinin ününü, bütün dediklerinin doğru çıktığını, kendisine bir taş üstüne yazılıp verilen soruları karşılıksız bırakmadığını, açıkça söylediğini duymuştum. Oradan geçerken ben de bir uğrayayım, gelecek için tanrıya bir danışayım demiştim...” dedi.

Eukrates böyle başlayınca anladım ki gelecek bildiricileri üstüne bitmez tükenmez bir gevezeliğe girişecek, o Mısırdan Mallos’a doğru gidedursun, ben onun evinden kaçtım. Ne yapayım, dostum? Bütün o adamlarla ben bir başıma çarpışamam ya! Hem anladım ki onlar da benim orada bulunmamdan hoşlanmıyorlar, yalanlarına kanmayan bir kimseyle oturmak sinirlerine batıyor. “Ben gideyim de Leontikhos’u bulayım, dedim, ona bir söyleyeceğim var. Size gelince, salt insanlara dokunan işlerle uğraşmak size yetmediğine, ille birtakım masallar uydurmak istediğinize göre, hiç olmazsa tanrıları da çağırın, size yardım etsinler” dedim. Bunun üzerine çıktım o evden. Benden kurtulunca kimbilir

daha neler söylemişler, neler uydurmuşlardır. Şöyle doyasıya yalan atmışlardır!

İşte, Philokles'çiğim, böyle şeyler dinledim Eukrates'in evinde. Zeus hakkı için! Ben şimdi tatlı şarap içmişlere döndüm: karnım şişti, kusturacak bir ilaç arıyorum. Hani yok mu? O dinlediklerimi unutmak için bir ilaç bulsam, pahalı da olsa alırım doğrusu; o saçma sapan masallar içime işleyecek de bana kötü bir oyun edecek diye korkuyorum. Şimdi nereye baksam cinler, periler, Hekate'ler, akıl almaz olaylar görür gibi oluyorum.

PHİLOKLES. – Doğrusu ya, Tykhiades, senin anlattıkların da beni rahatsız etti. Kudurup sudan korkmak yalnız köpek ısırmasıyla olmazmış; köpeğin ısırdığı bir kişi başka birini ısırды mı o da kudurur, sudan korkmaya başlarmış. İşte seni Eukrates'in evinde bir yığın yalan ısırmış, geldin, hastalığını bana da bulaştırdın, kafamı birtakım cinler, periler, görünülerle doldurdun.

TYKHİADES. – Sen hiç korkma, Philokles: o ağulara karşı bizim iyi bir ilacımız vardır. Yani doğruyla sağduyu... Her işi akıl denen deneytaşına vurduk mu, öyle boş, gülünç yalanlar içimize işleyemez, bizim rahatımızı kaçıramaz.

TARİH NASIL YAZILMALI

Derler ki, iki gözüm Philon’um, Büyük İskender ölüp de sağ kolu Lysimakhos’un Trakya hakanlığına daha yeni getirildiği sırada, o ülkenin Abdera kentinde birdenbire salgın başgöstermiş: yurttaşların hepsini de saran ateş, bir gün içinde yükselivermiş, epey de sürekli olmuş. Yedinci güne doğru hastaların kiminin burnundan kan boşanmış, kimi sırsıklam terlemiş, sıtmaları kesilmiş. Ama o ateş zihinlerine vurmuş olacak ki ondan sonra hepsi de tragedya oynamaya, bağıra bağıra şiir okumaya başlamışlar. En çok Euripides’in Andromeda’sına saplanmışlar, o tragedyada Perseus’un ağzından olan uzun parçayı, biri bırakır, biri söylemiş. Kentin sokakları, böyle bir hafta içinde yetişen tragediyacılarla dolmuş: hepsi de bet beniz uçuk, bir et bir kemik kalmış: “Eros! Ey tanrıları da, kişileri de kıvrandıran Eros!” diye başlar, böğürür dururlarmış. Bu delilikleri kışa kadar sürmüş, çok şükür havalar iyice soğumuş da onlar da kurtulmuşlar. Yanılmıyorsa o hastalık, tragediyacı Arkhelaos’un yüzünden çıkmış: o çağın ünlü oyuncularından olan Arkhelaos, Andromeda’yı Abdera’da bir yaz günü, ortalık yanarken oynamış, seyirciler de tiyatrodan çıkarken güneşten beyinleri kaynamış, yatağa

düşmüşler. İyileştikten sonra da tragedyaya merak sarmaları Andromeda'yı bir türlü unutamadıklarındanmış: Perseus, elinde Medusa'nın başıyla gece gündüz düşlerinde uçup duruyormuş.

Bir atasözü: "Benzetmede yanılma olmaz" der, ben de günümüz yazarlarının çoğunun merakını, Abdera'luların çektiği o hastalığa benzetiyorum. Yazarlarımızın tragedyaya oynamaya kalktıkları yok, öyle olsa: "Başkalarının söyledikleri güzel dizeleri okuyorlar" der de deliliklerini hoş görürdük; öyle değil bizimkilerinki, başka bir çeşidi; ortalık karışıp yabanlara savaş açtığımızdan, Ermenistan'da bir yol yenilip sonra üstüste utkular kazandığımızdan beri tarih yazmayan kimse mi kaldı? Baksana: yazarlarımızın hepsi de birer Thukydides, birer Herodotos, birer Ksenophon kesildiler; "Savaş her kötülüğün anasıdır" derlerdi, doğruymuş, başımıza birdenbire bu kadar tarihçi çıkıverdi!

Onları görüyorum, dinliyorum da Sinoplu feylesofun taşlamasını anımsıyorum. Philippos'un yaklaştığı salkısı¹ gelince Korinthos'luların hepsi, elleri ayakları tutuşup bir işe sarılmışlar: kimi ok, yay, mancınık toplamış, kimi taş yığmış, biri tabyayı onarmış, öteki mazgalları berkitmiş, her biri bir yararlığı olsun istemiş. Herkesin böyle didindiğini görünce Diogenes, bakmış ki kendisine bir iş veren yok, hırkasının eteklerini sıvamış, kendisine konut ettiği fıçıyı Korinthos'luların gezme yeri Kranion'da bir aşağı, bir yukarı yuvarlamaya başlamış. Bir çalışma, bir çalışma!.. Dostlarından biri: "Bu ne hal böyle, Diogenes?" diye sorunca: "Ne yaparsın! Fıçımı yuvarlıyorum; bunca kişi uğraşır dururken bir ben mi işsiz oturacağım?" demiş.

Ben de, Philon'cuğum, her yandan bunca sesler yükselirken dilimi yutmuş gibi oturamazdım; komedyalarda, bir söz bile söylemeden, öyle ağızları açık, girip çıkan oyuncular vardır, on-

---

1 Salkı: haber.

lara mı doneyim? Hiç değilse ben de, elimden geldiğince, fıçımı yuvarlayayım dedim. Ama tarih yazacak, olup bitenleri bir de ben anlatmaya kalkacak değilim; korkma, ben o işe girişemem, o kadar da pek değildir benim gözüm. Kayalar üstünde fıçı yuvarlamanın sonu neye varır, bilirim; hele fıçı benimki gibi küçücük, derme çatma bir fıçı olursa... Bir çakıl taşına çarptın mı, paramparça edersin, sonra işin yoksa otur da topla o parçaları!.. Öyleyse ne yapacağım, kendimi tehlikeye atmaksızın, okların düştüğü yere sokulmaksızın savaşa nasıl karışacağım, anlatayım sana. “Dumanla dalgalardan”, tarihçiliğin mayasına karışmış kaygılardan kendimi uslu uslu uzak tutacağım; yalnız, çorbada benim de tuzum bulunsun diyerek, tarih yazarlara birkaç küçük öğüt vereceğim, birkaç kuralı anımsatacağım. Ama çorba piştikten sonra, ille benim de adım anılsın diye tutturmam: bir tutam tuzun sözü mü olur?

Ama bizim yazarlarımızın çoğu, yürümek, görmek ya da yemek için kural öğrenmek gerekmediği gibi kendi giriştikleri işte de öğüt dinlemenin yeri yoktur sanıyorlar. Tarih yazmaya pek kolay, pek yalın bir iş diye bakıyorlar; aklına geleni deyiverecek her kişinin elinden gelirmiş! Ama sen, dostum, tarih yazmayı kolayca, emeksizce başarılacak işlerden saymazsın; Thukydides’in dediği gibi, ortaya koyacağı betiğin çabuk unutulmayıp yüzyıllara kalmasını isteyen kişi için tarih, yazın türlerinin en çetinidir, çalışanın uzun uzun, derin derin düşünmesini bekler. Biliyorum, o yolu tutmuşlar arasında benim sözümü dinleyip de geri dönenler pek az olacaktır; içlerinde bana kızanlar da bulunur, tarihlerini bitirip okurlara sunmuş olanlar büsbütün öfkelenir. Hele bir de dinleyenlerce alkışlanmışlarsa, betiklerinin bir yerini olsun değiştirmelerini, düzeltmelerini beklemek bir delilik olur. Beğenilmiş ya yazdıkları! Ta hakanlar sarayına girmiş, artık bize ne demek

düſer? Olsun, ben onlara da söyleyeceğim, bilsinler onlar da; evet, bütün acun bize boyun eğdi, bundan böyle kimse bize saldırıma kalkışamaz, ama Keltlerle Getler arasında, ya da Hintlilerle Baktra'lılar arasında bir savaş çıkabilir, benim söyleyeceğim kuralı öğrensinler de doğru bulurlarsa, hiç değilse o savaşları anlatırken uygulasinlar. Ama işlerine gelmezmiş, bildiklerinden şaşmazlarmış, orasına karışmam. Abdera'lıların hepsi de *Andromeda* tragedyasını oynamaya kalkınca hekim ne yapsın?

Öğütçünün işi iki türdür: bir yandan aranacak erdemleri, bir yandan kaçınılacak ağıdıkları¹ gösterir. Önce, tarih yazanın kaçınması, uyanık bulunup çekinmesi gereken ağıdıkları söyleyelim; sonra da doğru yoldan ayrılmayıp şaşmadan ereğine varmak için ne yapmalıdır, nasıl başlamalıdır, olayları nasıl sıralayıp düzenlemeli, her bölüme ne yer ayırmalı, neleri söylememeli, nereleri çabucak geçip nerelerde uzun uzun durmalı, ayrıntıları nasıl belirtip nasıl birbirlerine bağlamalı, bunlarla bunlara benzer daha başka kuralları ikinci bölümde anlatırız. Kötü tarihçilerde hep görülen ağıdıklar hangileridir, onları şimdiden söyleyelim. Bütün türlerde bulunan, yani deyişi, düşünüşü, uyumu bozan, kısacası beceriksizlikten doğan ağıdıkları bir yana bırakalım, onları saymak uzun olacağından başka bu betiğin konusunun da dışına çıkmak olur; deyişi ya da uyumu bozan ağıdıklar, söyledik ya, bütün türlerde bulunur.

Tarihe özgü ağıdıkları gözlemlemeye kalkarsanız görürsünüz ki hepsi de benim, tarihçilerin betiklerini okumalarını dinlerken gözüme çarpan ağıdıklara benzer; bütün tarihçileri dinlerseniz bunu daha iyi görürsünüz. Şimdilik bizim, bugüne dek yayımlanmış o ağıdklı betiklerin birkaçını örnek diye anmamız yersiz olmaz sanırım. Önce bir noktayı ele alalım, tarihçilerin yanlış

---

1 Ağıdk: kusur.

davranmaları o noktada nereye varıyor, onu inceleyelim. Çoğu, olayları anlatmayı bir yana bırakır, önderleri, komutanları övmeye girişirler; kendi uluslarınınkini göklere çıkarır, yağılarını aşınca kötüler, yerin dibine batırırlar. Oysaki tarihle övgü arasında yalnız küçük bir çit yoktur, koskoca bir duvar dikilmiştir; ikisinin arasında, musikicilerin diliyle konuşalım, iki sekizlik vardır. Övgücü yalnız övmeyi, övdüğü kimseyi eğlendirmeyi, hoşnut etmeyi düşünür; ereğine ulaşmak için yalana başvursa da olur. Ama, hekimoğullarının dediğine göre, nasıl solukborusu bir damla suyu bile almak istemezse tarih de en küçük yalanı bile götürmez.

Gene o tarihçiler hiç düşünmüyorlar ki şiirin, destanın ereği, kuralları başka, tarihinkiler başkadır. Tüm bir özgürlük alanı olan şiir bir tek yasa tanır ki o da ozanın dileğidir; ozan Musa'lara gönlünü açmıştır, içine onlardan doğanı söyler; canı isterse kanatlı atlar yaratır, bir arabaya koşar, dalgalar, başaklar üstünde koşturur, kim karışır? Ozanların Zeus'u karalarla denizleri bir tek zincire bağlayıp kaldırıncı zincir kopacak, acun düşüp tuz buz olacak diye korkuyor mu kimse? Agamemnon'u övmeye kalkınca da başıyla gözlerini Zeus'unakilere, göğsünü Zeus'un kardeşi Poseidon'un kine, belini Ares'in kine benzetmelerine de kimse karışmaz; Zeus da, Poseidon da, Ares de birer birer alınınca Agamemnon'un güzelliğini anlatmaya yetmez dediler mi, ne söyleyebilirsin? Tarih de böylesine övmelere kalktı mı, şiirden başka bir şey mi olur? Hem de şiirin o görkemli dilinden yoksun bir şiir; dizelerin ölçüsünü, o tatlı ezgiyi kaldırdın mı bütün o inanılmaz uydurmalar büsbütün sırtmaz mı? Demek ki şiirde aranacak erdemlerle tarihte aranacak olanları birbirlerinden ayırmamak, şiirin bezekleri sayılan masalın, övgünün abartmalarını tarihe sokmaya kalkmak büyük, çok büyük bir ağıdaktır. Çınar gibi gürbüz, etleri sert sert bir güreşçiye bir yosmanın al giysile-

riyle donatır, yüzüne düzgünle üstübeç çalarsan ne olur? Söyle Herakles aşkına! Gülünç etmez misin? Onuru bir paralık olmaz mı o güreşçinin?

Bir tarih betiğinde övgünün hiç yeri yoktur demiyorum; ama sırası düşünce övmeli, gelecek yüzyıllar okurlarının betine gitmeyecek bir dille övmeli; kısacası bu işte, aşağıda da anlatacağımız gibi, hep gelecek düşüncesiyle çalışmalıdır. Tarihi, biri hoşla gidip eğlendirir, öteki öğretir, yararlıdır diye ikiye ayırıp övgüyü okurları çeksın, sarsın düşüncesiyle tarihe sokanlara gelince, doğrudan ne denli uzaklaştıklarını görüyorsun. Bir yol, tarihi öyle ikiye ayırmak yanlış; çünkü tarih yalnız bir tek şeye çalışır, bir tek şey gözetir ki

O da asıdır,¹ asıya yalnız doğrudan çıkar. Sonra, hoşla gitme, eğlendirme, asıya kendiliğinden katılırsa iyi bir şeydir; güreşçinin gücüne gürbüzlüğüne güzelliğın katılması gibi... Ama güzelliğın eksik olmakla güreşçinin değeri mi azalır? İşte İsodotosoğlu Nikostratos çok çirkinmiş, gene de güreşte olsun, yumruk dövüşünde olsun karşısına kim çıkarsa yenermiş; çirkinmiş diye onu Herakles soyundan saymayacak mıyız? Oğlanı olduğı söylenen Miletos'lu önürdeşi² güzel Alkaios'u ondan üstün mü tutacağız? Tarih betiğı, ası sağlamasından başka bir de hoşla gider, eğlendirirse, çok kimseleri çekip kendini sevdire; ama kendine özgü biricik ereğle ulaşılıyor, doğruyu yayabiliyorsa, güzelliğın tasa etmese de olur.

Şunu da söyleyeyim, söylemek iyi olur: bir tarih betiğinde masallar gibi büsbütün uydurma anlatılar, doğru olsun, yanlış olsun, dinleyenleri tiksindirecek övgüler bulunması hiç de hoşla gidecek bir şey değildir. Dinleyenler deyince ayaktakımım, ba-

---

1 Ası: yarar, fayda.

2 Önürdeş: yaşıt.

yağı kimseleri söylemiyorum; benim düşündüğüm kişiler birer yargıç gibi, yargıçtan da öte, birer savcı gibi dinleyen, bir sözü kaçırmayan kişilerdir. Argos gibi sanki her yanlarında birer göz vardır da karşısındakinin ta içini okurlar, her sözü sarraflar gibi tartar, akçenin yalnız tam ayarlısını seçip eksikliğini, kalpını sürenin önüne atıverirler. Tarih yazan kimse işte hep öylelerini göz önünde bulundurmalı, ötekileriniyse, ölesiye alkışlamaya kalksalar gene umur etmemelidir. Ama sen, gerçek dinleyicilerin yargısını yeğniseyip¹ de tarihi masallarla, övgülerle, öylesine aşırı yaltaklanmalarla tatlandırmak istersen, çok geçmez, Herakles'in Lydia'daki durumuna düşersin. Herakles'in Omphale'ye nasıl kölelik ettiğini resimlerde görmüşsündür elbette; şaşılacak bir durumdur o: Omphale, Herakles kendisiymiş gibi, yiğidin aslan postuna bürünmüş, eline topuzu almış, öyle duruyor; Herakles'se safran rengi bir gömlek üstüne al bir fistan giymiş, bir yandan yün eğiriyor, bir yandan da Omphale'nin terliğiyle dayak yiyor... Bir tanrının öyle kendisine yakışmaz, yapısına uymaz giysiler kuşanıp da erkekliğini ayaklar altına alması utanılacak şeydir doğrusu!

Betiklerinde böyle yakışsızlıklar bulununca belki kalabalık seni alkışlar, olabilir; ama o senin yeğnisediğin azlık yok mu? İşte o kişiler birbirine uymaz, birbirini tutmaz o karmakarışık şeylerin biraraya getirilmiş olduğunu görünce gülmekten kendilerini alamazlar. Bir nesneyi güzel gösteren, o nesneye özgü olandır; sen, bir nesneye özgü olanı kalkıp başka bir nesneye götürürsen, böyle aykırı kullanım yüzünden biçimsizleşir. Bilmem söylemek ister mi? Övgüler, övülen kimseye, bir ona hoş gelir elbette, ötekiler içinse bir yığın çekilmez söz değil midir? Hele, çoğunun yaptığı gibi, pek şişirilecek olursa! Övdükleri kimselerin iyilikdilerliğini kazanmaya çalışıyorlar, övmeyi o kerteye vardırıyorlar ki yaltak-

---

1 Yeğnisemek: hafifsemek.

landıklarını görmeyen göz kalmıyor. Övmenin de bir yolu yordamı vardır, dalkavukluğu gizleyebilmek gerektir; bunu bilmediklerinden, bir övmeye kalktılar mı birtakım inanılmayacak sözleri üstüste yığıyorlar, inanılmazlığı gidermeyi de beceremiyorlar.

Bu yüzden olacak, çoğu dilediklerine de eremiyorlar: övdükleri kimseler sinirleniyor, kızıyor onlara. Bayağı bir dalkavuktan kim tiksizmez, kim yüzünü çevirmez? Hele erkekçe düşünen bir kişi öylesine nasıl katlanır? Aristobulos'un başına geleni duymuşsundur. İskender'le Poros'un başa baş çarpışmalarını anlatmışmış, betiğinin o parçasını krala okumaya kalkmış; birtakım yiğitlikler uydurduğu, doğruyu hiçe sayıp gerçek olayları da abartarak anlattığı için kralı pek sevindireceğini sanıyormuş. İskender betiği onun elinden çekip almış, tam da Hydaspes ırmağı üstündelermiş, suya atıvermiş. "Sen benim başa baş çarpışmalara girdiğimi, ciridimi bir savurdum mu, filler öldürdüğümü söylüyorsun, Aristobulos; sana da öyle bir iş yapmalıydım" demiş.¹ İskender bu! İster mi öyle dalkavukluğu? Örekçinin² biri: "Athos dağını yontayım da sana benzer bir oyuk³ yapayım" diyecek olmuş, İskender ona da dayanamamış, o örekçinin bir dalkavuk olduğunu anlayıp ona bir daha iş vermemiş.

Böylesine abartmalardan kim hoşlanır ki? Yalanlığı kolayca gösterilebilecek övgülerle koltuklarını kabartmak olsa olsa büsbütün alıkların işidir. Hani birtakım çirkin erkeklerle acınacak kadınlar vardır, resimciye resimlerini ısmarlarken: "Kuzum, gü-

---

1 Vitruvius'un ikinci betiğinin önsözünde söylediğine göre İskender, adı Dimokrates olan o örekçinin sözüne, kızmak şöyle dursun, pek sevinmiş, İskenderiye kentinin kurulması işini ona vermiş. İskender savaşlarını anlatan Aristobulos da, Arrhianos'un dediğine göre, sözüne inanılır bir tarihçidir.

2 Örekçi: mimar.

3 Oyuk: yontu.

zel olsun!” derler, resimci tenlerini pembeleştirir, renklerine bol bol ak katarsa kendi yüzlerine de bir sevimlilik geleceğini sanırlar, abartmalı övgüleri sevenler işte onlara benzer. Tarihçilerimizin çoğunun yaptığı da budur; yalnız bugünü, kendi çıkarlarını, yazdıkları tarihin kendilerine yaramasını düşünüyorlar. O gibilerden ne denli çiğrinsen¹ yeridir: bugün için açıkça, beceriksizce yaltaklanan birer kişi, yarın içinse birer yalancı tanıktır onlar; abartmadan kaçınmıyorlar, artık yazdıklarının birine inanılmaz. Gene de tarihin ille eğlendirici olması isteniyorsa, öteki yazın türlerinde doğruyla uzlaşacak birtakım bezekler bulunabilir; ama tarihçilerimizin çoğu onlara aldırıyor, düşünmüyor onları, tarihi, büsbütün yabancı olan şeylerle güzelleştirmeye kalkıyor.

Geçenlerde İonia’da olsun, Akhaia’da olsun, tarihçilerimizin son savaş üstüne yazdıklarını dinledim, ne tadımsızlıklara² düşüyorlar, anlatayım da bir gör. Çoğunu da unutmuşumdur. Ama, Kharit’ler başı için! Bu söyleyeceklerime inanmazlık edilmesin. Doğruluğuna ant içerdim, ant içerdim ya, anlatı içine ant karıştırmak yakışmaz ki! Biri söze Musa’lara yakarmakla başlıyor, o tanrıçalardan içinde kendisine yardım etmelerini diliyor. Böyle bir başlayış tam yerinde, tarihe pek uygun, değil mi! Biraz sonra bizim komutanı Akhilleus’a, Parthia kralını da çirkin Thersites’e benzetiyor. Akhilleus için Hektor’u öldürmenin Thersites’i öldürmekten daha kıvanılacak bir iş olduğunu, yiğit bir savaşçı kaçınca, Homeros’un dediği gibi: “Kovalayanın daha da yiğit bir savaşçı olduğunu”, belli bilmiyor. Sonra kendini övüyor, böyle parlak olayları yazmaya yetkili olduğunu söylüyor. Oradan yurdu Miletos’u övmeye geçiyor, kendisinin, yurdunu anmayan Homeros’tan daha iyi ettiğini anlatıyor. Yazdığı o başlangıcın sonunda

---

1 Çiğrinmek: nefret etmek.

2 Tadımsızlık: zevksizlik.

da bizim eylemlerimizi yücelteceğini, kendisinin de var gücüyle yabanlara karşı savaşıcağım açıkça bildiriyor. Tarihine bak nasıl başlıyor, savaşı doğuran olayı bak nasıl gösteriyor: “Değimi¹ en alçakça ölümle ölmek olan Vologesos şu yüzden savaşa girdi...”

O öylesine. Bir başkası Thukydides’e benzeyeceğim diye yırtınıyor, aldığı örnekte ne görmüşse hepsini koymuş, o da Thukydides gibi kendi adını söylemekle başlıyor: öyle başlamayı pek bir güzel bulmuş! Değil mi ya? Buram buram Attika kekiği kokuyor! Hele bak ne diyor: “Pompeiopolis’te oturan Kreperos’lu Kalpuranianos, Parth’larla Romalıların savaşını yazdı, ilk yağışmalardan başlayarak bütün dövüşü anlattı...” Böyle başladıktan sonra neler söylediğini anlatmak ister mi? Ermenistan’da uzun uzun söylevler okumuşmuş. Korkyra’lıların aytacı da yanında dolaşıyormuş! Nisibis’lilerin başına bir veba sardırıyor, görme! Romalılardan yana olmamışlar da onun için tutulmuşlarmış! Bütün parçayı Thukydides’ten almış, yalnız Pelasgikos duvarıyla bir de o sayrılığa uğrayanların kapatıldığı uzun duvarları bırakmış. Veba ta Aithiopia’dan çıkmış, sonra Mısır’a inmiş, oradan da kralın buyruğu altındaki topraklara yayılıp çoğunu kaplamış, neyse ki oralarda durmuş... Doğrusu ben bırakıp gittim: zavallı Atinalıları Nisibis’e (Nusaybin) gömedursun, ben gittikten sonra neler okuyacağını bilmiyor muyum sanki? Böyle çok görülüyor bugün: Thukydides’in sözlerini kullanıp ondan aldıkları parçaları kendi betiklerine yamayverdiler mi, birer Thukydides oluverdiklerini sanıyorlar. Ha! Unutuyordum: bizim tarihçi birçok savutların,² savaş araçlarının adını Romalılar diliyle söylüyor. Bir düşün, o İtalya sözleri Attika deyimleri arasına karıştırılınca tarih

---

1 Değim: layık.

2 Savut: silah.

de, Thukydidess de ne denli yüceltilmiş oluyor! Allı pullu süsler ikisine de pek yaraşıyor, bedenlerine kalıp gibi oturuveriyor!

Bir başkası olayları günü gününe yazayım demiş; ama öyle ba-yağı, öyle aşığı bir dille yazmış ki bir erin, bir işçinin, ya da ordu-ya katılmış bir satıcının kaleminden çıkmış sanırsın. Ama bence o, ötekiler gibi değil, onu hoş görürüm; daha başlangıçta kendisinin ne kişi olduğunu gösteriyor: gereçleri toplamış, onların sıraya konulup düzenlenmesini gelecek yüzyılların bilginlerine bırakmış. Bence bağışlanmaz bir suçu var onun: betiğine, o çeşit yazıların kaldıramayacağı özenişli, pöhpöhlü bir ad koymuş: “Altıncı mızraklılar (Khontos’lular) alayı hekimi Kollimorphos’un Parth savaşları tarihleri” diyor. Başına da bilgiçlik taslayarak bir önsöz eklemiş, onu da söylemeden geçemeyeceğim: tarih yazmak hekime düşermiş, çünkü Asklepios Apollon tanrının oğluymuş, Apollon tanrı da Musa’ların önderi, bütün bilimlerin efendisiymiş... Bu biçim lakırdılar! İonia diliyle yazmaya başlamış, sonra nereden estiyse halk diline dökmüş. “Îétrikhen” (tıp) diyor, “pêiren” (sınama), “okhosa” (her şey ki), “nousoi” (sayrılıklar) diyor; ama başka her yerde halk dilini kullanıyor, sokak konuşmasına bile düştüğü oluyor.

Bir de feylesof var, onu da anlatacağım ama adını söylemeyeceğim, güttüğü erek, bir de eskiden Korinthos’ta yayımladığı yazılar üstünde duracağım, yeter. O yazılar, kendisinden bekleneni de geçiyor hani! Daha başlangıçta, önsözünün ilk tümcesinde, birtakım sorular, karşılıklarla bir aytışmaya girişiyor, pek ince, kurnazca bir uslamlamayla okurlarını şuna kandırmaya çalışıyor: tarih yazmak yalnız feylesofa düşermiş. Biraz sonra bir tasım daha, arkasından bir daha; kısacası bütün önsöz, tasımların bütün biçimlerine bürünmüş bir kanıtlar yığını... Dalkavukluğu o kerteye götürmüş ki kişi iğreniyor; övgüleri hep kaba kaba,

gölünç sözler; bunların arasına da hep uslamlamalar karıştırmış, hepsini de sorular, karşılıklarla söylemiş. Bir şeyi daha betime gitti, öyle uzun, kırçıl bir sakala yakıştıramadım: önsözünde, bizim komutanın eylemlerini yazmayı feylesofların bile küçümsemeyeceklerini, küçümsemediklerini buyuruyor; bu düşünce doğru olabilir, ama bıraksın da onu biz kendimiz düşünelim.

Biri daha var, onu da geçmek doğru olmaz: “Ben Romalılarla İranlıları anlatacağım” diye başlıyor, biraz sonra da: “İranlıların başına gelecek bir bela varmış” diyor. “Bu Osroes, Yunanlıların Oksyroes dedikleri Osroes’ti” diyor; bu çeşitten daha bir yığın söz... Görüyorsun, bu da demin söylediğime benziyor; aralarında bir tek ayrım var: biri Thukydides’i örnek almış, ötekiyse tıpkı Herodotos’a benzemek istiyor.

Başka bir tarihçiyi de deyişinin güzelliği için överler, sözleri kişinin içine işleyiverirmiş, Thukydides’e benzermiş, belki de ondan üstünmüş. O da kalkmış bütün kentleri, bütün dağları, ovaları, ırmakları betimleyivermiş. O ne açıklık! O ne güçlü dil! Yani kendisi öyle sanıyor... Belalardan koruyan tanrı, dilerim, o eciş büyüş betimlemeleri derlesin toplansın da yağlarımızın başına yağdırsın! Hazar ülkesinin karından da, Kelt illerinin buzundan da daha soğuk! İmparatorun¹ kalkanını anlatmaya betiğinin koca bir bölümü yetmiyor: kalkanın üstünde bir Gorgo başı varmış, gözleri mavi, ak, kara taşlarla yapılmışmış; imparatorun kılıç kayışında ebemkuşağının bütün renkleri varmış, üstüne de çöreklenmiş ya da birbirine sarılmış yılanlar işlenilmişmiş. Ya Vologesos’un tumanıyla atının gemi! Hey ulu Herakles! Onların her birini betimleye-

---

1 Bu imparator Lucius Verus’tur. Marcus Aurelius, Lucius Verus’u imparatorluğa ortak etmiş, Asya’da savaş hazırlıklarına gözcülük etmeye göndermişti; Lucius Verus, gene Marcus Aurelius’un buyruğuyla Antiokheia’da (Antakya’da) kalmış, savaşın yönetimini yanındaki komutanlara bırakmıştır.

ceğim diye binlerce sözü sıralayıvermiş! Osroes Dicle'yi geçerken saçları nasıl dimdik olmuş, Osroes nasıl bir ine sığınmış, hepsi var; o inde yersarmaşığı, mersin, defne birarada bitivermiş de koyu bir gölgelik olurmuş... Eh! Böyle şeyler tarihe gerekli elbette; bunlar olmasa biz oralarda neler geçmiş, anlayamayız ki!

O tarihçilerin böyle yerleri, inleri betimlemeye kalkmaları, asılı şeyler öğretmeye güçleri yetmediğindendir, ne söyleyeceklerini bilmediklerindendir. Türlü yüzler gösterir, önemli işler üstüne düşünce neye dönüyorlar, bilir misin? Hani ölen efendilerinin kalıtına konup da birdenbire zenginleşivermiş köleler vardır, ellerine geçen üstlüğe nasıl bürüneceklerini, sofrada nasıl oturup ne yapacaklarını bir türlü bilemezler; bakarsın, önlerine semiz piliçler, en iyisinden domuz etleri, tavşanlar getirilir, onlar gene ezmeye, tuzlu etlere saldırır, tıkanasıya kapıştırır... Tıpkı onlar gibi işte. Benim söylediğim tarihçinin yaralıları, ölüleri bir anlatması var, inanılacak şey değil, birbirinden tuhaf: ayağının başparmağından yaralanan bir kişi hemencecik ölüvermiş, Priskos bir bağırınca yağlarından yirmisinin birden ödleri kopmuş da cansız yere serilivermişler. Ölülerin sayısı üstüne de yalanlar uydurmuş, komutanların söylediklerine aldırıyor bile; örneğin, Euromos kenti yakınlarında, yağılardan tam üç yüz yetmiş bin iki yüz altı kişi ölmüş, Romalılarıdansa en çok yedi kişi ölmüş, yedisi de yaralanmış. Böyle uydurmalara inanacak sağduyulu bir tek kişi bulunur mu, bilmem.

Birini daha anlatayım, onu da geçmeye gelmez. Yazdığım tam Attika'lıların tadımına uysun, elimden geldiğince arılaşmış bir dille söyleyeyim demiş, Romalıların adlarını değiştirip Yunancasını koymuş. Saturnius demiyor, Kronios diyor, Fronto Phrontis olmuş, Tibianus'u da kalkmış, Titanios etmiş; buna benzer, bundan da gülünç daha neleri var! Gene o tarihçi, Se-

verianus'un ölümü için bak ne diyor: öteki yazarların hepsi de yanılmış, Severianus göğsüne kılıcını bastırıp öyle öldürmemiş kendini; yememiş içmemiş, acından ölmeyi daha tatlı bulmuş. Benim bildiğim, Severianus en çok üç gün aç kalmıştır, oysaki kişi üç gün aç kalmakla ölmez, çoğu yedinci güne dek dayanır; ama belki Osroes orada durmuş, Severianus hele ölsün deyip beklemiş, yedinci günü de onun için saldırmamıştır.

Yalnız şiire yakışacak sözleri tarihte de kullananlara ne diyelim, Philon? Onları nereye koyalım? "Mancınıktan gelen taşın sarsmasıyla yıkılan tabyanın gürültüsü gökleri tuttu" gibi sözler söylüyor biri; biri de kalkmış, o cicili bicili tarihin bir yerinde: "Böylece Edessa kenti savutların şıkırtısıyla inliyor, her yerden gürültüler, gümbürtüler duyuluyordu" diyor; bir yerde de şöyle yazıyor: "Komutan gönlünün içinden düşünüyor, duvara yaklaşmak için en iyi yolu araştırıyordu..." Sonra da kalkmış, bu ozanca sözlerin arasına halk ağzı, belki de dilenci, ayaktakımı ağzı denecek lakırdıları sıkıştırıyor: "Ordunun başı imparatora yazdı, erler de öteberi satın alıyorlardı" diyor, "çimdikten sonra geldiler, çevrelerine oturdular" diyor; bu çeşitten daha neler var! Gözlerinin önüne bir tragedya oyuncusu getir, bir ayağında oyuncular için yapılp 'kothornos' denilen ayakkabılardan bulunsun, ötekine de bir terlik giymiş olsun; bizim tarihçi de işte böyle bir oyuncuya dönmüş.

Kimi de tarihlerinin başına parlak, pöhpöhlü, ölçüsüzce uzun sözler koymuşlar; dinleyenler sonrasının da büyük, güzel olacağını sanıyor. Bir de bakıyorsun, ufacık, cılız bir şey çıkıyor; sanırsın ki çocuk tanrı Eros bir Herakles ya da bir Titan maske ile oynuyor! Böyle yerleri dinleyenler: "Dağ sıçan doğurdu" demesinler de ne yapsınlar? Bence böyle yapmak doğru değildir. Bütün parçaların birbirlerine benzemesi, bir renkte olması, bedeninin başa uyması gerektir. Yiğidin başına altın bir başlık geçir,

sonra da üstüne şuradan buradan toplanmış paçavralardan, ya da birbirine dikilmiş çürük meşinlerden bir zırh giydir, eline hasırdan bir kalkan ver, butlukları da dişi domuz derisinden olsun, o neye benzer öyle? Tarihçinin bu çeşidi çok görülüyor: bir cüce bedeni üstüne Rodos devinin başını oturtuyorlar. Kimi de, tam tersine, önsöz mönsöz düşünmeden haydi olayları anlatmaya başlıyorlar. Ksenophon tarihine: “Dara’yla karısı Parysatis’in iki oğulları vardı” diye başlar ya, onlar da işte ona, daha başka eski yazarlara benzemek istiyorlar. Düşünmüyorlar ki, kara kamu anlamasa bile, kimi anlatılarda bir başlangıç değeri vardır; bunun böyle olduğunu aşağıda göstermeye çalışacağım.

Söyleyişle, düzenlemeyle ilgili bütün bu yanlışlara katlandık diyelim, ya tarihçisi yerlerde yanılırsa ne yapalım? Bir kenti kaldırıp öyle birkaç parasanges¹ öteye değil, konaklar aşırı yere götürüyorlar. Bu tarihçilerden biri, belgelerini öyle savsakçasına toplamış ki bir Suriyeli bulup onunla konuşmadan, Europos’un adını, derler a, berber dükkanında olsun duymadan, kalkmış, şöyle diyor: “Europos kenti Mezopotamya’dadır, Euphrates’ten iki konak ötede kurulmuştur, bir Edessa sömürgesidir.” Bu gülünç yanlış yetişmemiş o yazara, biraz sonra benim yurdum Samosata’yı da kalesiyle, duvarlarıyla kaldırmış Mezopotamya’ya götürmüş, iki ırmağın arasına sıkıştırıvermiş; sular iki yandan gelmiş, neredeyse tabyalarını yalayacak... Gördün mü başıma geleni, Philon’cuğum? O tarihçi beni bir Parth ya da bir Mezopotamyalı edivermiş, hem de ben bir sömürge yurttaşı olmuşum. Sen bana artık nasıl bakacaksın bilemiyorum.

İşte sana o yazarın Severianus üstüne anlattığı bir şey daha: buna da inanılır doğrusu. Bozgundan kaçıp kurtulanlardan birinin ağzından işittiğini ant içerek söylüyor: Severianus kendini kılıçla

---

1 Bir parasanges, aşağı yukarı altı kilometre uzunluğunda bir ölçüdür.

öldürmeyi de, ağı içmeyi de, kendini asmayı da istememiş; düşünmüş, taşınmış, kendini öldürmek için tüyler ürpertecek bir yol bulmuş; dinle de sen de şaş o yiğitliğe. Severianus'un en parlak camdan koca koca sağrakları varmış. Ölmeyi iyiden iyiye göze alınca o sağrakların en büyüğünü kırmış, sonra o cam parçalarından birini yerden alıp boğazını kesivermiş. Demek şöyle erkekçe, yiğitçe ölmek için ufacak bir kılıç, küçücük bir mızrak bile bulamamış!

Thukydides, Peloponnesos savaşının ilk ölüleri için bir ağıt söylemiş ya, bizim tarihçi de aşağı kalmak istememiş, Severianus için bir ağıt yakıvermiş; ne yaparsın? Ermenistan'da olup biten acı işlerde Thukydides'in bir suçu yok ama bizim tarihçilerin hepsi de onunla boy ölçüşmeye özeniyor. İşte, dostum, Severianus'a görkemlisinden bir gömme töreni yapılmış, sonra Perikles'e imrenen Afranius Silon adında bir yüzbaşı sinin üstüne çıkmış, öyle güzel, öyle yanık lakırdılar söylemiş ki gözyaşlarımı tutamadım gülmekten; hele sonunda! O aytaç, Afranius Silon, komutanının sofrasında yediği yemekleri, onun sağlığına içtiği şarapları anıp anıp ağlamaya, inlemeye başlamıyor mu, can olsun da dayansın bakalım! O söylevi çektikten sonra, tam Aias'a yakışır bir ölümü de taç gibi oturtmuş o söylevin başına: gerçek bir yiğitlikle sıyırmış kılıcını kınından, oraya toplananların gözü önünde öldürüvermiş kendini, yıkılmış sinin üstüne. E! Afranius demişler ona, yapar elbette! Savaşçı Ares tanrı hakkı için! Ne olurdu, o saçmaları söylemeden öldüreydi kendini! Sonra, bizim tarihçinin dediğine göre, bu işin tanıkları kendilerinden geçmiş, Afranius'u göklere çıkarmışlar. Bense onun işi salçıları, sahanları bile saymaya vardırmasına, börekleri anarken gözlerinden yaşlar akıtmasına pek tutulmuştum; ama o değil bence en büyük suçu: kendisini öldürmüş, oldu olacak bu kanlı masalı uyduran tarihçiyi de boğazlayıverseydi ya!

Arkadaş, sana böyle nice tarihçiler sayardım ama birkaçını daha söyleyeyim, yeter; sonra ikinci işimize, yani tarihi daha iyi yazmak için gözetilmesi gereken kurallara geçeriz. Öyle tarihçiler var ki belenilmesi gereken en önemli olaylara şöyle bir dokunuyorlar, sonra da bilisizliklerinden midir, tadımsızlıklarından mıdır, neler söylenir, neler susulur, kestiremediklerinden midir, küçücük şeylere takılıyorlar, üstlerinde dura dura, özene bezene anlatıyorlar. Sanki bir kişi gelmiş, Olympia'daki Zeus oyuğunun bütününe bakacağına, onun o büyük, o eksiksiz güzelliğine dalıp öveceğine, tanımayanlara anlatacağına, tabanın düzgün biçimine, parlaklığına, iyi oranlanmış olmasına takılmış, kendinden geçerek onları söyleyip duruyor!

Bir tanesini dinledim, Europs savaşıını yedi dakikada bitiriverdi, sonra da kimsenin ilgisini çekmeyecek, soğuk, söz dışı masalı anlatmaya yirmi ölçekten aşırı su harcadı: Mansakas adında bir Mauros atlısı susamış, su bulup içmek için dağlarda dolaşıyormuş; yemeklerini yemeye hazırlanan Suriye köylüleriyle karşılaşmış, köylüler onu görünce korkmuşlar, ama dost olduğunu öğrendikten sonra aralarına alıp karnını doyurmuşlar. İçlerinden biri eskiden Mauros'lar ilinde bulunmuşmuş, orada askerlik eden bir de kardeşi varmış. Uzun bir gevezeliktir başlıyor: köylü Mauros'lar ilinde nasıl av avladığını anlatıyor; fillerin sürü olup hep bir yere geldiklerini, orada otladıklarını görmüş, bir gün de önüne bir aslan çıkmış, kendisini yedirmeden zor kaçıp kurtulmuş, Kaisareia'da (Şerşel'de) güzel güzel balıklar satın almış. Bizim o eşsiz, o güzelim tarihçi Europs'taki kanlı kırışı, atlıların saldırmasını, gerekince savaşın durmalarını, iç tabyaları, dış tabyaları bırakmış, ortalık kararınca dek orada oturmuş, Suriyeli Malkhion'un Kaisareia'da koca koca lapina balıklarını ucuz ucuz satın almasını dinlemiş. Gece bastırmasaymış belki

daha da kalır, yemeği birlikte yerdi; e lapınalar pişirilmiştir elbet-te! Bütün bunlar inceden inceye yazılmasaydı, o önemli olayları bilemezdik ki! Mansakas adındaki Mauros, içecek su bulamayıp da konak yerine karnını doyurmadan dönseydi, ne olurdu Romalıların durumu? Bunun gibi önemli, bilinmesi gerekli nice şeyler anlatmış, ben onları geçiyorum. Ama bak neler olmuş: yakındaki köyden bir çalgıcı kız getirmişler, Mauros Malkhion'a bir mızrak, Malkhion da Mansakas'a bir gümüş iğne vermiş, armağanlar tokuşulmuş, daha neler, neler! Europos savaşının başlıca olayları bunlar değil mi? Böyle kimseler güle bakmıyor, gülün dalındaki dikenleri inceleyeceğiz diye didiniyorlar desek yanlış mı olur?

Biri daha var, Philon, o da ötekiler denli gülünç; Suriye'yi, Ermenistan'ı görmek şöyle dursun, Korinthos'tan çıkmamış, Kenkhreia'ya bile gitmemiştir, tarihine şöyle başlıyor: "Kulağa göz denli inan olmaz. Ben de işittiklerimi değil, gördüklerimi yazıyorum." Öyle doğru görmüş ki Parth'ların drakon'larını anlatırken İran'da, İberia'nın az yukarısında doğan koca koca yılanlardır diyor; oysaki Parth'ların drakon'ları bayraklarıdır, yanılmıyorsam bin erin önünde bir bayrak gider. Bizim tarihçinin anlattığına göre, saldırıdan önce, o drakon'ları sırlara bağlar, havaya kaldırırlarmış, böylece de yağılarını uzaktan korkutmuş olurlarmış. Çarpışma sırasında iş dövüşü bindi mi, drakon'ları sırlıklardan çözer, karşılarındakilerin üstüne atıverirlermiş. Bizimkilerden birçoğunu, değil mi ya, o drakon'lar yiyip yutmuş, birçoğunu da boğup kemiklerini ezmişler. Kendisi de oradaymış, gözleriyle görmüş; ama yüksek bir ağaca tırmanmış olduğu için kendini korumuş, bir kötülüğe uğramamış. İyi etmiş o yılanlara yaklaşmadığına; ne yapardık sonra? Bu savaşta kendi elceği-ziyle nice büyük, parlak işler görmüş olan yüce bir tarihçiden yoksun kalırdık. Hani geçmiş olsun, büyük belalar atlatmış!

Korinthos'un gezme yeri Kranion'dan Lerna çeşmesine giderken olacak, Sura'da yaralanmış... Bütün bu güzel şeyleri de kalkmış, Korinthos'lulara, kendisinin savaşı bir duvar resminde bile görmediğini bilen yurttaşlarına okuyordu. Bu şaşılacak tarihçi ömründe askerlik işlerini öğrenmemiş, atlı hangisidir, yaya hangisidir, onu ayırtedemiyor, mancınık nedir bilmiyor, bir ordu nasıl düzenlenir, onu bilmiyor; sıra düzenini kol düzeniyle karıştırıyor, önden yürüyüşle yandan yürüyüşü bir sanıyor.

Usta kişinin biri, ta baştan sona dek Ermenistan'da, Suriye'de, Mezopotamya'da Tigres üstünde, Media'da ne olmuşsa hepsini beş yüz satırdan daha az bir yazıya sıkıştırıvermiş; bunu yaptığı için de bir tarih yazmış gibi kuruluyor. Ama bir ad takmış, belki betiğin kendisinden de büyük: "Günümüzde Romalıların Ermenistan'da, Mezopotamya'da, Media'da il açmaları; kutsal Apollon oyunları birincilerinden Antokhianos eliyle yazılmıştır..." Birinciliğini sevsinler! Belki de çocuklar arasında uzun koşu birinciliğini kazanmıştır.

Bir başkasını duydum, tarihini geleceği muştular gibi yazmış. Vologesos'un tutsak edileceğini, Osroes'in aslana yedirilip öleceğini, sonunda da hepimizin dilediğimiz utkuya ereceğini salkıyor.¹ Geleceği bilmek gücünden hız almış, betiğin sonunu bulmak için bir koşuyor ki! Ama önce, Mezopotamya'da her türlü güzelliklerle bezenmiş koskoca bir kent kurayım demiş; adını, utkudan ötürü Nike (Utku kenti, kişileşmiş utku) mi koysun, yoksa Homonoia (Birleşme) ya da Eirenia (Barış) mı koysun, daha bilemiyor, düşünüyor. Orası daha kestirilmemiş; güzel bir kent kurulmuş ya, adı yok... Adı varsın olmasın, içi tarihçinin uydurduğu türlü alıklıklar, türlü zevzekliklerle dolu... Söz veriyor, bundan sonra da Hint'te neler olacaktı, gemilerimiz Dış

---

1 Salkımak: haber vermek.

Deniz’de (Hint Okyanusu) neler yapacak, onları da yazacakmış; söz vermekle kalmamış, o muştular betiğinin başlangıcını hazırlamış bile: üçüncü alay, Keltler, Mauros’ların birçoğu başlarında Cassius’la, İndus’u çoktan geçmişler. Orada ne işler başaracaklarını, fillerin saldırmalarına nasıl karşı koyacaklarını bizim o ulu tarihçimiz artık ya Muziris’ten, ya Oksydrakai (Keskin bakışlı kişiler) ülkesinden yazıp bize bildirir.

Tarihçilerimiz, bilisizlikleri yüzünden işte böyle sayısız zevzeklikler ediyor, görülmeye değeri olanıysa görmüyorlar, görseler bile onu yoluyla yordamıyla söylemeye güçleri yetmez. Bunun için kalkıp uyduruyorlar, dilin kemiği yok ya! Dillerine ne gelirse onu söyleyiveriyorlar. Betiklerine koydukları adlarla, bölümlerin sayısıyla böbürleniyorlar, değeri o adlarla, bölümlerin çokluğunda arıyorlar. Ah! O adlar, öyle gülünç şeyler ki! “Bilmem kimin Parth’lar ülkesindeki utkular üstüne şunca bölümlü tarihi” ya da “Parthis (Parth’lar tarihi), birinci bölüm, ikinci bölüm...” Anlıyorsun, “Atthis” (Attika tarihi) örneğinde olacak. Biri daha var, o ötekilerden çok daha usta, okuduğum betiğinin adını “Sagalasos’lu Demetrios’un Parthonikika’sı” (Parth’lar üstüne utkular, ya da Parth’lar ilinin açılması) koymuş. Benim dileğim bütün bu güzelim tarihçileri alaya almak, yazdıklarını gülünç etmek değil, bir yararlığım dokunsun istiyorum. Bu ağdıkları bunlara benzerlerden kaçınanlar, tarihi gerektiği gibi yazmak yolunda epey ilerlemiş olacaklardır; daha doğrusu artık büyük bir eksiği kalmaz. Eytışimcilerin ne dediğini bilirsin: aralarında bir orta bulunmayan iki nesneden birini atarsan doğal bir sonuç olarak ötekini onaylamış olursun... Bu söz doğruysa, öyle ağdıklarından çekinen kimsenin önünde büyük bir engel kalmaz.

Şimdi bana şöyle diyebilirler: “Artık ortalığı tertemiz ettin, dikenleri de, asalak otları da koparıp attın, türlü molozları kal-

dırdın, pürtüklü yerler vardıysa bile şimdi dümdüz oldu. Şimdi sen kur yapıyı. Senin yiğitliğin yalnız başkalarının kurduklarını yıkmakla mı kalıyor, yoksa kimsenin, Alay tanrısı Momos'un bile ses çıkaramayacağı gibi ağdıksız bir yapı kurmak senin elinden geliyor mu? Bir görelim.”

Ben diyorum ki: iyi bir tarihçi olmak için kişinin kendisinde başlıca iki erdem bulunması gerektir; biri yurt-yönetimi¹ işlerini anlamak, öteki deyiş açıklığı. Bunların birincisi öğretilemez, kişiye doğuşundan vergidir; deyişe bacanmalarla,² bezmeden çalışmakla, eski yazarlara öykünmekle ilerletilebilir. Ama bu iki erdem, bu iki verginin yerini tutacak hiçbir şey yoktur; ben ne desem, ne öğütler versem boştur. Benim bu küçücük betiğim, ustan, anlayıştan yoksun doğmuşlara da o güçleri aşılarım demiyor ki! Böyle şeyleri değiştirivermek, kurşunu altın, kalayı gümüş etmek, Konon'u Titormos'a, sıska Leotrophides'i Milon'a benzetmek elimizde olsaydı, öyle bir uzluk³ edinebilseydik daha ne isterdik?

Öyleyse yol göstermenin, öğütler vermenin ne yararlığı dokunur? Söyleyeyim: değgin olduğu erdemleri yaratamaz, o erdemlerin nasıl kullanılacağını bildirir. Üvey anasına vurulmuş, eriyip giden Perdikkas'ı istersen bir İkkos'un, bir Herodikos'un, bir Theon'un eline ver, ne yaparlar onu? Thasos'lu Theagenes gibi, Skotoessa'lı Polydamas gibi Olympia oyunlarında birinci gelecek bir güreşçi edemezler ya! Ünlü Stratonike'ye tutulmuş Seleukosoğlu Antiokhos'u da yola getiremezler; ama o büyük öğretmenlere, yapıları yarışçılığa, güreşçiliğe elverişli bir delikanlıyı verdin mi, bak onu ne yaparlar! Kendi kendine edinemeyeceği ustalıkları belletiverirler... Biz de böyle büyük, böyle çetin bir

---

1 Yurt-yönetimi: politika.

2 Bacanma: temrin.

3 Uzluk: hüner.

konuya uygulanacak yolu bulduk diyorsak onu her kişiye öğretebiliriz sanılmasın; her önümüze geleni tarihçi ederiz demedik; yaradılışından anlayışlı, akıllı, yazı yazmaya eli yatkın kimseye, bulabileceğimiz yolları gösteririz diyoruz, onları öğrenirse ereğine daha çabuk, daha kolaylıkla varır diyoruz.

Uslu, akıllı kişinin de, bilmediği şeyleri öğrenmek için okula gitmesi, uzluk edinmesi gerekmez mi? Öğrenmeden de kithara, ya da flüt çalmayı beceremez ya! Okula varmaz, işinin eri bir kimsenin elinden geçmezse bir şey başaramaz; oysaki ustayla çalıştı mı, kolayca öğrenir, sonra çalgısını bir başına da çalar.

Bize de dilediğimiz gibi bir öğrenci versinler: anlayışlı olsun, anladığını söylemekte vergili olsun, gözü keskin olsun, yurdunun işlerini yönetmeye çağrılırsa başarabilecek bir kişi olsun; askerlik nedir, buyurmak, erlerin başına geçip götürmek nedir, onu da bilsin. Ordu ortalarında bulunmuş, askerlerin nasıl yetiştirildiklerini, nasıl dizildiklerini görmüş olsun; türlü savudan, mancınıkları bilsin, cephe düzenini kanat düzeninden ayırdedebilsin; yaya asker tümenleri, atlı tümenleri nasıl kurulur, nereden alınır, cephe değiştirmek, kuşatmak ne demektir, hepsini öğrensin. Kısacası evlerinden hiç çıkmamış, ne bilirlerse hep başkalarından öğrenmiş kimselerden olmasın.

Ama her şeyden önce düşüncesinde bağımsız bir kişi olması gerekir: kimseden korkmayacak, kimseden bir umudu olmayacak; yoksa, ellerine biraz para sıkıştırıldı mı, şunun bunun dileğine, hincına araç olmaktan çekinmeyen yargıçlara döner. Gözüpek olmalıdır: Amphipolis'in okçusu Aster, Olynthos'ta Philippos'un gözünü çıkarmışsa, Philippos'un bir gözü olduğunu söyleyiversin. İskender yavuzluk edip Klitos'u öldürmüş mü? Sonra bunun anlatılmasını istesin istemesin, tarihçi yılmadan yazmalıdır. Kleon kurultayda herkesi titretilmiş, söz söylemeye kalktı mı, herkese

dinletirmiş, olsun, tarihçi gene de yılmamalı, onun kötü bir adam olduğunu, kudurmuşu benzediğini gizlememelidir. Bütün Atinalılar biraraya gelsin, gene korkmayacaktır: Sicilya'da başlarından geçenleri, Demosthenes'in nasıl tutsak edildiğini, Nikias'ın nasıl öldüğünü, Atinalıların nasıl susuzluk çektiklerini, hangi sudan içtiklerini, çoğunun o sudan içmekle sayrı düşüp öldüklerini birer birer anlatacaktır. Atinalılar iyice düşünmeden bir işe girişmişlerse, o işin sonu kötü çıkmışsa suç tarihçide mi? Sağduyusu olan bir kimse çıkıp da ona: "Sen bunları olduğu gibi söylememeliydin, söylemekle iyi etmemişsin!" diyebilir mi? O yapmamış ya! Anlatıyor. Atinalılar bir deniz savaşında yenilmişlerse, gemileri batıran o değil ki! Kaçmışlarsa, arkalarına düşen o değil ki! Gününde, yerinde, öz yurdunun kazanması, yenmesi için tanrılara yakarmamışsa, bak, o bir suç sayılabilir, ama doğruyu söylemesi suç değildir. Olup bitenleri anlatmamakla, doğruyu söylemeyip de yalan uydurmakla bir iş düzeltilebilseydi, Thukydides de kalemıyla bir vurur, Epipolai¹ üstüne kurulmuş duvarı yıkar, Hermokrates'in üç çifte kayığını devirir, Gylippos denilen alçağı duvarlarla, hendeklerle yolları kapatacağı sırada yakalayıp öldürür, Syrakusa'lıları taş ocaklarına atar, Alkibiades'in ilk kurduklarını olmuş gibi gösterip Atinalıların gemilerini Sicilya'nın da, bütün İtalya'nın da kıyılarında gezdiriverirdi. Kolaydı o iş, kolaydı ya! Thukydides öyle yazdı diye Klotho bir eğirdiğini yeniden eğirmez, Atropos da olayları değiştirmezdi.

Tarihçinin biricik ödevi olayları, oldukları gibi yazmaktır; ama Artakserkses'in hekimi olup da tarihinde onu övüp göklere çıkarmasının karşılığı olarak bir sırmalı üstlük, bir altın gerdanlık, bir de Nisaïos atı bekliyorsa, Artakserkses'ten korkuyorsa yapamaz o işi. Bir yanı tutmaya kalkmayan Ksenophon gibi,

---

1 Epipolai: Syrakusa'nın kuzeybatısındaki tepeler.

Thukydides gibi olabilir mi o?.. Tarihçinin sevmediği kişiler bulunabilir, ama o gene kamunun iyiliğini düşünür, doğruyu kendi hınçlarından üstün tutar; sevdiği kimseler de vardır, ama sevdiklerinden birinin bir suçunu görürse onu da yazar, dostunu korumaya kalkmaz. Bir daha söyleyeyim: tarihçinin biricik ödevi budur bence; tarih yazmaya kalkışan kişi yalnız doğruyu göz önünde bulunduracak, doğrunun bilinmesine çalışacak, başkaca bir kaygısı olmayacaktır; kendisini dinleyenleri değil, kendisi göçtükten sonra gelip yazdıklarını okuyacak olanları düşünecektir: biricik kural, tam ölçü budur işte.

Yok, yarını değil de yaşadığı günleri düşünüyor, çıkarını arıyorsa biz de onu bir yordakçı, bir dalkavuk sayarız: beden eğitimcileri süsü nasıl kötü görürlerse tarih de, ta başladığı günlerden beri, dalkavukları, yordakçıları öyle kötü görmüştür. Büyük İskender'in bir sözünü daha anlatırlar: bir gün Onesikritos'a: "Ah! Ölümümden sonra da bir oğur¹ yaşayabilseydim! Benden sonra geleceklerin benim yaptıklarımı okurken ne diyeceklerini bilmek isterdim. Bugünküler övüyorlar, göklere çıkarıyorlar ya, sen bakma onlara: hepsi de önüme bir yem atarak beni avlamaya, kendilerini bana sevdirmeye çalışıyorlar!" demiş. İşte bak: Homeros'un Akhilleus için anlattıklarının çoğu birer masala benzer, gene de onlara inananlar vardır: "Doğru söylediğinin başlıca tanıtı, ölmüş bir kimseyi övmesidir" diyorlar. "Yalan söylemekle ne kazanacak?" diyorlar.

Benim tarihçiden beklediğim erdemler bunlardır işte: korkup çekinmeyecek, düşüncelerinde özgür olacak, açıkça konuşup doğru söylemeyi sevecek, güldürü ozanının dediği gibi incire incir, kayığa kayık diyecek, hınçlarının da, sevgilerinin de tutsağı olmayacak, acıdığı için, saydığı için, utandığı için kimseyi esir-

---

1 Oğur: zaman.

gemeye kalkmayacak. Yansız bir yargıç olacak, herkesin iyiliğini dileyecek, kimseye hakından çoğunu vermeyecek, yazılarında yurt nedir, kral nedir bilmeyecek, bir yabancıymış gibi davranacak, kimseye bağlanmayacak; şunun bunun ne diyeceğini tasa etmeyip yalnız olanı anlatmaya bakacak.

Demek ki Thukydides: “Tarih yazmak iki türlü olur, biri iyi, öteki kötüdür” deyip tarih için bir ilke kurmakla iyi etmiş; Herodotos’un ne denli beğenilip sevildiğini görmüş de ondan çıkarmış bunu. Bilirsin, Herodotos’u öyle severlermiş ki betiklerinin her birine Musa’lardan birinin adını koymaktan çekinmemişler. Thukydides kendisinin, yalnız yaşadığı günlerde gösterişe yarayacak bir süs değil, yüzyıllar boyunca sürecek bir anıt kurduğunu, masalları bir yana attığını, kendisinden sonra gelecek kişilere olayların doğru bir anlatısını bırakmak istediğini söylüyor. Sonra da tarihin neye yarayacağını, uslu bir kişinin tarihten ne bekleyebileceğini bildiriyor: “Eski olaylara benzer olaylarla karşılaşırırsanız, eskilerin sonunun ne olduğuna bakıp yenilerinden asılanabilirsiniz”¹ diyor.

Benim istediğim işte bu görüşü benimseyen tarihçidir. Deyişine, güzel yazmasına gelince, şunu söyleyeyim: kendisini göstermek için şu parlak denilen, keskin denilen deyişe özenmek, uğultulu sözler sıralamak, karmakarışık düşüncelere girişmek, girintili çıkıntılı incelikler arkasından koşmak, süse kapılmak yakışmaz ona; ben ondan daha dingin uzluklar beklerim: sözleri birbirini tutsun, düşüncesi tüm olarak kavranabilsin, anlattığı olaylara uygun, konusunu istenilen seçiklikle belirtecek bir dil kullansın.

Tarihçinin başlıca ereği doğruyu açıkça söylemek olmalıdır demiştik; söyleyişinde, yazışında da başlıca ereği, biricik ereği olayları açıkça anlatmak, ışığa çıkarmak olmalıdır; öyle anla-

---

1 Asılanmak: yararlanmak.

şılmaz, kullanılmaz deyimlerden, çarşı pazar kokan, meyhane kokan sözlerden çekinmelidir; halkın anladığı, seçkin kimselerin de beğendiği sözlerle yazsın. Deyişini hiç süslemesin demiyorum, ama bilgiçliğe kalkmasın, özentiye düşmesin, yoksa bütün söyledikleri tatsız tuzsuz bir şey olur.

Tarihçinin ozanlıktan da payı olması gerektir, ozanların erdemlerini o da edinmelidir. Karşı karşıya dizilmiş, birbirine saldıran orduları, çarpışmaları, deniz savaşlarını anlatacak; bütün bunları söylerken deyişinde bir büyüklük, bir yükseklik aranmaz mı? Kendisinde bir şiir esini bulunmalı ki yelkenlerini şişirebilsin, gemisini dalgaların üstünde tutarak ilerletebilsin. Ama sakın yeryüzünden ayrılmasın; konunun güzelliğine, büyüklüğüne yükselmeli, elinden geldiğince o güzelliği, o büyüklüğü benimsemeli ama bunun için kendisinin bir tarihçi olduğunu unutmamalı, yersiz coşkunculuklara kalkışmamalı, yoksa saçmalamaya başlar, sözleri Rheia'nın esrik oyunlarınıninki gibi bir sayıklamaya döner. Kendisini tutmayı, ılımlı olmayı bilmelidir: söz söylemek de ata binmek gibidir, yiğitlik göstereceğim diye hayvanın gemi azıya almasına bırakmaya gelmez. Düşüncen at koşturacakmış, koştursun; ama deyişin yaya yürüsün, koşuda geri kalmamak için de hayvanın kamçısını elinden bırakmasın.

Sözlerin dizilmesine gelince, o işin de ustalıkla yapılması gerektir; ılımlılıktan ayrılmaya gelmez. Aytaçların sözlerinde bir uyum, bir düzen vardır, tarihçinin yazısında da öyle bir uyum bulunmalıdır, ondan pek ayrıldı mı sözlerine bir sertlik gelir, okuyanı rahatsız eder; ama şiir gibi uyumlu olması da doğru değildir; bunların biri bir ağıdaktır, ötekiyse kulağa hoş gelmez.

Tarihçi anlatacağı olayları da öyle gelişigüzel söyleyivermemeli; onları iyiden iyiye incelemeli, uğraşarak bir sıraya koymalı. Kendi gözleriyle görmüş, ayrıntıları seçerek bakabilmişse daha

iyi; yok, kendi gözleriyle görmediyse sözlerine inanılacak, ya hınçlarına, ya sevgilerine kapılarak kendilerinden katmaya, kimi yerleri de örtbas etmeye kalkışmayacak kimselerden dinlemiş olmalıdır. İşte tarihçi en büyük ustalığını burada gösterecek, dinledikleri arasında neye inanılıp neye inanılmayacağını seçecek, doğruya en yakın olanı bulup çıkaracaktır.

Olayların hepsini, hiç olmazsa büyük bir bölümünü topladıktan sonra önce otursun, deyişini süsleme kaygısı gözetmeden şöyle kaba taslak, biçimsiz olarak yazıversin; sonra o yazdığını yeniden ele alıp güzellik katsın, deyişini bezesin, kulağa hoş gelmesine çalışsın.

Kısacası Homeros'un Zeus'una benzemeye çalışsın: Zeus bir atları seven Trakyalıların ülkesine, bir Mysia'lıların ülkesine bakarmış. Tarihçi de onun gibi yapsın: bir kendi yurttaşlarına baksın, seçtiği yüksek yerden onları nasıl görüyorsa öyle göstereyin: sonra İranlıların ne yaptıklarını anlatsın. Sıra çarpışmalara geldi mi, iki ulusun yaptıklarını da söylesin. Askerler dizilmeye başladı mı, tarihçinin gözlerini yalnız bir yöne dikmesi doğru değildir; bize bir tek piyadenin, bir tek atlının yaptıklarını anlatacak değil ya! Ha! Bir Brasidas'ın öne atılmasını, ya da bir Dgmosthenes'in saldıran yağıları püskürtmesini betimleyecekse o başka! Tarihçi önce komutanlara bakmalıdır; onlar bir komuta mı verdiler, duymalıdır onu. O komutayı niçin vermişler? Neden o yolu tutmuşlar? Erekleri nedir? Onu da bilmelidir. İki ordu çarpışmaya başlayınca tarihçi ikisini de gözden kaçırmayacak, ikisinin yaptıklarını da bir tartgaçta¹ tartar gibi tartacak, kaçışta da, kovuşta da orduların yanında bulunacaktır.

Bütün bunları yaparken ölçüden de ayrılmayacaktır; okuyanı bıktırmamak, bayağılığa, tadımsızlığa düşmemeli, çocukça taşkın-

---

1 Tartgaç: terazi.

lıklardan çekinmeli, anlatacağını sıkıntısızca anlatmalı. Bir yerde olup bitenleri söylerken başka bir yerde olanları söylemek gerekti mi, hemen gitsin onlara; onları bildirsin, sonra sırası gelince gene ilk yere dönsün. Biz ondan bütün olayları anlatmasını bekliyoruz; hepsini de, elinden geldiğince, tam oldukları zaman anlatsın. Ermenistan'dan Media'ya, sonra bir kanat vurup Media'dan İberia'ya, sonra İtalya'ya uçuşun, bir an bile geride kalmamasın.

Tarihçinin her şeyden önce temiz, parlak, göbeği yetkin bir gözgüye benzemesi gerektir: olaylar kendisinde nasıl belirliyorsa öylece, bir yerlerini değiştirmeden, renklerini, biçimlerini bozmadan yankılayacaktır. Tarihçi, gökçe-yazın ustası gibi değildir; o, olmuş şeyleri anlatıyor, oldukları gibi söylemesi yeter. Bir sıraya koysun, bildirsin; ne söyleyeceğini değil, nasıl söyleyeceğini arayacak. Doğrusu, tarihçi: “Ben tarih yazmak için Pheidias’ın, Praksiteles’in, Alkamenes’in yaptığını yaparsam yeter” demelidir; o büyük sanat erleri işledikleri altını, gümüşü, fildişini, öteki özdekleri kendileri mi yaratmışlar? Ellerin altında onları hazır olarak bulurlarmış. Altını da, gümüşü de, fildişiyle öteki özdekleri de onlara Eleia’lılar, Atinalılar, Assyria’lılar getirirler, kendileri onlara olsa olsa bir biçim verirlerdi. Fildişini yontarlar, düzeltip parlatırlar, yapıştırırlar, üstüne altın kakarlardı; bütün ustalıkları, özdeği gereğince kullanmayı bilmekteydi. Tarihçiye düşen de odur: olayları güzel bir sıraya koyacak, onları meydana çıkarıp anlatmasını bilecek, daha ileri gitmeyecektir. Dinleyen de kendisine anlatılanı görmüş gibi olur, sonunda alkışlarsa, işte öylesine betiğe olgun betik denir, tarihi, Pheidias’ın bekleyebileceği övgüye ermiş demektir.

Bütün yazılacak, anlatılacak olayları topladıktan sonra tarihçi, konusunun açıklamalardan geçebileceğine inanıyorsa, önsözsüz de başlayabilir. Gene de ne söyleyeceğini kısaca açıklaması iyi olur.

Aytaçlar, söylevlerinin özüne girişmeden önce, dinleyicilerinden hoşgörölük dilerler; tarihçi, betiğine bir önsöz yazarsa, böyle hoşgörölük dilemekten çekinmelidir: okuyanların anlamalarını, kavramalarını sağlasın, yeter. Önemli olaylar, dinleyenleri ilgilendiren, kendilerine yararı dokunacak şeyler anlatacağını gösterebilirse okuyanların da, dinleyenlerin de dikkatini çekmek için daha ne ister? Ta başta, nedenleri gösterip anlatacağı olayların başlıca noktalarını açıklayabilirse yazdıklarının kolayca anlaşılmasını sağlamış demektir.

Tarihçilerin en iyileri böyle önsözlerle yetinmişlerdir. İşte en büyükleri olan Herodotos: Yunanlıların utkularını, yabanların da yenilmelerini gösteren birtakım önemli, büyük, güzel olayların zamanla unutulup gitmesini gönlü istemediğı için yazdığını anlatır; işte gene en büyüklerinden biri olan Thukydides: o da Peloponnesos savaşının, kendisinden önceki savaşların hepsinden daha önemli, akıllarda kalmaya değer bir savaş olacağını sezdiği için tarihini yazmak istediğini söyler; doğru görmüş, o savaş gerçekten birçok yılınç yıkımlar sürükleyip getirmiştir.

Tarihçi, anlatacağı olaylara göre uzun ya da kısa bir önsözden sonra asıl tarihe kolayca, doğallığını bozmadan girebilmelidir; bütün tarih uzun bir anlatıdan başka bir şey değildir. Bunun için bir anlatıda aranan bütün erdemlerin onda da bulunması gerektir. Anlatı dümdüz olmalıdır, her yeri birbirine uymalıdır; öyle bir alçalıp bir yükselmesi doğru değildir. Açıklıkla parlamalıdır; açıklık da, yukarıda da söylediğim gibi, olayların birbirine bağlanmasından, sırayla söylenilmesinden, deyişin ışıklı olmasından gelir. Tarihçi bütün anlatılarına olgun, eksiksiz bir biçim verebilmelidir; birini bitirdikten sonra İkincisine geçerken onun da birincisine bağlı olduğunu gösterebilmelidir; birbiriyle bir ilişkisi olmayan, ama üstüste konmuş birtakım olayları anlattığını san-

dırmamalıdır; tarihin her parçası bir öncekine de, bir sonrakine de kilitlenmiş, karışmış olmalıdır.

Kısalık her yerde iyidir, hele kişinin diyeceği çok olursa büsbütün gereklidir; ne var ki kısalığı sözleri, tümceleri kısarak elde etmeye çalışmak doğru değildir. Tarihçi küçük şeyleri, öyle pek gerekli olmayan şeyleri çabucak geçip büyük olaylar üstünde durmalıdır; yani birçok şeyleri atlamayı başarmalıdır. Eşinizi dostunuzu evinize çağırdınız mı onlara yedirmek için birçok şeyler hazırlarsınız: börekler, tavuklar, tavşanlar, yabandomuzları, domuz memeleri pişirtirsiniz. Daha ne bileyim? Türlü türlü ince yemekleriniz olur; ama böyle şeyler yenirken, onlar da hazırlanmış, ya da kilerinizde var diye, ortaya ringa balığıyla sebze ezmeleri getirmezsiniz ya! Hepsinin her gün kolayca bulup yiyebilecekleri şeyleri bir yana bırakırsınız.

En kısa geçilmesi gereken yerler dağ, kale, ırmak betimlemeleridir; tarihçi onları uzatırsa kendisinin yazarlıkta usta olduğunu koltuklarını kabarta kabarta göstermeye kalkışmış, tarihi unutup kendi çıkarını aramış demektir. Onları büsbütün söylemesin demiyorum, onlar da yarar, tarihin anlaşılmasını sağlayabilir; ama onlara şöyle bir dokunmalıdır; ökseye benzer hepsi de, yazarlığın o gibi kolaylıklarına bir kapıldın mı, çabuk çabuk kurtulamazsın. Bırak onları da başka şeylere geç. Koca Homeros'a bir bak; o tarihçi değil, ozan: gene de Tantalos'u, İksion'u, Tityos'u, daha nicelerini bir iki sözle geçiriyor. Ya Homeros'un yerinde bir Parthenios, bir Euphorion, ya bir Kallimakhos olsaydı ne yaparlardı? Tantalos'un ağzının suyunu dudaklarına getirebilmek, İksion'u gökten cehenneme yuvarlayabilmek için dizeleri sıralar, uzattıkça uzatırlardı. Sen kendine Thukydides'i örnek edin: bir mancının nasıl işlediğini, bir kalenin nasıl kuşatıldığını, Syrakusa limanını anlatır, anlatır ama kısaca geçirir; bu gibi şeylere

elini sürmesiyle çekilivermesi bir olur. “O da vebayı uzun uzun anlatmış” mı diyeceksin? Ama bir düşün, o sayrılığın neler doğurduğunu bir göz önüne getir, Thukydides’in gene kısa yazmış olduğunu anlarsın. Ne yapsın? Koşup geçmek istiyor, ama olaylar bırakmıyor, onu zorla alıkoyuyor.

Kimi zaman sırası gelir, söylev çeken bir kişiyi göstermen gerekir; bundan kaçınma, ama o kişiye kendi huyuna da, olaylara da uygun sözler söylet, sözleri açık olsun, kolayca kavranılabilsin. Ama doğrusu buna pek karışmam: istersen sen de aytaçlıktaki ustalığını göstermeye kalkışırsın: öyle parçalar bunu da götürür.

Övmekte de, yermekte de ileri gitme, ılımlı olmaya çalış, kılı kırk yarmaya, boşuna kavgaya çıkartmaya kalkma: övgülerinin de, yergilerinin de bir dayanağı olsun, sırası değilken öyle şeylere yeltenme; düşün ki yargıç önünde değilsin, yoksa sen de Thopompos’a dönersin: o, kimi anlatsa, hemen kötülemeye kalkar, ta geçmişini kurcalar, bin türlü şeyler anlatır; sanki tarihçi değildir de savcılık eder...

Olur ki tarihi anlatırken önüne bir masal çıkar; söyle onu da, ama doğruluğuna tanıklık etmeye kalkma; sen onu dinleyenlere, okuyanlara bırak, onlar ister inanırlar, ister inanmazlar, sen karışma. Sorumu üstüne alma, bir yana eğilme.

Sana bir daha söylüyorum, sakın aklından çıkarma: sen bugünü düşünerek, çağdaşların alkışlasın, seni el üstünde tutsunlar diye yazmayacaksın. Bugünü bırak da gözlerini gelecek yüzyıllara dik; gelecek kuşaklar için yaz, ödenini¹ onlardan bekle. Senin için: “Bu kişi gerçekten özgürmüş, her şeyi olduğu gibi söylüyor; kimseye yaranmaya kalkmıyor, kimseye kulluk etmiyor, doğrunun ta kendisiymiş” desinler. Akim varsa, uslu bir kişiyse böyle bir övgüyü, bugünün o pek geçici umutlarının hepsinden de üstün tutarsın.

---

1 Öden: ödül.

Knidos’lu ünlü mimarın ne yaptığını bilirsin. Deniz yolcularının Paraitonia’ya düşmelerini önlemek için Pharos’a koca bir kule dikmiş, mimarlığın en büyük, en güzel yapıtı işte odur; Paraitonia çok tehlikeli bir yermiş, oradaki kayalıklar arasına bir giren bir daha kurtulamazmış. Knidos’lu mimar o kuleyi diktikten sonra taşların üstüne kendi adını yazmış, sonra üstünü sıvayla örtüp o çağda saltanat süren kralın adını yazmış. Arası çok geçmeden düşündüğü olmuş: sıra dökülüvermiş altından mimarın kendi adı gözükmüş: “Knidos’lu Deksiphanes’in oğlu Sostratos’tan deniz yolcularının kurtarıcısı tanrılara.” Yaşadığı günleri, kendisinin kısa ömrünü değil, bizim yaşadığımız günleri, gelecek yüzyılları düşünüyormuş, kulesi yıkılmadan durdukça onun ustalığına tanıklık edecek, adını da unutturmayacaktır.

İşte böyle yazılmalıdır tarih. Tarihçi kendini doğruya bağlamalı, çağdaşlarına yaranmaya çalışacağına gelecekte umut beslemelidir. Gerçek tarihin kuralı, yasası işte budur. Bu benim dediklerime uyan olursa ne mutlu bana: yararlı bir iş görmüş sayılırım; uyan kimse çıkmazsa, ne yapayım? Benim için: “O da Kranion’da fıçı yuvarlamış” desinler.

OLMUŞ BİR ÖYKÜ

BİRİNCİ BÖLÜM

[Önsöz.] Güreşçiler, yarışçılar gibi gövdelerini gürbüzleştirmeye çalışanlar, hep biçimlerini düşünüp de o işlerle uğraşmazlar ya! Sırasında dinlenmek de isterler, dinlenmeyi kendilerini yetiştirmenin önemli ögesi sayarlar. Yazına, felsefeye sarılmış olanlar da, ağırbaşlı betiklerle uzun uzun kapandıktan sonra, bence, kafalarını dinlendirip yarınki çalışmaları için yeni bir güç edinmeye bakmalıdırlar.

Onlar için en uygun dinlenme, yalnız eğlendirici olmakla, hoş olmakla kalmayıp önlerine, Musa'ların bir armağanıdır dense yadırganmayacak betimlemeler seren yazıları okumaktır; umarım ki benim bu küçük betiğimde de öylesine yerler bulacaklardır. Ben onları yalnız seçtiğim konunun bambaşkalığıyla, gülümsetecek hoş bir uydurmaıyla, bir yığın yalanları inanılır, olmuş şeyler gibi anlatarak eğlendirmeye çalışmıyorum; bu öykünün her yerine, yazılarına türlü türlü inanılmaz şeyler, türlü türlü masallar katmış eski ozanların, tarihçilerin, feylesofların kulaklarını çınlatacak sözler serpiştirdim. Onların hepsini birer birer gösterir, o ozanların, tarihçilerin, feylesofların adlarını da birer birer söyledim ama, ey benim okurum, onları senin bulup çıkarman daha iyi olmaz mı?

Knidos'lu Etesiokhosoğlu Ktesias Hintlilerle Hint ili üstüne bir betik yazmıştır, içinde anlattıklarını ne kendi görmüştür, ne de doğru söyler bir kimseden işitip duymuştur. İambulos'un Büyük Deniz kıyılarındaki ülkeler üstüne yazdığı betik de inanılmaz anlatılarla doludur. "Yalan bunlar! Hepsi de uydurma!" diyoruz da gene elimizden bırakmıyor, okuyoruz. İlgiyi çeken bir şey var onlarda. Daha nice yazarlar öylesine konular seçip birtakım serüvenleri, yolculukları kendi başlarından geçmiş gibi, birtakım koca koca hayvanları, tüyler ürpertici, kanlı töreleri kendi gözleriyle görmüş gibi anlatmaya kalkışmışlardır. Hepsinin de ustası, onları bu atma yoluna sürükleyen kişi, Homeros'un Odysseus'udur; onun Alkinoos'un sarayında neler anlattığını bilirsin: yeller tutsak edilmişmiş de kul diye kullanılmışmış; tek gözlü yabanlar varmış, çiğ et yerlirmiş; birkaç başlı hayvanları kendi gözüyle görmüşmüş; yol arkadaşlarına büyülu sular içirmişler, hepsi de kişilikten çıkıp başka bir şey oluvermişlermiş... Koca yiğit! O bön Phaiaklara bunlara benzer daha neler anlatmaz!

O yazarları okurken, öyle yalan uydurmalarını doğrusu büyük bir suç saymadım; feylesoflara bak: onlar bile sıkılmadan uyduru uyduruyorlar! Ben asıl başka bir şeye şaşıyorum: o yazarlar attıkları anlaşılmayacak da dediklerine inanılacak mı sanıyorlar? Her neyse, ben de onlardan özendim, gönlümde bir ün salma dileği uyandı, gelecek yüzyıllara benden bir şey kalsın dedim. Yalan söylemek özgürlüğü olduktan sonra ondan ben de aşılınmak istemez miyim? Başımdan anlatılmaya değer bir şey geçmedi; olsun, yalan da mı yok? Ama benim yalan söyleyişim ötekilerinki gibi değildir; ben, yüzümün akıyla yalan söylerim; hiç değilse onlar gibi doğrucu olduğuma inandırmaya kalkmıyorum. Ta baştan bildiriyorum: yalandır benim anlattıklarım. Artık kimse çıkıp da bana: "Bu dediklerinin biri bile doğru değil" deyip taş atmasın. Anlatacaklarımı ben gözlerimle görmedim, biri bile başımdan geçmedi, kimsenin de ağzından duymadım; olmaz

ki böyle şeyler: ne olmuştur, ne de olacaktır. Okurlarıma şimdiden bildireyim: kanmasınlar benim dediklerime.

Bir gün Herakles Direkleri'nde bir gemiye binip kalktık, dümeni Hesperia¹ okyanusuna doğru kırdık; yel dileğimizce esiyordu. Bu yolculuğun niçinini sorarsanız onu da söyleyeyim: yeni şeyler görmek, okyanusun sınırlarına varmak, öte yanda oturanlar kimlerdir, onu öğrenmek istiyordum. Bunun içindir ki gemimizi türlü azıklarla doldurmuştuk, uzun zaman yetecek su almıştık. Benimle birlikte elliye yakın arkadaşım da geliyordu; onlar da benim gibi öğrenip bilmek dileğiyle yola çıkmışlardı. Gemicilerle yolcuların işlerine yarayan türlü araçlardan birini bile unutmamıştık; bundan başka, dönüşte bol bol para vereceğimi adayarak, bulabildiğim kılavuzların en iyisini de tutmuştum. Gemimiz bir çektirmeydi; yolculuğun uzun, hem de fırtınalı olacağını düşünerek onu da iyice kalafatlatmıştım.

Bir gün bir gece yel ılgıt ılgıt estiği için açık denize doğru ağır ağır ilerledik; karayı da büsbütün gözden yitirmemiştik. Ama ertesi sabah, güneş doğarken yel serinledi, dalgalar kabardı, bir karanlıktır bastırdı, yelkenlerimizi toplamak bile elimizden gelmedi. Kendimizi öylece yelin dileğine bıraktık, fırtına bizi tam yetmiş dokuz gün sarstı durdu. Sekseninci gün bulutlar birdenbire açıldı, yeniden güneşe kavuştuk: baktık ki biraz ötede yüksekçe bir ada gözüküyor, türlü otlarla, türlü ağaçlarla örtülü; dalgalar da çevresinde tatlı tatlı şırıldıyordu, fırtına artık hızını almıştı. Hemen o adaya yanaştık, karaya çıktıktan sonra da kum-sala uzanıp uzun zaman öyle kaldık. Ne yapalım? Fırtına hepimizi de yormuştu. Dinlendikten sonra kalktık; arkadaşlarımdan

---

1 Hesperia okyanusu, yani Atlantik denizi.

otuzunu gemiyi beklesinler diye ayırıp oraya bıraktım, yirmisini yanıma alıp adayı açınlamaya¹ çıktım.

Deniz boyundan ayrılıp bir ormana daldık; aşağı yukarı üç stadion ilerledikten sonra önümüze tunçtan bir direk çıktı; üstünde, aşınmış olduğu için güç seçebildiğimiz Yunan yazısıyla kazılmış şu sözler vardı: “Herakles’le Dionysos buraya dek gelmişlerdir.” Biraz ötede bir kayanın üstünde de, biri bir plethron² boyunda, öteki daha küçürek, iki ayak izi gördük; bana öyle geliyor ki küçüğü Dionysos’un, öteki de Herakles’in ayağının iziydi.³ Her neyse, o iki tanrıya da tapındıktan sonra, gene yola düzeldük; çok gitmeden önümüze bir ırmak çıktı; suyu su değil, Khios’unkini⁴ andırır bir şaraptı. Irmak oldukça derindi, kimi yerlerinde kayık yüzdürmeye elverişli olduğu da belliydi. Bunu görünce, tunç direkte okuduğumuza daha çok inandık: Dionysos gerçekten gelmemiş olsa burada böyle bir şey bulunur muydu? Irmağın nereden başladığını da görmek istedim, yukarıya doğru çıktım. Kaynağı bulamadım, ama koca koca çubuklarından salkımlar sarkan bir bağa vardım; çubukların her birinin kökünden duru bir şarap sızıyordu, ırmak da işte o damlalardan doğmuştu. Baktık, birçok da balıklar gördük; bunların rengi olsun, tadı olsun şarabinkileri pek andırıyordu. Tutup yedik, yiyince de esrikleştik; karınlarını açınca işi anladık: hepsi de şarap tortusuyla doluymuş. Sonra o balıkları su balıklarıyla karıştırmayı düşün-

---

1 Açınlama: keşif.

2 Stadion’un altıda biri, yani yüz ayak.

3 Lukianos burada Herodotos’la eğleniyor. Herodotos betiğinin bir yerinde şöyle der: “Skythia’da Tyras ırmağı kıyısında bir kayanın üstünde Herakles’in izini gösterirler; bu iz, bir kişi ayağı izidir, ama uzunluğu iki dirsek boyundadır.” (IV. 52)

4 Khios: Sakız adası.

dük; iyi etmişiz, böylelikle onların esrikleştirme gücünü epeyce giderebildik.

Sonra ırmağın pek derin olmayan bir yerini bulup karşıya geçtik; orası da bir bağdı, ama ne bağ! Böylesini yeryüzünde görmemişsinizdir. Çubukların topraktan çıkan yeri, gövdesi gürbüzse de öteki çubuklar gibiydi; yalnız yukarısı birer kadındı: güzelliklerine diyecek olmayan birer kadın! Hani Daphne, Apollon'un yetişip yakalayacağı sırada nasıl bir ağaç oluvermiş, resimlerini görmüşsünüzdür, tıpkı onun gibi. Dallar o kadınların parmaklarından çıkıyordu, hepsinde de salkımlar vardı. Kadınların başlarında da saç yerine filizler, yapraklar, salkımlar bitmişti. Yanlarına varınca bizleri esenlediler, ellerini uzattılar, kimi Lydia'lıların diliyle, kimi Hintçe, çoğuyrsa Yunanca olarak bizimle konuştular. Bizi dudaklarımızdan öpüyorlardı; kimi öptülirse hemen esrikleşip sendeledi. Ama yemişlerinden koparmamıza bırakmak istemediler; bir koparmaya kalktık mı, acılar çektikleri için bağılıyor, inliyorlardı. Birkaçı bizimle yakınlık etmeyi dilediler. Arkadaşlarımızdan ikisi dileklerini yerine getirmeyi istediler, ama bir daha ayrılamadılar, işte oralarından yapışık kaldılar; o kadınlarla kaynaştılar, onlar da birer çubuk oldular; baktık, parmakları birer asma dalı oluverdi, biraz daha dursak yemişlerinin bittiğini de görecektik.

Kadınları bırakıp gemimize doğru kaçtık, başımızdan geçenleri orada bıraktığımız arkadaşlarımıza anlattık; çubuk olup kalan arkadaşlarımız için de hep birlikte üzüldük. Sonra testilerimizi alıp suya gittik, o gördüğümüz ırmaktan da şarap doldurduk, deniz kıyısında yerlere serilip yattık. Güneş doğar doğmaz gemimize bindik, tatlı bir yel esiyordu, yola çıktık. Daha öğle olmamıştı, adayı da gözden daha yeni yitirmiştik, birdenbire bir bora çıktı, gemimizi bir topaç gibi döndürdü, kaldırdı, kaldırdı, belki

üç bin stadion kaldırdı, bir daha denize bırakmadı; artık havada uçuyorduk, yel de yelkenlerimizi doldurup şişirmişti.

Tam yedi gün yedi gece havada gittik. Sekizinci gün boşlukta geniş bir toprak gördük; bir adaya benziyordu, parlaktı, yusuvarlaktı, büyük bir ışık içindeydi. Yaklaştık, demir attık, çıktık; bir de baktık ki orası da kişileri, ekinleri olan bir yermiş. Ortalık aydınlık kaldıkça biz bulunduğumuz yerden bir şey göremedik; ama ortalık kararıp da gece olunca çevremizde, kimi büyük, kimi küçük, hepsinin rengi de ateşi andırır birçok adalar daha belirdi; aşağıya baktık, üstü kentler, ırmaklar, denizler, ormanlar, dağlarla örtülü bir yer daha vardı. Oranın bizim acunumuz olduğunu anladık!

O ülkede daha içerilere girmek istedik; ama karşımıza, oradaki adlarıyla Hippogynos'lar çıktı, bizi yakalayıp tutsak saydılar. O Hippogynos'lar koca koca akbabalara at gibi binmiş, o kuşları at gibi kullanan birer kişioğludur. Akbabalar yeryüzündekiler gibi değildir, çok büyüktür. Boylarının ne olduğunu anlamamız için size yalnız şunu söyleyeyim: tüylerinin her biri, büyük bir tecim gemisinin direğinden daha uzun, daha da kalındır. Hippogynos'lar uçarak o toprağın çevresini dolaşırlar, bir yabancı bulurlarsa tutup krala götürürler; bizi de yakalayıp ona götürdüler. Kral bize baktı, kılığımızdan bizim kim olduğumuzu anladı: "Demek ki siz birer Yunanlısınız" dedi. Biz: "Evet" dedik. "Buraya nasıl geldiniz? Havada uzun bir yol almışsınız, bunu nasıl başarabildiniz?" diye sordu. Başımıza gelenleri birer birer söyledik. O da bize kendi başına gelenleri anlattı: o da bizim gibi bir kişioğluymuş, adı Endymion'muş,¹ bir gün uyurken onu bizim toprağımızdan kaçırmışlar, o ülkeye götürmüşler, oraya kral etmişler. Bizim bulunduğumuz yer, şimdi bizim aşağıdan bakıp gördüğümüz Ay'mış. Bunu da bize o bildirdi, bir tasa çek-

---

1 *Tanrıların Konuşmaları'nın XI'incisine bakın.*

mememizi, bir şeyden korkumuz olmamasını, bize ne gerekirse hepsinin verileceğini söyledi.

“Ben şimdi Güneş’tekilere bir savaş açacağım; onu kazanırsam siz burada en büyük mutluluk içinde yaşarsınız” dedi. Biz, yağlarının kimler olduğunu, niçin anlaşılmadıklarını sorduk. “Ay’da olduğu gibi Güneş’te de kişiöğulları vardır,¹ kralları Phaethon çoktan beri bizimle uğraşmaktadır, dedi. Bize neden saldırdığını anlatayım. Bir gün ben ülkemin en yoksul kişilerini toplamıştım; onları Sabah Yıldızı’na gönderip orasını bir sömürge etmek dileğindeydim. Issız bir yerdir o yıldız, orada kimse yoktur. Phaethon beni kıskanmış, engel olmak istedi, yolun ortasında Hippomymekhos’larıyla (karınca-atlar) önümüze çıktı. O savaşta biz yenildik, Güneşlilerin ordusu bizimkinden üstündü; çekilmek zorunda kaldık. Ama şimdi ben yeniden çarpışıp Sabah Yıldızı’nı sömürge diye almak istiyorum. İsterseniz bu savaşa siz de katılırsınız; her birinize sarayın akbabalarından bir tane veriririm, sizi de erlerim gibi donatırım” dedi. Ben: “Sen uygun buluyorsan biz de isteriz, öyle olsun” dedim.

Bunun üzerine bizi akşam yemeğine alıktı. Ortalık ışıırken kalktık, bizi hemen savaş dizisine koydular; öncüler yağların yaklaştığını bildirmişlermiş. Orduda subay uşaklarından, mancınıkçılardan, yaya erlerden, yabancı bağlaşıklardan başka yüz bin savaşçı vardı. Bu yüz bin savaşçının seksen bini Hippogynos’lar, yirmi bini de Lakhanopteros’lara (sebze kanatlılar) binmiş sülerdi.² Lakhanopteros’lar da iri iri kuşlardır, ama sırtlarında tüy yerine türlü sebzeler biter, kanatları da bu yüzden birer marul yaprağına benzer. Bunların yanına Kenkhrobolos’larla (darı

---

1 “Seneca’nın söylediğine göre Stoacılar arasında, Güneş’te kişi bulunup bulunmadığını tartışanlar da varmış.” Lactantius, 3, 23, 41.

2 Sü: asker.

atıcılar) Skorodomakhos'lar (sarmısakla dövüşenler) dizilmişti. Büyük Ayı yıldızı da yardımcı olarak otuz bin Psyllotoksotos'la (pireli ok-atar) beş bin Anemodromos (yele binmiş koşucu) göndermişti. Psyllotoksotos'lar koca koca pirelere binerler, adları da bunu gösterir; pire deyince küçümsemeyin, o pirelerin her biri on iki fil büyüklüğündedir. Anemodromos'lara gelince onlar yaya giden erlerdir; kanatlan yoktur, gene de havada ilerleyebilirler. Bakın nasıl uçarlar: Dizkapaklarına dek inen gömlekleri vardır, onları kaldırırılar, yelken gibi yelle şişirirler, sanki birer gemi olup havada yüzerler. Onları savaşta çoğu yaya sü olarak kullanırlar. Daha Kappadokia üstündeki yıldızlardan yetmiş bin Struthobalanos'la (serçe peliti) elli bin Hippogeranos (at-turna) geleceğini söylüyorlardı; onları görmedim, gelmediler de onun için. Bu yüzden bunların ne yaptıklarını anlatmaya dilim varmıyor, onlar üstüne söylenenler öyle inanılmayacak şeylerdi.¹

Endymion'un ordusu işte böyle bir orduydü. Erler de hep birörnek donatılmıştı: bakladan başlıkları vardı, çünkü oranın baklaları hem büyük, hem de serttir; üstlerine de birbirine dikilmiş acı bakla kabuğundan pullu pullu zırhlar kuşanmışlardı, oranın acı baklasının kabuğu boynuz gibi sert olur, bıçak bile kesemez; erlerin kalkanlarıyla kılıçlarıysa tıpkı Yunanlılarınkı gibiydi.

Çarpışma zamanı gelince süler şöyle dizildi: kral yanına en yiğit savaşçıları alıp Hippogypso'ların başına geçti, sağ kanadı kurdu, biz de onun yanındaydık; sağda Lakhanopteros'lar, ortada

---

1 Lukianos burada Herodotos'u yansılıyor: "Buğdayın yaprağı da, arpanın yaprağı da dört parmak enindedir; darı sapıyla susam sapının yüksekliğini de biliyorum, ama söylemeyeceğim, çünkü Babylon'a gitmemiş olanların o bitkiler üstüne söylenenlere inanmayacaklarını bilirim." (I, 193). Thukydides de: "Ölülerin ne kadar olduğunu söylemedim, çünkü kentin (Ambrakia'nın) az önemli bir kent olduğu düşünülünce o söylenen sayıya inanılmaz."

bağlaşıklar yer almıştı. Yaya erler altmış bin kadar vardı. Onlar ne yapıyorlardı diye sorarsanız söyleyeyim: o ülkede kocaman kocaman birçok örümcek vardır, her biri bizim Kyklad adalarından daha iridir. Endymion bu örümceklere, Ay'dan Sabah Yıldızı'na dek bir ağ örmelerini buyurdu. Ağ örülür örülmez baktık ki sanki bir ova olmuş. Endymion yaya erlerini o ovaya dizdi, başlarına da Nykterion'la (gececi) iki komutan daha koydu.

Yağılara gelince, onların sol kanadını Hippomymekhos'lar kurmuştu, Phaethon da onların arasındaydı. O Hippomymekhos'lar koca koca hayvanlardır, bizim karıncalara benzerler ama boyları büsbütün başkadır, içlerinde iki plethron gelenlerini gördüm.¹ Üstlerine binen erlerle birlikte kendileri de dövüşürler, boynuzlarını savut gibi kullanırlar. O hayvanlardan elli bin kadar getirildiğini söylüyorlardı. Sağ kolda Aerokonopos'lar (hava sinekleri) vardı, onlar da elli bin kadarmış; Aerokonopos'lar sineklere binmiş ok-atarlardır. Onlardan sonra Aerokordakos'lar (hava rakkasları) geliyordu; bunlar hafif kuşanmış yaya erlerdir, ama onlar da ötekiler gibi dövüşkendi: sapanlarıyla ta uzaklara koca koca bayır turpları atıyorlardı, bu turpların deldiği kimse biraz olsun dayanamıyor, yarasından çıkan koku yüzünden ölüveriyordu; söylediklerine göre Aerokordakos'lar oklarına ebegümeciden çıkarılmış bir ağ sürerlermiş. Onların yanına da on bin tane Kaulomyketos (mantar-gövde) konmuştu; göğüs göğüse çarpışan bu ağır yaya erlere Kaulomyketos denmesi kalkan yerine mantar, mızrak yerine de kuşkonmaz sapı kullanmaları yüzündendir. Bunların yanına da Sirius'luların gönderdikleri beş bin Kynonbalanos (pelit-köpek) dizilmişti. Bunlar yüzleri

---

1 Gene Herodotos'la eğleniyor. Herodotos çölde, kumlar arasında yaşayan karıncaların tilkiden büyük, hemen hemen bir çoban köpeği iriliğinde olduklarını söyler.

köpeğe benzer, kanatlı pelitler üstüne binip dövüşen sülerdir. Güneş'in bağlaştığı olan Saman Yolu yıldızlarından istediği sapancılarla Nephelokentauros'lar (bulut-kentaur'lar) geç kalmış, gelmemişlerdi. Nephelokentauros'lar savaşın sonu belirdikten sonra gelebildiler (tanrılar dileyseydi de hiç gelemez olsalardı!); ama sapancılar hiç gözükmədiler, Phaethon da onlara kızmış, sonradan onların ülkelerini yakıvermiş. Phaethon işte böyle bir orduyla geliyordu.

Dövüş başladı; bayraklar açıldı, iki ordunun da eşekleri zırladı, o uluslar boru yerine eşek kullanırlar. Erler birbirine girdi. Güneşlilerin sol kanadı hemen bozuldu, Hippogypnos'ların saldırmasını bile beklemeden kaçtı; biz kovuşturduk, kılıçtan geçirdik. Ama Güneşlilerin sağ kanadı da bizim sol kanadımızı delmiş, Aerokonopos'lar bizimkilerin arkasına düşmüş, bizim yaya erlere dek vardılar. Ama bizim yayalar işe karışınca onlar da yenildi, hele sol kanatlarının bozulmuş olduğunu öğrenince hemen geriye kaçmaya başladılar. Bozgun genelleştikten sonra birçoğu canlarını kurtarmak için tutsak oldular; birçoğu da öldürüldü, bulutlar üstüne dalga dalga kan aktı; öyle ki bulutlar, yeryüzünde güneş batarken gördüğümüz gibi, kıpkırmızı kesildi. O sırada yere de kan damlamıştır. Bana öyle geliyor ki Homeros'un: "Sarpedon öldükten sonra Zeus gökten kan yağmuru yağdırdı" demesi, gökte eskiden de buna benzer bir savaş olduğunu gösterir.

Biz, yağlıları kovuşturmaktan dönerken biri, yaya sülerin yiğitliğini kutlamak için örümcek ağının üstüne, öteki de hava savaşını kutlamak için bulutlar üstüne iki anıt diktik. Biz o anıtları daha yeni bitirmiştik ki koşarak gelen haberciler, Nephelokentauros'ların yaklaştığını bildirdiler. Nedense geç kalmışlarmış. Yarısı kişiöğluna, yarısı da ata benzer bu evrenlerin¹

1 Evren: ejder. "Libyalıların dediklerine göre o ülkede boynuzlu eşekler, kö-

ilerlemesini görmek yılınç bir şey oluyor. Kişioğlu diyorum, ama gövdesi de, başı da en aşağı Rodos oyuğununkiler boyunda birer kişi; ata gelince o da büyük bir tecim gemisi büyüklüğünde... Sayılarını sormayın: öyle çoktu ki doğrusunu söylersem inanmazsınız. Başlarında Zodyak'ın Yaycısı vardı. Bağlaşıklarının yenilmiş olduğunu görünce Phaethon'a, yeniden saldırmaması için haber gönderdiler, kendileri de dizilip Aylılar üstüne atıldılar. Aylılar, kaçakları kovalamak için dizilerini bozmuşlar, talan için dağılmışlardı. Nephelokentauros'lar Aylıları bozuverdiler, kralı kentine dek kovdular, akbabalarının çoğunu öldürdüler. Sonra bizim diktiğimiz anıtları yerlerinden söktüler, örümceklerin ördüğü bütün ovayı yıktılar, beni de iki arkadaşım ile birlikte tutsak ettiler. Bu sırada Phaethon da gözüktü, onun ordusu da anıtlar dikti. Bizi, ellerimizi örümcek ağıyla arkamıza bağlayarak o gün Güneş'e götürdüler.

Kenti kuşatmayı uygun bulmamışlardı. Ama gerisin geriye dönerek, Güneş'in ışığının Ay'a varmasına engel olsun diye, havanın ortasına koca bir duvar yükseltiverdiler. Bulutlardan yapılan bu duvar çok kalındı, Ay tutulmuşa döndü, sonu gelmez bir gece içinde kaldı. Böyle bir mutsuzluğa katlanamayan Endymion Phaethon'a elçiler gönderip duvarı yıktırması, kendisini karanlıkta bırakmaması için yalvardı. Bundan böyle Phaethon'la savaşmayacağına, bağlaşığı olacağına, dilediği haracı ödeyeceğine, dayanca olarak tutaklar¹ göndereceğine söz veriyordu. Phaethon iki kez kurultayını topladı; birincisinde yurttaşların öfkesi daha

---

pek başlı evrenler varmış; kimi ejderlerin de başları olmazmış, gözleri göğüslerindeymiş." IV, 191.

1 Tutak: rehine.

geçmemiş olduğundan Aylıların dileği dinlenmedi; İkincisindeyse yurttaşlar yatışmışlardı, anlaştılar, şöyle bir antlaşmaya varıldı.¹

“Bir yandan Güneşlilerle bağlaşıkları, öte yandan Aylılarla bağlaşıkları arasında şu bağlarla bir barış antlaşması toplanmıştır:² Güneşliler aradaki duvarı yıkacaklar, bundan böyle Ay’a akın etmeyeceklerdir; her biri için kestirilecek bir kurtulmalık³ karşılığında tutsakları da geri vereceklerdir. Aylılar da bundan böyle öteki yıldız kişilerinin kendilerini kendi yasalarına göre yönetmesine engel olmayacak, Güneşlilere karşı savutlanmayacaklar.⁴ İki ulus, kendilerine bir saldıran olursa birbirlerine yardım edeceklerdir. Bundan başka Aylılar kralı Güneşliler kralına her yıl haraç olarak on bin testi kırağı verecek, uyruklarından on bin kişiyi de tutak olarak gönderecektir. Sabah Yıldızı’nın sömürgeleştirilmesi işine gelince bu da birlikte yapılacak; başka uluslar yurttaşlarından da isteyen olursa onlar da katılabilecektir. Bu antlaşma amberden bir direk üstüne yazılıp iki ülkenin sınırında havaya dikilecektir. Güneşliler. adına Pyronides (yakanoğlu), Therites (yazlık), Phlogios (alevlenmiş); Aylılar adına da Nyktor (gececi), Menios (aylık), bir de Plylamps (pek ışıklı) ant içmişlerdir.”

Barış bu bağlarla kuruldu. Duvar hemen yıkıldı, biz tutsaklar da geri verildik. Arkadaşlarımla ben Ay’a dönünce baktım, Endymion öteki arkadaşlarımla birlikte bize karşıcı geldi, o da ötekiler gibi gözlerinden yaşlar akıtarak bizi kucakladı, Endymi-

---

1 Burada Lukianos, Atinalıların 427’de topladıkları iki kurultayı düşünmüş olsa gerektir. O kurultayların birincisinde Atinalılar Midillililerden eli savut tutabilecek yaşta olan her yurttaşın öldürülmesini istemiş, sonra bu isteklerinden caymışlardır. Thukydides’e bakın (III, 36-50).

2 Toplanma: kabul olunma.

3 Kurtulmalık: fidye.

4 Atinalılarla Lakedaimon’lular arasındaki barış antlaşmasıyla karşılaştırın. Thukydides, V, 18-19.

on bizim gene Ay'da kalmamızı, sömürgeye gideceklere bizim de katılmamızı söyledi; o ülkede kadın yoktur, onun için bana oğlunu vermek istedi. Ben de, arkadaşlarım da orada kalmayı uygun bulmadık, bizi denize indirmesini diledik. Bizi kandıramayacağını anlayınca yedi gün yedi gece sarayına konuk etti, yedirdi içirdi, sekizinci günü de yola çıkmamıza bıraktı.

Ay'da bulunduğum sırada bizim için yeni, bilinmedik şeyler gördüm, onları da okurlarıma anlatacağım. Önce şunu söyleyeyim: Aylılar bizim gibi kadından doğmaz, erkekten doğar; erkek erkekle evlenir, o ülkede kadın sözünün ne demek olduğu bile bilinmez. Erkekler yirmi beş yaşlarına dek kocaya varırlar, o yaştan sonra kendileri evlenir. Çocuğu karınlarında değil, baldırlarında taşırlar. Bacak gebe kalınca şişer; günü gelince baldın kesip açarlar, içinden ölü bir çocuk çıkarılır; bu çocuk ağzı açık olarak yele bırakılır, öylece canlanır. Yunanlıların kullandıkları 'gastrokne-mia' (bacak göbeği, baldır) sözü bence oradan geliyordur, çünkü Aylılarda dölüt karında büyümez, baldırda büyür, baldır göbeğe döner. Şimdi daha zor inanılacak bir şey anlatacağım. Aylılarda bir tür kişi daha vardır, onlara Dendritos'lar (dallanmalar) denilir. Bunlar bakın nasıl doğup yetişir: bir erkeğin sağ hayası kesilir, toprağa dikilir, bundan erkekliğe benzer etten bir ağaç çıkar. Dalları, yaprakları olur. Yemişleri bir dirsek boyu büyüklüğünde birer pelittir. Pelitler olgunlaşınca koparılır, içinden kişiler çıkarılır. Ama böyle doğan çocukların erkeklikleri yoktur, sonradan takılır; kimi fildişinden yaptırır, yoksullarınki tahtadandır; aldıkları erkeklere onlarla biner, onlarla gebe korlar.

Bir kişi kocayınca ölmez, duman gibi havada eriyiverir. Yiyip içmelerine gelince: ateş yakıp kurbağaları kebab ederler; orada kurbağa çoktur, havada uçarlar. Kurbağalar kebab edilirken Aylılar, bir masa başına oturur gibi ateşin çevresine dizilirler,

çıkan dumanı içlerine çekerler, böylece de doyarlar.¹ Yedikleri yalnız budur. İçtikleriyse sağraklara doldurulup sıkıştırılmış havadır; o hava çiye, kırağıya benzer bir akıt olur. İşemezler, pislemezler; onların dibi bizimki gibi delik değildir; çocuklar da sevgililerine arkalarını çevirmez, bacaklarını uzatırlar, çünkü onların baldırlarının üstünde bir delik vardır. O ülkede dazlar, saçsızlar güzel sayılır; öyle ki Aylılar saçlı olanlardan tiksiniirler. Kuyruklu yıldızlardaysa, oralara gidip törelerini anlatan yolcuların dediklerine göre bunun tam tersiymiş, saçlı olmak en büyük güzellik sayılmış. Selene'lilerin, yani Aylıların dizkapaklarının üstünde biraz sakal bulunur. Ayakları tırnaklı değildir, hepsinin de bir tek parmağı vardır. Kaba etlerinin üstünde koca bir lahana biter, kuyruğa benzer; o lahana hiç kurumaz, kış üstü düşölünce de parçalanmaz.

Aylılar sümkürünce pek ekşi bir bal akar; çalıştıkları, gövdelelerini işlettikleri zaman da bütün gözeneklerinden süt sızar; o sütü toplarlar, burunlarından çıkan baldan birkaç damla karıştırarak peynir yaparlar. Soğandan pek koyu, mis gibi kokan bir yağ çıkarırlar. Birçok bağlar vardır, su yetiştirir; üzümder dolu tanelerine benzer; yel o bağlara çöküp de kütükleri sarstı mı salkımları patlatır, bana öyle geliyor ki yeryüzüne işte o sıralarda dolu yağar. Aylılar karınlarını cep gibi kullanırlar; onların karınları istenince açılıp, istenince kapanır. Bağırsak görmedim; ama karınlarının içi tüylüdür, kıllıdır; öyle ki yeni doğmuş çocukları da üşümesinler diye karınlarına sokarlar.

---

1 Herodotos (I, 202) Arakses ırmağındaki adalarda oturanları anlatırken şöyle der: "Söylenildiğine göre onların ülkesinde daha başka ağaclar da varmış; bunların yemişlerini ateşe atarlar, kendileri de toplanıp ateşin çevresine oturlarmış; yanan yemişlerin dumanını içlerine çekerler, Yunanlıların şarapla esrikleşmesi gibi esrikleşirmiş." Herodotos IV, 75 ile Strabon, 15, 1, 57'ye de bakın.

Baylar giysilerini yumuşak, kolayca biçilip dikilir bir çeşit camdan,¹ yoksullarsa örülmüş bakırdan yaptırırlar; o ülkede bakır pek boldur, suyla biraz ıslatıldı mı yün gibi eğirilip dokunur. Gözlerine gelince, nasıl olduğunu söylemeye dilim varmıyor, sonra inanmazsınız da bana yalancı dersiniz. Gene de söyleyeceğim. Onların gözleri yerli değildir, çıkabilir; canları isteyince çıkartırlar, bir şeye bakmak gerekince gene takarlar. Gözevine soktular mı, hemen görürler. Bir kişi kendi gözlerini yitirirse gidip komşusununkileri alır. Baylar içinde çoğunun çeşit çeşit gözleri bulunur. Kulakları söğüt yaprağındandır; ama pelitten doğmuş kişilerinkiler bayağı tahtadandır.

Kralın sarayında şaşılacak bir şey daha gördüm, onu da söylemeden geçemeyeceğim. Az derin bir kuyunun üstüne kocaman bir gözgü asmışlar; o kuyuya inildi mi, yeryüzünde neler konuşuluyorsa hepsi işitilir; gözlerinizi gözğüye doğru kaldırdınız mı, bütün kentleri, bütün kişileri aralarındaymışsınız gibi görürsünüz. Ben de gözğüye baktım, soyumu sopumu, bütün yurdumu gördüm; onların da beni görüp görmediklerini sorarsanız, orasını bilemem; ama benim dediğime inanmazsanız, kalkıp Ay'a gidiverin, dediklerimin doğru olduğunu anlarsınız.

Biz gene anlatımıza dönelim. Kralı esenleyip kendisinden ayrıldık, gemimize binip havada açıldık. Endymion bana camdan iki, bakırdan beş gömlekle bir de acı bakla kabuğundan yapılmış zırh armağan etti; hepsini de balinanın karnında bıraktım. Yanımıza bin Hippogypus katmıştı, onlar bizi beş yüz stadion'luk yola dek götürdüler.

Yolculuğumuz sırasında birçok ülkelerin yanından geçtik; bunlardan yalnız Sabah Yıldızı'na uğradık; orası daha yeni sömürge olmuştu. Orada durmamız da yalnız su almak içindi. Sonra oradan

---

1 Lukianos naylon'u haber veriyor! N.A.

kalktık, Zodyak’a doğru dümeni çevirdik; Güneş’in ta yanıbaşından geçtik. Arkadaşlarımız arasında oraya çıkmak isteyenler olduysa da yel elverişli değildi, bırakmadı. Ama o ülkenin yemyeşil, bereketli bir yer olduğunu gördük; değerli türlü türlü bitkileri var. Nephelokentauros’lar bizi görmüşler, Phaethon’un sarayında aylıkla çalışıyorlarmış; gemimize doğru uçup geldiler, ama antlaşmada bizim de yazılı olduğumuzu öğrenince çekilip gittiler.

Hippogypos’lar da bizi bırakmışlardı. Ertesi günle ertesi geceyi gemimizi havada yüzdürmekle geçirdik. Akşama doğru, aşağı ülkelere indiğimiz sırada Lykhnopolis (kandiller kenti) adında bir kente vardık. Havada Yedi-Kardeşler’le (Pleiades) Beş-Kardeşler (Hyades) arasında, ama Zodyak’tan çok yukarıda öyle asılı duruyor. Yanaşıp indik, ama orada kişiöğlü göremedik, yalnız kandiller vardı, kimi oraya, kimi buraya doğru koşuyorlardı; kimi de meydanlarda, limanda duruyordu. İçlerinde küçükleri, yani anladığıma göre yoksulları vardı; ama birkaçı büyüklerden, güçlülerden olacak, parıl parıl yanıyordu. Her birinin ayrı bir evi, yani bir feneri vardı; onlar da, yeryüzündeki kişiler gibi kendilerine birer ad takmışlar. Konuşmalarını işittik. Bize de kötölükleri dokunmak şöyle dursun, bizi konuk etmek bile istediler. Biz gene korktuk, hiçbirimiz uyuyamadık, önümüze konan yemeklere de el süremedik. Kentin ortasında bir saray var, kentin en büyük bayı orada oturuyor, kandillerin hepsini de adlarıyla tanıyor, birer birer çağırıyor. Çağrılıp da gelmeyenleri kaçak sayıyorlar, ölüm kıyalına¹ çarpıyorlar; kandiller için ölüm, söndürölmek demektir. Biz o yargılama toplantısında bulunduk, nasıl olduğunu gördük, kandillerin kendilerini savunmak için neler söylediklerini duyduk, her birinin niçin geç kaldığını öğrendik. İçlerinde bizim evin kandilini görüp tanıdım; kendisiyle

---

1 Kıyal: ceza.

konuştum, çoluğumdan çocuğumdan haber aldım; bizde neler olup bittiğini hep söyledi.

O geceyi orada geçirdik; ertesi sabah demir aldık, bulutlar üstünden yüzmeye başladı. Bir de orada Nephelokokkygia¹ kentini görmeyelim mi! Ama inmedik, yel elverişli değildi. O kentin kralı Kotttyphion'un (karatavuk) oğlu Koronos'muş (alakarga). Bunun üzerine ozan Aristophanes'i andım; sözü özü doğru, bilge bir kişiymiş; onun dediklerine güvenmemekle doğru etmiyorlar. Uç gün sonra Okyanus'u iyice gördük, ama kara daha gözük müyordu; yalnız havalardaki topraklar belliydi. Şimdiyse onlar ateştenmiş gibi parıl parıl yanıyor. Dördüncü gün öğleye doğru yel dindi, biz de denize inebildik.

Suya değeri değmez öyle sevindik ki çılgına döndük; bütün o tehlikelerden kurtulmuş olmak kişi için az mutluluk mu? Hemen suya daldık, yüzdük: deniz o sırada dümdüzdü, dalga değil, üstünde bir tek kırışık bile yoktu. Ama çok da sevinmeye gelmiyor, tam mutluluğa kavuştuk sanıyoruz, bir de bakıyoruz ki önümüze daha büyük belalar çıkıyor. Gemimizin istediğimiz gibi gitmesine elverişli hava en çok iki gün sürdü. Üçüncü günü güneş doğarken baktık, denizin üstünü bir yığın su canavarı kaplamıştı; içlerinde balinalar da vardı; biri, en büyükleri, en aşağı bin beş yüz Stadion uzunluğundaydı. Ta uzaklardan bizi gördü, ağzını açtı, denizi köpürterek üstümüze atıldı; yeryüzünde gezdiğim sıralarda otuz kulaçtan uzun erkeklik dikileri görmüştüm, balinanın dişleri onlardan da iriydi; hepsi de kazık gibi sivri, fildişi gibi aktı. Biz ne yapalım? Ağlaşarak birbirimizle kucaklaştık, bekledik. Az sonra balina geldi, gemimizi de, içindekileri de

---

1 Aristophanes'in *Kuşlar* güldürüsündeki kent; guguk kuşunun bulutlarda kurduğu kent demektir.

yutuverdi. Ama bizi dişleri arasında ezmeye zaman bulamamıştı; gemimiz balinanın boğazından geçip içeriye düştü.

İçeride karanlıktan, önce bir şey seçemedik; ama sonra, canavar ağzını açtı, biz de nasıl bir yerde bulunduğumuzu anladık. Yüksek, her yanı düz bir boşluk içindeydik, bizim bulunduğumuz o yere on bin kişi alacak bir kent kurulabilirdi. Yerde küçük küçük balıklarla daha türlü türlü hayvanlar yatıyordu; gemi yelkenleri, çapalar, kişi kemikleri, çeşit çeşit mallar vardı. Ortada bir toprakla adalar gözüktüyordu; anlaşılan bunlar balinanın yuttuğu çamurla meydana gelmişti. Her neyse, o toprağın üstünde büyük bir orman bitmişti: türlü türlü ağaçlar, çeşit çeşit sebzeler; sanırsınız ki koca bir bostan! O tarlanın çevresi iki yüz kırk stadion tutardı. Martı gibi, karabatak gibi deniz kuşları gelip ağaçlara yuva kuruyorlardı.

Oturup uzun uzun ağlaştık; sonra arkadaşlarımı kaldırdım, gemimizin altına payandalar koyduk; iki odun parçasını birbirine sürterek ateş yaktık, elimizin altında ne bulduksa onunla yemegimizi hazırladık; nereye el atsak bir balık buluyorduk, o yönden bir eksiğimiz yoktu; Sabah Yıldızından aldığımız su da daha bitmemişti. Uyuduk; ertesi sabah uyandık; balina ağzını açınca biz de dışarıda karalar, dağlar, adalar görüyorduk; kimi de gökten başka bir şey gözükmüyordu. Canavarın büyük bir hızla denizde oradan oraya gittiğini seziyorduk. Orada oturmaya alıştıktan sonra ben arkadaşlarımdan yedisini yanıma aldım, çevremizde neler olup olmadığını anlamak için ormana yöneldim. Daha beş stadion gitmemiştik ki önümüze bir tapınak çıktı, üstündeki yazıyı okuyup Poseidon tapınağı olduğunu anladık; biraz ötede de, üstüne taşlar dikilmiş sinler, bir de duru sulu bir pınar gördük. Bir köpeğin havlamasını duyduk, uzaklardan bir duman belirdi, bir çiftliğe vardığımızı anladık.

Hızla yürümeye başladık. Önümüze bir yaşlı adamla bir de delikanlı çıktı; ikisi de tarlanın bir evleğini düzeltiyor, pınarın suyunu oraya akıtmaya çalışıyorlardı. Biz hem sevinip hem de korkarak durduk; yaşlı adamla delikanlının da bizim gibi hem sevinip hem de korktukları belliydi; ağızlarını açmadan bize öyle bakıyorlardı. En sonunda yaşlı adam konuşmaya başladı: “Yabancılar, siz kimsiniz? diye sordu. Birer deniz tanrısı mısınız, yoksa siz de bizim gibi ölümlü birer kişiöglü musunuz?¹ Biz birer kişiydik, yeryüzünde doğup büyüdük; ama şimdi birer su varlığı olduk, canavarın karnında yüzüp duruyoruz. Durumumuz nedir, onu bile iyice bilemiyoruz. Bize öyle geliyor ki öldük; gene de öyle sanıyoruz ki diriyiz” dedi. Ben yanıtladım: “Biz de senin gibi birer kişiöglüyüz, baba; daha yeni geldik, balina bizi geçen gün gemimizle birlikte yuttu. Bu geniş, kuytu ormanı gördük de içini araştırmaya çıktık. Bizi sana doğru bir tanrı göndermiş olacak: canavarın karnında yalnız olmadığımızı öğrendik. Senin başından neler geçti, sen bize onları anlat; kimsin, buraya nasıl girdin, onu söyle” dedim. Yaşlı adam: “Sorduklarınızın hepsini söylerim, ama siz şimdi içeri gelin de tanrılar ne verdiyse onları yiyelim, karnımızı doyuralım; sizler benim konuğum olun” dedi; bizi elimizden tutup içeriye, evine götürdü. Evet, kendisine bir ev kurmuş, içini döşemiş, yataklar yapmıştı. Bize sebzeler, yemişler, balıklar yedirdi; şarap da içirdi; karnımızı doyurduktan sonra da başımızdan geçenleri anlatmamızı istedi. Ben ona adada tutulduğumuz fırtınadan başlayıp havalarda nasıl yükseldiğimizi, Aylılarla Güneşliler arasındaki savaşı, balina bizi yutuncaya dek neler görmüşsek hepsini birer birer söyledim.

---

1 Burada Homeros destanlarının birçok yerlerine imlemeler (telmihler) vardır. Odysseus da Nausikaa’ya; “Sen ölümlü bir kişi misin, yoksa bir tanrıça mısın?” diye sorar (Odysseus Destanı, VI. 149).

Yaşlı adam bizim dediklerimize çok şaştı, ağzı açık kaldı; sonra o da başından geçeni anlattı, dedi ki: “Ey yabancılar, ben asıl Kıbrıslıyım. Yanıma şu gördüğünüz oğlumu, birkaç da yumuşçumu¹ alıp tecim işleriyle uğraşmak için yurdumdan yola çıktım; gemimi türlü eşyalarla doldurdum, İtalya’ya gidecektim. Gemimden kalanları balinanın boğazında görmüşsünüzdür. Sicilya’ya dek başımıza bir şey gelmeden gittik; ama Sicilya daha yeni gözük müştü ki sert bir yel çıktı, bizi kaldırdı, üç gün sonra da Okyanus’a bıraktı; bu balinanın üstüne düştük, canavar bizi hemen yuttu. Ötekiler öldüler, biz ikimiz kurtulduk. Arkadaşlarımızı gömdük, Poseidon tanrı adına bir tapınak kurduk. O gün bugündür şu gördüğünüz gibi yaşıyoruz; zerzevat yetiştiriyor, balıkla, yemişlerle geçiniyoruz. Görüyorsunuz, orman geniştir; içinde bağlar da vardır, o bağların şarabı iyi olur. Belki görmüşsünüzdür, pınarın suyu da temizdir, tatlıdır, serindir. Yapraklardan kendimize döşekler serdik, ateş yakarız, buraya dek gelen kuşları avlarız, canavarın solungaçlarına dek gidip diri balık yakalarız; canımız isteyince orada çimeriz de. Buraya yakın bir yerde, yirmi stadion’luk bir tuzlu göl vardır, orada her türlü balık bulunur; çoğu orada çimeriz, ben bir kayık yaptım, ona binip yüzeriz. Canavar bizi yutalı beri tam yirmi yedi yıl oldu.

“Doğrusu böyle yaşamaya katlanabilirdik, ne idelim ki komşularımız çok kavgacı, çok sevimsiz; hepsi de yaban, bir türlü toplum yaşayışına alışamıyorlar.” Yaşlı adam böyle söyleyince: “Ne? Bu balinada daha başka kişiler de mi var?” dedim. “Olmaz olur mu? Hem de çok var, dedi. Ama hepsi de biçimsiz biçimsiz şeyler, yanlarına kimseyi sokmazlar. Ormanın batısında, yani canavarın kuyruğunda Tarikhanos’lar (tuzlular) oturur; gözleri yılanbalığına, yüzleri ıstakoza benzer; çok kavgacıdırlar, boyu-

---

1 Yumuşçu: hizmetkar.

na dövüşürler, çiğ etten başka bir şey yemezler. Bögürlerden birinde, sağ yanda, Tritonomendetes'ler (teke-deniz kertenkeleri) vardır; bellerinden yukarısı kişioğluna, bellerinden aşağısı da kılıçbalığına benzer; onlar ötekiler gibi yavuz değildirler. Sol bögürde Karkinokhiros'larla (yengeç kısıkaçları) Thynnoke-phalos'lar (tonbalığı kafaları) oturur; onların bir bağlaşıklık antlaşması vardır. Canavarın ortası Pagurides'lerle (yengeçler) Psettopodos'lara (dilbalığı ayakları) düşmüştür; bunlar da çok dövüşkendir, bir seğırttiler mi, arkalarından kimse yetişemez. Doğu yönü, yani canavarın ağzına yakın olan yerler, ıssızcadır; oraya deniz girer de onun için. Ama ben gene bu yönde oturuyorum, Psettopodos'lara yılda beş yüz istiridye haraç veririm.

“Bu ülke işte böyle bir ülkedir. Bunca uluslarla nasıl çarpışacaksınız, yiyeceğinizi nasıl sağlayacaksınız, orasını kendiniz düşünün.” Yaşlı adamın bu sözleri üzerine: “Hepsi hepsi nedir? Kaç kişiyi bulur?” diye sordum. “Bini geçer” dedi. “Savudan nedir? Neyle dövüşürler?” diye sordum. “Balık kılıçğından başka bir şey kullanmazlar” dedi. “Öyleyse en iyisi onlara saldırmaktır; onların savudan yokmuş, bizim var. Yenersek bundan böyle korkusuzca yaşarız” dedim. Benim bu düşüncemi hepsi uygun buldu; bizim gemiye döndük, hazırlığa başladık. Yaşlı adam günü gelince, haracı vermeyecek, bu da savaşı doğuracaktı. Elçiler gelip haracı istediler; yaşlı adam yüksekte konuşup hepsini kovdu. Bunun üzerine Psettopodos'larla bağlaşıkları Pagurides'ler Skintharos'a, yani bizim yaşlı adama öfkelen-diler, büyük bir kalabalıkla onu ezmeye yürüdüler.

Biz de onların saldıracaklarını önceden kestirmiştik, savutlarımızı kuşanmış, bekliyorduk; içimizden yirmi beş kişiyi pusuya koymuştuk: yağlıların geçtiğini görür görmez arkadan saldıracaklardı. Dediğimiz gibi oldu: birdenbire bastırıp çoğunu kılıçtan

geçirdiler. Skintharos'la oğlu bize katıldıkları için biz de yirmi beş kişiydik, yağlara karşı gittik; bir kırımadır oldu, biz hiç yılmadan yiğitçe dövüşüyorduk. En sonunda yağlar bozguna uğrayıp kaçmaya başladılar, ta inlerine dek kovaladık. Onlardan yüz yetmiş kişi ölmüştü; bizse bir tek kişi yitirdik, o da gemimizin kılavuzuydu. Sirtından kefal balığı kılçığıyla yaralanmış, ciğerleri delinip ağzından kanlar boşanmıştı.

Bir gün bir gece savaş alanında kaldık, kurumuş yunus belke-miğinden bir anıt diktik. Ertesi gün bizim utkumuzu duymuş olan öteki uluslar bize saldırdılar. Sağ kanadı Pelamos'un (palamut) komutasında Tarikhanos'lar, sol kanadı Thynnokephalos'lar, merkezi de Karkinokhiros'lar kurmuşlardı. Tritonomendetes'le-re gelince onlar hiçbir yanı tutmadılar, savaşa karışmadılar. Biz yağılarımızı Poseidon tapınağı yanında karşılayıp savaşa giriştik; bağrıışmalarımızdan balinanın karnı bir mağara gibi çın çın öttü. Karşımızdakilerin savutları pek entipüften şeylerdi, çabucak bo-zuldular; ormanın içinden kovaladık, alan bize kaldı.

Birkaç gün sonra bize elçi gönderip ölülerini kaldırmayı dilediler, bizimle dost olmak istediklerini bildirdiler. Ama on-larla anlaşmak bizim işimize gelmiyordu; ertesi gün üstlerine yürüdük, birini bile bırakmamacasına kılıçtan geçirdik, yalnız Tritonomendetes'lere dokunmadık. Onlar olup bitenleri görünce korkmuş, balinanın solungaçlarından kaçıp kendilerini deni-ze atmışlardı. Artık yağı kalmadığı için biz o ülkede tasasızca yaşamaya başladık; ava çıkıyor, türlü oyunlar oynuyor, bağlara bakıyor, ağaçlardan yemişler topluyorduk; daha kışı evinden¹ kurtulamamıştık, ama ayaklarımıza demir vurulmuş değildi, ye-rimiz genişti, dilediğimizce yaşayabiliyorduk.

---

1 Kışı evi: tutukevi.

Beşinci ayın dokuzuncu günü, balinanın ağzını ikinci açışında –ağzını saatte bir açardı, biz de saati öyle bilirdik– işte o gün ikinci açışında dışarıdan bir gürültü işittik: bağrıışmalar, çığrıışmalar, denizci ırlamaları, kürek sesleri... İçimizi bir tasadır kapladı, sürünerek canavarın ağzına dek çıktık, dişlerin arkasına dizilip ayakta durduk. Bir de ne görelim! Ben bu yaşa geldim, böyle şeylerle hiç karşılaşmadım: yarım stadion boyunda devler, koca koca adalara, üç çifte kayıklara biner gibi binmişler, yüzdürerek yaklaşıyorlar. Şimdi diyeceklerime pek inanmayacağınızı biliyorum, gene de söyleyeceğim. Adaların enleri dar, boyları uzuncaydı, pek yüksek değillerdi, her birinin çevresi aşağı yukarı yüz stadion tutardı. Hepsine de o devlerden yüz yirmi, yüz yirmi beş kadarı binmişti. Devlerin bir bölümü, adanın iki yanına dizilmişler, dallarıyla, yapraklarıyla söktükleri servi ağaçlarını kürek gibi kullanıyorlardı; arkada, sanki geminin kıçında, bir kılavuz yüksekçe bir tepenin üstünde dikilmiş duruyor, beş stadion uzunluğunda tunç bir dümene bakıyordu. Geminin burnunda, tepeden tırnağa savutlarını kuşanmış kırk kadar savaşçı gözü-küyordu; bunların saçlarından başka her şeyleri kişiöğlununkilere benziyordu. Saçları ateştendi, yanıyordu; bunun için başlık kullanmıyorlardı.¹ Adaların her birinde, yelken yerine sık bir orman vardı. Yel o ormanları şişiriyor, adayı kılavuzun dilediği yöne götürüyordu. Kürekçilerin hepsi de bir kişinin buyruklarını dinliyor, adayı su üstünde bir savaş gemisi gibi yürütüyorlardı.

Önce iki üç gemi görmüştük, sonradan belki altı yüzü belirdi. O adalara binmiş olan devler ikiye ayrılmışlardı, birbirleriyle

---

1 Lukianos burada Homeros'la eğleniyor; İlion Destanı'nın V. idamının başında Pallas Athena tanrıça, Argos'luların arasında kendini göstereceğini diye Diomedes'e yiğitlik bağışlar, ona kol gücü verir; kalkarıyla başlığının üstüne de Köpek yıldızına benzer, hiç sönmez bir ateş takar.

dövüşüyorlarmış. Adaların birçoğu birbirine çarparak parçalandı, kimi battı; kimi de birbirine yanaştı, içindekiler yığıtçe çarpıştılar, öyle kolay kolay yılmıyorlardı. Bir geminin önündeki erler öteki gemiye girmek, kimi bulurlarsa kesmek istiyorlardı; hepsinin de gözüpekti. Elllerinde tırnaklı demirler yoktu, bunun yerine birkaç ahtapotu birbirine bağlamışlar, onları kullanıyorlardı; ahtapotlar ormana sarılıyor, adayı bir türlü bırakmıyorlardı. Devler birbirlerinin başına her biri bir arabayı dolduracak istirdiyeler, birer plethron kalınlığında süngerler atıyorlardı.

Donanmalardan birine Aiolokentauros (hızlı kentaur), ötekine de Thalassopotes (deniz suyu içen) komutanlık ediyordu. Anlaşıldığına göre aralarında algın¹ yüzünden kavga çıkmış. Thalassopotes'in Aiolokentauros'tan birkaç sürü yunus balığı kaçırdığı söyleniyordu; bunları da, kralların adlarını da erlerin birbirlerine sövmelerini dinlerken öğrendik. En sonunda savaşı Aiolokentauros kazandı; komutasındaki devler ötekilerin adalarından bir yüz ellisini batırdılar, üçünü de içindekilerle birlikte tutsak ettiler. Yağlıları, gemilerini döndürmeksizin kaçmaya başladılar. Ötekiler arkalarına düştü; ama ortalık karardı için geri geldiler, parçalanmış adalardan ne kaldıysa onu topladılar; kendi adalarından da belki sekseni parçalanmış, batırılmıştı. Sonra bu savaş unutulmasın diye bizim balinanın başına bir direk dikip yağlılarından aldıkları adalardan birini astılar. O gece oradan ayrılmadılar, bizim balinanın yanına demir atmışlardı, adalarını da halatlarla canavara bağladılar. Camdan yapılmış sağlam, koca koca çapaları vardı. Ertesi sabah balinanın üstüne çıktılar, kurban kestiler, ölülerini gömdüler, sonra utku, sevinç türküleri söyleyerek gemilerine bindiler, gittiler. Adaların savaşında işte bunları gördüm.

---

1 Algın; ganimet.

İKİNCİ BÖLÜM

O günden sonra balinanın karnında oturmaya dayanamaz oldum, böyle yaşamaktan tiksiniyordum; çıkıp kurtulmanın bir yolunu aradım. Önce canavarı sağ yanından delmeye kalkıştık, kazmaya başladık. Beş stadion kazdıktan sonra bu işin yaramayacağını, bir türlü bitiremeyeceğimizi anladık, caydık. Aramızda konuştuk, balınayı içinden tutuşturmayı daha doğru bulduk: o öldükten sonra bizim çıkmamız da kolaylaşır dedik. Ormanı ateşledik. İşe, kuyruğa yakın ağaçlardan başladık. Yedi gün yedi gece canavar bir şey duymadı; ama sekizinci dokuzuncu günler sayırıştığı belliydi; tembelleşmişti, ağzını açmıyordu, açsa bile çabucak kapatıyordu. Onuncu, on birinci günler sayrılık büsbütün ilerledi: canavar artık ölecekti, kokmaya başlamıştı. On ikinci gün bizi kötü bir düşüncedir aldı: ağzını açtığı bir sırada kolayını bulup da dişlerinin altına bir iki direk koyamazsak o ölünce biz de içeride kalacak, canımızı kurtaramayacaktık. Bunun için ormandaki ağaçlardan koca koca kalaslar kestik, onlarla ağzını açtık; sonra gemimizi hazırladık, yiyeceklerle, suyla doldurduk. Gemiye Skintharos yönetecekti. Ertesi gün canavar öldü.

Gemimizi yukarıya çıkardık, dişlerin arasından geçirerek yavaşça denize indirdik; sonra balinanın sırtına çıktık, Aioloentauros'un anıt diktiği yerde biz de Poseidon tanrıya saçılar saçtık. Denizde bir dinginlik vardı, yel esmiyordu; bu yüzden üç gün

orada durmak zorunda kaldık; dördüncü gün yelkenleri açtık. Balinanın üstünde, adalar savaşından kalma ölüleri gördük; boy-larını ölçtük, büyüklüklerine şaştık. Birkaç gün denizde rahatça ilerledik, yel tatlı tatlı esiyordu; sonra sert bir poyraz esmeye başladı, öyle bir soğuk oldu ki deniz dondu. Yalnız yüzü değil, üç yüz kulaç derinliğe dek içi de dondu; biz gemimizden çıkıp buzun üstünde koşabildik. Yel daha kesilmemişti, biz de artık so-ğuğa dayanamıyorduk; Skintharos iyi bir düşündü: buzun içinde genişçe bir mağara kazdık, otuz gün orada yaşadık, ateş yaktık, buzu kazarak bulduğumuz balıkları yedik. Yiyeceğimiz bitince mağaradan çıktık, gemimizi buzdan kurtardık, yelkeni açtık, ko-yuverdik: gemi denizin üstünde bir kızak gibi kaymaya başladı. Doğrusu bizi sarsmadan götürüyordu. Beşinci gün ortalık ısındı, buz eridi, su eski durumunu buldu.

Üç yüz stadion yol gittikten sonra ıssız bir adaya vardık; su-yumuz tükenmiş olduğu için oradan su aldık, ok atıp iki yaban boğası vurduk, sonra gene yolumuza düzüldük. O boğaların boynuzları başları üstünde değil, Monos'un istediği gibi gözle-rinin altındaydı. Az sonra bir süt denizine girdik; evet, o deniz sudan değil, süttendi; ortasında bağlarla dolu bir ada vardı. O ada da toprak değil, peynirdenmiş; biraz kazıp iyice anladık. Ama iyice donmuş, sertleşmişti; çevresi yirmi beş stadion var-dı. Bağların salkımlarından şarap değil, süt çıkıyordu. Adanın ortasında bir tapınak vardı, üstündeki yazı da o tapınağın deniz nymph'a'larından Galateia'ya¹ adanmış olduğunu bildiriyordu. Orada kaldığımız günler azığımızı topraktan çıkardık; su yerine de salkımların verdiği sütü içtik. O ülkenin ecesi, Salmoneus'un

---

1 Lukianos'un Galateia'yı seçmesi adının gala'ya (süt) benzemesinden olacak.

kızı Tyro'ymuş;¹ toprağı bırakması üzerine kendisine o adayı Poseidon bağışlamış.

O adada beş gün kaldık. Altıncı gün çapamızı çektik; tatlı bir yel esiyordu, deniz de durgundu. Sekizinci günü süt denizinden çıkıp gene o tuzlu, mavi su denizine yeni girmiştik ki birdenbire önümüzde birçok kişiler gördük; dalgaların üstünde oradan oraya seğirtiyorlardı, onlar da tıpkı bize benziyorlardı, ama ayakları bizimkiler gibi değildi: onlarınki mantardan, kendilerine Phellopos (mantar ayaklı) denilmesi de bu yüzden olacak. Onların suya batmadıklarını, suyun üstünde istedikleri gibi durup yürüdüklerini görünce pek şaşırdık. Birkaçı yanımıza geldiler, bizi esenleyip Yunanca konuştular, yurtları olan Phello'ya (mantar) gittiklerini söylediler. Gemimizin yanında koşarak bizimle biraz geldiler, sonra başka bir yana saptılar, yolumuzun açık olmasını dileyerek bizden ayrıldılar. Gittik, gittik, önümüze birçok adalar çıktı: solumuzda Phello'yu, deminki yol arkadaşlarımızın yurdu-nu gördük; o kent kocaman bir mantar üstüne kurulmuş; uzakta, sağımızda da, hepsi de geniş, hepsi de yüksek beş ada daha belir-di, büyük bir ateşin alevleri yükseliyordu.

Gemimizin önünde, bir beş yüz stadion'luk yolda, enli, alçak bir ada göründü. Yaklaştığımız sırada bizi çok tatlı, kokulu bir yel sardı; hani tarihçi Herodotos mutlu Arabistan toprağından bir koku yükseldiğini anlatır,² işte onun gibi bir şey. Gülü, nergisi, sümbülü, leylağı, menekşeyi, mersin ağacını, defneyi, bağları andıran bir koku... Biz onu duyunca: "Hele tanrılar bize acıdı! Bunca acılar çektiyse de sonunda mutluluğa kavuştuk!" dedik. Gemimiz

---

1 Tyro'nun adı tyros'u (peynir) andırıyor. Tyro'nun babası Salmoneus yalancık-tan gökgürültüsü, yıldırım yapmaya kalktığı için Zeus tanrı kızmış, onu yıldırımıyla çarpıp öldürmüştü.

2 Herodotos, III, 13.

oraya yavaş yavaş yaklaşıyordu. Baktık ki kıyılarda büyük, hepsi de erinçlik¹ içinde limanlar kurulmuş, koca koca ırmaklar durgun sularını ağır ağır denize döküyor; sonra çayırlar, ormanlar var, kuşların kimi kumsallarda, kimi dallarda şakıyor. Bütün ülkeyi yeğni,² koklanması hoş bir hava kaplamıştı, meltemler dingin soluklarıyla ormanları hışırdatıyordu; boyuna kımıldanan dallardan, ıssız bir yerde yükselen bir eğri filavta sesini andırır bir ezgi dökülüyordu. Daha birçok sesler de duyduk; ama bunlarda gürültüye benzer bir şey yoktu: sanki orada bir şölen çekiliyordu, kimi çalgılar çalıyor, kimi de alkışlıyor, ya da çalgılara uyarak el vuruyordu.

Biz bütün bu güzellikler karşısında büyülenmişe döndük, adaya yanaştık, demir attık, gemide yalnız Skintharos'la iki arkadaşımızı bırakıp karaya çıktık. Çiçeklerle dolu bir çayırdan geçerken korucularla kıyı bekçileri gelip bizi yakaladılar, gülden yapılmış çelenklerle bağladılar; o ülkede zincir diye yalnız bunu biliyorlar. Sonra bizi oranın ilbayı önüne götürdüler. Yolda giderken bize nerede olduğumuzu da öğrettiler: biz Mutlular adası denen yere varmışız, oranın ilbayı da Giritli Rhadamanthys'miş. Rhadamanthys'in katına varınca bizi yargılanacakların dördüncü sırasına koydular.

Önce Telamon'un oğlu Aias'ın işine bakıldı. Onu yiğitler arasına almalı mı, yoksa almamalı mı, bunu kestirmeye çalışıyorlardı. Öfkesinden delirip kendini öldürmüş olmasını suç sayıyorlardı. Uzun uzun tartışmalar oldu; en sonunda Rhadamant-hys: "Aias'ı şimdilik Koşlu atasagün³ Hippokrates'e bırakalım, kendisine çöpleme otu içirsin. Deliliği geçtikten sonra yeniden düşünerüz, onu da belki yiğitler arasına oturturuz" dedi.

---

1 Erinç: rahat.

2 Yeğni: hafif.

3 Atasagün: hekim.

İkinci dava bir sevi¹ işiydi. Theseus'la Menelaos bir türlü Helene'yi paylaşamıyorlar, ikisi de: "O benim karımdır" diyorlardı. Rhadamanthys, Menelaos'un bütün yaptıklarını, Helene'yle evlenmesinin başına ne işler açmış olduğunu düşünerek kadını gene ona bıraktı. Theseus'un da karısı yok değildi ya! Amazon'la Minos'un iki kızı nesine yetmez!

Üçüncü olarak Philipposoğlu İskender'le Kartacalı Hannibal'in işine bakıldı: onlardan hangisinin üstün sayılması gerektiği araştırılıyordu. Sonunda İskender kazandı, kendisine İranlılar kralı Koca Kyros'unakinin yanına bir taht kuruldu.

Dördüncü olarak yargıcın önüne bizi götürdüler. Rhadamanthys bize daha ölmeden o kutsal yerlere niçin geldiğimizi sordu. Başımızdan geçenlerin hepsini birer birer anlattık. Bizim biraz çekilmemizi söyledi, yardımcılarıyla uzun uzun konuşup onlara da danıştı. Rhadamanthys'in birçok yardımcıları var, Atinalı Doğru Aristeides de onların arasında. Bu görüşmelerden sonra bizim böyle üstümüze düşmeyen işlere girdiğimiz için bir kıyalımız olması gerektiğine, ama bu kıyalı ölümümüzden sonra çekmemize, şimdilik adada birkaç gün kalıp yiğitlerle birlikte yaşamamıza yargıladılar. Ne var ki Rhadamanthys yedi aydan çok kalmamızı istemedi.

Bunun üzerine bizi bağlayan çelenkler kendiliklerinden düştü; artık özgürdük, bizi kente, Mutlular şölenine götürdüler. Bütün o kent altından, çevresindeki kurgan² da zümrüttendir. Hele biri som Çin darusu ağacından yapılmış yedi kapısı vardır. Kent de, kurganın içi de fildişiyle döşenmiştir. Tanrıların hepsine de lacivert taşından birer tapınak yapılmış, önlerine ametistten bir kurban taşı konulmuş, üstünde saçılar saçılıp binlerce kurban kesili-

---

1 Sevi: aşk.

2 Kurgan: kale.

yor. Mürrüsafiden bir ırmak duru sularını bütün kentin çevresinde dolaştırıyor; genişliği yüz dirsek, derinliği de elli dirsek; kişi içinde istediği gibi yüzebilir. Kentin yıkanakları¹ billurdan yapılmış. Çin darusuyla ısıtılıyor; ama kurnalardan su yerine sıcak çiy akıyor.

O ülkede hep kızıla boyanmış örümcek ağından giysiler giyiyorlar. Ama orada kişilerin teni yok; dokunsanız eliniz ete değmiyor; yalnız biçimleri gözüküyor. Tenleri yok, gene de kendileri var, kımıldanıp yürüyorlar, düşünüyorlar, konuşuyorlar; sanırsınız ki tenleri özdekten kurtulmuş, tenin biçimine bürünmüş, öyle dolaşıyor. Gördüğünüzün gerçekten bir ten olmadığını anlamak için elinizle değmek gerek. Hepsi de sanki birer gölge, ama ayakta durabilen, karalığı olmayan birer gölge... O ülkede yaşlanmak yok; girerken kaç yaşınızdaysanız o yaşta kalıyorsunuz. Gece olmuyor; ama gündüz de öyle gözalıcı değil; hani gün doğmadan önce tan yeri ağarmaya başlar, o ülkede işte hep öyle bir ışık var. Yılçağlarından² da yalnız birini biliyorlar: orada bitmeyen bir ilkyaz yaşıyorsunuz, yel olarak yalnız tatlı bir meltem esiyor.

Kırlar çeşit çeşit çiçekler, çeşit çeşit ağaçlarla örtülü: hem yemişleri yeniliyor, hem de gölgelerinde oturuluyor. Her ay bir bağ bozumu oluyor, yılda on iki kez üzüm toplanıyor. Bize dediklerine göre nar ağaçları, elma ağaçları, bütün yemiş ağaçları yılda on üç kez yemiş verirmiş; çünkü orada Minos ayı denilen bir ay var, ürün iki katlı oluyor. Başakların ucunda buğday yerine, mantara benzer pişmiş bir ekmek bitiyor. Kentin çevresinde yüz altmış su pınarı, yüz altmış beş bal pınarı, beş yüz mürrüsafi pınarı var, ama bunlar ötekilerden daha küçük; yedi süt ırmağıyla sekiz şarap ırmağı akıyor.

---

1 Yıkanak: hamam.

2 Yılçağları: mevsimler.

Şölen sofrası kentin dışında, Elysios derler bir yerde kurulmuş. Ne güzel çayır orası! Konuklar çiçekler üstüne uzanıyor, üstlerinde türlü kokulu ağaçlar bulunan bir ormandan gölge süzülüyor. Yemekleri yeller getirip dağıtıyor. Yalnız şarabı yeller getirmiyor. Orada sunucu¹ yok; şölen odasının çevresinde ince billurdan büyük büyük ağaçlar var, yemişleri istediğiniz biçimde, istediğiniz büyüklükte birer sağrak. Sofraya oturmadan o sağraklardan bir, dilerseniz iki tane koparıyorsunuz, önünüze koyuyorsunuz, içleri hemen şarap doluyor. İşte orada böyle içiliyor. Başa çelenk takılmıyor: bülbüller, türlü ötücü kuşlar yakın çayırlardan çiçek koparıyor, gagalarına alıp getiriyor, uçup ötüşerekten konuklara serpiyorlar. Kokular sürünmeye gelince: bulutlar ırmaktaki, pınarlardaki mürrüsafiden çekip getiriyor, yeller o bulutları yavaşça sıkıyor, hepsinden çiy gibi ince bir yağmur dökülüyor.

Yemek yendikten sonra çalgı başlıyor, ırlamalar duyuluyor; en çok Homeros'un şiirleri söyleniyor. Homeros da orada, o da sofraya, Odysseus'un üstüne oturuyor. Korolar delikanlılarla kızlardan kuruluyor. Onları Lokris'li Eunomos, Lesbos'lu Arion, Anakreon, bir de Stesikhoros yönetiyor. Evet, Stesikhoros da orada. Helene'yle barışmış.² Kızlarla oğlanlar bitirdikten sonra bir koro daha geliyor, bu da kuğulardan, kırlangıçlardan, bülbüllerden kurulmuş bir koro... Onlar da bitirince bütün orman filavta çalmaya başlıyor, onu da yeller yönetiyor.

Ama en çok keyiflendiren şey, şölen odasının yanında kaynayan iki pınar var, işte onlar: biri gülme pınarı, öteki de eğlenme pınarı. Konuklar sofraya oturmadan gidip o pınarlardan içiyorlar, bunun için de hep gülüp eğleniyorlar.

---

1 Sunucu: sâki.

2 Helene'yi yerdiği için Kastor'la Polydeukes, Stesikhoros'un gözlerini kör etmişler; sonra sözünü geri alması üzerine gözleri açılmış.

Orada gördüğüm büyük kişileri de anlatayım. Önce şunu söyleyeyim: Troia savaşında bulunmuş olan yiğitlerle yarı-tanrıların hepsi orada, içlerinde yalnız Lokris'li Aias¹ yok; dediklerine göre inansızlar arasına atılmış; yabánlardan Kyros'ların ikisi de orada, Skythia'lı Anakhsarsis, Trakyalı Zamolksis, İtalyalı Numa orada. Lakedaimon'lu Lykurgos'u, Atinalı Phokion'la Tellos'u, Periandros'tan² başka bütün bilgeleri de orada gördüm. Sophroniskos'un oğlu Sokrates de oradaydı; Nestor'la Palamedes'i yanına almış, gevezelik edip duruyordu; Lakedaimon'lu Hyakinthos, Trespiaili Narkissos, Pylas, daha birçok delikanlılar da çevre olmuşlar, onu dinliyorlar. Bana öyle geliyor ki Sokrates Hyakinthos'a vurulmuş, en çok onunla tartışmalara girişiyor. Duyduğuma göre Rhadamanthys Sokrates'e kızıyormuş, gevezeliğini bırakmaz, sofrada ötekiyle berikiyle eğlenip durursa adadan kovacağını kaç kez bildirmiş. Yalnız Platon orada değil; o kendisi bir kent kurmuş, kendi yaptığı yasaları uyguluyor, orada oturuyormuş.

Orada en çok Aristippos'la Epikuros'u seviyorlar; hem sofrada iyi konuşmasını biliyorlar, hem de herkese tatlı tatlı davranmasını biliyorlar da onun için. Phrygia'lı Aisopos da orada, mas-karalık ediyor. Sinoplu Diogenes'in huyu öyle değişmiş ki yosma Lais'i karı diye almış, içiyor içiyor esrikleşiyor, sonra da kalkıp oynuyor. Şaraba çok dadanmaya gelmez, deli eder kişiyi! Adada Stoacılardan biri bile yok; duyduğuma göre onlar daha erdeme götüren sarp yokuşu tırmanmayı bitirememişler. Gene söylediklerine göre Khrysispos, bir dördüncü kez çöplere otu içip kendini iyileştirmeye çalışmazsa adaya ayak basamayacakmış. Akademia feylesofları gelmek isterlermiş, ama öyle bir adanın var olup olmadığını daha iyice kestirememişler. Bana öyle geliyor ki

---

1 Aias Kassandra'ya sataşmış, bunun üzerine onu Athena öldürmüş.

2 Periandros kendi yurduna dediği dedik bir kral olmaya kalkmıştır.

yargılamanın kurallarını yıktıkları için Rhadamanthys'in yargısından korkarlar. İçlerinden birçoğu, o adaya gidenlerin yanlarına takılmışlar, ama kafalarının ağırlığından geride kalıyorlarmış, yolun yarısına geldikten sonra da gerisingeri dönüyorlarmış.

Elysios konuklarının en ünlüleri işte böyle yaşıyorlar. En çok Akhilleus'a, ondan sonra da Theseus'a saygı gösteriliyor. Orada sevişmenin, Aphrodite eğlencelerinin nasıl olduğunu sorarsanız onu da söyleyeyim. Kimse kimseden çekinmiyor, oğlanları da kadınları da açıkça okşuyor. Yalnız Sokrates delikanlılara dokunmadığına yemin ediyorsa da kimse onun yemine inanmıyor. O istediğince hayır diyedursun, Hyakinthos'la Narkissos onun saklamak istediğini açıkça söylüyorlar. Kadınlar herkesin malı sayılıyor, kimse kıskançlık etmiyor,¹ bu bakımdan Platon'culuğun son kertesine varmışlar. Çocuklar da ses çıkarmadan her dileylene koşuyorlar.

Adaya varalı daha iki üç gün olmamıştı ki Homeros ozanın yanına vardım, o da benim gibi boşmuş, kendisiyle epey konuştum. Önce kendisinin nereli olduğunu sordum: "Yeryüzünde bunun için daha tartışmalar oluyor" dedim. "Biliyorum, kimi benim Khios'lu, kimi İzmirli, birçokları da Kolophon'lu olduğunu söylüyorlar, dedi. Doğrusunu istersen ben Babylon'luyum; yurttaşlarım bana Homeros değil, Tigranes derlerdi. Sonra beni tutak olarak Yunanistan'a gönderdiler, adımlı değiştirdim" dedi. "Dizelerinin birçoğunun senin olmadığını söylüyorlar, ne dersin?" diye sordum. Hepsi kendisininmiş; bunun üzerine ben dilbilgini geçinen Zenodotos'la Aristarkhos'un² o yapma bilgilerini andım da onların yerine ben utandım. Bunları konuştuktan sonra bir soru daha sordum: "Sen niçin öfke sözüyle başladın?" dedim.

---

1 Platon, *Devlet*'te, kadınların savaşçılar arasında ortaklaşa olmasını ister.

2 Bu iki dilci, Homeros'un birçok dizeleri onun değil diye çıkarmışlardır.

“Öyle geldi; bir şey düşünmedim” diye yanıtladı. Çok kimseler Homeros’un *Odyseus Destanı*’nı İlion Destanı’ndan önce yazdığını söylerler, bunun doğru olup olmadığını sordum, doğru değilmiş. Kör olup olmadığını sormadım, nasıl olduğunu kendi gözlerimle görüyordum. Kendisiyle daha kaç kez konuştum; boş olduğunu görünce yanına gidiyor, bir şey bulup soruyordum. Ne sordumsa hep iyilikle yanıtladı, hele Thersites’le olan davasını kazandıktan sonra arkadaşlığımız daha da ilerledi. Davayı Thersites açmıştı, Homeros’un destanında kendisini gülünç ettiğini söylüyordu. Homeros’u Odyseus savundu, davayı da kazandırdı.

Gene o sırada adaya Samos’lu Pythagoras geldi; yedi ayrı kalıba girmiş, yedi gövdede yaşamış, böylece tininin yeryüzündeki göçümelerini bitirmiş. Bütün sağ yanı altındandı. Mutlular adasında yaşamaya değerli bulunduyorsa da Pythagoras diye mi, yoksa Euphorbos¹ diye mi çağrılacak, orası iyice kestirilemedi. Ondan sonra Empedokles de geldi, baştan aşağı yanık içindeydi, kavrulmuştu; çok yalvardıysa da onu bir türlü adaya almadılar.

Biz oradayken bir de ölümler bayramı yapıldı. Akhilleus beşinci, Theseus da yedinci kez başkanlık ettiler. Orada neler gördüğümüzü birer birer söylemeye kalksam çok uzun olur. Güreşte Herakles’in torunlarından Karos² kazandı; tacı almak için karşısına çıkan Odyseus’u yendi. Yumruk dövüşünde, Korinthos’ta gömülü olan Mısırlı Areios’la Epeios karşılaştılar, hangisinin daha üstün olduğu anlaşılamadı, ikisi de birbirini yenemediler. Ölümler arasında birarada yumruk dövüşüyle güreş yarışması yapılmıyor. Koşuda kim yendi, şimdi bilemiyorum.

-
- 1 Pythagoras, daha önceki bir yaşayışında, Menelaos’un öldürdüğü Troia’lı savaşı Euphorbos olduğunu söylemiş.
  - 2 Karos’un kim olduğu bilinmiyor; belki de Lukianos, Makedonya krallarının atası olan Karanos’u söylemek istemiştir.

Ozanlar yarışmasında Homeros'un ötekilerden çok üstün olduğu belliydi; nedense birincilik Hesiodos'a verildi.¹ Yarışmaların ödülü, tavus tüyünden örölmüş birer çelenkti.

Oyunlar daha yeni bitmişti ki bir haber geldi: İnansızlar adasına sürölmüş olan suçlular ayaklarına takılan demirleri kırmışlar, bekçilerini tutsak etmişler, adaya doğru yürüyorlarmış. Başlarında Agrigente'li Phalaris, Mısırlı Busiris, Trakyalı Diomedes, bir de Skeiron'la Pityokamptes² varmış. Bu haber gelince Rhadamant-hys bütün yiğitleri deniz kıyısına topladı. Başlarına Theseus'u, Akhilleus'u, bir de artık deliliğı geçmiş olan Telamon'un oğlu Aias'ı koydu. Savaş başladı, yiğitler dövüşüp yendiler. Utku en çok Akhilleus'un yararlılıklarıyla kazanıldı. Sol kanada konulmuş olan Sokrates de, ölümlünden önce Delion savaşında yaptıklarından daha iyi işler gördü. Yağılar yaklaşıncı kaçmak şöyle dursun, benzi bile atmadı. Bu yiğitliğinin ödene olarak kendisine, kentin dışında geniş, büyük bir bahçe verdiler. Dostlarını oraya tartışmalara çağırdı, bahçenin adını da Ölümler Akademia'sı koydu.

Yenilenler tutsak edildikten sonra ayaklarına gene demirler vuruldu, kendileri de eskisinden daha ağır bir kıyala çarpıldılar. Homeros o savaş üstüne bir destan düzdü, yurttaşlarıma göstereyim diye betiğini bana verdi; ama sonra yüklerimle birlikte onu da yitirdim. Destan şöyle başlıyordu: "Ey Musa! Söyle bana ölümler savaşını!" Utkuyu kutlamak için bakla pişirdiler. Savaşlardan sonra bayram yapıp şölen çekmek o ülkenin de törelerindenmiş. Ama Pythagoras yemeğe oturmadı, bakla yemenin doğru olmadığını söyler de onun için.

-
- 1 Lukianos'un burada *Homeros'la Hesiodos'un Yarışmaları* adlı betikle alay ettiği bellidir. O betikte iki ozan karşı karşıya geçip birer yır (şiir) yakarlarmış; Hesiodos barışı övdüğü için kazanırmış.
  - 2 Skeiron'la Pityokamptes tanınmış iki yol uğrusuymuş.

Biz adaya varalı altı ay geçmişti. Yedinci ayın ortasıındaydık ki beklenmedik bir iş başımıza geldi. Skintharos'un oğlu Kinyras uzun boylu, yakışıklı bir delikanlıydı, çoktandır Helene'ye tutulmuştu; doğrusu Helene'nin de ona çıldırasıya vurgun olduğunu hepimiz anlıyor, biliyorduk. Sofrada ikide bir birbirlerine el sallıyorlar, boyuna birbirlerinin sağlığına sağrak kaldırıyorlar, gidip başbaşa ormanda oturuyorlardı. Kinyras orada sevisini doyuramayacağını anlayınca Helene'yi kaçırmayı düşünmüş. Yakın adalardan birine, ya Phello'ya, ya Tyroessa'ya gitmek istiyormuş; Helene de bunu uygun bulmuş. Bizim arkadaşlardan üçünü, gözleri en pek olanları da kendilerine yardım etmeye kandırmışlar. Delikanlı bu dileği babasına hiç açmamış; söyler mi? Yaşlı adamın olmaz diyeceğini biliyor... Düşündüklerini yapmanın sırası geldiğini sanınca işe girişmişler. Ben yanlarında değildim, şölen odasında uyuyakalmışım; ortalık kararınca Kinyras'la bizim üç arkadaş Helene'yi de alıp gemiye binmişler, yelkenleri açmışlar.

Geceyarısına doğru Menelaos uyanmış, karısının yatağının boş olduğunu görmüş, ağasını arayıp bulmuş, onunla birlikte Rhadamanthys'e gitmişler. Ortalık ağarınca kıyı bekçileri geminin gözüktüğünü, öyle pek uzaklaşmamış olduğunu bildirdiler. Bunun üzerine Rhadamanthys som çirişotundan yapılmış bir gemiye elli yiğit bindirtti, kaçakları yakalamaya gönderdi. Yiğitler durmadan yola çıktılar, öğleye doğru bizim arkadaşları yakaladılar; Tyroessa yanında Süt denizine girmek üzerelemiş, az kalmış kurtulacaklarmış. Yiğitler kaçakların gemisini, gülden halatlarla kendi gemilerine bağlamışlar, limana getirdiler. Helene ağlıyor, kızarıyor, utancından yüzünü kapıyordu. Rhadamanthys, daha başka suç ortakları olup olmadığını öğrenmek için önce Kinyras'la arkadaşlarını sorguya çekti. Suç ortakları olmadığını söylediler. Bunun üzerine Rhadamanthys dördünü de ayıp yer-

lerinden birbirine bağlattırdı, ebegümeceyle dövdürttü, sonra hepsini İnansızlar ülkesine sürdürdü.

Bizim de artık adada kalmamızı istemediler; yedi ay daha bitmemiştii, ama en çok bir gün alıkoyabileceklerini, yola düzülmemiz gerektiğini bildirdiler. Ben o güzel yerleri bırakıp gene oradan oraya dolaşmak zorunda kalacağımı düşününce kendimi tutamadım, ahlar çekip iki gözümden yaşlar akıttım. Neyse ki mutlular gelip beni avuttular: birkaç yıl sonra kendilerine kavuşacağımı söylediler, bana en ünlülerinin yanında verilecek yeri bile gösterdiler. Bunun üzerine Rhadamanthys'i görmeye gittim, başımdan daha neler geçeceğini bildirmesi, bana yolumu göstermesi için yalvardım. Birçok yanlış yollara sapıp sayısız tehlikeler atlattıktan sonra yurduma kavuşacağımı muştuladı; ama adaya ne zaman döneceğimi bir türlü söyletmedim. Bana yalnız çevremizdeki adaları gösterdi; beşi gözüküyordu, biri de uzaktan zorla seçiliyordu: "Bunlar inansızların oturdukları adalardır. Görüyorsun, büyük bir ateş yanıyor... Ta uzaktaki altıncı ada düşler kentidir; ondan sonra Kalypso adası gelir, ama o daha gözüküyor. Bu adaları geçtikten sonra, sizin oturduğunuz toprakların karşısındaki büyük topraklara varacaksın. Orada başından çok şeyler geçecek, türlü ülkeler dolaşacaksın, yaban kişiler arasında yaşayacaksın, en sonunda yurduna kavuşacaksın" dedi. Başka söylemedi.

Sonra yerden bir ebegümece kökü kopardı, en büyük tehlikelerde ondan yardım dilememi söyleyerek bana verdi. Sonra bana bir gün yurduma dönünce, ateşin küllerini kılıçla karıştırmamamı, acı bakla yemememi, on sekizim aşmış oğlanlara yaklaşmamamı öğütledi: "Bu dediklerimi dinlersen bir gün sen de Mutlular adasına gelebilirsin" dedi. Bunun üzerine ben yolculuk hazırlıklarını gördüm, yemek zamanı gelince de gidip yiğitler arasına oturdum. Ertesi gün Homeros'u buldum, benim

için iki dizelik bir yazıt düzüvermesini diledim. Kırmadı beni. Ben de hemen limana lacivert taşından bir anıt diktim, üstüne de Homeros'un beytini yazdım: "Mutlu tanrıların sevgilisi Lukianos - Bu ülkeyi görmüş, yurduna dönmüştür."

O günü de orada geçirdim. Ertesi gün limana indim; yiğitler de beni uğurlamaya gelmişlerdi. Odysseus karısı Penelopeia'ya göstermeden bana gizlice bir biti¹ uzattı: "Ogygie adasında bunu Kalypso'ya verirsiniz" dedi. Rhadamanthys, adalara uğrarsak bizi kaçakçılığa gelmiş tecimen sanmasınlar diye yanımıza Nauplios'u² kılavuz olarak kattı. Adadan açıldık, o güzel kokulu havadan çıktıktan sonra en kötü bir kokuyla karşılaştık. Nasıl anlatayım? Sanki katranı, kükürdü, zifti birbirine karıştırıp tutuşturmuşlar; buna kavrulmuş bir kişiyoğlu eti kokusu da katınız, işte öyle boğucu bir koku. Havadan da üstümüze çiy gibi bir zift dökülüyordu: bulutlar, karanlıklar içine girmiştik. Bundan başka kırbaç şakırtıları arasında inleyen, bağrıışan kişi sesleri de işitiliyordu.

O adaların hepsine değil, yalnız birine uğradık, onu da anlatacağım. Dik, çıtırçıtlak bir ada; çevresi yalçın kayalarla, korkunç yarılarla dolu; ne bir yeşillik gözükyor, ne de bir damla su var. Bin güçlkle tırmandık, dikenlerle, sivri kazıklarla doldurulmuş bir yoldan yürüdük, iyemsiz,³ ürpertici bir yere vardık. İşkenceler alanına gittik, orayı görünce büsbütün ürperdik. Yere bile kılıçlar serpilmiş, birçok kazıklar dikilmişti; çevresinde üç ırmak akıyordu: biri çamur, İkincisi kan, üçüncüsü de, ötekilerin ortasında, bir ateş ırmağı. Kocaman, geçilmez bir ırmaktı o ateş ırmağı; su gibi akıyordu, deniz gibi dalgaları vardı; içinde kimi alevli birer köskeye,

---

1 Biti: mektup.

2 Nauplios, Rodoslu Apollonios'un *Argonautika Destanı*'nda İason'la birlikte yola çıkanlardandır.

3 İyemsiz: çirkin.

kimi de, küçükleri, kızdırılmış birer kömür parçasına benzeyen balıklar akıyordu: o balıkların adı Lykhnskös'müş (küçük kandil).

O yerin daracık bir tek kapısı vardı; kapıcı da Atinalı Timon'du. Kılavuzumuz Nauplios olduğu için bizi içeri bıraktı. İşkenceye çekilmeye yargılanmış alçakları gördük: içlerinde birçok krallar, birçok da başka kişiler vardı; onlardan birkaçını tanıdık. Bizim Kinyras da oradaydı: ayıp yerinden asmışlar, altına da bir ateş yakmışlardı, onun dumanı içinde bunalıp duruyordu. Bizi gezdirenler o işkence çekenlerden her birinin yeryüzünde nasıl yaşamış olduklarını, niçin bu kıyala çarpıldıklarını anlattılar. En ağır işkencelere çarpılmış olanlar sağlıklarında yalan uydurmuş olanlarla doğruyu olduğu gibi anlatmamış olan tarihçilermiş: Ktesias, Herodotos, daha birçok tarihçiler onların arasındaydı. Bunu görünce benim gönlümü bir umut doldurdu: şimdiye dek ağzımdan bir tek yalan çıkmış değildir, demek ki bana öylesine işkenceler edilmeyecek.

Çok duramadım o yerde, o gördüklerime dayanamıyordum; gemiye döndüm. Nauplios'a veda ettik, denize açıldık. Çok geçmedi, biraz ötede Düşler adası gözüktü; karanlıklar içinde olduğundan iyice seçilemiyordu. O adanın kendisi de bir düşe benziyor: biz yaklaştıkça o çekiliyor, geri gidiyor, bizden uzaklaşıyor gibiydi. En sonunda yanına erebildik, Uyku limanı denilen limana vardık: orası fildişi kapılara yakın, Alektryon tapınağının bulunduğu yerde. Akşama doğru gemimizden karaya indik. Kentin kapısından geçtikten sonra türlü türlü düşlerle karşılaştık. Ama her şeyden önce ben biraz kenti anlatacağım; yazarlar arasında o kentin sözünü eden pek olmamıştır; yalnız Homeros bir yerde adını anmıştır, o da tam olarak betimlememiştir.

Bütün kent bir orman içinde; ormanın ağaçları kocaman kocaman haşhaşlarla kankurutan otları. Üstlerinde bir yığın yarasa

uçuşuyor. O adada yarasadan başka kuş yok ki! Kentin yanında Nyktiporos (gece gezer) derler bir ırmak akıyor; kapıların yanında da iki pınar var: birine Negretos (uyanmaz), ötekine de Pann-ykhia (bütün gece sürer) diyorlar. Kentin kalesi çok yüksek; türlü renklerle süslenmiş, bunun için İris'in kuşağına benziyor. Homeros kalenin iki kapısı olduğunu söyler, doğrusu dört kapısı var. İkisi Uyuşukluk ovasına iniyor: biri demirden, öteki balçıktan. Korkunç, kanlı, yavuz düşler işte o kapılardan çıkarlarmış. Öteki iki kapı limana, denize açılıyor: biri boynuzdan, İkincisi fildişinden. Biz kente boynuz kapıdan girmiştik. Kente girdiniz mi, sağınızda Gece tapınağını görüyorsunuz; o adada bir Alektryon'a (horoz), bir de Gece tanrıçaya saygı gösteriyorlar; Alektryon'un tapınağı limana yakın bir yerde. Solda Uyku'nun sarayı var; Uyku o ülkenin kralıdır; ama adayı bir başına kendisi yönetmez, iki de yardımcısı vardır: biri Mataiogenes'in (benbenliğin çocuğu) oğlu Taraksion (şaşırtıcı), öteki de Phantasion'un (tanrıların vergisiyle geleceği, gizleri gördüğünü sanan) oğlu Plutokles (zenginlikle kurulma). Meydanın ortasında bir çeşme görülüyor, onun adı da Kareotis (kendinden geçme gölü); biraz ötede iki tapınak var: biri Yalan'ın, öteki de Doğru'nun tapınağı. Tapınakların ikisinde de gelecekten salkı veriliyor; bu işlere düşler yorumcusu Antiphon bakıyor; onu o göreve ülkenin kralı Uyku atamış.

Düşlerin kendilerine gelince, onların nitelikleri de, biçimleri de bir değil. Kimi uzun, yumuşak, güzel, kişi baktıkça içi açılıyor; kimi de sert, küçük, iyemsiz. İçlerinde altından yapılmışa benzeyenleri var, ötekilerse yoksul, çelimsiz. Kimini gördük, kanatlıydı, anlaşılmaz bir biçimi vardı. Kimi de bir törene gidecekmiş gibi süslenmiş, kral giysileri kuşanmıştı; kendilerini tanrılara, daha başka yüce kişilere benzetmiş olanları da vardı. İçlerinden birçoğunu, eskiden kendi yurdumuzda da görmüş olduğumuz

için tanıdık. Onlar yanımıza geldiler, biliş olduğumuz için bizi esenlediler; ellerimizden tuttular, bizi uyuttular, bol bol tatlı sözler söylediler, bizim için şölenler kurdular, bizi yurdumuza ya kral, ya ilbay edeceklerini bildirdiler. Kimi de bizi kaldırıp evimize götürdü, çoğuşumuzu çocuğumuzu, eşimizi dostumuzu gösterdi, gene o gün bizi adaya döndürüverdi.

Tam otuz gün otuz gece orada kaldık, uyuduk, yiyip içtik, eğlendik. Ama bir gece bir gökgürültüsüyle uyandık. Hemen kalkıp yüklerimizi topladık, yanımıza yiyecek aldık, su aldık, gemimize binip yola çıktık. Üç günde Ogygie adasına vardık, karaya çıktık. Getirdiğim bitiyi Kalypso'ya vermeden önce bir de kendim okuyayım dedim, açtım. Şöyleydi o biti: "Odysseus Kalypso'ya esenlikler diler. -Bil ki ben, kendi elimle yaptığım sala binip senden ayrıldıktan sonra bir fırtınaya tutuldum; beni Leukothea kurtardı, Phaiaklar ülkesine bin güçlkle varabildim. Onlar beni yurduma götürdüler. Karımı sağ buldum, ama onunla evlenmek isteyen birçok kişiler vardı: benim sarayımda oturuyor, benim ekmeğimi yiyorlardı. Hepsini de öldürdüm. Sonra da beni Kirke'den olan oğlum Telegonos öldürdü; ben şimdi Mutlular adasındayım: senin yanında kalmadığıma, senin bana bağışlamak istediğin ölümsüzlüğü beğenmediğime dövünüp duruyorum. Bir kolayını bulursam buradan kaçıp senin yanına geleceğim." Odysseus bunları söyledikten sonra Kalypso'dan bizleri ağırlamasını da diliyordu.

İçerilere doğru gittim, Homeros'un anlattığı mağarayı buldum. Koca ozan! O mağarayı tam olduğu gibi söylemiş! Tanrıça oturmuş, yün eğiriyordu. Kendisine bitiyi verdim; okudu, önce uzun uzun ağladı, sonra bizi mağarasına konuk etti, ağırladı, yedirip içirdi. Bir yandan da bizimle konuşuyor, Odysseus'u, Penelopeia'yı soruyor: "Odysseus benim karım güzeldir, usludur

diye övünürdü; doğru mu söyledikleri?” diyordu. Biz onun bu sorularına hoşuna gidebilecek yanıtlar verdik. Sonra gemiye gön­dük, o gece kumsalda yatıp uyuduk.

Tan yeri ağarırken yola çıktık. Sert bir yel esiyordu. İki gün dalgalar bizi salladı durdu; üçüncü gün karşımıza Kolokynthopiratos’lar (kabağa binmiş deniz uğruları) çıktı. Bunlar yabancı kişiler; oraya yakın adalarda oturuyorlar, geçen gemileri soymaya geliyorlar. Kendi gemileri kabaktan yapılmış, her birinin uzunluğu altmış dirsek gelir. Balkabağını kurutuyorlar, oyuyorlar, içini çıkarıyorlar, sonra denizde yüzdürüyorlar; direk diye saz, yelken diye de balkabağı yaprağı kullanıyorlar. Üstümüze atıldılar; iki gemiyle gelmişlerdi, bizden birkaç kişiyi kabak çekirdeğiyle yaradılar. Bizim savutlarımız da onlarınkinden aşağı kalmadığı için çarpıştık; çarpışmamız uzun sürdü. Öğleye doğru baktık, Kolokynthopiratos’ların gemileri arkasında başka bir donanma belirdi: Karyonautos’lar (cevize binmiş denizciler) gelmişler. O iki ulus birbiriyle geçinemezlermiş, aralarında yağılık varmış. Kolokynthopiratos’lar ötekilerin geldiğini görünce bizi bıraktılar, onlarla dövüşmeye başladılar. O sırada biz de yelkenimizi açtık, oradan kaçtık. Kozlarını aralarında paylaşınlar! Bana öyle geliyor ki o savaşı Karyonautos’lar kazanmıştır, onlar ötekilerden çoktu; gemileri de ötekilerinkinden daha sağlamdı, hem onlar beş gemiyle gelmişlerdi. Onlar bir cevizi ortadan ikiye bölüyor, her birinden on beş kulaç uzunluğunda birer gemi yapıyorlar... Biz epeyce ilerleyip de onları gözden yitirdikten sonra yaralı arkadaşlarımızın yaralarını sardık; gene bir baskına uğrarız korkusuyla bir daha da savutlarımızı elden bırakmadık. Korkularımız boş değildi.

Daha gün batmamıştı ki ıssız bir adadan bize doğru, koca koca yunus balıklarına binmiş yirmi kişinin geldiğini gördük: onlar da deniz uğrularındanmış. Birer at gibi sıçrayıp kişneyen

o balıkları istedikleri yana götürüyorlar. Bizim yanımıza varınca ikiye ayrıldılar: yarısı sağımıza, yarısı solumuza geçti, kurumuş mürekkepbalıkları, karides gözleri atmaya başladılar. Neyse ki bizim oklarımız, ciritlerimiz onların savutlarından üstün geldi; gene adalarına kaçtılar, çoğu yaralanmıştı.

Geceyarısına doğru yel kesilmişti, kırıksız bir deniz üstünde ilerliyorduk; görmeden bir martı yuvasına çarpmışız. Martı yuvası deyip de geçmeyin: yöresi yirmi stadion vardı. içinde kuluçkaya yatmış olan martının büyüklüğü de ondan aşağı kalmazdı. Bir uçuş uçuş, kanatlarından çıkan yelle az kaldı bizim gemiyi devirecekti. Acı acı inleyerek kaçtı. Ortalık ağırırken biz iyice görelim diye yuvanın içine girdik; koca bir sala benziyordu, birbirine geçmiş ağaçlardan yapılmıştı. İçinde, her biri bir Khios fıçısından daha büyük, beş yüz yumurta vardı. Kabuğun altından yavrular gözükmeye başladı; hepsi de karga sesine benzer bir ses çıkarıyorlardı. Yumurtalardan birini baltayla kırdık, daha tüyleri bitmemiş bir yavru çıktı: inan olsun, yirmi akbaba büyüklüğünde vardı.

Yeniden yola düzüldük. Yuvadın belki iki yüz stadion uzaklaşmıştı ki şaşılacak, inanılmaz birtakım olaylarla karşılaştık. Gemimizin pupası bir kaz boynuna benziyordu: baktık, kanat çırpıp bağırmaya başladı. Kılavuzumuz Skintharos dazdı, başında yeniden saçlar bitti; en şaşılacak şey de gemimizin direğinin yeşermesi oldu: baktık, filizler çıktı, dallar bitti, ta tepeden yemişler görüldü; yemişler birer incirdi, içlerinde bir de kara koruk salkımı vardı. Biz bunları görünce, değil mi ya, titremeye başladık: bunların sonu ne olacak diye korkuyorduk, başımıza bir kötülük gelecekse iyiliğe çevirsinler diye tanrılara yakardık.

Beş yüz stadion'luk yol gitmeden karşımıza geniş, sık bir orman çıktı; hep çamlar, serviler. Karaya vardığımızı sandık; değilmiş: üstüne köksüz ağaçlar dikilmiş dipsiz bir denizdeymişiz;

ağaçlar gene de öyle duruyorlardı. Yaklaştık, durumu iyice bir inceledik, ne yapacağımızı bir türlü kestiremedik. Orman çok sıkı, ağaçlar birbirine değiyordu, gemimizi aralarından geçiremezdik; geri dönmek de kolay iş değildi. Ben ağaçların en yükseklerinden birine çıktım, öte yanda ne var diye baktım. Orman elli stadiyon'dan uzundu, ondan sonra da koca bir deniz daha geliyordu. Bunun üzerine biz gemimizi ağaçların tepesine çıkarmayı düşündük: “Ağaçlar çok sık, belki tepelerinden gemiyi yürütebiliriz” dedik. Yaptık dediğimizi. Gemiye kaim kalın halatlar bağladık, ağaçların tepesine çıktık, uğraşa uğraşa gemiyi çektik, dalların üstüne oturttuk, yelkeni açtık, o sırada yel estiği için denizdeymişiz gibi yüzüp gittik. Kolophon’lu ozan Antimakhos’un hani: “Ormanlar arasından gemilerini yüzdürüyorlardı” diye bir dizesi vardır, ben de işte onu andım.

Ormanı aşmak için doğrusu epey güçlük çektik. Sonunda gene vardık denize, gemimizi nasıl çıkarmışsak gene öylece indirdik, tertemiz, dibi görünür bir su üstünde ilerlemeye başladık. Birdenbire önümüze kocaman bir uçurum çıktı: orada su ikiye ayrılmıştı. Hani depremlerden sonra toprağın üstünde büyük büyük yarıklar açıldığı görülür, işte onun gibi. Biz yelkenleri toplamaya seğirttik; gemi çabuk çabuk durur mu? Az kaldı o uçuruma yuvarlanıyorduk. Eğildik, içeri baktık. Ne görelim? Derinliği belki bin stadion’u bulan bir uçurum, korkunç, çıldırtıcı bir şey; su ikiye kesilmiş gibi dimdik duruyor. Gözlerimizi çevremize gezdirdik, sağımızda, az ötede, sudan bir köprü gördük; birinden birine akarak iki denizi birleştiriyordu. Dümeni o yana kırdık, köprüyü geçtik, bin güçlkle öte kıyıya vardık; umudumuz da pek kalmamıştı.

Oradan sonra durgun bir denize girdik; gittik, gittik, küçük bir adaya vardık. Yanaşmak kolay gibi gözüküyordu, orada otu-

ranlar olduğu da belliydi. Varmış oturanlar, varmış ama yaban kişilermiş. Adlarına Bukephalos'lar (öküz kafalılar) deniliyor; beldizlerde¹ Minotauros'u nasıl gösterdiklerini bilirsiniz, onların da öylece boynuzları var. Gemiye karaya yanaştırdık, bulursak suyla yiyecek alalım diye içerilere doğru ilerledik; artık suyumuz da, yiyeceğimiz de kalmamıştı. Kumsala yakın bir yerde su bulduksa da başka bir şey göremedik. Ama az öteden birçok böğürmeler duyuluyordu. Biz bir öküz sürüsü bulacağımızı sanarak birkaç adım yürüdük, karşımıza işte o demin söylediğim kişiler çıktı. Bizi görünce kovalamaya başladılar, arkadaşlarımdan üçünü tutsak ettiler. Ötekilerle ben denize doğru kaçtık. Sonra savutlarımızı kuşandık: "Arkadaşlarımızın öcünü almasak olmaz" diyerek Bukephalos'ların üstüne atıldık; onlar öldürdükleri kişilerin etlerini paylaşıyorlardı. Hepimiz birden bağrıştık, yağlarımızın arkasına düştük, bir ellisini öldürdük, ikisini de diri diri tuttuk, onlarla birlikte geriye döndük. Ama yiyecek bulamamıştık. Arkadaşlarım bana tutsakları kesmeyi öğütlüyordu. Ben doğru bulmadım. İkisini de iplerle sımsıkı bağlattım, Bukephalos'ların bize elçi göndermelerini bekledim. Beklediğim oldu, bizimle konuşup arkadaşlarını geri almak için kurtulmalık vermeye geldiler. Ne dilediklerini, yalvarıcılar gibi inleyerek böğürmelerinden anladık. Kurtulmalık olarak bize birçok peynir, kuru balık, soğan getirdiler; dört de geyik aldık. O geyiklerin biri önde, ikisi arkada en çok üç ayakları vardı, onlar da birbirine yapıştı. Bunlara karşılık tutsakları geri verdik; orada bir gün kaldıktan sonra gene yolumuza düzüldük.

Denizde balıklar, yanımızda uçuşan kuşlar görünce karaya yaklaştığımızı anladık; daha başka belirtiler de vardı. Az sonra birtakım kişilerle karşılaştık. Denizdeydiler, ama gemileri yoktu;

---

1 Beldiz: resim.

daha doğrusu kendileri hem gemici, hem de gemiydiler. Bakın nasıl yüzüyorlar: Suya sırt üstü yatıyorlar, pek kocaman olan erkekliklerini yukarı dikeyiyorlar, o direğe yelken çekiyorlar, borinayı ellerine alıp yelin esmesini bekliyorlar. Bunlardan sonra karşımıza başka kişiler de çıktı: deniz mantarlarından araba yapmışlar, önlerine de ikişer yunus balığı koşmuşlardı; yunus balıkları yüzerek arabaları sürüklüyor, dizginleri nereye çekilirse o yana yöneliyorlardı. Onlardan bir kötülük görmedik: bizden kaçmak şöyle dursun, korkusuzca yanımıza yaklaştılar, bize dostça baktılar, gemimizi uzun uzun inceleyip pek beğendiler.

Akşama doğru küçük bir adaya vardık. O adada oturanlar hep kadındı; daha doğrusu biz önce öyle sandık; Yunanca konuşuyorlardı. Yanımıza geldiler, ellerini uzattılar, bizi kucakladılar. Hepsi de birer yosma gibi giyinip süslenmişlerdi, hepsi de güzeldi, gençti, gömlekleri ayaklarına dek iniyordu. Adanın adı Kabalusa, o kentin adı da Hydrarnardia'ymış. Kadınlardan her biri bizlerden birini elinden tuttu, evine götürdü, orada konuk etti. Ben biraz arkada kalmıştım; bu gördüklerimin sonunun iyiye çıkmayacağını sezmiştim de onun için. Çevreme iyice bakındım. Ne göreyim? Bir yığın kemikle bir yığın kurukafa! Bağırabilirdim; arkadaşlarımı çağırıp savutlarımızı kuşanmamızı söyleyebilirdim; öyle yapmak istemedim. Elime Rhadarnanthys'in verdiği ebegümeciyi aldım, beni başımda dolaşan karayollardan¹ kurtarması için yakardım. Biraz sonra, ev sahibi kadının benim önüne yemek getirdiği sırada baktım ki ayakları gerçekten bizimkiler gibi değil, birer eşek ayağı. Hemen kılıcımı çektim kadını yakaladım, sımsıkı bağladım, gördüğüm kemiklerin ne olduğunu sordum. Doğrusunu söyledi; istemeye istemeye, bin güçlkle söyledim ama söyledim: onlar deniz kadınlarıymış, adlarına Onoskelea'lar

---

1 Karayol: bela.

(eşek bacaklılar) denilirmiş, adalarına uğrayan yabancıları yerlermiş: “O yabancıları esrikleştirdikten sonra koynumuza alırsız, uyuturuz, boğazlarız” dedi. Ben bunları duyunca evin damına fırladım, kadın aşağıda iplerle bağlıydı; bağırıp arkadaşlarımı çağırdım. Hepsi koşup geldiler, öğrendiklerimi kendilerine de anlattım, gördüğüm kemikleri gösterdim; sonra hepsini içeri, bağladığım kadının evine aldım. Bir de baktım ki kadın eriyip su oluverdi; görünmüyordu. Ben, ne olur ne olmaz diye kılıcımı o suya daldırdım, su kan kesildi.

Çabucak gemimize dönüp yelkeni açtık. Gün ışıırken uzaktan kara göründü; o toprağın bizim toprağımızın tam altı olduğunu anladık. Biz gördüğümüz karaya saygılarımızı sunup yakardık, sonra ne yapacağımızı konuştuk. Kimimiz: “Bir çıkalım, sonra dönüveririz” diyordu; kimimiz de gemiyi orada bırakıp içerilere girmeyi, orada oturanları görüp öğrenmeyi istiyordu. Biz öyle konuşurken sert bir fırtına çıktı, gemimizi kayalara çarpıp parça parça etti. Yüzerekten bin güçlkle kurtulduk; neyse ki savutlarımızı alabilmiştik.

O toprağa varıncaya dek başımıza gelenleri denizlerde, adalarda, kalıkta,¹ balinanın karnında, oradan çıktıktan sonra Yiğitler adasında, Düşler adasında, Bukephalos’larla Onoskelea’lar arasında neler gördüğümüzü birer birer, olduğu gibi anlattım. Yeni vardığımız karada başımızdan geçenleriyse başka bir betikte söyleyeceğim.²

---

1 Kalık: hava.

2 Yazmaların birinde: “İşte en büyük yalan da bu” diye bir çıkma vardır. Lukianos ince bir yazardır, okurunu yormak, istemez, eğlenmeyi, kendinden önceki yazarları yansılamayı daha çok sürdüremezdi.

Anadolu eski çağlarının yetiştirdiği en gerçekçi, en kuşkucu, en sivri dilli yazar olan Samsatlı Lukianos, edebiyat tarihindeki ilk bilimkurgu eserin de yaratıcısıdır.

İ.S. II. yüzyılın ortalarında yaşamış olan Lukianos, Suriye'nin Kom-magene ilinin başkenti Samosata'da doğmuştur. Samosata'ya biz bugün Samsat diyoruz, Malatya ilinin küçük bir kasabasıdır. (...) Lukianos'un başlıca yapıtları, insan ruhunun kötü yanlarını eleş-tirmek, ilkçağın birçok tanrılar kabul eden dininin çürüklüğünü, anlamsızlığını göstermek için yazılmıştır. Anadili olmadığı halde Yunancayı çok temiz yazarmış. (...) Lukianos'tan bize seksen üç ya-pıt kalmıştır; kimi küçücük, kimi büyükçe olan bu yazıların içine kendisinin olmayanlar da karışmıştır. Belki bir gün bütün yapıtları Türkçeye çevrilir; ben şimdilik bazılarını almayı yeter buldum.

NURULLAH ATAÇ

Samsatlı Lukianos karşımıza benzersiz bir kaynak olarak çıkar: hem bize eskil Yunan evreni konusunda olguları özünden kavratıcı bilgi-ler verir, hem bu ekinin içinden olan, ama ona dışarıdan bakmasını da bilen bir yazar olarak, onun temel değerlerini tartışma konusu eder, boşluklarını, aksaklıklarını gözler önüne serer. En büyük tan-rı Zeus'tan en büyük ozan Homeros'a kadar tüm üstün varlıkların özellikle zayıf yanlarını ve tutarsızlıklarını sergileyip alaya alır.

Lukianos çevirisinden yedi sekiz sayfa okuduktan sonra, onda hem kanlı canlı bir konuşma dilinin akıcılığını, hem özenli bir yazı dili-nin açıklığını buluyor, "Bir yazar ancak bu kadar kendine yakın bir çevirmen bulabilir," diye düşünüyoruz. Neden? Malatya kökenli Lukianos'la Adana ve Maraş kökenli Ataç arasında yüzyıllar ve dil-ler üzerinden bir hemşerilik mi söz konusu? Yoksa, gene diller ve yüzyıllar üzerinden, iki kardeş düşüncenin ve iki kardeş biçimin birbirini bulması mı? Sanırım, her ikisi de.

TAHSİN YÜCEL

EVEREŞT

www.everestyayinlari.com

[f/everestyayinlari](https://www.facebook.com/everestyayinlari)

[t/everestkitap](https://www.instagram.com/everestkitap)

[@everestyayinlari](https://www.instagram.com/everestyayinlari)

